

PRÆHISTORICA XXXI/1

ACTA INSTITUTI ARCHAEOLOGICI
UNIVERSITATIS CAROLINAE PRAGENSIS

ACTA INSTITUTI ARCHAEOLOGICI UNIVERSITATIS CAROLINAE PRAGENSIS

PRÆHISTORICA
XXXI/1

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM
2013

Ústav pro archeologii Filozofické fakulty UK

Ředitel: prof. PhDr. Jan Klápště, CSc.

Redakční rada:

doc. PhDr. Miroslav Popelka, CSc., Ústav pro archeologii,
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, CZ, předseda redakční rady
(MiroslavPopelka@seznam.cz)

Dr. Frank Andraschko, Archäologisches Institut, Universität Hamburg, DE
(drfrankandraschk@aol.com)

doc. PhDr. Vratislav Janák, CSc., Ústav archeologie, Slezská univerzita, Opava, CZ
(vratislav.janak@fpf.slu.cz)

Ing. Renata Šmidtová, Ústav pro archeologii, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy,
Praha, CZ (renata.smidt@seznam.cz)

Mgr. Jana Šuteková, Ph.D., Katedra archeologie, Univerzita Komenského,
Bratislava, SK (sutekova@fphil.uniba.sk)

Ao. Univ.-Prof. Dr. Gerhard Trnka, Institut für Ur- und Frühgeschichte,
Universität Wien, AT (gerhard.trnka@univie.ac.at)

Vědeckí redaktoři-editoři:

doc. PhDr. Miroslav Popelka, CSc.

Ing. Renata Šmidtová

Recenzenti:

PhDr. Michal Lutovský

PhDr. Václav Moucha, CSc.

PhDr. Jarmila Valentová

Mgr. Ondřej Chvojka, Ph.D.

*Tato práce vznikla v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. P12
Historie v interdisciplinární perspektivě, podprogram Společnost, kultura a komunikace
v českých dějinách.*

© Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2013

ISBN 978-80-246-2224-8

ISSN 0231-5432

Obsah

Předmluva	7
<i>Karel Sklenář</i> , Píč – Niederle – Buchtela: zápas o českou archeologii na přelomu 19. a 20. století (Památce Josefa Ladislava Píče po 100 letech od jeho úmrtí)	9
Zusammenfassung	89
Prameny a literatura	93
<i>Gordana Divac</i> , Jantar ve sbírkách Oddělení pravěku a antického starověku	
Národního muzea v Praze	99
Summary	159
Prameny a literatura	160
Přílohy	163

Předmluva

Nový svazek sborníku Praehistorica přináší dva zajímavé příspěvky a znovu se představuje v nové úpravě. Redakce se rozhodla pro publikaci s dvousloupcovou sazbou, která je modernější a pro uživatele patrně také čitelnější. Věříme, že nová podoba sborníku bude přijatelná pro všechny jeho uživatele.

Obě stati, obsažené ve sborníku, spojuje určitým způsobem instituce Národního muzea v Praze. První příspěvek vychází z dílny renomovaného českého archeologa Karla Sklenáře. Stylem profesionálního vypravěče seznamuje čtenáře s osudy jedné z nejvýznamnějších osobností české archeologie – Josefa Ladislava Píče. Připomíná jeho zápas s názorovými odpůrci, střet „muzejní“ a „univerzitní“ školy a konstatuje, že přestože na dlouhá léta určovali ráz české archeologie jeho oponenti se svými nástupci, současnost dává za pravdu více Píčovi. Archeologické nálezy nejsou mrtvými svědky pravěku, jsou odrazem života člověka a jeho dějin.

Druhý příspěvek pak představuje nálezy jantaru ve sbírkách Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea v Praze. Během pobytu v České republice jej na přelomu tisíciletí připravila chorvatská archeoložka Gordana Divac. Práce se zabývá původem jantaru, jeho zdroji a způsoby distribuce. Základem je pak katalog všech autorce dostupných nálezů. Prodleva, která nastala mezi dokončením práce a její publikací způsobila, že práce neobsahuje nejnovější literaturu, což ale nijak nesnižuje její hodnotu a užitečnost prezentace jantarových předmětů z území Čech.

V Praze v prosinci 2012

Miroslav Popelka

Píč – Niederle – Buchtela:

zápas o českou archeologii na přelomu 19. a 20. století

(Památce Josefa Ladislava Píče po 100 letech od jeho úmrtí)

Píč – Niederle – Buchtela: Struggle of Czech Archeology at the turn
of the 19th and 20th century
(In memory of Josef Ladislav Píč after 100 years from his death)

Karel Sklenář

Obsah

Úvod	12
Počátky a vnitřní příčiny sporu	13
Píčov vstup do archeologie	16
Píč a Niederle: začátek zápasu.	18
První fáze syntézy: literární forma...	26
... a výstavní předvedení	27
Píčov „osobní plán“	31
Píč a systém tří dob	34
Píč a systém tří pokolení	35
Neolit – první a téměř poslední vítězství univerzitní školy	36
Dvě školy v boji	42
Pokolení skrčených koster pokračuje	49
Pokolení kamenných mohyl – první Keltové.	50
Historičtí Keltové v Čechách.	51
Stradonice – Marobudum	52
Žárové hroby – Slované?	55
Profesorská mezihra	62
Druhá fáze syntézy	63
Doba hradištní a knížecí	68
Konec, jeho důsledky a závěry.	71
Píčov odkaz	76
Archeologie a historie	77
Archeologie a národy	79
Teorie a metoda.	80
Praxe	81
Nakonec ještě něco o lidech	87
Zusammenfassung	89
Prameny a literatura	93

„(...) jestli jsem se proryl tím naším královstvím a prostudoval musea téměř celé Evropy, učinil jsem tak zajisté jen proto, abych jako historik k svědectví historickému vyvolal ty, kdož vlast naši někdy obývali, abych mluvícími učinil ty, kdož zdánlivě umkli navždy. Netušil jsem, že to bude práce obrovská, ale co energie a obětavost lidská a nadšení vykonati může, učinil jsem svědomitě, a pevnou rukou uvádím na jeviště dějin nové a přímé svědky, abych řeči srozumitelnou tlumočil němou jejich mluvu.“

Píč 1899, 1

Abstrakt

Profesor Josef Ladislav Píč (1847–1911) byl od konce 80. let 19. století až do své smrti, tedy v době oživení archeologické syntézy, nejvýraznější a dominantní osobností této vědy v Čechách (zejména v Národním muzeu a v České akademii věd a umění), nejaktivnějším organizátorem terénního průzkumu a výzkumu, k němuž kolem sebe poprvé soustředil rozsáhlou síť spolupracovníků. Jeho *Starožitnosti země české* (1899–1909) zůstaly nepřekonaným dílem jednotlivce, shrnujícím a třídícím všechen archeologický materiál z Čech. Píčov zápas s názorovými odpůrci, který rozštěpil archeologii na dva nepřátelské tábory („muzejní škola“ a „univerzitní škola“), odčerpával na jedné straně tvůrčí potenciál oboru (úsilí se soustředilo na relativní chronologii a etnické problémy), na druhé straně si obě „školy“ ujasnily základní problémy a v závěru systematicky uspořádaly své názory. Budoucnost nadlouho patřila straně Píčových oponentů, kteří se na rozdíl od něho soustředili na „čistou“ pozitivistickou archeologii bez historiografických ambicí; teprve současná doba objevuje hodnoty Píčova přístupu, hledajícího za materiálem člověka a jeho dějiny a zjišťuje, v kolika otázkách byl svým řešením blíže dnešnímu názoru než jeho oponenti.

Abstract

Professor Josef Ladislav Píč (1847–1911) was one of the founders of modern Czech archaeology: from the end of 1880s up to his death he was widely known as the most outstanding and dominant personality in Czech archaeology (especially in the National Museum and Czech Academy of Sciences and Arts), the most active organizer of field survey and excavations. His lifework *Antiquities of Bohemia* (1899–1909) has collected and systemized the whole archaeological material then known from this country. Píč as the head of the “museum school” attempted to depict a historical image of Czech prehistory and early history, to which he subordinated archaeological information. His opponents from the “university school” (Prof. L. Niederle, K. Buchtela) concentrated their attention to the “pure” positivist archaeology without historiographical ambition. The struggle for relative chronology and ethnic interpretations splitted Czech archaeology to the two strictly hostile parties, it nevertheless helped to clarify the basic problems of Bohemian prehistory and its archaeological taxonomy, and to systematize the opinions of both the sides. After Píč's suicide, the “university school” overruled Czech archaeology for many decades; now the time comes to commemorate Píč's role in forming modern Czech archaeology, to appreciate his searching for living people behind the archaeological sources and his progressive solving of various prehistoric problems.

Klíčová slova: Čechy – pravěk a raná doba dějinná – dějiny archeologie – Josef Ladislav Píč – Lubor Niederle

Key words: Bohemia – prehistory and protohistory – history of archaeology – Josef Ladislav Píč – Lubor Niederle

Úvod

Když profesor Josef Ladislav Píč právě před sto lety, krátce po poledni 19. prosince 1911 v Sokolské ulici 66 na Novém Městě pražském výstřelem z kapesní pistole ukončil svůj život, vzbudil jeho tragický konec hodně zájmu v pražských odborných a kulturních kruzích; mnozí zemřelého znali, mnozí obdivovali a nemnozí odmítali, ale snad nikdo si neuvědomil, že tím výstřelem skončila jedna éra v dějinách české archeologie. Století uplynulé od smrti tehdy velmi známého a i dnes ještě v paměti oboru žijícího vědce dává nám dostatečný odstup nejen snad k jubilejní vzpomínce, ale k ohlédnutí za dějinami české archeologie a připomínce, čím vlastně pro ni zesnulý byl. Nahlédneme přitom za kulisu obecně známého schematu, které lze nastínit zhruba takto:

Po celá 70. a 80. léta vládl v české archeologii pozitivismus až artefaktualismus soustředěný na „drobnou práci“, vykopávky, popisování a srovnávání nálezů, nanejvýše na občasnou dílčí nebo popularizačně kompilační syntézu. Kolem roku 1890 se situace změnila vystoupením J. L. Píče, který rychle kumuloval funkce a stal se čelným představitelem archeologie v Čechách. Ač původně historik, pochopil nutnost vybudování nového, odborně hodnotného pramenného fondu, který v krátké době vytvořil za pomoci „družiny“ přátel. Na jeho základě v letech 1899–1909 vydal v několika dílech svou stěžejní práci *Starožitnosti země české* a uzavřel přehledným výtahem závěrů v r. 1908. Na základě rozdílů v pohřebních zvyklostech se pokusil podat nejstarší dějiny Čech jako dějiny tří souběžných etnických celků; potlačil mluvu archeologických pramenů a „silně zdůraznil vlastní subjektivní představu vývoje, která se zvláště v nejstarším období podstatně rozcházela s celkovým stavem tehdejšího poznání“ (Filip 1978, 10). V opozici vůči Píčovi a jeho přívrženci (tzv. „muzejní škole“) se kolem Lubora Niederla a Karla Buchtely shromáždil opačný tábor („univerzitní škola“), který vytvořil jinou, správnější koncepci českého pravěku, vtělenou do Buchtelovy a Niederlovy *Rukověti české archeologie* (1910). Zatímco neúspěšná obhajoba vlastních nesprávných názorů a zejména pak pravosti Rukopisů královédvorského a zelenohorského dovedla Píče ještě před dokončením *Starožitností* do slepé uličky a k dobrovolné smrti (1911), systém univerzitní školy, jehož „katechismem“ byla *Rukověť*, se stal zdravým základem nové epochy, na kterém spočívá představa české archeologie o pravěku dodnes.

Stačí to k poznání a pochopení jedné z nejbarvitějších postav v dějinách české archeologie, která na přelomu 19. a 20. století v očích veřejnosti víceméně ztělesňovala českou archeologii? Pravda je, že Píčov odchod otevřel cestu k úplnému vítězství jeho názo-

rových odpůrců, v jejichž prostředí se zformoval velmi zploštělý obraz vědecky nedostatečného, po zásluze pokořeného hlasatele chybných představ, sloužící jako pendant k (jistě zasloužené!) adoraci „prvního učitele“, jehož první archeologický diplomant Jan Eisner později shrnul toto stanovisko slovy, „že před Niederlem nebylo u nás ani metody ani souvislé tradice v studiu pravěkých dějin, a že obojí je teprve výsledkem jeho pozhnané činnosti učitelské a spisovatelské“ (Eisner 1948, 12), což je ovšem jen převzatá a lehce rozvedená formulace gratulačního článku z pera osoby Niederlovi v mnohém zavázané (Stocký 1925). Nicméně právě z této strany někdejšího sporu bylo se čtvrtstoletým odstupem poprvé poctivě a otevřeně řečeno, že „s Píčem odešla největší individualita české archeologie, jejíž význam není dobře doceněn [...] naprosto nelze říci, že J. L. Píč kromě muzejní sbírky a Starožitností nezanechal hlubší stopy, jak se posud obvykle říká“ (Böhm 1937, 320).

Vzdor tomu projevil zmíněný jednostranný přístup houževnatou životností. Přispělo k tomu i ne právě ideální ovzduší vztahů mezi čelnými a následkem toho někdy bohužel i mezi dalšími představiteli hlavních institucí československé archeologie poválečného období, žáky Niederlovými. Jisté i proto oslavilo Národní muzeum sté výročí Píčova narození (1947) v poměrně velkém stylu slavností, výstavou a publikovanými příspěvky jeho pracovníků v duchu obranného kladného (i když místy snad i trochu nekritického) hodnocení (Neustupný 1947, Svoboda 1947, Turek 1949). Naproti tomu Čs. akademie věd (tj. Archeologický ústav) a Karlova univerzita ve stylu ještě mnohem větším uspořádala v roce 1965 oslavy stých narozenin Lubora Niederla (mimo veškerou pochybnost zasloužené), kde o Píčovi padlo jediné slovo jako o rozmnožiteli sbírek NM v projevu akademika J. Filipa a o celém zápase, jemuž je věnován tento článek, prakticky ani slovo: zničehonic byla v roce 1910 vydána *Rukověť* a stala se základem vši další práce (Filip 1967). A konečně stačí se podívat na těch několik úsporných sloupků, porůznu věnovaných vývoji oboru v jednotlivých svazcích *Archeologie pravěkých Čech*; jedinou podrobnější zmínku o Píčově práci má partie o mladší a pozdní době bronzové (Jiráň /ed./ 2008, 132).

Z výše naznačených tradičních stanovisek moderní české archeologie vychází i hodnocení historiků, pokud (správně) zahrnují tento obor do širších dějin historiografie. Ještě v nejnovější práci tohoto zobecnujícího zaměření (Štaif 1997, 266) se vedle přiměřeně podrobných informací o L. Niederlovi dovídáme pouze tolik, že existoval i nespécifikovaný muzejní směr vedený Píčem, který „byl ve své době zvláště vědecky zdiskreditován, když r. 1911 vystoupil téměř donquijotským způsobem Píč na obranu Rukopisu Královédvorského.“ (K tomu pak několik spíše

konfusních informací o sporu obou škol a o metodické superioritě školy univerzitní na s. 294–5.) Zodpovědnější stanovisko historika nezasvěceného do archeologické problematiky zaujal o něco dříve T. Vojtěch, když v rámci obecnějšího pohledu na konflikt univerzity a Národního muzea uznal, že „celá záležitost byla spleť a nelze zcela jednoznačně označovat univerzitní skupinu za pokrokovější, obeznámenou s požadavky moderní vědy, a muzejnické činitele nazvat konzervativci a argumentovat, že byli poplatní romantickým názorům na dějiny, jak se někdy v minulosti dělo při nadměrném vyzvedávání zásluh tzv. realistů v české vědě v 80. a 90. letech 19. století“ (*Vojtěch 1984*, 40–41). Ostatně sama koncepce „slovanských starožitností“ je romantická, takže rozdíl ve východiscích obou archeologických škol (původně se jim říkalo také „starší“ a „mladší“) nebyl tak propastný.

Z dlouhodobé bezkonkurenční dominance Píčovských protivníků vyplývá i fakt, že strážlivé zhodnocení jeho díla nám dosud chybí, přestože pozdější vývoj poznání dal Píčovi v mnohém za pravdu proti jeho kritikům. Nejde tedy jen o jakousi dávno uzavřenou kapitolu z dávnověku vědy; okrouhlé jubileum je dobrým důvodem, proč výše uvedené „učebnicové poučení“ poněkud rozvést a poněkud relativizovat.

Počátky a vnitřní příčiny sporu

Začněme zjištěním, že mezi dvěma vůdčími osobnostmi oboru nešlo jen o spor dvou náhledů na český pravěk, ale o rozpor evidentně mnohem hlubší.

Předně: vzdor obecnému dojmu je třeba si uvědomit, že mezi oběma muži byl generační rozdíl téměř dvaceti let. Starší z nich, Josef Píč (jméno Ladislav začal užívat teprve na počátku své literární činnosti a už to jej spojuje s myšlením vlastenců předchozích generací, světem pro Niederla již cizím) se narodil 19. ledna 1847, tedy téměř současně s českou archeologií, která se s prvními kroky Archeologického sboru Národního muzea a jeho vůdce J. E. Vocela začínala hlásit k životu. Je téměř jisté, že jako dítě ještě před vstupem do školy viděl klasika české romantické archeologie Václava Krolmuse při práci v okolí svého rodného domu (aniž by jej to ovšem v tom věku ovlivnilo).

Zpočátku tu vlastně byl i vztah učitele a žáka, protože Niederle jako student navštěvoval na filozofické fakultě Píčovsky přednášky.

Za druhé: už rodný dům a obec jej formovaly jinak. Zatímco Niederle pocházel z rodiny gymnazijního a pak pražského univerzitního profesora Jindřicha Niederla, klasického filologa (a jiný profesor, Jan Gebauer byl po otcově smrti jeho poručíkem) a byl tedy formován městským intelektuálním prostředím,

Obr. 1 Větrný mlýn Čeňka Píče na jižním okraji Mšena, dávno již zmizelý (kresba ze sklonku 19. století, snad z Píčovovy pozůstalosti předané muzeu ve Mšeně) ve srovnání se současným stavem téhož místa (foto autor). – Abb. 1 Die Windmühle am Südrand des Städtchens Mšeno bei Mělník – Geburtsort von J. L. Píč – ist schon lange verschwunden (Zeichnung aus dem späteren 19. Jh., mit heutigem Stand verglichen – Foto Autor).

Píč se narodil do skromných venkovských poměrů v chalupě při větrném mlýně Čeňka Píče (vyhořelém na počátku 90. let a zbořeném roku 1910) na jižním okraji zemědělského městečka Mšena u Mělníka. Toto prostředí mu možná dalo do života podněty k pozdějšímu názoru na svět – Mšeno, regionálně významnější než dnes, bylo v té době už také národně a kulturně nadprůměrně probudilé; jinak ale nanejvýše smysl pro praktický život a zápas o místo na slunci. Otec rozhodně intelektuál nebyl, později spíše hledal útěchu v alkoholu, když konkurence modernějších válcových mlýnů ničila jeho živnost.¹

I z toho může pramenit ten třetí rozdíl mezi nimi – rozdíl bytostný, posílený snad i fyzickým rodinným dědictvím. Zatímco mladý Niederle byl typ spíše introvertní, i když ne samotářský, s nečetnými osobními přáteli, trápený (celoživotně) různými zdravotními potížemi, neuvěřitelně mnohostranně nadaný s různými kulturními i odbornými zájmy a malířským i hudebním talentem – činorodý extrovertní optimista Píč byl zase příkladem povahově jednoduššího (ne prostého) venkovského mladíka oplývajícího sebedůvěrou (pěstovanou v něm od počátku jeho strýcem-podporovatelem), vznětlivým temperamentem, snadno navazujícího pevná přátelství a nevyhýbajícího se životním radostem. Nesmí nás mýlit, že zůstal „starým mládencem“ – spíše neměl v tomto směru štěstí.² Táhlo jej to k lidem podob-

¹ Materiály k Píčovu rodinnému prostředí a soukromí (Archiv Národního muzea, fond J. L. Píč, kart. 20, č. 1381) podrobněji využil *Kössl 2007*.

² O zrušených zasnoubeních více *Kössl 2007*, 38 a n.

ně založeným, jako byl třeba později Jan Felcman, z jeho archeologických spolupracovníků zřejmě mu nejbližší. Naproti tomu neměl rád lidi opačného založení, proto si nerozuměl se svým předchůdcem v Národním muzeu Václavem Schulzem, který byl podle něj „děsný morous“.

Na Niederla vzpomínal děkan filosofické fakulty UK prof. Jan Rypka jako na „duchovního aristokrata, který se vzdaloval od běžných starostí denního všedního života, aby se mohl pohybovat ve svém světě, světě dobývání vědeckých pravd“. Niederle jistě morous nebyl, ale povahou spíše vážný a uzavřený; jejich pojetí radosti ze života se nejspíše míjela.

Když srovnáváme oba archeologické protagonisty v letech jejich odborného zápasu, z řeči pramenů i dobových svědectví poznáváme, že Niederle byl člověk v podstatě ušlechtilé povahy, uměřený, hluboce intelektuálně založený, kdežto Píč, jakkoli také člověk dobrý a přátelský, milovník učených rozprav i vepřových hodů (nebylo náhodou, že byl trvale obklopen mnohočetným zástupem přátel a ctitelů upřímných i kalkulujících s jeho značným vlivem – od univerzitních profesorů a předních umělců po obyčejné kopáče na výzkumech – které si dovedl vždy a všude získávat), měl mnohem větší talent i chuť k řízení druhých, zvládání situací a asertivní prosazování sebe a svých vždy otevřeně, až bojovně (ale bez postranních, natož zističných úmyslů a zpravidla bez hněvu a nenávisti) zastávaných názorů. Tím si dokázal udělat i nějaké nepřátele, ale kromě obou představitelů univerzitní školy jich už nebylo mnoho a rozhodně byli v naprosté menšině.

Píčovovy vlohy byly už ve studentském věku nesporné, ale touha je rozvíjet zprvu nevelká: ač premiant na mšenské škole, rozhodně jí příliš neprokázal na nižším gymnáziu v České Lípě, kde mu ovšem byla malá znalost němčiny na závalu a kde se vyznamenával spíše v bitvách s německými studenty,³ ani potom od roku 1862 ve vyšších ročnících na Akademickém gymnáziu v Praze, kde při maturitě přemohl latinu a hlavně řečtinu teprve napotřetí – maturoval od léta 1867 do jara 1868. (Přitom, jak se později ukázalo, měl velký talent na jazyky a dokázal se domluvit skoro všude: uměl německy, rusky, francouzsky, dohovořil se a ovšemže i četl polsky, srbsky/chorvatsky, slovinsky či rumunsky, o slovenštině nemluvě.) Připočteme bídné hmotné poměry, z nichž si pomáhal kondicemi, mj. u ruských studentů v Praze. Ale přitom už od října 1867 byl zapsaným posluchačem filosofické fakulty na pražské univerzitě.

Nenechme se tedy mýlit vysvědčeními. Jejich data nás zavedou do vzrušené doby šedesátých let 19. století, kdy po obnovení občanských politických

svobod a po vzniku rakousko-uherského dualismu začínal vášnivý zápas o „česká práva“. Je to doba politického oživení národa, doba rozvoje novinářství, zápasů v říšském sněmu i mimo něj, „táborů lidu“ a vypjaté nacionalistické rétoriky. Není divu, že nadšený vlastenec a vyznavač slovanské vzájemnosti, jenž podle rodinných vzpomínek (viz pozn. 1) už do českolipské primy odcházel z domova ve „slovanském“, úřady dráždícím oděvu – čamaře a slovenském kulatém kloboučku, nenacházel dost času ke studiu odtažitých školních předmětů.

Píčovo vlastenectví⁴ získalo tehdy svou podobu, kterou si pak udrželo po celý jeho život („jedním z pravých vlastenců XIX. století“, jej při jeho úmrtí nazval prof. J. Matiegka), a totéž platí o jeho slovanství, osvětleném nejlépe slovy z dopisu Píčova spolužáka Václava Cardy o „dráze, kterou jsme si vytkli [...] působení i činy, jež by přinesly spásu Slovanstvu“.⁵ V jeho zaměření vlastně spočívá čtvrtý rozdíl mezi oběma stranami sporu, totiž přesněji ve vztahu k Rusku.

Rusofilství z časů Píčova mládí zaslouží malé vysvětlení. Neúspěch české politiky proti dualismu vzednul už roku 1867 jeho novou vlnu, demonstrovanou známou „poutí do Moskvy“, další přišla v 70. letech s povstáními balkánských Slovanů a ruským tažením proti Turkům. Citové rusofilství tehdy spojovalo národ napříč politickými tábory, ačkoli se týkalo zejména mladočechů (Julius Grégr dával Národní listy do služeb myšlenky česko-ruského sblížení); ostatně i část Staročechů by byla uvítala rakousko-ruské spojení jako protiváhu vztahům k Německu.

Píč už jako gymnasista udivoval mladší sourozence ruskými knihami, které si vozil na prázdniny domů a učil se z nich jazyk. „Kniha přání“ pražského Akademického čtenářského spolku z roku 1867⁶ svědčí, jak student filosofie Píč bojoval se studentem práv Lvem Klaudym (synem pražského purkmistra) o rozšíření počtu odebíraných ruských a dalších slovanských časopisů na úkor německých, až musel jednatel spolku polemiku zastavit. Rusko bylo Píčovou životní láskou, tam chtěl dokonce načas odejít jako vychovatel (muzejní knihovník a slavista Adolf Patera mu kolem roku 1870 vícekrát sjednával takovou příležitost a ještě do Boleslavi za ním posílal své ruské návštěvy, znaje prý jeho náklonnost a ochotu ke všem hostům ze svaté Rusi⁷); s rusofilstvím se u Píče

³ O tomto úseku Píčových studií *Sklenář 1988a; Kössl 2007*.

⁴ V té souvislosti lze poznamenat, že rodové jméno si jeho předkové, žijící při severočeském rozhraní s německým živlem, evidentně počestili z německého Pietsch – což ovšem není směrodatné pro jejich etnické zařazení.)

⁵ V. Carda – později advokát v Roudnici n. L., spolupracovník Špindlerův – Píčovi 28. 7. 1868 (ANM, fond Píč).

⁶ Archiv Univerzity Karlovy, Praha (dále UK), fond Akademický čtenářský spolek, kart. 452.

⁷ A. Patera Píčovi, Praha 6. 4. 1873 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 10, č. 707.

pojily i platonické sympatie k pravoslaví, jehož znalostmi pak překvapoval i pravoslavné duchovní. Soustředil kolem sebe na fakultě skupinu podobně smýšlejících, z níže se pak rekrutovali jeho první celoživotní přátelé (zejména prof. J. Kryštůfek).

Niederlova generace však dospívala o dvě desetiletí později v docela jiné atmosféře: vlastenectví starého typu bylo překonáno stejně jako staré slovanství a Píčova idealistická láska k tradičnímu Rusku byla v Niederlově okruhu v 80. letech zesměšňována přídomkem „pravoslavny“. Spíše než sílu slovanského „dubiska“ vnímali mladí kolem Masaryka deficit demokracie a humanismu, proto realisté odmítali nekritické rusocentristy. (Přitom ale právě Niederle nepostrádal už jako student sympatie ke Slovanstvu, které se později proměnily v hlubokou lásku k Rusku [a nakonec i jistou vstřícnost k Rusku sovětskému], demonstrovanou i domácím a venkovským nošením vyšívané rubašky a plátěné čepice se štítkem – „furažky“; tak daleko Píč jako příslušník „čamarové“ generace nikdy nešel.)

Ideálům mládeže své generace zůstal Píč věrný i potom, co jako posluchač Vocelův či Tomkův (1867–72) ukončil studium na filosofické fakultě pražské univerzity, složil profesorské zkoušky z dějepisu a zeměpisu a stal se nejprve učitelem na vyšším gymnáziu v Mladé Boleslavi (1872–1881) spolu s kolegou Kryštůfkem. Zdá se, jakoby byl pro toto povolání stvořen. Laskavost, spravedlivost a pedagogické schopnosti z něj udělaly oblíbeného učitele. Byl rozeným vypravěčem, který dokázal studenty (ovšem trochu jinak naladěné než ti dnešní) třeba líčením bitvy na Bílé hoře dojmout až k slzám: známý historik Václav Vojtíšek, jeden z jeho žáků, vzpomínal zase, jak jim Píč vyprávěl o svých cestách po Balkáně: „Když se rozpovídal ve škole, skoro se nedýchalo. Byl to rozený básník.“⁸ A jiný: „Vypadal nesmírně přísně, ale byl to člověk zlatého srdce a měli jsme ho rádi a on nás také.“

Jenže jeho plány, podněcované vrozenou touhou po vědění a poznání, směřovaly dále než ke katedře. Nedokázal se omezit na tiché kabinetní bádání, typické pro tehdejší historiky: jeho práce měly vždy bojovný a polemický podtext. Bojovně oponoval nepřátelům Slovanstva – Němcům a Maďarům. Pro Píče a jeho studentské druhy, kteří s ním sdíleli jeho nadšení a vytkli si za společný cíl „působení i činy, jež by přinesly spásu Slovanstvu“, byl ovšem slovanský východ (případně i jih) jakýmsi nevyčerpatelným zdrojem víry v budoucnost „nezkaženého“ lidového slovanství.

To vše dávalo smysl jeho historické práci, zaměřené na obranu potlačovaných Slovanů, zejména jejich

historických práv na vlast a na svobodný rozvoj; jako národ Slovanům do jisté míry příbuzný a společným nepřítelem (Maďary) utlačovaný zahrnul pod svá „křídla“ i sedmihradské Rumuny. V té době již hodně cestoval, s historickými zájmy proputoval v letech 1873 a 1874 Slovensko i budoucí Zakarpatskou Ukrajinu a dostal se pak vícekrát mezi Rumuny, aby se přesvědčil, že tam mnozí znali jeho jméno a vítali jej jako přítele svého národa; naopak mezi uherskými nacionalistickými historiky a publicisty si svými energickými polemikami vysloužil hodně nenávisti.

Obr. 2 Josef Ladislav Píč v 70. letech 19. století (dosud neznámý snímek ze sbírek Národního muzea, oddělení starších českých dějin). – Abb. 2 Josef Ladislav Píč in den 70. Jahren des 19. Jh. (bisher unbekanntes Bild aus den Sammlungen des Nationalmuseums, Abteilung für ältere böhmische Geschichte).

Mluvíme stále ještě o jeho prvním vědeckém období během působení v Mladé Boleslavi (1872–1881). Už tady pozorujeme, že Píč nebyl člověk obyčejný. Nehodlal strávit zbytek života mezi školou, bytem a hostincem, jak skončila valná většina jeho kolegů na maloměstských středních školách, kteří se v nejlepším případě navíc věnovali poklidné regionálně-vlastivědné práci a spolkové činnosti. Píč – kromě toho, že v roce 1880 dosáhl doktorátu filosofie a gymnasiální profesury – si vytyčil vědecké úkoly přesahující tento obzor a houževnatě na nich pracoval, v krátké době zvládl značné množství literatury a vybavil se neobyčejným objemem znalostí. Neobyčklé bylo

⁸ Archiv Národního muzea, Praha (dále NM), fond. L. Píč, kart. 20, č. 1380; srov. též Vojtíšek 1931.

i to, že jeho větší práce byly zaměřeny na zahraniční náměty a proto také vycházely převážně v cizině, počínaje už první z nich (*Očerk političeskoj i literaturnoj istorii Slovakov za poslednich sto let*; Slavjanskij sbornik, Petrohrad 1875 a 1876); naproti tomu v pražském Časopise Musea království Českého vyšel (1878) *Rodový byt na Slovensku a v uherské Rusi* – výsledek jeho sociálně-historického průzkumu při každoročních prázdninových cestách do těchto končin. V dalších letech jej cestování za archivním a literárním studiem starších dějin národů žijících nesvobodně pod vládou uherské části monarchie zavedlo ještě dále: po spisech *Ueber die Abstammung der Rumänen* (Lipsko 1880), polemicky zaměřenému zejména proti knize německého historika Roberta Rösslera na totéž téma z roku 1871, pak po článku *Regnum Hungariae* (1880) a zejména *Der nationale Kampf gegen das ungarische Staatsrecht* (Lipsko 1882, práce vzniklá na základě jeho doktorské disertace *Ein Beitrag zur Kritik der ungarischen Geschichtsquellen*, obhájené 1880) následuje pak ještě *Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage* (Lipsko 1886), nemluvě o rukopisech dějin uherských či dalmatských. Byly v nich i výsledky čtyř prázdninových cest do uvedené oblasti a zejména velké vědecké výpravy za písemnými prameny do Rumunska, kterou podnikl se státním stipendiem v roce 1883.⁹

Další etapu života začal Píč v roce 1881, kdy odchází do Prahy na své již trvalé působiště – c. a k. státní gymnázium v Žitné ulici na Novém Městě pražském, a v roce 1883 je jmenován soukromým docentem rakouského dějepisu a dějin slovanských národů na filosofické fakultě české větve c. a k. univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze (výše citované práce z let 1880 a 1882 byly mu uznány jako habilitační). Zdálo by se, že nyní se ještě širě otvírá cesta v nastoupeném směru historického bádání – ale opak je pravdou: první díl nedokončených *Dějin národa ruského* (Praha 1889), zastávající v počátečních otázkách jasně antinormanistické stanovisko, tuto etapu Píčova díla i života uzavírá; navíc to byla v protikladu k předchozím práce spíše kompilační, informativní. Jaký byl důvod radikálního obratu, kterým Píč v polovině života udělal čáru za svým dosavadním snažením?

Píčov vstup do archeologie

Proměna v archeologa byla dosti nečekaná. Když Píč přišel do Prahy, archeologie jej znala jen málo a on sám o ní nevěděl mnoho podstatného. Jako historik té doby, navíc výrazně politicky zaměřený, by měl mít k archeologii spíše přezíravý vztah. Jeho cesta k ar-

cheologii nevedla také přes vykopávky a sbírání nálezů, jak by tomu bylo u tehdejších archeologů obvyklé, nýbrž celkem atypicky se odvíjela právě od historie. Svědčí to o Píčově výjimečnosti: zatímco snad všichni jeho současníci, zabývající se dějinami raného středověku, rozpítvávali nečetné a nejasné písemné prameny bez potřeby rozšířit svůj obzor o výpověď pramenů hmotných, Píč si v jisté fázi svého bádání uvědomil, že objasnění počátků slovanských národů a jejich kultury, k nimž se směrem od současnosti propracovával, nenachází v psaných pramenech a tedy ani v dosavadní historické produkci dostatečný základ.

„K zaokrouhlení sebraného vědeckého materiálu chybělo tehdy pouze zařadit věcné památky staré slovanské vzdělanosti; v tom ale byl právě kámen úrazu. Nenaleznuv ani v tehdejší své zkušenosti archaeologické ani v literatuře dostatečného světla a uspokojivé jistoty, musel jsem vlastní práci zjednat si pověřený materiál a srovnat jej vlastním názorem s archaeologickým materiálem celé Evropy, abych vyloučiti mohl především z archaeologie české, co v ní je neslovanského, a to zavedlo mne dále, než jsem původně tušil“ (*Píč 1909*, předmluva).

Uvědomme si, že šlo o postoj naprosto anomální. I když u nás nenastala situace obdobná Německu a západu, že by antropologie sensu lato v pojetí z přelomu 60. a 70. let a „čistá“ historiografie postavily mezi sebou nepřekonatelnou hráz, i když romanticko-vlastenecké povědomí národních dějin přežívalo mezi historiky stejně jako mezi archeology, přece jen vztah archeologie k historii nebyl vnímán jako blízký; zejména prehistorie byla běžně spojována s geologickými vědami resp. paleontologií, případně s antropologií a etnologií, kdežto dějinami se striktně rozuměly dějiny podle písemných pramenů. Mezi historiky té doby u nás i jinde byl v módě despekt vůči archeologii jako neškodné zábavě amatérů a v lepším případě platilo, že archeologie je sice pomocnou vědou historickou, ale potřebuje spíše sama pomoc od historie, než aby jí byla v něčem nápomocná.

Píč dříve než ostatní pochopil dvě věci: že musí pokračovat od pramenů písemných k hmotným a že kořeny slovanské a tedy i české kultury raného středověku musí hledat už v pravěku. A jeho odvaha změnit radikálně nejen pracovní metody, ale i způsob života, zaslouží obdiv. Charakterizuje ostatně jeho povahové vlastnosti: mimořádnou činorodost, pružnost ducha a schopnost čelit obtížím. Zdánlivě překvapivý přerod je tedy pro něj ve skutečnosti jen pokračováním původního směru: postupem blíže ke kořenům otázek, jimiž se zabýval. Dosavadní programový nezájem „čistých“ historiků o archeologické prameny na jedné a nezájem „starožitníků“ o jejich historické využití na druhé straně vytvářel celkem nedotčené pole působnosti, ale zároveň stavěl badatele před obrovský úkol.

⁹ O Píčově historické práci více *Tůrek 1949*, 252–254.

Možná jej v tom utvrdila i reakce starého doktora Jindřicha Wankla, kterou mu zprostředkoval jeho bývalý žák, nyní učitel v Olomouci a Wanklův spolupracovník Rudolf Kreutz: Píčovno nové dílo tam způsobilo velké nadšení, „Dr Wankel byl celý u vytržení, jenom to měl, že prý Vy ačkoli to cítiti ráčíte, že ti Slované tu byli praprabýdlitelé už v době neolithické, a s těmi Kelty že je to humbug, předce nemáte prý té odvahy, abyste zřejmě pro to všude se prohlásil, a konec konců bylo, jak jsem očekával, přání, abyste prý ráčil pilně studovat archeologii [...] že Vy račte býti jedním z těch nejpocitivějších Slovanů. [...] Pan Dr Wankel by nejraději ze všech lidí nadělal archeology [...].“¹⁰

Že musí studovat archeologii, pochopil Píč zřejmě už dříve (v jeho univerzitních přednáškách se „slovanské starožitnosti“ objevují od roku 1884), i když Wanklovy naděje naplnil jen neúplně. Už kniha *Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage* z roku 1886 (o kterou tu šlo) zahrnuje v nemalé míře archeologické doklady (hradiště, pohřbívání); v době práce na knize o počátcích dějin národa ruského navázal Píč na svůj dávný vztah k Archeologickému sboru Národního muzea (pro stručnost je zde tento dnes obvyklý název používán průběžně, i když oficiální název té doby zněl Museum království Českého, neoficiálně Zemské museum), kde už roku 1869 jako student, ještě za života svého univerzitního učitele Vocela vystoupil s informacemi o nálezech na hradišti Hradsku u Mšena, které muzeu věnoval (v té době vyšel také v *Památkách archeologických*, redigovaných jeho bývalým učitelem z České Lípy F. J. Zoubkem, jeho první drobný článek s touto tematikou – *Píč 1872*). Sbor byl v té době řízen svým jednatelem Josefem Smolíkem, nejaktivnějším a nejsystematičtějším představitelem pozitivistického artefaktualismu 70. a 80. let, soustředěného v podstatě na sbírání nálezů, jejich popis a formální třídění. Píč jako historik měl ovšem od počátku jinou představu. Nebyl starožitníkem fascinovaným nálezy samými, potřeboval je jako historický pramen. Proto se ihned ocitl v opozici a rozpor hodlal řešit s energií pro něj typickou.

Nejprve se – po předčasné smrti prof. J. B. Miltera – ujal v roce 1887 redakce časopisu *Památky archeologické a místopisné*, tehdy ještě jediné publikační základny oboru, což bylo dosti odvážné vzhledem k tomu, že jeho ponětí o archeologii bylo tehdy ještě dosti matné; svědčí o tom hned jeho první větší práce zde otištěná, vzniklá na základě několika vykopávek jím prováděných v létě 1888 na náklad Archeologického sboru (*Píč 1888*). Po prvotní nutné orientaci v oboru však rychle zvedl úroveň *Památek*, které opět vrátil, nadlouho téměř výhradně, ke smolíkovské orientaci

na archeologii a hlavně prehistorii, zatímco místopis se v názvu udržoval spíše z tradice; teprve po roce 1900, když se Píč soustředil na psaní *Starožitnosti*, prosadily se díky Antonínu Podlahovi větší měrou náměty uměleckohistorické. Píčovnu zasluzku uznal i Niederle, když do konceptu dějin archeologie napsal, že po Smolíkovu „Památky na ceně velmi poklesly, až poslední dobu od sv. XIV opět drem J. L. Píčem jsou zlepšeny.“ (*Niederle b. d. 1*, 35). *Památky* se už za Smolíkovy redakce vnitřně rozdělily na část prehistorickou a historickou (předzvěst jejich pozdějšího dočasněho rozdělení na dvě samostatné řady), což udržel i Píč; za jeho redakce (k ní *Böhm 1954*, 19–27; *Sklenář 1994*, 11–14; zejména pak *týž 2011b*) se změnily – alespoň pro 90. léta – v jakousi obdobu budoucích *Archeologických rozhledů* s těžištěm ve zprávách o nových výzkumech a s četnými referáty o literatuře, a přestože byly psány jen česky, začaly se v této době hlavně díky bohatému obrazovému doprovodu (v němž se za Píče poprvé objevily i fotografie) výrazněji šířit výměnou přes Sbor či redaktora i do zahraničí, což Píč neopomněl zdůrazňovat publikovaným seznamy výměnných míst.

Když dokončil XV. svazek, napsal mu Josef Szombathy, jenž vedl prehistorické oddělení Dvorního přírodovědeckého muzea ve Vídni, „dass Sie diese Zeitschrift [...] um eine mächtige Stufe gehoben und ihr einen ersten Platz unter den europäischen Zeitschriften des Faches erobert haben“.¹¹

Stejně tak oživil Píč i stagnující činnost Sboru, ve kterém jako osobnost mnohem výraznější a cílevědomější rychle nahradil Smolíkův vliv svým vlastním (Smolík se ostatně v té době už zase a natrvalo přechyloval k sobě nejbližší numismatice).

Přesto neměl původně v úmyslu nastoupit dráhu, která mu pak umožnila největší výkony jeho vědecké práce: stát se totiž prvním správcem osamostatněných prehistorických sbírek, kustodem (tj. vedoucím nově vznikajícího pravěkého oddělení) Národního muzea. V té době však se svými přáteli začal podnikat terénní průzkumy a výzkumy, vedoucí k zásadnímu obohacení těchto sbírek a brzy mu bylo jasné, že nakopané bohatství je třeba řádně spravovat, odborně zveřejnit a vystavit. Kamenem úrazu na takto plánované cestě byl dosavadní správce těchto sbírek, stárnoucí archivář Václav Schulz, který měl dobrou snahu, ale ne kvalifikaci či dokonce nadšení pro obor, navíc nerad viděl vstupovat cizí lidi do svého klidného zákoutí a kladl proto Píčovi nejrůznější překážky při zpracování materiálu do muzea věnovaného.

Na druhé straně Schulz chápal neutěšenou situaci a také proto v květnu 1892 rezignoval na svoji funkci s upozorněním, že „sbírka praehistorická tvoříc jaksi přechod z oddělení přírodního k historickému jest

¹⁰ Kreutz Píčovi, 30. 5. 1886 (ANM, fond J. L. Píč, kart. 8).

¹¹ Szombathy Píčovi, 28. 12. 1893 (ANM, fond J. L. Píč, kart. 11).

Obr. 3 J. L. Píč v 90. letech 19. století. – Abb. 3 J. L. Píč in den 90. Jahren des 19. Jahrhunderts.

sama o sobě celkem úplně samostatným“ a ve smyslu svého návrhu z roku 1888 požadoval pro ni samostatného kustoda. Správní výbor souhlasil a na rok 1893 už začlenil nové místo do rozpočtu, i když (stejně jako v r. 1888) bez prostředků na vykopávky, a vypsal na ně konkurs.

Po řadě zápasů, stížností a odvolání (k tomu podrobněji *Sklenář 1984b*, 138–139) učinil tedy Píč spíše z nutnosti „rozhodnutí, které neleželo v plánu mého života“ a podal v říjnu 1892 žádost o místo kustoda. V té chvíli šlo již jen o sbírky prehistorické, protože muzejní výbor dosavadní archeologii rozdělil na dvě části a „historická archeologie“ už svého kustoda (prof. Jana Koulu) měla. Píč jako jediný předložil jasnou představu o svém působení a díky své dosavadní činnosti měl ve správním výboru zřejmě podporu na rozdíl od dalších uchazečů – správce pražského Městského muzea Břetislava Jelínka, byt podporovaného přítelem-archeologem Štěpánem Bergerem jako členem konkursní komise, a lovosického lékaře Jindřicha Matiegky. Navíc zapůsobil svou cílevědomou energií, jakou obvykle vynakládal, chtěl-li něčeho docílit. („Prof. Píč mi kdysi vykládal, že se tam do musea musel vtlačit násilím, jinak by ho byli vůbec pomínuli a ku práci nepřipustili.“)¹²

¹² I. L. Červinka J. A. Jírovi, Kojetín b. d. (1909) – Muzeum hl. m. Prahy, odd. archeol. sbírek, archiv J. A. Jíry, sv. 73.

Dne 15. 3. 1893 byl do této funkce jmenován a tím vlastně začala samostatná cesta pravěkého oddělení NM.¹³ Nevadilo, že šlo vlastně o druhý úvazek vedle jeho hlavního zaměstnání gymnasijského profesora (to se týkalo řady kustodů) a že navíc byl původně rozhodnut přijmout jej jen na dobu zpracování sbírky.

Po roce 1893 převzal Píč i jednání (tj. v praxi řízení) sboru a rozšířil svůj okruh působnosti i do vedení Národního muzea, kde patřil zakrátko k nejvlivnějším osobnostem, takže měl v muzeu prakticky ve všech svých plánech volnou ruku. V témže roce navíc Píč – již dříve člen Královské české společnosti nauk a od prosince 1902 i mimořádný člen České akademie pro vědy, slovesnost a umění díky jejímu zakladateli a prezidentu Josefu Hlávce, člověku podobně založenému a z podobných podmínek vyšlému, tradicionalistovi, dobře cítícímu spřízněnou osobnost – získal hlavní slovo při konstituci a pak praktické vedení Archeologické komise této akademie, zejména jako jednatel její prehistorické sekce a pak celé komise (předsedou zůstal Hlávka).

Po několika letech v dopise Hlávce vzpomínal Píč na jejich první setkání: „shodli jsme se v náhledu, že ve třídách Akademie není ovzduší pro iniciativu práce a podali jsme si ruku, že shromáždíme lidi práce v novém ústředí, v Archeologické komisi, abychom ukázali světu, co lidé práce dovedou.“ Kvůli „lidem práce“ se právě střetl při volbě jednatele Archeologického sboru i s jeho předsedou, archivářem Josefem Emlerem jako zastáncem tradičního smolíkovského pojetí archeologie.¹⁴ Hlávce se stal zakrátko blízkým rádcem a pomocníkem ve věcech této komise, a v očích veřejnosti jakýmsi ztělesněním české archeologie. (Zato Niederle se do komise nedostal a musel se spokojit funkcí externího spolupracovníka.)

Píč a Niederle: začátek zápasu

Ještě než se tak stalo, učinil Píč pokus prosadit se v nově vznikající korporaci, vedle Archeologického sboru teprve druhé, která deklarovala zájem o archeologii v celozemském měřítku – ve Společnosti přátel starožitností českých, původně pojímané jako „archeologický spolek“, ovšem v širo-

¹³ Tady nelze necitovat způsob, jakým bylo o této pro budoucnost muzejní archeologie i Píčovu osobně tak významné záležitosti rozhodnuto ve správním výboru NM dne 13. 12. 1892: „§ 19. Stavební úřad muzejní dotázal se, jakou barvou mají uvnitř natřeny býti skříně pro sbírky praehistorické. Ustanoveno, by se natřely bledě šamoa jako v oddělení zoologickém. Při té příležitosti ustanoveno, by místo kustoda této sbírky obsadilo se ve příští schůzi“ (Archiv NM, fond Registratura, kart. 38, protokoly správního výboru).

¹⁴ Dopis J. Hlávce 24. 10. 1893 – Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha (dále LA PNP), fond J. Hlávka.

Obr. 4 J. L. Píč (třetí zleva, nejvyšší z pánů) ve skupině hostů u prezidenta České akademie Josefa Hlávky na zámku v Lužanech u Přeštice kolem roku 1900 (Hlávka s dlouhými vousy uprostřed). (Národní muzeum, oddělení starších českých dějin). – Abb. 4 J. L. Píč (der dritte von links, der höchste der Herren) unter den Gästen beim Präsident der Böhmisches Akademie Josef Hlávka (in der Mitte, mit langem Vollbart) im Schloss Lužany bei Přeštice um 1900 (Nationalmuseum Prag, Abteilung für ältere böhmische Geschichte).

kém památkářském pojetí. Proč se Píč vložil do procesu konstituce nového spolku, ač byl už angažován v Archeologickém sboru NM, nelze říci. Mohlo jít o strategický záměr získat rozhodující vliv a slovo v možné základně opozice vůči Sboru, v němž stále ještě rozhodovali starší – Smolík a jeho pozitivističtí druhové včetně Ryznera – nebo prostě jen o potřebu vložit přebytečnou energii a aktivní zájem do všeho, co se v oboru děje.

Jisté je, že na ustavující valné hromadě v prosinci 1888 ovládli pole archeologové, členové Archeologického sboru: prvním starostou se stal Čeněk Ryzner, stojící v dobrém vztahu ke Smolíkovi, náměstkem starosty naopak J. L. Píč; jednatelem pak student práv Karel Václav Adámek, mající rovněž blízko k archeologii a k Muzeu.

Ve Společnosti se ale zanedlouho nato objevil i Lubor Niederle a další představitelé mladé univerzitní společenskovední inteligence, vzdělané už českou univerzitou (po r. 1883), opírající se ve svém moderním myšlení o svého učitele prof. Masaryka (také s nimi vstupujícího do SPSC) a časopis *Athenaeum*. Ti provedli již zakrátko, na počátku roku 1891

záměr, s nímž do Společnosti hromadně vstupovali, totiž „palácovou revoluci“, při níž odstranili starý výbor – „starožitníky, kteří sbírají české harampádí pod praporem Píčovým“¹⁵ a v novém obsadili všechny pozice kromě čestné Ryznerovy; ten ale brzy sám odešel z prostředí nyní už cizího. O původcích obratu svědčí Niederlova korespondence, např. dopis (nedatovaný, ale psaný již v létě 1890) Čenku Zíbrtovi, tehdy ještě kolegovi a příteli: „S Tillem umlouváme svržení Píče ze společnosti, jež snadno se provede. Já svolám po prázdninách důvěrnou schůzi, tam se spočteme a budeme vědět jistotu.“¹⁶

Píč poté opustil Společnost, aby se sem už nevrátil – ostatně zakrátko získal v odbornějších archeologických institucích postavení přece jen důležitější. Ale i jeho soupeři ztráceli své dobyté pozice ještě během téhož roku a postupně odešli také – spolu s původním archeologickým i se svým odbornickým pojetím Společnosti – aby se načas seskupili kolem

¹⁵ V. Tille L. Niederlovi 26. 12. 1889 – Archiv AVČR, fond Niederle, kart. 2, korespondence přijatá.

¹⁶ LA PNP, fond Č. Zíbrt, korespondence přijatá.

zakládaného Niederlova a Zíbrtova časopisu *Český lid*. Později se však vrátili do SPSPČ „zadními vrátky“, když – jak praví zápis z výborové schůze SPSPČ 19. 6. 1907, „prof. Dr. Luboš [!] Niederle a spol. v Praze požádali náš výbor, aby se směli spojit a konstituovati ve zvláštní sekci archaeologickou, která by rokovala samostatně a které by poskytnuto bylo přiměřené, oddělené místo ve spolkovém časopise. [...] Sděleno, že výbor svoluje k ustavení odboru a vítá jej s radostí tím více, neboť pp. svolavatelé: prof. Dr. L. Niederle, K. Buchtela, L. Šnajdr, Dr. Matiegka, Jos. A. Jíra a Dr. K. Prokop jsou dobrou zárukou vážné práce“.¹⁷ Tak vznikl Praehistorický odbor SPSPČ (z Niederlova podnětu a na půdě „jeho“ oddělení archeologického kabinetu UK v Klementinu, i když formálním předsedou byl zvolen prof. dr. J. Matiegka) a ihned se stal navenek shromaždištěm archeologů-amatérů neangažovaných ve sporu škol, ve skutečnosti ale hlavní tribunou Buchtelovou a Niederlovou, jakousi pasivní základnou (širším auditoriem) univerzitní školy, protivahou muzejního Archeologického sboru (ačkoliv oba jmenovaní byli i tamními členy). Okamžitě začal i „seriál“ zejména Buchtelových přednášek-polemik, který s Píčovou smrtí okamžitě skončil stejně jako aktivní zájem tohoto tábora o prehistorický odbor.

Prostřednictvím odboru se tato skupina také téměř etablovala na výročních sjezdech Moravského archeologického klubu, současně začínajících; nejspíše to byl důvod, proč se Píč těchto akcí nezúčastňoval nebo aspoň na nich nevystupoval, i když býval zván; zejména v roce 1910 do Moravských Budějovic jej zvalo více lidí, zvláště srdečné jsou dopisy J. Pallardiho či I. L. Červinky.¹⁸

Rokem 1893 ovládl tedy Píč všechny klíčové body v české archeologii – kromě jednoho, o který se kupodivu ani nesnažil: vysokoškolskou výuku oboru, s níž – zaniklou před 20 lety Vocelovou smrtí – začínal v Praze v říjnu 1891 Lubor Niederle jakožto právě potvrzený soukromý docent antropologie a prehistorické archeologie (od roku 1898 pak mimořádný profesor archeologie a etnologie). Byl to výsledek snahy mladého badatele, jenž před několika lety od klasické filologie přes dějiny umění přešel k zájmu o primitivní kultury a pod ochranná křídla profesora Masaryka; ten rozpoznal jeho schopnosti, zval jej do bytu k debatám, půjčoval mu knihy, přitáhl jej do okruhu svého *Athenaea* (Niederle 1915, 2–4; *týž* 1932, 5–8). Niederle nezapomínal na jeho radu: „Neohlížejte se ani napravo, ani nalevo a jděte rovně za

svým cílem. Nevím, že by se byl ztratil člověk, který se snažil pracovat“, a držel se jí už tehdy, když se odvažně ujal ředitelství v nové instituci, Národopisném muzeu československém (1895), jedné z mála institutních nadějí nové univerzitní inteligence – i když o národopisu věděl jen velmi málo (K tomu více *Smrčka 2011*, 29–39 aj.).

Ostatně mladým absolventům moderně vedených oborů české univerzity nic jiného nezbyvalo, a univerzita zůstávala nadále jejich mateřskou základnou; Královská česká společnost nauk byla konzervativně filologicko-historická odjakživa (s archeologií neměla nic společného), Hlávkova Akademie byla jako konzervativní přímo založena, Národní muzeum od bachovských časů bylo ve společenských vědách vnímáno jako rezervace staromilců a časopis *Český lid*, původně nadějný pro modernisty, v rukou Zíbrtových zakrátko skončil ve stejných vodách. Tím nemá být řečeno, že zmíněné instituce neudělaly mnoho záslužné práce na vědeckém poli – pouze to, že průkopníci nových oborů či mezioborů, nových metod a přístupů zde nebyli vítáni, zvláště když měli vazby na „protinárodní“ tábor nepřátel RKZ.

Je málo známo, že Niederle chtěl v těchto poměrech dosáhnout určitého průlomu, když se už v roce 1889 pokusil docílit zřízení antropologického oddělení v Národním muzeu. Přímo v jeho časopise uveřejnil tento projekt v článku podrobně a místy trochu konfuzně vykládajícím, co je vlastně antropologie: v duchu pojetí 70. a 80. let sem zahrnuje „všechny vědy, jež dosud člověka se speciálních stránek a samostatně zkoumaly“ (Niederle 1889, 275), v užším smyslu, běžném v době publikace článku, však antropologie zahrnuje anatomii, fyziologii a vývoj člověka a lidstva (t. 279), proto Niederle zdůrazňuje osteometrii a kraniometrii (měření částí kostry a zejména lebek, jejichž srovnávací studium bylo největší módou tehdejší antropologie) jako sběrnou a pracovní náplň navrhovaného oddělení.

Důsledky Niederlova návrhu však mají sahat ještě dále: „bezpochyby jen antropologie nám poskytne klíč k správnému rozluštění celé české prehistorie, a neváháme vyznati, že právě tento moment to byl, jenž nás nejvíce měl k tomu, přimlouvati se za zřízení zvláštního antropologického oddělení. [...] Jsme přesvědčeni, že antropologie probudí ze sna naši archeologii [...]“ (t. 283).

Tady patrně vychází najevo postupný cíl záměru, poněkud podobný komplotu proti „starému“ vedení ve Společnosti přátel starožitností: s podporou tamního mladého křídla výše popsaného mělo patrně být do opovrhovaného staromileckého organismu Muzea vloženo kukaččí vejce vědeckého modernismu, které by z antropologie udělalo zastřešující obor a především ovlivnilo a změnilo koncepci tamní archeologie (byla-li předtím jaká) a v praxi i převzalo

¹⁷ Archiv NM, fond Společnost přátel starožitností, Zápisník SPSPČ 1907 a násl.

¹⁸ „Najdete staré dobré přátele a mladší zase potěšíte a posílíte k další práci, která u nás tak perně zjednává si porozumění“ (I. L. Červinka J. L. Píčovi, Kojetín 24. 7. 1910 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 4, č. 187).

Obr. 5 Lubor Niederle jako docent počátkem 90. let. – Abb. 5 Lubor Niederle als Dozent am Anfang der 90. Jahren.

část sbírek dosud archeologických (přinejmenším kosterní pozůstatky). To se ovšem křížilo s představami Píčovými; jeho koncepce, jak už bylo a ještě bude ukázáno, byla naopak historická, řešení prehistorických otázek chtěla hledat v archeologii propojované postupně s historickými zprávami. Kranioometrii se v muzejních fondech i jinde sice důsledně (externě) věnoval Bohuslav Hellich, člen širšího Píčova okruhu, ale Píč sám jí zřejmě nepřikládal zvláštní důležitost. Záležitost antropologického oddělení NM, byť nakonec vyzněla do ztracena, byla podle mého soudu prvním momentem, který Píče uvedl do střehu vůči univerzitnímu křídlu, jehož aktivita tu přesáhla ze SPSČ do Muzea – tedy na půdu, kterou začal považovat za svoji. Tak bylo připraveno ovzduší pro první střet, který vyvolala Niederlova habilitace pro antropologii a prehistorickou archeologii roku 1891.

Píč se na univerzitě nesnažil tyto obory přímo získat předtím, než Niederle o ně požádal (znamenaloby to je zříditi), a nesnažil se ani potom (ač Niederle si to myslel), ale v rámci své historické docentury častěji přednášel o slovanských „starožitnostech“ včetně archeologických a v Niederlovi tedy nutně viděl určitou konkurenci akademickou; snad i cítil, že v nastupujícím, o generaci mladším, schopném a vzdělaném badateli mu vyrůstá konkurence v čele oboru. Zřejmě hlavně proto – jak ostatně postřehli už součas-

níci (např. *Hdk. 1897*: z důvodů spíše osobních než věcných) – vystoupil v *Památkách* v únoru 1891 (*Píč 1891a*) velmi kriticky proti Niederlově habilitační práci, patrně se záměrem habilitaci znemožnit.

Zmíněná práce (*Niederle 1891a*) mu to ovšem dost usnadnila. Vycházela z antropologického materiálu kostrových hrobů a s pomocí kraniologie (kranioetrie) i historických zpráv vcelku důvodně oponovala dosavadní, zejména ve francouzské antropologii (kterou Niederle čerstvě znal z pařížských studií) oblíbené teorii o dvou tělesných komplexech ve staré Evropě: tmavém-krátkolebém u Keltů a Slovanů, světlém-dlouholebém u Germánů. Snažila se prokázat, že už u původních Slovanů existovala dlouholebost a světlý typ. Naopak nacházel Niederle ve staré Evropě jiné dva typy – severní a jižní; z prvního z nich (severně od Alp) se měl vyvinout pranárod arijský.

Nejen z dnešního pohledu je nutno říci, že práce byla ještě dosti nezralá a Píčova kritika valnou většinou oprávněná, i když založená na uznávání zmíněné tradiční dichotomie. Vztahovala se především k praktičtějším sporným bodům archeologické části, kde podle Píče „kolik proneseno všeobecných thesů, tolik učiněno omylů“. Píč odmítal nedoloženou představu o možné kontinuitě kostrového pohřbívání od latěnu ke Slovanům (později paradoxně přiznal pravděpodobnost odvážnému názoru spolupracovníka „družiny“ Václava Schmidta, že ojedinělé „skrčené kostry“ na raně středověkých pohřebištích mohou značit návaznost na pravěké kultury s tímto pohřebním ritem), dále soudy, že u nás nejsou pohřebiště z doby stěhování národů (proti tomu argumentuje pohřebištěm v /Praze-/Podbabě), že není rozdílu mezi laténským a raně středověkým pohřebním ritem, že chudá žárová pohřebiště současná s kulturou laténskou (která měl Niederle konkrétně na mysli?) by mohla patřit slovanskému lidu podrobenému laténskými bojovníky, že esovitě záušnice stejně jako vlnovka na keramice charakterizují slovanské hroby už od 1. poloviny 1. tis. po Kr. (Píč naopak váže jejich datování na nálezy mincí v hrobech).

Tím, že popírá slovanskost části Niederlem užitých hrobů (resp. měření lebek z nich), připisuje nejstarším Slovanům žárový ritus a z kostrových je ochoten jim připsat teprve hroby raně středověké, většinou krátkolebé, podkopává Píč i věrohodnost Niederlových závěrů antropologických a své stanovisko shrnuje ve svrchovaném soudu praktika (byť celkem nedávného) nad kabinetním přístupem: „Kdo napíše knihu o hrobech našich, aniž by se mohl odvolati na jedno jen pohřebiště, na kterém sám kopal a zkoumal“, nemůže se prý v tak různorodém materiálu orientovat.

Svoji kritiku vyslovil Píč – jak uvedl v závěru – „jménem českých archeologů“, načež Niederle ve

Obr. 6 Karel Buchtela s účastníky sjezdu Moravského archeologického klubu na Macoše 1909. – Abb. 6 Karel Buchtela mit den Teilnehmern der Versammlung des Mährischen archäologischen Klubs auf der Macocha 1909.

zbytečném podezření, že za tím stojí i Smolík a další, obesílal téměř všechny archeology dotazem, zda to byli oni a zda je Píč žádal o svolení; ti mu ovšem potvrdili, že ne – u Píče šlo přece evidentně o řečnický obrat jako odpověď na Niederlovo konstatování mylných názorů u většiny archeologů.¹⁹ (Podle vlastních slov píše Niederle proto, aby „kritikou jiných uspil poznání věci“.)

Ještě v dubnu pak Niederle uveřejnil v *Athenaeu* obsáhlejší článek jako odpověď na Píčovu recenzi (*Niederle 1891b*). Archeologické námitky paušálně odbyl, že se jimi nechce zdržovat, protože jsou vesměs nesprávné. (Přístup k diskusi měli tedy oba shodný.) Tak např. pokud jde o kontinuitu pohřbívání nespálených těl v Čechách od nejstarších dob po křesťanský středověk, Píč sice namítá, že hroby „merovejské“ nevyplní mezeru mezi laténskými a raně středověkými, podle Niederla ale „dosud lze míti za to, že kultura ténská paralelně s římskými vlivy téměř se stýkala s merovinžskou, že tedy nebylo mezi nimi žádná větší periody“. Vlastně prý nikde netvrdí, že pohřbívání je doloženo kontinuálně (ale z více míst je patrný opak). Proti Píčově výčitce, že přisoudil laténské žárové hroby Slovanům; se Niederle hájí, že jenom připustil, že je to možné, a že Píč to sice odmítá, ale nedokazuje opak. (Mimochodem, Niederle vlastně připouští autochtonistickou variantu původního kontinuálního podloží v duchu teorie Kaliny z Jäthensteinu.)

¹⁹ *Niederle 1891b*, 202; týž K. Čermákovi 4. 3. 1891 – LA PNP, fond K. Čermák.

Podobně s otázkami antropologickými, kde se Niederle cítil na pevnější půdě a v převaze. Píčovy námitky opět vesměs neuznal a obvinil je, že buď špatně četl, „nebo napsal nepravdu úmyslně“. V některých případech skutečně Píč kriticky vyhotovil Niederlovy výroky, ve skutečnosti ne tak apodikticky podané. Přesto ale možno říci, že první střetnutí vyznělo už z tehdejšího a ještě spíše z dnešního pohledu ve prospěch Píčův, a to bez ohledu na řadu podnětných myšlenek v Niederlově práci.

Oba protagonisté se tedy ostře srazili už na samém počátku Niederlovy dráhy („byl jsem v té době ještě příliš energický“ – *Niederle 1932*, 14). „Tyto antropologické práce zblížily mne tehdy s MUDrem Matiegkou, [...] zato mne rozvedly s Drem J. L. Píčem, jenž se příkře postavil proti mé habilitaci“, shrnuje Niederle v pozdější retrospektivě“ (*tamtéž*, 40). Snaha Františka Drtiny – rovněž čerstvého docenta a masarykovce – o smír mezi nimi vyzněla naprázdno a jejich vztah se od té doby stále zhoršoval.

A zase nešlo principiálně o střet odborně archeologický, i když tak vypadal. Samozřejmě hrála tu roli odlišná východiska – Píč se k archeologii dostal od historie obecné, na východ zaměřené, přes raně středověkou, a proto ji chápal jako historickou vědu, ovšem s významným aspektem etnologickým. Jednoznačně se stavěl proti těm, kdo „stojí na stanovisku umělecko-průmyslovém, vidí v praehistorii jen předměty, kdežto já stojím na stanovisku národopisném, stopuji v praehistorii hroby pokolení vymřelých, jejichž stáří a příslušnost předměty určují“. V archeologickém popisu a třídění nálezů tedy viděl pomocnou disciplínu historické práce, nikoli cíl vědy.

Niederle naopak přecházel k archeologii od tehdy nejmodernějších disciplin – sociologie, kulturní a sociální antropologie západního ražení, v nichž historický prvek ustupoval do pozadí. Jeho nejbližší spolupracovník Karel Buchtela, soukromý sběratel – ovšem „snad první český sběratel vyššího druhu a rozhledu“ (*Štech 1967*, 223) – a zkušený znalec pravěké i historické „materiální kultury“, jehož rozsáhlé znalosti Niederle bezvýhradně uznával („nejlepší znatel české archaeologie“) a byly pro něj neocenitelné – představoval pak právě to, proti čemu Píč zaměřil svůj výše citovaný výrok.

(Mimochodem, už tady se odráží konfuze pojmů, která nezmizela do naší doby, když se archeologie – ve vlastním smyslu pomocná věda – zaměřovala a zaměřuje s prehistorií, jež její pomoci využívá a sama, vzdor zavádějícímu názvu z dob absolutní vlády psaných pramenů, je součástí historie.)

V praktické rovině se Píč, z nutnosti neobyčejně rychle orientovaný v dobových metodách terénního výzkumu a nacházející v něm zalíbení, nikdy netajil despektem ke kabinetním teoretikům, kteří nikdy v životě „nekopali“ a podle měřítek jeho i většiny

jiných nebyli tedy vlastně archeology (podobné vý-
roky mířily vždy na Niederla, ale ani Buchtela ne-
byl na tom o mnoho lépe). Nezapomeňme, že te-
rénní výzkum zažil v první polovině 90. let nástup
ke slávě. V nové funkci a v nově otevřené budově
Národního muzea na pražském Václavském náměstí
byl Píč v roce 1893 postaven před téměř neřešitelný
úkol zaplnit dosavadní nepatrnou archeologickou
sbírkou tři velké sály. Naštěstí už měl v terénu své
spolupracovníky: první z nich našel při průzkumu
středního Polabí v roce 1889, další se přidali a tak už
zhruba v roce 1890 vznikla „Píčova družina“ – první
svého druhu u nás. Četní mimopražští milovníci ar-
cheologie, přátelé na srovnatelné společenské úrov-
ni (ze značné části spojení už předchozí spoluprací
s Josefem Smolíkem) se pevněji či volněji dobrovol-
ně sdružili ve víceméně pyramidálním uspořádání,
na jehož špici stál Píč jako první mezi rovnými pro
jádro družiny a jako svrchovaná autorita pro nižší
stupně pyramidy, kde úcta k němu byla taková, že
se nevyhnula ani přízvisku „otec české archeologie“.

Povahu těchto vztahů napovídá otevřený dopis,
který po Píčově smrti adresovali jeho početní přá-
telé, pohoršení neustálým snižováním Píčovy památky
a zásluh, L. Niederlovi v pražských Národních lis-
tech: „Byl obětavým pracovníkem, který žil jedine
své práci, který nešetřil času, peněz a námahy, aby
rozjel se za každým nálezem, ať stal se kdekoli v Če-
chách, aby ho zachránil našemu Museu [...] nadšený
pro svou práci, který lásku k svému oboru dovedl bu-
diti i v srdcích jiných, kteří lnují k němu opravdovou
náklonností, vidouce v něm svého mistra. Ale nejen
u intelligentů osobnost Píčova dovedla si získati sym-
patií. Jest přímo dojemné mluvit s prostým lidem,
kde Píč vykopávky své konal, v jaké úctě má jméno
jeho nejen jako učence, ale i jako člověka přímé ši-
roké povahy a zlatého srdce.“ (*Přátelé Píčovi 1913.*)

Úkolu, který na sebe vzal Píč, se ujala celá „dru-
žina“ a výsledky její několikaleté terénní výzkumné
kampaně, která ani v současném světě neměla srovná-
ní, se výrazně zapsaly do historie archeologického
výzkumu Čech. Píč sám či se svými přáteli publiko-
val celé bloky důležitých a bohatě ilustrovaných ná-
lezových zpráv, zaplňujících každý sešit *Památek*. Je
téměř neuvěřitelné, jak Píč sám zvládal každoročně
desítky výzkumných a záchranných akcí (dokonce
i jeho hlavní protivník jej nazval „vždy nezištným,
obratným a věci znalým ústředním dirigentem ar-
chaeologického zkoumání v Čechách“ – *Niederle
1913*, 121), psal o nich zprávy, zpracovával muzejní
sbírky, vystavoval, řídil práci v Archeologickém sbo-
ru či v Archeologické komisi akademie, v 90. letech
ještě učil na gymnáziu (dokud mu v roce 1900 záslu-
hou zemského správního výboru nebyla vládou udě-
lena trvalá dovolená k sepsání *Starožitností* – výbor
mu pak platil suplenta), už od roku 1890 byl kon-

zervátorem státní památkové péče v I., prehistorické
sekcí (pro okresy Dubá, Jičín, Mnichovo Hradiště,
Nový Bydžov, Semily, Jilemnice a Turnov; od r. 1908
jen Mnichovo Hradiště, Mladá Boleslav a Mělník)
a až do roku 1909 přednášel na univerzitě (od r. 1905
jako mimořádný profesor) atd. Byl ve svém živlu, jen
občas si postěžoval. „Život můj je jako když se tančí
kvapík, a člověk musí provést všechny panny“, psal
jednou²⁰ prezidentu Akademie Hlávka, s nímž jej
pojilo pracovní přátelství (zejména od léta 1890, kdy
Píč bydlel v lužanském zámku a úspěšně prováděl
nejen výzkumy okolních mohyl, ale také „indoktri-
naci“ hostitele, takže po návratu mohl psát příteli
Hellichovi o tom, že „Hlávka se zabral do archaeo-
logie“²¹); a jindy zase: „A tak je to živobytí hrozná
honba.“ Napadá nás, kolik odborné práce mohl Píč
při své neuvěřitelné pracovitosti udělat, kdyby tehdy
byla (kromě univerzitní profesury) možnost plného
profesionálního zaměstnání v oboru.

Jak v roce 1947 konstatoval J. Neustupný, až asi do
roku 1930 žila česká prehistorie z pramenného fondu,
který Píč se svými přáteli nashromáždil. Tím ovšem
nemá být řečeno, že Píč byl snad jednostranným te-
rénním praktikem. Naopak, s obvyklou výkonností
rychle hromadil rozsáhlé znalosti studiem odborné
literatury a cestami po evropských muzeích; v obojím
mu pomáhaly mnohostranné jazykové znalosti. Vice-
krát se vyznal z bytostné lásky k cestování za novým
poznáním a zážitky, při němž nelitoval jakékoli náma-
hy a nepohodlí. Dříve cestoval na východ a na Balkán,
teď naopak do západních muzeí za archeologickými
nálezy: „Le coeur est pour Kiev, la raison pour la
France“, srdce mne táhne do Kijeva, a rozum velí do
Francie, vyznává se francouzskému příteli-archeologu
J. Déchelettovi ze svého cestovního dilematu.²²

Píč poznal z Evropy tolik, jako žádný jiný náš ar-
cheolog té doby, jakkoli některé plány se mu usku-
tečnit nepodařilo: cestu do Anglie, plánovanou
s Déchelettem 1901, do Ruska s ním a s baronem de
Baye, do Egypta s Vídeňanem J. Szombathym 1909,
nebo vykopávky v Dalmácii. Nikdo také neměl v ci-
zině západní i východní tolik odborných přátel jako
Píč, jenž se dovedl všude domluvit a dovedl vystupo-
vat společensky, podle potřeby i s otevřenou bodros-
tí a veselou vtipností. Dojem, který získáme četbou
jeho korespondence s nesčíslnými přáteli a spolu-
pracovníky, posilují i desítky cestopisných fejetonů,
výmluvných obrazů jeho živé osobnosti, jen zčásti
nedávno poprvé uveřejněných z rukopisů (*Píč 2004*).
Ostatně své cesty pojímal Píč vždy „komplexně“; ilu-

²⁰ 26. 6. 1900 – LA PNP, fond J. Hlávka.

²¹ Píč Hellichovi 17. 7. 1890 – Polabské muzeum Poděbrady,
fond J. Hellich, ič. 12.447.

²² Dopis z 21. 6. 1899 – Décheletteova pozůstalost v muzeu
v Roanne, Francie.

Obr. 7 Mapa cest J. L. Píče po Evropě v letech 1873-1911, sestavená podle jeho záznamů. Směry jsou provázány posledním dvojčíslem příslušného letopočtu, neúplně dokumentovaný průběh je naznačen čárkovanou linií. – Abb. 7 J. L. Píč's Europareisen in den Jahren 1873–1911, nach seinen Notizen zusammengestellt. Richtungen sind mit zwei letzten Ziffern des entsprechenden Jahreszahl begleitet, der unvollständig dokumentierte Verlauf ist mit unterbrochener Linie angedeutet.

strací může být pozdrav Josefu Hlávka z Bretaně: „Vzal ňas tu archaeologii, jak je spletená, po druhé se na něco podobného nedám, za to ten loňský ročník je opravdu výborný.“²³

(Ostatně prý častěji prohlašoval, že na odpočinek se odstěhuje do Dalmácie a bude pěstovat víno.)

S podporou institucí i bez ní vyjížděl i několikrát do roka, poznal sbírky a expozice více než stovky evropských muzeí se srovnávacím materiálem k českým nálezům, účastnil se řady archeologických sjezdů od Francie po Rusko, měl díky tomu rozsáhlé zahraniční styky (zprostředkoval je i svým spolupracovníkům z „družiny“, které často bral s sebou a představoval cizím badatelům) a dosáhl mnoha uznání zejména formou členství v různých zahraničních vědeckých společnostech a institucích.²⁴ Jeho korespondence je

přehlídkou nejvýznamnějších archeologických jmen té doby, a většinou nejde jen o styk ryze formální. V tom všem mu nemohl konkurovat ani Niederle, alespoň v době jeho života.

Píč také nikdy nepatřil k „suchým“ vědcům, jejichž osobnost se ztrácí v odborných textech. Projížděl svůj naturel i tady, často do nich vkládal osobní zážitky či zkušenosti, osobité soudy, místy jakoby se čtenářem hovořil.

Vraťme se ale zpátky k rozdílům osobností a přičtěme ještě další dva. Jeden byl prakticky politický – Píč patřil k přívržencům strany staročeské a aktivně

a příbuzných badatelů, zahrnujícím celou monarchii, a to přesto, že její sekretář Franz Heger jej důtklivě zval s tím, že jde o to, zprostředkovat cizině poznání výsledků rakouské vědy národů neněmeckých: „Die neutrale Stellung, welche unsere Gesellschaft in Österreich einnimmt, gestattet einem jeden Mann der Wissenschaft, welcher Nationalität er auch angehört, Mitglied derselben zu sein“ (F. Heger Píčovi, Vídeň 5. 10. 1895 – Archiv NM, fond Píč, kart. 6, č. 316).

²³ Lístek z 12. 7. 1901 – LA PNP, fond J. Hlávka.

²⁴ Přitom je zajímavé, že se nestal členem Antropologické společnosti ve Vídni, která byla jediným sdružením archeologů

prožíval její poslední vzepětí před zánikem po volbách na jaře 1891 (i když silně kritizoval Riegrovo vedení z pozic svých modernějších názorů), kdežto Niederle byl žákem, pak mladším přítelem a přívržencem profesora Masaryka („Masarykovy sekty“, jak se posměšně říkalo), a jako takový patřil v této kritické době kolem roku 1890 k „jeho“ realistům (po rozkolu ve straně jej ale opustil, následoval Karla Kramáře k Mladočechům a byl pak dlouho členem výkonného výboru této strany; Masarykovi věrní, např. Jan Herben, mu to pak vyčítali).

Na tom byl ale založen rozpor další, mnohem hlubší: masarykovský tábor se nedávno připojil ke zpochybnění pravosti Rukopisů Královédvorského a Zelenohorského – „národního pokladu“, což (nejen) Píčovo hluboké tradiční a vlastně ještě romantické vlastenectví považovalo za zradu národa.²⁵ Přitom Píč sám se sice vložil do polemik už v létě 1886 útokem proti Gollovi – *Píč 1886* – a pak ještě jednou na přelomu let 1886–7, po chemickém zkoumání RKZ (o tom více *Jiroušek 2004*; *Kössl 2007*, 75–76), po svém obratu k archeologii se ale v tomto směru již neangažoval (přes opakované výzvy Julia Grégra, který z komerčních a politických důvodů postavil své *Národní listy* do čela boje za Rukopisy a soudil, že obranu proti sociologickým námitkám Masarykovým nikdo lépe nenapíše než Píč); snad si uvědomil, že odborně fundované námitky nelze řešit ukvapenou polemikou přiměřenou povaze žurnalistiky, k níž se zpočátku dal strhnout. Na Masarykovu práci ještě reagoval – ovšem jen obsáhlou recenzí v právě převzatých *Památkách* (*Píč 1887*); jinak je třeba k jeho odborné cti říci, že neotevřel tento časopis rukopisným bojům, natož aby jej učinil tribunou obrany. (Jen jednou uveřejnil několik úvah o možné realnosti líčení RK, podnícených zejména sondáží na hradě Skále u Přeštic, kde některé nálezy podle něho nevylučovaly starší domněnku, že by mohlo jít o Skálu zmiňovanou v RK – *Píč 1893b*.)

Příslušnost k nepřátelům RKZ však nepochybně byla tím nejhlubším důvodem, z něhož pramenila jeho antipatie k Niederlově osobě. Jistý ironický podtext tomu dodává okolnost, že Niederle chápal zavilé rukopisné půtky uvnitř české společnosti jako „boj, v němž jsem více z odporu k Johanovi Kv. [Kvíčalovi – KS] a z větší příchyllosti k Gebauerovi, Královi a zejména kvůli Masarykovi – než z nějakého vědeckého přesvědčení dal se do sboru protivníků RKZ“ (*Niederle 1915*, 2). „Členem antirukopisné Maffie jsem však nebyl, jen volným jejím přívržencem [...]“ (*Niederle 1932*, 5.). A vlast čí národ mu rozhodně nebyly prázdny slovy; dokonce se souhlasem a důrazem citoval v programové stati (*Niederle 1892*, 322) slova ruského archeologa A. Beljajeva, že „ar-

cheologie je věda povýtce národní“ – výrok, který jsme zvyklí připisovat teprve G. Kossinnovi a spojovat s německým nacionalismem.

Tato definice archeologie odpovídala dobovému ovzduší až šovinistických střetů a podobně se někdy vyjadřoval i Píč. Jestliže ten ale tímto způsobem občas v žertu dráždil své četné německé přátele-archeology (byli jimi zejména Abraham Lissauer, Albert Voss či Wilhelm Grempler) a jejich přátelství tím nijak neutrpělo, pojímal to později rozporuplně známý berlínský archeolog prof. Gustaf Kossinna se zarytou protislovanskou vážností a proslul tím, že právě tehdy vložil tuto definici přímo do názvu své knihy z roku 1912 (*Die deutsche Vorgeschichte, eine hervorragend nationale Wissenschaft*). Jako nechtěná ironie tedy vyznívá, jestliže právě Kossinna – mezi jinými útoky, které vtělil do svého nepěkného „nekrologu“, když se v novinách dočetl o Píčově smrti – zlobně vytýká, že „charakteristisch für den Verstorbenen war sein Ausspruch, er kenne nur eine ‚nationale‘ Wissenschaft“ (*Kossinna 1911*, 328).

Jak vlastně vypadaly vztahy obou českých protagonistů v praxi? Osobně se znali už z doby, kdy Niederle (v letním semestru 1885) navštěvoval Píčovu přednášku O bájesloví slovanském, a v roce 1888 jej dokonce Píč navštívil snad více než jednou v Nové Pace se zájmem o jeho nedlouhé pokusy o průzkum hradišť na Hořicku. Toho se ostatně týká dopis Niederlova kolegy ze studií Václava Tilleho, který nepochybně odráží jejich společný pohled, když referuje o Píčově rané studii o Mužském a jeho okolí: „Píček se vrhl na strategii a píše v archaeologických Památkách o opevnění sv. Čech, přičemž patrně těžil z vycházek, na kterých jsi jej doprovázel. Má při tom bídnou mapku a hlavně brousí kolem nějakého vrchu Muže u Boleslavi. Popisuje přitom tuším nějaké chalupy a všelicos jiného.“²⁶

Ještě v létě 1891 oznamoval Niederle Píčovi, že se Zibrtem začnou vydávat *Český lid*, že doufají ve spolupráci s ním a s *Památkami*, jimž nabízejí výměnu.²⁷ Zanedlouho však jejich dosud neutrální vztah bez sympatií dostal novou podobu po zmíněných již událostech kolem Niederlovy habilitace. „Od té doby vznikl a táhl se ten nepřívznivý a v stálých útocích a odvetách se vybíjející poměr mezi mnou a Píčem, jehož dnes lituji, ale jemuž tehdy nebylo vyhnouti“, konstatoval později Niederle a rekapituloval tento vztah ze svého pohledu v netištěné autobiografii (*Niederle 1915*, 5): „Není pochyby, že podnět nebyl dán nějakým osobním sporem. Podkladem byl boj rukopisný, v němž jsem stál mezi protivníky RKZ a Smolík, Píč aj. mezi horlivými obránci. Už to

²⁵ „Rukopisné boje“ 80. let přehlíží např. *Syllaba 1986*, 64–77, nebo *Marek 1991*, 158–170.

²⁶ Dopis z 21. 6. 1889 – Archiv AVČR, fond L. Niederle, kart. 2, korespondence.

²⁷ Dopis z 25. 6. 1891 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 9, č. 680.

stačilo, aby se obrátili proti mladému člověku, který, jak brzy postřehli, chtěl se s archeologií usídlit na universitě. A když jsem se ve svém habilitačním spise [...] dotkl dosavadní práce českých archeologů ne sice urážlivě, ale přece tak, že jsem ji nazval nesystematickou a vybízel k novým metodám – stačilo to, aby proti mně vystoupili, ačkoliv osobně jsem k nim chodil dříve (k Smolíkovi), osobně si jich vážil a po ničem jiném netoužil, než aby mne vzali „do učení““. Což zní zpětně poněkud idylicky.

Sám tyto vztahy zhoršil, když na jaře 1892 v dením tisku i v *Českém lidu* (Niederle 1892, 327) nezcela korektně – jak potom sám uznal – zaútočil na Národní muzeum (čehož pak ještě využil Masaryk v parlamentní řeči) a dostal se tak do sporu s tehdejšími kustodem archeologie Václavem Schulzem.²⁸ A jeho příští vztah s Píčem se výmluvně odráží v zápisních jich obou z archeologického sjezdu v Kyjevě 1899, kam jeli separátně, každý se svými přáteli. Zatímco Píč se o Niederlovi párkrát zmiňuje zcela neutrálně a jen jednou humorně – ale zcela ve stylu celého svého vyprávění („prof. Kulakovský přinesl přípitek dru Niederlovi, že napsal knihu o archaeologii; dr Niederle odpovídal, že kniha snad není ještě dokonalá, ale to že se časem spraví“ – *Píč 2004*, 25), z Niederlových poznámek číší spíše osobní nechuť či zatrpklost, když například o jedné své společenské návštěvě poznamenává: „Vtom tam přišel návštěvou Píč. Odešel jsem nevšimna si ho.“ Když Píč večer vedl vycházku českých účastníků do slavné Pečerské Lavry, šli všichni, ale on ne. Později Píč předsedal jednání sjezdu a po referátu V. I. Sizova „začal dlouhou ruskou repliku. Mluvil dosti dobře rusky, ale bylo to neslané a nemastné. Když se mi zdálo, že by se mohl přímo s nějakými dotazy obrátit na mne – raději jsem, boje se že bych mu nedovedl tak rusky odpovědět, odešel“ (Niederle 1899).

Lavírovat mezi oběma stranami nebylo tehdy jednoduché; když např. mladý historik Josef Vítězslav Šimák, přátelský k oběma stranám, napsal v roce 1897 pochvalný článek o Niederlově v Národopisném muzeu československém, pohoršil tím Píče natolik, že se mu musel omlouvat a vymlouvat se na vnější nátlak.²⁹

První fáze syntézy: literární forma...

Vraťme se ale do počátku 90. let. Zmíněné materiálové publikace „družiny“ byly ovšem důležité, ale podstatnější je okolnost, že souběžně vystupuje nyní Píč i s prvním (po dávno už překonaném Vocelově *Pra-*

věku) pokusem o souvislý historický pohled na naše nejstarší dějiny: byla jím studie *Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archeologického*, která v prvé podobě vycházela v *Památkách* (Píč 1890–92) a vcelku se objevila zakrátko jako úvod k souhrnné kolektivní publikaci výzkumů „družiny“ (Píč red. 1893a) – první syntéza českého pravěku na základě nových poznatků a též zkušeností z uspořádání prehistorie na Jubilejní výstavě (schema na tab. 2). Studie zaujala – nejen u nás³⁰ – zejména pokusem o posunutí slovanské přítomnosti v Čechách hlouběji do pravěku, resp. o důkaz slovanskosti lužických popelnicových polí proti názoru Virchowovy školy (dosud byla od časů Šafaříkových a Vocelových jako datum příchodu Slovanů běžně uznávána polovina 1. tis. po Kr., s čímž je v podstatě srozuměna i dnešní doba). Souhlas s touto myšlenkou umožnil Niederlovi, aby poprvé a téměř naposledy recenzoval Píčovu práci ne sice bez připomínek, ale s patrnou snahou pochválit a nedotknout se příliš (Niederle 1893b).

Tendence k syntéze jako určitá reakce na dvě dekády analytické popisnosti se tou dobou začaly projevat i jinde v Evropě, i když měly různou povahu. Západní a německá věda měla nyní v oblibě syntézy kulturně historické/sociologické, do značné míry díky tomu, že se zde prosadilo jednotné chápání (kulturní) antropologie jako „trojjediné“ vědy archeologicko-etnologicko-antropologické; u nás, kde se toto virchowovské pojetí antropologie neuchytilo a jmenované obory setrvaly ve svém separátním vývoji (navíc oba poslední prožívaly u nás v 90. letech teprve své vědecké počátky) byla archeologie vlastně jedinou z věd o člověku, teoreticky schopnou syntézu vytvořit. V praxi ovšem dvacet let artefaktualismu udělalo své: když se ve schůzi Matice české v Národním muzeu dne 12. 12. 1888 projednávala z členstva vznesená žádost o reedici Vocelova *Pravěku*, usnesl se ctihodný sbor, že „nelze vydati spis tento v té způsobě, jak byl r. 1868 původně vydán a Sbor na ten čas neví nikoho, kdo by se v přepracování díla tohoto dle nynějšího stavu vědy uvázal“. Očekávatelnou úroveň ukazují stručné příležitostné syntézy Smolíkovi (jeho názor na český pravěk zachycuje tab. 1) – to si ostatně uvědomoval i vnější pozorovatel, moravský Karel Jaroslav Maška, když psal Klimentu Čermákovi, že pro Čechy „jest skutečně na čase, aby jakási chronologie se ustanovila a veškeré důležitější nálezy [...] se do onoho pořadí vřadily“.³¹

²⁸ Srov. Archiv NM, fond Registratura NM k r. 1892, též *Sklenář 1984b*. Niederle obsáhle v dopise V. Tillemu 16. 4. 1892 (Literární archiv Památníku nár. písemnictví, fond Tille). Ve Schulzově pozůstalosti byl koncept dopisu o Niederlově článku *Několik slov*, ale chybí.

²⁹ Dopis 10. 5. 1897 – Archiv NM, fond J. L. Píč, k. 11, č. 891.

³⁰ Na přání slovanského oddělení Moskevské archeologické společnosti měl být ruský obsah Píčovy práce vydán k všeruskému archeologickému sjezdu ve Vilně v srpnu 1893 (V. I. Sizov Píčov, Moskva 29. 4. 1893 – Archiv NM, fond Píč, kart. 11, č. 836). Snad jde o text referátu se stejným obsahem, který Píč ke sjezdu zaslal a byl zde čten (Niederle 1894e, 470).

³¹ Nový Jičín, 10. 3. 1889 – Literární archiv Památníku nár. písemnictví, fond K. Čermák, kart. 2.

Doba		Hroby	Starožitnosti	Historie	
Nejstarší fáze od konce 2. tis. (?) do 7. stol. př. Kr.		Nejsou	Neolithické (předkovové) osídlení není dokázáno ani tzv. diluviální stanicí u Lubné. Kamenné nástroje v hrobech jsou často z cizích hornin a téměř vždy spolu s kovem: importy donesené potulnými cizími obchodníky	Před výskytem kovů nelze náš pravěk navázat na dějiny starověkého Středomoří	
D o b a	v o v á	kultura <i>hallstattská</i> a počátky kultury <i>la-tènské</i> (6. - 1. stol. př. Kr.)	Žárové mohyly, hlavně v j. a jz. Čechách (blízké bavorským – týž kmen?). Starší velké, mladší malé. Asi koncem hallstattské fáze skrčené kostry bez mohyl, někdy obložené kameny	Doba bronzových depotů (importy či potulní obchodníci), svitky zlatých drátů. Keramika tuhovaná, leštěná. V hrobech obložených kameny zlato, bronz, jantar, malé tuhované nádoby (Únětice); v neobložených větší nádoby, kamenné nástroje, bez kovu; při nich někdy starší kulturní jámy	
	k o v	římský vliv a pronikání kultury <i>la-tènské</i> (1. - 4. stol. po Kr.)	Ploché hroby žárové, popelnicové s hojnou keramikou (hlavně tam, kde chybí kov). Kultura <i>la-tènská</i> v kostrových, <i>římská</i> v žárových hrobech	Obchod přináší hojně římské výrobky bronzové, stříbrné a železné. Římskou kulturu prostupuje <i>la-tènská</i> (obě smíšené – Stradonice), jindy čistá <i>la-tènská</i> (Duchcov)	Doba římských císařů
	b o	<i>slovanské</i> počátky (5.- 8. stol. po Kr.)		Milodary i keramika v hrobech jemnější, ozdoby zlaté, stříbrné, sklo. V tomtéž období skupina hrobů rázu <i>merovejského</i> : keramika plasticky zdobená	Slované přišli do Čech v 5. stol. po Kr., ne-li už dříve
	D	<i>slovanská</i> kultura pohanská a přechodní	žárové mohyly, později natažené kostry v plochých hrobech (mohyly výjimečně)	Nádoby s vlnicí a značkou na dně, esovitě záušnice, denárové mince. Některá hradiska trvají do křesťanské doby (Libušín, Tetín, Levý Hradec)	Přechod ke křesťanství není v 11. stol. ještě ukončen

Tab. 1 Přehled pravěku Čech podle Josefa Smolíka (*Smolík 1893*). – Taf. 1 Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Josef Smolík (*Smolík 1893*).

K nové linii, kterou zahájil Píč citovanou studií, se přihlásil i Niederle, jenž téměř souběžně sepsal a vydal, podporován v tom Masarykem – vlastně jako učebnici pro nové obory studia, vyrostlou z jeho první přednášky Úvod do předhistorické archaeologie Evropy v zimním semestru 1891/92 – objemnou knihu *Lidstvo v době předhistorické* (*Niederle 1893a*). V ní dostal český zájemce poprvé do rukou odborně psaný synoptický obraz evropského a zčásti i mimoevropského pravěku. Pochopitelně to byla v podstatě kompilace (hlavně právě kvůli tomu ji Česká akademie odmítla vydat), ale tím, že autor do celkového obrazu zapojil slovanské země resp. východní polovinu Evropy, jejíž pravěk snad poprvé předkládal bez dosud v těchto končinách obvyklého neprofesionálního romantismu, překonala všechny dosavadní práce západní a německé včetně Hoernesovy *Urgeschichte des Menschen* (*Hoernes 1892*), jež byla autorovi vzorem i pobídkou, a rozhodně překročila pouhý kompilační rámec. Navíc byl do jejího základu zabudován evoluční princip, který okamžitě pohoršil konzervativní historiky jak v akademii, tak v církevních kruzích. Jestliže Hoernesova kniha byla vyčerpávajícím, ale strukturálně poně-

kud nezvládnutým svodem „dnešního stavu vědy“ minulých dvou dekád antropologicko-pozitivistické archeologické analýzy (stačí zmínit absenci problematiky etnických atribucí kromě „národů mrtvých“), otvíral Niederle svůj výklad už potřebám nastupující syntetické fáze.

Vedle této knihy zaniká nevelký článek o úkolech české archeologie, otištěný v *Českém lidu* (*Niederle 1895a*) – nicméně právě ten obsahuje první autorův dosti ucelený pohled na vývoj českého pravěku, který se později stal základem názorové soustavy „univerzitní školy“. Lze tedy říci v rozporu s dosud běžným míněním, že nikoli rok 1899, ale už léta 189(0–)3 a 1895 ustavila v české archeologii dva opozitní systémy, o něž se pak bojovalo.

... a výstavní předvedení

Jestliže zmíněné knihy nejsou historii vědy neznámé, pak uniká pozornosti důležitý fakt, že souběžně s publikací předložili oba protagonisté svůj systém také vizuálně, výstavním předvedením uspořádání nálezu. Také v tomto směru se mluví nanejvýš o Pí-

Obr. 8 Josef Ladislav Píč (první stojící zprava) na skupinovém snímku výboru „České chalupy“ na Jubilejní výstavě v Praze 1891. Druhý stojící zleva je arch. Ant. Wichl, od něj dále směrem doprava Čeněk Zíbrt, Jan Koula, Alois Jirásek a Josef Vítězslav Šimák (Národní muzeum, oddělení starších českých dějin). – Abb. 8 Josef Ladislav Píč (der erste stehende vom rechts) am Sammelbild des Ausschusses von der „Tschechischen Bauernhütte“ auf der sog. Jubiläumsausstellung in Prag 1891 (Nationalmuseum Prag, Abteilung für ältere böhmische Geschichte).

čově pozdější expozici v novém Národním muzeu, ale vyplatí se jít hlouběji do historie.

V létě 1891 proběhla v Praze tzv. Jubilejní (oficiálně Všeobecná zemská) výstava, první z velkých výstavních podniků ovlivňujících život české společnosti v závěru 19. století. Ta znamenala první vyhocení sporu, zatím na vedlejší frontě národopisu, kdy na jedné straně stála akce „České chalupy“ – demonstrace tradičního pojetí národopisu jako idylického obrazu patriarchálního života lidu na českém venkově, podepřená hlavně Národním muzeem, přičemž Píč hrál významnou roli (ve výboru se objevili např. jeho pozdější přátelé A. Jirásek a Z. Winter, dále R. Tyršová, Č. Zíbrt, J. Koula), na druhé mladí zastánci moderního sociologicko-antropologicko-etnologického pojetí převážně z okruhu Masarykova *Athenaea*, odsuzující staromilství předchozí generace: Niederle, V. Tille, J. Herben, J. Jakubec, J. Polívka či J. Peisler, jenž konkrétně v *Athenaeu* kriticky dokazoval, že objekt na výstavě není ani chalupa, ani česká.³²

³² V recenzi popisu České chalupy od A. Wiehla ve výstavním čísle Zpráv Spolku architektů a inženýrů (Athenaeum 8, 1891, 273–275).

Píče stavěla tato skupina, jak už o tom byla zmínka, do čela „sběratelů českého harampádí“. Přitom stačí číst Píče samého, abychom si udělali jasný obrázek o jeho pranýřovaném zpátečnictví: „Dnes se po Evropě zakládají o překot národopisná musea a každá stará almara, každá výšivka prohlašuje se za projev samobytnosti národního ducha [...] čímž dobrá věc vedena jest do výstřednosti.“³³

Pro archeologii bylo důležitější, že Píč zorganizoval v rámci této výstavy i pravěkou část tzv. retrospektivní výstavy, do značné míry jako první kolektivní reprezentaci „družiny“ a co je méně známo, jako první výstavní prezentaci svého názoru na český pravěk (*Píč 1891b*).

Tato výstava byla jakýmsi, nakonec předimenzovaným zlomkem původního plánu zobrazení zemské historie, zpočátku zamýšleným v duchu archeologie předchozích dekád „ku znázornění umělecké práce“ v pravěku. Píč, zvolený v květnu 1890 do přípravné komise vedené průmyslníkem a sběratelem Lannou, se jí chopil s obvyklou energií a vzdor nahodilému

³³ *Píč 1905*, 269; podobně formuluje už *Píč 1900a*, 92.

výběru exponátů (kromě NM jen to, co zapůjčili oslovení soukromí sběratelé) i danému uspořádání vitrin vložil do jejího základu první obrys svého „systému“. Začínal paleolitem, představovaným spornými nálezy Woldřichovými a Šnajdrovými, a domnělou „osadou jezerní“ z Františkových Lázní. Pozoruhodnější je, že Píč ve své zprávě (*Píč 1891b*) ještě hovoří o neolitu bez výhrad: do staršího neolitu řadil nálezy z výšinných sídlišť Šárky a Řivnáče (dnešní střední eneolit), mladšímu neolitu připisuje rovinná sídliště mj. s vypíchanou keramikou v Podbabě, u Černého Vola či Přemyšlení, což odpovídá zásadám tehdejšího třídění neolitu v Německu; už tady ale upozorňuje na výskyt únětických bronzových jehlic na některých těchto lokalitách, který jej povede k popření „čistého“ neolitu.

(Ke všem následujícím zmínkám o neolitu je třeba předeslat, že se jím tehdy rozuměl jak neolit v dnešním smyslu, tak i eneolit – ve shodě s německou terminologií, která dodnes náš eneolit obvykle označuje jako mladší neolit; ostatně i u nás se pojem eneolit ujal teprve kolem poloviny 20. století.)

Rovněž je zde už zakotven princip „tří pokolení“, který se stane základem jeho historického výkladu pravěku: nejprve jsou předvedeny hroby se skrčenými kostrami (Únětice), pak jihočeské kamenné mohyly (včetně jihozápadních a středních Čech), svými počátky současné se „skrčenými kostrami“, koncem prý ale sahající dál až do doby římské. Ve výstavě následovaly Stradonice, kde je zdůrazněn podíl laténský i římský, dále kostrové hroby pozdně halštatské a laténské (popsané společně jako latén), potom popelnicové hroby, jež „patří podle obyčejného způsobu mluvení typu lužického“ a bohatá kolekce čerstvě vykopaných hrobů z Dobřichova-Třebické z doby císařství římského, sahající až k době „mérovecké“ – stěhování národů; ta je zastoupena jen několika předměty z Podbabě. Bohatší je „nejpozdější doba předhistorická“ z hradišť „doby knížecí“ a z kostrových hrobů.³⁴

Po praktické stránce ukázalo první výstavní shrnutí obrazu české archeologie značné mezery v nejvýznamnější české muzejní sbírce. Abychom si udělali správnou představu o významu Píčova díla v tomto směru, připomeňme si, že archeologické sbírky NM, od smrti Vocelovy víceméně diletsky spravované, představovaly poměrně nepočetná a příležitostně vzniklý konglomerát náhodných nálezů většinou nevalné odborné ceny. Bylo to obecně známo: například právě v době příprav na stěhování muzea z Příkopů do nové budovy na Václavském náměstí, koncem roku 1889 si list Čech stěžuje, „že se na čes-

kém museu vůbec archaeologie nepěstuje“, a historik umění J. Braniš píše Píčovi: „Velkou vinu úpadku v naší vědecké činnosti v oboru archaeologie nese i Museum, jež snad pilně sbírá velrybí kosti, všeliké kameny a t. p., ale pro české umění od smrti Vocelovy neučinilo nic [...] takže skutečně podstatnou jest obava, že v nové budově nebude mnoho, co by národ náš representovalo, neboť alky a kameny mohou míti i Eskymáci a Hottentoti. Odpusťte, že jsem s Vámi sdělil stesk po venkově všeobecný [...]“.³⁵

Když po předchozích jednorázových akcích od jara 1891 byla nová budova muzea – ač ještě téměř prázdná – v červenci 1893 trvale otevřena pro veřejnost, objevila se v plném světle nedostatečnost staré archeologické sbírky, stěhované sem od jara 1892. Proto Píč obrátil zřetel „družiny“, původně vyrostlé při jeho snaze o stopování hranic českých kmenů v Polabí, na dobudování sbírek Národního muzea a zejména po příchodu do služeb muzea na jaře 1893 neúnavně plnil svůj budovatelský plán, jehož výsledkem byl nový nálezový materiál v tehdy úctyhodném počtu asi 50 000 inventárních položek.

Konečně už počátkem léta 1894 Píč otevírá a během r. 1895 pak ještě systematicky dokončuje ve třech velkých sálech Národního muzea (č. 3–6 v I. patře) vůbec první systematickou expozici pravěku Čech, založenou ne už na surovinách či typech, ale na nálezových a kulturních celcích, dokumentujících postupné fáze vývoje (včetně paleolitu, který býval dosud umístěn ve Fričově expozici paleontologické), navíc poprvé postupně vybavovanou doprovodným materiálem – plastickými mapami a terénními modely hradišť, hroby vcelku vyzvednutými a přenesenými do muzea a dokonce i velkými obrazy lokalit, malovanými podle Píčova výběru Olgou Hlavovou, manželkou slavného lékaře prof. J. Hlavy.

(Je třeba připomenout, že tuto expozici měl Píč původně vytvářet společně s Břetislavem Jelínkem, ředitelem pražského městského muzea a svým méně úspěšným konkurentem z konkursu na jaře 1893, přijatým do NM současně s Píčem, ale jen krátkodobě jako „spolupřádatel“ přestěhovaných sbírek. Jelínek těžce nesl Píčův samostatný přístup a ve stížnosti, kterou doprovodil svůj odchod z NM, resp. návrat do hlavního povolání, se výslovně vzdává veškeré odpovědnosti za expozici.³⁶ Píč ji jistě rád přijal, protože si byl vědom, že na základě své první syntézy z let 1890–92 vytvoří daleko modernější a odbornější obraz českého pravěku – což se ostatně ukázalo zanedlouho, když jinak zasloužilý Jelínek instaloval archeologický úsek v nové budově Muzea města Prahy na Poříčí.)

³⁴ K obsahu viz též *Anonym 1891*. Ve sborníku výstavy (*Žižbrt 1894*) bylo retrospektivní části věnováno 16 stran, z nichž autorovi na celou pravěkou část postačilo 12 řádek (s. 606).

³⁵ České Budějovice 17. 11. 1889 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 17.

³⁶ Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 43, čj. 1494/95 (30. 10. 1895).

A. Doba starší	<p>I. Starší hroby s kostrami ve středních a severozápadních Čechách</p> <p>1. Hroby neolithického typu (jen kámen, pazourek, kost) – nečetné (též mohyly /Velká Ves/) – vše ale současné se skrčenými kostrami s bronzou, samostatný neolit u nás tedy asi nebyl</p> <p>2. Hroby se staršími bronzou – od neolithu až po střední dobu latěnskou /Nehasice/ <i>Hroby:</i> skrčené kostry ležící i sedící, v prosté zemi i v kamenném obložení či skřínce /Únětice/, též mohyly /Chotěšov/, i v jamách na sídlištích; <i>sídliště:</i> jámy popelovité (kulturní) s rozmanitými střepy – zimní chaty /starší Řivnáč, mladší Přemyšlení/, kulturní vrstvy – letní sídlení ve stanech; i v jamách už bronzou, tedy asi současně s únětickými hroby</p>	<p>II. Žárové pohřby v kamenných mohylách v jižních Čechách (vztah k západu, k Bavorsku) Současné se skupinou I.; v některých kamenné artefakty, ale současně už s kovem <i>Hroby</i> pod kamennými mohylami: bronzou starší, bronzou hallstattské, i latěnské až po vliv římských provincií v keramice <i>Sídliště</i> k nim dosud nenalezena</p> <p>Podle historie byli nejstarší obyvateli Čech Bojové a Markomané, ale ti zde byli po sobě, kdežto skupiny I. a II. vedle sebe, nelze tedy rozhodnout o případném vztahu mezi národy a skupinami</p>
B. Doba přechodní	<p>I. Hroby s kostrami doby la Těnské Kultura galská, invaze od západu, osídlení staré oblasti skrčených koster; v jihočeské oblasti mohyl se neobjevují <i>Hroby:</i> 3 nové druhy, zejména kostry na zádech S-J i Z-V, v nich častější železo, i lignit, sklo. Velká pohřebiště nejsou, šlo spíše o ovládnutí domácího lidu než o kompaktní osídlení. Dvě skupiny hrobů – starší a mladší: 1/ s bronz. kruhy z dutých polokoulí (jsou i v Hallstattu) 2/ se sponami a náramky duchcov. typu (už čistý ráz stanice la Tène)</p> <p>Stradonice – továrna na zboží latěnské, ale i vlivy římské, tedy snad Marobudum? v pozdní době latěnské</p> <p>III. Hroby s kostrami z doby stěhování národů – v sz. Čechách krátce od poloviny 5. stol. po Kr. – snad jen vojenská družina?</p>	<p>II. Hroby žárové ploché</p> <p>1/ Hroby žárové rázu hallstattského – ptačí spona /Citoliby/, dle Němců střední latén, u nás ale /Kostomlaty – hrob datovaný římskou mincí/ přelom letopočtu (souvisí s Marobudem?)</p> <p>2/ Hroby žárové rázu lužického – do Čech ze Slezska a Lužice (lužický a slezský typ) na přechodu kultury hallstattské a latěnské /Přechod mezi 2 a 3 není u nás doložen, ač v Německu ano/</p> <p>3/ Hroby žárové z doby císařství římského – 1. stol. po Kr. – ještě kultura (střední)latěnská 2. stol. po Kr. – už ovlivněno římskou kulturou 3. stol. po Kr. – Třebická</p>
C. Pozdní doba slovanská	<p>Archeologicky: nádoby typu hradištného (na kruhu s otiskem hřebene, vlnicí či oběžnou rýhou), esovité záušnice)</p> <p>I. Žárové hroby z pozdní doby slovanské – chudé, pod mohylami i bez nich</p> <p>II. Hroby s kostrami z první doby křesťanské – chudé, jen výjimečně bohaté (Želénky, Kolín), natažené na zádech podle křesťanského ritu</p>	

Tab. 2 Přehled pravěku Čech podle studie Josefa Ladislava Píče *Bojové, Markomani a Češi...* (Píč 1890-92, resp. Píč 1893). – Taf. 2 Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Josef Ladislav Píč: *Bojové, Markomani a Češi...* (Píč 1890-92, resp. Píč 1893).

Tato expozice – první velký muzeologický čin české archeologie – tvořila nápadný protiklad k expozici „historické archeologie“, vystavené pouze v menším rohovém sále č. 7 v tradičním uspořádání zděděném ještě po kabinetech kuriozit. Patřila tehdy ke světové špičce a budila zasloužený obdiv jak v muzeu samém („Museum stalo se světovým ústavem vědeckým, nímž vede cesta od západu na východ. V něm musí studovati zvláště praehistorik a archaeolog“), tak i mezi zahraničními odborníky, kteří Prahu stále častěji navštěvovali a nešetřili chválou – například „Altmeister“ německé archeologie prof. Rudolf Virchow v časopise Berlínské antropologické společnosti 1895 (zároveň ovšem pochválil

také archeologickou část Národopisné výstavy, kterou vytvořila univerzitní skupina). Čelný maďarský archeolog Jozséf Hampel napsal: „Es ist jetzt die best geordnete Sammlung praehistorischer Objekte die ich kenne und eine der reichsten. Wenn es so fortgeht werden Sie für die praeh. Samm. allein ein neues Gebäude errichten müssen“; je lepší než v Germánském muzeu v Norimberku;³⁷ vídeňský Franz Heger (Píčov protějšek ve Dvorním přírodovědeckém muzeu) zase: „Jetzt erst sieht man, was für Schätze Sie in Prag haben, die heute einen wichti-

³⁷ Dopis J. L. Píčovi (kopie), Budapest 19. 9. 1905 – Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 63, čj. 1643/05.

gen Factor beim Studium der Urgeschichte des europäischen Menschen abgeben.“³⁸ Podobně se vyslovili J. Szombathy, A. Lissauer, J. de Baye a další, kteří sbírky navštívili.

Podmíněnou chválu si zapsal i Niederle do přípravy univerzitní přednášky (?) o dějinách české archeologie (*Niederle b. d. I*, 35): „Prof. Píč a soudruzi kolem něho (1) pilně hledali – ale špatně kopali (Dobřichov!), (2) měli štěstí, (3) soustavně a zevně pěkně uspořádají materiál. Je-li to vždy správné – jiná otázka [...] ale spořádané to je, pilná práce v tom zasluhuje uznání.“

Nutno připomenout, že tak jako „retrospektivní“ část Jubilejní výstavy roku 1891 byla první prezentací Píčova systému, tak zase „Pravěk zemí českých“ na Národopisné výstavě 1895, připravený Niederlem, předvedl poprvé výstavně jeho představu o českém pravěku; ta nemohla být dokumentována v úplnosti, chyběly zejména Stradonice a doba římská, protože sběratel Š. Berger (a mnozí další z Čech) a vzdor předchozímu příslibu i Národní muzeum (tj. Píč, ač původně člen archeologického odboru výstavy) odeřeli se jí zúčastnit „z příčin, jež lépe nevykládati“, takže šlo nakonec převážně o výstavu moravskou; výpadek doby římské poněkud nahradil svou účastí Jan Hellich. (Srov. *Niederle 1895b, c.*)

Píčov „osobní plán“

Píč se k syntéze propracoval samostatně na základě svého (jak sám říká) „osobního plánu“ pojatého již koncem let osmdesátých. (Tento fakt zpochybňuje předpoklad J. Filipa [1949–50, 69], odrážející ducha univerzitní školy, že to byla Niederlova publikační činnost – *Lidstvo* a různé následující studie ke slovanským starožitnostem – jež „téměř donutila i odpůrce Niederlova J. L. Píče k stejné významnému dílu ‚Starožitnosti země České‘“ – ponecháme-li stranou okolnost, že povaha těchto prací je odlišná.)

Rozhodnutím začít jej uskutečňovat vstoupil do další etapy svého vědeckého života. Je zajímavé srovnat teze studie *Bojové, Markomané a Češi...* (viz zde tab. 2) s osnovou podanou v *Přehledu české archeologie (1908a, viz tab. 4)* aby bylo zřejmé, jakou cestu Píčovy názory za těch 15 let urazily.

Přechod od heuristiky k interpretaci usnadnila okolnost, že Píč uvažoval koncepčně. Nálezy ovšem bylo možno kopat a shromažďovat donekonečna a členové družiny by to byli jistě uvítali, on se ale dokázal vymanit z pozitivistického stereotypu kopání a popisování, když uznal pramennou základnu za dostatečnou, a jak svědčí úvod k jeho životnímu

dílu, uvědomil si také, že po padesátce už před sebou má jen omezené množství času: to bylo „memento, abych vymanil se ze všech starostí, ležících mimo životní můj cíl“.

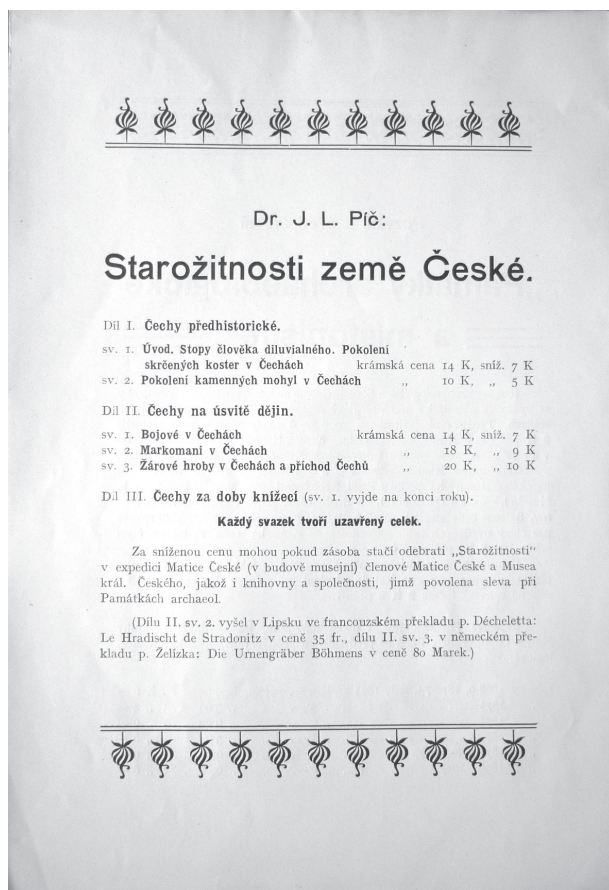
Proto ponechal družinu jejímu osudu – ač styky s ní pěstoval výběrově dále – a vzdal se také (1902) jednatelské funkce v Archeologickém sboru NM (ne ovšem redakce *Památek*, protože ty byly pro něj důležitou tribunou osobních výsledků, názorů a polemik), což byl počátek úpadku tohoto tradičního tělesa. Družina byla vlastně jeho „dítětem“: vstoupila do života, když ji potřeboval, a rozpadla se, když došel k závěru, že svůj úkol splnila.

Je pravda, že jeho původní plán byl poněkud jiný: chtěl se zabývat archeologií Čech raně středověkých, slovanských, aby jí doplnil nejstarší historické zprávy. Ve své žádosti o místo v Muzeu v říjnu 1892 napsal: „Míním po novém roce přikročiti k sepsání velikého díla, k němuž přes 20 let se připravuji, totiž nového vydání *Pravěku*“ – tím mínil „druhé oddělení“ Vocelova *Pravěku země české* z roku 1868 – „s titulem ‚Dějiny vzdělanosti slovanské za doby knížecí‘“. Zároveň ale pod vlivem rozhodujícího pravěkého podílu na výsledcích „družiny“ ohlašuje další plán, pořídit „náležitou archeologickou mapu Čech [...]“;³⁹ tane mně v té příčina na myslí dílo Lissauerovo o Prusích [*Lissauer 1892* – K. S.], jehož metoda zdá se mi nejpraktičtější s tím dodatkem, že [...] místo ukázek jednotlivých dob měly by při tom úplně vydány býti nálezy ze sídlišť a hrobů nejen pražského, ale i venkovských museí a pokud možno i ze sbírek soukromých“.

To už je vlastně nástin formální podoby budoucích *Starožitností země České*. Píč včas pochopil, že historii země nelze začít slovanskými Čechy z rané historie, že kořeny dějin osídlení této země jsou mnohem hlubší, a svědomitě se několik let připravoval, aby je objasnil. Už před polovinou 90. let se začínal soustředit na zpracování nahromaděných poznatků na půdorysu svého prvního pokusu o syntézu. V roce 1895 sdělil správnímu výboru Muzea, že po 25 letech přípravných prací přistupuje konečně „k soubornému vypsání dějin vzdělanosti v Čechách za doby předhistorické a za první doby historické“; po několikrát změně programu ustálil se konečně na tom, „(1) že práce obsáhne celou dobu předhistorickou, kdežto dříve jen na slovanskou dobu knížecí bylo pomýšleno, (2) že české věci budou střediskem práce, ostatní slovanské pak srovnávacím doplňkem, (3) že těžiště přeneseno bude na půdu archaeolo-

³⁸ Dopis J. L. Píčovi, Vídeň 5. 10. 1895 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 316.

³⁹ Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 38, 1892 – Varia. – Píč oživil tuto myšlenku jako jednatel prehistorického odboru Archeologické komise ČAVU, kde se podrobně projednávala na přelomu let 1897–98 (protokoly schůzí – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 20, č. 1236).

Obr. 9 Seznam svazků *Starožitnosti země České* na prospektu celého díla v roce 1908. – Abb. 9 Verzeichnis der Bände von *Altertümer des Landes Böhmen* im Prospekt des gesamten Werkes (1908).

gickou, čili na půdu věcných památek; historické, linguistické a jiné prameny stanou se jaksí prověřujícím a oživujícím doplňkem⁴⁰. Takto formulovaný úkol, v jehož teoretickém i metodickém posunu se zcela zřetelně odrazila léta prožitá s družinou, nebyl ovšem jednorázový a při Píčově pracovním vytížení (byl přece stále především gymnazijním profesorem!), ani snadný.

Ve své instituci měl ovšem jednoznačnou podporu a byl si jí jist. Nakolik pevné bylo Píčovo postavení v muzeu, ukazuje dosti výmluvně odpověď na jeho sdělení o připravenosti prvního dílu *Starožitnosti* k vydání: správní výbor jednomyslně „uvítal s nejuprímnější radostí záměr Vašnostin vydati do konce roku tohoto prvý svazek veliké publikace své [...] a rovněž co nejochotněji jest hotov dílo to dle své možnosti účinně podporovati“⁴¹.

⁴⁰ Archiv NM, Registratura NM, kart. 42, 1895, přípis z 25. 4., čj. 611.

⁴¹ Přípis z 25. 5. 1898 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 15, č. 1094. O náklady na vydávání se pak podělila ČAVU (resp. Archeologická komise) se Společností Musea král. Českého.

Bylo ovšem rovněž nezbytné zbavit se zátěže pedagogického působení. Proto Píč 4. 4. 1898 podal k ministerstvu kultu a vyučování žádost o dovolenou na školní rok 1898/99 s tím, že za 26 let služby dosud žádnou dovolenou (tj. delší, mimo školní prázdniny) neměl. Zdůvodňuje žádost tím, že začíná pracovat na velkém díle o pravěku Čech, jež zahrne „die Periode der Hockergräber, welche allem Anscheine nach die Reste der europäischen Urbevölkerung repräsentieren, und die Periode der Steinhügelgräber, welche mit den keltischen Vindeliciern zusammenhängen“⁴².

Nebylo to nic platné, dovolenou opět (už popáté) nedostal a rozhodl se tedy volit jinou cestu – přes prezidenta Hlávku. Spis nazvaný „Promemoria“, jež mu napsal v říjnu 1899, stručně shrnul úkoly, před nimiž bádání v té chvíli podle jeho mínění stálo:

„(1) dlužno vésti archaeologický důkaz, kdy pokolení popelnicových hrobů (první to obyvatelstvo české) zaujalo krajiny Zálabské (Hradecko, Boleslavsko a j.), jak nové to pokolení naložilo s obyvatelstvem prvotním v podobě skrčené pochovávajícím – zdali je podmanilo nebo vyhubilo – a dále, v jakém poměru toto první obyvatelstvo české nalézalo se ku galským Bojům s nimiž dle svědectví hrobů (na př. N. Bydžov, Měnik) do jisté míry v Zálábí usídleno bylo současně.

(2) má se vésti archaeologický důkaz, kdy a jak hustě a četně družina Čechova, čili vlastní kmen český, zaujal krajiny kolem Řípu a dále mezi Oharkou a Berouňkou, zdali zastal zde pokolení předchozí – pokolně skrčených koster a galske Boje a v jakém postavení stál k nim po příchodu; sluší dále vésti důkaz, zdali družina Čechova přišla ze Zálábí (Hradecka) nebo ze zahraničí.“

Tyto úkoly (druhý motivovaný mírně metaforicky, možná i s ohledem na Hlávkovu vlastenectví) vyžadují archeologické probádání zmíněných krajin, jež „má ne menší důležitost než bádání archivální, tak štědrě podporované slavným Zemským Výborem“, navíc naléhavé kvůli postupujícímu ničení památek. Píč je představuje jako výzkumný projekt na 3–4 roky buď se 2–3 mladšími placenými silami, „nebo by to mohl podniknout podepsaný kustos musejní (s použitím laboranta musejního), arci, kdyby uvolněn byl na tu dobu od povinnosti své na gymnasiu“. Tím dospěl výklad ke svému cíli, a skutečně zapůsobil. Přímluvou Hlávkovou a následně pak příčiněním poslance Karla Adámka vymohl zemský správní výbor u ministerstva pro Píče trvalou dovolenou a v dubnu 1900 uvolnil z rozpočtu částku na plat zastupujícího učitele na gymnasiu (substituta)⁴³.

Ještě než se dočkal plného osvobození, vydal Píč – proti původnímu záměru však až v roce 1899 – první

⁴² Koncept: ANM, fond J. L. Píč.

⁴³ K. Adámek J. L. Píčovi, Praha 15. 4. 1900 – Archiv NM, fond Píč, kart. 3, korespondence došlá.

svazek svých *Starožitností země České*, jejichž první část nazval Čechy předhistorické a rozvrhl do dvou svazků, začal otevřený boj. Dosud příležitostně vedený spor s Niederlem vstoupil do nové, „systematické“ fáze, v níž se bude rozhodovat o budoucím zaměření a pojetí české archeologické vědy.

„Mne vedla otázka, které hroby v Čechách jsou české, kde začínají a odkud přicházejí, ale než jsem se nadál, octl jsem se ve velikém problému historickém i archaeologickém o pravlasti slovanské, o Markomanech a Bojích. [...] Rozsáhlým badáním archaeologickým byl jsem arci sveden z původního svého plánu: místo všeobecnější práce o vzdělanosti slovanské za doby knížecí vychází práce speciální, o vzdělanosti v Čechách v době předhistorické a v první době historické, k tomu i podklad práce se změnil, neboť historické a linguistické prameny z prvé řady ustupují do řady druhé, svědectví archaeologická jako spolehlivější a mnohostrannější vstupují do řady první. Luštěním záhad, jež jsou mimo původní můj plán, omeškal jsem se o řadu let, ale starým dějinám českým nebude to na škodu“ (*Píč 1899a*, 55–56).

Své dílo pojal především jako úplný soupis všech známých nálezů a nalezišť s množstvím ilustrací na svou dobu skutečně mimořádným. Už tím podal výkon, který už žádný badatel po něm nedokázal zopakovat, a vytvořil hlavní důvod, proč se ke *Starožitnostem* dodnes vracíme.

Neméně cennou složkou jeho díla se staly i ony zmíněné nálezové mapy, poprvé u nás systematicky užité. Distribuční mapy pro určité druhy nalezišť, nálezů či určitých artefaktů, užité u nás dosud jen ojedinele (nálezy kamenné industrie v Čechách na drobné mapce zaznamenal *Šnajdr 1891*, bronzové depoty *Richlý 1894*), učinil Píč už součástí své studie z roku 1890–92 (ve vydání *Píč 1893a*) a mapovou přílohou doprovázel každý svazek *Starožitností* – maxima dosáhl svazek II.3 se 14 mapami. Šlo nejen o Čechy, ale od I.2 i o Evropu, a nejen o různé druhy hrobů či sídlišť, ale také o typy artefaktů či druhy výzdoby keramiky. Odmyslíme-li si mapy svazku I.1, které kvůli příliš širokému záběru neměly velkou vypovídací hodnotu (hroby se skrčenými kostrami, sídliště pokolení skrčených koster), staly se nadlouho vynikající pomůckou badatelů a dokládaly široký evropský rozhled svého autora.

Tomu přinesly nemalé uznání v zahraničí jak tehdy, tak i později, byť někdy s nevolí reflektující rozpor jeho výsledků s názory preferovanými posuzovatelem. Tak například jeden z předních meziválečných teoretiků archeologie K. H. Jacob-Friesen staví jeho mapy hned vedle „skvělého materiálu“ německých autorů: „Seit 1899 veröffentlichte auch der Tscheche Píč eine stattliche Anzahl von Fundkarten. Waren diese für ihn auch nur ein Hilfsmittel

für seinen slavistischen Chauvinismus (to kvůli dokazované slavnitě lužické kultury – KS), so stellen sie doch insofern einen Fortschritt dar, als sie die ersten grosszügig angelegten synoptischen Karten gleichzeitiger Fundtypen aus den verschiedensten Fundgebieten sind. [...] er der erste war, der hierbei methodisch vorzugehen versuchte“ (*Jacob-Friesen 1928*, 173). Kossinovy mapy, jež se staly základem jeho Siedlungsarchäologie a udělaly z dosud spíše ilustrativní kartografie nástroj interpretace, vznikaly teprve od roku 1909.

Píč naproti tomu vytykal německým mapám přílišnou závislost na ohraničených vývojových periodách, kvůli níž se od sebe oddělují věci dobově či vývojově souvisící. – Mapy patřily vůbec k jeho předním zájmům: v prehistorické sekci Archeologické komise ČAVU pod jeho vedením se na přelomu let 1897–98 podrobně projednával návrh vytvoření prehistorické mapy Čech na základě vojenských map.⁴⁴ Později rozvinul korespondenci, aby získal podklady pro své srovnávací studie i ze značné vzdálenosti – např. lord John Abercromby z Edinburghu, s nímž se osobně znal, mu v roce 1901 obstarával mapy mohyl v Anglii, Skotsku a Irsku.

To vše ale nebylo cílem, jen prostředkem ke splnění záměru napsat „nejstarší dějiny Čech podle nových a přímých dokladů“. Píč si byl vědom toho, že buduje most poprvé překlenující propast mezi „čistými“ historiky opovrhujícími sbíráním hrnců jako zábavou vhodnou pro nudící se dilety a mezi archeology kladoucími až samoúčelný důraz na popisování a porovnávání svých nálezů.

Jako historikovi mu bylo po letech práce jasné, že ani nejdůmyslnější analýza skrovného počtu známých písemných pramenů už nepřinese v tomto směru nic nového. Zároveň ale cítil (a tady bychom o něm mohli mluvit spíše jako o kulturním antropologovi než o historikovi či archeologovi v užším smyslu), že tyto nejstarší dějiny nelze chápat pohodlně mechanicky jako střídání tvarů a ozdob keramiky či bronzů, že za vnější tvář věci je třeba hledat „stopy národů“. Tady si Píč přes dvě desítky let pozitivismu podává ruku se svým učitelem Vocelem, jako by přímo přebíral jeho slova. Stačí číst vzletnou předmluvu prvního svazku *Starožitností*: „Odkrývám roušku s dob dávno minulých a volám z hrobů pokolení zmizelá, aby svědectví vydala“ atd. – parafráze Vocelových romantických proslavů je věrná až k doslovnosti.

Postoj obou protagonistů k Vocelevi je ostatně charakteristický: Píč, jeho někdejší posluchač, navázal na jeho etnologizující pojetí archeologie (*Böhm 1954*, 23) ač se na něj nikdy neodvolával, hlásil se ale k němu jako k učiteli své generace a hovořil o něm

⁴⁴ Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 1.

jako o jednom z těch učenců, jež „odchovali pokolení nové“ (*Píč 1903b*, 291), zatímco Niederle vždy uváděl (*Niederle 1922*, 18), že Vocel nezanechal žádné žáky. Pravda je složitější: jestliže z generace 40. let, vychovávané Vocelovými přednáškami, vzešlo jen několik vážných adeptů oboru a kromě posledního – Píče – žádný se mu profesionálně nevěnoval, je důvod nasnadě – v té době takové možnosti nebyly, objevily se až v 90. letech, kdy už z nich mohl příležitosti využít jedině Píč, a kromě toho první generace Niederlových žáků nebyla o nic četnější.

Jenže Vocelův velkorysý záměr ztroskotat (aniž si to tehdy někdo uvědomil) na tom, že takový úkol nelze splnit bez předchozího zvládnutí hmotného materiálu čistě archeologickými metodami, a tady se Píčova zásadně oprávněná a odvážná koncepce střetla s praktickou skutečností. Za Vocela tyto metody nebyly ještě k dispozici; Píčova doba už je měla, on ale věnoval léta horečnému získávání potřebného, na úrovni doby vykopaného materiálu a chyběla mu nejméně stejná doba na jeho komparativní, morfologické či typologické zpracování. A protože z fondů samých mu historická koncepce nevyplývala a „umělecko-průmyslovou“ stránkou věcí se zabývat nechtěl, musel koncepci do základu svého díla a priori vložit; jakkoli bohatý materiál tím byl vlastně degradován na její ilustraci.

Abychom pochopili, oč se boj ve věcné rovině vedl, je zde třeba tuto koncepci nastínit.

Píč a systém tří dob

Zásadně a nikoli neoprávněně považoval Píč celkem nedávno vžitě dělení pravěku na dobu kamennou, bronzovou a železnou v původním mechanickém „zásuvkovém“ pojetí za technologické znásilňování mnohotvárné skutečnosti (ačkoli zejména při srovnávání na vyšší geografické úrovni byl nucen s těmito pojmy pracovat). „Věřilo i mně dosti často v hlavě, než jsem se probral ze schematického třídění ke skutečnému stavu, a teprve když jsem vlastníma rukama v zemi ohmatal, když jsem jednotlivé skupiny v jich vývoji v museu postavil a jich typickou spojitost na různé strany na mapách zakreslil, postavil jsem se s klidem proti běžnému proudu periodovému, který dřív nebo později musí zabočiti na novou dráhu, na dráhu národopisnou“ (*Píč 1911a*, 396).

Přitom „systém tří period“ v té době už překonal poslední bašty odporu v Německu, hájené v minulých dekádách Lindenschmitem starším a Hostmannem, a stal se obecně uznávaným.

Záleží ovšem na tom, jak jej jednotliví badatelé chápali. Říci, že Píč tento princip odmítal, jak se často činí, není správné. Píč (kromě námítky výše uvedené) pouze tvrdil, že tento systém platí pro se-

verní Evropu, jinde ale je omezen na určitá osídlení podle regionálních podmínek a nelze jej tedy např. rozhraničovat daty platnými pro celou Evropu (s tím dnes plně souhlasíme). Zobecnění systému v Německu připisoval tomu, že v tamní archeologii vládne „umělecko-průmyslový“ přístup, a také téměř obecně sdílenému dogmatu o vývoji árijského evropského lidstva z dánských kjökkenmøddingů. Se svým „kulturně-historickým“ viděním pravěku se snažil zohlednit jevy, které artefaktualistům unikaly, jako působení tradice, setrvačnosti, nerovnoměrný vývoj v regionech. V tom nepochybně předbíhal dobu.

Obecně Píč soudí, že „potíž ve správném nazírání spočívá v obvyklém třídění na periody a spojování period s letopočty, což se v archeologii stalo horečnou maníí“, proti tomu staví rozdílnou rychlost vývoje a z toho plynoucí regionální rozmanitost, která se podle něj vymyká z těsných mezí schematu. Činí to s jistým poukazem na Montelia a další podobně zaměřené archeology, kteří „oblékají celou Evropu prostě do neolitu, bronzu a hallstattu, latěnu atd. a pomíjejíce v hrobech význam pohřbeného člověka vůbec, vidí pouze periody – neolitickou, bronzovou atd., jakoby periody ty byly něco absolutního a jednoduššího“ (*Píč 1905*, 269). Dále hovoří o síle tradice různých společenstev či o možnosti, že tvarové a výzdobné rozdíly v keramice odrážejí různý účel výrobků téže lidské skupiny (nádoby hrobové, ozdobné a užitkové). Tyto úvahy nejsou ani z dnešního pohledu bezpodstatné.

Z toho vycházel Píč i při konstrukci své slavné expozice českého pravěku v Národním muzeu, když mu bylo vyčítáno, že nepředstavuje vývoj průřezově podle obecných stupňů: „Jestliže pozorujeme archeologii Evropy bez brýlí systému [tří] period, rozlišíme zřetelně územně ohraničené kulturní skupiny, které se vyvíjejí individuálně a v každé zemi jsou jinak rozvrstveny, případně podléhají jiným vlivům a vyzařují v určitých směrech; to platí nejen pro celou Evropu, nýbrž i pro jednotlivé regiony, ba dokonce pro jednotlivé země a krajiny; ani Německo není archeologicky v žádné periodě jednotné, a seskupení [nálezů] podle provincií, provedené dr. Vossem v Etnologickém muzeu [v Berlíně], tedy zcela odpovídá podstatě věci, právě tak jako v muzeu St. Germain a také u nás v Praze je to vystavení podle kulturních skupin, jež jedině odpovídá pravdě“ (*Píč 1910a*, 22).

V době bezbřehého artefaktualismu „vědy o starožitnostech“, která se ještě nedávno zbavovala i jediné možné historické interpretační struktury metodicky pochybeným, německou archeologií motivovaným popíráním samého principu třídobé periodizace, přinášel Píč myšlení z jiného prostředí, oživil pojetí archeologických nálezů jako historických pramenů. Popřel smolíkovskou koncepci, soustředěnou na věci samé, a navázal na předchozí pojetí Jana Erazima

Vocela (který si ovšem jako odchovanec romantismu ještě nedovedl představit jiný princip klasifikace než historicko-etnický). Pokusil se překročit hranice dobové archeologie a přehodnotit její poznatky i problémy z hlediska kulturního historika/etnologa, k němuž se sám teprve pracoval.

Vzhledem k tomu Píč raději mluví o kultuře (což u něj odpovídá novějšímu pojmu civilizace) než o době, protože kulturu vidí mnohotvárněji z hlediska času i prostoru. Dobrou ukázkou jeho přístupu je pojednání „O kultuře bronzové“, které vložil do svazku o pokolení mohyl (*Píč 1900a*, 80–125).

Shrnuto: Píč neodmítal periodizaci jako schematizaci technologického vývoje, ale bránil se zde opět ryze archeologickému, de facto starožitnickému soustředění na artefakty, vytlačujícímu z vědy „živého člověka“ a rozmanitost lidské kultury (aniž by ovšem archeologickou práci s artefakty podceňoval, jak ostatně svědčí celé *Starožitnosti*). My dnes víme, že zmíněné soustředění bylo v té fázi nutné, aby se zvládl rychle rostoucí materiál a aby historický pohled na pravěk dostal pevné základy; Píč ovšem nevěděl, co se bude příštích sto let v oboru dít a nelze mu tedy jeho etnologické (či kulturně historické, kulturně antropologické – jak je budeme chtít nazvat) stanovisko vyčítat. Rozhodně mělo větší perspektivu a bylo bližší tomu, jak archeologii chápeme dnes.

Píč a systém tří pokolení

Jestliže nechtěl svůj historický výklad sevřít do krupičky archeologického systému, stál Píč před otázkou, jaké relevantní historické kritérium místo toho zvolit, aby umožňovalo uspořádat archeologický materiál. (Trochu to připomíná dilema raných marxistů-archeologů mezi systémem Thomsenovým a Engelsovým – jak promítnout do materiálu kategorie typu „období prvobytného stáda“.) Jako dějepisci myšlenkově kořenícímu v pozdním romantismu a pokračovateli proudu, který z pozic „národní věci“ nepřijal u nás v 70. letech 19. století evropskou „antropologizaci“ archeologie s jejím kosmopolitním zaměřením na anonymní lidskou práci, „bezejmenného člověka“ a pokrok, považoval za svou povinnost rozeznat v pramenech především „národy“ či kmeny, etnické celky „národopisné“ vždy charakterizované svéráznou kulturou, jež jistě musely být nositeli historie stejně jako potom v období psaných dějin. Jen touto cestou mohl nakonec v hmotných pramenech identifikovat národ slovanský a pak český – to přece byl důvod, proč od rané historie zaměřil k archeologii.

Jaké třídící kritérium považoval za zásadní, vyplývá z jeho konstatování ve chvíli počátku edice *Starožitnosti*: záhady českého pravěku považuje za rozluštěné natolik, že „dnes s přibližnou jistotou

archeologické nálezy tříditi můžeme podle národů někdy v Čechách osedlých“.⁴⁵

Snad nejlépe vystihl svůj postoj v předmluvě k dílu II.1 *Starožitnosti* (*Píč 1902a*):

„Jako každá nová věda, tak i archeologie přijata byla s nedůvěrou a rozvázní historikové dosud ji považují za libůstku, kdežto někteří archeologové dosud stojí na stanovisku před dvaceti lety běžném, že ‚archeologie je studium vývoje starých kultur‘. Naproti tomu slyšel jsem při bádání archeologickém bezpočtukrát od lidí vzdělaných i prostých otázky: z které je to doby? jaký je to národ? a [...] tím vyznačen jest jaksi první úkol archeologie, jehož rozluštěním získá konečného oprávnění a uznání jako věda.

Obsahujíť pak hroby v zemi v prvé řadě tělesné pozůstatky těch, kdož na povrchu země někdy žili, jistou řečí mluvili a k jisté skupině národnostní příslušeli i jistou víru vyznávali; ozdoby, zbraně a jiné věci v hrobech nalezené stojí v druhé řadě, majíce důležitosti pouze jako příslušnost pohřbeného lidu, čili jako předměty národopisné. [...] V tom smyslu bylo by neodpustitelným hříchem, kdyby historikové nechali si ujíti přímé svědectví těch, o nichž v dějinách se jedná.

Bývalo mou chloubou, dokud jsem psával se stanoviska čistě historického, že jsem pravidlem překvapil novými doklady a novou methodou; a [...] jestli jsem se proryl tím naším královstvím a prostudoval musea téměř celé Evropy, učinil jsem tak zajisté jen proto, abych jako historik k svědectví historickému vyvolal ty, kdož vlast naši někdy obývali, [...]“

Základem jeho úvah se staly zmíněné nálezové mapy: poprvé se o ně pokusil už koncem 80. let, a když na nich vyznačil lokality s různými způsoby pohřbívání, spatřil tři odlišné skupiny, které v podstatě zaujímaly i odlišné části Čech: ve střední a severozápadní části hroby s kostrami ve skrčené poloze, mohly na jihu a jihozápadě a žárová pohřebiště na severu až východě země. „Tato první archeologická mapa Čech způsobila, že jsem dal do služeb praehistorické archeologie všechen elán svého temperamentu.“

Tady je nutno připomenout, že zmíněné tři celky odlišného pohřebního ritu nebyly jen jeho ideou: například už Ludwig Lindenschmit starší vystavil podle nich materiál v Ústředním římsko-germánském muzeu v porýnské Mohuči, které Píč zřejmě poprvé navštívil roku 1896. Také většina tehdejších našich archeologů, kteří si uvědomovali existenci těchto tří odlišných archeologických oblastí v Čechách, považovala je za odraz odlišných „národů“, jak přiznával i *Niederle* (1900, 219). Pokud jde o nejproblematictější „pokolení skrčených koster“, tyto hroby za znak jednoho národa spojeného pohřebním rituálem považo-

⁴⁵ Pamětní spis zemskému správnímu výboru z 8. 10. 1899 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 341.

val již B. *Jelínek* (1884); za obecný jev doby bez určité etnické vazby je naproti tomu prohlásil J. *Matiegka* (1892, 114).

Jan Filip později formuloval obvyklou výtku své doby, že Píč „nedovedl pochopiti důležitost sídlištních nálezů, takže celý systém české archeologie vybudoval především na hrobových nálezech“ (*Filip 1949–50*, 70). Na tom je jistě mnoho pravdy, ostatně už Píčov přítel Jan Hellich psal v době vrcholné aktivity „družiny“ svému bratru Bohuslavovi: „Tomuto bedlivému zkoumání dosud Píč nevěnoval dost pozornosti, je posedlý jen na hroby.“⁴⁶

Zapomíná se ale, že v době formulace Píčova systému byla sídlištní archeologie v plenkách, teprve nedávno se sídlištní jámy osvobodily od nálepky „žárových hrobů“, metodika terénního výzkumu sídlišť a tím spíše pak pramenná kritika jeho výsledků se teprve začínala rýsovat (v Německu spíše než u nás) ve stínu hrobů a pohřebišť – sběratelská archeologie o střepy v zásadě nestála – a dosavadní poznatky rozhodně nenabízely klíč k historickému výkladu pravěku; ponechme stranou fakt, že i systém univerzitní školy byl založen především na hrobech a sám Niederle počítal s tím, že při úvahách o etniku „padá těžce na váhu [...] změna ritů, předpokládající převrat v ideách, jež se nejkonservativněji v lidu uchovávají“ (*Niederle 1891a*, 15) – což je i Píčovo principiální východisko.

Píčova kartografická pozorování byla rámcově správná. První vážné chyby se dopustil tím, že přecenil sílu pohřební tradice jako složky lidové duchovní kultury, o které se s řadou dalších (nejen) slovanských etnografů i archeologů domníval, že patří k nejstabilnějším rysům etnických celků a že tedy zůstávala neměnná po celý pravěk. Rovněž byl přesvědčen o jejím těsném spojení s etnicitou, jejímž měl být pohřební ritus nejvýraznějším projevem: „Vztah mezi náboženstvím a národností byl jistě silný již v prehistorických dobách, neboť vidíme, že způsob pohřbení je omezen na určité území [...]. V územích těchto jednotlivých pohřebních ritů nacházíme také charakteristické ozdoby [...] a můžeme podle toho říci, že náboženství bylo stejně podstatnou známkou národnosti jako kroj, že právě v prehistorických dobách můžeme pokládati způsob pohřbení za výraz náboženství a právě tak zbytky kroje za výraz určitého kmene [...] nezvratný důkaz, že v pravěku stejně jako dnes žily v Evropě rozmanité ethnické jednotky na určitých územích“ (*Píč 1910a*, 4).

Než jej budeme kritizovat, vezmeme v úvahu, že v tehdejších společenských vědách obecně panoval nikoli bezpodstatný názor, že lidská společenství jsou určována především svou kulturou, kulturní tradicí, kterou předávají z generace na generaci, a že její

nejpodstatnější složkou jsou náboženství a rituály, jejichž praktikování lidské celky jednak sjednocuje, stmeluje, jednak vymezuje proti jiným celkům, a proto mají trvalejší povahu než jiné kulturní prvky. Zde tedy Píč nepropadal žádné osobní scestné představě, nýbrž aplikoval vědecký kulturně antropologický názor, který se ovšem ve sféře artefaktuální archeologie nemusel odrážet.

Takto dospěl Píč k představě – poprvé formulované ještě před *Starožitnostmi* (*Píč 1898*, 142) – tří na sobě nezávislých celků, „pokolení“-etnik v pravěkých Čechách, jejichž hmotnou kulturu charakterizovaly také odlišné tradice keramické výroby, jak naznačovaly rozdíly keramiky nalézané v těchto třech typech hrobů. Naproti tomu výskyt kamene, bronzu i železa v hrobech prvního typu, obou kovů pak v dalších typech naznačoval dlouhodobý vývoj těchto „pokolení“, z čehož – stejně jako z „horizontální stratigrafie“ jejich sídel – plynul nutný závěr, že se pokolení vyvíjela paralelně; jako relativně chronologické vodítka k vnitřnímu třídění jejich hmotných památek mohla pak ovšem následnost tří surovin posloužit, ale jak už řečeno, tu považoval Píč v obecné rovině za umělou archeologickou konstrukci, neodrážející skutečné rozdíly mezi pravěkými celky.

Vyhýbaje se jednomu skalisku, naráží Píč na druhé: neztrácí sice kvůli detailům „umělecko-řemeslné“ analýzy archeologických pramenů ze zřetele celkové rysy vývoje, na druhé straně ale odsuzuje tyto prameny v podstatě k pasivní roli dokladů pro předem vytvořenou historickou konstrukci. Zbývalo mu vlastně už jen zařazovat určitá charakteristická seskupení movitých nálezů (později označené jako kultury apod.) k jednotlivým pohřebním způsobům.

Neolit – první a téměř poslední vítězství univerzitní školy

V první řadě na tuto koncepci doplatil paleolit (mezolit ještě znám nebyl): jestliže archeologové té doby jej opomíjeli kvůli absenci keramiky a nutně vazbě na přírodovědecké poznatky (Ludvík Šnajdr byl vzácnou výjimkou v tom, že se nebál kvartérní geologie), pak Píč navíc proto, že neznal z paleolitu Čech žádné hroby a nemohl jej proto zařadit do svého schématu; přešel tedy „stopy člověka diluvialního v Čechách“ se spěchem hodným lepšího důvodu, jako pouhou předeheru pravěkých dějin (názor vzácně shodný s univerzitní školou).

Hlavní náplní prvního svazku monumentálního díla, vydaného v roce 1899, se stalo „pokolení skrčených koster“ jako relativně nejdříve začínající, vlastně konkretizace Vocelovy dávné hypotézy o bezejmenném pranárodě v Čechách před historicky známými národy.

⁴⁶ Poděbrady 30. 10. 1896 – Polabské muzeum, Poděbrady, fond B. Hellich, č. 16 462.

Naneštěstí pro Píče je však tento pohřební způsob nejméně kulturně určující a sjednocující ze všech tří, které si zvolil (zejména pokud bereme v úvahu tehdy známý nálevoý fond). Tak se stal první svazek *Starožitností* – přes obrovský srovnávací materiál z celé Evropy – zároveň nejslabším ze všech. Patrně i proto, že byl první (při šestém už měl Píč nepochybně jinou zásobu zkušeností), i proto, že přes veškerou dobrou vůli byl jeho zájmu a školení tematicky nejvzdálenější.

Mechanické spojení kultur a skupin s kostrovými hroby ve skrčené poloze od neolitu přes kulturu únětickou (do níž Píč zahrnoval i knovízskou jako její další vývoj) až po bylanskou (nově objevenou a Píčem prvně definovanou) v jeden pravěký „národ“ s plynulým vývojem ve středních a sever(ozápad)ních Čechách bez rozdílu v užívání kamene, bronzu či železa – to byla představa dosti převratná a provázená úvahami, jež nedokázali pozitivističtí archeologové vždy přijmout, nejméně pak na úseku neolitu. Spor o tento úsek pravěku zastínil všechno ostatní a generalizován ilustruje dodnes celý zápas škol jako pars pro toto. Je tedy nutné všimnout si její podrobněji.

Především vyžaduje vysvětlení sám pojem „neolit“: ve vazbě na původní Lubbockovu definici zahrnovalo jeho dobové chápání celé období hlazených kamenných nástrojů, tedy jak vlastní neolit, tak eneolit (v německé terminologii ostatně dodnes nejčastěji „mladší neolit“). Proto kdekoli se tu bude hovořit o neolitu při reprodukci účastnických názorů, jde o obě tyto dnešní terminologické kategorie.

Konkrétně vyvstává nejprve otázka, zda Píč skutečně popíral existenci neolitu, jak se mu běžně klade za hlavní vinu.

Bylo už doloženo, že není správné předhazovat mu odmítání třídobého systému, a podobné je to i s neolitem. V praxi Píč tento pojem častěji použil i pro české nálezy.⁴⁷ Existuje v jeho pracích dost pasáží dokládajících, že Píč díky svému rozsáhlému přehledu po Evropě znal a uznával západní „čistý neolit“ a jeho chronologické rozvrstvení, např. zařazení šňurové či zvoncovité keramiky v Porýní jako mladšího až nejmladšího neolitu atd. Ve skutečnosti šlo o to, že nenacházel „čistý neolit“ v nálevoém fondu na území Čech.

Zdánlivě to je dědictví Smolíkovy éry – ovšem Smolík odmítal neolit jako vývojový stupeň předcházející době kovové principiálně, přihlášením se k hlavnímu argumentu Lindenschmitovu a Hostmannovu, že všechny atributy neolitu se v nálezech objevují i v doprovodu kovů. Ale Smolíková éra už končila a myšlenka českého neolitu, dokonce

samostatného před dobou kovů, získávala půdu. Od počátku 80. let za jeho uznání osaměle bojoval proti Smolíkovu (a jím ostrakizován) Ludvík Šnajdr (nakonec *Šnajdr 1891*, celkem mírumilovně recenzováno Píčem v Památkách archeologických 15, 1891, 351), jenž kvůli tomu musel publikovat v Berlíně, podobně jako Kliment Čermák. Výslovně se za neolit u nás proti Smolíkovu postavil začínající Lubor *Niederle (1891a, 15)*. Na počátek svého schématu zařadil „neolit“ podle svých výzkumů z let 1882–3 i regionální, v ústraní pracující samouk F. X. Franc – i když pod vlivem evoluční představy a patrně i středoněmeckého systému položil na počátek sledu jemu známých západočeských kultur dnešní chamskou (primitivního vzhledu, s výskytem otisku šňury) jako starší neolit, mladší neolit pak představovala vypíchaná, ale i volutová keramika (*Franc 1890*, výslovně *týž 1895*, 566 a podrobně *týž 1906*, 179–180; v tom smyslu je třeba opravit opakovaně tradovaný omyl, že jeho kultura A je neolit a B eneolit).⁴⁸ Spíše jen zprostředkovaně, bez vlastních výzkumných poznatků uznával neolit v Čechách i příslušník Píčovy generace Břetislav *Jelínek (1892)*: podle něj se „doba neolithická čili kamenná“ dělí na starší (hrubé, jednoduché nádoby rýhované a tečkované; lov doplněný chovem dobytka) a mladší (dokonalá keramika s bohatou, i malovanou výzdobou, hlazené nástroje; chov a už také orba); přechod mezi nimi měl být pomalý, konec neolitu asi 1000–900 př. Kr., kdy se objevuje první kov. Zdroje svého názoru neuvádí.

S obhajobou neolitu v Čechách vystoupil též *Niederle (1893a, 1894b)*.

Zvláštní postavení zaujímal prof. Jan Nepomuk Woldřich, jenž také samostatně dospěl ke svému pozoruhodnému systému českého pravěku (viděl v Čechách Slovany už od neolitu a první propracoval koncepci „dob přechodních“). Woldřich jako geolog-paleontolog se zájmem o paleolit (který tu popsal lépe než obě „školy“) opíral své členění neolitu na starší, střední a mladší stupeň (*Woldřich 1894* populárněji, podrobně *týž 1897*, 41–42) pouze o vývoj kamenných broušených nástrojů (keramika mu nic neříkala) a tak jeho stupně (zejména první dva) bez dalšího členění směřovaly neolit s eneolitem, teprve „přechodní stupeň neolithicko-kovový“ jako první

⁴⁷ Např. v přípisu správnímu výboru NM v r. 1895 (ANM-RNM, kart. 42, čj. 848).

⁴⁸ O Píčově návštěvě v „jeho“ sbírce na zámku Kozlu a seznámení s jejím neolitem napsal později Franc svému bývalému zaměstnavateli sarkasticky, „daß Hr. Píč als er in Waldschloss die Sammlung besah – trotz dem die Fenster und Türe offen waren – wurde ihm dort so heiß, daß er hinausgehen mußte, sich auf eine Bank setzte, um wie er sagte – frische Luft zu schöpfen; nach einer Weile wieder zurückkehrte. – (...) Factum ist, daß (er) die Wahrheit kennt, oder die erkannte Wahrheit zu bekennen – sich schämt!“ (Dopis hr. E. K. Waldsteinovi-Wartenbergovi, Plzeň 11. 4. 1905 – SOA Praha, II. odd., Rodinný archiv Valdštejnů).

fáze kovové doby má eneolitický charakter. Jestliže *Niederle (1894d)* velmi vstřícně uznal jeho schema v podstatě za shodné se svým vlastním, bylo to nejspíše proto, že Woldřich vázaný na Vídeň a jižní Čechy stál mimo pražské školy a události; být autorem Píč, byla by reakce mnohem ostřejší. (To neznamená, že Woldřichův pokus, zahrnující celý pravěk a raný středověk, měl být zcela zapomenut, jak se pak stalo – patrně opět vinou jeho „nezačlenění“.)

Píč argumentoval tím, že na západě a severu Evropy vystupují neolitické keramiky zpočátku jako čistý neolit bez kovů, pak ale v doprovodu mědi a bronzu; u nás pak převážně s tímto doprovodem. To se samozřejmě týkalo keramiky šňůrové a zvoncovitých pohárů (nálezy kulovitých amfor byly u nás jen ojedinělé). U skutečně neolitických kultur by se tento argument zdál být nemožný, tady ale dosud chyběly nálezy skutečně neolitických hrobů a do interpretace sídlištního materiálu zasáhly argumentační chyby, většinou (ne vždy) dobově podmíněné, které dnes můžeme rozpoznat. K těm lze přičíst jednak klasifikační omyly u dosud málo známých keramických typů ve střepovém materiálu (například první nálezy hrubších střepů s důlkovanou plastickou páskou v jamách s vypíchanou keramikou jako doklad jejího souběhu s dobou bronzovou), za druhé pak tradiční nedostatek pramenné kritiky, jak už o něm byla zmínka: přítomnost jednoho střípku vypíchané keramiky v únětické sídlištní jámě je důkazem pro současnost obou, aniž by padla otázka po kvalitě vykopávek, orientaci výkopce v terénní situaci a tedy věrohodnosti pozorování. (Složitost poměrů v české sídlištní archeologii byla ovšem známá – zkušený neolitik C. *Koehl [1906]* později napsal, že Čechy „früher förmlich als Musterland der Scherbenmischung in Wohngruben bezeichnet wurde [...] wo man eine Trennung in einzelne Perioden gar nicht verstehen würde“.)

Zkusme se ovšem vrátit do situace tehdejších archeologů, pokud šlo o keramiku: po Smolíkově éře zůstal jen nevelký, nekvalitně získaný a dokumentovaný materiál a prakticky žádné metodické vodítko; z činnosti nejnovější doby naopak plynul neustálý proud nových nálezů rozmanitých druhů a orientovat se v této záplavě, najít klíče k jejímu rozčlenění a uspořádání synchronickému i diachronickému vyžadovalo skutečný odborný výkon, jehož byl v éře amatérských sběratelů schopen jen málokdo. Odtud pramenila např. domněnka o současnosti, ale účelové odlišnosti keramiky různě zdobené resp. nezdobené, nacházené na jednom nalezišti (kultovní × profánní, přepychová × užitková), kterou zdůvodňoval např. *Jelínek (1882, 132)*.

Tento názor ovšem hledá východisko z problému způsobeného tehdy běžnou metodickou chybou, jíž byl obecně sdílený předpoklad, že objekty blíže spolu na lokalitě sousedící nebo dokonce nálezy

spojené pouze lokalitou jsou současnými složkami téhož celku. Je překvapivé, že Píč, tak často užívající princip horizontální stratigrafie, se nad touto otázkou nezamyslel (nebo ji přešel, protože takovýto tradiční úsudek se mu hodil?). Tato chyba stojí v kontrastu s míněním Buchtelovým, jenž už věděl, že „pouhé místní sousedství kulturně různorodých hrobů vůbec nic nedokazuje“ (*Buchtela 1907a, 94*). *Niederle* (jenž se ostatně také častěji prohršil nekritickou důvěrou ke zprávám jiných, jak ani nelze v té době jinak čekat) ve svém *Lidstvu* rozumně doporučoval v případech ojedinělých příměsí provádět atribuci objektů spíše podle celkového charakteru jejich obsahu, a pokud jde o vymezení dob, varoval před mechanickým přístupem: „tyto doby vymezujeme v každé zemi časem, kdy převládaly v upotřebování měď, bronz nebo železo. Tak neváháme přičísti nálezy ještě době bronzové, i když se tam železo objeví, jsou-li jinak zbraně a nástroje a šperky po výtce z bronzu zhotoveny a typů v době bronzové obvyklých.“ A podtrhl: „Vytýkáme toto své stanovisko určitěji proto, poněvadž se liší od dosavadních i u nás v Čechách zastávaných mínění“ (*Niederle 1893a, 123, 245*; ještě podrobněji *týž 1894a, 259–260*).

Píč postupoval obdobně, jenže v opačném směru: první drobné kovové předměty v části nálezů jsou mu již příznakem blízkosti celé kultury k době bronzové. Tady byl *Buchtela* se svou představou „přechodních dob“ (předloženou ovšem už dříve *J. N. Woldřichem*) pružnější.

Vinou tohoto přístupu resp. striktního pojetí neolitu došel Píč – který na rozdíl od Smolíka už dobře rozeznával keramické skupiny neolitu (a eneolitu) – k přesvědčení, že dosti častý výskyt těchto keramik či kamenných artefaktů společně s kovem charakterizuje jejich uživatele jako lid žijící sice dříve mimo naše území v neolitické kultuře, k nám však přišly (z *Durynska*, z povodí *Sály*, tj. ze středního Německa – shodně soudil tehdy i *Niederle* a ještě později *Palliardi*⁴⁹) pod tlakem sousedních kultur už v době, kdy znal bronz, a zde se už samostatně vyvíjel do „bronzové“ únětické kultury. Z této sekvence vyplývá, že „pokolení skrčených koster“ bylo součástí národa osídlujícího severní a střední Evropu po době ledové.

Nepopíral tedy Píč neolit jako takový, a docela už ne proto, že by se snad byl nepoučil z *Niederlova*

⁴⁹ *Palliardi* se chystal v létě 1910 na kongres do Bruselu a sděloval *Píčovi*, že chce vidět muzea v Holandsku a Hannoveru „neboť se mi podobá, že tam odněkud ta naše nordická keramika neolitická vyšla a přes *Duřínsko*, jak uvádíte a s čímž já souhlasiti musím, do Čech, odsud pak od *Čáslavi (Hrádek)* k nám na *Moravu* vnikla“ (*Mor. Budějovice, 22. 7. 1910 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 10, č. 699*). Nordickou keramikou míní tu zřejmě „pohárové kultury“ v tehdejšímu smyslu *Kossinnové*.

výkladu v *Lidstvu* (1893) o podstatě neolitu, jeho hospodářské a civilizační náplni (jak se domníval *Filip 1978*) – naopak, bral jej obecně jako prokázaný, ale tvrdil, že u nás není v čisté formě doložen nálezy. Proto zdůrazňoval, že mluví raději o keramice s neolitickou výzdobou než o neolitické době; chápal keramiku jako doklad přežívání starých technik do nové, nastupující kovové doby, v hrobech jako atribut „archaického obřadu“.

Ve svém stanovisku se utvrdil, když se setkal s obdobným řešením ve východním Německu: „Když poprvé v tomto pojednání více než před rokem vyslovil jsem svou pochybnost o době kamenné či neolitické u nás v Čechách, vyslovil jsem ji celkem dosti skromně; když jsem však o minulých velikonocích přišel do Berlína a našel v národopisném museu nejstarší datování dobou hallstattskou, oddechl jsem si“ (*Píč 1893a*, LXXXII).

V praxi Píč postupoval tak, že v našem nálezovém fondu „skrčených“ před nástupem bronzů („rázu únětického“) odlišil keramiku vyskytující se podle tehdejších znalostí pouze v hrobech (šňůrová, zvoncové poháry) nebo pouze v sídlištních jamách (kulovité amfory, lineární + vypíchaná – řečeno dnešními termíny). Konstatoval tedy, že „skrčené kostry“ ve starší fázi svého vývoje netvořily jednotnou kulturní skupinu, nýbrž vystupovaly v podobě zmíněných čtyř „samobytných kultur keramických“. Tyto kultury vynesl Píč na základě podrobného studia do mapy Evropy a zjistil, že se vzájemně překrývají jen okrajově; usoudil z toho na (nedefinovaném) principu horizontální stratigrafie, že existovaly paralelně, tedy současně. Tím se zbavil nutnosti, ale i možnosti využít keramiku jako indikátor rozdílů chronologických – a právě tak ji chápala a využívala univerzitní škola resp. Buchtela ještě v duchu evolucionistického paradigmatu a německých úvah o neolitu.

Evolucionisticky přistupoval k problému i Píč v tom smyslu, že důvod poměrného mládí všech našich (e)neolitických kultur viděl v jejich poměrné dokonalosti: jestliže znal ze švýcarských a francouzských muzeí hrubou a primitivní keramiku z tzv. nákolních osad aj., klasifikovanou tam jako „čistý neolit“, nemohl soudit jinak. (Megalitickou složku, kladenou jinde rovněž na počátek neolitu, u nás rozumně popřel s možnou výjimkou tří nejasných „menhirů“ u Klobuk, Drahomysle a Března – stejně tak, jak to můžeme učinit dnes.) K názoru o současnosti neolitických kultur vedla Píče i logická „etnografická“ úvaha, kterou později stručně definoval v recenzi Červinkovy *Moravy za pravěku* (*Píč 1902b*, 158; shodně pak *týž 1905*, 25), kde odmítá „vývod, že by lid, užívající nádob s ozdobou šňůrovou neb nádob zvoncovitých, jež v domácnosti užívány nebyly, nebyl měl žádných sídel (po případě s jinou keramikou) a rovněž tak nenásleduje odtud, že by

lid užívající v sídlech keramiku volutovou a tečkovaně píchanou nebyl pohřbíval (po případě i s jinou keramikou)“. (Skutečně znal tehdy Píč z Čech jen dva hroby neolitické v dnešním smyslu a z toho vycházela i univerzitní škola při úsudku, že neolitické obyvatelstvo nejspíše ještě nepohřbívalo.) Tento oprávněný soud jej za daného stavu poznání vedl k pokusu vyřešit naznačený rozpor hypotézou o jejich současnosti.

Z popsanych závěrů vyvodil *Niederle (1894a, 259)* oprávněnou výčitku, že Píč předpokládá v neolitu Čechy liduprázdné a že tedy vlastně rozšířil představu (mezolitického) hiátu ještě na téměř celý neolit. Sám ovšem soudil dosti podobně, že čistý neolit před příchodem prvního kovu trval jen nedlouho. Jestliže totiž klád (*Niederle 1893a, 204*) počátek neolitu do 5. tisíciletí př. Kr. a počátek doby bronzové možná až k roku 1000 př. Kr. (první datum na svoji dobu poměrně vysoké, druhé poměrně nízké), musela tedy naprostá většina oněch 3–4000 let připadnout na dobu přechodní – což je zhruba totéž, co předpokládal Píč.

Píčovo mínění o absenci čistého neolitu je evidentně chybné, ale v dobovém kontextu je lze pochopit: jestliže v sousedních oblastech Německa (v Braniborsku, Sasku a zejména Durynsku s tehdy patrně nejlépe prozkoumaným neo/eneolitem z celého Německa), kde byly pokusy o třídění „neolitu“ téměř módní záležitostí, byla tehdy ještě za nejstarší neolitickou keramiku nejčastěji považována šňůrová – v české terminologii „s otiskem šňůry“, „s ozdobou motouzovou“ – a ta se už relativně častěji vyskytne s kovem, uvedený soud z toho logicky vyplýval. (Píč sám tuto chybu oslabil, když šňůrovou keramiku nepostavil na začátek, nýbrž záměrně smazal chronologické rozdíly mezi druhy „neolitické“ keramiky a redukoval je na rozdíly účelu nádob.)

Časovou prioritu šňůrové keramiky hájil už durynský A. Klopffleisch, jenž jako profesor dějin umění v Jeně roku 1872 možná poprvé v tomto regionu docenil význam tvarů a výzdoby keramiky pro třídění (a etnické dělení) pravěku, v němž se dosud spoléhalo na suroviny a nanejvýše tvary kamenných a kovových výrobků; šňůrovou vymezil poprvé v přednášce o středoněmecké neolitické keramice na sjezdu v Drážďanech 1874 (první systém pro tento region uveřejnil zhruba ve výstavním katalogu – *Klopffleisch 1880* – a podrobněji ve své hlavní práci – *Klopffleisch 1883*, kap. Charakteristik und Zeitfolge der Keramik Mitteldeutschlands); v tamním neolitu rozeznával už 6 keramických skupin, přičemž od volutové a vypíchané – pro něž vytvořil společný termín Bandkeramik – odlišil šňůrovou keramiku (dříve se totiž vypíchaná spojovala se šňůrovou kvůli povrchní podobě ornamentu). Následoval jej v tom jeho nejlepší žák, v Berlíně působící *Alfred Götze* (sumárně *1900a, b*),

pro jihozápadní Německo pak P. Reinecke a zejména A. Schliz, jenž pro tuto oblast vytvořil schema šňůrová – pásková (= volutová a vypíchaná) – nákolní (= michelsberská) (*Schliz 1901*); také on dělal rozdíl mezi keramikou rituální (šňůrová) a užitkovou (pásková). Co do původu, šňůrovou keramikou prakticky všichni němečtí archeologové považovali za domácí a např. *Götze 1896* knihou dokazoval, že dále na východ až do Ruska se tato keramika dostávala obchodem.

Protože v literatuře o Píčoví je Götze někdy mylně uváděn jako Buchtelova předloha, je na místě několik slov o jeho „durynském“ schématu: I. fázi neolitu tvoří keramika šňůrová a s ní prakticky současná „pásová“ (Zonenbecher = zvoncovité poháry; termín Glockenbecher použil až Voss 1895), II. mladší, navazující, pak tvoří kulovité amfory, bernburský typ, nordické skupiny (= nálevkovité poháry) a „pásková“ keramika (= lineární a vypíchaná), nakonec rössenský typ. S tím souhlasí i Reinecke, hájící pouze výraznější prioritu šňůrové, u nás pak Píč už v recenzi Götzeho hlavní práce (*Píč 1900b*).

Götze (1900a, 274–275; 1900b, 136) se dokonce vyjadřuje i k situaci v sousedních Čechách s tím, že si o tamním neolitu nelze udělat přehled (*Píč* píše česky, Buchtela nedokládá své vývody, přitom sám uvádí, že našel šňůrovou v Šarce na bázi neolitické sekvence): mohou tu být odchylky, ale v zásadě musí platit totéž co pro Durynsko.

(Když už jsme u názorů Götzeho: připouštěl možnost, že před keramickými skupinami byla perioda bez keramiky, kterou neznáme, případně perioda primitivní keramiky vzhledem k tomu, že keramika známých skupin je vlastně už dokonale vyvinutá. V názorech našich škol tyto úvahy nezanechaly stopu: Píč předpokládal pozdější příchod hotových keramických skupin do Čech, univerzitní škola byla ochotna přijímat tehdy běžné mínění o primitivní keramice v paleolitu podle mylných interpretací zejména v belgických jeskyních – *Niederle 1893a, 77; Niederle – Buchtela 1910, 11.*)

Na druhé straně stála skupina badatelů, hájících opačné pořadí – hlavně ve středním Porýní, kde je „pásková“ zastoupena výrazněji (nehledě na to, že složitěji než ve středním Německu a v Čechách), a to i na celých pohřebištích, což byla dále na východ věc neznámá (C. Koehl, K. Schuhmacher). Jak byla situace složitá, ukazuje Koehlův případ: tento zkušený archeolog dospěl sice ke správnému závěru, že „pásková“ keramika „ist die älteste und die ursprüngliche eigentliche ‚Bauernkultur‘“ – hlavně kvůli názoru, že šňůrový ornament je napodobením vypíchaného; své stratigrafické poznatky z desítek neolitických lokalit kolem Wormsu ale vyhodnotil v tom smyslu, že nejstarší keramika je vypíchaná (hinkelsteinská), po ní rössenská a nejmladší je volutová (*Koehl 1906; týž*

1911). To respektoval i Palliardi – ovšem jen pro Porýní. Naproti tomu Götze (a podle něj mj. Kossinna) označil rössenskou za poslední článek celého vývoje páskové keramiky.

Píč znal názory německých archeologů na klasifikaci neolitu i na původ „páskové keramiky“ z Uher a věnoval věci pozornost na svých cestách na jihovýchod, ale celkem nikde nenašel k „páskové“ keramice v muzeích analogie – ani v Uhrách, kde už byl sice publikován Lengyel, jinak ale chybělo přístupné zobecnění dosavadních nálezů, a ani na Balkáně (což je zvláštní vzhledem k tomu, že Butmir už byl prozkoumán a kniha o něm vyšla ve Vídni 1895 a 1898). Naopak hojně protějšky znal na západ od našeho území; bohatství a rozmanitost porýnských nálezů jej přesvědčily o tamním domácím vývoji, proto se přiklonil k západní variantě původu obou druhů „páskové“ keramiky a v mapě ke sv. I.1 je označil společným názvem „typ porýnský“, jak později ještě podrobně zdůvodnil (*Píč 1900a, 104–111*; tuto variantu ostatně zastával už mnohem dříve obhájce neolitu L. Šnajdr (*1881a, 6; 1881b, 248*).

Ze stejných důvodů hledal Píč původ naší šňůrové keramiky ve středním Německu, kulovitých amfor v severnějším Německu, ke zvoncovitým pohárům nacházel analogie v Porýní a v dolmenové oblasti. Hned po vydání prvního svazku mu Jíra a Weinzierl dodali informace o nálezích lineární a vypíchané keramiky v hrobech (*Píč 1900a, 111*), což on ale vzal na vědomí jako výjimky potvrzující pravidlo o užitkové sídlištní povaze této keramiky a dále trval na svém pojetí včetně původu „páskové keramiky“ ze západu a nešťastné argumentace nálezy ve skutečnosti mechanicky smíšenými (výrazně například v recenzi Hoernesovy práce – *Píč 1906*; vídeňský prof. M. Hoernes totiž pod vlivem četby Buchtelovy recenze definitivně změnil názor a přiklonil se k jeho pořadí neolitických kultur – srov. *Hoernes 1900*).

Předchozí náznak rozmanitosti názorů v německé archeologii snad poslouží k tomu, abychom si uvědomili, že ani ve sporu českých škol rozhodně nešlo o jednoduchý protiklad správně – špatně, že ve spleti teorií, domněnek, správně i chybně interpretovaných nálezových situací a rozmanitých analýz tvarů a výzdoby keramiky nebylo snadné najít cestu. Jen na okraj si připomeňme, co tehdy napsal R. Virchow: že neolit je z celé Evropy vypracován jen v Německu a Rakousku, rozumí se předlitavským. Jinde bylo jeho poznání v plenkách, resp. soustředilo se na megality a nákolí. Durynská oblast byla skutečně nejlépe prozkoumaná a bylo tedy celkem logické opírat se o ni; na východ od Labe a Odry bylo neolitických nálezů stále méně (ev. méně známo) a jejich postavení zcela nejasné, v „uherské“ oblasti platil hlavní zájem bronzům a v poznání neolitu byt' bohatého byla

Obr. 10 „Neolitické“ nálezy z Čech, vystavené v rámci „pokolení skrčených koster“ v prvním ze tří sálů Píčovy expozice pravěku Čech v Národním muzeu v Praze (stav kolem roku 1900). – Abb. 10 „Neolithische“ Funde aus Böhmen, im Rahmen des „Geschlechtes der hockenden Skelette“ im ersten der drei Saale von Píč's Dauerausstellung im Prager Nationalmuseum ausgestellt (Stand um 1900).

situace obdobná, „rakouské země alpské“ mnoho ke srovnání nenabízely.

Niederle i Buchtela, jak už řečeno, patřili k těm, kdo zastávali existenci samostatného, „čistého“ neolitu před dobou kovovou v Čechách a správně poukazovali na to, že určité procento nálezů s kovem není důvodem k popření neolitu vůbec, ale svědčí o jisté „době přechodní“, kdy sem už znalost kovu do neolitické kultury pronikala. Nový lid tedy do Čech přišel podle nich už v neolitu (podle Niederla po Labi ze Saska a Durynska) a po delší době sem začal obchodem do domácího prostředí pronikat kov. To byla hlavní polemická nota Niederlových prací (*Niederle 1894a, b*), reagujících přímo na traktování neolitu v Píčově nedávné studii (*Píč 1890–92*, resp. *Píč red. 1893a*).

Jinak se ale obraz českého neolitu u Niederla tehdy ještě příliš nelišil od Píčových prací a rovněž aplikoval dělení na keramiku hrobovou a užitkovou, ale už s jistým chronologickým prvkem. Podle *Lidstva* (*Niederle 1893a*, 194–196 aj.) tvoří neolitická keramika dvě velké skupiny: (1) starší (spíše čistý neolit) – nádoby hrubé, špatně pálené, nezdobené či primitivně zdobené, kotlovité – kuchyňská keramika (lineární, s prstovými vrypy, cedníky aj.); (2) mlad-

ší (spíše přechodní) – nádoby jemné, poháry, šálky, amfory, často tuhované, leštěné, nebo pěkně zdobené, spíše importy – hrobová keramika: (a) „pásková“ (= zvoncovité poháry!), (b) šňůrová, (c) (kulturně neurčitelná). Krátce nato *Niederle (1894a, 263–267)* popisuje tři skupiny: hrubou užitkovou (= lineární), ozdobnou (typ monnsheimský = pohromadě zvoncovité poháry a vypíchaná keramika!) a hrobovou (typ durynský = šňůrová); pak směs nezařazených nádob dvojitých, dírkovaných, s rohatými uchy apod., s nimiž si už nevěděl rady.

Mnohem dále dospěl pak během několika let Buchtela, jenž – nenechávaje se ovlivnit německými názory, ale sleduje zřejmě čerstvý příklad *J. Palliardiho (1897, 237)*, vycházejícího z poznatků na Znojemsku – stanovil za pomoci Jírových, Weinzierlových i Píčem publikovaných muzejních sbírek správnou sekvenci alespoň pro neolit v dnešním pojetí. (Připomeňme si, že Palliard tehdy vymezil pět místně a časově diferencovaných skupin „neolitu“: nejstarší měly být keramika zdobená páskem – pro ni později razil pojem „lineární“ – a zdobená vpichy; další tři pak odpovídají v zásadě střednímu eneolitu, staršímu až střednímu eneolitu a zvoncovitým pohárům;

teprve později vložil mezi druhou a třetí skupinu (mezi volutovou a píchanou na straně jedné a dobu přechodní na druhé) ještě keramiku „pomalovanou“ s kořeny v maďarském Lengyelu (*Pallardi 1911*, 135) a pak ve studii z roku 1914 dal svému systému definitivní podobu.

(Ke sbírkám Jírově a Weinzierlově: běžně se uvádí, že je musela univerzitní škola využít náhradou za sbírky Národního muzea, které Píč před ní uzavřel – dokud věci vesměs jím či jeho přáteli nově nalezené sám neuveřejnil autorským právem a nedal je tak k dispozici, což nám dnes nepřipadá zvláštní. Nebylo vlastně také divu, když nedávno [1892] uveřejnil Niederle ve Vídni nálezy z hrobů doby stěhování národů v Podbabě u Prahy dříve, než je stihl publikovat autor výzkumu Píč. Na druhé straně nechybějí doklady o tom, že Jíra se snažil udržet s Píčem přátelský styk; totéž vidíme ve Weinzierlově korespondenci s Píčem (podle Weinzierla byli s Píčem „staří přátelé“) a teprve později zřejmě vzniklo určité napětí, když poněkud jednostranný vznik teplického Prehistorického inspektorátu pro německé části Čech navozoval složitou situaci a Píč jej v zásadě neuznával (Weinzierlovu oficiální žádost o zapůjčení sbírkových předmětů do Teplic komentoval Píč v přípisu pro správní výbor NM odmítavě s tím, že jde o žádost osoby soukromé a titul Inspektorátu je zemskému správnímu výboru neznámý⁵⁰).

Po této přípravě univerzitní školy je pochopitelné, že první svazek *Starožitností* vzbudil ihned po vydání ostrou věcnou i prestižní polemiku, která pak zůstala údělem špiček české archeologie až do smrti jedné z nich.

Dvě školy v boji

Spornými otázkami Píčova pojetí neolitu jsme se zabývali podrobněji, protože jde o hlavní, ne-li jediný věcný spor prvořadého významu v rámci tohoto vědeckého konfliktu – spor který ovlivňuje jeho budoucí obraz až dodnes.

Od té doby je zvykem hovořit o zápasu dvou škol (označení „museální“ a „univerzitní“ poprvé v tisku užil snad *Buchtela 1907b*, 32). Tyto pojmy vyznívají ale při bližším pohledu poněkud nadneseně. Především – valná většina činných archeologů, vesměs amatérů a sběratelů odchovaných pozitivismem a nezatížených teoretickými přístupy, zůstávala těmito zápasy víceméně nedotčena, pokud ten či onen neměl k některé ze škol blízko na základě osobních vztahů. To platilo zejména pro široké zázemí „ško-

ly muzejní“: vlastně i samo jádro „Píčovy družiny“ kromě samostatněji uvažujícího (byť linii Píčova systému držícího) Jana Hellicha zastávalo automaticky Píčovy názory v jakési stranické loajalitě a hledělo si terénních výzkumů. Je tedy nepřesné označovat Píče za hlavu „muzejní školy“: po teoretické a metodické stránce byl on sám celou touto školou. (Ostatně pojem „muzejní škola“ nebyl nový, byl už použit v přírodovědě v souvislosti s prof. Antonínem Fričem, který ovšem odborné žáky měl – vzhledem ke svému působení na univerzitě.)

Na druhé straně reprezentace „univerzity“ nebyla o mnoho čtenější: vedle Lubora Niederla, spíše antropologa-etnologa než čistého archeologa, tu vynikal ještě Karel Buchtela jako archeolog-pozitivist, spíše sběratel než terénní badatel (ač terénu se občas nevyhýbal); jen vedlejší roli tu hrál fyzický antropolog (a amatérský archeolog) prof. Jindřich Matiegka, jenž opustil archeologii na počátku 90. let a doplňoval pak práce obou předchozích o antropologické hledisko, osobně ale neměl daleko ani k muzejnímu táboru. V širším smyslu lze v první dekádě 20. století počítat k proudu či přesněji ohlasu univerzitní školy některé práce z okruhu Praehistorického odboru SPSČ, jenž byl pod přímým vlivem této školy (J. A. Jíra, K. Prokop, E. Štorch). V zásadě se k nim připojili další obhájci neolitu, čáslavský Kliment *Čermák (1903)* či citovaný už Ludvík Šnajdr, muzejníci-archeologové jako Albín Stocký z Nového Bydžova, jenž zcela převzal Buchtelovu osnovu neolitu (*Stocký 1912*), nebo královéhradecký Ludvík Domečka, osobně blízký „muzejní škole“, ale ve svých názorech, shrnutých nakonec v přehledné práci (*Domečka 1913*) sledující „univerzitní“ schéma; i představitel německé archeologie v Čechách Robert von Weinzierl, shrnující stručně své názory při různých příležitostech (*Weinzierl 1902; týž 1907*), dělil neolit na starší s páskovou keramikou a mladší se šňurovou, přicházející z Durynska a přecházející už do doby kovové.

Přítom nám nesmí uniknout okolnost, která hrála jistou roli i ve vztazích uvnitř univerzitní školy. Píčovy invectivy vůči „umělecko-průmyslovému“ artefaktualismu a popisování či třídění věcí jako cíli vědy (vzniklé původně vůči Smolíkovu a užívané i vůči jiným badatelům⁵¹) mířily na Buchtela. Niederle měl mnohem větší smysl pro vztah archeologie a historie, ale viděl jej jinak než Píč. Ten šel cestou zvládnutí hmotných pramenů v co největší celosti a geografickém rozsahu, aby z nich pak vyčetl minulou historii jako cíl (ponechme stranou určité apriorní představy

⁵⁰ Archiv NM, fond Registratura, kart. 64, 1906, čj. 317 a 318 ze 14. a 15. 2., pak 360 ze 17. 2. – O Píčově poměru k Weinzierlovu inspektorátu podrobněji *Sklenář 2011a*, 29–30.

⁵¹ Např. v recenzi Reineckeho klasické práce o třídění latěnu z roku 1902 (*Píč 1903d*): „Pan spisovatel stojí v pojednání svém na stanovisku uměleckého průmyslu čili tak zvaných kultur.“

o ní), zatímco Niederle zastával prioritu historických pramenů, byly mu vlastně vždy bližší než hmotné: „žádati, aby ten, kdo o sídlech a historii některého starověkého národa vykládá z pramenů historických, nejprve se ptal archeologie a nejprve musil předložit pohřebiště nebo sídliště toho národa – je dnes postulát naivní“, a o Píčově přímo: „Jemu jest archaeologie až po dobu Boleslavů primum a vodítko, mně pak zprávy historické.“ (Niederle 1901; více o poměru archeologie a historie Niederle 1906, 5–6.) Niederle častěji vyčítal Píčově, že kope kvůli historii a chce archeologii ponížít na její pomocnou vědu.

Nakonec vítězný názor, odlišný od pojetí obou jmenovaných protagonistů, formuloval Buchtela jako základ pro nejbližší příští generace: „[...] o vztazích praehistorie k badání historickému bylo dříve až příliš mnoho hovořeno. I vynikající badatelé usilovali o to, aby historie vzala archaeologii předhistorickou jaksí do svého vleku, a dlouho – ano často i ne bez trpkosti – bylo uvažováno, lze-li prohlásiti praehistorii za vědu sesterskou, rovnocennou historii, anebo pouze za podružnou. Jest konečně na čase, aby byla učiněna přítrž podobným planým úvahám a aby jedenkrát pro vždy poukázáno bylo na to, že dnes praehistorie jest vědou zcela samostatnou, která má k dispozici svoje vlastní obsáhlé prostředky a spolehlivé prameny a která pracuje svou vlastní vědeckou methodou.“ Je to hlavně kulturní historie (rozumějme: vývoj typů keramiky a bronzů a jejich vztahy či „vlivy“) a etnologie a „nemůže být starostí praehistoriků, zdali a jak dějepisci použijí jejich pozitivních vědeckých výsledků.

Teprve nynější škola praehistorická emancipovala se dokonale a vědomě z područí historického badání a vytkla si za heslo *soběstačnost* praehistorie. Při tom sleduje vlastní methodu pracovní, v podstatě analogickou vědám přírodním, má na zřeteli vlastní cíle (hlavně kulturní a ethnografické) [...] úmyslně vylučuje ze svých úkolů *přímé* luštění historických problémů a nikterak nevidí své ctižádosti v tom, aby kulturám a národům přikládala pyšných jmen historických“ (Buchtela 1915, 23–24).

K tomu poznámka o pojmu ethnografie, který se tu již vícekrát objevil. V současném širokém pojetí antropologické vědy představovala ethnografie vlastně cizokrajnou etnologii, zejména v českých zvyklostech, kde se pro domácí složku užíval pojem „národopis“ (zjednodušeně řečeno). I tyto dva pojmy vlastně odrážely dichotomii českého vědeckého světa. V souvislosti s archeologií to platí ještě zřetelněji: ethnografií v těchto polemikách není míněno to, čemu bychom dnes řekli spíše kulturní antropologie, nýbrž etnologie v doslovném smyslu „vědy o národech“. Takto hovoří obvykle o „ethnografii“ Píč, Niederle či Buchtela, a jestliže I. L. Červinka (1911) v recenzi *Aforismů* říká o Píčově, že „pěstoval praehistorickou

ethnografií“, má na mysli, že se zabýval etnickým určením pravěkých kultur.

Pro neutrální většinu českých archeologů se ovšem redukoval spor obou škol na rozpor mezi osobami, resp. mezi archeologií kabinetní a terénní, teoretickou a praktickou. Tento protiklad byl vynalezen a zdokonalen v arsenálech obou soupeřících škol jako zvláště účinná forma osobního útoku proti jejich čelným představitelům. Tak Lubor Niederle a jeho nejbližší opakovaně tvrdili a psali, že Píč je sice v terénu šikovný, ale nedokáže vyvodit ze svých nálezů odpovídající závěry, protože (a) „archaeologie je nauka především museální [tak! – vzdor tomu, že Píč představoval právě muzeum], ne nauka z pod širého nebe“, (b) Píč není schopen vědecké práce. Naopak zase oblíbenou zbraní muzejní strany byl údiv, jak někdo (tj. Niederle) může psát knihy o archeologii, „aniž by viděl jediný hrob v zemi“ (Píč 1891a).

Faktem zůstává, že Píč byl praktik nadšeně jdoucí do terénu (ale bohužel podceňující dokumentaci, což ovšem tehdy bylo běžné) a s rostoucí rutinou nakonec podceňující kvalitní provedení výzkumu zejména záchranného, který stále častěji bez kontroly svěřoval svému aktivnímu a zkušenému, ale jinak nekvalifikovanému famulovi Václavu Landovi, konzervátorovi pravěkého oddělení NM.

Niederle naproti tomu od počátku praktikem není a je si toho vědom (zejména v korespondenci s přáteli – Tillem, Zíbrtem – už z let kolem roku 1890 nacházíme místa, z nichž je patrná určitá nechuť k práci v terénu a jasná preference kabinetní práce s písemnými prameny a literaturou – ta jej nakonec dovedla ke *Slovanským starožitnostem*), proto popisuje obvyklou výkopovou činnost s despektem: „Kope se po hrobech, hradiscích, co se najde, sbírá se, sestavuje v musea a nanejvýše se popíše s důkladností takovou, že se čtenář doví, jak který hrníček je vysoký a široký ve dně, v hrdle, jak má stěny tlusté, slovem vidí se v kopání a v popisu nálezů hlavní úloha“ (Niederle 1895, 66). Invektiva mířila (nejen) na Píče a jeho „družinu“, zasahovala však i ducha smolíkovského období, z jehož pojetí vlastně vyrůstala Buchtelova práce, zatímco pro Píče nebyla horečná terénní aktivita cílem, ale jen prostředkem velkého koncepčního plánu.

Po Píčově smrti ovšem Niederle mnohé z těchto účelových soudů výslovně přehodnotil – ale do té doby probíhala tato a podobná slovní válka naplno. I Hellich, který měl k univerzitní škole z družiny nejbližší, podle vzpomínek své dcery vždycky říkával o Niederlovi: „jaký může být archeolog, když v terénu nepracoval a nekopal?“

Niederle zase v letákovém tisku, který vydal na obranu proti Píčově recenzi své studie *O původu Slovanů*, napsal kromě jiného: „Relativní pochvala,

Obr. 11 Lubor Niederle v prvních letech 20. století. – Abb. 11 Lubor Niederle in den ersten Jahren des 20. Jahrhunderts.

kerou jsem vedle řady podstatných výtek napsal svého času o ‚Výzkumu‘ páně Píčově, není v odporu s tím, že jeho methodu a nazírání mám [...] za diletantské.“⁵² Rozeslal jej zřejmě i členům profesorského sboru fakulty, protože prof. Jan Kvíčala, někdejší Píčův kolega z Mladé Boleslavi, Píčovi hned po obdržení napsal: zná manýry p. Niederla, který byl zpočátku klasický filolog a Kvíčalův posluchač. „Jest to neslýcháno, co si tento mladistvý pán proti Vám dovoluje.“⁵³

Pak ovšem stěží chápeme podiv Niederlův, že panu Píčovi, když v Památkách ostře recenzoval první svazek *Slovanských starožitností*, „vedle zájmu o věc vede péro jakási skrytá zlovůle proti mně“, zatímco on si váží jeho zásluh o českou archeologii (*Niederle 1902b*). Píć však také dovedl být tvrdým odpůrcem: jakkoli laskavá a citlivá byla jeho povaha, když došlo na odborné spory, šly často ohledy stranou. „V polemikách byl Píć odpůrcem houževnatým a výbojným a nebyl ve volbě zbraní právě vybíravým. Jinak však vystupoval vždy s vybranou elegancí a s jistou dobrosrdečností.“ Tak to o něm napsal jeho následovník v muzeu Albín *Stocký* (1926, 13), který tehdy jako venkovský muzejník udržoval styky s oběma tábory – byl od roku 1906 členem Archeologického sboru

NM – ač osobně měl ze všech činitelů sporu nejbližší k Buchtelovi, za jehož žáka se považoval. Píć se dovedl vyhýbat útokům, na něž nedokázal odpovědět, dovedl výběrově citovat, aby zkreslil protivníkovův názor. V tom a podobném nebyl sám.

Dovedl to (výjimečně) i Niederle, o němž napsal už citovaný prof. Jan Rypka, že „při vší uzavřenosti to byl člověk nesmírně dobrého srdce. [...] Nemiloval rozmíšek a jestliže se vyskytly, uhlašoval je rukou měkkou jako samet a s vzácným osobním taktem“. Ani jeho polemické texty občas popsané vlastnosti neprojevují. Vyskytne se názor, že k polemice přistupoval konstruktivněji, protože dovedl upozornit i na pozitivní stránky Píčovy práce; jenže když čteme pozorněji, vycítíme, že jsou to shovívavé pochvaly outsidersa, jemuž lze přiznat zásluhy v řemeslných věcech nižšího řádu, aby pak při zdání objektivitě vyniklo upozornění na jeho neschopnost ve vyšší, vědecké sféře.

Čtenář tehdejších kritik a protikritik, často nevybíravě vedených ad personam, by byl ochoten vytvářet si podle nich jednostranné představy o lidské stránce zúčastněných. Ale zapomíná nebo už neví, že přístup tehdejších učenců (a nejen v archeologii) byl poněkud jiný než dnes, kdy věda funguje převážně na profesionální bázi (ne že bychom nenašli podobné příklady). „Názor u této generace byl něco víc, byl osobním přesvědčením. A osobní přesvědčení bylo neoddelitelné od osobnosti samé, se všemi jejími kladnými i stinnými stránkami. Srážka názorů byla tedy srážkou osobností, a rozdílnost názorů byla i projevem nepřátelství,“ popisuje tehdejší vztahy velmi výstižně Jaroslav Böhm, který ještě mnohé aktéry těchto sporů poznal v mládí osobně (*Böhm 1954*, 27); neopomene ovšem dodat, že to byl projev typického „buržoasního individualismu“. Vpravdě šlo spíše o projev tehdy ještě všudypřítomného ducha amatérismu (v němž koneckonců všichni jmenovaní protagonisté začínali), pro nějž je typická neschopnost rozlišovat mezi člověkem a jeho odbornými názory, záměna názorového sporu s osobním bojem za vlastní čest a „tvář“. Koneckonců „jistý osobní antagonismus“ (*Buchtela 1925*) sloužil zároveň jako mocný podnět, vybízející obě strany k usilovnější činnosti, k nové a nové argumentaci pro svá stanoviska.

Spory o tyto podružné otázky pominuly, když roku 1899 začal skutečný zápas o koncepci českého pravěku, a byly nahrazeny jinými prostředky. Jedním ze způsobů vzájemného boje bylo posilovat čtenáře polemik a příznivce v dojmu, že názory oponentů ani za polemiku nestojí. Platí to hned o reakci univerzitní školy na první svazek *Starožitností* (*Píć 1899a*), kdy Píć, jak se zdá (pokud nešlo o gesto navenek) situaci podcenil. Poněkud silácky vyznívá, co v prosinci 1899 odpověděl čelnému členu „družiny“ Janu Hellichovi, když ten mu sdělil, že dostal

⁵² *Niederle 1897*; výtisk v LA PNP, fond Č. Zíbrt, korespondence.

⁵³ Dopis z 28. 3. 1897 – Archiv NM, fond J. L. Píć, kart. 8, č. 57.

Buchtelovu *Vorgeschichte* („Buchtela mi poslal kritiku Vašeho díla! Zdá se, že za tím je celá redakce v čele s Niederlem. Pak Schmidt, Jíra a jiní“⁵⁴): „Buchtelův & Comp. elaborát jsem také dostal, ale nerozřezal a patrně již nerozřežu; stačilo mi to, co jsem viděl na otevřených stránkách.“⁵⁵

Druhá strana to viděla zcela jinak: „Dnes, kdy ve velkém a pracném díle prof. Píč uzavírá novou periodu české archeologie v domněni, že v něm položil základy pevné a pro delší dobu platné, pozitivní, v touze chvíli vystupuje jiný český archeolog a v práci objemu sice menšího, ale neméně pracně a methodicky vzorně ukazuje, že základy spisu předešlého jsou většinou slabé nebo docela i chybné.“

Tento fakt samojediný ukazuje nám na jediné správné stanovisko: výsledky historické oddělovati od archaeologických. Dojde se časem jistě tam, že archaeologie se doplní s historií v jeden celek, v jeden pravý obraz – ale dnes tam ještě nejsme, a uplyne ještě mnoho času, než tam budeme“ (*Niederle 1900*, 217).

Pokud byla pravda, co Píč Hellichovi sděloval (a bylo to právě to, co patrně iritovalo soupeře nejvíc, že jejich práce „traktoval velkopansky nebo, což obyčejně dělal, nečetl vůbec toho, co jiní proti jeho thesím psali, a netajil se tím“ – *Niederle 1912*, 127), byl to vážný omyl, protože za celá léta polemik nevyšlo z univerzitní školy nic tak podstatného a oprávněného jako právě tento „elaborát“. Už tady se projevila nevýhoda, do které se Píč (aniž mohl jinak) vmanévroval tím, že své texty uveřejňoval jako první; opačná strana je mohla formulovat jako kritiku jeho práce, navíc s tou výhodou, že měla k dispozici Píčem publikovaný materiál; Píč potom musel, pokud chtěl odpovědět, znovu zaujímat stanoviska vůči oponentům.

Byli v tomto případě vlastně jen dva, když nepočítáme referáty bez polemiky, jako byl např. *Červinka* (opozdění 1903b) nebo *Woldřich 1899*, jenž se po vyličení obsahu omezil na obecně kritickou poznámku k opuštění zavedeného archeologického schématu: „Es wäre wünschenswerth gewesen, wenn der Verfasser etwas weniger die Seite wissenschaftlicher Sonderheit, weniger die alte historische und etwas mehr die bisherige wissenschaftliche ‚Schablone‘ der in Europa herrschenden prähistorischen Culturstufen berücksichtigt hätte, ohne welchen nun einmal die Forschung nicht fortschreiten kann.“

Starou školu zastupoval i Ludvík *Šnajdr* (1900, 188) stručnou pasáží na závěr jednoho svého berlínského článku, z něhož vyčnívá především averze smolíkovské éry vůči Píčovu historickému školení

a přístupu: jako všichni historikové stahuje Píč první osídlení země co nejbliže křesťanské éře (tady mluví zastánce neolitu a jeho na tu dobu mimořádně vysokého datování), lužickou kulturu spojuje se Slovany, Stradonice s Marobudem, stěhování národů s Franky – slovem, „Dr. Píč eigentlich die Prähistorie von Böhmen auf Grund historischer Data ummodellert und zwar durchaus nicht zu ihrem Vortheile“.

Reakci mladších českých prehistoriků ve skutečnosti představuje zase jen jeden oponent. Niederle se totiž v této době už odkláněl od pravěku směrem ke slovanským počátkům – začal koncem roku 1898 vydávat *Věstník slovanských starožitností* a o rok později pracovat na svém životním díle *Slovanských starožitnostech*; věnoval tedy zmíněnému svazku jen předběžnou krátkou recenzi (*Niederle 1899a*), v níž Píčovi podrobně vytýkal nedostatečnou znalost cizí literatury o původu a počátcích Slovanů (ačkoli tato problematika tu byla jen zběžně dotčena v úvodních partiích, nikoli analyzována) a úkol vyrovnat se s Píčovou teorií archeologicky přenechal Karlu Buchtelovi.

Ten v kritice koncepce „pokolení skrčků“, podané v Niederlově *Věstníku slovanských starožitností* (*Buchtela 1899* – to byl onen „elaborát“, který měl Píč na mysli) nejenže postihl její slabiny, ale podal zároveň a především věcný a výstižný přehled archeologického systému českého pravěku podle svých (původně Niederlových) názorů, od minulého nástinu (*Buchtela 1898*) zdokonalený, zejména ve věci nejproblematictější mladší doby kamenné – neolitu (viz tab. 3).

Je zajímavé číst, proč se tomuto aspektu polemiky nevěnoval sám Niederle, ačkoli ještě nedávno se zdálo, že neolitická problematika mu bude blízká. Jak později zapsal do svých biografických rukopisů (*Niederle 1915*, 8–9; týž 1932, 34), už jako gymnazista v roce 1882 prostudoval Šafaříkovy *Slovanské starožitnosti* a vedle archeologie či antropologie toužil se věnovat i bádání o slovanských počátcích; v 90. letech jej ale špatný zdravotní stav a neutěšené poměry v archeologii donutily omezit se jen na jeden z dosavadních zájmů.

„Praehistorickou archaeologii všeobecnou jsem voliti nechtěl, jednak“ kvůli sporům s Píčem a Smolíkem, „jednak i z toho, že mi osud popřál seznámiti se s finančním radou K. Buchtelou, který byl tělem i duší archeolog, který látku českou ovládl brzy lépe než já, a který však stálým nucením a stálým hovořením o archaeologii české učinil mi proti své vůli věc nesnesitelnou. Předal jsem mu, co jsem mohl, byl jsem rád, že mám po boku takového výborného znalce a bojovníka se stranou Píčovou – ale sám jsem se tím více praehistorické archaeologii vzdaloval.“ Z toho i z jiných míst lze soudit, že Niederle v dalších polemikách – pokud zase nedošlo na slovanskou archeologii – v podstatě reprodukoval názory

⁵⁴ J. Hellich J. L. Píčovi, Poděbrady, nedat. – Archiv NM, fond Píč, kart. 6, č. 325.

⁵⁵ J. L. Píč J. Hellichovi, Praha 11. 12. 1899 – Polabské muzeum, Poděbrady, fond J. Hellich, ič. 12.401.

Kulturní epochy (palaeolith)	V Čechách na jeho konci hiát – žádná stopa vývoje od diluviálních obyvatel k neolitikům					
A. Nejstarší, čistě neolithická perioda (neolithická kultura)	starší fáze	keramika bombovitých tvarů, zdobená jednoduchými či páskovými volutami, vřepy a pupky, drsná, hrubá, špatně vypálená (<i>volutová keramika</i>)			nástroje kamenné broušené: nejjednodušších tvarů kopytovitých klínů a plochých sekerek, dosud nevrtných (vrtání teprve před počátkem přechodní doby, stejně tak řasování, prohnuté tvary) <i>hroby</i> : v nejstarší fázi neolitu chybějí, teprve ke konci doby kamenné (v době přechodní) se pod cizími vlivy objevují rituální pohřby	
	mladší fáze	a/ degenerovaná <i>volutová keramika</i> (meandrová voluta aj.), plastické napodobení šňůry b/ menší nádoby z jemného materiálu, povrch hlazený, ač stále ne na kruhu: 1. polokulovité nádoby s <i>volutou</i> členěnou přesekávaním či čočkovitými jamkami 2. hruškovité nádoby s páskovým ornamentem <i>píchaným</i> , vyvinutým snad z voluty (ve starší podobě jednoduché pásy a vpichy, později složitá výzdoba a různé druhy vpichů)				
B. Doba přechodní (přechodní kultura)	Období, kdy uvnitř a vedle domácí neolitické kultury se postupně objevují a zčásti samostatně rozvíjejí nové typy nádob, nešlo o vpády či kolonizaci, ale o obchod. Vlivy, jež je přinášejí, lze rozdělit na severní a jižní. I. severní sféra vlivů: 1/ <i>durynská keramika zdobená otiskem šňůry</i> (amfory, poháry) 2/ tzv. <i>dolmenová keramika</i> (červené esovitě prohnuté poháry a misky – zřejmě přichází současně a společně se šňůrovou z Durynska) 3/ <i>braniborsko-meklenburská keramika</i> (lahvovité nádoby aj., výzdoba trojúhelníků, svislých rýh aj.) II. jižní sféra vlivů: 1/ <i>keramika terramarní</i> a uherská (což neznámá původ přímo odtud) (ansa lunata, profilované džbány a hrnce s velkými uchy, poháry na vysoké nožce a misky na více nožkách) 2/ <i>keramika nákolních staveb na alpských jezerech</i> (hrubé džbány a hrnce s velkými uchy, bílá inkrustace) Některé z těchto skupin se u nás i smísily do nových forem (např. Řivnáč – ansa lunata a šňůra na 1 nádobě); tímto vývojem vznikli bezprostřední předchůdci naší první bronzové kultury – <i>únětické</i> .			nástroje kamenné broušené – vrtané, řasované, prohnuté, upomínající na kovové; parohová kladiva <i>první předměty z kovu</i> (měď, bronz) všechny typy neolitické a přechodní keramiky (s výjimkou nejstarší volutové, kdy se ještě rituálně nepohřbívalo) se vyskytují v hrobech i na sídlištech, typický výskyt terramarní keramiky na starších hradištích		
C. Únětická kultura (nejstarší bronzová kultura)	Vyvinula se z přechodní kultury na nejstarších hradištích, odlišuje se jedinec výrobou bronzu, proto se soustřeďuje na hradištích a kolem nich; vedle bronzu běžně i kamenné nástroje. Pohřbívání striktně rituální kostrové, sporadické žárové pohřby lze přičíst cizincům a mladším lužickým vlivům. I keramika (tak jako už v ml. době přechodní) ovlivněna lužickou.					
D. Lužická kultura (mladší bronz. k.)	Vystoupení žárových hrobů nutno přičíst vpádu cizího lidu se samostatnou kulturou (dvěma směry: ze Saska po Labi a z Náchodska) několik století před Kr. Čistá bronzová kultura. Keramika monotonní ve tvarech i výzdobě.					
E. Slezská kultura	<i>starší fáze</i>	bronzy podobné lužickým	Keramika rozmanitějších forem i ornamentů než lužická	Vznik z D. pod vlivem ze SV, nebo odtud postup příbuzného lidu s novými kult. prvky. Zásadně ovlivnila další kulturní vývoj domácího obyvatelstva.	F. Knovízská kultura (mladší bronzová kultura autochtonního obyvatelstva)	Přímý průnik starší slezské fáze, jež změnila kulturu domácích obyvatel. Keramika ovlivněna, bronzy lužického charakteru – a/ domácí výroba, b/ importy blízké bronzům jihočeských mohyl (všechny depoty). Vedle žárových doznívají kostrové hroby volněj. ritu.
	<i>mladší fáze</i>	bronzy hallstattského typu, železo	Keramika malovaná, jemně rytá, špičatá ucha			
	<i>nejmladší fáze</i>					
					G. Bylanská kultura (železná kultura autochtonního obyvatelstva)	Konečné kulturní pohlcení původního obyvatelstva novými lidem pop. polí (= <i>nejmladší slezská kult.</i>). Přežila Kelty a ve 2.-3. stol. po Kr. podlehla vlivu římské kultury.

Tab. 3 Přehled pravěku Čech podle *Vorgeschichte ...* Karla Buchtely (*Buchtela 1899*). – *Taf. 3. Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Vorgeschichte ...* von Karel Buchtela (*Buchtela 1899*).

Buchtelovy. Nicméně má pravdu, že „mnoho debatovali a mnoho dobrého a nového vyšlo z těch debat“: vzájemně podnětné diskuse s možností oboustranné korekce byly tvorbě systému jistě mnohem příznivější než „skvělá izolace“ v kruhu vlastních představ, k níž byl odsouzen Píč.

Buchtela – mimochodem řečeno – byl Píčovým žákem na mladoboleslavském gymnasiu, což je málo známo; Jaroslav Böhm (1954, 27), jenž Buchtelu dobře znal, naznačuje, že v pozadí jejich vztahu byl hluboký mladistvý dojem z učitele, s nímž se Buchtela později neustále vyrovnával, vůči Píčovi se vymezoval. V archeologii byl Buchtela typem odlišným od Píče i Niederla: rozený analytik s umělecko-historickým a klasickoarcheologickým školením (jen z existenčních důvodů neuzavřeným – Buchtela se stal úředníkem finančního zemského ředitelství v Praze na Josefském nám., dnešním nám. Republiky; v době počátků zápasu škol ovšem ještě dávno nebyl finančním radou, nýbrž jen berním inspektorem). Neprováděl velké výkopy, ale užíval materiál jiných s obrovským smyslem pro detail (lidem jako on se tehdy v archeologii říkalo „střepaři“); sázel vše na stylový rozbor tvarů a výzdobných prvků, odmítal všechny úvahy jdoucí nad přímou výpověď materiálu – ale na druhé straně dovedl nadšeně sledovat vlastní interpretační ideu, i když jej zaváděla hodně daleko.

Jeho doménou nebyla vlastní tvorba, ale kritika cizích názorů: už jeho vstup do odborné literatury byl kritikou Píčova článku o pohřebišti u Bylan (Píč 1897a) v 1. svazku Niederlova *Věstníku slovan-ských starožitností* (Buchtela 1898), kde nejenže popřel spojitost mezi zastoupenými zde kulturami šňurovou a bylanskou (zatímco Píč uvažoval o vývojové příbuznosti – samozřejmě ne přímé následnosti – v rámci pokolení skrčených koster), ale poprvé už nastínil strukturu českého neolitu i mladšího pravěku. Vlastní jeho práce koncepční povahy lze spočítat na prstech. V tomto případě jej však velikost a závažnost úkolu přiměla k mimořádnému výkonu – k systematické konstruktivní kritice na úrovni syntézy, vyjádřené stručně a úsporně, jak měl Buchtela ve zvyku. Vycházel přitom ze starších prací o neolitu (Šnajdr, Niederle) i z vlastní výše zmíněné práce (Buchtela 1898) a ovšem i z materiálu Píčovy knihy, jež pro něj jako kritika byla odrazovým můstkem. Jak bylo pro něj už tehdy i nadále příznačné, držel se striktně analýzy keramiky a bronzů a vztahy mezi kulturami se mu v duchu dobového difusionismu redukovaly na podobnosti a vlivy ve tvarech a výzdobě.

Vzato archeologicky, bylo toto pojetí z dnešního pohledu první skutečně vědeckou koncepcí českého a do jisté míry i středoevropského neolitu, pravdivější ve srovnání se současnou koncepcí německých badatelů (zejména A. Götzeho či A. Schlize): proti

Obr. 12 Karel Buchtela. – Abb. 12 Karel Buchtela.

jejímu převrácenému pořadí kultur, napravenému teprve ve 30. letech (to ovšem vyplývalo i z některých omylů, když např. někteří němečtí badatelé považovali rössenský typ vypíchané keramiky za složku šňurové), postavil Buchtela na počátek keramiky volutovou (dnešní lineární) a vypíchanou, přičemž dokazoval, že druhá se vyvinula z první, že přišly z východu a nikoli z Porýní, obě pak představují poměrně dlouhé období čistého neolitu v Čechách. (Ještě o rok dříve hovořil jen o nádobách kulovitých a po nich hruškovitých; existenci neolitu u nás však rozhodně hájil už tehdy.) Jen je třeba poznamenat, že není přesné uvádět, že Buchtela prokázal postavení keramiky volutové a vypíchané v systému našeho neolitu: Buchtela je postuloval formulacemi typu „zweifellos“, „ohne Zweifel“, ale neprokázal, rozsah jeho de facto recenze z roku 1899 by to ani nedovolil, a později je už za prokázané považoval (tím spíše Niederle a další). Nepochybně pro to měl své důvody, ale nerozvedl je s výjimkou konstatování, vlastně argumentu ex negatione, že jedině tyto dva „typy“ nebyly nikdy nalezeny spolu s kovem a představují tedy čistý neolit.

Zatímco o neolitu v dnešním smyslu máme tedy od Buchtelovy práce jasno (až na pozdní fázi, v níž nemáme jasno dodnes), řešení vzdoroval „nejmladší neolith“ – „doba přechodní“, tj. dnešní eneolit, v němž se tehdy všichni orientovali na rozeznávání cizích vlivů ve střední Evropě a o chronologii nemě-

li – před závěry Palliardiho z jevišovických výzkumů (*Palliard 1914*) – žádnou či jen chybnou představu; platí to i o pražském J. A. Jírovi, jehož cenná sbírka byla jakousi pramennou základnou pro univerzitní školu, dokud jí Píč sám své prameny nezpřístupnil v recenzované knize. Přesto Buchtelu eneolit zaujal natolik, že mu vnutil do pera výroky až poetické, jinak u něho neobvyklé: „Byla to epocha mohutné revoluce kulturní, která se odehrávala ve středu národa neolithického následkem čilých obchodních styků s cizinou. [...] Naši dobu přechodní, který vykouzlila v Čechách život překypující silou a nebývalým bohatstvím, lze nazvat nejskvělejší a nejdůležitější předhistorickou epochou tehdejší celé střední Evropy.“ Slova trochu prorocká, i když vycházející jen ze zlomku toho, co o eneolitu víme či můžeme předpokládat dnes.

Naznačené pořadí eneolitických kultur je ovšem i u něho chybné, stejně jako představa, že autochtonní neolit a cizorodé kultury doby přechodní existovaly po nějakou dobu vedle sebe, až se cizí vlivy v domácí kultuře prosadily. Poněkud účelově také působí, když Buchtela důrazně oponuje Píčovu mínění, že keramika šňurová a zvoncovité poháry se nevyskytují na sídlišťích; v polemice o něco pozdější – *Buchtela 1907a* – je označuje za „zcela nesprávné a tendenční“, podle něho je dokladů naopak „ohromné množství“, jsou „přehojné“ – totiž „nordické šňurové“ a „terramarní“ (rozumí se badenské a řivnáčské), což ovšem není totéž, o čem mluví Píč; adjektivum „tendenční“ je spíše na místě zde. Na druhé straně Buchtela považoval nositele všech eneolitických keramických skupin za nepočtené kupce, putující Čechami (v některých případech – kultura terramarní – zakládajících první hradiště na výšinách jako jakési obchodní „faktorie“) a je tak autoritou, na které Eduard Štorch založil svoji beletrizovanou představu o eneolitu a době bronzové.

Do úvah o absolutní chronologii neolitu se nepustil ani Buchtela; Niederle až v *Rukověti* hovoří o konci (e)neolitu o době kolem roku 2000 př. Kr., k datování počátků se nevyjadřuje. V této souvislosti je zajímavý záznam Eduarda Štorcha z přednášky Ludvíka Šnajdra „O neolitickém obyvatelstvu“ v prehistorickém odboru Společnosti přátel starožitností českých 11. 5. 1908: „První osazení země české lidem rolnickým stalo se z Moravy asi na počátku 6. tisíciletí před Kr. (Příliš theoretické).“⁵⁶ Toto datování pak Šnajdr zdůvodnil a rozvedl: jestliže 3. tis. lze přičíst „době přechodní“ tj. eneolitu a 4. tis. vypíchané keramice, pak pro dlouhé období neolitizace za keramiky volutové musí zabírat 5. a část 6. tis.; to bylo v té době výjimečné a sám Šnajdr připouštěl, že

„datování toto zdá se býti příliš vysokým, aniž by jím vskutku bylo“ (*Šnajdr 1910*, 33).

Vcelku znamenala Buchtelova koncepce neolitu (za niž se podrobnými vývody postavil *Šnajdr 1903a*) první a zároveň největší úspěch této školy v nastalých polemikách a současně největší prohru Píčovu, mnohokrát jeho soupeři zúročenou. „Prof. Píč byl jistě bystrý archeolog a výborný praktik. Ale českého neolithu nezmohl, právě proto, že to bylo pole nejzáhadnější“, napsal mnohem později a objektivněji Niederle. Píčova konstrukce zde byla po stránce archeologické překonána zásadním způsobem – díky tomu, že Buchtela podle vlastních slov od počátku sledoval výlučně archeologické cíle – a při tomto uznání se nebralo v úvahu, že Píčovi nešlo o užitné archeologické klasifikační schema, nýbrž o něco jiného – o historii osídlení českého území; že ani on se v pořadí a vztazích kultur neorientoval, ale nevadilo mu brát proto všechny jako celek a hledat pro jejich rozdíly kulturně-historická resp. etnologická vysvětlení.

Buchtela ostatně později správně vystihl, že Píč stejně dobře jako mladší archeologové rozpoznal tvarové a výzdobné rozdíly v keramice – dodejme, že jako první odlišil v našem materiálu skupinu „lahovitých nádob“ (později jím označenou po správném rozpoznání původu jako keramika meklenbursko-braniborská, dnešní kulovité amfory), pak prvky lengyelské, jordanovské resp. schussenriedské, či slavonské, i když je ještě nepojmenoval a jejich zařazení či původ mu zpravidla ještě jasné nebyly – šlo ovšem tehdy zatím jen o ojedinělé nálezy. Zápornou úlohu tu ale zřejmě sehrál jeho ne dosti hluboký zájem o vývoj před vystoupením historických národů, které jej teprve skutečně zajímaly.

Celá česká archeologie byla orientována shodně s Buchtelou a vytvoření „systému“ lépe odpovídajícího praktické práci s hmotnými prameny bylo pro ni rozhodující, nehledě na to, že šlo o nutný předstupeň, bez něhož by se historický pohled neobešel. Je to právě tato počáteční epizoda zápasu škol, která později v retrospektivě ovlivnila celý jeho obraz.

Není to spravedlivé ke druhé straně sporu, neboť přes všechny chyby je i onen první svazek *Starožitností* na svou dobu nepřehledným zdrojem informací, bez nichž by další studium kultur „skrčených koster“ nebylo myslitelné. Nestranně to vystihl *Hoernes (1900, 62)*, když v recenzi Buchtelovy *Vorgeschichte*, jež podle jeho slov „sehr scharf, sehr entschieden und fast durchaus ablehnend gehalten ist“, na závěr hodnotí: „Das Werk von Píč hat mehr musealen, die Studie Buchtela's mehr akademischen Charakter und so ergänzen sie sich gegenseitig, trotz oder vielmehr eben wegen ihren starken Widersprüche.“

⁵⁶ LA PNP, fond E. Štorch, 4/CH-43.

Pokolení skrčených koster pokračuje

Dodejme, co vidí nestranný pozorovatel dále: počítaje dobou bronzovou není Píčov pohled na vývoj v zásadě (ovšem s jistými výkyvy) vzdálenější dnešnímu než Buchtelův. A to se týká již prvního svazku *Starožitností*, protože Píč vede souvislou linii vývoje od neolitu přes kulturu únětickou a knovízskou až k bylanské, kde ritus „skrčených koster“ končí. Představu o kontinuitě jsme dnes ochotni sdílet jen mezi knovízskou a bylanskou, Píč ji ovšem (za daného stavu nálezového fondu, kdy mohylová kultura ve středních Čechách ještě nebyla ze sídlišť známa a první větší pohřebiště, zkoumané právě Píčem u Velké Dobré 1890–91, se jevílo jen jako extrémní výběžek cizorodého „pokolení kamenných mohyl“) viděl natolik plynulou, že je nepovažoval za nutné oddělovat výrazněji než jen jako vývojové fáze jednoho celku. Důkazem o nepřetržitém sídlení pod postupným vlivem různých mód mu byla zejména sídlištní jáma z Nového Bydžova, obsahující bez patrného zvrstvení odspodu keramiku vypíchanou, střepy s pupky (tehdy považované za dobu bronzovou, ač ve skutečnosti spíše zase neolit) a konečně tuhované (?) – což ovšem Píč převzal od seriózního badatele L. Šnajdra (1881b; srov. Píč 1899, 203).

Proto prioritou definice knovízské složky a bylanského „typu“ jako samostatných kultur připadla souběžně Buchtelovi (1899, 38–40); na jeho řešení Píč později v druhém případě přistoupil, v prvním podržel své mínění.

Samozřejmě tu hrálo značnou roli nedostatečné poznání pohřebních zvyklostí knovízských (byly známy kostry v sídlištních jamách, ale ne žárové hroby) a vlastně i bylanských, reprezentovaných prakticky jen kostrami z velkých hrobek u Bylan; to byly tehdy dobré důvody k připojení obou kultur do vývojového proudu „pokolení skrčených koster“.

Pokud jde o únětickou kulturu, všichni tři protagonisté ji považovali (stejně jako už *Matiegka* 1892, 227, jenž jí dal tento název) za typicky český, jinde než v českých zemích se prakticky nevyskytující produkt vývoje z „terramarní“ keramiky mladší fáze doby přechodní, podle Buchtely vzniklý na hradištích té doby (tj. na řivnáčských výšinných sídlištních) a představující mladší odnož přechodních kultur. Shodovali se o jejím zařazení do starší doby bronzové, Píč ale podle některých nálezových interpretací soudil, že únětický typ jako „obřadový a národní“ se v hrobech udržel ještě o něco déle (poukázal na to, že jde opět o „hrobovou“ kulturu, k níž nejsou známa prakticky žádná sídliště, zatímco v knovízské je tomu naopak; neznala či neuváděla je ani opozice).

K určitým diferencím došlo ve věci původu knovízské kultury. Podle Buchtely vznikla tak, že slezská expanze zatlačila starší lužický lid do středních Čech, kde se smísil s degenerovaným domácím oby-

vatelstvem mladoneolitickým (tj. únětickým). Nejen tedy výskyt žárových hrobů, ale i shledávané podobnosti v keramice vedly Buchtelu k domněnce o možné dobrovolném spojení obou zmíněných etnik pod vlivem tlaku a prolínání mohylového lidu od jihu, že tedy jde o jakousi smíšenou kulturu. Buchtelovo učení, rozvedené o málo později (Buchtela 1914, 13), v budoucnu převládlo a teprve novější doba dává v tom za pravdu Niederlovi, jehož názor byl o to jasnější, že tehdy žádné sídlištní nálezy mohylové kultury ve středních Čechách ještě dávno rozpoznány a klasifikovány nebyly – pro všechny zúčastněné byla mohylová kultura jasnou záležitostí jihočeskou.

V podobě posledního vývojového článku „pokolení skrčených koster“ se objevuje nová kultura – bylanská, kterou Píč rozpoznal a poprvé popsal (i když zatím jako kulturu nedefinoval) na základě výzkumu „družiny“ v Bylanech u Českého Brodu (Píč 1897a), což se při paušálním odsouzení prvního dílu *Starožitností* ztrácí. Ani tady, v poměrně složitém období, nebyla však interpretace jednoznačná a kolem bylanského výzkumu se rozpoutala polemika (Buchtela 1898).

Píč především, stejně jako v případě latěnu, rozlišoval celkem správně mezi dobou a kulturou halštatskou a došel k názoru, že „kultura vlastní Hallstattská v Čechách sice některými předměty je zastoupena, ale jako doba zachycena býti nemůže“ (Píč 1899, 174). Okolnost, že halštatské prvky vystupují současně ve všech třech oblastech Čech, je mu dokladem, že je nenesl nový lid, ale módní vlna v mladším období halštatské kultury.

Pokud jde o bylanské nálezy, vymezil Píč (1899, 179) novou skupinu jako velmi charakteristickou keramiku, odlišnou od všeho předchozího v Čechách (a naopak příbuznou soudobé keramice na /jiho/západ od Čech), v jejímž doprovodném inventáři už převládá železo. Snad jen snaha o zdůraznění kontinuity „skrčených koster“ jej vedla k tomu, že tuto skupinu neuvedl jako kulturu, nýbrž jako další, poslední fázi domácího vývoje (knovízského resp. vlastně ještě únětického) v „mladší či nejmladší době Hallstattské“; ta měla začínat někdy ve 4. (později soudil, že v 5.) stol. př. Kr., snad v souvislosti s vpádem Bójů, a trvat (podle určitých latěnských analogií v bylanském inventáři) souběžně s latěnskými kostrovými hroby až na práh doby římské.

Podobně soudil i Buchtela s tím rozdílem, že jednak jako první hovořil o kultuře bylanské (pod tento název původně zahrnoval i platěnickou fázi lužických popelnicových polí – Buchtela 1906 – a až v roce 1910 modifikoval název do podoby „bylansko-platěnická“), jinak ale v souhlase s Píčovým úsudkem hledal její původ v domácím podloží (podobu s halštatem na jihozápad odtud ale pokládal jen za náhodnou), vrchol v době současné s latěnskými kostrovými hroby a konec v době římské (proto univerzitní škola poz-

ději užívala pro domněle přechodné tvary keramiky – při známých nesnázích s odlišením méně typického sídlištního materiálu obou úseků celkem pochopitelně – klasifikačního pojmu „bylansko-římský“). Rozdíl ovšem byl v datování: vinou své představy o datování latěnu mezi 1. stol. př. Kr. a 1. po Kr. dovedl Buchtela bylanskou kulturu až do 2.–3. stol. po Kr.

Navíc Buchtela celkem nečekaně překročil meze čisté archeologie k „etnografické“ úvaze a vytvořil představu neméně spornou než „pokolení skrčených koster“: nájedzy lidu jihočeských mohyl způsobily, že od 6.–5. stol. př. Kr. byly severní Čechy trvale okupovány jihočeským lidem, pod jehož vlivem vznikla kultura bylansko-platěnická; jeho nadvláda nad místním lidem (národem polí popelnicových, který původně absorboval únětické autochtony) byla zajisté spojena „s krutým ujařmením celého obyvatelstva severočeského, zlomena byla pravděpodobně příchodem lidu tèneského do severních Čech asi v 2. polovici I. stol. př. Kr. a v té době vůbec vymizel národ mohylový z Čech, patrně vypuzen by Těnci“ (*Buchtela 1915*, 28). Tento dramatický obraz byl následně decentně pomínut, zatímco koncepce „pokolení skrčených koster“ dále sloužila jako příklad Píčovy nevědeckosti.

Vůbec je věcí hodnou povšimnutí, že v dalších fázích sporů během vydávání dalších dílů *Starožitností* (kdy Píčovou tribunou byly *Památky archeologické* a *Niederlovou Český časopis historický*), když námět se postupně blížil (raně) historické době, nabýval Píč na síle a jeho protivníci mu čelili dalšími argumenty a řešeními z hlediska dnešního poznání někdy méně průkaznými až chybnými. To už ale tradice vítězů nezohlednila.

Pokolení kamenných mohyl – první Keltové

Hned druhý svazek I. dílu *Starožitností* (Píč 1900a) přechýlil váhy ve prospěch jejich autora, jenž shrnuje pod jeden geneticky propojený etnický celek – „pokolení kamenných mohyl“ – kultury s všeobecným mohylovým pohřbíváním, přicházející podle něho (v době odpovídající nejspíše únětickému typu v severní polovině země) z neurčené, zřejmě západní pravlasti do dosud prakticky neosídlených jižních a jihozápadních Čech už s rozvinutou kulturou bronzovou (starší doba mohylová) a končící s prvními latěnskými vlivy (mladší doba mohylová). Přestože následující doba i tuto Píčovu konstrukci etnické kontinuity odsunula do pozadí, dává mu dnešní pohled opět v mnohém za pravdu, protože se stále více ukazuje, kolik společného mají mohylové kultury v Čechách doby bronzové a železné.

Pokud jde o celkový pohled na dobu bronzovou (lze připomenout, že o tehdy módním pojmu

„doby měděné“ u nás díky nepatrnému počtu nálezů prakticky žádný badatel neuvažoval), soudil Píč, že bronz do střední Evropy nepřinášeli od jihozápadu ojedinelí obchodníci a taviči, jak se často soudilo, ale nový lid, zřejmě už Árijové (odmítal tedy evropský původ Árijců, oblíbený v Německu); rozeznával bronzové kultury primární, jež nesly bronz a objevily se na našem území náhle (k těm patřila mohylová kultura) a sekundární, už původně zde usedlé, k nimž se bronz dostal obchodem (únětická).

Jižní polovina Čech pak – nehledě na početné mohylové nálezy – zůstávala dosud mimo pozornost archeologických syntéz; první pokus o ucelený pohled na její pravěký vývoj podal vlastně až *Richlý 1896*. Pokud jde konkrétně o mohylové kultury, uvádívá se, že mohyly doby bronzové a halštatské od sebe odlišil teprve *Niederle 1893*. Ve skutečnosti ale už Ludvík Šnajdr počátkem 80. let rozeznával dvě fáze mohylových kultur, z nichž první měla přijít do Čech v nejstarší době bronzové (únětické) od západu přes Domažlicko (= českofalcká mohylová), druhá už se železem do jižních Čech od Dunaje asi už v době římské (= halštatská mohylová). F. X. Franc rozlišoval už kolem roku 1890 v západočeských mohylách starší kulturu C (tj. českofalckou mohylovou střední doby bronzové – podle France starší doba bronzová, 2. tis. př. Kr.) a mladší D (tj. milavečskou a halštat, dle France starší doba železná-halštatská, asi 6. stol. př. Kr.), jež má pozvolna přecházet do E – kultury „tenské“, obsahující i formy římské (*Franc 1895*; rozvedl, ale už nepublikoval *tyž 1906*).

Píč (1890–92, 275 [1891], tyž 1893a, XXXV) i Niederle (1893a, 471–472) šli v podstatě v jejich stopách. Odlišili pomocí bronzů mohyly doby bronzové a halštatské, zaregistrovali výskyt předmětů časné latěnské, přitom celý vývoj připsali jednomu a témuž mohylovému lidu, příšlému z Bavorska (a kulturně prakticky totožnému s mohylovým osídlením na bavorské straně), jehož kulturu pozměňovaly vnější faktory (s tím rozdílem, že Niederle přičítal halštatskou mohylovou kulturu nové invazi, Píč vlivům halštatského kulturního okruhu na původní obyvatelstvo). Píč 1900 tyto postuláty propracoval, zdůvodnil a zarámoval koncepcí „pokolení kamenných mohyl“, která jen dováděla do důsledků představu kontinuálního domácího vývoje, kde „první doba mohylová“ souhlasí s dnešní českofalckou mohylovou kulturou, mladší období s halštatskými vlivy pak začíná milavečskými nálezy a pokračuje dnešní halštatskou mohylovou kulturou (nádobou s rytou výzdobou, analogické kultuře bylanské, patří podle Píče do stejné doby jako tato), aniž by tyto celky či fáze byly diferencovány jako samostatné kultury. Rozdíl v keramice mezi západní a jižní skupinou českofalcké kultury, které se Píč domníval

nacházet, lze přičíst na vrub dosud omezené nálezo-
vé základny jeho úvah.

Opakovaně se uvádí, že Eisnerova práce z roku 1911 resp. 1922 je prvním pokusem o syntézu mohylové oblasti na základě všech dosud známých nálezů (Čujanová 1972, 84; in Jiráň ed. 2008, 80). V tom případě vzniká otázka, čím je Píčova kniha, vyhovující tomuto označení v rozsahu nepoměrně větším.

Swazek I.2 tedy na rozdíl od prvního mnoho polemiky nevyvolal, zčásti i proto, že zeměpisně šlo o oblast univerzitní školy cizí (povšimněme si slova „Nordböhmen“ v podtitulu Buchtelovy klíčové práce; sem vstoupí teprve za několik let svou diplomovou prací Niederlův žák Jan Eisner a později, už po Píčově smrti, stručnou úvahou *Buchtela 1914*). Niederlova recenze (*Niederle 1901*) jej také ocenila jako lepší než předchozí, s cennými popisy a umírněnými výklady.

Polemika se nicméně rozvinula kolem chronologie a kolem otázek historických. V prvním ohledu došla univerzitní škola – oproti Píčovu soudu o konci mohyl asi ve 3. stol. př. Kr., resp. kolem r. 200 př. Kr. – k závěru, že podle svědectví hojných vlivů laténských (ve smyslu Buchtelova datování) a římských „české mohyly sahají do I. stol. př. Kr. a výstřelky svými i do doby pokristové“ (*Niederle 1901*; to se pak snažil dokázat i *Eisner 1911*).

Pokud jde o historicko-etnické závěry, stavěl se Niederle zpočátku opatrně k Buchtelovu přesvědčení, že jihočeské mohyly je třeba spojit s keltskými Bóji a že v mladší době římské (dnešním termínem) mohli ještě v jihočeské mohylové oblasti sídlit Markomané (*Niederle 1900*, 220) a ani v recenzi se k němu vlastně nepřiznává, ale zdá se, že je respektuje z kolegiality (je celkem příznačné pro jeho povahu, že mu v polemice nevádí opačné názory – prezentuje se jako skeptik ke všem hypotézám včetně vlastních – ale to, že Píč Buchtelu ignoruje a vůbec jej necituje). Ale už tehdy i později (*Niederle 1899a*, 33; *týž 1907*, 8) považuje bójský původ mohyl za pravděpodobný.

Naproti tomu Píč, ačkoli v prvním svazku ještě hovoří jen obecně o „bezejmenném lidu“ (*Píč 1899*, 171), ve druhém už na základě rozsáhlého srovnávání dovodil, že naše „pokolení kamenných mohyl“ je sice patrně „v druhém stupni příbuzenství“ blízké nordickým Pragermánům a tedy arijské (tady mu zřejmě situaci komplikuje latentní problém stupně příbuzenství Keltů a Germánů, řešený už od romantické fáze vědy), především je ale tento lid součástí velkého etnika – „národa, který od Lužnice až za Loiru seděl a v době Caesarově ještě značnou část Gallie zaujímal“ (*Píč 1900*, 133), tedy rámcově keltského, ale nespojí s historickými Bóji přinejmenším proto, že nejmladší stopy užívání mohyl končí dávno před příchodem Markomanů, kteří zde ještě Bóje zastihli. Jeho stanovisko tedy v zásadě odpovídá i novodobým názorům.

Historičtí Keltové v Čechách

Ještě podrobněji na tyto problémy a názory reagoval Píč v prvním svazku druhého dílu (*Čechy na úsvitě dějin – Píč 1902*), věnovaném plochým kostrovým hrobům „s kulturou marnskou čili laténeskou“ (Píč dával přednost francouzskému pojmu „marnská kultura“ před „laténeskou“, v německé archeologii užívanou, kterou omezoval na mladší fázi keltské kultury; ostatně už *Jelínek 1884a*, 189 a po něm ještě *Matiegka 1892*, 117, i když každý jinak, odlišovali od „pravého“ latěnu z La Tène „kulturu duchcovských sponek a náramků s dutými polokoulemi“).

Dostává se tu již do sféry osvětlené antickými písemnými prameny a navzdory obecně deklarované prioritě archeologických pramenů právě tady spoléhá – ku prospěchu věci – zejména v chronologii na jejich výpověď. Aniz se chtěl vyjadřovat k jejímu původu na západě, považoval (v souhlase s Tischlerovými daty pro latén) za jasné, že kultura k nám byla od západu přinesena novým lidem s novým pohřebním ritem někdy po roce 400, kam se klade počátek kultury marnské ve Francii (později při zohlednění novějších francouzských názorů už v 5. stol.), a že zde setrvala do počátku 1. stol. př. Kr.; nezasáhla svou invazí a vcelku ani svým působením sféru mohyl, zato „pokolení skrčených koster“ silně ovlivnila, když si toto původní domácí obyvatelstvo severní poloviny Čech podmanila. (Srovnáme-li tato data s dnešními, je počátek laténských plochých hrobů možná až o sto let podceněn, zato konec keltské kultury v Čechách zhruba odpovídá.)

Tento svazek je vlastně rozsáhlou studií o historii a archeologii Keltů v Evropě (včetně archeologických map keltské Evropy), a teprve doslov shrnuje poznatky platné pro Čechy, doložené prvním soupisem laténských lokalit. Do jisté míry tak Píč reaguje na Virchowovo prorocství, že Čechy se stanou klíčovou oblastí pro řešení keltské otázky (a pravlasti) ve střední Evropě (*Virchow 1895*).

Tady je třeba si uvědomit, že šlo o otázku dosud u nás vcelku neřešenou. Vocel měl o přítomnosti Keltů v Čechách z historických důvodů celkem jasno, archeologicky naopak vůbec, což platilo o celé jeho době. Stejně tak Smolík ještě roku 1884 je přesvědčen, že „Keltové, byli-li skutečně po delší dobu v Čechách usazeni, zanechali nám zde též své hroby“ (*Smolík 1884*, 561), rozpoznat je mezi stovkami hrobů v Čechách a stanovit jejich možnou keltskost je však ještě úkol pro vzdálenou budoucnost. (Přítom v těsně předcházejícím článku monograficky zpracovává „bronzové kruhy s dutými polokoulemi“, aniz by ještě měl a vlastně mohl mít představu o jejich zařazení.) Počátkem 90. let už sice znal pojem laténské kultury, ale Kelty ani tehdy v našem materiálu neidentifikoval.

Píč nyní zřetelněji než v předchozím svazku prohlašuje jihočeské mohyly za součást keltského světa, i když kmenové jméno jejich stavitelů se nedochovalo, naproti tomu ploché hroby severní poloviny země přiřítá jednoznačně historickým galským Bójům, příšlým od západu (z oblasti Marny) a ovládnutým toto území. To je závěr, k němuž dospěl po analýze pohřebních zvyklostí evropských Keltů už dříve (*Píč [red.] 1897d*, 521: „kostrové hroby v pouhé zemi s předměty kultury galské či Latěneské ve středních Čechách se vyskytující jsou Caesarovi a Tacitovi Bojové“). Tím se odlišoval např. od staršího názoru Ludvíka Šnajdra (*Šnajdr 1880*), že v severní polovině Čech starousedlý galský národ nebyli Bójové (a tedy je Markomané odtud nemohli vytlačit), nýbrž panonští Ossové, příbuzní Eravisků. Dnes bývá bójská atribuce plochých hrobů zpochybňována pro nedostatek jednoznačných důvodů, ale nezapomeňme, že ji po Píčovi zastával i náš nejlepší znalec „keltské civilizace“ Jan Filip.

Projevy časně laténského slohu nepovažuje Píč na rozdíl od klasické práce Reineckeho (1902) za nejstarší fázi laténské kultury, ale pouze za importovanou příměs, která geneticky nesouvisí s následující fází keltských plochých hrobů (*Píč 1903d*, 592).

Byly to v té době otázky složité, a jsou dodnes: jakkoliv už od 16. století hovořili historikové o přítomnosti Keltů resp. Bójů v pravěkých Čechách a v archeologii s nimi bezpečně počítalo dílo Vocelovo, druhá polovina 19. stol. se stala jevištěm polemik se „slavomany“, kteří se snažili – počínaje už Vocelovým současníkem A. V. Šemberou – Kelty z Čech odstranit, případně poslovanštit Bóje, aby uvolněný prostor (včetně památek) připsali Slovanům. Dosud platil tento názor na Moravě pod vlivem Wanklovým a jeho olomouckého okruhu.⁵⁷ V Čechách ale rozhodující a nadlouho konečné slovo přinesly práce Píčovvy a Niederlovvy (*Píč 1893a*; *Niederle 1900*, 4: „Každý výklad, jenž vylučuje galské Boje z Čech, dopouští se násilí na pramenech historických.“).

Kvůli chronologickému zařazení a upřesnění tohoto faktu však už předchozí svazek *Starožitností* polemizoval s Niederlovými názory. Niederle původně po návštěvě francouzských muzeí (1891) také připisoval Bójům ploché hroby (část jich ale už r. 1894 přiřítával Markomanům!), potom se však nechal ovlivnit Buchtelou, že archeologicky nemohou tyto hroby být bójské, protože mají ráz 1. stol. př. Kr. – 1. stol. po

Kr., kdy v Čechách už byli Markomané; jejich keltský charakter tomu prý neodporuje, protože Markomané sem přišli z oblasti keltské kultury. Důležitým argumentem byla keramika z kostrových hrobů, vyráběná na kruhu a proto prý ne starší než stradonická (*Niederle 1906*, 46). Podle Buchtely tedy přichází do Čech keltská kultura s plochými hroby laténskými během či až koncem 1. stol. př. Kr. (a na Stradonice na rozhraní letopočtu „římsko-galská“) a představuje jen krátkou epizodu válečnickou. (Buchtelovo datování neodmítal jen Píč, ale už *Hoernes 1900* v recenzi jeho *Vorgeschichte*. Podobně i datování Weinzierlovo, jenž v jinak dodnes ceněné publikaci pohřebiště u Jenišova Újezda – *Weinzierl 1899* – klade tyto hroby do raného latěnu a tedy do první poloviny 1. stol. př. Kr., označil Píč jako „blosser Einfall“.⁵⁸)

Z těchto pozic, i když s určitou rezervou vůči Buchtelovu datování (sám viděl latěn spíše mezi 2. stol. př. Kr. a počátek 1. stol. po Kr.) vychází i Niederlova kritika tohoto svazku *Starožitností* a jeho „zastaralé teorie“, jakkoli prý přehled keltské historie zaslouží uznání (*Niederle 1902a*, totéž pak ještě *týž 1907*, 8; *týž 1909b*; vývoj této problematiky přehlíží *Červinka 1912*). Proti tomu Píč namítá (v recenzi Niederlovvy práce – *Píč 1908b* – i jinde), že podle všech svědectví Germáni své mrtvé spalovali, musely tedy po nich zbyť hroby žárové; dále že spony i jiné prvky kostrových hrobů končí chronologicky dříve, než mohli přijít Markomané. I v těchto otázkách dala tedy budoucnost spíše za pravdu Píčovi.

Stradonice – Marobudum

Vrcholem celé řady *Starožitností* se nepochybně stal svazek II.2 – *Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum* (*Píč 1903a*), monumentální zpracování nejslavnější české pravěké lokality jako představitelky „pozdní kultury galské“ po odchodu Bójů.

Slavný nález zlatého pokladu keltských mincí na svazích vrchu Hradiště u Stradonic v roce 1877 vzbudil zájem, který zakrátko přerostl do nevidaných rozměrů. Stradonice se staly „archeologickým objevem století“ – ale zatímco sběratelé, obchodníci se starožitnostmi i lidé z okolí během pár let lokalitu téměř rozkopali, archeologové jí nevěnovali téměř žádnou pozornost; jen zkušený Ludvík Šnajdr, který sem přicházel mezi lety 1879–1881, poznal, že tu jde o novou, dosud neznámou skupinu pravěkých nálezů v Čechách a označil ji jako „stradonický typ“. V té době se Píč podle vlastních slov zabýval v Mladé Bo-

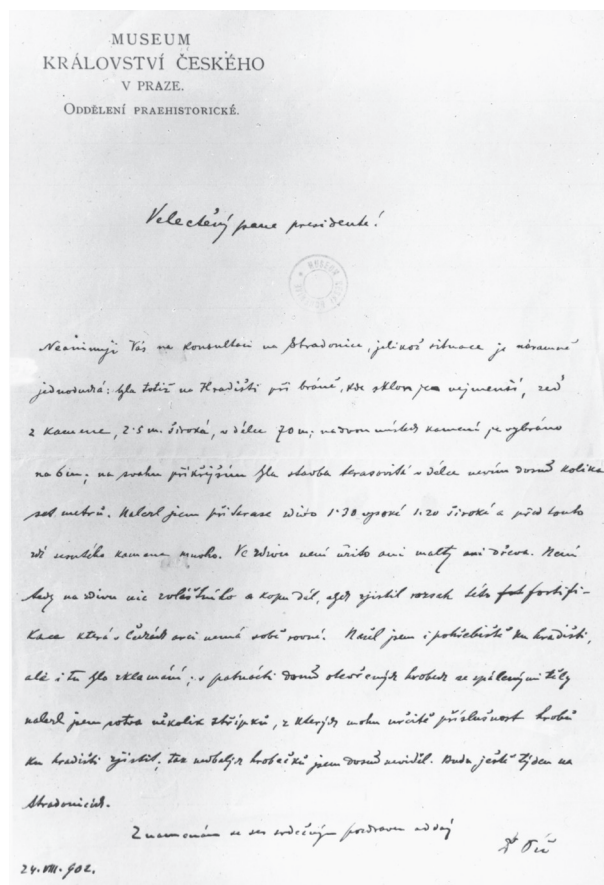
⁵⁷ „Oteuův úsudek o Keltech jest ten: Nevěři docela na Kelty a drží se povětšinou Lindenschmida a myslí, že kmeny které zde co Keltové platí, byli kmenové slovanští. Vůbec vidí, že bádání archeologické v Německu zvláště Virchova jest tendenční a nepřátelské Slovanstvu a myslí, by učenci naši postavili se jen na stanovisko svého bádání a neohlíželi se na vylhané a tendenciezní výroky německé“ (Wanklova dcera Vlasta Havelková Píčovi, Olomouc 22. 3. 1891 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 314).

⁵⁸ V korespondenci s mnichovským prof. Jul. Nauem, jenž s ním byl stejného odmítavého mínění – srov. dopis Naucho z 18. 7. 1899 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 9, č. 661.

leslavi studiem dějin podunajských Slovanů a Hradiště jej nijak nezaujalo; teprve v létě 1894 se tu objevil a hned v srpnu se ujal zjišťovacích vykopávek.⁵⁹ Ty ale mnoho nepřinesly: najít neporušená místa nebylo snadné – „potáčeli jsme se dnes buď v prokopané zemi neb v sterilní“, popisuje typickou situaci.⁶⁰ Když se potom poněkud grafomanský vídeňský geolog-samouk J. V. Želízko hodlal pustit do publikace Stradonic, Píč mu vysvětlil, že jakkoliv on sám „přítomen byl při kopání po celý týden na hradišti stradonickém s osmi dělníky, že to práce velmi těžká, publikovati o nálezech stradonických, ježto hradiště toto poskytuje mnoho nerozluštitelných záhad.“⁶¹ Možná jej chtěl jen odstrašit, ale spíše konstatoval skutečnost.

Stejně tak jen omezeně přínosná byla sondáž v roce 1902 – ale mnohem větší vědecký zisk přineslo zpracování nálezů z muzeí a velkých soukromých sbírek (zejména Bergerovy, kterou Národní muzeum získalo na přelomu století).

Jejich zhodnocení by ovšem nebylo možné, kdyby Píč neměl jedinečný fond poznatků načerpaných při studijních cestách do Francie a Porýní, při nichž otázku Stradonic záměrně sledoval a podle vlastních slov „nalezl rozluštění Stradonic“ při opakovaném studiu sbírek pařížského muzea ve St. Germain-en-Laye roku 1896. Ve Francii navázal své nejvýznamnější zahraniční přátelství s Josephem Déchelettem, zámožným textilním průmyslníkem z Roanne, jenž se zabýval archeologií gallsko-římského období, zejména oppid;⁶² Déchelette byl i za ním v Praze, s ním na Stradonicích (jeho přednáška o nich na kongresu francouzských archeologů 1899 vyšla tiskem – *Déchelette 1901*) a naučil se celkem dobře pasivně česky,⁶³ takže mohl uvedený díl v letech 1903–4 přeložit (či spíše přetlumočit – některé pasáže vynechal, jiné upravoval v souhlase se svým odlišným, z dnešního hlediska správnějším míněním). Kniha *Le Hradischit de Stradonitz en Bohême* vyšla roku 1906 v Lipsku, když ve Francii se pro ni nenašel nakladatel; nicméně po Šafaříkových *Starožitnostech slovanských* a Vocelově

Obr. 13 Ukázka rukopisu Josefa Ladislava Píče: dopis prezidentu České akademie Josefu Hlávkovu o postupu vykopávek na Hradišti u Stradonic (24. 8. 1902). – Abb. 13 Handschrift von Josef Ladislav Píč: ein Brief an den Präsidenten der Böhmischen Akademie Josef Hlávka über dem Fortschritt der Ausgrabungen auf Hradiště bei Stradonice (24. 8. 1902).

Pravěku země české to byla první takto zaměřená česká kniha přeložená v zahraničí.

Píč už dříve distribuoval zahraničním zájemcům text český; obdarovaní vyslovovali obdiv nad krásným vybavením knihy a litovali, že ji nemohou číst, ale chápali význam zpracování lokality dosud nepublikované, ač notoricky známé; vídeňský prof. Moritz Hoernes shrnul, že „der Hradiště von Stradonice ist nun erst [...] aus den Museen in die Literatur eingeführt“.⁶⁴

Píčovo archeologické zpracování bylo po věcné a metodické stránce na takové výši, že je museli v zásadě uznat i jeho odpůrci, s kritickými připomínkami vystoupil vlastně jen Ludvík Šnajdr.⁶⁵ Píč fakticky poprvé podal ucelený obraz „stradonické kultury“, i když ji tak nenazýval (mluvil o „pozdní kultuře gallské“). Podrobnou analýzou nálezového fondu zjistil, že jsou zde zastoupeny předměty od horizon-

⁵⁹ *Tieftrunk 1895*, (36): [1894] „učiněn prvý pokus na hradišti Stradonickém, kdež na pozemcích p. Dr. Šubrta prokopána především dílna na tavení bronzů a železa“.

⁶⁰ V dopise J. Hlávkovu 10. 8. 1894 – LA PNP, fond J. Hlávka.

⁶¹ *Želízko 1897*, 103.

⁶² O tom J. Skutil ve více příspěvcích spíše drobných – *Skutil 1933*, 1936 a hlavně 1947; o Déchelettovi tehdy psala Zlatá Praha (*Anonym 1906*). K Déchelettovi *Déchelette, F. [Aufrière, L.] (ed.) 1962*, nověji *Binétruy 1994*, *Collis 2009*, o jeho mezinárodních vědeckých stycích *Binétruy 2000*, konkrétně o korespondenci *Péré-Nogués 2010a*, b: 29 dopisů od Píče z let 1899–1907 tvoří v ní druhou největší položku (*Péré-Nogués 2010a*, 216). V Archivu NM (fond J. L. Píč, kart. 4, č. 195) je uloženo 26 dopisů Déchelettových spolu s fotokopii 30 Píčových listů, vše z let 1899–1911. Názory obou nejnověji porovnává *Pierrevelcin 2012*, 43–46.

⁶³ „En ce moment je travaille à l'étude de la langue tchéque, que je trouve très intéressante“ (Roanne 3. 10. 1899 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 4, č. 195).

⁶⁴ V dopise J. L. Píčovi, Vídeň 16. 3. 1903 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 351.

⁶⁵ *Šnajdr 1904a*; odpověď v recenzi tohoto příspěvku *Píč 1904*.

tu spon „marnského čili duchcovského typu“ až po počátek doby císařství římského. Vycházejí ze srovnání s poznatky nedávných výzkumů Bibracte-Mont Beuvray ve Francii a především z tehdejší chronologie spon laténských a římských, soudil, že nejstarší prvky jsou zde náhodné a počátek Hradiště lze klást někde před roky 15–10 př. Kr., kdežto jeho konec se téměř dotýká počátku pohřebiště v Dobřichově-PiCHOŘE, tj. před r. 25–50 po Kr.⁶⁶ (Dnešní archeologie klade počátek tohoto oppida kamsi do první čtvrtiny 2. stol. př. Kr. a konec do okolí zlomu letopočtu, možná i zcela krátce po něm – konec tedy leží tam, kde Píč hledal začátek.)

Píčovo datování se ovšem srovnávalo s historickými údaji o příchodu Markomanů od Mohanu do Čech a dovolovalo tedy interpretaci známou už od 18. století (poprvé ji zachycujeme u Voigta 1771, 76) a nyní se přímo nabízející kvůli bohatství a významu nálezů – totiž identifikaci stradonického Hradiště, jehož opevnění „nemá sobě rovné“⁶⁷ a má podle Píče charakter odlišný od jiných českých hradišť (též Píč 1904), se sídlem germánského vládce Marobuda, známým z antických pramenů jako Marobudon – Marobudum.

Toto sídlo chtěl Píč nejprve hledat podle formulace pramene (*iuxta situm*) na sousední ostrožně s nižborským zámekem (Píč 1904), ale s ohledem na tamní nálezy ne starší než hradištní od této domněnky upustil; zakrátko nato (Píč 1897d) je už celkem jednoznačně identifikuje se Stradonicemi.

Pokud jde o kulturu Markomanů, původně (Píč 1893a, LV, srov. *tyž* 1898, 142) jim chtěl připisat pozdně halštatské žárové pohřebiště u Cítolib, charakteru dosud v Čechách neznámého (protože analogie nacházel v Horní Falcii), ale po poznání pohřebiště u Bylan a jihočeské halštatské mohylové kultury došel k závěru, že jde o projev módy pronikající ze západohalštatského okruhu do domácího prostředí v době dávno před Markomany (1897d, 534), a nadále přičítal tyto hroby západní expanzi „plátenického typu“. Po objevu dobřichovské Pičhory (1895) po nějaký čas připouštěl, že o Markomany může jít tady, „dokud neopustil archeologický základ pro přebujelý historický detail“ (Szombathy 1901).

Připustíme, že se Píč snažil umístit Markomany jinam, protože do schematu genetické kontinuity žárových hrobů se germánská fáze nehodila. Přítom ale argumentuje v podstatě archeologicky, i když se snaží vysvětlit historické údaje: už ve starších pracích

(1893a, 1897d) rozebírá antické zprávy o lokalizaci germánských kmenů, rekonstruuje pořadí kmenů usedlých podél Dunaje a jejich pohyby, poté okruh durynských žárových hrobů s odlišnou povahou keramiky, který ztotožňuje s Hermundury, a zbývá mu problém lokalizace Markomanů, které přinejmenším za Marobuda považuje v Čechách za doložené. Konstatuje, že malovaná keramika a spona středolaténské konstrukce je doložena na francouzských oppidech, neobjevuje se v jižním Německu, zato ale najednou na Stradonicích; jediný možný výklad je ten, že sem tyto kulturní statky byly přeneseny, a to nejspíše Markomany, kteří v polovině 1. stol. př. Kr. byli ještě za Rýnem ve střední Gallii, pak ale byli zahnaní s jinými Svěby přes Pomohání do Čech, kde Stradonice na přelomu letopočtu představují „*takořka kus přeneseného Bibracte neb Alesie*“ (1897d, 532); na ně jediné se hodí líčení Tacitovo a tedy „*s pravděpodobností téměř určitou [...] Hradiště stradonické bylo historické Marobudum*“ (533).

Je otázka, zda uvedené řešení shody Stradonic a francouzských oppid (Píčovi samozřejmě jasné) nebylo už spíše motivováno snahou identifikovat konečně Marobudovo sídlo v Čechách a tomu přizpůsobit i datování. Rozhodně je Píč takto schopen vysvětlit Stradonice jako jev vlastně cizorodý (jak se dosud skutečně jevil), krátkodobý a izolovaný, a odchod Marobudovy družiny z Čech potom chápe jako odchod Markomanů vůbec – v čemž se mimochodem nemusí úplně mýlit, protože dnes připouštěná přítomnost Markomanů v Čechách až do konce doby římské není historicky doložená o nic lépe než zpochybňovaná přítomnost Bójů.)

Jinak se na problém Hradiště dívali už tehdy někteří významní zahraniční badatelé – zejména O. Tischler či J. Déchelette (*Déchelette 1901* i později), kteří sice také vycházeli z poznatků na Mont Beuvray-Bibracte, kde Déchelette kopal od roku 1897 (*Déchelette 1903*), ovšem na jejich základě a nezátížení potřebami domácí české historie viděli ve Stradonicích – vzdor tehdejšímu nálezovému vakuu mezi Francií a Čechami – bójské oppidum, zaniklé (vyvrácené Markomany) ještě před koncem 1. stol. př. Kr.; nálezy ze Stradonic podle nich odpovídají keltské kultuře střední Evropy a místní vývoj trval déle, než by odpovídalo Marobudově říši.

O Déchelettově práci se zřejmým zadostiučiněním referoval *Český časopis historický* (8, 1902, 244), podobně ale soudil v recenzi téže práce vídeňský *J. Szombathy (1901)*, jenž Markomanům přičítal dobřichovskou kulturu; podle Décheletta zdůrazňoval, že se na Stradonicích nenašla ani jedna římská císařská mince, ani spony augustovského období. (Z archeologů zajímajících se o Stradonice se k bójské atribuci přikláněl další vídeňský badatel F. von Hochstetter, zatímco drážďanský W. Osborne je připisoval tak jako

⁶⁶ „... předměty stradonického hradiště začínají tam, kde Bibracte končí a Augustodunum a jiné kolonie římské doby Augustovy počínají. Konec hradiště stradonického určuje spona s očky [...] jejížto první objevení v Čechách padá buď do první čtvrti (jak p. Déchelette soudí) neb do polovice prvního století po Kr. (jak jsem já při popisu Pičhory soudil)“ (Píč 1904).

⁶⁷ Píč v dopise J. Hlávkoví z 24. 8. 1902 – LA PNP, fond J. Hlávka.

Píč Markomanům, nanejvýše se slabým počátečním bójským osídlením.)

Píč oponoval zastáncům hypotézy o oppidu (sám tento pojem nepoužil), že jejich mínění odpovídá keltské archeologii ve Francii, ale ne u nás, že Keltové v Čechách oppida neměli⁶⁸ a Bójové v době počátku Hradiště už v Čechách nebyli; ti navíc pohřbívali nespálená těla, kdežto nepatrné stopy pohřbívání na Hradišti jsou žárové (o nich *Píč 1903*, 9–10; měl tedy už základní představu o relativně chronologickém vztahu Stradonic a plochých pohřebišť) a ostatně že Hradiště leží mimo oblast rozšíření latěnských kostrových hrobů. Déchelettovy námitky se snažil odstranit domněnkou, že latěnská složka nálezového fondu souvisí s příchodem řemeslníků z Bibracte, kteří zde pak pracovali (společně s jinými, přichozími podle Tacita z římských provinciálních měst) pro dvůr a jeho válečníky, nikoli pro odbyt v zázemí hradiška, kde po něm nejsou žádné stopy (*Píč 1910a*, 13).

Píč měl tedy pro své datování řadu tehdy dobrých důvodů a proto také jeho výklad nezbudil v naší archeologii žádný odpor, v zásadě jej oceňovala i univerzitní škola, a to jak už dříve (*Niederle 1900*, 107), tak po vydání zmíněného svazku, který kupodivu recenzovala se značným zpožděním (*Niederle 1905*). Pochválila jej jako dosud nejlepší, látkou i metodou na vyšší úrovni než dříve: „Není v ní zejména násilného vtěšňování archeologických výsledků do forem historických.“ Niederle neuznával Píčovo odůvodnění pomocí žárových hrobů (*Píč 1903a*, 9–10), protože podle prý autentických zpráv Niederlovi došlých to byly jen jámy s popelem a střepy (takových tam ovšem bylo mnoho a záleží na tom, čeho se ty zprávy skutečně týkaly; přitom *Buchtela 1906*, 51 uvádí ze Stradonic žárové hroby s kulturou bylanskou a římskou [!]). Naopak ale ocenil datování kolem přelomu letopočtu jako důležité pro časové zařazení latěnu (sám počítal ještě s jeho přesahem do doby římské) a souhlasil s marobudovskou interpretací – hlavně kvůli absenci lepší varianty („ze všech pokusů, které u nás dosud Marobudum hledaly, je pokus p. Píčov nejúspěšnější“ – *Niederle 1905*, 200).

Buchtela naproti tomu o Marobudu pochyboval, protože tu není opevnění (!) ani zbraně (protiargument: Marobudova družina s nimi odešla) a v kultuře vedle těžiště v době římské je i prvek mladolatěnský; považoval Stradonice za obchodní emporium z 1.–2. stol. po Kr., kdežto skutečnou pevnost Marobudum hledal – zcela bez archeologických důvodů –

⁶⁸ Před ním už je ale v Čechách připouštěl podle vnější podoby opevnění J. E. Vocel v případě Vladaře u Chyš, kde při průzkumné cestě do západních Čech roku 1851 viděl „kružhovitě obkopy [...] mající znamenitou podobnost s celtickými hradištěmi (oppida) ve Francouzích“ (Anonym 1851, 481); později viděl tuto podobu i u mimořádně mohutného opevnění česovského hradiště u Kopidlna.

buď na místě sousedního nižborského hradu-zámku, nebo snad někde u Berouna (*Niederle 1907*, 8; otázku Marobuda přehlídí nejnověji *Musil 2006*).

Obě strany, střetávající se jak výše vidno především pomocí argumentů negativně vedených, se ovšem shodovaly v mínění tehdy pochopitelném a z téhož přístupu vyplývajícím, že Stradonice jsou jevem v našem pravěku cizím, vnějším a izolovaným. Je zvláštní, jak zapadla významná informace Šnajdrova o tom, že nálezy z hradiště u Českých Lhotic na Chrudimsku lze typově srovnat se stradonickými, že opevnění jím zde roku 1896 zjištěné je zachovalejší než na Stradonicích – to vůči Píčovu úsudku o jeho jedinečnosti (*Šnajdr 1897*; *týž 1904a*; *týž 1911*, 15; k tomu *Salač 2011a*, 464) a že keramika obdobného rázu pochází již z více sídlišť v severní polovině Čech. Teprve *Eisner (1914*, 159) upozornil, že srovnatelný sídlištní materiál se objevil na Blatensku (míň Chlum-Bezdědovice, publikováno J. Siblíkem 1913) či na Turnovsku.

Žárové hroby – Slované?

Těto poslední z velkých „etnických“ složek Píčova pojetí českého pravěku, obývající severovýchodní část země a vykazující v protikladu ke všem předchozím, západně orientovaným, vztahy na sever a východ, byl věnován 3. svazek II. dílu (*Píč 1905*). Tento region zprvu nebyl Píčovi blízký (kromě Pojizeří, kde prokopával lužické hroby u Sovenic už 1887–88), ale později zde právě on prováděl první významné systematictější výzkumy „popelnicových polí“ (Lhán 1900, Platěnice 1901, Úhřetice 1901), což by nemělo být přehlédnuto. Není ovšem přesné, že by teprve v tomto svazku rozlišil keramiku/kulturu lužickou a slezskou. Tyto dvě složky byly rozpoznány a odlišovány už v Německu krátce poté, co Virchow vystoupil s pojmem lužické kultury; pro náš materiál je rozpoznal Píč už v důsledku svých cest do Vratislavi i jiných slezských muzeí 1892 a uvedl v první syntéze (*Píč 1890–92 resp. 1893a*), a pojmenoval „typ slezský“, ovšem jen jako synchronní variantu hrobů „typu lužického“.

V kontextu sledované polemiky je hodné povšimnutí, jak i tady už univerzitní kritika napadá dílčí závěry, ale ne nosnou linii Píčovy teorie. Podle ní je toto „pokolení“ původně součástí většího etnického celku žijícího od Čech severovýchodním směrem, jež se u nás vyvíjela víceméně samostatně v několika fázích. (U této polemiky si musíme být vědomi, že obě strany chápaly „lužickou kulturu“ v širším smyslu, než tomuto termínu dnes běžně rozumíme, totiž jako komplex popelnicových polí v celé severovýchodní čtvrtině Evropy.)

Nejstarší z nich tvořily žárové hroby „lužického typu“ (podle staršího termínu Virchowova, převza-

tého Píčem), jejichž lid vnikl do českého Polabí ze Saska a Lužice jednak proti toku Labe, jednak přes Pojizeří, už v době vyspělé bronzové výroby. (Své původní datování tohoto příchodu do 2. poloviny 1. stol. př. Kr. – po odchodu Bójů – změnil nyní Píč na polovinu 1. tis. př. Kr.) Po nich následovaly jako vlna nového lidu od severu přes Náchodsko hroby s keramikou tam vyvinutého „slezského typu“, vykazující kulturní prvky halštatské i laténské a tedy zřejmě existující souběžně s „marnskou“ kulturou bójských kostrových hrobů. Ty byly vystřídány ještě v době svého rozkvětu hroby „typu pohřebiště plátenického“ (opět Píčův nový termín na základě vlastních výzkumů u Platěnic a Úhřetic, publikovaných v rozsáhlé studii – *Píč 1903c*), jejichž kultura se vyvinula už u nás ze slezské pod vlivem kultury (východo)hallstattské i Uherské nížiny – ty podle Píče začínají v době duchcovských spon a končí přechodem do doby císařství římského (to ovšem jen proto, že se k nim tehdy počítal časně laténský žárový hrob z Branova, jehož zohýbaný železný meč byl považován za vliv doby římské).

Třebaže měl tedy Píč problémy s relativní i absolutní chronologií (snadno pochopitelné), zůstává jeho zásluhou, že u nás odlišil keramiku lužickou, slezskou a platěnickou, přičemž na rozdíl od své syntézy z počátku 90. let nyní – zřejmě pod vlivem Buchtelova systému – uvádí lužickou keramiku jako nejstarší (její vývoj popsal již zhruba ve shodě s dnešním názorem), slezskou jako poněkud mladší a nový „typ plátenický“, dříve ještě neznámý, jako pokračování slezského (*Píč 1905*, 37, 54).

Tato tematika byla pro Píče zvláště závažná, protože jí se vlastně konečně v prehistorii dostával k tomu, kvůli čemu do ní vstoupil: k původu Slovanů a Čechů. Když v pojednání o Bójích, Markomanech a Slovanech (*Píč 1890–92* resp. *Píč red. 1893a*) oživil a zdůvodnil starší německou (předvirchowovskou) domněnku o slavinitě lužických popelnicových polí (naznačil tuto možnost už při publikaci svého výzkumu u Sovenic – *Píč 1888*, 347–348), vrátil se – nepřiznaně a možná nevědomě – před Vocela směrem k ideji M. Kaliny z Jäthensteinu, že Slované přišli do Čech mnohem dříve než „praotec Čech“, žili zde vedle neslovanských kmenů a v časech Bójů a Markomanů (spíše historicky než archeologicky doložených) zde tedy již byli, jen historicky překryti těmito svými dočasnými vládci (*Kalina 1836*, 243–244).

V „etnické“ archeologii středoevropského regionu to znamenalo určitý převrat. Dosud platila autorita prof. Virchowa, jenž se archeologicky věnoval východním oblastem Německé říše a už v 70. letech vyčlenil a popsal „lužický typ“ a „hradištní typ“ keramiky jako spodní a svrchní vrstvu osídlení lužických hradišť, přičemž druhý označil za slovanský, ale starší nepřipsal Germánům; jako vůdčí osobnost

antropologické periody vždy zastával nestrannost a vícekrát konstatoval, že nic v tamním archeologickém materiálu nelze označit s jistotou za germánské.

Mladší generace to ale viděla jinak: už roku 1884 na sjezdu Německé antropologické společnosti ve Vratislavi R. Behla (1884) prohlásil lužický typ za germánský a potlesk stál za záznam ve zprávě z jednání. Ještě zřetelněji se v novém duchu profiloval Gustaf Kossinna, duchovní otec příštího období německé archeologie. Kossinna podobně jako Píč přešel k archeologii od historie a filologie: původně germanistu a smýšlením nacionalistu, knihovníka Královské bibliotéky v Berlíně, vedl zájem o jazykové počátky „Indogermánů“ k jejich „starožitnostem“; brzy došel k přesvědčení, že Germáni jsou původními obyvateli evropského severu. Krátce po první syntéze Píčové v Čechách se odehrálo jeho vystoupení na 26. sjezdu v Kasselu v srpnu 1895 (*Kossinna 1895*), adorované později jeho přívrženci jako „kasselská přednáška“; tady Kossinna položil základ své „sídelní archeologii“ postulátem o totožnosti archeologické kultury a etnika.

Navázal na Virchowovu výzvu, že je třeba otevřít keltskou otázku, která 25 let ležela v klidu, ale obrátil její smysl: „Die Rückseite der Keltenfrage ist für Deutschland die Germanenfrage. Wir fragen heute also allgemeiner: wo haben wir es mit Germanen, wo mit Nichtgermanen zu thun?“ Povšimněme si podobnosti s Píčem, jenž později uvedl, že se archeologií začal zabývat hlavně proto, „abych vyloučiti mohl především z archaeologie české, co v ní je neslovanského“ (*Píč 1909*, předmluva.) Důsledky jejich obdobného historického zájmu v archeologii byly ovšem odlišné.

Zajímavé je, že v „kasselské přednášce“ se Kossinna dotkl i Čech, kde viděl první Germány v Dobřichově, ale uvažoval také, zda už Stradonice začaly jako keltské či germánské (*Kossinna 1895*, 110).

Moderní polemika o slovanský prvek v české archeologii trvala vlastně už od Niederlovy habilitační práce (ponecháme-li stranou pokus Klimenta Čermáka o důkaz slavinity lužické kultury pomocí místních jmen českých nalezišť – *Čermák 1892*). Proto nemohl mít úspěch ruský slavista V. I. Lamanskij, když na ruském archeologickém sjezdu v Kyjevě 1899 přesvědčoval Píče, aby s ním a Niederlem společně konferoval o slovanské pravlasti (*Píč b. d.*). Diskuse zaujala pozornost i v Německu, takže prof. Virchow v zahajovací přednášce sjezdu v Lübecku praví: „Ich darf wohl sagen, dass der brennende Herd für die Slavenfrage im Augenblicke Böhmen ist“ (*Virchow 1897*, 69). Pokud ale dodal, že „unsere czechischen Nachbarn, mit denen wir Anthropologen jetzt in ganz angenehmen wissenschaftlichen Verhältnissen stehen, haben die Frage neuerlich in wesentlich gemilderten Sinne aufgenommen“, nemyslel tím jistě povahu českých polemik, ale okolnost, že nikdo

z českých protagonistů nezastával už krajní autochtonistická stanoviska ani kollárovské představy o evropském rozšíření dávných Slovanů.

Jinak ale dobře postihl obecnou povahu diskusí o slavinitě v archeologii, když o něco později konstatoval, „dass die slavischen, wie die deutschen Autoren dieses Thema fast immer mit Präjudic behandelt haben, jeder hatte seine Meinung schon in der Tasche“ (*Virchow 1900*, 109).

Pokud jde o situaci v Čechách, nutno uznat, že otázka slovanských počátků resp. slavinity lužické kultury – jejíž příchod, nástup nového lidu se zároveň hroby, vnímaly obě strany jako zásadní událost, slovy *Buchtelovými* (1898) „epochální převrat“ – nehrála v zápasu škol celkem žádnou roli, protože obě strany se na Píčově řešení v podstatě shodovaly. *Niederle* (1893a, 1895, souhrnně 1904, 505 a n.) jeho konstrukci uvítal už na počátku jako správnou, jen doporučoval posunout příchod lužického lidu od halštatu (kam jej kladl Píč i berlínská škola) nazpátek do mladší doby bronzové. Důvody pro ni sumarizoval *Niederle* (1906, 5) a podle jeho vzoru ještě rozhodněji Buchtela, původně její odpůrce, který v rozsáhlém slovníkovém hesle o slovanské archeologii – jež se ve skutečnosti týká především lužických popelnicových polí – lapidárně konstatoval, že „v posledním desetiletí podařilo se českým archaeologům [...] rozřešiti spornou otázku definitivně ve smysl ten, že kultura polí pop. typu luž.-slezského přináležejí jedině Slovanům“ (*Buchtela 1905*, 433). Důvody pro to jsou v podstatě dva: že na celém území lužicko-slezské kultury je v „raní době historické“ přítomno slovanské obyvatelstvo, a že archeologie dokládá kontinuitu mezi oběma.

Totéž pak uváděl ve své práci o popelnicových polích (*Buchtela 1906*) a ještě v bilančním článku pro jubilejní sborník *Niederlův* (*Buchtela 1915*, 28–29), kde uvádí, že sice není úkolem prehistorie identifikovat národy a kmeny, ale diskuse o slavinitě popelnicových polí a o příchodu Čechů se považuje „všeobecně za přípustnou“. Dnes, pokračuje Buchtela, platí dogma ryze archeologické, že lidé lužické a mnohem rozšířenější slezské kultury jsou Slované „a že tudíž severočeský národ polí popelnicových byl prvním slovanským kmenem, který vtrhl na půdu českou, aby se tu trvale usídlil“. Nutno ještě dokázat kontinuitu k historickým Slovanům: u hrobů dosud není doložena (i když Buchtela doufal, že pochyby budou brzy odstraněny), je ale prokázána u sídlišť od bylansko-plátenické a římské kultury po burgvalovou (sic!).

Méně je známo, že Buchtela později dospěl k odvážné historické hypotéze, podle níž domácí únětický lid po nějaký čas žil současně s cizím bojovným lidem mohylovým v jižních Čechách, který posléze pronikl do Čech středních a domácí lid si podrobil;

ten možná povolal na pomoc lid popelnicových polí od severu, takže Slované jej přišli osvobodit a už tu zůstali a s původním lidem se smísili; později nový slovanský proud s kulturou slezskou vytlačoval starší (lužické) Slované do středních Čech, kde pod tímto vlivem vznikla kultura knovízská.⁶⁹

(Tento příběh silně připomíná již výše uvedený výklad o vzniku „kultury bylansko-plátenické“. Mimochodem – Buchtela dovedl fabulovat ještě romantičtější příběhy, například kolem laténských kostrových hrobů a je pozoruhodné, k čemu dospěl od původních suše archeologických úvah. Kde Píč soudí o lidu středočeských kultur a jihočeských mohyl, že „poměr mezi oběma skupinami nebyl asi příliš přátelský“, vypráví Buchtela zmíněnou historií, a kde Píč soudí o laténských kostrových hrobech, že jejich lid „možno nazvati bojovným“, tam Buchtela líčí „laténskou soldatesku“, která „odvedla s sebou násilím lid mladý, porubavši ostatní a uloupivši jejich majetek“. Rozhodně v jeho příbězích není méně kreativity než v konstrukci pokolení skrčených koster, na rozdíl od něho však byly tiše zapomenuty.)

V době vyjití „žárového“ svazku *Starožitností* přijímala teorii slavinity lužické kultury celá řada hlavně slovanských badatelů. Píč i Buchtela ji měli za hotovou věc, z českých protagonistů se k nim připojil i Jindřich Matiegka, Jan Hellich, na Moravě I. L. Červinka (snad jediný zde tehdy o těchto otázkách obecněji a střízlivě uvažující – *Červinka 1907*), a *Stocký* (1913, 4) konstatuje, sebe nevyjímaje, že „mezi všemi českými archaeology je ustáleno přesvědčení, že první slovanské osídlení Čech je vyznačeno vnikáním lužické kultury do Čech.“ Výjimku představoval Ludvík Šnajdr svými pokusy spojit popelnicová pole s Kelty (*Šnajdr 1897; týž 1904b*, 3).

Opatrný skeptik *Niederle* váhal přidat se k jednoznačným soudům a ačkoliv ji původně ochotně proklamoval (*Niederle 1893a*, 494–495), později ve své úvaze o příchodu Čechů říká: „O nějaké jistotě mluvit nelze. Prosím, aby se v tom ani historikové ani archaeologové neklamali. [...] Jsem sice uvnitř přesvědčen, že ve vývoji této skupiny účastnili se Praslované, ale pokud byla slovanská, [...] není ještě jasno.“ (*Niederle 1906*, 6; podobně *týž 1912*, 127.). Podobně opatrné stanovisko zaujímá i krátce po Píčově smrti v obsáhlejší přehledu otázky (*Niederle 1914*): tuto domněnku sice neodmítá, ale varuje před jejím přeceňováním, protože „slavinita polí popelnicových dosud dokázána není“. Otevřeně pochybovat o slavinitě lužické kultury začal *Niederle* až později.

Mezitím ale, snad sveden méně závazným fórem, měl v Uherském Brodě označit poznatek, že lužic-

⁶⁹ *Buchtela – Niederle 1910*, 62. Totéž ve Štorchových poznámkách z přednášky Buchtelovy 15. 4. 1910 (LA PNP, fond E. Štorch, k. 4-CH/43).

ká kultura je slovanská, za nejdůležitější výsledek české archeologie v poslední době; uznáme-li to, pokračoval, nesmíme se zaleknout důsledků a musíme vystoupit proti zavedené tradici: Slované k nám nepřišli v 5.–6. stol. po Kr., ale kolem 1000 př. Kr., i když jen do severní poloviny země (*Anonym 1910*).

Právě pro důležitost této problematiky věnoval Niederle „zárovému“ svazku místo běžné recenze obsáhlý rozbor pod názvem *Příchod Čechů a archaeologie* (*Niederle 1906*). V jakémisi mottu během úvodních pasáží se tu Niederle vlastně shodnými slovy přiznává k Píčově starší tezi: česká archeologie je „nauka, jež se sice především zajímá o kulturu, ale nemůže se vyhnouti ani závěrům ethnologickým. Neboť v otázce, jaká je to kultura?, musí počítati i s momenty národními“. Posun od Buchtelova k Píčovu náhledu je tu patrný a souvisí nepochybně s postupným ponořením se do světa „slovanských starožitností“.

Námítky proti třem starším fázím „pokolení žárových hrobů“ resp. geneticky svázané sekvenci lužických popelnicových polí nebyly tedy celkem žádné – kromě otázky jejich původu resp. pravlasti, kterou byli někteří ještě stále ochotni vidět někde mezi Vislou, Dunajem a Rýnem včetně našich zemí (autochtonistická stanoviska v zásadě zastávali např. Woldřich, Čermák, Jelínek, Richlý, na Moravě Wankel, Havelka a mnozí jiní). Rozhodně je nemístným a donedávna vícekrát opakovaným zjednodušením, že Niederle správně hledal pravlast Slovanů mezi Vislou, Karpaty a Dněprem, kdežto Píč mylně v Podunají. Věc byla trochu složitější a procházela vývojem.

Tehdy získala značný vliv práce norského badatele I. Undseta, jenž poté, co Evropa na kongresu v Budapešti 1876 „objevila“ uherskou, tj. hlavně sedmihradskou a slovenskou bronzovou industrii, vypracoval teorii o zásadním významu Karpatské kotliny pro severskou dobu bronzovou (*Undset 1880*) a mj. že prapůvod slovanské lužické kultury je nutno hledat v uherské oblasti, odkud ještě v době bronzové přešel tento lid na sever do oblasti labsko-oderské. Tato práce obrátila pozornost evropské archeologie jihovýchodním směrem, jímž potom pokračovali další Seveřané S. Müller a O. Montelius. Ve střední Evropě následoval Undseta vídeňský M. Hoernes a někteří němečtí badatelé – pokud se necítili dotčeni snižováním významu autochtonní germánské prakultury Severu, z našich později *Červinka 1907*, snad pod Píčovým vlivem.

Píč toto mínění označil jako starou tezi (*Píč 1905*, 226–235) a dále je zdůvodňoval. Vycházel z rozšíření popelnicových polí lužických sensu lato jakožto praslovanských, jež dokládá mapami ve svazku o žárových hrobech. Opíral se přitom i o slovanské stopy v místním názvosloví dolního Podunají, jež od časů Šafaříkových, kdy ještě nebylo potuchy po archeologické argumentaci, hrálo určitou roli jako oblast nej-

staršího výskytu historických dokladů o Slovanech (Šafařík počítal s dunajskou kolébkou Slovanů a po něm další slavisté: Gilferding, Perwolf, K. Jireček), ale Píč (*1897d*, 537) i Niederle je nyní vykládali jako památky po jednotlivých slovanských rodech pronikajících od severu, z krajin mezi Labem a Vislou do cizího prostředí ve stoletích před slovanskou expanzí v polovině 1. tis. po Kr.

(Obecně lze říci, že při hledání původu kultur a vlivů se Píč obracel spíše na západ, jehož muzea dobře znal, kde archeologie byla mnohem propracovanější a kde také bylo zvykem hledat kořeny východních kulturních celků; připomeňme si jeho interpretaci neolitu. Na druhé straně mu západní původ našich pravěkých kultur – ať už oprávněný či domnělý – umožnil odmítnout slovanskou příslušnost „skrčených koster“, „pokolení kamenných mohyl“ i latěnských kostrových hrobů, zastávanou v různé podobě našimi autochtonisty.

Jednoznačně svůj názor formuluje na výše citovaném místě: „kraj, kde Slované od r. 800 př. Kr. vyvinuli se v četný národ, byla Lužice, Slezsko, Poznaňsko a jv. Brandenbursko čili krajina mezi Vislou a Labem s jedné, Sudetami a pásem jezer s druhé strany; zde již rozdělení byli ve dvě větve, jakož srovnávací jazykozpyt učí a archaeologie dosvědčuje“.)

Niederle (1893a) je ve výkladu pravlasti poněkud rozdvojený. Při výkladu popelnicových polí (s. 493–494) vychází rovněž z archeologické situace a soudí, že předkem slezské i lužické skupiny popelnicových polí byl jeden lid, žijící a spalující své mrtvé už od doby kamenné v polských nížinách severně od Karpat a šířící se odtud k Odře a Labi i k Moravě a Dunaji – první Slované („v Zakarpatí byla jistě evropská vlast Slovanů“); odtud přišel na konci doby bronzové k Odře a Labi, kde se jeho kultura vyvinula do lužické. Zato v historické partii o Slovanech (s. 616 a n.) vychází především z interpretace historických pramenů a lingvistických studií slavistických a říká, že „společnou vlast Slovanů v Evropě musíme hledati [...] v nynějším Rusku [...] v území mezi Donem a Dněprem“ a odtud jedna jejich část postupovala „na západ k Odře a přes Karpaty k Dunaji“. V následujících letech svého přechodu od pravěké archeologie ke „slovanským starožitnostem“ se již přidržel této druhé verze.

Pokud jde o lužickou kulturu v užším smyslu, *Buchtela (1905, 1906)* rozhodně hájil její místní původ v Lužici a Slezsku jako západní části slovanské pravlasti, odkud už v mladší době bronzové od severu a severovýchodu pronikala do neosídlených východních Čech (následována slezskou kulturou jako novou vlnou v halštatu); Niederle (podle záznamu E. Štorcha z jeho přednášky 9. 1. 1909) soudil, že vznikla na východ od Čech ve slezském Poodří a na severní Moravě ze starší domácí kultury pod jižními („terramarními“) vlivy.

Když Píč, jenž původně považoval kultury lužickou a slezskou za dvě souběžné geografické facie téhož celku, spadajícího (podle lužického H. Jentsche i berlínských archeologů) do doby halštatské kultury (*Píč 1893a*, LXXXII) – přistoupil na Buchtelovo řešení jejich alespoň částečné následnosti (upravil prý v tom smyslu dokonce i svoji expozici v Národním muzeu⁷⁰), posunul své původně příliš nízké datování lužické kultury výše (což zase nebyl takový převrat, protože i Buchtela kladl rozvoj lužického centra chronologicky zhruba na úroveň centra hallstattského), a když fáze platěnická (jako mladší stupeň slezské s halštatskými bronzí a malovanou keramikou), založená na jeho nových výzkumech, byla v zásadě přijata Buchtelou, obě strany sporu se v tomto svazku oproti předchozím navzájem vcelku přiblížily.

Rozpor zůstal v názorech na důsledky invaze „slezského typu“ pro vznik knovízské kultury, jak o tom již byla zmínka při prvním svazku. I proto Buchtela považoval za potřebné zpracovat problematiku lužických popelnicových polí, kterou se podrobně zabýval, souběžně s Píčem ve své největší samostatné práci (*Buchtela 1906*). Niederle s ní nebyl zcela spokojen, i když ji nazval „kánodem české archaeologie“, a vyzýval k živějšímu bádání v tomto směru: podle něho zbyly problémy, kterým se Buchtela v této ryze archeologické práci vyhnul zcela (vznik lužické, slezské a platěnické kultury) nebo se jich jen povrchně dotkl (absolutní datování, rozšíření, etnická povaha) – snad že šlo o německou publikaci ve Vídni, která neměla mít tak pregnantně slovanské stanovisko jako heslo Ottova slovníku.

Obezřetného přijetí se naproti tomu dočkala Píčova domněnka, že „nejstarší Slované“ nebyli rolníci, ale pohybliví (polo)kočovníci, protože z lužických popelnicových polí neznáme celkem žádná sídliště, stále osady začali prý tito lidé užívat teprve v době římské (*Píč 1909*, 176, 324). Zatímco Buchtela argumentoval známými mu sídlišti z mladších fází popelnicových polí a rozsáhlostí pohřebišť, že šlo o národ usedlý, Niederle se klonil spíše k Píčovi s tím, že stálá pohřebišť mají i kočovné národy a že středoevropští pravěcí Slované s knovízskou kulturou (tj. autochtonní, jen ovlivněnou popelnicovými poli), kterou má Buchtela při své polemice na mysli, neilustrují už původní stav; rozvážně vyzýval k analýze sídlišť pro objasnění povahy sídlení. (Záznam diskuse v prehistorickém odboru SPSPČ 7. 5. 1910 – Literární archiv Památníku národ-

ního písemnictví, Praha, fond E. Štorch; srov. *Eisner 1914*, 158.) Shodného názoru byl i *Eisner (1911)*.

Trochu jiná situace nastává ve chvíli, kdy Píč sbírá důkazy pro podobně plynulé navázání celého vývoje lužických popelnicových polí na mladší skupiny žárových hrobů, jehož důkaz byl zvláště důležitý pro otázku pravěkých kořenů slovanské kultury. Mezi žárovými hroby lužickými a raně středověkými „staroslovanskými“ byla v intencích jeho teorie jediná možná spojnice – žárové hroby doby římské.

Při přechodu do „našeho letopočtu“ je třeba si uvědomit, že diskuse o době římské začala už u svazků předchozích. K výše uvedeným zmínkám o Píčovských korekcích univerzitních názorů na archeologii Markomanů lze doplnit, že jihočeskou lokalizaci Markomanů vyvracel Píč i správným poukazem na to, že v této oblasti zcela chybějí dobově odpovídající žárové hroby, což tehdy byla pravda, jihočeskou dobu římskou objevil vlastně teprve Bedřich Dubský. (Jako kuriozitu lze uvést, že podle *Weinzierla 1899* byli prvními obyvateli Čech už od neolitu severští Germáni, resp. pak Markomané, dočasně podrobení Kelty. *Niederle 1893*, 570, připsal Markomanům v Čechách – kromě dobřichovské kultury – hroby s římskými věcmi mezi pol. 1. stol. př. Kr. a pol. 5. stol. po Kr., ale snad prý i část kostrových hrobů latěnských.)

Ke svazku o Stradonicích připojil potom Píč závěrečnou kapitolu Markomané v Čechách, jež přehlíží a vykládá historické zprávy, všímá si zejména zprávy o Marobudově městě a opět dochází k závěru, že toto město bylo cizím kulturním ostrovem bez souvislosti s domácím prostředím a že tedy Markomany nelze ztotožnit se žádnou jinou složkou českého archeologického materiálu, ani s „pokolením žárových hrobů“; Dobřichov představuje zcela jiné kulturní vlivy než Stradonice, není tedy svébského či markomanského původu, ale přes michelské sídliště souvisí se Slovany (*1897d*, 535).

Otázka, co vlastně představuje „dobu císařství římského“ v Čechách, byla ještě v Píčovských archeologických začátcích velmi nesnadná, vlastně se o ní ani nedalo mluvit; v první polovině 90. let se však situace obrátila díky epochálním objevům jeho „družiny“ u Dobřichova na Kolínsku. Píč se jí také začal zabývat hned v úvodu k samostatnému vydání Archeologického výzkumu ve středních Čechách (*Píč [red.] 1893a*), kde zatím mohl vycházet jen z Třebické; na ni pak navázal nálezovou zprávou z Pičohory (*Píč [red.] 1897d*). Význam Dobřichova už tehdy byl zásadní, nesporný, ale teprve jejich zpracování ve *Starožitnostech* poprvé uvedlo do české archaeologie ucelený archeologický obraz doby římské v Čechách.

Píč se také o Dobřichov zcela opíral a podle něj rozdělil „dobřichovskou kulturu“, toto „nejskvělejší období žárových hrobů“, na úsek starší – „období pohřebišť na Pičohoře“, jež datoval zhruba od po-

⁷⁰ Úpravy byly ovšem motivovány i úsporou místa, jehož na rozdíl od nálezů nepřibývalo. V r. 1908 Píč při jednání o muzejních prostorách upozorňoval, že kvůli tomu již asi desetkrát expozici přerovnával, nebyla tedy už dávno v původním stavu; proti útokům na množství exponátů hájil unikátnost každého artefaktu a jeho historickou hodnotu (Archiv NM, fond Registratura, kart. 69, čj. 671).

loviny 1. do konce 2. stol. po Kr., a mladší „období pohřebiště na Třebické“, jež původně kladl do 3. stol., později přidal i 4. stol. po Kr. K nim na závěr připojil „žárové hroby z doby vymírání kultury provinciálně římské“ podle skupiny hrobu u Radimí s určitými rysy kultury merovejské, snad přesahující do 5. stol. po Kr.

Píčovu zásluhu o uvedení doby římské do české archeologie nelze omezovat na obligátní Dobřichov: musíme si uvědomit, že ve stejné době došlo díky jemu a jeho „družině“ ve středočeském Polabí i k prvním objevům sídlišť doby římské (Třebovle-Broučkov, Třebestovice, Plaňany) a k prvnímu jejich výzkumu (Tuklaty 1896); jejich výsledky jsou Píčovou zásluhou publikovány v tehdejší „seriálu“ *Archeologický výzkum ve středních Čechách* (srov. *Droberjar 2008*). Výzkumu doby římské byly tedy, nehledě na interpretační rovinu, položeny dobré základy.

Zpracování tohoto období ve *Starožitnostech* nepřinášelo zásadní problémy a nebudilo také polemicový odpor. Univerzitní škola převzala Píčovo třídění doby římské, a pokud tato data opravila – první fázi protáhla do 3. stol., druhou do 5.–6. stol. (Buchtela), nebylo to ku prospěchu věci. Větší obtíže ale nastaly, když tento blok poznatků měl být propojen s předpokládanými předchůdci a následovníky.

Těmto otázkám Píč věnoval celou kapitolu svazku o žárových hrobech, nazvanou „Poměr žárových hrobů lužického typu k druhým skupinám archeologickým a jich národní příslušnost“. Národní příslušnost – to byla (zcela v tradici romantické archeologie) pro Píče otázka vrcholná, k níž celé jeho úsilí směřovalo. Citovaná kapitola začíná přehledem kulturních skupin s kovovou výbavou, jež se v Evropě objevují bez patrné návaznosti na starší osídlení, a po jejich připsání určitým etnikům dochází k závěru, že lid lužické kultury byl již árijský a jedině on mohl být také slovanský.

Nyní bylo třeba řešit problém navázání směrem kupředu. Ten se v praxi redukoval na nalezení spojníc mezi „plátenickým typem“ jako nejmladší fází lužické kultury a „pičhorským obdobím“. Tady bylo možno poukázat na částečnou shodu obývaného území, výskyt zohýbaných železných mečů v žárových hrobech „pozděně plátenických“ (fakticky časné latén) i „pičhorských“ aj., nakonec ale musel Píč přece jen přiznat, že „přímou spojitost mezi keramikou typu plátenického a Pičhorou jsme v našich žárových hrobech [...] nedokázali“ (*Píč 1905*, 164); spokojil se tedy s úvahou, že mezi oběma obdobími není žádný náznak výměny domácího obyvatelstva, což soudí i německá archeologie. (Na straně univerzitní uznával toto spojení a kontinuitu Buchtela, který hovořil o spontánním domácím vývoji a o přechodné keramice bylansko-římské, zatímco Niederle je měl za neprokázané.)

Nicméně měl Píč svoji svéráznou představu o historickém procesu v dobách kolem změny letopočtu: při ústupu Bojů lid platěnické kultury expandoval na západ, přes Labe až na Žatecko, aby se pak v celé oblasti proměnil v lid pičhorské kultury, a cesta jeho pokolení z Hradecka do Poohří našla odraz v pověsti o příchodu praotce Čecha na Říp. Je možné, jak poznamenal *Niederle (1906, 4)*, že tím Píč jaksí „zachraňoval tvář“ své původní domněnky o příchodu Čechů (s lužickou keramikou) teprve po odchodu Bójů v 1. stol. př. Kr. – ačkoli logicky domyšleno to znamená, že Slované-Čechové byli ve východní polovině Čech už od doby bronzové, jenom na Říp došli až teprve nyní.

Tato odvážná myšlenka (založená ovšem na příbuznosti halštatských rysů v nověji objevené platěnické fázi se skupinou, kterou Píč již dříve vyčlenil podle pohřebiště v Cítolibech u Loun jako „žárové hroby rázu Hallstattského“ – *Píč 1893a*, LV – a jež představovala v podstatě pozdější tzv. cítolibský typ) nás dnes nejspíše zarazí, ale pravda je, že tehdy našla živnou půdu v „národním snění“ i vzhledem k tomu, že hypotézu o lužické kultuře jako větvi pravěkého Slovanstva, z níž vznikli Čechové, nebylo už třeba prosazovat. Jenom na okraj připomeňme, že z Píče odvozený motiv Čechova putování z Lužice na Říp v době bronzové rozpracoval Eduard Štorch nejprve v „ukázce nového dějepisu“, povídce *Příchod Slovanů do Čech (1909)*, později ještě v „příběhu z doby bronzové“ *Volání rodu (1934; srov. Sklenář 2003, 272 a násl.)*. Niederle, jehož názoru si Štorch velice vážil, naopak tento nápad velmi střízlivě odsunul s poukazem na to, že šíření keramického typu nemusí znamenat šíření národa a neprokázanou tradici o Čechovi a Řípu je třeba ponechat mimo archeologii. Na druhé straně ovšem jako věcný argument přejímal Buchtelův názor (prý podle Weinzierlových nálezů), že v dolním Poohří byli Slované už mnohem dříve, protože tu je doloženo velké množství sídlišť a pohřebišť lužické kultury (mapky, jež *Buchtela 1906* uvádí na tab. VII., ve skutečnosti ukazují v této oblasti pouze osídlení knovízské a bylanské, jež autor ovšem spojoval s lužickou expanzí).

Zbývalo ještě propojit dobřichovskou kulturu opačným směrem k žárovým hrobům „pohanských“ Čechů v raném středověku, k „žárovým mohylkám poslední doby pohanské“. Prvky, o něž se Píč přitom opíral, mu poskytla už v 90. letech některá sídliště i pohřebiště doby římské (např. výskyt vlnovky na keramice), dále pak vlastní analýza původu „hradištního typu“ keramiky (*Píč 1899b*).

Etnicitou české doby římské se Píč začal zabývat hned v úvodu k samostatnému vydání *Archeologického výzkumu ve středních Čechách (Píč [red.] 1893a)*, kde zatím mohl vycházet jen z Třebické, ale už tehdy předpokládal plynulý vývoj od dobřichovské kultury

dále ke Slovanům. K publikaci Pičhory připojil pak obsáhlou kapitolu Dějepis a archaeologie (*Pič [red.] 1897d*, 519–538), kde se etnicitě věnuje podrobněji a pokouší se „postavit proti svědectví starých historiků svědectví hrobů podle zásady, že ti, co zde někdy žili, také v lůně matky země pohřbeni jsou“ (519).

Rozhodující úlohu v Pičových soudech sehrála jeho vlastní pozorování v Michli u Prahy, kde už v raných 90. letech podle svého přesvědčení našel sídlištní vrstvu 2 m mocnou, obsahující přímý přechod od materiálu doby římské až k hradištnímu 10.–11. století. (Opět ukázka nevypěstlosti terénních metod: třebaže podobné objekty oklamaly a ke stejnému názoru svedly i jiné zkušené terénní badatele, např. J. Axamita, šlo nepochybně o prostupování dvou zahluobených objektů resp. porušení římského raně středověkým.) Považoval tedy otázku kontinuity za archeologicky vyřešenou a poněkud sebejistě, jak občas činíval, konstatoval, že „nebude zapotřebí, abychom nesporný poznatek o nepřetržitosti téhož pokolení žárových hrobů od počátku jejich objevení až do konce doby císařské dále odůvodňovali.“ Niederle tuto jistotu nesdílel a trval na svém soudu, že přechody nejsou zjevné, že v Michli mohlo jít o těsné vystřídání obyvatel různého původu, v čemž měl pravdu.

Kdyby byl měl pravdu Pič, vyplýval by z toho samozřejmý důsledek etnicko-historický, že totiž dobřichovská pohřebiště – jako vývojová spojnice mezi kulturami popelnicových polí na jedné a slovanskými žárovými mohylami na druhé straně – musí nutně být slovanská. „V Dobřichově nejsou svezští Germané, tam jsou pohřbeni Češi“, zněl také jeho závěr (*Pič 1897c*), s nímž němečtí archeologové nebyli spokojeni i kvůli zbytkové úloze přiřčené Germánům v celkem nepatrných epizodách Marobuda a stěhování národů – ačkoli právě Němci až do 70. let 19. století (v zásadě do Hostmannovy publikace pohřebiště u Darzau 1874) tyto hroby se železnými zbytky ve směs připisovali Slovanům, kdežto hroby s pěknými bronzami byly podle nich germánské; nyní Virchow, Hostmann a jiní soudili, že po pádu Říma došlo k úplné výměně obyvatelstva a germánské obyvatelstvo doby římské se žárovými hroby bylo vystřídáno slovanským s kostrovými hroby, hradištní keramikou a esovitou záušnicí. Proti tomu Pič i Buchtela v zásadě namítali, že předkřesťanští Slované prokazatelně spalovali své mrtvé, že tedy jde jen o přechod od starší (prehistorické) k mladší (historické) slovanské kultuře.

Niederle kdysi (1893a) přijímal myšlenku, že kultura lidu popelnicových polí se pod římskými vlivy změnila v dobřichovskou a vyvíjela se pak dále až po žárové mohyly raného středověku (9. stol.), později ale zaujal opatrné stanovisko i v této věci s tím,

že „Čechy a Morava byly vždy první na ráně, když běželo o postup nějakého severního kmene na jih Evropy, a není vyloučeno, že dobřichovský typ byl snad vlnou cizí“, když totiž nebude prokázána kontinuita bylanské a dobřichovské kultury. A po Pičově smrti shrnul své námitky (*Niederle 1912*, 127; znovu *týž 1914*, 186) oprávněnou výčitkou, že Pič přehlížel historické doklady o přítomnosti Germánů tam, kde archeologicky viděl Slované: „Zde nestačí říci – jak o Pič s lehkou myslí říkával: ‚Ať si Němci najdou sami svoje Germány‘, když je Němci dokládají právě tím, co on pokládal za slovanské. On se měl sám starati o to, aby ukázal, kde je historicky doložené Germánstvo, a kde jím dokládání Slované. Právě tyto nejtěžší a základní problémy bral Pič na zcela lehkou váhu, a o námitkách mluvil jen s patra, neb vůbec o nich nemluvil.“

Přitom věc stála trochu jinak. Pič nedospěl k tezi o slavnitě popelnicových polí voluntaristicky, nýbrž vlastně „retrospektivní metodou“, kterou formuloval už dávno před Kossinnou Vocel; už v úvaze o příslušnosti Dobřichova (*Pič 1897d*) se zabýval archeologickým umístěním Germánů (i Keltů) a docházel k tomu, že bez ohledu na „výstřelky“ některých pohyblivých částí se jejich jádro drželo zhruba téže půdy, kterou obývalo i v historických dobách – a tedy ani Slované nepřišli do střední Evropy zničehonic kdovíodkud. Proto považuje za významné, že popelnicová pole lužická se vyskytují všude a jedině tam, kde žijí nebo žili Slované, a územně tedy představují podobné krystalizační jádro, z něhož vycházely „výstřelky“ do různých stran.

Obecně se Pič dosti zásadně stavěl proti představě „stěhování“ celých kmenů po Evropě, oblíbené u archeologů „*Jako jednotlivec, tak i celý národové srostli s tou půdou, na které žijí, a bez velikých příčin ani pastevci, ba ani lovci, a tím méně národové usedlí neopouštějí zděděných sídel, i myslím, že se nejvíce chybuje, když se nerozlišuje mezi národem někde osedlým a mezi výstřelky jeho přebytečnými, jež doma nemají více možnosti výživy*“ (1897d, 535).

Z hlediska dnešního stavu poznání nemusí být tato teorie správně založena, je ale konsistentní a rozhodně není produktem apriorní touhy nacionalisticky „uzurpovat“ nějaký pravěký kulturní celek bez ohledu na ostatní. (*Niederle* ostatně později – 1914, 182 – konstatoval, že „nová německá archeologická škola“, tj. Kossinnova, sama od germánské atribuce popelnicových polí upouští – což arci neznamenovalo, že by připustila jejich slavnitu.)

A to, co Pič říkával, typicky pro něj opravdu s lehkou myslí – byla vlastně reakce na to, o čem se v uvedené práci zmiňuje: „Škádlivám někdy své archaeologické přátele v Německu převráceným rčením herodotovským: jestli staří Slované nenapršeli jako žáby neb nevylezli ze země jako myši neb nepřiletěli

jako ptáci, pak někde museli být, a dostávám obyčejně za odpověď – po tom nám nic není, hledejte si je sami.“

Na druhé straně ovšem z Niederlovy proklamované věrnosti prioritě písemných pramenů vyplývaly soudy neméně sporné: ještě téhož roku na archeologickém sjezdu v Praze přednášel Niederle o tom, že Slované museli být v Čechách už ve 3.–4. stol. po Kr., jenomže byli Germány ovládnuti a proto antickými autory za ně považováni – asi tak jako Strabónovi Mugilonés (snad prý Mohylné?).

Ať jakkoli, Niederle i nadále považoval (a vícekrát označil) otázku návaznosti popelnicových polí na osídlení doby římské a tohoto na Slované 5.–8. stol. za „kardinální“ otázku české prehistorie, dosud nevyřešenou. Píčov nástupce Albín *Stocký* (1913, sep. 7), který měl blízko k univerzitní škole, naproti tomu nepochyboval o řetězu návaznosti žárových hrobů, ani o jeho zásadní důležitosti („v popředí všech úkolů stojí otázka po původu slovanského osídlení Čech“), jenom žádal lepší důkazy.

Buchtela s Píčovou koncepcí plně souhlasil a vícekrát to projevil: tak jako lid žárových hrobů s římskou kulturou představuje vývoj domácího osídlení, tak ani s touto kulturou v 5. stol., v době průniku prvků kultury merovejské, nezmizel. Prvky „hradištního typu“ se i podle něj objevují už v kultuře římské a pak v 5.–7. stol. v mohylkách jižních a středních Čech. „Sporadické a chudobné zbytky národa polí popelnicových přetrvaly v Čechách i bouřlivou dobu stěhování národů a dožily se v IX. stol. nového vzkříšení kulturního, politického a náboženského“ v době kultury hradištní a v 10.–12. stol. kultury knížecí (*Buchtela 1905; týž 1915*, 28). Tato idea, jak už řečeno, byla vtělena i do *Rukověti*, kterou tedy již proto nelze označovat proti Píčovi (s J. Filipem i jinými) jako základ nezátížený etnickými dedukcemi.

Se slavinitou žárových hrobů doby římské souhlasil i Niederlův žák Emanuel Šimek, jenž teprve mnohem později dospěl k důkazu chybnosti této myšlenky (*Šimek 1923*, 244 n.). Už předtím ale celý tento řetězec od lužické kultury ke Slovanům kriticky rozrušil *Stocký 1922*. Obnovila se tak mezera, kterou později pomohly vyplnit Jírový sice už starší, ale tehdy nedocenené nálezy: z pražské keramiky „římsko-hradištní“ byl později definován „veleslavínský“ resp. „pražský“ typ.

Dodejme, že svazek o žárových pohřebištích byl druhým, kterému se dostalo překladu a vydání v cizině (*Píč 1907*). Obsáhlý výtah z celého díla vyšel v Rusku. To bylo dost důležité, protože si musíme uvědomit, že s výjimkou nepříliš dostupné Buchtelovy německé odpovědi na první knihu *Starožitností* se dosud celá polemika odehrávala česky a ani rakouští nebo němečtí archeologové na ni nemohli reagovat; výjimkou byly Stradonice, jejichž téma se však vymy-

kalo hlavnímu kontextu sporů. Kvalita a důležitost objevených informací o době římské v Čechách byla díky tomu zřejmá i zahraničním badatelům. Čelný znalec této problematiky, Švéd Oscar Almgren, který se při své cestě za sponami doby římské do Prahy (1896) jen o vlas minul s objevem na Pičhoře, vytěžil z nich významnou studii předloženou už I. baltickému archeologickému kongresu v Rize 1912 a v rozšířené formě pak publikovanou v Berlíně (*Almgren 1913*) – jakkoli ovšem podotkl, že „autor nemůže sdílet Píčov názor o slovanském původu těchto nálezů“ a že účelem celého článku je vyvrácení tohoto mínění.

K německému vydání připojil Píč obsáhlou úvodní kapitolu, v níž celkem beze změny rekapituloval svá stanoviska ze svazku I.1. (Výtah z ní byl hned uveřejněn v pařížské *Révue d'École d'anthropologie 1907*.) Proti tomu vystoupil Buchtela s dalším polemickým článkem (*Buchtela 1907a*), v němž nejen podrobil Píčovovy názory kritice, nýbrž znovu popsal (s. 95–97) vlastní systém českého neolitu až doby bronzové (jde vlastně o jeho kritickou přednášku „O relativním stáří kultury neolithické“ v prehistorickém odboru Společnosti přátel starožitností v Praze 13. 4. 1907 – viz *Buchtela 1907b*, 110–111). Navíc sliboval, že kritika uspořádání expozice pravěku v Národním muzeu „vyjde v době neblížší“, což se pak ale nestalo.

Profesorská mezihra

Zdá se, že určitá smířlivost či snad únava z neustálého boje, která se začíná rýsovat kolem posledních dílů *Starožitností*, měla ohlas i v praktických otázkách. Rozhodně v březnu 1905 se Niederle zachoval kavalérštěji než kdysi Píč v opačném případě: spolu s prof. Gollem a Kalouskem navrhli, aby filosofická fakulta UK vyžádala pro soukromého docenta Píče titul mimořádného profesora. Tím bezděčně vyšli vstříc dávnému přesvědčení „Píčovovy družiny“, které nejlépe vyjádřil člen jejího vnějšího okruhu, bechyňský profesor Antonín Haškovec, když Niederle tohoto titulu dosáhl dříve: „Pan Niederle měl štěstí – vidíte – ta jeho doba kamenná dost brzo to dotáhla na mimoř. professuru archaeologie. To jste Vy už měl býti dávno řádným.“⁷¹

Je pravda, že Píč, byť i jeden z prvních docentů habilitovaných po vzniku české větve univerzity, byl v profesuře předběhnut Antonínem Rezkem i Josefem Pekařem a řádným profesorem se tak nikdy nestal. Rezek, chráněncem svého učitele Tomka a přitom později přívrženec okruhu *Athenaea*,

⁷¹ A. Haškovec J. L. Píčovi, Bechyně 8. 6. 1898 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 310.

se habilitoval ještě na nerozdělené univerzitě a na českou již přešel jako mimořádný profesor všeobecných dějin a jaksi predestinovaný Tomkův nástupce v řádné profesuře dějin rakouských. Píč sice, částečně z nutnosti, přednášel témata odlišná (zpočátku národopis a právní dějiny Slováků a Rumunů, od letního semestru 1884 i náměty ze slovanských starožitností – ne však čistou archeologii), ji ovšem chtěl získat také. Na fakultě však vládly konkurenční nepřátelské vztahy a už Píčův vstup na ni nebyl některými uvítán; svědčí o tom hned na počátku roku 1883 dopis, který Rezek krátce po svém jmenování napsal do Bulharska docentu Konstantinu Jirečkovi, aby se vrátil do Prahy a působil na právě oddělené české univerzitě: „potřebovali bychom Vás velice, neboť zde se začínají roztahovat všelijací Píčové jakožto přední autority dějzpytu slovanského a Vy, který byste rázem roztítí dovedl předito té Makuševsko-Píčovské bandy, dlíte tak daleko!“⁷² S podporou V. V. Tomka, J. Golla a jiných byl pak Jireček počátkem roku 1884 jmenován řádným profesorem všeobecných dějin.

V boji o katedru využil Píč i právě rozvířené otázky pravosti RKZ, aby vystoupil na jejich obranu obsáhlým článkem v Národních listech (*Píč 1886*). Z opačného tábora prof. Goll uvedl v soukromém dopise zajímavý postřeh, že prý Píč patrně ani na RKZ nevěří, ale jde mu jen o to, aby získal přízeň Tomkovu (*Špét 1966–67*, 69); jisté je, že Píč – navzdory očekávání vzniklému pod dojmem okolností jeho pozdější smrti – se pak (až na drobnosti v denním tisku 1887) už nikdy před rokem 1911 v obraně RKZ neangažoval. V uvedeném zápase počítal také s podporou svého přítele prof. Kvíčaly, klasického filologa (u něhož začínal studovat Niederle a rozešel se s ním pak ve zlém). Nezáskal však plnou podporu aniv kružích obránců a s Tomkovou pomocí nakonec zvítězil Rezek.

Nepříznivý vývoj univerzitní kariéry se pak zřejmě spolupodílel na Píčově obratu k archeologii.

Ještě jednou se Píč pokusil o profesuru rakouských dějin po Rezkově odchodu do Vídně na ministerstvo vyučování (1896), Goll ale prosadil svého žáka Pekaře se značnou vehemencí (hrozil i odchodem v případě zvolení Píče) a Rezkův vliv Píčovu žádost smetl se stolu. Nicméně situace jí byla mnohem příznivější než předešle, sám Rezek psal Gollovi, tehdy už vinou bezohledného prosazování Pekaře zneprátelenému s většinou učitelů na fakultě: „celá tzv. veřejnost byla pro Píče, tudíž proti Pekařovi: Tomek, Randa,

Hlávka – četní profesori naší fakulty, poslanci Rieger, J. Čelakovský, zkrátka kdekdo vyslovoval se pro zasloužilého 15letého docenta [...]“ (*Špét 1966–67*, 72). O postoji veřejnosti svědčí hodnocení, jež přináší např. *Prášek 1902* či *Šittler 1907*, připočteme vliv osobních přátel, jakými byli např. Alois Jirásek či Zikmund Winter. Asi proto se už tehdy objevila „náhradní“ myšlenka mimořádné profesury.

Návrh z roku 1905 tedy nebyl Niederlovou ideou (tím méně Gollovou), ale jako referent tříčlenné komise v této záležitosti právě on formuloval doporučující posudek, že Píč sice nebyl s fakultou v těsnějším styku, zato ale jinak vyvíjel „činnost takového druhu a poslední dobou tak vynikající, že universita nemůže k ní zůstat nevíšavou. [...] O jednotlivých výsledcích [...] mohou být proneseny rozličné úsudky, jak ostatně při disciplině, jakou je dosud praehistorická archaeologie, a při choulostivé aplikaci jejích resultátů na historii, snadno se dá vysvětliti. Nutno-li však jednotlivé závěry Píčových ‚Starožitností‘ dočela i zamítati, a také neschvalovati základ a metodu, s kterou autor řeší s pomocí archaeologie historické problémy – dlužno přece s velkým uznáním vysloviti se o péli, neúnavné práci a vůbec o summě vědění, jež je ve ‚Starožitnostech země České‘ uložena. Dílo toto, jako publikace archaeologických sbírek českých, je kniha, jíž se málokterá v cizině vyrovná a bude nadlouho základem archaeologické práce v Čechách, nezbytná i tomu, kdo s ní ve všem nesouhlasí.“⁷³

V říjnu 1905 byl pak Píč skutečně mimořádným profesorem jmenován. Teď už ale šlo spíše jen o zadosťučinění; historické dráze na univerzitě se Píč nadále věnovat nehodlal, odborně byl už úplně jinde.

Druhá fáze syntézy

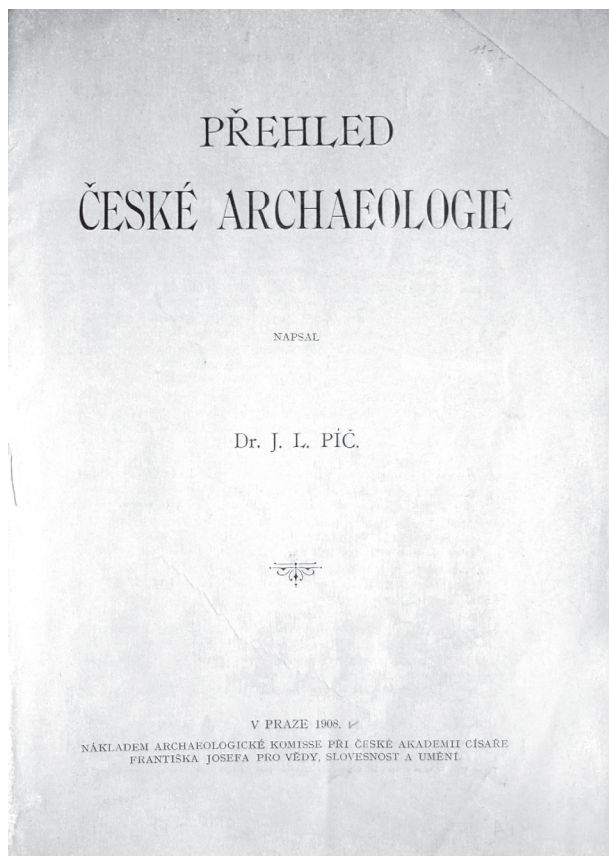
Po vydání „žárových hrobů“ Píč ve svém rozběhu po linii *Starožitností* na nějaký čas zpomalil, i když ne zastavil (už počátkem roku 1906 pracoval na třetím, slovanském dílu). Rozsáhlost a už jistá nepřehlednost celého spisu, stejně jako potřeba zpřehlednit své názory na pravěký vývoj Čech jej po nedávném příležitostném pokusu⁷⁴ přivedla k myšlence shrnout po dokončení pravěkých dílů znovu a stručně celou koncepci v koncisní příručce, vydané nákladem Archeologické komise ČAVU⁷⁵ pod názvem *Přehled*

⁷³ Archiv UK, kart. 49 – personalia – J. L. Píč.

⁷⁴ Přednáška „O praehistorickém vývoji Čech“ na valném shromáždění Společnosti Musea král. Českého dne 30. 3. 1903 (text není bohužel zřejmě dochován). Červinka žádal tehdy Píče o svolení otisknout ji v *Pravěku* (dopisem z Uherského Hradiště 29. 3. 1903 – Archiv NM, fond Píč, kart. 4, č. 187), ale zřejmě je nedostal nebo je pak nepoužil.

⁷⁵ Už na konci roku 1905 chtěl Píč vydat podobný (tento?) text ve „Světové knihovně“ Ottova nakladatelství, ale nedošlo k tomu patrně pro příliš malý formát a rozsah na-

⁷² Dopis ze 14. 2. 1883: *P. Mijatev (ed.) 1963*, 78. – V. V. Makušev, ruský slavista staré školy, profesor varšavské univerzity, právě toho roku zemřelý (Píč se s ním znal z dřívější doby, citoval jeho práce a věnoval mu obsáhlý nekrolog v *Květech* – 3. ř., V, 1, 746–751) měl asi jen stěží vliv na události na pražské univerzitě – spíše jde o zástupné jméno, znevažující tradicionalistickou stranu sporu.

Obr. 14 Titulní strana Píčovy souhrnné publikace z roku 1908. – Abb. 14 Titelseite der Píč's zusammenfassenden Publikation vom Jahre 1908.

české archaeologie (Píč 1908a; schema tam uvedených názorů obsahuje tab. 4).

Při pohledu do jejího obsahu si povšimneme, že paleolit je tu traktován podrobněji než v přehledu univerzitní školy z roku 1910 (viz níže) a je tu alespoň v obecné úrovni věnováno pár vět mezolitu, který konkurentům z výkladu zcela vypadl.

Na druhé straně je pozoruhodné, jak Píč, kdykoli se po prvním svazku *Starožitností* vrací k českému neolitu (Píč 1902, 1907, 1908a), nebere vůbec na vědomí Buchtelovu konstrukci ani proměny názorů v Německu⁷⁶ a setrvává na svém původním řešení, snad z prestižních důvodů, jako by už samo odvolání původní negaci čistého neolitu v Čechách znamenal ztrátu tváře (v tehdejší ovzduší vědy skutečně ano): „nevadí, mluví-li někdo o době neolitické u nás neb vidí-li u nás dlouhou periodu neolitickou, jen když poví, co i pod tím myslí, aby jiný tomu přesně

rozuměl. [...] Já sám vycházím ze stanoviska, že všechny typy neolitické keramiky, jsouc jinde prokázány v hrobech se skrčenými kostrami, jsou i významnou jejich příslušností; jelikož pak u nás hrobů s příměskou čistého neolitu je pořádku, naopak v hrobech s keramikou neolitickou jednou přicházejí kamenné předměty, podruhé však již kovové věci, nedovedu jinak souditi (pokud se v hrobech něco nového neprokáže), než že skrčené kostry vystupují u nás teprve v pozdní době a mluvívám proto raději pouze o keramice s ozdobou neolitickou [...] a vyhýbám se názvu doba neolitická, jsa přesvědčen, že stará technika v pracování nádob přečkala vznikání nové mody, podobně jako užívání kamenných a kostěných nástrojů přečkalo vniknutí předmětů kovových.“

Přitom v širších evropských souvislostech už běžně hovoří o neolitu, době neolitické, užívaje tohoto termínu – s výhradou, že „není evropský neolit ničím kulturně jednotným, ba není ani časově jednotným“, že „neolitické keramické skupiny mají pouze na jistém území nejpůvodnější rázovitost a nejhustější rozšíření a pronikají pak nestejně do svého sousedství. Nelze tudíž mluvit o neolitu jako o pojmu jednotném, nýbrž musí se rozeznávat skupiny neolitické keramiky a podobně i jiných pozůstatků kulturních u pokolení skrčených koster“. Už v ukázce z roku 1902 si všimneme, že Píč připouští čistě neolitické „pohřby skrčků“ v Čechách, i když jen jako vzácné, a v *Přehledu* pak ještě zřetelněji (Píč 1908a, 16).

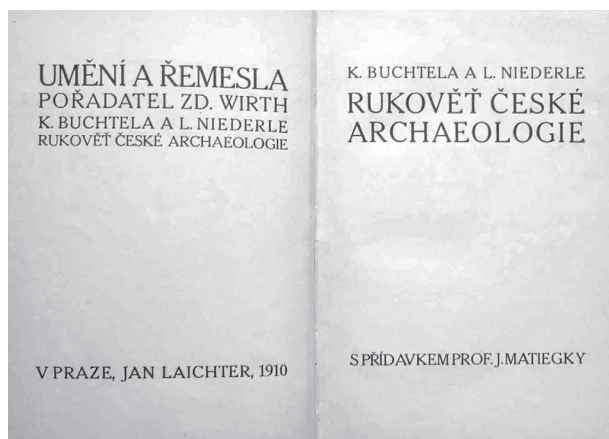
Knížka samozřejmě neušla pozornosti opačné strany a neolit, o němž nedávno trefně napsal Červinka (1903, 59), že „pořád ještě tvoří [...] válečné heslo mezi školami archaeologickými“, byl podle očekávání hlavním momentem sporu. Přitom také univerzitní škola shledávala dobu vhodnou k ohlédnutí a shrnutí. Ještě před vydáním *Přehledu* se objevila nevelká a pozornosti celkem unikající, ale důležitá práce Niederlova, psaná pro nearcheologický, ale vědu sledující pražský časopis (*Niederle 1907*). V přehledu archeologické činnosti zhruba od roku 1891, jež považuje za mezník ve vývoji oboru, reprodukuje Niederle závěry pěti knih *Starožitností* v 6 bodech, na něž potom polemicky odpovídá (neolit, únětická kultura, jihočeské mohyly, Bójové a Markomani, lužická popelnicová pole, Praslované). Opět zřetelně odlišuje čistý neolit a „dobu přechodní“ a o neolitu říká ještě zřetelněji než dříve, že „zerfällt in zwei lange Zeitabschnitte, und zwar einen älteren durch die sogenannte Voluten-Keramik charakterisierten und einen jüngeren, welcher zu meist stichverzierte Keramik aufweist“ (*Niederle 1907*, 7). Rituální pohřbívání v „čistém“ neolitu však Niederle tehdy ještě nepřipouští; byly to teprve Jírovy a Weinzierlovy nálezy v letech po Píčově smrti, které toto stanovisko změnily.

kladatelem nabídnutý (J. Otto J. L. Píčovi, Praha 20. 12. 1905 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 9, č. 697).

⁷⁶ Např. G. Kossinna jej informuje 25. 5. 1903, že Götzeho systém nyní „als unhaltbar beseitigt ist“ (Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 7, č. 497) – ovšem systém Schlizův, k němuž se hlásí, začíná rovněž šňůrovou keramikou.

Věk	Doba			
b r o n z o v ý k a m e n n ý	Palaeolith	(Doba diluviální.) Krátkodobé osídlení lovců sobů. Hroby: nejsou. Sídliště: jen Jenerálka, Lubná, podobné francouzskému solutrénu a magdalénienu. Kamenné nástroje, opracované kosti a parohy. (Mesolith u nás není doložen.)		
	(pozdní neolitická) ?	(a/ nejstarší fáze – období megalithů – chybí (jen 3 menhiry – Klobuky, Drahomyšl, Březno) b/ starší fáze – pokolení rozšířeno po Evropě, různé (národní?) skupiny; ani v Čechách jednolitá kultura, nýbrž skupiny různého původu, existující paralelně, dosti pozdní (blíží se už době bronzové); přišly už v hotové podobě z Durynska, snad pod tlakem lidu kultury bronzové. Hroby: kostry skrčené, v zemi či v kamenném obložení; vzácně mohyly; ojedinělé či skupinky, ne velká pohřebiště – doklad spíše krátkého vývoje v Čechách před dobou bronzovou. Ojediněle žárové – cizí vlivy. Sídliště: hustě v sz. stf. a v. Čechách, hl. v rovinách (popelovité jámy – zimní chaty, kulturní vrstvy – letní sídlení, stany). Keramika 1/ hrobová – 1a/ zvoncovité poháry či 1b/ otisk šňůry, obojí někdy už i s kovem; 2/ sídlištní – 2a/ hruškovité nádoby s tečkov. pichanými vzory, kulovité s pupíky, volutou a lomenými rýhami (oba typy už vyvinuté z Porýní), 2b/ lahvovité nádoby, typ meklenbursko-brandenburgský /kulovité amfory/ – výjimečné.		
	(hallstattská) asi 1200 – 500 př. Kr.	(bronzová) asi 2500 – asi 1200 př. Kr. nelze přesně vymezit	p o k o l e n í s k r č e n ý c h m o h y l	Nová etnická skupina – kočovný lid bez pevných sídel, s již vyvinutou odlišnou bronz. kulturou, ve vztahu k již. Německu (Bavorsku); proniká do již. a jz. Čech mimo oblast skrč. koster
	(laténská) asi 500 př. Kr. – 0	Kultura marnská (či laténeská) – nové pokolení s odlišnou, na západě vyvinutou kulturou – Bojové. Jen na území skrč. koster, s jinými se nemísí. Hroby: kostry na zádech. Sídliště: skoro žádná. Bronz. ozdoby a železné zbraně – vše odlišného rázu. Konec v době spony s přípoj. patkou.	a/ první doba mohylová: mohyl. pohřebiště, hroby kostr. i žár.; sídliště chybí. Keramika, bronz (meče, nádoby: Milavče), ozdoby	Ze Slezska a Lužice do sv. Čech (nejstarší typ s vypulínami a žlábký zde chybí)
		Pozdní kultura gallská – po odchodu Bojů, odlišná do všech předchozích Stradonice = Marobudum Márkomané; 15-5 př. – 25-50 po Kr.	b/ mladší fáze – západní vlivy Keramika: rastr. výzdoba, převyš. ucha; spony bronz. halstat. i čas. latén, meče. Trvá do cca 200 př. Kr.	a/ typ lužický – asi už Slované. Hroby: popelnice. Keram.: hl. nejmladší fáze, hladká nezdobená. Bronz: málo. b/ typ slezský – nová vlna v části území /a/, zde paralelně s /a/ a zčásti až do laténu c/ typ plátenický – lid předchozích typů + nové vlivy z hallstat. prostředí žár. hrobů j. Uher a východoalp. mohyl, keramika podobná bylanské. Žárové hroby se šíří za Labe až k Žatci.
Doba císařství římského (1.-5. stol. po Kr.)	Pokračování vývoje pokolení žárových hrobů, které se už ve fázi /c/ šíří do stf. a sz. Čech. Hroby: žárové, výjimečně kostrové, v nich nyní méně nádob, více kov. předmětů. Ve fázi /d1/ bronz. importy (nádoby, římskoprovinciál. spony). V závěru fáze /d2/ i merovejské věci (horizont mladší než lok. Třebická)	p o k o l e n í k a m e n n ý c h m o h y l	d1/ období pičhorské (1.-2.st.) d2/ období třebické (3.-5. st.)	
Poslední doba pohanská (5.-8. stol. po Kr.)	Episoda kostrových hrobů s kulturou merovejskou – doba stěhování národů stf. a sz. Čechy, nesouvisí s domácím vývojem. Pohřebiště vzácně (Praha-Podbaba), jinak ojedinělé hroby.	Mohyly se žár. hroby z posled. vývoj pokolení žár. hrobů z fáde. Keramika: výhonek římsko-ry z podunajských provincií do níká do j. Čech, po r.500 už ce-	ní doby pohanské ze /d2/. Hroby:chuprovinciální kultu-slovan. území. Pro-lé Čechy slovanské	
První doba křesťanská (9.-11.stol.)	Kostrové hroby z první doby křesťanské – zobecnění pohřbívání vlivem křesťanství, málo milodarů (nádoby s vlnicí pův. z řím. provincií, esovitá záušnice – též z Germanie). Hradiště: četná, velká i menší (hrádky); hradiště s kamennými a spečenými valy považována dříve za keltská, ale jsou též až slovanská.			

Tab. 4 Přehled pravěku Čech podle Přehledu české archaeologie Josefa Ladislava Piče (Pič 1908). – Taf. 4 Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Přehled české archaeologie von Josef Ladislav Pič (Pič 1908).

Obr. 15 Titulní dvojitá strana Niederlovy a Buchtelovy *Rukověti české archaeologie* (1910). – Abb. 15 Titelei des *Handbuches der böhmischen Archäologie* von Niederle und Buchtela (1910).

(Neolitem Čech se v té době u nás zabývali ještě dva další badatelé – J. A. Jíra na základě nálezů z okolí Prahy a pak Albín Stocký, který jednou nahradí Píčov první díl svou knihou o českém neolitu [Stocký 1926]; Stocký vycházel tehdy z nových poznatků na Novobydžovsku, jež mu také potvrzovaly časovou prioritu volutové/lineární keramiky, ačkoli byl zprvu ochoten považovat to za české specifikum, jež nemusí platit v Německu.⁷⁷)

Pozornost opozice vůči *Přehledu* se pak projevila ve dvou krocích. Prvním byla očekávaná kritická recenze (Niederle 1908), která ale nebyla ani tak rozsáhlá, ani tak tvrdá, jak by se dalo čekat. Niederle v ní sice konstatoval, že metodicky i obsahově jde o výťah ze *Starožitností*, takže všechny námitky platí i zde – podle autorova názoru „nesprávné a zastaralé ponětí a třídění palaeolithu i neolithu, zejména pokud se keramiky týče“ (přičemž výťka o paleolitu je zcela nepochopitelná), příchod neolitického lidu z Durynska, příliš dlouhé trvání únětické kultury, chybné datování kostrových hrobů laténských, celkem chybný výklad vzniku hradištní keramiky aj. V některých otázkách cítil možnost sblížení stanovisek a jistě i k autorovu podivení označil nakonec *Přehled* „za knihu prakticky a dobře udělanou, přístupně napsanou a za knihu včasnou“, která dobře poslouží vzbuzení zájmu.⁷⁸

Jejím vydáním poskytl Píč protivníkům už podruhé výhodu v tom, že mohli vlastní koncepci teprve

postavit na kritice již předložené práce. Neudělali to však mechanicky, nýbrž tvůrčím způsobem, a to byl druhý krok v reakci na *Přehled*: postavili proti němu konkurenční ucelenou koncepci v podobě účelem i velikostí srovnatelné příručky *Rukověť české archaeologie* (Buchtela – Niederle 1910, s příspěvkem J. Matiegky; srov. tab. 5), jež se po Píčově náhlé smrti (a tím i pádu jeho pojetí) stala na desítky let jakousi biblí či „katechismem“ univerzitní školy, učebnicí pro první generace univerzitních absolventů neklasické (pravěké a raně středověké) archeologie. Autoři si tu pozoruhodně vyměnili úlohy, aniž by to bylo v knížce zdůvodněno: Niederle, už léta pracující na Slovanských starožitnostech, napsal partie o starším pravěku, kdežto Buchtela – úspěšný oponent neolitické části, jejíž zásady znovu zopakoval na 2. sjezdu Moravského archeologického klubu v Kroměříži (Buchtela 1909) – popisuje s výjimkou latěnu vývoj od mladší doby bronzové dále.

Niederle pak ještě popsal tento systém v přednášce v Uherském Brodě (její obsah, vlastně polemiku s Píčem, reprodukuje *Anonym 1910*).

Autoři nevložili do základu žádnou historickou či etnologickou teorii, a pokud se odhodlali k náznakům historického řešení, neměli právě šťastnou ruku. V zásadě se ovšem drželi archeologické faktografie, a zatímco Píč hledal, co kultury spojuje, oni vytyčovali, co je rozděluje. Konstatovali přítomnost různých skupin materiálu („kultur“), charakterizovaných vždy určitými tvarovými a výzdobnými rysy keramiky, a na srovnávacím základě se snažili stanovit relativní chronologii, tj. současnost či následnost, dále genetické vazby či jiné druhy vztahů resp. vlivů – v rámci nastupujícího paradigmatu, jemuž se podle výstižného přirovnání Colina Renfrewa svět jevil jako šachovnice, kde se figurky-kultury pohybují z jednoho čtverce na druhý a archeologie prostě jen musí dokumentovat jejich pohyby, tj. „vlivy“. (Nenápadným, ale nezanedbatelným výsledkem bylo dotvoření české terminologie, která se od té doby mnoho nezměnila a za jejíž dobrou jazykovou úroveň vděčíme Niederlovi.) Zůstali při zemi, v praktické archeologii, kterou ale natolik vypracovali a pregnančně formulovali, že zůstala základem českého archeologického schématu dodnes.

Toto konstatování nelze ovšem brát tak doslova, jak se obvykle chápe. Pravda je, že v původní verzi (Buchtela 1898, 1899) není například určeno žádné pořadí eneolitických kultur; ty jsou chápány jako souřadné složky vývoje (navíc souběžné s pokračujícím neolitem), jejichž míšením vznikla pak kultura únětická (naznačen je pouze větší podíl složky „terrarmarní“). V reakci na Píčov *Přehled* předložil Buchtela (1909) pro „dobu přechodní“ (eneolit) vývojový sled (1) šňůrová – (2) nordická (tj. hlavně nálevkovité po-

⁷⁷ Dopis G. Wilkemu 6. 2. 1911 – *Stocký 1911–29*, 2–3.

⁷⁸ Možnou indicií snižování napětí může být i zpráva učitele F. Kotrby ze Skalska, kde „archaeolog jakýsi pan finanční rada Buchtela“ začal kopat těsně po Píčově návštěvě lokality: v rozhovoru s ním „mluveno také o Vaší slovnosti, co zasloužilém archeologu a p. rada projevil své přání, že by mu velmi milé bylo kdyby i Vaše slovnost přítomna byla.“ (4. 8. 1908 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 7, č. 499.)

Věk	Doba	Kočovné rodiny, lov a sběr. <i>Sídlíště</i> : Lubná, Jenerálka – ohniště, kamenné nástroje, kosti. <i>Hroby</i> : žádné. Výzkum záležitostí přírodovědeckou, ne archeologickou. Hiát na konci paleolitu v Čechách asi byl.			
n n n	palaeolith				
	neolithická ? – asi 2000/1500	1 starší čistý neolith	Kulovitá keramika pásková (volutová) – původ asi z Moravy; sídlíště četná, hroby ještě vzácné (platí i pro 2), keramika později i malovaná	Orba a chov zvířat, tkaní?. <i>Sídlíště</i> : jámy příbytkové, chatrče nad nimi. Keramika v ruce, nástroje kam. broušené, i vrtané. <i>Hroby</i> : ojedinelé, v ml. neolitu četnější; kostrové, později skrčené (jinde v Evropě už i žárové) Osídlení husté, asi už předkové evrop. Arijců. Stř. Evropa – 4 okruhy, zasah. k nám různě silně v ruz. přesně neurč. dobách: 1/ keramika pásková (Porýní-Dunaj), 2/ nordická (sev.), 3/ šňůrová (hl. Durynsko), 4/ dolmenová (vč. zvonc. pohárů) (+ typy nejas. postavení – bernburský, schussenried., rössen., jezerní aj.)	
		2 mladší čistý neolith	Keramika pícháná (monnheimská, hinkelsteinská) – vznik zřejmě i u nás vývojem z volutové		
e m e	p ř e c h o d n í 2000 – 1200 před Kr.	3 nej- mladší neolith	Osídlení husté, doplňované z různých stran Evropy. Rozvoj obchodu, importy prvních kovových výrobků (měď – doba měděná však u nás nebyla), luxusnější zboží, už textilní výroba. <i>Keramika</i> : dom. tvary vyvinuté z neolitu + nové typy dovážené. <i>Hroby</i> : ritus se ustálil, skrčené kostry, vzácně mohyly, vyskytnou se i hroby žárové-urnové (hl. kamenský typ, zvonc. poháry); megality nejsou, menhiry sporné. <i>Sídlíště</i> : první hradiště – centra tranzitního obchodu.	Cizí keramiky , k nám importované: A/ jižní (jihovýchodní) 1/ <i>typ lengyelsko-kamenský</i> (zde asi mladší, ovliv. severem); 2/ <i>keramika kolových staveb alpských</i> – vliv nepatrný; 3/ <i>keramika terramarní</i> (má blíže k terramarám uherským – Tószeg – než italským) začíná už A1, na konci neolithu převládá a stává se jediným podkladem pro vznik kult. únětické. /Kult. terramarní = řivnáčská a starší únětická./ 4/ <i>keramika pestře malovaná</i> z Moravy (kde už ve fázi 2) B/ severozápadní (později než A1, nestejnoměr.): 1/ <i>keramika durinská</i> či <i>šňůrová</i> , čistá nebo pozdní (rössenský typ); 2/ <i>ker. nordická</i> : amfory meklenb.-branibor. /= kulovité/ a s nord. trojúhelníky /=KNP/, láhve s límcem, typ bernburský 3/ <i>ker. zvoncových pohárů</i> – lid odlišný, četné hroby (asi už blízko počátku doby bronzové) (Pořadí: A1, B1+2, B3, A3. Na konci fáze 3 všechny složky B potlačeny/pohlčeny A3, z níž vzniká kult. únětická)	
b r o n z o v ý		STŘEDNÍ (A ZÁPADNÍ) ČECHY		VÝCHODNÍ ČECHY	JÍŽNÍ ČECHY
	b r o n z o v á starší	Kultura únětická – kámen nahrazen kovem během 2. tis., import (měď, zlato, pak bronz z Orientu, sekerky z Itálie) nakonec výroba domácí. Hroby se skrč. kostrami, přísný ritus. – Další vývoj =		Kult. popelnicových/žárových polí <i>Období lužicko-slezské:</i> 1/ <i>lužický stupeň</i> : kultura lužická – první Slované od SV a SZ do Polabí, kolonizace neosídlených území sv. Čech, žárové hroby A/ starší čistá B/ mladší čistá (ovlivněná už prvky kult. slezské)	Už vedle mladší kult. únětické se vyskytuje kultura mohylová – nový archeol. a asi též etnologic. celek. Skupina berounská (západní) a povltavská (jihočes.)
	mladší	Kultura (lužicko-) knovízská – dom. lid pod vlivem mladší fáze lužické (a kult. mohyl.) Místo dom. typů bronzů typy evrop., importy z Karpat, kotliny, Itálie a severu (depoty). Už i žárové hroby; pak i		2/ <i>slezský stupeň</i> : 2a/ čistá kultura slezská – nový lid, ozdobnější keramika 2b/ kultura bylansko-plátenická – nový lid, odlišná keramika, sídlíště hojná, bronz (depoty), železo dosud výjimečné; hroby žárové (a vzácně kostrové – pův. obyvatelstvo). Hallstattský vliv, na sídlíštích často smíšeno s latěnskou keramikou	Starší fáze: mohyly s obojím pohřebním ritem, četné bronzы, málo keramiky. <i>Mladší fáze</i> (nový lid?): odlišná kultura hallstat. rázu s prvky starolatén. (vztah k J a Z, ke Gallii?). Žeh převažuje. Železo
h a l l s t a t t - s k á	500-200	halstattské vlivy přes již. Čechy; prvky lužic. a slez. Vývoj kultury praobyvatel končí kostrovými hroby periody bylan.			
e z n ý	l a t ě n s k á	kultura latěnských hrobů kostrových – pozdní fáze kultury galské (marnské). Válečníci ovládající domácí lid. Kostrové hroby bojovníků a žen		Kultura bylanská – další vliv kult. lužické, vytlačované kult. slezskou do stř. Čech	
	200 př. – poč. 1. stol. po Kr.				
ž e l i z n ý	ř í m s k á	<i>Stradonice</i> – kon. latěn.-poč. řím. (kon. 1. stol. př. Kr. – poč. 1. po Kr.) Popelnicová pole doby římské: 1/ starší kultura římská (<i>pičhorská</i> či <i>dobřichovská</i> , pol. 1.-3. st.) 2/ mladší k. ř. (<i>řebická</i> , 3.-5/6. stol.)		Přechod od bylanské k římské kultuře nejasný; po odchodu latěn. lidu vylidnění, úpadek osídlení, zánik osad bylan.-plátenických V sídl. jamách přechodná keramika bylansko-římská. Kult. římská je už na Stradonicích. Četná sídl., želez. pece; hroby ojed., žárové. Keramika s meandrem i vlnicí (průběžný vývoj). 2/ nádoby širší, zdobenější, import. terra sigillata	
	3.-5/6. 1.-3. st.				
	stěhování národů (5.)6.-7. st.	Kultura merovejská – expanze ze západu, lid obchodnický (Frankové?). Kostrové hroby, sídlíště Praha-Podbaba		<i>Nejmladší žárové hroby v mohylkách</i> – degenerace římské kult., vývoj k hradištní keramice. Opět osídleny již. Čechy. Poslední fáze žár. pohřbívání slovanského (někde do 11. st.)	
konec prehist.doby (8.-9. stol.) doba knížecí (<i>hradištní</i>) (od kon.9.st.)	Všeobecné rozšíření křesťanství a <i>řadových kostrových pohřebišť</i> (milodary v 11. st. mizí). Hradištní keramika – kontinuita s pozdněřímskými žárovými mohylkami. Esovitě záušnice – cizí původ, ale výroba i u nás. Hradiště už záležitostí historickou, nesahají příliš před počátek doby knížecí, nesouvisejí se staršími hradišti z doby přechodní				

Tab. 5 Přehled pravěku Čech podle *Rukověti české archaeologie* Lubora Niederla a Karla Buchtely (*Niederle – Buchtela 1910*). – *Taf. 5 Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Rukověť české archaeologie* von Lubor Niederle und Karel Buchtela (*Niederle – Buchtela 1910*).

háry a kulovité amfory) a zvoncovité poháry – (3) terramarní, tj. hlavně řivnáčská (řivnáčskou kulturu vymezil až *Jíra 1910*, i když jí tehdy dal název šarecký typ, později jinak použitý, a řadil ji před nálevkovité poháry) – (4) únětická; o rok později Niederle (a jistě Buchtela) v *Rukověti (1910, 21–28)* jej pozměnil tak, že nejprve k nám pronikají vlivy jižní: už v závěru neolitu (1) typ lengyelsko-kamenský (tj. jordanovská) a a (2) malovaná keramika, pak (3) téměř zároveň vlastní keramika terramarní (tj. badenská a řivnáčská), nepatrně i nákolní (tj. michelsberská); o něco později než (1) se objevují skupiny severní: (4) keramika durynská či šňůrová, téměř současně i (5) nordická (kulovité amfory, nálevkovité poháry, bernburský typ) a už na hranici s dobou kovovou (6) zvoncové poháry; tehdy už terramarní kultura pohlcovala všechny ostatní a vytvářela kulturu únětickou. Je tedy patrné, že směrem k „pravdě“ (k dnešnímu názoru) se autoři propracovávali postupně a systém rozhodně nebyl v roce 1910 hotov, jak se někdy tvrdí.

S ideou „pokolení skrčených koster“ v jeho starších fázích se univerzitní škola fakticky ztotožňovala potud, že po celý neolit i eneolit šlo o klidný vývoj domácího lidu bez migrací a různé keramiky představují jednak spontánní vývoj, jednak hlavně kulturní vlivy prostřednictvím obchodu. Jinak tu ale Píčov „člověk za materiálem“ neměl mnoho místa. Byl to především vliv Buchtelův, zatímco Niederle přece jen uznával, že historii není možné z archeologie úplně vymýtit („Archaeologie je věda, jejímž cílem je především studium vývoje starých kultur. Ale přitom přirozeně přechází i dále, vývoji kultur podkládá vývoj národů. [...] To sice není vlastním cílem jejím, ale vyhnouti se tomuto historisujícímu směru někdy ani nelze.“ *Niederle 1900, 216*).

Na druhé straně nám obvykle uniká to, co odhalí teprve podrobnější srovnání – nakolik totiž (s výjimkou neolitu a eneolitu) navazuje výklad *Rukověti* na postuláty vytčené dříve Píčem ve *Starožitnostech* a v *Přehledu*.

Píč sice v recenzi *Rukověti (Píč 1911a)* nadále argumentoval tím, že některé druhy keramiky neolitické (-eneolitické) jsou známy jen z hrobů a jiné jen ze sídlišť, takže jeho názor o souběžnosti skupin není vyvrácen, že rozsáhlý výskyt vypíchané keramiky v Německu mluví proti jejímu domácímu vzniku v Čechách, v dalším ale výslovně podotýká, že rozdíly v názorech jsou druhořadé. Upřesňuje své mínění o pokolení skrčených koster v době bronzové: hrobovou složku představuje kultura únětická, kdežto sídliště mají fázi starší (Slánská hora, asi totožné s terramarním obdobím *Rukověti*) a mladší (Knovíz); v Bylanech už se přechází ke spalování.

Ve starším období žárových hrobů nejsou diference velké, nakonec i včetně původu lužické kultury (Píč viděl její dávné kořeny ve středním Podunají,

nejstarší fázi vlastní kultury popelnicových polí pak v Lužici a ve Slezsku, kdežto podle *Niederla [1909c]* se měla vyvinout v horním Poodří z nordického podkladu pod terramarními vlivy z jihovýchodu – tj. ze středního Podunají; Buchtela i tentokrát otázku původu obešel). V latěnu se rozdíly omezily na datování, kde Píč dále zastává stanovisko, že kostrové hroby skončily ještě před začátkem Stradonic; totéž platí o dalších obdobích až po středověk.

„Celkem možno o *Rukověti* pověděti,“ uzavírá Píč svůj posudek, „že je v ní ještě kus zápasu mezi schematickým dělením archaeologie na periody archaeologické a mezi složitým seskupením mnohdy současných a pohřbem i kulturou rozdílných skupin archaeologických. Vířilo i mně dost často v hlavě, než jsem se probral ze schematického třídění ke skutečnému stavu, a teprve když jsem vlastníma rukama v zemi ohmatal, když jsem jednotlivé skupiny v jich vývoji v museu postavil a jich typickou spojitost na různé strany na mapách zakreslil, postavil jsem se v klidu proti běžnému proudu periodovému, který dřív nebo později musel zabočiti na novou dráhu, na dráhu národopisnou; česká archeologie nutně k tomu vede.“

Jak je patrné a jak sám Niederle (i Matiegka a Buchtela) uznal, nese se tato recenze v jiném, smírnějším tónu než dosud, „zní jinak než dříve, mluví o shodě v hlavních věcech, takže jsme počali věřiti v možnost práce do jisté míry společné“ (*Niederle 1912, 127*).

Doba hradištní a knížecí

To se znovu projevilo, když (teprve v roce 1909) vyšel už šestý svazek *Starožitností*, omezený zatím na vynikající přehled archeologie raně středověkých Čech. V úvodu k němu konstatoval Píč s uspokojením, že po více než dvaceti letech se dostal oklikou zpátky ke svému původnímu záměru zpracovat „slovanskou kulturu v době knížecí“. Tehdy si řešení tohoto úkolu představoval snadnější. Poté, co převzal redakci Památek, uveřejnil tam několik studií o staroslovanském oděvu, zbroji, lázni a dobývání kovů (1887–90). Brzy ale zjistil, že tato cesta jej povede jen po povrchu historických zpráv a chce-li se skutečně dobrat podstaty, musí se vyrovnat s archeologií v celé kontinuitě vývoje od pravěku ke Slovanům. Oněch 20 let tomu věnoval, aniž by na slovanskou kulturu zcela zapomínal – například před deseti lety publikoval studii o původu hradištní keramiky (*Píč 1899b*), jejíž kořeny nehledal ve východní slovanské pravlasti, ale ve východoalpských římských provinciích Rhaetii a Noriku, tedy v neslovanském prostředí, kde se podle něj vyvíjela tvarově, výzdobně i technicky z původně latěnských základů od 2. stol. po Kr. a odkud

se šířila k zadunajským „barbarům“ jako móda některými prvky již v mladší době římské, ale pro Slovanů se pak stala typickou od doby stěhování národů.

(Jestliže ovšem na druhé straně Píče nacházel v terénu doklady pozvolného vývoje hradištní keramiky z „třebické kultury“, byla v tom jistá nelogičnost, kterou si uvědomil Buchtela [*Buchtela – Niederle 1910, 92*], jenž se ale přiklonil k variantě domácího vývoje.)

Materiál uspořádal nyní Píč do dvou následných celků, z nichž v prvním shrnul doklady předkřesťanského žárového pohřbívání v raném středověku pod názvem „Mohyly z poslední doby pohanské“. To byla i „vlastní vinou“ (relativní chudoba obsahu) jedna z méně zvládnutých kategorií Píčova archeologického schématu. Neměla příliš na co navázat: poznatky o slovanských žárových mohylách se navzdory obecně tradiční náklonnosti archeologů k mohylám (ovšem jen bohatým na bronz) začaly hromadit teprve nedávno, zejména díky jihočeským nálezům. Tady se projevil jednak dlouhodobý nezájem o památky nálezově chudé nebo o archeologii vrcholného středověku obecně (připomeňme si typický výrok Jana Hellicha: „V Hořátku jsme byli aprilem! Jsou to hrnce kuchyňské asi z husitské doby, proto jsme se tam dlouho nezdrželi.“)⁷⁹ Na Píče mohlo zapůsobit i stanovisko Břetislava Jelínka, který ve své poměrně nedávné studii o Plešivci na Hořovicku (*Jelínek 1896, 225*) vykládal nálezy z tamní polohy Mořina jako slovanské žárové mohyly, podrobně srovnával s jinými podobnými nálezy a nezájem archeologů o tento jev (působený absencí zpráv o žárovém pohřbívání u Slovanů a dojmem výlučnosti kostrového ritu se záušnicemi v „pozdní době pohanské“) označoval za překonaný předsudek.

Tento stav poznání způsobil, že Píč s tehdy obecnou dosti nekritickou důvěrou ve správnost amatérských informací zařadil mezi slovanské žárové mohyly i několik tvrzišť či zbytků chalup ze zaniklých středověkých vesnic, jak dokládá i příslušná mapa A ve svazku III.1, třebaže už zachycuje typické oblasti raně středověkých mohyl (naproti tomu seskupení na Říčansku patří právě k těm mylným); v důsledku toho byl Píč ochoten klást do této fáze například červeně malovanou keramiku vrcholného středověku (o raně středověké se kromě „hradištních hrnců“ s vlnkou a značkou na dně nevědělo prakticky nic).

Dokládá tedy „knížecí“ díl *Starožitností* bez autorova vědomí a záměru nejstarší horizont archeologických poznatků o zaniklých osadách a tvrzištích jako základ pro budoucí archeologii vrcholného středověku. Dekonstrukci skupiny „žárových mohylek z poslední doby pohanské“ započal již krátce po Píčově smrti Jan Axamit, jenž např. identifikoval

lokalitu Dobrá Voda u Hořic jako středověké tvrziště, Vyžlovku či později i Mořinu pod Plešivcem jako zaniklé vrcholně středověké vesnice.⁸⁰ Už v prvních z obou citovaných prací podrobil Axamit tuto Píčovu skupinu dobře odůvodněné kritice, po níž už s ní nebylo možno v Píčově pojetí počítat.

Ve druhém celku jsou zastoupeny „Kostrové hroby z první doby křesťanské“. Jen spíše okrajově vsunul Píč mezi oba celky kapitulu o nálezech doby stěhování národů („Episoda kostrových hrobů s kulturou merovejskou“), jež podle úsudku uznávaného znalce franských památek, francouzského badatele Josepha barona de Baye (srov. *Šnajdr 1903b, Skutil 1947*) přijal jako doklady sporadického pronikání franských obchodních družin v době Sámově. Sepsal nálezy raně středověkých kostrových hrobů a pohřebišť, jichž bylo tehdy už známo nemalé množství, takže se zdálo, že jejich další zkoumání už nic nového nepřinese („Píč podobných hrobů již vůbec ani nekope,“ píše J. A. Jíra v roce 1903⁸¹).

Na závěr pak přidal samostatnou kapitolu o hradištích, jež byla od Vocelových časů prvním systematickým a podrobným pohledem na tento typ památek (opět včetně mapy, jež měla svého předchůdce už v roce 1893, nyní ale navíc byl mapován výskyt hradištní keramiky na hradištích).

Z tohoto rozvržení je patrné, že po chronologické stránce poznání raného středověku od Vocela nijak nepokročilo – ve dvou celcích Píčem vylíčených poznáváme stále jen starou dichotomii doby „pohanské“ a „křesťanské“ – a nezměnil se ani přístup, který se i u Píče (na rozdíl od evropského záběru pravěkých dílů) zúžil v podstatě na české poměry.

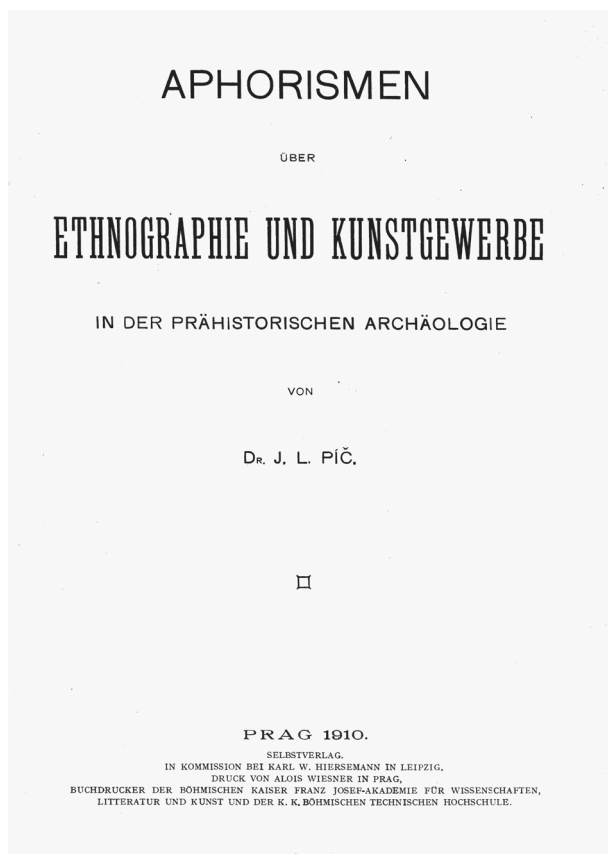
K žádnému ze zmíněných okruhů neměla opozice v celku podstatných námitek jak po stránce výkladové, tak i datovací, tím spíše, že výklad o památkách a kultuře „doby knížecí“ včetně hradišť ponechala už *Rukověť* stranou jako „úkol historiků“ (kromě jediné poznámky o stáří hradišť v rozporu s Píčovým správnějším míněním).

Z toho vyplynula i reakce, která zní téměř neuvěřitelně, vezmeme-li v úvahu počátky bojů o slovanské otázky – polemiky o Niederlovu habilitační práci 1891 nebo na ni navazující studii o původu Slovanů (*Niederle 1896*) a Píčovu sarkastickou reakci na ni (*Píč 1897b*): „Rozcházel jsem se v mnohých bodech české archaeologie s prof. Píčem od let,“ píše nyní *Niederle (1909a, 350)* „a sice nejen v jednotlivostech, i v celém systému a v celém zásadním nazírání na směr a nynější stav této nauky. V některých věcech

⁷⁹ Hellich Píčovi, 10. 4. 1894 (ANM? fond Píč, kart. 6).

⁸⁰ *Axamit 1917, 9–10; týž 1921, 230*. Podrobně revidoval Píčův seznam pozdních mohyl *Turek 1946*. Srov. *Smetánka – Klápště 1979*.

⁸¹ V dopise jednatelem Společnosti přátel starožitností českých A. B. Černému, b. d. – Archiv NM, fond SPSČ, přijatá korespondence.

Obr. 16 Titulní strana Píčových *Aforismů* z roku 1910. – Abb. 16 Titelblatt von Píč's *Aphorismen* vom Jahre 1910.

sblížila se naše mínění, kdysi diametrálně proti sobě stavší, v jiných a základních zůstali jsme proti sobě, a bude prací jiných, aby rozhodli, na čí straně bylo více pravdy, více vzájemného uznání.“

Jde-li tu o díl věnovaný slovanské tematice, nelze v této souvislosti nezmínit i méně známý protějšek polemik o Píčov *Starožitnosti*: po celou dobu od roku 1902 probíhaly na téže půdě souběžně diskuse o postupně vycházejících dílech *Slovanských starožitností* Niederlových, přičemž poměr byl obrácený, Niederle byl předkládajícím autorem a Píč kritikem, ale duch polemiky zhruba stejný. (Bylo to ostatně jaksi v ovzduší doby – víceméně současně zápasila i česká historická věda o pojetí českých dějin – Goll resp. Pekař s Novotným – nebo o pojetí dějin kultur-ních.) Tímto okruhem sporů se zde zabývat nebudeme, zavedl by nás příliš daleko; uvědomíme si pouze, že i v tomto případě šlo o konkurenční zápas: Píč, i když to výslovně neřekl, měl vlastně už od studentských let, kdy podle svědectví spolužáků znal Šafaříkovy *Slovanské starožitnosti* téměř nazpaměť, v úmyslu dopsat chybějící druhý, kulturněhistorický díl tohoto slavného spisu – a tím měl vlastně být třetí díl jeho knihy. Niederle se s tímž záměrem hlásil k Šafaříkovi otevřeněji, i samým názvem díla, ačkoli pak této

kulturněhistorické části dal přílehlavější název *Život starých Slovanů*.

Náznak smířlivosti neznamena, že Niederle neměl co kritizovat: oprávněně se opřel Píčovu již staršímu názoru, že Slované žili v původních sídlech (na území lužických popelnicových polí) v kulturní jednotě až do rozhraní 5. a 6. stol. po Kr., kdy se teprve oddělily větve východní a jižní (což *Píč* – 1909, 8 – zdůvodňoval přítomností keramiky tzv. hradištní u všech Slovanů), správně stále nepovažoval za prokázaný přechod od doby římské ke slovanským žárovým mohylám (proti Píčovi, ale i Buchtelovi); merovejskou kulturu nechtěl brát jen jako epizodu, ale jako trvalé obchodní spojení Čech s cizinou od 5. do 7. stol., polemizuje o původu esovitých záušnic, o otázkách antropologie (vlastně kranologie). To mu ale nevadí v uznání práce, které přeje šťastné dokončení.

Jako by si chtěl uspořádat myšlenky a metodická východiska zaujatá během psaní předchozích svazků a zároveň je vysvětlit odborným zájemcům stěžujícím si na češtinu originálu (neuvažoval snad někdy aspoň o cizojazyčném ekvivalentu *Přehledu*?), vydal Píč krátce nato v němčině drobný tisk *Aforismů* o etnografii a uměleckém řemesle v pravěké archeologii (*Píč 1910a*); jako teď vše, i ten byl vlastně polemický už v názvu, stavícím proti sobě jeho stanovisko (přesněji etnologické, ne-li přímo historické) a pozitivistický přístup jeho kritiků (vlastně Buchtely). Nicméně nešlo o žádný útočný pamflet, nýbrž o soubor zajímavých myšlenek, objasňujících celý jeho odborný názorový svět. Je škoda, že především ve stínu brzy následujících nešťastných okolností (ačkoli prý ji dokonce Niederle ve svém semináři chválil – *Böhm 1954*, 22, recenzoval však jedině jeho čerstvý absolvent v národopisném žurnálu – *Eisner 1911*) zmizela tato věc v úplném zapomenutí, ze kterého ji alespoň náznakem vzkřísil teprve Bedřich Svoboda, když při Píčově jubileu uveřejnil český překlad několika ukázek spíše metodické povahy (*Svoboda 1947*); ve skutečnosti ani příliš rozsáhlé *Starožitnosti*, ani spíše populární *Přehled*, ale právě tyto *Aforismy* jsou zralým a definitivním shrnutím Píčových teoretických, metodických i praktických poznatků a názorů, shodou okolností proměněným v jeho vědecký odkaz.

Shrnutí a utřídění bylo právě nyní skutečně zapotřebí, protože kniha z roku 1909, byť zdařilá a uznávaná, byla jen prvním z obou plánovaných svazků „slovanského“ třetího dílu, jehož oddělené vydání bylo vlastně jen odkladem zaujetí zásadního stanoviska k Rukopisům. Na jejich přijetí či odmítnutí záležela sama podstata chystaného sedmého a posledního svazku o rané kultuře českých Slovanů. Obecné přesvědčení říká, že od této chvíle Píč směřoval ke své osobní tragedii, protože skálopevně věřil v pravost

Obr. 17 J. L. Píč v posledních letech života. – Abb. 17 J. L. Píč in den letzten Jahren seines Lebens.

Rukopisů. Skutečně některé z jeho posledních výroků o tom svědčí, na druhé straně by se možná – s vědomím, že odpůrce stejně nepřesvědčí – tolik nenasnažil o důkazy pravosti, kdyby si byl věcí Rukopisů jednoznačně jistý.

Jeho střízlivý postoj ukazuje už skutečnost, že v archeologickém dílu, tedy v tématice, v níž se kdy si Vocel opíral o Rukopisy každou chvíli, se on sám k jejich podpoře neuchýlil prakticky ani jednou. Sám Niederle v nekrologu pro Českou akademii uznal, že „jej látka líčící pohanskou dobu českou stále nutila, aby se o Rukopis opřel – ale nalézáme tam jen jednu skromnou narážku na Čestmíra“ (Niederle 1913, 120 – což ovšem kontrastuje s nespravedlivou, ale později oblíbenou paušalizací v pozdějším oslavném niederlovském článku A. Stockého – Stocký 1925 –, že Píč „tvrdošíjně hájil rukopisná falsa a na nich zakládal část svých vývodů“). Jisté je, že v pojednání o staroslovanské kultuře nebyla už tato politika možná a Píč ji ani použít nechtěl. „Byl jsem přesvědčen, že vřava protirukopisná ustoupila průběhem doby klidné rozvaze a [...] mínil jsem i já v budoucím svazku Starožitností země české docela vážně citovati Rukopis královédvorský a vykládati různé jeho podání v oboru kulturněhistorickém“ (Píč 1911).

At jakkoli, zřejmě je, že nejpozději v roce 1910 dospěl Píč k závěru, že otázku RKZ je třeba definitivně vyřešit, aby mohl pokračovat. I proto se obrátil na správní výbor NM s návrhem vypsání ceny na sepsání účinné obrany RKZ:

„Roku 1917 bude sté výročí nalezení Rukopisu Královédvorského, který v dějinách našeho národního probuzení hrál úlohu tak význačnou. Jako odchovanci této doby litujeme upřímně, že nejkrásnější tyto výtvořky české poesie vyloučeny moderní školou vědeckou i ze staré i z nové literatury české, ačkoliv rukopis sám od palaeografů nikdy nebyl uváděn v pochybnost, ano skvěle obstál při dvou chemických zkouškách.“ Zesnulý arch. Hlávka s přáteli chtěl vypsát k tomuto jubileu cenu na jeho rehabilitaci, ještě na smrtelné posteli prý na to několikrát vzpomněl. Proto Píč na jeho památku žádal o vypsání soutěže na práci, jež by podle Hlávkovy přání obsahovala přehled dosavadních sporů a úsudků odborníků, systematické porovnání námitek a obhajob a konečně pokus o vyvrácení dosud platných námitek. Lhůta je dána do roku 1915. Cenu 4000 K skládají napůl Píč a řed. Karel Kubeš, člen národohospodářského odboru České akademie – „Dva staří vlastenci“, jak je připsal pro veřejnost podepsán.⁸²

Termín 1915 byl ovšem pro jeho potřeby příliš dlouhý; proto se Píč rozhodl ke kroku, o němž netušil, jak osudné následky bude mít.

Konec, jeho důsledky a závěry

Aféra, která následovala a tragicky skončila, je v hlavních rysech známá a lze ji shrnout jen stručně. Píč si s důvěrou ve své dosud neotřesitelné postavení v Národním muzeu vypůjčil z knihovny dva listy Rukopisu královédvorského (se dvěma středověkými rukopisy z Čech pro srovnání) a počátkem podzimu 1911 ji odvezl do Paříže a Milána se žádostí o paleografické posudky významných znalců starých písemných památek (do Německa, jehož paleografům by byly rukopisy nejbližší, nechtěl kvůli možné nacionální podjatosti). Zběžná a formální až vyhýbavá vyjádření badatelů málo obeznámených s českými a střeoevropskými památkami, ovlivněná i spěchem, s nímž návštěvník znervóznělý rozhodujícím okamžikem jejich stanoviska vymáhal, dokázal však Píč vyložit jako vítězství Rukopisu a v článku pro denní tisk (17. 12.) slavnostně prohlásil, že s konečnou platností nejde o moderní podvrh, že „Rukopis královédvorský, uznaný soudem mezinárodním za rukopis XIV. věku, je nejen slavnostně rehabilitován, nýbrž zůstane i nadále chloubou našeho národa“ (Píč 1911); uvedl také, že cestu

⁸² Archiv NM, fond Registratura, kart. 72, čj. 1320 z 5. 7. 1910; dodatek čj. 2063 ze 13. 11.

Obr. 18 Pracovna prof. J. L. Píče v jeho bytě v Sokolské ulici na snímku pořízeném (policíí či žurnalisty) těsně po tragické události; psací stůl, na kterém vznikaly *Starožitnosti země České*, je dnes vystaven v malém muzeu na radnici rodného městečka. – Abb. 18 Arbeitszimmer von Prof. J. L. Píč in seiner Wohnung, Sokolská-Str. in Prag-Neustadt, auf dem knapp nach seinem tragischen Tod (von Polizei oder Journalisten) angefertigten Bild: der Schreibtisch, wo Píč's *Altertümer* entstanden haben, ist heute in kleinem Museum im Rathaus seines Geburtsortes Mšeno ausgestellt.

podstoupil proto, že potřeboval jistotu, jelikož „chtěl docela vážně citovati Rukopis královédvorský a vykládati různé jeho podání v oboru kulturně-historickém“. Příteli prof. J. Kryštůfkovi tehdy řekl: „V příštím svazku *Starožitností země české* chci citovati Rukopis královédvorský, proto pokládám jsem za povinnost, abych si získal neklamný důkaz o jeho pravosti.“⁸³

Až potud figuruje v celé záležitosti Píč, jak jsme jej dosud znali, sebevědomý a bojovný natolik, že podle *Niederla* (1913, 120) se v uvedeném článku „zrcadlí dokonale celá bytost Píčova, zejména její stránky stinné“. Ve vítězné euforii považuje výsledek cesty za „největší čin svého života“. Ale v té chvíli přichází zlom. Povahám jako byla jeho, stačí k přechýlení od euforie k depresi a ke ztrátě duševní rovnováhy poměrně málo. Spouštěčem této změny se stala zesměšňující anonymní kritika zdánlivě z pera pouhého (sice reálného, ale jen jako zástěrka skutečných autorů fungujícího) „studujícího VII. třídy gymnasia“ J. K. v listu *Čas*, blízkém Masarykovi, k němuž redakce (J. Herben) přičinila dehonestující poznámku: „Stát dra Píče sice vážné odpovědi nezasluhuje, přesto však uveřejňujeme zasláný nám příspěvek jako zajímavou ukázkou studentské práce.“

Píč sice odpověď očekával, ale ne touto urážlivou formou. Navíc vedení Národního muzea odpovědě-

lo na Píčův triumf administrativně formálním poukazem na porušení předpisů při výpůjčce rukopisu a odložilo dokonce projednání jeho – pro něj tak závažné – zprávy o cestě s posudky na některou příští schůzi. Přitom si Píč byl natolik jistý výsledkem, že už připravil rozmnožené zpravodajství pro tisk, uvedené větou: „Ve včerejší schůzi správního výboru Musea král. Českého předložil jednatel zprávu prof. Dra J. L. Píče...“, kde také vykládal okolnosti výpůjčky.⁸⁴

Ačkoli pro odklad existovaly dobré důvody (zpráva byla odevzdána den před schůzí a její projednání nebylo možno běžným mechanismem připravit, na program bylo složité jednání o příplatcích požadovaných zaměstnanci), Píčova zjitřená mysl si tento krok vysvětlila jako „nůž do zad“ ze zázemí, jež on považoval za nejbezpečnější a o něž se hodlal opřít. Teprve ztráta této jistoty jej zlomila; tehdy si zřejmě naplno uvědomil, nakolik jeho dříve výsadní postavení utrpělo smrtí jeho patrona Hlávky (1908). Hluboké deprese Píčovy si všimlo jeho okolí, nikdo ale nečekal, že už 19. prosince Píč z vlastní vůle ukončí svůj život.

Tragický krok známého učenice vyvolal v pražské společnosti senzaci, protože se tak výrazně rozcházel s obrazem člověka, jakého nejen jeho kolegové a přátelé znali. Denní tisk protirukopisné strany spekoval o tom, že Píč „snad již viděl nepoměr mezi tím, co chtěl, oč usiloval, co ho stálo tolik práce, a tím, co vědecky trvalého zůstává z jeho díla“ (*Čas* 21. 12.), že ztratil důvěru v pravost Rukopisů (ačkoli na druhé straně se mu podkládaly takové fámy, jako že prý našel na Berounsku místo, kde stál pěvec Záboj podle líčení RK – Jan Herben v *Čase* 24. 12.). Jak už řečeno, nic tomu nenasvědčuje – snad jen poslední dosti nevybíravé útoky na prof. Golla a Gebauera kvůli Rukopisům, jež mohly vyvérat právě tak ze sebevědomé jistoty jako z vnitřní nejistoty zvyšující výbojnost. Spíše šlo ale o momentální pád do deprese a ztrátu chuti žít, způsobenou nešťastnou konjunkcí nepřilíh významných a za jiných okolností pro něj snadno překonatelných událostí. (Správní výbor NM sice potom přenesl veškerou vinu za nepředpisovou zápůjčku části RK na mezitím zemřelého jednatele prof. V. E. Mourka, ale Píčovi už tím nepomohl.)

Důsledky tohoto výstřelu pro další vývoj české archeologie byly zásadní. S Píčem zmizela „muzejní škola“ a zbyl jen zástup přátel, zpočátku ještě dosti vlivný, jehož kroky však dokázal „univerzitní“ tábor neutralizovat a nechat vyznít do ztracena. Podařilo se pouze slavnostně uložit pozůstatky zemřelého ve vyšehradském Slavíně (19. 3. 1912) a krátce nato obsadit uprázdněné místo kustoda pravěkých sbírek NM pracovníkem muzea-nearcheologem dr. Václa-

⁸³ *Kryštůfek – Waněk* 1914, 24; cestu a výsledky podle Píčových zápisků v pozůstatosti Č. Zírba v LA PNP podrobněji popsal *Kössl* 2007, 80–81.

⁸⁴ „Nové palaeografické zkoumání Rukopisu Královédvorského“ – Archiv NM, fond Píč, kart. 20, č. 1381.

Obr. 19 Čtvrt roku po Píčově úmrtí byly jeho ostatky z pražských Olšanských hřbitovů přeneseny do Slavína – hrobky předních českých umělců a vědců na Vyšehradě. – Abb. 19 Ein Vierteljahr nach Píč's Abschied wurden seine sterbliche Überreste nach Slavín – Ehrengruft hervorragender tschechischer Künstler und Wissenschaftler – am Prager Vyšehrad übergetragen.

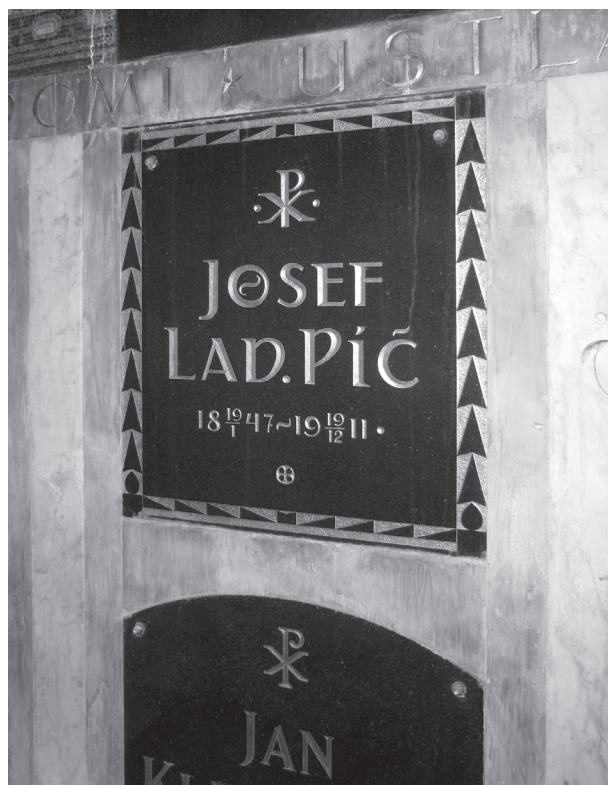
vem Fabianem, nikoli někým z univerzitního tábora či z jeho okruhu.

Situaci komplikoval fakt, že v NM nebyl nikdo, kdo by Píčovo místo zaujal. Se svou obvyklou britností to pro sebe komentoval Albín Stocký v roce 1912: „Píč sám žádného, žáka nevychoval. Byl příliš nesnášenlivý, než aby byl vydržel někoho mladšího kolem sebe.“ (Zda si na tento soud vzpomněl při pozdějším vývoji vlastního poměru ke svému nástupci Schránílovi?) Oprávněnost tohoto odsudku výslovně ve Fabianově případě zpochybňuje ovšem jiné svědectví, podané mladým tehdy pracovníkem knihovny NM dr. Josefem Volfem: „Píč [...] byl by jej také rád připoutal k své vědě, ale Fabian neměl pro ni zájmu“ (Volf 1931, 354). Jeho pravým učitelem a patronem byl prof. Koula. I z Volfa chtěl prý Píč udělat archeologa, bral je oba na vykopávky, ale ani jeden v sobě neobjevil náklonnost k jeho oboru a neskrývali to před ním.

„Svým vlastním přátelům nikdy mnoho o archeologii nevykládal, omezuje se jen na populární výklady“, pokračuje dále o Píčovi Stocký (1911–30, 14). „Tito přátelé jeho byli dilettanti, obětaví přátelé [...] Waněk, Felcman, Požarecký – a v prvé řadě Hlávka.

Hellich lékárník v Poděbradech náležel do tohoto kruhu, ale jen zčásti pracoval pro zemské museum [...]. Žádný z jmenovaných neprohloubil své vědomosti archeologické a nešel přes dilettantství. Hellich sám několikrát to projevil a veřejně říkal – já nic cizího nečtu – já to tak nepěstuju. Když se něco najde, já to prokopu – vyberu a dám do musea – ale abych to takhle studoval, k tomu nemám času. [...] Tedy kromě svých přátel, starých pánů, neměl Píč vůbec žádného pravého stoupence.“

Tady Stocký narazil na problém, který vlastně od počátku poznamenával celou „muzejní školu“: Píč rozhodně nepočítal s tak náhlým ukončením své vědecké dráhy a své zázemí budoval jako „obslužné“ pro sebe a muzeum, nikoli jako rovnocenný kolektiv. Stocký sám s tím učinil zkušenost, když roku 1906 vstoupil do Archeologického sboru a hodlal se archeologii blíže věnovat. Po letech napsal Karlu Buchtelovi: „Kdo sedí v rákosí, tomu snadno píšťalky řezat“ řekl mi kdysi Píč. Myslil tím, že sedím v archeologicky bohaté půdě, že mohu tedy něco dělat, a dodal, řezte tedy – ale jak řezat neřekl. To bylo r. 1906. „Řezat píšťaličky“ jsem se naučil teprve u Vás, a cítím dnes, že dobře řezat. A za to učení, za to, že jste se nevysmál ubohému dilettantu, nýbrž že jste z něho udělal archaeologa, za to jsem Vám tak vděčen a od-

Obr. 20 Uzávěrová deska jedné z hrobkových komor uvnitř Slavína, za níž je uložena rakev J. L. Píče. – Abb. 20 Verschlussplatte einer der Grabkammer im Inneren von Slavín, wo J. L. Píč's Sarg hinterlegt ist.

dán tělem i duší.⁸⁵ Cítil Píč, že nový zájemce (ač také z prostředí venkovských cukrovarů, typického pro složení jeho „družiny“) by se brzy samostatným myšlením vymknul z rámce „družiny“? Univerzitní tábor tak získal přívržence v budoucnu významného.

Zavedlo by nás daleko, kdybychom měli sledovat spory stran a klik usilujících o místo po Píčovi, jenž ani nebyl ještě pohřben. Stručně řečeno, nedostal je J. A. Jíra, jehož hned po Píčově smrti doporučoval Kossinna jakožto spolupracovníka svého časopisu *Mannus* na stránkách tohoto listu („Hoffentlich kommt nunmehr an die Spitze des Prager Museums ein Mann mit streng wissenschaftlichen Eigenschaften, wie sie der treffliche Forscher [...] J. A. Jíra in Podbaba aufweist?“ – *Mannus* 1911, 328); proti tomu zásadně byli Niederle s Buchtelou vzhledem k nepřátelství, jež se mezi nimi a Jírou vyvinulo, přestože se Jíra pokusil o smíření. Nedostal je však ani touto stranou prosazovaný Buchtela, jehož kandidatura zase narážela na tvrdý odpor v Muzeu, zejména u prof. Kouly a členů „družiny“ v Archeologickém sboru. Zejména Vaňkovým vlivem a s vyloučením zástupců univerzitního směru (proti němuž Stocký jako jeden z nepozvaných písemně protestoval) bylo přijato jmenování Jana Hellicha inspektorem pravěkých sbírek a V. Fabiana jejich provizorním správcem. To všechno samozřejmě nebylo na prospěch oboru a kroky učiněné z nouze byly napraveny teprve nástupem A. Stockého, jednohlasně zvoleného při konkursu v květnu 1913, kdy vedení Muzea už hledalo cestu k vítězům sporu a Stocký byl v té době jejich hlavním kandidátem. (Novým inspektorem sbírek byl už v lednu zvolen Niederle.)

S tím souvisí i pokus univerzitních kruhů ovládnout Muzeum jakýmsi frontálním útokem na dvou frontách. Na jaře 1912 se konalo výroční valné shromáždění Společnosti Musea král. Českého s volbami výboru, a tu „skoro celá fakulta filosofická na jednu objevila se s výbojnou tvářou a se zimničnou horečnatostí v agitaci“, jak sarkasticky uvádí referát v Českém slově (*Ss. 1912*): prý na pokyn prof. Golla přišla svrhnout výbor a dobýt Muzeum, protože se jim zdálo málo rakušácké (narážka na Gollova politickou orientaci). Rozhodně četné přihlášky z tohoto tábora do Společnosti ve dnech před shromážděním nebyly náhodou ani náhlým zájmem o práci Muzea. Hlavním organizátorem a agitátorem byl prý mladý historik Jan Heidler, jeho „pobočníky“ Jiří V. Daneš, Zdeněk Nejedlý a Kamil Krofta. Památku Píčovu zachraňovali prof. Kryštůfek a hlavně prof. Jan Koula (přednosta oddělení historické archeologie).

Podobně vstupuje sešikovaný univerzitní tábor do Archeologického sboru o rok později, na schůzích

24. 4. a 4. 6. 1913: Jan Eisner, Jiří V. Daneš, Josef Dobiaš, Jan Heidler, Jiří Horák, Václav Chaloupecký, Josef Kazimour, Kamil Krofta, Zdeněk Nejedlý, Josef Šusta, Rudolf Urbánek, Václav Vojtíšek, Zdeněk Wirth, abychom jmenovali jen některé z mladších.⁸⁶ Tady ovšem určitá intervence byla ku prospěchu věci, protože Sbor, už před deseti lety opuštěný Píčem a od té doby spíše setrvačností přežívající, byl podle slov samotného Píčova krátkodobého nástupce Václava Fabiana „institucí vymřené skoro schopnou“. Nebudeme už tento vývoj sledovat;⁸⁷ okolnost, že v dubnu 1913 přijímá Sbor nové stanovy, navržené Niederlem, Buchtelou a Matiegkou, hovoří dostatečně výmluvně. Na druhé straně neměly tyto změny nadějí na dlouhé trvání, protože na obzoru se už rýsovaly kontury konfliktu mnohem závažnějšího.

Vraťme se ještě do jara 1912. Pocit potřeby důstojně připomenout Píčovu památku, ovládající Píčovy přátele a ostatními zprvu přijímaný snad i pod jistým vlivem špatného svědomí, zplodil různé momentální návrhy (pamětní číslo *Památek archeologických*, vydání sborníku J. L. Píče, název „Píčova síň“ pro jeden z archeologických výstavních sálů, pamětní deska v muzeu), které se však po uplynutí určitého společenského „období smutku“ brzy vytratily z pořadu dní. Ostatně příznačné bylo i to, jak se Muzeum ve vlastním časopise rozloučilo s jednou ze svých nejvýznamnějších postav – čtyřřádkovou zprávou (*Anonym 1912*). Všechno, co se v Muzeu a v archeologii dělo po Píčově smrti, poznamenávala jakási snaha o překonání minulosti jejím potlačením – v tom smyslu bylo náhlé zmizení této dominantní osobnosti ze scény skutečně zřetelným mezníkem.

Reakce veřejnosti na Píčovův nenadálý odchod byly ovšem v naprosté většině konsternované touto událostí a litovaly ztráty vynikajícího českého učenice. Na okraji stály výpady v tisku i ve společnosti, vinící z Píčovy smrti univerzitní tábor odpůrců Rukopisů, což zase na druhé straně přivedlo Jana Herbena – kdysi Píčova dobrého známého – v jeho *Čase* ke skutečně nevkusným komentářům o zemřelém a jeho smrti. Podobně historik Josef Šusta vyslovil názor, že Píč při dokazování pravosti RKZ nebyl příčetný.⁸⁸ Za hranicemi jim v tom nezáměrně sekundoval berlínský *Kossinna* (1911, 328), jenž z celého díla zesnulého pozoruhodně vyčetl pouze „seine rein für heutige politische Zwecke zurecht gemachten Ansichten über Chronologie und Stammeskunde der böhmischen Vorzeit.“ (Přísllovečným šídlem v pytlí je rozhořčení nad hypotézou slavnosti lužických popelnicových

⁸⁵ Dopis K. Buchtelovi, 16. 1. 1913 – koncept in *Stocký 1911–30*, 26.

⁸⁶ Seznam nově přihlášených členů, předložený ke schválení správnímu výboru NM (Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 78, čj. 856 a 1207/1913).

⁸⁷ Více o tom *Sklenář 1968*, 99–100.

⁸⁸ Český časopis historický 18, 1912, 129.

polí – Kossinna právě začíná pro tento komplex místo Germánů či Keltů počítat s Thráky nebo Illyry.)

O tom, jak bylo zasaženo veřejné mínění, svědčí také oba jeho pohřby. Původně byl totiž Píč pohřben na Olšanských hřbitovech po slavnostním obřadu, jehož se zúčastnili rektori a profesori pražských vysokých škol, představitelé učených společností a české vědy i umění, z „univerzitní školy“ samozřejmě prof. J. Matiegka (jenž dokonce mluvil jménem českých a moravských archeologů o tom, že *Starožitnosti* „zůstanou nám biblí, tou svatou knihou, která sice místy připouští různý výklad, ale která obsahuje základy našeho vědění o českém pravěku“) a stejně samozřejmě nikoli Niederle či Buchtela.

(Matiegka, ač sám čelný příslušník univerzitního tábora, ale na druhé straně v přátelských vztazích s Píčem, zachovával jako vždy vzácně slušný přístup a na rozdíl od předchozích zmíněných nekrologů se v Národních listech – *Matiegka 1911* – omezil na konstatování, že „Píčov výklad jest v některých směrech předmětem kontroverze a dojde časem doplnění a opravy.“)

Po čtvrt roce byly ostatky „slavného tvůrce české archeologie“ (jak stojí na pozvánce rozesílané Archeologickým sborem) vyzvednuty a přeneseny na vyšehradský hřbitov, kde byly 19. 3. 1912 uloženy do Slavína, tehdy už známé hrobky nejvýznamnějších mužů národa; stalo se tak na žádost správního výboru Společnosti Národního muzea, který se postavil za návrh Píčova krátkodobého provizorního nástupce dr. Václava Fabiana. Stal se třetím „obyvatelem“ Slavína po Juliu Zeyerovi a V. V. Tomkovi. (Pro hodnocení jeho veřejného uznání, ale i vlivu jeho přátel stojí za zmínku, že byl i jako sebevrah důstojně pohřben na římskokatolickém vyšehradském hřbitově.)

I z těchto událostí bylo zřejmé, že postoje dovedené letitým bezohledným zápasem do pozic, z nichž nebyl možný ústup, poznamenávaly vztah univerzitní školy k Píčovi ještě dlouho. Jestliže Niederle později napsal, že jej celé toto ovzduší stálého boje mrzelo, neplatilo to evidentně pro nejbližší léta po Píčově smrti. „Škola univerzitní“, před jejímiž vůdci a první generací jejich odchovanců se rázem otevřela možnost ovládnout celý obor, pochopila Píčovu smrt jako uvolnění cesty a snad v potřebě dodatečně ospravedlnovat své kroky nedokázala se ani v této chvíli přenést přes způsoby osobního boje z předchozích let. O tom v neposlední řadě svědčí nekrolog psaný Niederlem, z nichž přátelé zesnulého cítili „přímo mrazivou rezervu“: na stránkách Českého časopisu historického bylo dosti trapné číst slova: „Vcelku prof. Píč byl výborný a nezištný správce musejní, byl velmi obratný osnovatel exposic a učených teorií, ale bez pravé vědecké metody, bez hlouběji založeného poznání a bez vědecké kritiky. Nedovedl přísně a pravdivě posuzovati ani svých thesů ani ji-

ných, [...] nedovedl vpravdě vědecky myslit a vědecky pracovat“ (*Niederle 1912*, 128). A jen o málo slabší verzi téhož čteme v nekrologu pro Českou akademii (*Niederle 1913*, 122). Oč objektivnější byl A. Stocký, jemuž přes všechny názorové rozdíly nebylo zatěžko přiznat (ovšem o něco později), že Píč byl „skutečná osobnost vědecká“.

Neméně pozoruhodné je, že Niederle na jaře 1912 dokázal jako doporučení laboranta Landy v NM⁸⁹ napsat, že „na vybudování sbírky praehistorické [...] má podíl největší, jelikož většinu předmětů sám vykopával, restauroval, slepil“ a Píč mu zřejmě jenom pomáhal.

To vše bylo řečeno o člověku, který v mezinárodní archeologické obci dosáhl uznání znatelně vyššího než jeho domácí kritikové (příklad: „der erfolgreichste Prähistoriker, den Böhmen je besessen“ – *Szombathy 1901*, 355).

Nebývá zvykem využívat nekrologu k vyřizování osobních sporů a k útokům, byť vyváženým oceněním ve směrech pro pisatele méně důležitých. Od Niederla bylo stěží možno očekávat chválu soupeře, s nímž celý život ostře bojoval; nebyl však snad v tom případě nucen nekrolog psát, alespoň pro ČČH (v akademii se stal Píčovým nástupcem ve funkci sekretáře prehistorické sekce archeologické komise).

Přitom na druhé straně v soukromé kondolenci správnímu výboru Národního muzea psal Niederle, že lituje nešťastné smrti Píčovy „i proto, že odešel, když sám po 20letých bojích o základní poznatky české archeologie konstatoval nedávno, že rozpor mezi námi týká se jen věcí vedlejších a v hlavních že jsme shodni“, tím mínil jeho recenzi *Rukověti*, „a kdy jsme takto právem doufali v novou fási další práce společné“.⁹⁰ Pokud jde o věcnou stránku sporu, byl Niederle ochoten hovořit v podobném duchu již o něco dříve – ve výše citované recenzi posledního a málo sporného svazku *Starožitností*. To byl značný ústupek ve srovnání s nedávno deklarovaným názorem, že stanoviska obou škol „rozcházejí se skoro ve všech hlavních bodech velmi značně“ (*Buchtela 1907b*, 33).

Postoje vítězného tábora ovšem určoval Buchtela. Konstatoval to i vnější, byť ne nestranný pozorovatel I. L. Červinka v dopise J. A. Jírovi: „Proti Buchtelovi marně bojovat, M.[atiegka] i N.[iederle] jsou v jeho vleku, a on má všechno sám v rukou. A že je to mstivý, nafoukaný byrokrat, to víte sám dobře!“⁹¹

Je pravda, že chystaný archeologický sjezd v létě 1912, jehož původní termín navrhl sám Píč, byl spojen s takovým očekáváním a uvědomovali si to nejen

⁸⁹ Žádost: ANM-RNM, kart. 78, čj. 508/13 (12. 3. 1913).

⁹⁰ L. Niederle Národnímu muzeu 20. 12. 1911 – Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 75, čj. 2569/11; totéž vyjádřil i v nekrologu v ČČH (*Niederle 1912*, 127) a také *Matiegka 1911*, 2.

⁹¹ Kojetín 5. 7. 1913 – Muzeum hl. m. Prahy, odd. archeol. sbírek, archiv J. A. Jíry, sv. 73.

protagonisté, nýbrž i lidé nezúčastnění, pro něž už tento dlouhý zápas začínal být obtížným. Tak např. hradecký archeolog a muzejník Ludvík Domečka psal v té době poděbradskému Janu Hellichovi: „Právě dostal jsem oznámení, že archaeologický sjezd bude letos o svatodušních svátcích v Praze. Při něm snad dojde ke shodě archaeologů předhistorických tzv. školy musejní a universitní.“⁹² Sjezdu organizovaného Českým archeologickým klubem, první akce toho druhu v Čechách, se Píč nedožil a tak sjednocení archeologů proběhlo jinde a mělo trochu jiný ráz, než snad on sám očekával.

Píčov odkaz

Další vývoj české archeologie byl už na těchto základech předvídatelný a nic na něm nezměnila ani stagnace pěti let světové války; poměry v nové republice po roce 1918 se utvářely již plně v režii univerzitní školy. Válečná přestávka se (kromě jiného) projevila hlavně tím, že dále rozptýlila a oslabilu stárnoucí kádr Píčov „družiny“ (ta už se jako pojem neobjevuje) a Píč sám, rychleji než za normálních okolností, ne bez přičinění univerzitní školy mizel v mlze nedůležité „prehistorie“ oboru.

Začalo to velmi brzy, vlastně už souběžně s potlačováním Píčov památky, (resp. snah o její připomenutí v „dobytém“ Národním muzeu. Sebevědomí vítězů navodilo dojem, že zejména v úseku, na němž zápas proběhl, je vlastně vše hotovo. Se šťastnou nevědomostí o všem, co se ještě skrývá zejména v eneolitické části tohoto komplexu, prohlašuje *Stocký* (1913, sep. 4): „Je-li v české neolithické periodě cos nejasného, nebo potřebuje něco prohloubení, je to jen otázka pomalované keramiky a úplně přesné odůvodnění chronologie jednotlivých cizích vlivů, aby z nich byl náležitě patrný vývoj únětické kultury.“

Nejblíže příští přehled pravěkého osídlení Čech, z hlediska historické geografie pojatý Niederlovým nedávným absolventem Janem Eisnerem (*Eisner 1914*) podává vývojové schema v podstatě podle Buchtely, přičemž Píč se jen tu a tam objevuje hlavně jako nositel dílčích mylných názorů (jeho mapy jsou ale užity a oceněny a nenajdeme tu také žádné osobní invectivy, což je nepochybně dáno mimořádně nekonfliktní povahou autora).

Starožitnosti zůstaly samozřejmě nedokončeny. „Doufejme však, že se najde odborník, který s pietou k zemřelému a na základě připraveného materiálu dokončí dílo pro českou vědu tak důležité,“ přál si J. *Matiegka* (1911, 2); jeho přání se nevyplnilo –

⁹² L. Domečka J. Hellichovi, Hradec Králové 11. 3. 1912 – Polabské muzeum, Poděbrady, fond J. Hellich, ič. 12.661. Ke sjezdu podrobněji *Sklenář 2013*, 17–18.

v původním rozsahu Píčov koncepce to už nebylo možné. Nejvíce snad se jí přiblížil svými syntetickými pracemi badatel v mnohém mu duchovně blízký a vlastně i následovník a obhájce v Národním muzeu – Rudolf Turek (zejména *Turek 1988*).

Za těchto okolností žila poměrně nejdéle z Píčova odkazu jeho expozice českého pravěku v Národním muzeu – byť pojatá v dobovém duchu jako přehlídka pokud možno veškerého vystavovatelného sbírkového fondu, množstvím uspokojující zájem odborníků a ohromující laiky: na svoji dobu velkolepá, od soupeřů uznávaná co do materiálu, odsuzovaná co do pojetí a Píčem samým v průběhu trvání modifikovaná. (Více o ní *Sklenář, v tisku*.) Na štěstí pro ni se Píčovým nástupcem ve vedení pravěkých sbírek Národního muzea nestal Buchtela, jak si přál Niederle, ale rovněž vynikající prehistorik, ovšem z řad venkovských muzejníků pocházející a s oběma táboři dobré styky udržující, ing. Albín Stocký.

Ten se při převzetí správy pravěkého oddělení NM vyjádřil v časopiseckém programovém článku velmi ostře o Píčově systému (je ovšem míněno „pokolení skrčených koster“, jeho zájmu o neolit nejbližší), jenž vedl „k nemožnému uspořádání největší české praehistorické sbírky. Průměrný návštěvník si neodnáší správného obrazu o vývoji kultur (což je při tak ohromné sbírce obtížné, i je-li uspořádána podle nejlepšího systému), domácí odborník je při studiu zdržován a cizí badatel zbytečně maten“. K žádosti Píčových přátel na alespoň dočasnou konzervaci expozice ostře, ale správně podotýká, že nelze požadovat „uzavření sbírky jako by po ochranný zvon, protože by tím byl značně stížen další vývoj české praehistorie“ (*Stocký 1913*, 3).

Rozhodná slova jsou ovšem zase vyslovena se zřetelem na nejstarší úseky, jež měl Stocký stále na mysli jako nejslabší článek Píčova systému. Ve skutečnosti se k expozici zachoval pietně, i z úcty, kterou choval k jejímu tvůrci, třebaže s ním v mnohém nesouhlasil. Když měl příležitost rozšířit tři Píčov sály o dvě menší místnosti před nimi (č. 2–3, uvolněné tím, že se numismatika přestěhovala natrvalo do sálu č. 7 a poněkud již chronologicky uspořádaná „historická archeologie“ 11.–19. století zabrala sály 8–10), zcela reinstaloval v roce 1925 dobu kamennou a upravil starší dobu bronzovou. Takto trvalo Píčovo dílo dále, dokud jeho další část nebyla po jistém váhání modernizována v letech 1937–39 Jiřím Neustupným (drobné úpravy hlavně v době římské a raném středověku) a zbytek – spolu s celou expozicí – narychlo zrušen v lednu 1941, kdy se první patro budovy muselo vyklidit pro německou propagandistickou velkovýstavu „Die deutsche Grösse“ (*Neustupný 1946; Böhm 1958*, 608; *Sklenář 1998; týž 2001*, 343).

Bylo třeba nejprve překonat v určitých směrech dědictví tradičního artefaktuálního pozitivismu (sama

o sobě užitečného a ve své rané době i progresivního), aby připomínka nejen života, ale i díla Josefa Ladislava Píče měla naději na zájem a odezvu. A byl to Jaroslav Böhm, snad nejpronikavější duch z první generace Niederlových žáků, badatel přinášející opět smysl pro syntézu na vyšší než archeologické úrovni, kdo dokázal napsat: „Je třeba míti odvalu a přiznati si, že ještě současná česká prehistorie žije vlastně z dědictví Píčova, který [...] ovlivnil hluboce českou školu archeologickou“ (*Böhm 1937*, 320). Tehdy ještě mohl ve vzpomínce projevit své objevné uznání Píčovu odkazu, zatímco v jinak výborné studii o historii *Památek archeologických* (*Böhm 1954*) už nutně potřeboval jako patron marxismu v archeologii operovat s pojmy „pokrokový“ a „reakční“ a spojovat uznalá stanoviska s odsuzováním Píče konzervativce, staromilce a protivníka pokroku.

Ve druhé polovině 20. století se objevilo už více připomínek Píčovy osobnosti a díla, poněkud příležitostných (ovšem kromě žurnalistických připomínek), stručné hodnotící pohledy, obvykle ze strany osob spojených s Národním muzeem (*Neustupný 1947*; *Svoboda 1947*; *týž 1950*; *Turek 1949*; *týž 1962*; *týž 1966*, 161–162; *Sklenář* hlavně *1974*, 290–334; *1984a*, 42–49; *2004*, 2–4; *2005*, 438–440; *2006*). Rozhodně je symptomatické, že dosud nemáme publikovanou jedinou monografii a dokonce ani větší soubornou studii o něm z hlediska archeologie (snad jen *Sklenář 1993*, týkající se ovšem hlavně aspektu „družiny“). Tu jsme Píčovi dosud dlužni – ne proto, že bychom se vraceli k jeho názorové soustavě a závěrům, ale abychom si připomněli, z jakých premis vycházel, kam směřoval, čeho dosáhl a čím ovlivnil archeologii své doby. Pokusme se tedy shrnout, co bylo řečeno či naznačeno v tomto pokusu.

Archeologie a historie

Po stránce koncepčního přístupu spočíval zásadní rozdíl mezi oběma směry v zařazení archeologie/prehistorie do systému věd, přesněji její poměr k historii.

Univerzitní škola (zejména ovšem Buchtela, ne tolik Niederle) odmítala spojení archeologie s historií, tím spíše pak její „podřízení“ ve funkci pomocné vědy historické (neujasnila si ale náplň jí užívaného pojmu prehistorie a jeho vztahu k archeologii na jedné, k historii na druhé straně); vyčítala Píčovi, že se snaží řešit historické problémy, zatímco ona řeší otázky etnologické, čímž ale ve skutečnosti mínila archeologický vývoj typů keramiky či bronzů (přitom i ten je vlastně historií, tím spíše v období bez písemných pramenů. S tím souvisí zásadní otázka: byl Píč archeolog nebo historik?

Píč přicházel k archeologii od historie; původně chtěl doplnit historické zprávy k počátkům dějin

a ranému středověku archeologickými prameny, poznal však, že cesta vede spíše opačným směrem; že obojích pramenů je nedostatek, archeologické však lze podstatně rozmnožit. Tomu zasvětil dalších dvacet let a při zpětném pohledu konstatuje (*Píč 1910b*): „považoval jsem za největší vymoženost svého bádání, že jsem učinil z praehistorie pramen historický.“

Zda se přitom změnil v archeologa, bylo na opačné straně předmětem sporů, jež shrnul *Böhm (1954*, 22, 23): „Píč udělal ohromný kus práce archeologické, ale po pravdě řečeno [...] nebyl archeologem, ale historikem a archeologicky myslet, a někdy dokonce zcela nově, učil se teprve v průběhu práce pod tíhou nového materiálu“; naučil se to ale natolik, že i *Niederle (1912b*, 123; *týž 1913*, 121) vzdor všem sporům a výrokům podobným předchozímu nakonec uznal, že „Píč byl archaeolog tělem i duší“.

Jako to viděl on sám? „Pokud se mne týče, byl jsem prvním historikem, který si osvojil celý obor vědění praehistorického, abych se pokusil použití materiálu praehistorického jako pramene k nejstarším dějinám“ (*Píč 1909*, úvod).

Přední tehdejší archeolog, vídeňský Moritz Hoernes (*1915*, v předmluvě) rozeznával v archeologii směr antropologický (hledající přírodní zákony kulturního života – k němu se řadil sám) nebo historizující, a to buď anonymně (střízlivější, distancující se od etnických otázek – jako byli severští artefaktualisté) či pseudonymně (pěstující prehistorii jen proto, aby vystopovali dějiny národů). K těm posledním, kteří se sami označovali spíše za směr etnologizující, je možno zařadil Píče, ale stejně tak sem patřil Kossinna, který měl s Píčem v přístupu k interpretaci mnohem víc společného, než by byl ochoten v odporu k jeho extrovertnímu slovanství ochoten přiznat.

Píč byl díky svému evropskému rozhledu schopný výborných archeologických rozborů, nezajímaly jej však nálezy samy o sobě v archeologickém smyslu, ale jako náhrada psaných pramenů historických. Jeho koncepce a systém byly historické, svých etnologicko-historických závěrů si cenil více než ryze archeologických poznatků.

Opačná strana to konstatovala ze svého hlediska výstižně: „Píč přistoupil k archeologii, jak sám rád říkával, jako historik s hotovými historickými teoriemi a ty chtěl archaeologicky doložit. Je základní chybou jeho prací a zejména jeho Starožitností, že chtěl archaeologii českou vtěsnati do historických schemat předem hotových a doložit historii tak, jak ji přinesl, archaeologií. Proto nedospěl nikdy k systému čistě archaeologickému. Ten utvořil teprve K. Buchtela, badatel ryze archaeologického zrna. Co udělal Píč, byla archaeologická historie, která se skutečným stavem praehistorických památek leckde se nesrovnávala“ (*Niederle 1912a*, 126). To ale Buchtelův systém také.

Rozhodně byl Píč archeologem natolik, aby plně chápal význam hmotných pramenů pro poznání nejen pravěku, ale i raně historické doby. Vícekrát mu vyčítal Niederle (naposledy *Niederle 1913*, 116–117, opakuje to ještě *Štaif 1997*, 295), že došel ve sledování svého historického cíle „tak daleko, že nakonec dával přednost archaeologii i tam, kde jsou už dějiny před námi otevřeny, v Čechách až např. do doby Boleslavů“, tj. 10. stol. Píč byl ovšem historikem školeným i praktikujícím více než Niederle, ale pochopil, že psané prameny českých dějin pro 9. stol. jsou méně než zlomkovité a pro předchozí raný středověk prakticky žádné, takže jedinou nadějí na rekonstrukci historických procesů nabízejí prameny hmotné.

Nejkoncisněji definoval Píč své stanovisko v úvodu ke studii Bohuslava Hellicha⁹³ o pravěkých lebkách: z informátorů před Kosmou jen Ibrahím ibn-Jákúb a Dětmár Merseburský znali Čechy z autopsie, všechna ostatní svědectví jsou z druhé ruky; proto „musí pro starší dějiny Čech v první řadě přijít k platnosti svědectví těch, kdož někdy v Čechách žili a v hrobech a sídlišťích zůstali svědectví přímé a pozitivní, a tak stává se pro starší dějiny české až do doby Boleslavů praehistorie hlavním, chroniky pouze vedlejším a pomocným pramenem dějepisným. Naši historikové toto přímé a jediné svědectví o starších dějinách českých neuznávají, že jest to svědectví němé, ač právě historikům v první řadě povinnost připadá, učiniti toto svědectví němé svědectvím mluvícím“ (*Píč 1898*, 141; podobně *týž 1899a*, 54).

Z pohledu opačné strany měl vysvětlení *Buchtela (1915, 24)*: „praehistorii nic neuškodilo v té míře, jako její stálé ohledy na dějepis, a pokud se nedovedla úplně emancipovati, byl zdárný vývoj její přímo ohrožen.“ Píč ztroskotál proto, „že si předem zosnoval obsáhlý program pracovní na základě historických temat, kterýž hleděl někdy až násilím doložiti a prohloubiti výsledky studií předhistorických“.

Podrobně charakterizoval koncepční postoje obou stran *Niederle (1907, sep. 6)*: „dass H. Píč seine archäologische Forschungen zu sehr von historischen Thesen beherrschen lässt, beziehungsweise zum Teile von diesen als von Beweisthemen ausgeht, obzwar er sonst die geschichtlichen Daten bis zur Zeit der Boleslaven der Archäologie gegenüber erst in die zweite Reihe stellt. [...] Es wird demnach auch niemanden überraschen, wenn Prof. Píč nicht selten zu gewaltsamen Schlüssen gelangt.“

⁹³ Doc. MUDr. Bohuslav Hellich (1851–1918), mladší bratr Jana Hellicha, hlavním zaměřením psychiatr, patřil k průkopníkům naší (pre)historické antropologie, v níž byl pro „muzejní školu“ protějškem významnějšího prof. J. Matiegky; poněkud tradičněji se zabýval především lebkami (kraniologií). Jeho antropologická pozůstalost je uložena v Archivu NM.

Anders sucht die zweite Schule vorzugehen. Dieser kommt es vor allem darauf an, das vorliegende Material an und für sich zu bearbeiten und aus demselben rein archäologische Schlüsse zu erzielen. Erst, wenn diese so gewonnenen Schlüsse mit den historischen Thesen parallel laufen, gestattet sie eine Verknüpfung. Niemals aber geht diese Schule von historischen Prämissen aus, und niemals bringt sie die Archäologie mit der Geschichte gezwungen und gewaltsam in Verbindung.“

Příkladem vzájemného neporozumění o cílech a prostředcích může být otázka keramiky. Jaroslav Böhm, jak už bylo připomenuto, se v duchu starších námitek univerzitní školy vyjádřil, že Píč archeologem nebyl, a to proto, že sice oceňoval keramiku jako znak odlišnosti etnických skupin, necítil prý však dobře archeologicko-klasifikační cenu jejího detailního poznání. Ale Píč ve skutečnosti nepochyboval, že mezi nálezy má prioritu „keramika jako nejvíce význačná, neboť nádoby pro svou křehkost nikdy netrvaly dlouho a nemohly tak snadno býti přivázeny, jako jiné předměty ozdobné. Vezmeme-li v úvahu, že technika práce při hotovení nádob i způsob jejich výzdoby mohly se udržeti i po staletí, nebude to na úkor důležitosti této keramiky jako předmětu domácí výroby a domácího vkusu, neboť i domácí technika ozdobných a užitečných předmětů udržela se po celé věky, kdežto technika a vzory dovezených předmětů vykazují větší různost již i tím, že z různého ústředí přicházejí a svým časovým postavením i soudobý nález hrobový blíže určují a časové jeho postavení objasňují“ (*Píč 1899*, 38). Čili: keramika je citlivým indikátorem kulturní i chronologické klasifikace, tolik bylo Píčovi jasné.

Může to být v případě „neolitu“ považováno za teoretickou proklamaci bez odrazu v praxi. Chápeme-li ovšem archeologa v rámci pozitivistického paradigmatu, pak jím Píč opravdu tak zcela nebyl přes všechno poznání a úvahy, jimiž naplnil své *Starožitnosti*; detailní pitvání typů, stupňů a fází totiž pro svůj cíl nepotřeboval – za předpokladu, že by jeho základní pojetí, tj. vymezení etnik na základě pohřebního ritu bylo správné, což v případě „skrčených koster“ bohužel nebylo. Jakmile se ukázalo, že tato myšlenka není nosná (na což on sám nikdy nepřistoupil), vyniklo podcenění (nikoli absence) archeologického poznání neolitické a eneolitické keramiky jako nevýhoda vůči lépe propracovanému systému *Buchtelovu*.

V každém případě působí trochu účelově, jestliže se vyčítal historický přístup badateli, který hned v úvodu svého díla prohlašuje, „že praehistorická archaeologie ve starších dějinách českých zaujmouti musí místo první a dějepisným pramenům že připadne místo teprve druhé“ (*Píč 1899*, 54). Jenže v tom se projevuje vnitřní dělitko univerzitní školy: autorem vyčítky tohoto směru je *Buchtela*, jenž považuje

ohledy na historii za největší neštěstí prehistorické vědy, která se musí od jakékoli vazby na historii osvobodit. – Bylo už uvedeno, jak právě zohlednění historických pramenů umožnilo Píčovi správně datovat laténskou kulturu, protože považoval historické zprávy o Bójích za první pevný bod v českých dějinách, zatímco univerzitní škola cestou čistě archeologickou dospěla k mylným závěrům.

Máme-li to celé shrnout, můžeme říci, že Píč byl prvním historikem prosazujícím u nás prioritu archeologických pramenů pro pravěk a raný středověk, a současně naopak archeologem, jemuž práce v oboru byla prostředkem k historickému cíli. V archeologii byl reprezentantem přístupu (paradigmatu) kulturně-historického, vlastního syntetické fázi pozitivismu na konci „dlouhého“ 19. století, kdežto Buchtela ztělesňoval přístup paradigmatu evolucionistického, jak je stvořila ještě první, analytická fáze pozitivismu v 70. a 80. letech – oba ale ještě s reziduem národoveckého přístupu romantické archeologie, typickým pro české vědecké prostředí až do konce století (u Píče explicitním, u Buchtely latentním, u Niederla zřetelnějším).

Přirovnání k Ikarovi by bylo bombastické, ale jistá podoba tu je: toho, kdo se odváží výše, může postihnout větší pád. To se stalo Píčovu osobitému historickému pojetí, které zčásti po právu narazilo na odpor archeologů; pouhé diskrepance v seřazení keramik, typů či kultur, tak typické pro současnou archeologii neolitu ve střední Evropě, by ale příčinou podobného pádu nebyly – patřily jaksí k věci a jen výjimečně vyvolaly ostrou polemiku.

Díváme-li se na celé Píčovo dílo zpětně jeho očima, musíme uznat, že se příliš nepřeceňoval, když hrdě konstatoval, „dass ich eigentlich die älteste Geschichte Böhmens mit Heranziehung neuer und direkter Zeugen geschrieben habe“ (*Píč 1910a*, 11). Nehledě na nezdařený první a tragicky přervaný poslední díl, tento životní záměr se mu zdařil. Směřoval jinam, než úsilí Buchtelovo (možná, že nebýt jeho, byli by si nakonec s Niederlem porozuměli mnohem lépe – ačkoli naše archeologie by se pak mnohem pracněji probíjela k „archeologickému systému“). Jistěže neměl zdaleka ve všem pravdu, zčásti podle dnešních, zčásti už podle tehdejších hledisek – ale totéž můžeme říci o pracích jeho protivníků. Oprostíme-li se od aktualismu, musíme uznat, že ve chvíli Píčovy smrti měla česká archeologie k dispozici dvě souběžná díla, z nichž každé jí svým způsobem pomohlo dopředu.

Archeologie a národy

V tomto směru byl Píč jako Vocelův žák odchovancem romantického paradigmatu, které ale v národně citlivé české společnosti, zápasící o politické uzná-

ní, ještě stále nacházelo uplatnění ve společenských vědách; bylo už řečeno, že se tomuto aspektu nevyhnula ani škola univerzitní. Nepochybný tu byl i vliv sousedního Německa a mějme na paměti, že archeologický obranný nacionalismus se vyvinul v opozici k nacionalismu německému, od počátků německého obrození se samozřejmějností vindikujícímu všechny nebo aspoň všechny lepší nálezy pro Germány. Zrcadlově postupující česká archeologie nenechávala pro ně v Čechách prakticky žádné místo a mnoho na tom nezměnila ani éra antropologické archeologie s jejím „bezejmenným člověkem“. Od 80. let nacionalistický směr oživil a Píčův současník Kossinna viděl Germány už v německém neolitu a nešetřil ani atribucemi dalším pravěkým „národům“ známým podle jména. V této souvislosti lze ocenit, že Píč – kromě slavinity popelnicových polí – pracoval v pravěku s bezejmennými etniky, jež konstruoval z archeologického materiálu. Nicméně potřeba etnické identifikace tu stále byla přítomna a v archeologii ani nebylo jiné cesty, než ztotožnění kultur s etniky.

Píč vcelku ponechával stranou otázku Indoevropanů resp. Indogermánů, který hýbala německou archeologií, zejména neolitickou. Pátrání po etnicitě složek archeologického spektra, jež se stalo vrcholným zájmem romantické archeologie poté, co v té či oné zemi překonala stadium výhradního národního vlastnictví všech nálezů, však otevřeně deklaroval jako součást svého historického cíle: „Já v archeologii hledal stopy národů v jejich vývoji na tom základě, že v hrobech pohřbeni jsou lidé, kteří za živa mluvili národním jazykem svým, měli víru svou, která se jeví v ritu pohřebním, a měli národní kroj svůj, jehož pozůstatky zachovaly se v hrobech“ (*Píč 1909*, předmluva).

„[...] postavil jsem již v prvném ‚Výzkumu‘ r. 1893 principiální otázku, co jest v archeologii národnost a co pouhá móda čili kultura podle zásady, že každý národ, který postupem času do Čech přišel, objevil se na novém dějišti jako zvláštní typus fyzický, se zvláštním obřadem náboženským neboli pohřebním a zvláštní svou kulturou; kde tyto tři momenty spojené vystupují, tam lze pravděpodobně mluvit o nové národnosti, která během času čili při delším osídlení mnohé změny prodělati mohla“ (*Píč 1898*, 141). Naproti tomu příkladem zmíněné módy je mu halštatský kulturní vliv, který zasáhl všechna tři „pokolení“ v Čechách a tím se odlišil od jejich individuálních kultur, nemohl tedy být přinesen vlastním, odlišným etnikem (*Píč 1899a*, 55).

Dnes asi už nikdo nevěří na přímou identifikaci archeologických kultur s „národy“ a v české archeologii to byl už Albín *Stocký* (1922, 13), jenž její názor shrnul do teze: „O národní příslušnosti nelze však z přímých pramenů praehistorických rozhodovati, ba nelze ani všeobecně říci, shodují-li se stylové

skupiny s národními, neb kmenovými celky.“ Byla to v této poválečné době především opozice vůči německému učení Kossinnovu, už tehdy u nás chápanému ve svých důsledcích; ty jak známo později názorně předvedly, kam až může tento směr interpretace dojít. (Slovanští šovinisté nebyli ostatně často o nic lepší, jenom se jim „nepoštěstil“ ten souběh s potřebami politiky, který by ukázal možné následky jejich snah.) Píč šovinistou nebyl, i když nacionalistou jistě ano, ale ne ve smyslu agresivním, nýbrž v obranném, jak bylo v zásadě orientováno české vlastenectví 19. století. Atribucí lužických popelnicových polí Slovanům nesledoval ani on, ani Niederle a jiní nějaké politické cíle (obrný byl ostatně už i postoj našich autochtonistů).

Teorie a metoda

Pokud jde o teoretickou stránku, zdá se být – podle dosavadních hodnocení – úhelným problémem Píčovo odmítání třídobé periodizace. Jak je třeba tento názor korigovat, bylo už ukázáno výše. Dodejme jen, že náhled univerzitní školy nebyl v tom směru jednotný. Vždy korektní prof. J. Matiegka, jenž přes svůj odborný poměr k univerzitní škole zůstával po celou tu dobu v přátelských stycích s Píčem a měl jeho důvěru, nejlépe pochopil Píčův záměr: „Píčův postup znamená již v tom ohledu pokrok proti dřívějšímu, že opustil schematické třídění na dobu kamennou, bronzovou a železnou (ač kulturní vývoj povšečně ukazuje takový průběh), a pokusil se o přirozenější ethnografické luštění problému praehistorického, ovšem stále s ohledem na historické podání. [...] V tom směru šel dál, než jiní archaeologové domácí i cizí uznali za možné“ a dostal se tak samozřejmě do sporů, v nichž neměl vždy pravdu (*Matiegka 1911*, 2).

Pokus o náhradu třídobého systému – pohřební ritus jako archeologicky nejzřetelnější projev náboženství a v širším smyslu etnicity – byl jeho největší chybou, ale zase se to v podstatě týká jen „pokolení skrčených koster“ naproti tomu i dnes vlastně uznáváme, že nástup všeobecného mohylového pohřbívání („mohylové kultury“), všeobecného žárového pohřbívání („popelnicová pole“), možná i pohřbívání nespálených těl v natažené poloze („laténské ploché hroby“) je v daných regionech nejspíše projevem víceméně nového etnika a případně počátkem určité kontinuity, v případě raně středověkých řadových pohřebišť pak alespoň nového náboženství. Idea tedy není tak scestná, jak se tradičně předkládá.

Po stránce metodické si Píč nepochybně osvojil vše, co dobová praxe přinášela, a pracoval se zkušenostmi nahromaděnými pozitivistickou epochou. Klasickou komparativní metodu uplatňoval díky obrovskému množství poznatků z cest po evropských

muzeích a studia stovek publikací; s tehdy moderní typologií byl seznámen pracemi Monteliiovými a Tischlerovými. Uznávali to všichni, i Niederle, který sice v polemikách prohlašoval, že Píč archeologem není, po opadnutí vášní ale přiznal, že byl „bystřý archeolog“. A najdeme i místo v rukopise z let mnohem pozdějších, kde *Niederle (b. d. 2)* podpírá své stanovisko tím, že „vyjádřil se podobně výborný znalec Píč“.

Zmínky už byly i o principu tzv. horizontální stratigrafie. K nim dodejme, že například problematizovaný názor o dlouhém trvání únětické kultury podpíral Píč pozorováním, že na katastru některých obcí jsou až čtyři únětická pohřebišť, která nemohou být současná (Tursko, Malé Čičovice).

Jiná věc je, že Píč aplikoval metodické schopnosti jen potud, pokud to podle jeho soudu vyžadoval jeho úkol. Proto podcenil – opět mluvíme o neolitu/eneolitu – nevyhnutelný podíl čistě archeologických metod při chronologickém utřídění nálezového materiálu jakožto nutného předstupu každé historické koncepce. Není pravda, že by přehlížel a podceňoval keramiku; hned v prvním svazku *Starožitností* je jí věnováno významné místo a autor výslovně konstatuje: „přihlíželi jsme v prvé řadě ku keramice, která podle názoru moderních archaeologů má stejného významu pro archaeologii, jako zkameněliny pro určování vrstev geologických, a nebude snad na škodu, když i tentokrát zvolíme si za vodítko keramiku.“ (*Píč 1899*, 102–103.)

Dále není přesné tvrdit, že Píč neměl cit a pochopení pro využití keramiky k jemnějšímu třídění či relativní chronologii (*Böhm 1953*, 22). Bylo už řečeno, že Píč keramiku dobře znal a oceňoval její módní proměnlivost jako nejlepší pomůcku pro uvedené účely – ale ve své koncepci opřené o pohřební ritus jí nepřipisoval zásadní význam a nevěnoval jí tolik pozornosti, což byla určitě chyba. Chronologie a periodizace jej však příliš nezajímala, protože periody považoval za umělé nástroje archeologů, vhodné k uspořádání nálezů, ale ne k vysvětlení historického vývoje („v praehistorii jsou archaeologické nebo lépe národopisné skupiny, a tak zvané periody archaeologické jsou pouhým domyslem archaeologů“ – *Píč 1909*, předmluva) a jejich absolutní datování pak za módní hračku, protože v každém regionu šel vývoj jinak a obecně stanovená data nemají pro ně praktický význam. Uvolnil tak pole, na němž Buchtela získal hlavní zásluhu tím, že keramické typy (kultury) zčásti uspořádal chronologicky.

Pokud jde o archeologické kultury nebo typy, dovedl je také Píč samozřejmě rozpoznat a použít, některé dokonce sám jako první pojmenoval nebo vymezil, ale pokládal je pouze za vnější projev historických procesů, což bylo v zásadě správné – jenže se už nesnažil vyčíst tyto procesy přímo z nich, nýbrž

přízpůsobil je své apriorně vložené představě o pravěkém kulturním a etnickém vývoji, k níž vlastně do datečně hledal doklady (kdo to ovšem tehdy nedělal, jakmile došlo na koncepci?). „Pokolení skrčených koster“ se stalo hned na počátku důkazem toho, že zamířil na svoji dobu hodně vysoko, koncepčně ji předběhl a proto i jeho neúspěch byl nápadnější.

Tvrdívá se, že ani později své chyby neopravil, protože „pokolení skrčených koster“ jako neslovan-ské považoval pro sebe za jednu provždy vyřízené a už se k němu nechtěl vracet. Není to ale zcela tak: zatímco Buchtela se k „neolitu“ vracel několikrát (byl to spolu s popelnicovými poli hlavní prostor jeho zájmu), Píč postupoval podle svého plánu stále dál a na návraty neměl čas, ale to neznamená, že o neolitu nepřemýšlel; v *Aforismech* znovu shrnul svůj pohled, v něčem už pozměněný, v něčem setrvalý (*Píč 1910a*, 6–9), jenže jeho smrtí diskuse skončila a vítězové už neměli zapotřebí k jeho názorům se vracet.

Polemika o přístup k látce a jeho výsledky měla v každém případě ten kladný důsledek, že Čechy dostaly z Buchtelova pera pevný archeologický systém pro „čistý“ neolit, v němž okolní i další evropské země měly v té době ještě značný chaos, jak s hrdostí konstatoval *Stocký (1919, 4)*; důležité bylo už rozpoznání dvou fází – čisté a přechodní, tedy dnešního eneolitu, v němž ovšem ani univerzitní škola mnoho k omezení chaosu nepřispěla.

V pozdějších fázích pravěku a rané doby dějinné se tato priorita vytratila. Pokud ovšem dochází *Tůrek (1962, 51)* k opačně vyhocenému názoru, že „Píč stal se zakladatelem systému české archeologie; i když kritika [...] leccos doplnila a – někdy ne natrvalo – opravila, zůstává tu v podstatě základem systém Píčův, na němž budovaly a jež jen zčásti opravovaly další generace“, je to trochu nadsazené – i když si uvědomíme, jak struktura *Rukověti* docela věrně sleduje uspořádání *Starožitností a Přehledu*, a u kolika kultur je výklad vlastně částečnou korekcí Píčových závěrů. Spíše má tedy pravdu později (*Tůrek 1966, 161*), když konstatuje, že „ve srovnávacím studiu i ve vytváření českého systému měl Píč nespornou prioritu“ a tvorba nového systému „nebyla by bez Píčova muzejního i literárního díla vůbec možná“. Moderní „systém“ české archeologie lze ve skutečnosti považovat za důsledek popsané diskuse, který sice nakonec ze známých důvodů formulovala univerzitní škola, založen je však na práci a myšlenkách obou stran tehdejšího sporu.

Praxe

Tady už je Píčův přínos zcela nesporný a většina archeologů jej vždy uznávala, jak ostatně bylo vidět

výše. Nepopíral jej ani sám Niederle, jenž vícekrát, např. v nekrolozích (*Niederle 1912a, 1913*) vysoce oceňoval Píčovo nadšení pro terénní i muzejní práci.

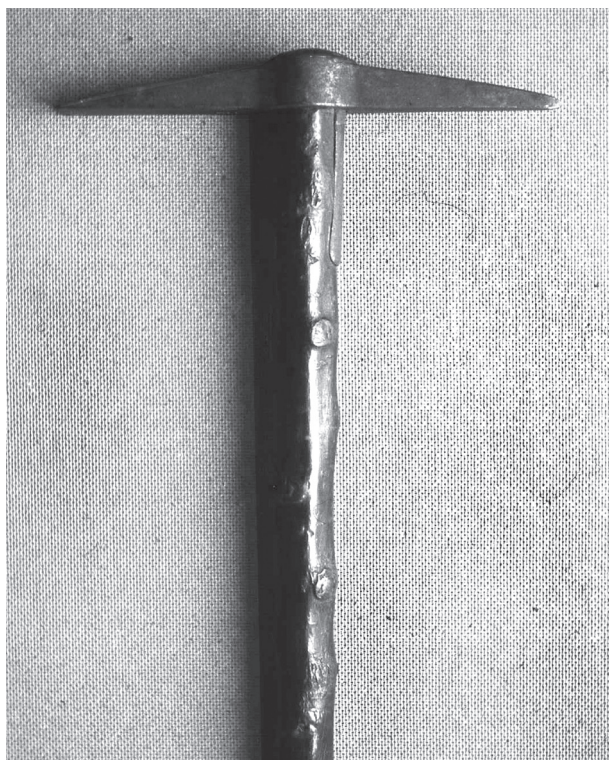
Obrovskou zásluhu si získal Píč už tím, že zorganizoval „družinu“: to byl první a úspěšný pokus vybudovat v Čechách širší badatelský kolektiv zaměřený k určitým úkolům, navíc na dobrovolném základě, což je obdivuhodné (trefně byl nedávno nazván prvním projektem výzkumu regionu v naší archeologii) a dokonce s některými přelomovými poznatky, jako byl objev archeologického obrazu doby římské v Čechách na nalezištích u Dobřichova na Kolínsku (*Třebická 1890, Pičhora 1895*), „kulturodárné“ výzkumy u Knovíze (1893) či Bylan (1895–97). Mimo sféru „družiny“ ležely oblasti mohylových pohřebišť v jižních a západních Čechách, na něž byla dlouhodobě soustředěna hlavní výzkumá aktivita Píče samého – mohyly byly zřejmě jeho zvláštní láskou; dobrý přehled o tom poskytuje nedávno vyšlý katalog Píčových jihočeských mohylových výzkumů a jejich výsledků (*Chvojka – Michálek 2011*).

Oprávněně hrdý byl Píč, když zpětně konstatoval: „Plní energie a obětavosti proryli jsme značnou část tohoto království a výsledkem bádání našeho učinili jsme praehistorickou sbírku našeho musea jednou z nejzajímavějších sbírek v Evropě.“

Stejně soudili venkovští archeologové-muzejníci. Ludvík Domečka to dobře vyjádřil v dopise Janu Hellichovi: „Byl jsem dobrým přítelem i se zesnulým prof. Píčem, jehož vždy vážil jsem si pro jeho nedoceněnou velkou zásluhu o českou praehistorii. Kdyby nebyl se svými přátely snesl do zemského musea tak bohatý material, kde bychom dnes byli v české praehistorii!“⁹⁴

Že obětaví nebyli jen přátelé, ale především Píč sám, o tom existuje řada dokladů. Ponechme stranou pracovní nasazení; o stránce zcela praktické výmluvně svědčí přípis správního výboru NM berní správě z roku 1895, jehož jedna část se týká Píče: ten jako jmenovaný úředník „jest povinnen v měsících jarních, letních a podzimních za účely muzejními jezdit, ovšem dle nastalé potřeby, mnohdy i 2×te až 4×te týdně na venek, při čemž vzniklé tím výlohy sám uhrazuje, a rovněž z povinnosti své jako kustos sbírek [...] zaměstnán bývá o prázdninách po 9–10 neděl kopáním starožitností, přičemž rovněž osobní výlohy své platí ze svého, takže vydání, které s tímto povinným archaeologickým bádáním spojeno jest, ročně na 6–700 zl. počítati se může. Spůsobem takovým roční remunerace [...] nestačí někdy ani na označené svrchu hotové výlohy, jež s úřadem jeho spojeny jsou, takže často i sám k muzejním účelům z vlastních prostředků

⁹⁴ Hradec Králové 11. 3. 1912; ulož. Polabské muzeum, Poděbrady, fond J. Hellich, ič. 12.661.

Obr. 21 „Hůl ku hledání hrobů“, Píčova průvodkyně na cestách do terénu. – Abb. 21 „Der Stock zum Suchen der Gräber“, Píč's Begleiterin zu den archäologischen Wanderungen.

peněžitých oběti přináší [...] z pouhé svojí obětavosti vlastenecké.“⁹⁵

O občas problematické úrovni „řemeslné“ terénní práce, viděné dnešními očima, byla už zmínka, zejména pokud jde o podcenění dokumentace – ale při porovnání s obvyklou dobovou praxí jak badatelů našich (s čestnou výjimkou F. X. France), tak zahraničních vidíme, že tehdy představovala přinejmenším dobrý průměr (horší to bylo s aktivitami Václava Landy, zřejmě málo kontrolovanými přetíženým Píčem, nebo některých členů „družiny“, pokud je Píč nekorigoval osobní přítomností). Terénními metodami občas Píč překonal dobovou úroveň – připomeňme si např. využití porostových příznaků pro následný výzkum na Stradonicích (Píč 1903, 9). Na druhé straně trpěla zřejmě jeho práce (i družiny) typickým neduhem zděděným z 19. století – nezájmem o nevzhledný sídlištní materiál (a to i vzhledem k muzejním účelům výzkumů). O generaci mladší, nedávno začínající, ale už zkušený a moderněji cítící praktik Albín Stocký o tom napsal v roce 1911 s ohledem na neolit a eneolit:

„Jsou to docela jiné výsledky, kopeme-li na sídlišti poctivě a důkladně, [...] nebo spokojíme-li se sbíráním předmětů pro sbírku – a kopáním na pohřebiš-

tích. Vyčerpání všeho materiálu ze sídliště teprve podává správný obraz o celku a právě to, co Píč a celá řada jiných odhazovali jako atypické – neúhledné – nezdobené – hrubé střepy – to podává jasný obraz o vlivech a o směrech, odkud tyto vlivy se braly. Kdykoli přijdu do zemského muzea a přehlížím náš neolith dost uboze tam odbývaný, vždy mi to připadá, jako kdyby někdo po nás vykopával naše ‚kulturní jámy a vrstvy‘ a vybíral jen krásné střepy jemných porculánů a křišťálového skla a krajáče nechal stranou. Inu – de gustibus non est disputandum – jenže ve vědě nesmí gusto hrát žádnou roli“.⁹⁶

Ohromný význam mělo i vystavení výsledků této činnosti v Národním muzeu, o němž už bylo řečeno dost. Lze shrnout, že instalace z let 1894–96 byla (po výstavním náběhu v roce 1891) první publikací jeho systému, pomohla mu formulovat závěry – a pomohla ovšem i jeho kritikům. V každém případě se stala základem moderní české archeologické muzejní prezentace, od níž se plynule odvíjela moderní výstavní praxe v NM (*Sklenář 1998*). Sbírka a její instalace, jak konstatovali už Píčovi současníci, posunula Národní muzeum mezi nejdůležitější muzea střední Evropy a nikdo, kdo chtěl řešit otázky jejího pravěku, se nemohl vyhnout jejich studiu.

(Připomeňme si na okraj, že Píč promýšlel i muzejní práci v rovině obecnější i zcela praktické. Ukázkou může sloužit jeho přednáška „O vědeckých úkolech velkých museí vůbec a našeho národního musea zvláště“, proslovená na valném shromáždění Společnosti NM 24. 4. 1907; je velmi zajímavá zejména svou konkrétní adresností, která u postižených vyvolala protesty.⁹⁷)

Ale význam největší měla publikace sbírek tiskem. Píč od počátku dbal na průběžné zveřejňování výsledků výzkumů svých i „družiny“ bez zbytečného odkladu, což umožnil tím, že dal k dispozici *Památky*. Vrcholem se pak staly *Starožitnosti země České*, jež sám *Niederle* (1913, 121) označil za „literární čin prvního řádu“. Že šlo o práci programovou, zaměřenou v prvním plánu na evidenci a zpřístupnění sbírek Národního muzea, dokládají různé poznámky v Píčových písemnostech už v době jeho příprav: „Sbírky praehistorické budou publikovány při mém novém spisu o praehistorii české, které budou i ilustrovaným katalogem i zpracováním sbírek.“⁹⁸

Dílo nahradilo zastaralý již *Vocelův Pravěk* a svým rozsahem i pojetím nemělo nejen v naší, ale vcelku ani v evropské literatuře obdoby; vznikla informační „databáze“, kvalitou i kvantitou nepoměrně přesahující první skromný pokus Ludvíka Šnajdra z roku 1891 (možnosti obou autorů byly ovšem nesouměři-

⁹⁵ Koncept přípisu čj. 855 ze 16. 6. 1895 – Archiv NM, fond Registratura, kart. 42.

⁹⁶ V dopise J. Palliardimu 29. 3. 1911 – *Stocký (1911–29, 7)*.

⁹⁷ Text viz Archiv NM, fond Registratura, kart. 68, odd. Protokoly; k tomu písemná stížnost pokladníka F. Kudrny – tamtéž, kart. 67, čj. 1163. Srov. *Sklenář, v tisku*.

⁹⁸ J. L. Píč, přípis správnímu výboru NM 17. 2. 1897 – Archiv NM, fond Registratura, kart. 48, neprotokol.

telné). Takto koncipovaný záměr se podařilo uskutečnit v poslední chvíli, protože stále rychlejší nárůst nálezořvé základny ji později učinil nemořžnou pro jednotlivce, a dnes už prakticky i pro celé kolektivy.

Pokud bylo možno struktura dila něco vytknout, je to absence cizojazyčných prvků (shrnutí obsahu, překlady popisů k ilustracím). Z Píčovy korespondence je zřejmé, kolik zahraničních badatelů litovalo, že pro neznalost češtiny nemohou tohoto díla plně využívat,⁹⁹ a omezovalo se vlastně jen na nepřeherné bohatství vyobrazeného materiálu (Římsko-germánské muzeum v Mohuči dokonce řádalo výměnou o reprodukce všech tabulek¹⁰⁰

Jen jednotlivci sebrali tolik odvahy, aby se pokusili do češtiny proniknout. Vedle již zmíněného Décheletta připomeňme ještě předního ruského archeologa V. I. Sizova.¹⁰¹ Jiní radili co nejdříve pořídít alespoň německý překlad, jako vídeňský Josef Szombathy,¹⁰² nebo řádaly alespoň o řástečnou úpravu ři řesumé: např. prof. Johanna Mestorfová z Kielu, první významná řena v archeologii, doporuřovala u popisů tabulek překlady do němřiny ři jiného světového jazyka (mařarský zkoumatel Lengyelu M. Wosinsky si je sám nechal přelořit); Julius Naue z Mnichova (který souběžně s F. X. Francem jako první systematicky zkoumal mohylová pohřebiště v Bavorsku) dodatkem k nadšené chvály vícekrát doporuřoval cizojazyčná shrnutí podle vzoru publikací řvédských ři norských, které jsou v obdobné situaci.¹⁰³

⁹⁹ Např. lord John Abercromby, autor klasické knihy o britské době bronzové (1912), jenž zasílal Pířovi nálezořvé mapy ze Skotska i Anglie, navštívil řej i v Praze a organizoval výměnu Památek za *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*: „C'est, pourtant, un grand damage pour moi, que de n'être à même de lire votre magnifique ouvrage. C'est vrai qu'avec l'aide d'une petite dictionnaire je puis comprendre quelque-chose [...]. Cependant j'ai envoyé à Londres pour une grammaire et un livre pour faciliter la lecture de la langue tchéque“ (Archiv NM, fond J. L. Píř, kart. 3, ř. 71). Berlínský archeolog prof. A. Lissauer: „Ich beabsichtige auch mich wieder in das Čechische hineinzulesen“ (12. 6. 03 – tamtéž, kart. 8, ř. 562); mnichovský J. Naue píše Pířovi 19. 7. 1898: „Erst kürzlich klagte mir auch ein befreundeter englischer Forscher seine Noth, daß er rathlos sei mit der Übersetzung, weil er niemand finden kann, der ihm wenigstens einige sichere Aufschlüsse zu geben vermag“ (Tamtéž, kart. 9, ř. 661).
¹⁰⁰ P. Reinecke J. L. Pířovi, 2. 11. 1907 – Archiv NM, fond J. L. Píř, kart. 10, ř. 765.

¹⁰¹ „Skařu Vam daře, řto eti Vaři trudy zastavili menja teper²-zanimatřsja řešským jazykom – so celju řítat samomu Vaři trudy i trudy drugih řešských učenných archeologov.“ V. I. Sizov Pířovi, Moskva 15. 2. 1895 – Archiv NM, fond Píř, kart. 11, ř. 836.

¹⁰² „Was wäre das erst für ein Bombenerfolg durch ganz Europa, wenn Sie ihrer Gelehrsamkeit nicht die enge Rinne der řechischen Sprache geben müřten“ – dopis 13. 1. 1902 – Archiv NM, fond J. L. Píř, kart. 11, ř. 878.

¹⁰³ „Ist oder wäre es denn nicht möglich gewesen, dass diesem Ihren grossen Werke ein Resumé [...] in franřösischer Sprache beigegeben werden konnte, wie es in Schweden geschieht?“ – dopis 26. 2. 1899 – Archiv NM, fond J. L. Píř, kart. 9, ř. 661. – Podobně už ke starřim publikacím E. Wagner z Karlsruhe: „Ihre Publikationen sind doch nicht bloř für

Tyto hlasy zněly od samého začátku vydávání *Starořitností* a dokonce už říve ke starřim Pířovým pracím, přesto k nim Píř nikdy nepřihlédl – a nikdy své stanovisko nevysvětlil: řlo o úsporu výrobních nákladů, nebo o projev hrdého vlastenectví, snařícího se donutit zahraniční odborníky k seznámení s řeřtinou? Teprve na samém konci shrnul Píř své základní názory a závěry do německé brořurky, určené „vnějšimu světu“ (*Píř 1910a*).

Pro domácí odborné publikum měly ovšem *Starořitností* cenu nedozírnou: „oživil ‚němý‘ materiál kulturní [...]. Národ zůstane mu navřdy vděčným za bezpříkladnou jeho obřtavost a neúmornou práci“ (*Červinka 1907*, 55).

„Jsem sice toho náhledu, že se svět bude tořiti řále, budeli o knihu více neb méně na světě“, napsal Píř, když v roce 1892 řádalo o místo v Národním muzeu, ale budoucnost ukázala, že jeho řivotní plán natolik irelevantní nebyl. Jednotliver tu dokázal shromážřit a do evropských souvislostí postavit všechen známý nálezořvý materiál z řech: podrobné soupisy všech autorovi známých náleřů, tvoří podstatnou řást obsahu každého svazku *Starořitností* v abecedním řazení lokalit urřitých typů s popisem náleřů, odkazy na literaturu a uloření; k tomu přistupuje tabulkové vyobrazení značné řásti materiálu v množství dosud nevidaném a distribuční mapy k nim přikládané, průkopnické svým pojetím v evropském měřítku a zejména pro řechy. Je pravda, že urřitý aspekt nálezořvého fondu byl poněkud opomenut, resp. rozptýlen do různých kultur a neregistrován v soupisech: depoty, ostatně nedávno průkopnický zpracované J. *Richlým* (1894). Ale ani ty neměly snad nakonec chybět – existuje aspoň zmínka o tom, že Píř uvařoval vydat hromadné nálezy jako nový (zřejmě doplňkový) svazek *Starořitností*,¹⁰⁴ ale k tomu už ze známých důvodů nedořlo.

Podobně nevyšel ani poslední ediční záměr Pířův, doplňující spektrum jeho publikací – totiž od roku 1910 chystaný rozsáhlý archeologicko-topografický slovník řech, předlořžený Archeologické komisi akademie a ří k vydání schválený v prosinci 1911, bohuřel ale nedokonřený, takže po nějakém řase úvah o jeho dopracování bylo torzo slovníku definitivně odlořeno.

O konkrétních výsledcích Pířovy práce bylo už řeřeno dost, staří jen připomenout hlavní body:

- koncepce „pokolení skrřených koster“, zejména neolitu a eneolitu, zřařilá nebyla;
- za přínosné lze považovat utřídění a genetické propojení mohylových kultur i stanovení rámcové

Böhmen, sondern für die ganze wissenschaftliche Welt!“ – dopis 16. 9. 1896 – Archiv NM, fond J. L. Píř, k. 15, ř. 1061.

¹⁰⁴ L. Domeřka J. Hellichovi, Hradec Králové 2. 11. 1917 – Polabské muzeum Poděbrady, fond J. Hellich, iř. 12.978).

- příslušnosti česko-falckých mohyl k širšímu západnímu okruhu a ke sféře keltských počátků;
- v sekvenci kultur lužických popelnicových polí i v hypotéze jejich slovanskosti se Píč do značné míry shodoval s odpůrci, hlavním jeho přínosem byla identifikace a vymezení kultury platěnické;
 - podobně Píč poprvé rozpoznal, popsal a do kontextu (i když ne zcela přesně) uvedl kulturu bylan-skou;
 - celkem správně datoval a zařadil do proudu vývoje laténských kostrových hrobů a spojil je s historickými Bóji, což mělo v budoucnu v archeologii ohlas;
 - dobře popsal a zařadil (i když nepřesně datoval a sporně vyložil) oppidum u Stradonic, tedy vlastně „stradonickou kulturu“, což mělo zásadní význam v mezinárodním měřítku;
 - objevil (interpretačně), vymezil, zařadil a vcelku správně datoval „dobřichovskou kulturu“ (později tak označenou) jako první skutečnou reprezentaci doby římské v Čechách, i když znásilňující interpretace spojovacího článku mezi žárovými hroby lužickými a slovanskými měla po zásluze jen krátký život (vzdor souhlasu opozice!);
 - jeho přehled archeologie raného středověku (doby hradištní) se stal dobrým základem pro budoucí bádání v tomto úseku, kapitola o hradištích pak základem moderního bádání o tomto typu lokalit.

Porovnání stanovisek zaujímaných v poslední fázi polemik oběma stranami podává tab. 6.

Pozitiv je tedy dost, rozhodně se jejich souhrn liší od obrazu, který se nám snažila vsugerovat tradice – např. poměrně nedávno v historickém úvodu k *Pravěkým dějinám Čech*: již pohled na zmíněnou tabulku 6 a neméně pak na širší dějiště a průběh sporu by měl odpovědět na otázku, zda lze skutečně tvrdit, že Píč „silně zdůraznil vlastní subjektivní představu vývoje, která se zvláště v nejstarším období podstatně rozcházela s celkovým stavem tehdejšího poznání“, že potlačil mluvu archeologických pramenů apod. (J. Filip in *Pleiner [red.] 1978*, 10). Význam Píčova díla pro vývoj oboru byl základní, názory v mnohém směru předvídaté (i když v jiných ovšem zase mylné – ačkoli kromě „pokolení skrčených koster“ se v těch nejproblematičtějších ohledech shodovaly s názory opozice), „v mnohém opraveny, ne však vždy překonány“ (*Neustupný 1937*) a myšlenkový základ dnešní české archeologie si ve skutečnosti nelze bez jeho vlivu představit.

Toto zjištění má jistě nemalý význam pro dnešní ocenění, ale budiž zdůrazněno, že z celkového hlediska to není to nejpodstatnější. Aktualismus – dějiny archeologie jako postupné opravování mylných názorů směrem k dokonalému (dnešnímu) stavu – je oblíbenou chybou hodnotících pohledů do minulosti a pokud je součástí tohoto článku, jde především

o ústupek obecnému očekávání. Skutečný význam uzavřeného života a díla určité osobnosti pro vědní obor nelze měřit tím, nakolik se její názory shodují s tím, co momentálně platí dnes. Snad nejvýstižněji zdůvodnil tuto pravdu literární historik Oldřich Králík (1953, 380): „Mechanickým shledáváním kousků pravdy v dílech starých učenců se nám dějiny vědy promění v žalostné dějiny vědeckých omylů, občas se zábleskem pravdivého poznání. A i zjevy největších učenců [...] se změní v tápavé kolísání mezi skutečným poznáním a omylným blouděním.“

Jaké tedy byly skutečné zásluhy člověka za života oslavovaného možná víc a po smrti zatlačovaného do oné historie určitě víc, než si zasloužil? Cílem našeho pohledu musí být především zjištění, jaký význam měla zkoumaná osobnost pro svoji dobu a prostředí. A v tomto směru bylo snad ve vší stručnosti bezpečně doloženo, že Josef Ladislav Píč byl ve dvou dekádách kolem přelomu století, kdy se ke slovu opět dostala archeologická syntéza, osobností ve svém oboru nejvýraznější, dominantní, také nejnámější, navenek jakýmsi typovým reprezentantem představy archeologa, nejaktivnějším organizátorem a spoluúčastníkem terénního výzkumu, prvním mezi archeologickými muzejníky i autory odborných spisů; byl hlavním spoluvůdcem své éry (tedy tím, čím se stal Niederle po jeho smrti).

A jaký smysl měl celý výše sledovaný zápas, jímž česká archeologie žila v první dekádě 20. století?

S odstupem lze říci, že měl dvě strany. Na jedné vyčerpával tvůrčí potenciál tehdejší české archeologie, soustřeďoval je na relativně chronologickou osnovu či etnické atribuce a odsouval do pozadí snad všechny ostatní potřeby oboru, zejména reakce na vnější podněty, uzavíral českou archeologii samu do sebe; doplácel na to například výzkum paleolitu, který neposkytoval prostor k polemikám uvedeného zaměření a žádnou ze stran tedy nezajímalo.

Na druhé straně však měly tyto polemiky navzdory nevybíravým formám zásadní význam pro budoucí vnitřní růst oboru; lze říci, že toto období bylo svědkem skokové proměny dosud jen narůstající kvantity v kvalitu. Česká archeologie si vyjasnila hlavní interpretační otázky a obě strany uspořádaly své názory na ně do přehledných syntetických prací, jimiž se zápas uzavřel; pro budoucnost se kvalifikovala ta, která neměla historické ambice, držela se archeologické stránky věci, ale právě tím dala českému myšlení o pravěku zdravý faktografický základ; za daného stavu poznání bylo rozhodně reálnější uvažovat o kulturách a typech než o pokoleních – navíc interpretace kultur mohla být traktována odděleně od jejich popisu a s vývojem věcného poznání se měnit, zatímco koncepce „pokolení“ jakožto etnik byla vtělena přímo do archeologického materiálu a s výjimkou „pokolení kamenných mohyl“ jej nutně znásilňovala.

Škola muzejní (Píč)	Škola univerzitní (Niederle, Buchtela)
Cistý <u>neolit</u> v Čechách neexistuje	<i>Cistý neolit v Čechách existuje (keramika lineární, vypíchaná)</i>
Všechny neolitické a eneolitické keramické skupiny různého původu jsou současné, rozdíly jsou funkční <u>Mohylová</u> : doba 1/ starší (bronz); 2/ mladší (železo) – <i>vývoj plynulý, prvky halštatské a časně laténské</i>	Eneolitické skupiny různého původu jsou mladší než neolitické, rozdíly mezi nimi jsou chronologické doba 1/ starší (bronz); 2/ mladší (železo) – nová invaze? s halštatskou kulturou (ale i prvky až římské) nastupuje o málo později než únětická, končí v 1. stol. př. Kr. nebo až v 1. po Kr.
" – datování: počátek nelze přesně paralelizovat s únětickou, <i>konec po nástupu latěnu</i> (asi 3. stol. př. Kr.) " – <i>příslušnost ke kulturnímu prostředí, z něhož vyrostla keltská kultura (keltské etnikum)</i>	mladší invaze (= halštatská mohylová) snad mohla být galská?
<u>Lužická</u> : nový lid z Lužice a Slezska na horní Jizeru a horní Labe " – datování: od (střední-mladší) doby bronzové nejméně po latěn (vč. slezské? spona Libochovany)	nový lid ze Saska proti Labi a ze Slezska na horní Labe současně mladší doba bronzová (delší trvání neudává)
<u>Platěnická</u> : <i>vývojová fáze pokolení žárových hrobů pod záp. a již. (halštatskými) kulturními vlivy</i> " – datování: od horizontu duchcovské spony do počátku doby římské	východní složka kultury bylanské (bylansko-platěnické), jež vystřídala kulturu slezskou 2. stol. př. Kr. – 1. či 2. (-3.) po Kr.
<u>Knovízská</u> : mladší fáze únětické kultury v plynulém vývoji	Buchtela: kultura (lužicko-)knovízská (mladší doba bronzová) je splynutím únětické a mladší lužické pod tlakem kultury slezské (Niederle: tlak mohylového lidu); <i>patří mezi kultury popelnicových polí</i> (kostrové hroby = původní obyvatelstvo)
<u>Bylanská</u> : <i>z knovízské pod kulturním vlivem západní halštatské oblasti</i> jako poslední vývojová fáze pokolení skrčených koster; žárová složka = příznak** přechodu k žehu pod vlivem kultur popelnicových polí " – datování: asi 5. stol. př. Kr. až 0	<i>z knovízské</i> pod vlivem přímé okupace z jihočeské mohylové oblasti jako samostatná „bylansko-platěnická kultura“ v rámci kultur žárových hrobů; kostrová složka = pozůstatky autochtonní složky obyvatelstva vznik asi od 5. stol. př. Kr., rozkvět v 2. stol. př. Kr. – trvání do 1.-2. (-3.) stol. po Kr.
<u>Latěn – kostrové hroby: jistě keltské (Bójové)</u> " – datování: od 400 př. (či už 5. stol.) až k počátku 1. stol. př. Kr. " <i>kostrové hroby: konec před příchodem Markomanů</i>	kostrové hroby: možná Keltové? od 2.-1. stol. (Buchtela: 2. polovina až konec 1.) stol. př. Kr. až do 1. stol. po Kr. kostrové hroby zčásti markomanské
Stradonice = Marobudum, „ <i>pozdní kultura galská</i> “, pod vládou Markomanů " – datování: krátce před 0 – 25 až 50 po Kr.	Marobudum: Niederle ano, Buchtela ne; kultura „římsko-galská“ datování podle Píče
<u>Markomané</u> : lze o nich mluvit jen v časovém úseku shodném s trváním Stradonic	Markomané = kultura dobřichovská , snad už i část laténských kostrových hrobů; v jihočeské mohylové oblasti mohli být ještě v mladší době římské
<u>Doba římská: od přelomu letopočtu do 5. stol. po Kr. (starší: 1.-2., mladší: 3.-4., doba úpadku 5. stol.)</u>	od poloviny 1. stol. po Kr. do pol. 5. resp. přelomu 5./6. stol. (starší do 3., mladší do 5.-6. stol.)
<u>Slované: hradištní keramika: původ z podunajských pozdněřímských provincií, k nám až po r. 500</u>	hradištní keramika: domácí původ už v keramice doby římské
<u>Hradiště začínají už ve starší době hradištní</u>	Hradiště začínají asi nedlouho před koncem 9. stol.

Tab. 6 Přehledné srovnání důležitějších sporných bodů mezi českými archeologickými školami. Závěry bližší dnešnímu stavu poznání než názory druhé strany jsou vyznačeny silnějším písmem, názory zhruba odpovídající dnešním vyznačeny silnější kurzivou. Použita je novodobá terminologie. – *Taf. 6* Übersichtliche Vergleichung wichtiger Streitpunkte zwischen tschechischen archäologischen Schulen. Dem heutigen Forschungsstand nähere Schlüsse sind mit Fettschrift, diesem Stand ungefähr entsprechende Ansichten mit Kursivfettschrift gezeichnet. Die moderne Terminologie ist angewendet.

Výsledek byl ovšem zkreslen způsobem, jímž celý zápas skončil a jímž jedna ze stran monopolizovala jeho výklad a nakonec celý obor. Dnes s odstupem celého století lze říci, že pozdější negativní obraz Pí-

čova „učení“ byl založen na tom, že Píč – především asi z nevelkého zájmu o „přednárodní“ období, řešené spíše z nutnosti – zvolil v případě neolitu resp. eneolitu poměrně snadné řešení a chronologickým

Obr. 22 J. L. Píč (druhý zprava, nalévající) ve skupině vědeckých a uměleckých přátel z počátku 20. století: zleva básník Bohdan Kaminský, arch. Václav Roštlapil, Alois Jirásek, prof. MUDr. Václav Rubeška, pekař Mácha, Píč a MUDr. Bohuslav Hellich; sedící umělecký kritik Karel B. Mádl (Národní muzeum, oddělení starších českých dějin). – Abb. 22 J. L. Píč (der zweite von rechts, einschenkend) in einer Gesellschaft wissenschaftlicher und künstlerischer Freunde am Anfang des 20. Jh. (Nationalmuseum Prag, Abteilung für ältere böhmische Geschichte).

úvahám se tak (záměrně?) vyhnul, zatímco Buchtela v duchu svého přístupu k archeologii jasnozřivě vyřešil danou situaci, a to prakticky s trvalou platností. Ve všech následujících obdobích ale univerzitní škola ztratila náskok: často sdílela s Píčem stejný názor (resp. setrvávala ve stejném omylu) a pokud se s ním rozcházela, pak obvykle ve svůj neprospěch (viděno dnešními očima). Období po Píčově smrti to ovšem vidět nemohlo, ale dnes už můžeme mít trochu jasněji a z tohoto hlediska můžeme posuzovat výroky o „neschopnosti vědecky myslet“ apod., jimiž vítězná škola poněkud nevkusně častovala ještě mrtvého soupeře.

Jak si správně povšiml již A. Stocký (1926, 13), skutečná osobní tragedie Píčova spočívala v tom, že jím nejvíce ceněná historicko-etnologická koncepce českého pravěku zanikla bez vlivu na příští stav české archeologie – a naopak jím přes všechnu hrdost a zadostiučinění jen za nutný prostředek považované nashromáždění, systematizace, analýza, komparace a zpřístupnění pramenů si zachovaly cenu dlouhodobou a zčásti trvalou.

Patří mu uznání hlavně za to, že oživil chápání archeologických nálezů jako historických pramenů, že se pokusil překročit hranice pozitivistické,

artefaktualistické archeologie své doby jako vědy o starožitnostech a přehodnotit její poznatky i problémy z hlediska historika. On první pojal pravěk jako součást historie a položil základy nejen k pochopení pravěkých dějin v celoevropských souvislostech, ale vůbec k zájmu o ně, překračujícímu meze starožitnický či umělekohistoricky chápané archeologie. Jeho chybou bylo, že vložil do základu své představy o českém pravěku předem vytvořenou myšlenku (etnický význam způsobů pohřbívání) a snažil se jí pak přizpůsobit archeologický materiál. Zamířil na svoji dobu hodně vysoko, koncepčně ji předběhl a proto i jeho neúspěch byl nápadnější.

To ale neznamená, že směr jím zvolený byl chybný; jeho prorocství, že archeologie nemůže setrvávat na stanovisku „umělecko-řemeslném“, že „dřív nebo později musí zabočiti na novou dráhu [...] národopisnou“ (Píč 1911a), se po desítkách let vyplnilo, třebaže už v trochu jiném kontextu, než si představoval, a s pozměněnými prioritami.

V té době, na tom stupni poznání šlo však těžko udělat víc. Bylo třeba provést nejprve syntézu archeologických poznatků v užším smyslu a uspořádat je

do uceleného relativně chronologického systému. Tento krok nebylo možno přeskocit. Udělala jej univerzitní skupina, která se opatrně neodpoutala od archeologické reality, místo lidských pokolení se soustředila na keramické typy; díky tomu se jí ale podařilo vytvořit základ platný pro českou archeologickou školu v mnohých rysech dodnes. Její *Rukověť* vyhověla dobové potřebě mnohem lépe – ponechme stranou, že za významnou část pramenů vděčila muzejní skupině a že mimo dobu kamennou je to často jen kritická (ne vždy šťastná) úprava Píčova systému. Situace vzniklá Píčovou smrtí jí pak dovolila systém dopracovávat a uvést do praxe.

Čtenáři předchozích stránek se může zdát, že sporné názory a polemiky kolem jednotlivých závěrů jsou probrány příliš podrobně (tady nutno poznamenat, že v rozboru byl zcela pominut antropologický aspekt, beztak oboustranně v podstatě redukován na kraniologické úvahy, k nimž se souborně vyjádřil Píč 1898), ovšem nelze se bez toho obejít, když uvážíme, že jde o nejvýznamnější přelom v dějinách české archeologie, kde musíme hledat kořeny dnešního pojetí pravěku – přitom vzhledem k zániku jedné strany sporu nebyly tyto výměny názorů nikdy podrobně popsány a snad dodnes se o nich tradují některé neopodstatněné pověry (či spíše donedávna se tradovaly, protože zájem moderní české archeologie o vlastní dějiny byl v minulých desetiletích na rozdíl od jiných evropských zemí zanedbatelný).

Nakonec ještě něco o lidech

Píč v době svého vrcholu měl velký osobní vliv a nemalý zástup přátel a ctitelů, nejen v rámci „družiny“, ale v mnohem širších kruzích a to nejen odborných; namátkou připomeňme jeho vztah literární a umělecké – přátelství s Jiráskem či Wintrem, spolupráci s Myslbekem při „vystrojení“ sv. Václava na pomníku, nebo Alfonse Muchu, který si opatřil už první svazky *Starožitností* („velmi rád bych se proniknul Vaším světlem“¹⁰⁵). Kdo patřil k jeho přátelskému okruhu, měl otevřenou cestu v muzeu i v Akademii a publikační možnosti v *Památkách*; leckteří jiní, byť i nebyli přímo přívrženci univerzitní školy, zůstávali stranou, aniž by se jich ale opačná strana ujala, zejména měli vlastní názory – to byl případ F. X. France zcela osamocené, nebo stárnoucího Ludvíka Šnajdra, hledajícího oporu v přátelství s J. A. Jírou (postizeným naopak tím, že se snažil být zadobře s oběma stranami a žádná jej nepovažovala za svého). Nešlo ovšem o nějaké nepřátelství. K Francovi, jenž byl uváděn jako příklad Píčova nadřazeného přezírání

„amatérů“ odsouvaných do zapomenutí (*Böhm 1954*, 23–24; představa, že by Píč přezíral amatéry, jde proti celé podstatě jeho „školy“), stačí prolistovat Píčův svazek o mohylách, kde „pan F. Franc, v oboru zkoumání mohyl rovněž velice zkušený“ (*Píč 1900a*, 66) je citován několikrát vzdor tomu, že jak známo prakticky nic nepublikoval a informace o jeho výsledcích nebylo snadno získat. Že Píč oprávněně nesouhlasil např. s jeho domněnkou o násilném vystřídání domáckého mohylového lidu doby bronzové cizím lidem halštatským, je jiná věc.

Zásadní však byly jeho vztahy k protagonistům zápasu. Z celé řady dokladů, uvedených při sledování jeho peripetií, mohl vzniknout dojem, že jeho aktéři byli naprostými antipody, ale nebylo tomu tak: vzájemné vlivy byly větší, než se přiznávalo, zejména v případě univerzitní školy, která byla téměř vždy stranou reagující. Bez Píčovy průkopnické činnosti, terénních výzkumů a systematických interpretačních pokusů by jeho protivníci nemohli vybudovat svůj systém. Byly tu i podobnosti, zejména mezi Píčem a Niederlem: hluboká, v romantizujícím vlastenectví (zjevném u Píče, latentním u Niederla) kořenící láska ke Slovanstvu a nadšený zájem o jeho minulost i současnost (zároveň jistý zdroj konkurence), obrovská píle a neúnavné pracovní nasazení. Za jiných okolností se oba mohli na tomto poli sejít a porozumět si; u Buchtely tento předpoklad zřejmě chyběl.

Situace se ovšem vyvinula jinak, ale o tom už bylo řečeno dost. Doplňme jen, jak se po letech měnily názory, původně tímto zápasem přímo ovlivněné. Lubor *Niederle* (1915, 6) krátce po Píčově smrti, kdy v nekrolozích dal průchod své averzi, uvádí, že v Píčovských polemikách viděl záměrně lži: „Proto jsem vždy odpovídal, snad někdy příkře, snad s podceněním jeho prací. Ale ve věci vždy on křivdil mně a ne já jemu. Píč byl vůbec člověk zlý, proti mně nespravedlivý. Snad jej omlouvá to, že měl o mně od počátku křivý obraz. Jinak byl chytrý a jako archeolog bystrý a čistých rukou.“ Po dalších téměř dvou desítkách let hovoří právě opačně: „Lituji toho dnes, poněvadž jsem přesvědčen, že Píč nebyl zlý člověk, ale že viděl ve mně, jako ve všech odpůrcích RKZ člověka, jehož nutno odstraniti z vlivných míst z národních důvodů“ (*Niederle 1932*, 14). „Bývali jsme prudcí, bývali jsme zbytečně ostří při těchto debatách, a přece z toho se zrodilo velmi mnoho nového.“ Možná, že v tom hrál roli právě věkový rozdíl: Niederle byl mladý, začínající vědec, teprve zápasící o vytvoření existenční a odborné základny, mnohem spíš ohrožený nepřízní staršího renomovaného kolegy, proto znatelně citlivější na svoji osobu.

Ostatně i spolupráce hlavních představitelů univerzitní školy skončila už krátce po Píčově smrti – někdy počátkem roku 1914 – rozkoem, jehož důsledky se sice zahladily, ale jejich vztah už nikdy

¹⁰⁵ Mucha Píčovi 20. 11. 1902 (ANM, fond Píč, kart. 9).

Obr. 23 Pamětní deska J. L. Píče z roku 1938 na radnici ve Mšenu. – Abb. 23 Gedenktafel von J. L. Píč aus dem Jahre 1938 am Rathaus in Mšeno.

nebyl takový jako dříve; z toho ostatně plynuly i některé Niederlovy pozdní poznámky o Buchtelovi, na něž jsme už narazili výše. Albín Stocký, současník a svědek událostí této doby, třebaže poněkud stranický kvůli svému bližšímu vztahu k Buchtelovi,

psal tehdy ve svém deníku sice roztrpčeně, ale asi ne bez podstatně o křivdě, již Niederle spáchal na svém „nejupřímnějším příteli, který po 15 let byl jeho štítem, který všecku svou práci jemu vlastně obětoval; sám skoro nic nepublikoval, jen aby Niederle nezastínil. V boji proti Píčovi byl by Niederle bez Buchtely celou svou posici prohrál; bez Buchtely by se nikdy nebyl dopracoval ani takového systému, k jakému došel Píč. Systém archaeologický postavil, vypracoval a zdůvodnil Buchtela – a nazval ho Niederlovým. A to provedl prof. Niederle 2 roky po smrti Píčově, když už Buchtely nepotřeboval“ (*Stocký 1911–29*, 40–41).

To vše odnesl čas. V dalších generacích se stalo zvykem hovořit o víceméně legendární trojici mužů, která založila moderní českou archeologii: Niederle – Buchtela – Matiegka. Jenže je pravda, že Jindřich Matiegka, byť vynikající antropolog zakladatelského významu ve svém oboru, svým podílem spíše jen doplnil a obohatil archeologický obraz školy, aniž se na něm přímo podílel (jeho příspěvek v *Rukověti* také nebyl integrován do textu, nýbrž připojen samostatně), podobně jako v menší míře Bohuslav Hellich přispěl k některým závěrům „školy muzejní“. Výrok o trojici je nicméně správný, jenom vyžaduje malou změnu ve jménech: abecedně Buchtela – Niederle – Píč.

Tolik na závěr o člověku, jehož živý obraz odešel s posledními pamětníky. Podrobné a nestranné zhodnocení toho, co bylo vědeckým produktem jeho díla, zůstává i nadále nesplněným úkolem české archeologie. Tyto řádky měly za úkol vzkřísit jeho památku důslednějším způsobem – tím, že se ukáže, jaký význam měl skutečně pro českou archeologii; že i v Píčově případě platí to, co říká nápis nad místem jeho posledního odpočinku, na vyšehradském Slavíně: „Ač zemřeli, ještě mluví.“

Zusammenfassung

Vor hundert Jahren, 19. 12. 1911 hat Professor Josef Ladislav Píč, das Haupt der sog. „Musealschule“ in der tschechischen Archäologie, sein Leben freiwillig abgeschlossen. Dadurch hat er seinen Gegnern aus der „Universitätsschule“ den Raum frei gemacht, die dann mehr als ein halbes Jahrhundert die Richtung des Faches in Böhmen festgelegt hat. Píč's Gedächtnis ist für lange Zeit in den Hintergrund getreten. Die heutige Forschung stellt aber allmählich fest, daß seine Ansichten häufig berechtigt waren und daß sein fachliches Vermächtnis erinnerungswert ist. Es ist also erforderlich, Píč's Arbeit und den ganzen Kampf beider Schulen in den Jahren 1890–1911 zu rekapitulieren und das Gedächtnis von J. L. Píč als einer der größten Persönlichkeiten der böhmischen Archäologie aufzufrischen.

Josef Ladislav Píč ist am 19. 1. 1847 geboren, er war somit um eine Generation älter als seine Hauptgegner aus der Universitätsschule – Lubor Niederle (1865) und Karel Buchtela (1864). Er ist auch noch aus der romantischen Auffassung der Archäologie ausgegangen, während die zwei Letztgenannten schon in positivistischer Atmosphäre herangewachsen sind. Píč hatte ursprünglich als Historiker angefangen, im Jahre 1883 hat sich an der Prager Karlsuniversität habilitiert. In folgenden Jahren begann er sich aber für die frühgeschichtlichen Wurzeln der tschechischen und slawischen Kultur interessieren und als ein der ersten unter Historikern zum Schluss gekommen ist, daß diese Probleme ohne Kenntnis der materiellen Quellen d. h. Archäologie unlösbar sind.

Der begeisterte und tatkräftige Wissenschaftler hat in 1887 die Redaktion der Zeitschrift *Památky archeologické* („Archäologische Denkmäler“) ergriffen, die er bald fast ausschließlich zur (prähistorischen resp. auch frühgeschichtlichen) Archäologie orientiert hat – mit dem Schwerpunkt in Fundnachrichten (zum erstenmal mit fotografischen Aufnahmen begleitet). Auch hat er die Tätigkeit des Archäologischen Committees des Nationalmuseums in Prag (des Herausgebers der genannten Zeitschrift) – was

damals eine einzige archäologische Korporation für das ganze Land war – aufgefrischt. Gleichzeitig hat er in Begleitung seiner immerwährend zahlreicherer Fachfreunde-Amateurarchäologen (die bald eine freiwillige Mitarbeiternetz, „Píč's Gefolge“ genannt, bildeten) mit Forschungsreisen durch Mittelböhmen angefangen; durch diese Tätigkeit wurden die bisher armen archäologischen Sammlungen des Nationalmuseums wesentlich bereichert. Im Jahre 1893 hat das Museum eine selbständige Abteilung für Prähistorie errichtet und Píč wurde zum ersten Leiter ernannt. In demselben Jahre hat er die Leitung des Archäologischen Committees übernommen und gleichzeitig die leitende Position bei der Gründung der Archäologischen Kommission der Böhmisches Akademie für Wissenschaften, Literatur und Künste gewonnen; eine enge Arbeitsfreundschaft hat ihm bald mit dem Gründer und Mäzen der Akademie, ihren Präsidenten Josef Hlávka verbindet.

Nur an der Universität hat sich Píč nicht als Archäologe durchgesetzt. Die Anthropologie, Ethnologie und urgeschichtliche Archäologie wurden vom Jahre 1891 vom Dozent, später Professor Lubor Niederle, mehr modern (eher kulturanthropologisch) orientierten Schüler von Prof. T. G. Masaryk, vorgelesen. Mit Píč's Kritik der Niederle's Habilitationsarbeit hat der Streit zwischen diese beiden begonnen, der bis zum Píč's Tod (und auch weiter) dauerte: auf einer Seite „Musealschule“ – Píč mit seiner „Gefolge“ der meistens gut situierten Amateure aus dem Lande, auf anderer Seite „Universitätsschule“ von Prof. Niederle und kunsthistorisch geschulten Karel Buchtela.

Die Stellung der Protagonisten zur Problematik war unterschiedlich. Píč als Historiker hat vor allem historiographische Ziele – Rekonstruktion des Verlaufs der Geschichte Böhmens in Ur- und Frühgeschichte und Identifizierung ethnischer Einheiten im Material – verfolgt, in der Archäologie hat er nur eine historische Hilfswissenschaft gesehen. Niederle und vor allem Buchtela als artefaktualistisch orien-

tierter Archäologe-Sammler haben demgegenüber eine „reine“, „kunstgewerbhistorische“ Archäologie betrieben und haben sich zur Bildung eines relativchronologischen Systems (Definierung der Kulturen, Typen und ihren Wechselbeziehungen) konzentriert. (Niederle hat später von der Urgeschichte zu den „slawischen Altertümern“ übergegangen, um mit seinem Lebenswerk dieses Namens anzufangen; Buchtela aber hat in dieser Richtung fortgesetzt und hat sich um Emanzipation der Archäologie von der Historie bemüht.)

Diese zwei waren eher Kabinettforscher, wogegen Píč und seine Freunde einen besonderen Nachdruck auf Terrainforschung d. h. Ausgrabungen belegt haben. Aufgrund der Resultate ihrer mehrjährigen Tätigkeit hat Píč nachher (1894–96) im Nationalmuseum die erste wirkliche und von mehreren europäischen Archäologen bewunderte Dauerausstellung der Ur- und Frühgeschichte Böhmens aufgebaut. Píč selbst hat mehr als hundert europäische Museen vom Irland und England bis Russland gekannt, viele Kongresse usw. besucht und mit vielen Archäologen Beziehungen unterhalten.

Sein Ziel war eine historische Synthese. Für den ersten Schritt ist Píč's Werk *Bojové, Markomani a Češi...* (Boier, Markomannen und Tschechen nach dem Zeugnis der Historie und Archäologie – *Píč 1890–92*, ders. 1893) als erste moderne Studie auf dieses Thema zu nehmen, das u. a. als Versuch, die Slavinität der Lausitzer Urnenfelder gegen Virchow's Berliner Schule nachzuweisen, interessant war. Ursprünglich hat Píč gedacht, eine Geschichte der frühgeschichtlichen slawischen Kultur zu verfassen; rechtzeitig hat er aber begriffen, dass die Wurzeln dieser Kultur ist in der Urgeschichte und auf dem Gebiete der Archäologie zu suchen. So hat sein Plan des ausgedehnten Lebenswerkes *Starožitnosti země České*, Die Altertümer Böhmens, entstanden.

Píč hat sein Werk vor allem als Gesamtverzeichnis aller bekannten Funde und Fundplätze mit recht reichen Illustrationen (als Tafelwerk) und Fundkarten genommen. Schon dieser Fonds selbst hat sein Wert bis heute nicht verloren. In den Grund des Werkes hat Píč seine Konzeption der Urgeschichte eingelegt, die prinzipiell nicht auf dem „mechanistischen“ Dreiperiodensystem gegründet wurde; für ein relevantes historisches Kriterium hat ihm Grabritus als vermeintlich unwandelbarer traditioneller Charakterzug jeder Nationalkultur bedient („Nationen“ oder Stämme, dauernde ethnische Einheiten waren für ihm als Spätromantiker die Träger der Historie.) Auf seiner archäologischen Karte Böhmens hat er drei Räume mit verschiedener überwiegender Begräbnisart gesehen – flache Skelettgräber resp. Hockergräber (Mitte, Nordwest), Hügelgräber (Südwest, Süd) und Brandgräber (Nordost, Ost). Daraus sind ihm

drei selbständige ethnische Ganzen – „Geschlechter“ mit eigenen parallelen Traditionen der materiellen Kultur (keramischen Erzeugung usw.) hervorgegangen: das Geschlecht der hockenden Skelette, der Steinhügelgräber und der Brandgräber.

Der erste Band der *Starožitnosti* (*Píč 1899a*) wurde dem ersten, ältesten Geschlecht (vom Neolithikum bis Hallstattzeit in Mittel- und Nordwestböhmen) gewidmet. Diese schwächste der drei historischen Konstruktionen hat eine scharfe Polemik über das Neolithikum in Böhmen erweckt, in der hat sich die Universitätsschule nicht nur konstituiert, sondern auch ein Schema der archäologischen Kulturreihe festgestellt, die grundsätzlich bis heute gültig ist (*Buchtela 1899*). Das war der erste, aber auch der letzte wesentliche, vor allem auf dem Felde des Neolithikums (einschließlich des damals noch nicht unterschiedenen Äneolithikums) errungene Sieg dieser Schule. Von der Bronzezeit anfangend steht Píč mehrmals näher den heutigen Ansichten als seine Gegner. Seine Überlegenheit beginnt mit dem zweiten Band über das „Geschlecht der Steinhügelgräber“ (*Píč 1900*), der stellt eine genetische Bindung der Hügelgräberkulturen in der südlichen Hälfte von Böhmen von der Bronzezeit bis Latènezeit, wahrscheinliche ethnische Kontinuität und die Zugehörigkeit zum „urkeltischen“ Kreis in der Westhälfte Europas fest. Der keltischen Kultur ist der nächste Band (*Píč 1902*) mit umfassenden Übersicht der keltischen Archäologie in Europa gewidmet; in Böhmen hat er sich mit Latèneskelettgräber befasst, die hier dem Stamme Boii zugeschrieben sind.

Die ganze Reihe von *Starožitnosti* gipfelt mit dem Band *Hradiště bei Stradonice als historisches Marobudum* (*Píč 1903a*), einer monumentalen Bearbeitung der zahlreichen Funde aus der berühmtesten böhmischen Lokalität von Spätlatènezeit (erstes bekannte und bisher reichstes Oppidum in Böhmen, nach Píč „späte gallische Kultur“ nach Abmarsch der Boier). Es war möglich dank den Studienreisen nach Frankreich, wo Píč u. a. eine enge Freundschaft mit dem Archäologen der französischen Oppida Joseph Déchelette angeknüpft hat; Déchelette, nach tieferer Bekanntmachung mit der tschechischen Sprache, hat Stradonice/Stradonitz der westlichen Fachöffentlichkeit präsentiert und den genannten Band der *Starožitnosti* ins Französische übersetzt (*Déchelette 1901; Píč 1906a*). In der Interpretation ist aber eine Differenz erschienen: nach Píč ist die Lokalität kein typisches Oppidum (wie Déchelette richtig meinte), sondern – in Anbetracht des gewissen Anteils der frühkaiserzeitlichen Funde – wahrscheinlich der von antiken Schriftquellen unter dem Namen Marobudum bekannte Sitz des markomannischen Herrscher Marobud/Marbod.

Nach diesem latènezeitlichen Zwischenspiel hat sich Píč zum letzten „Geschlecht“ – Brandgräberfelder in nordöstlichen Böhmen zurückgekehrt („Die Brandgräber und der Einzug der Tschechen“ – *Píč 1905*, deutsch *1907*). Hier hat Píč als Autor der ersten wichtigen Ausgrabungen dortiger Urnenfelder die genetische Sukzession der bronze- und hallstattzeitlichen Kulturen im Rahmen der Lausitzer Urnenfelder richtig definiert. Das zeitgemässe Erfordernis der ethnischen Bestimmung der Kulturen ist hier aber ungünstig in der Bemühung, die Urnenfelder als slawisch nachzuweisen, zum Ausdruck gekommen. Um sie dann mit frühgeschichtlichen Slawen-Tschechen zu verbinden, war Píč genötigt, die germanischen Brandgräberfelder der römischen Kaiserzeit (die er mit seinen Freunden zum erstenmal in Böhmen entdeckt, beschreibt und richtig klassifiziert) auch als slawisch deklarieren. Die Universitätschule hat mit ihm in allen diesen Interpretationen übereinstimmt und erst in den 20. Jahren wurden diese Irrtümer berichtigt.

Nach diesem Band hat Píč einen kleinen Handbuch *Übersicht der böhmischen Archäologie* (*Píč 1908*) herausgegeben, wo er seine Ansichten und Konzeption zusammengefasst hat. Die Gegner reagieren mit ihrem eigenen *Handbuch der böhmischen Archäologie* (*Buchtela – Niederle 1910*), dadurch wichtigen, dass nach Píč's Tod dieses Büchlein zum „Katechismus“ der zukünftigen archäologischen Generationen wurde. Die Autoren haben historische oder ethnologische Theorien bzw. Interpretationen vermieden und sich auf archäologische Faktographie beschränkt mit dem Ziel der relativen Chronologie der Kulturen, ihrer Beziehungen und Einflüsse im Geist des antretenden neuen Difussionismus. Erst eine nähere Vergleichung zeigt, inwiefern diese Konzeption aus Píč's Werk ausgeht und was alles ihm verdankt.

Der nächste Band hat seinen Autor endlich zur ursprünglichen Absicht, die slawische Kultur in frühgeschichtlichen Böhmen (slawische Burgwallzeit) zu schildern, geführt („Böhmen in der Fürstenzeit“ – *Píč 1909*). Nachträglich hat Píč versucht, seine methodische Sätze und teoretische Postulaten in eine kleinere Broschüre zusammenzufassen, die sehr interessant ist und eine Art Vermächtnis darstellt (*Píč 1910*). Ehe er nämlich den letzten geplanten Teil der *Starožitnosti* – über die geistliche Kultur der böhmischen Slawen – schreiben könnte, musste er die einen prinzipiellen Standpunkt zum Problem der sog. Königinhöfer und Grünberger Handschriften einnehmen, die die moderne tschechische Universitätsintelligenz als Fälschung des frühen 19. Jahrhunderts bezeichnet hat. Píč, ein Patriot älterer Prägung, wollte an die frühgeschichtliche Echtheit der verdächtigen Manuskripten glauben und im Herbst 1911 hat er mit Mustern nach Paris und Milan gereist,

um positive Begutachtungen einiger bedeutsamen Paläographen zu gewinnen. Problematische Erfolge und rücksichtslose Reaktion der Gegner haben den Kolaps verursacht: Píč's Nerven haben diesen Ansturm nicht ausgehalten und am 19. 12. 1911 hat er den Willen zum Leben verloren.

Infolgedessen hat auch die Musealschule verschwunden, die Gegner haben Nationalmuseum und ganze tschechische Archäologie beherrscht. In Vergessenheit abgeschobene Píč wurde höchstens als ein arbeitsamer, doch wissenschaftlich unfähiger Historiker in der Archäologie vorgestellt. Erst mit allmählichem Rücktritt des traditonellen Positivismus erweckt sich wieder das Interesse für sein Leben und Wirken.

Nach eigenen Worten war Píč der erste Historiker, der die prähistorische Wissenschaft angeeignet hat, um ihres Material als historische Quelle anzuwenden. (Trotzdem war er – dank seinem europäischen Horizont – zu ausgezeichneten Analysen fähig.) Um archäologische Quellen hat Píč grosse Verdienste erworben, u. a. indem er die „Gefolge“ organisiert und geleitet hat: erinnern wir nun auf die Ausgrabungen bei Knovíz, Bylany, Platěnice oder Dobřichov, die ihm als Grundlage zur Entdeckung, Beschreibung, Definieren und Einordnung der Knovízer Kultur (Jung- bzw. Spätbronzezeit), Bylaner und Platěnicer Kultur (Hallstattzeit) und vor allem der bisher unbekannt Besiedlung der römischen Kaiserzeit in Böhmen (damals seine Dobřichov- Kultur). Dank diesem Fleisse haben sich die archäologischen Sammlungen des Prager Nationalmuseums, was der Qualität des Inhalts und der Exposition betrifft, unter die grössten und wichtigsten mindestens in Mitteleuropa eingereiht; deren systematische Veröffentlichung in der Form der *Starožitnosti* – ein Riesenwerk eines einzigen Menschen – hat in Europa keine Analogie und wurde von vielen ausländischen Forschern für zahlreichen Tafelillustrationen und Karten hochgeschätzt, wenn auch sie nicht den tschechischen Text lesen konnten. (Als Ergänzung sollte seine – leider schon nicht vollendete – archäologisch-topographische Enzyklopädie Böhmens dienen.)

Allgemein genommen war Josef Ladislav Píč in Böhmen in zwei Dekaden um die Jahrhundertwende, in der Zeit der Wiederbelebung der archäologischen Synthese, eine markanteste, dominante Persönlichkeit dieser Wissenschaft, der bekannteste und aktivste Organisator der Terrainforschung, der erste unter Museumarchäologen und publizierenden Forschern. Der Streit zwischen ihm und seinen Gegnern hat auf einer Seite den schöpferischen Potential damaliger tschechischer Archäologie ausgeschöpft, nur auf relative Chronologie und ethnische Probleme konzentriert, auf der anderen Seite aber hat sich die Archäologie über Hauptfragen der

Interpretation aufgeklärt und beide Seiten haben endlich seine Stellungen systematisch geordnet. Für die Zukunft hat sich die Seite qualifiziert, die sich ohne historiographischen Ambitionen nur an der rein archäologischen Seite der Problematik gehalten hat und damit dem Fach einen gesunden positivisti-

schen, damals mehr realen und praktischen Grund gegeben. Dieser Fakt keinesfalls erniedrigt den Wert des Versuches von J. L. Píč, der in der Bemühung, hinter dem Fundmaterial den lebenden Menschen zu sehen, über die Möglichkeiten der zeitgenössischen Archäologie gegangen ist.

Literatura a prameny

- Anonym 1851:* Starožitnická cesta prof. Wocela po Čechách. Vesna 1, č. 115–117 (4., 11., 18. 10.), 461–462, 479–481, 487–488.
- Anonym 1891:* Katalog retrospektivní výstavy. (Skupina XXV.) Praha.
- Anonym 1906:* Francouzští učenci vědecky zajímaví se o Čechy. Zlatá Praha 23, č. 36, 432.
- Anonym 1910:* Univ. prof. dr. L. Niederle o dnešním stavu české archaeologie. Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 27, 30–31.
- Anonym 1912:* Prof. Dr. J. L. Píč. Časopis Národního muzea 86, 201.
- Anonym 1947:* Lubor Niederle. Projevy o tryzně dne 14. června 1946. Praha.
- Almgren, O. 1913:* Zur Bedeutung des Markomannenreichs in Böhmen für die Entwicklung der germanischen Industrie in der frühen Kaiserzeit. Mannus 5, 265–278.
- Axamit, J. 1917:* Zajímavá nádoba z okolí Labského Kostelce. Památky archeologické 29, 9–11.
- Axamit, J. 1921:* Různosti III. Výlet na Plešivec u Jince. Památky archeologické 32, 1920–21, 229–230.
- Behla, R. 1884:* Ueber die Lage der Nationalopferstätte der Sueben im Semnonenwalde. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 15, 156–158.
- Binétruy, M.-S. 1994:* De l'art roman à la Préhistoire. Des sociétés savantes à l'Institut, itinéraires de Joseph Déchelette. Lyon.
- Binétruy, M.-S. 2000:* L'Hôtel Déchelette, creuset d'une archéologie européenne. In: P. Jacquet – R. Périchon (edd.): Aspects de l'archéologie française au XIXème siècle. Montbrisson, 139–154.
- Böhm, J. 1937:* Vzpomínka na J. L. Píče. Obzor praehistorický 10, 1836–37, 319–321.
- Böhm, J. 1954:* Sto let „Památek archeologických“. Památky archeologické 45, 1–34.
- Böhm, J. 1958:* Výstava „Pravěk Československa“ v Národním museu. Památky archeologické 49, 607–615.
- Buchtela, K. 1898:* recenze – J. L. Píč, Pohřebišť... [viz Píč 1897a]. Věstník slovanských starožitností I., 65–73.
- Buchtela, K. 1899:* Vorgeschichte Böhmens I. Nordböhmen bis zur Zeit um Christi Geburt. Věstník slovanských starožitností III. (příloha).
- Buchtela, K. (B-a.) 1905:* Slované (Archaeologie). Ottův slovník naučný 23, 432–435.
- Buchtela, K. 1906:* Die Lausitzer und schlesischen Brandgräber in Böhmen. Jahrbuch der k. k. Zentral-Kommission... 4, 1., 1–52.
- Buchtela, K. 1907a:* Theorie Dra J. L. Píče o nejstarších kulturách předhistorických v Čechách. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 15, 89–98.
- Buchtela, K. [šifra B] 1907b:* Praehistorická archaeologie. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 15, 31–34, 109–117.
- Buchtela, K. 1907c:* Dr. Jos. Lad. Píč. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 15, 494.
- Buchtela, K. 1909:* K otázce o vzniku neolithu v Čechách a na Moravě. Pravěk 5, 33–34.
- Buchtela, K. 1914:* Jihočeské mohyly a prehistorie severních Čech. Sborník Městského historického musea v Plzni 3, 11–14.
- Buchtela, K. 1915:* O cílech a dosavadních výsledcích badání předhistorického v Čechách. Národopisný věstník československý 10, 23–29.
- Buchtela, K. – Niederle, L. 1910:* Rukověť české archaeologie. Praha.
- Collis, J. 2009:* Déchelette's contribution to Iron Age studies: theory and practice. Anabases 9, 239–247.
- Čermák, K. 1892:* Lužický (polabský) ráz hrobů i vztah jeho ke jménům osad. Český lid 1, 441–446.
- Čermák, K. 1903:* Neolithische Stationen in der Umgebung von Čáslau und ihr Alter. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 33, Sitzungsberichte 102–104.
- Červinka, I. L. 1902:* Morava za pravěku. Brno.
- Červinka, I. L. 1903a:* O keramice mladší doby kamenné. Pravěk 1, 59–64, 90–97. [2. část má název O keramice neolithické.]
- Červinka, I. L. 1903b:* recenze – J. L. Píč 1899. Pravěk 1, 24–26.
- Červinka, I. L. 1907:* Kdy zalidnili Slované Evropu střední? Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 24, 50–67.
- Červinka, I. L. 1911:* recenze – J. L. Píč 1910. Pravěk 7, 73.
- Červinka, I. L. 1912:* Kultura galská a dějepis. Pravěk 8, 37–48.

- Čujanová, E. 1972: Problémy českofalcké mohylové kultury v západních Čechách..., in: Vývoj archeologie v Čechách a na Moravě 1919–1968, sv. 1. Praha, 81–87.
- Déchelette, F. [Aufrère, L.] (eds.) 1962: Livre d'or de Joseph Déchelette, centenaire 1862–1962. Roanne.
- Déchelette, J. 1901: Le Hradischt de Stradonic en Bohême et les fouilles de Bibracte. Étude d'archéologie comparée. Extrait du Congrès archéologique de Mâcon (Juin 1899). Mâcon.
- Déchelette, J. 1903: L'oppidum de Bibracte. Paris.
- Domečka, L. 1913: Čechy v době předhistorické. Praha.
- Droberjar, E. 2008: Aktuální stav výzkumu labsko-germánských sídlišť doby římské a doby stěhování národů v Čechách. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (edd.): Barbarská sídliště. Brno, 11–21.
- Eisner, J. 1911a: Latène v jihočeských mohylách. Pravěk 7, 5–15, 100–113.
- Eisner, J. 1911b: recenze – J. L. Pič, Aphorismen... (viz Pič 1910). Národopisný věstník československý 6, 15–17.
- Eisner, J. 1914: Vývoj předhistorického osídlení země české. Český časopis historický 20, 137–164.
- Eisner, J. 1946: Dílo prof. Lubora Niederle v archeologii, především slovanské, in: Anonym 1947, 35–44.
- Eisner, J. 1948: Lubor Niederle. Praha.
- Filip, J. 1949–50: Lubor Niederle – prehistorik. Slavia antiqua 2, 65–73 (sep. Poznaň 1952).
- Filip, J. 1967: Lubor Niederle, učitel, archeolog a organizátor. Archeologické rozhledy 19, 143–146.
- Filip, J. 1978: Dosavadní pokusy o syntézu českého pravěku. In: R. Pleiner a kol.: Pravěké dějiny Čech. Praha, 9–18.
- Franc, F. X. 1890: Štáhlauer Ausgrabungen (rukopis, ed. V. Šaldová, Praha 1988).
- Franc, F. X. 1895: O mohylách v Černé Mýti a na Kostelíku u Plzně. Český lid 4, 561–566. [Zkrácený přetisk z Plzeňských listů 1895, č. 42, 45, 48].
- Franc, F. X. 1896: Praehistorická doba na Plzeňsku. In: Popis školního okresu Plzeňského. Plzeň, 122–131.
- Franc, F. X. 1906: Přehled nalezišť v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy (rukopis, ed. V. Šaldová, Praha 1988).
- Götze, A. 1896: Über neolithischen Handel. Berlin.
- Götze, A. 1900a: Über die Gliederung und Chronologie der jüngeren Steinzeit. Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft 1900, 259–278.
- Götze, A. 1900b: Die Eintheilung der neolithischen Periode in Mitteleuropa. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 31, 133–137.
- Hdk. [Houdek] 1897: recenze – L. Niederle 1896. Čas 11, 163–164.
- Hoernes, M. 1892: Die Urgeschichte des Menschen nach dem heutigen Stande der Wissenschaft. Wien – Pest – Leipzig.
- Hoernes, M. 1900: recenze – Buchtela 1899, Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 29, 61–62.
- Hoernes, M. 1915: Urgeschichte der bildenden Kunst. Wien. (2. vyd.)
- Chvojka, O. – Michálek, J. 2011: Výzkumy Josefa Ladislava Piče na mohylových pohřebištích doby bronzové a halštatské v jižních Čechách. Praha (FAP 35).
- Jacob-Friesen, K. H. 1928: Grundfragen der Urgeschichtsforschung. Hannover.
- Jelínek, B. 1882: Hradiště u Butovic. Památky archeologické 12, 1882–84, 125–132.
- Jelínek, B. 1884: Aus den Gräberstätten der liegenden Hocker. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 14, 175–194.
- Jelínek, B. 1892: O vývoji pravěkého člověka v Čechách. Pražská revue 1, č. 5–6 (3. a 17. 6.), 77–80, 92–95. (Sep.: O vývinu pravěkého člověka v Čechách. Praha.)
- Jíra, J. A. 1910: O keramice nordické a durynské. Pravěk 6, 162–206.
- Jiráň, L. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech 5. Doba bronzová. Praha.
- Jiroušek, B. 2004: Jaroslav Goll, Rukopisy a 80. léta. In: D. Blümllová – B. Jiroušek (eds.): Čas pádu Rukopisů. České Budějovice.
- Kloppfleisch, F. 1883: Vorgeschichtliche Alterthümer der Provinz Sachsen I. Jena.
- Koehl, C. 1906: Über stratigraphische Verhältnisse neolithischer Fundplätze bei Worms, Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 37, 123–125.
- Koehl, C. 1911: Stratigraphie und Chronologie innerhalb der Bandkeramik, Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 42, sep.
- Kössl, J. 2007: Josef Ladislav Pič – život a dílo (Vliv odborných sporů na jeho soukromý a společenský život). Nепublikovaná diplomová práce, Jihočeská univerzita, České Budějovice.
- Kossinna, G. 1895: Ueber die vorgeschichtliche Ausbreitung der Germanen in Deutschland. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 26, 109–112.
- Kossinna, G. [G. K.] 1911: Todesfälle. Mannus 3, 326–328.
- K. [rál], J. 1911: Jak hájí p. dr. Pič Rukopis Královédvorský. Čas 18. 12. 1911.
- Králík, O. 1953: Josef Dobrovský a Gelasius Dobner. In: Josef Dobrovský 1753–1953 – sborník studií... Praha, 361–418.
- Kryštůfek, J. – Waněk, J., 1914: Pičův poslední odkaz. Praha.
- Lissauer, A. 1892: Die prähistorischen Denkmäler der Provinz Westpreussen und der angrenzenden Gebiete. Leipzig.
- Marek, J. 1991: Jaroslav Goll. Praha.
- Matiégka, J. 1892: Hroby se skrčenými kostrami v Čechách. Český lid 1, 41–46, 109–118, 221–228.
- Matiégka, J. 1911: J. L. Pič. Ocenění jeho archaeologické činnosti. Národní listy 51, č. 355 (24. 12.), 1–2.
- Mijatev, P. (ed.) 1963: Iz archiva na Konstantin Jireček, 3. Sofia.
- Musil, J. 2006: Atlantis české archeologie (kde leželo Marobudon?). Studia Hercynia 10, 92–94.
- Neumann, G. 1932: Dr. Friedrich Kloppfleisch, Professor der Kunstgeschichte an der Universität Jena, Begrün-

- der der thüringischen Urgeschichtsforschung. Mannus 24, 134–146.
- Neustupný, J. 1937:* Píč Josef Ladislav. Ottův slovník naučný nové doby IV.2. Praha, 1062.
- Neustupný J. 1946:* Pravěké sbírky Národního muzea za války. Časopis Národního muzea, oddíl duch. 115, 95–97.
- Neustupný J. 1947:* Josef Ladislav Píč. Časopis Národního muzea, oddíl duchovnědný, 116, 1–42.
- Niederle, L. 1889:* O potřebě oddělení antropologického při novém Museu českém. Časopis Národního muzea 63, 275–285.
- Niederle, L. 1891a:* Příspěvky k anthropologii zemí českých I. Hroby s kostrami z konce doby praehistorické v Čechách. Praha.
- Niederle, L. 1891b:* K otázce o původním typu slovanském. Athenaeum 8, 196–202.
- Niederle, L. 1892:* Několik slov o pěstování české archaeologie. Český lid 1, 317–331.
- Niederle, L. 1893a:* Lidstvo v době předhistorické se zvláštním zřetelem na země slovanské. Praha.
- Niederle, L. 1893b:* recenze – J. L. Píč (red.): Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Athenaeum 10, 208–209.
- Niederle, L. 1894a:* Příspěvky k anthropologii zemí českých II. O mladší době kamenné v Čechách. Český lid 3, 257–275, 353–359 (též sep. Praha 1894).
- Niederle, L. 1894b:* Über die jüngere Steinzeit in Böhmen. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 24, Sitzungsberichte 4–6.
- Niederle, L. 1894c:* Praehistorie Evropy. In: heslo Evropa. Ottův slovník naučný 8, 891–896.
- Niederle, L. 1894d:* recenze – J. N. Woldřich, Vorgeschichte... (viz *Woldřich 1894*). Český lid 3, 471–472.
- Niederle, L. [N.] 1894e:* Devátý ruský archaeologický sjezd ve Vilně (1.–14. srpna 1893). Český lid 3, 469–471.
- Niederle, L. 1895a:* O hlavních úlohách české archaeologie. Český lid 4, 65–73.
- Niederle, L. 1895b:* Pravěk zemí českých na Národopisné Výstavě Československé. Český lid 4, 545–557.
- Niederle, L. 1895c:* Pravěk zemí českých. In: F. A. Šubert et al., Národopisná výstava československá v Praze 1895. Praha, 415–419.
- Niederle, L. 1896:* O původu Slovanů. Studie k slovanským starožitnostem. Praha.
- Niederle, L. 1897:* Na obranu. (Letákový tisk. Praha.)
- Niederle, L. 1898:* recenze – J. L. Píč, Žárové hroby... (viz *Píč 1897d*). Věstník slovanských starožitností 1, 28–31.
- Niederle, L. (N.) 1899a:* recenze – J. L. Píč, Starožitností země České I.1, Praha 1899. Věstník slovanských starožitností 2.
- Niederle, L. 1899:* Cesta na XI. archaeolog. sjezd v Kijevě. (Rukopis; Archiv AV ČR, fond Niederle, kart. 1 – Autobiografie.)
- Niederle, L. 1900:* O počátcích dějin zemí českých. Český časopis historický 6, 1–14, 103–117, 201–222 (též sep. Praha 1900).
- Niederle, L. 1901:* recenze – J. L. Píč, Starožitností země České I.2. Praha 1900. Český časopis historický 7, 204–208.
- Niederle, L. 1902a:* recenze – J. L. Píč, Starožitností země České II.1. Praha 1902. Český časopis historický 8, 202–205.
- Niederle, L. 1902b:* Prohlášení. Český časopis historický 8, 381–384.
- Niederle, L. 1904:* Slovanské starožitnosti I.2. Praha.
- Niederle, L. 1905:* recenze – J. L. Píč, Starožitností země České II.2. Praha 1903. Český časopis historický 11, 199–201.
- Niederle, L. 1906:* Příchod Čechů a archaeologie. Český časopis historický 12, 1–7.
- Niederle, L. 1907:* Das letzte Decennium der böhmischen Archäologie. Čechische Revue 1, 300–311. (Těž sep., Praha.)
- Niederle, L. 1908:* recenze – J. L. Píč, Přehled české archaeologie. Praha 1908. Český časopis historický 14, 360–361.
- Niederle, L. 1909a:* recenze – J. L. Píč, Starožitností země České III.1. Praha 1909. Český časopis historický 15, 350–356.
- Niederle, L. 1909b:* Datování galské kultury v Čechách a na Moravě. Pravěk 5, 20–29.
- Niederle, L. 1909c:* O původu kultury lužické. Pravěk 5, 70–71.
- Niederle, L. 1912:* † Josef Ladislav Píč. Český časopis historický 18, 125–128.
- Niederle, L. 1913:* J. L. Píč. Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 23, 114–123.
- Niederle, L. 1914:* Poznámky k otázce slovanskosti našich polí popelnicových. Památky archeologické 26, 181–187.
- Niederle, L. 1915:* Kniha rodinných zápisů, založená r. 1915. (Rukopis; Archiv AV ČR, fond Niederle, kart. 1 – Autobiografie.)
- Niederle, L. 1922:* Vocel – archaeolog. In: L. Niederle – V. Birnbaum – A. Novák, Jan Erazim Vocel. Praha, 3–19.
- Niederle, L. 1932:* Z mého života. (Rukopis; Archiv AV ČR, fond Niederle, kart. 1 – Autobiografie.)
- Niederle, L. b. d. 1:* Dějiny archaeologie předhistorické v Čechách. (Rukopis přednášky, Archiv UK, fond L. Niederle)
- Niederle, L. b. d. 2:* K otázce slovanských pohřebišť z V.–VIII. století. (Rukopis, Archiv AVČR, fond L. Niederle, kart. 3.)
- Novotný, J. 1894:* Návod ku sbírání a zachraňování předhistorických památek. Praha.
- Palliardi, J. 1897:* Die neolithischen Ansiedlungen mit bemalter Keramik in Mähren und Niederösterreich. Mittheilungen der prähistorischen Commission der kais. Akademie der Wissenschaften I.3, 237–264.
- Palliardi, J. 1911:* Sídliště z mladší doby kamenné u Boskovštiny. Pravěk 7, 40–48, 125–140.
- Palliardi, J. 1914:* Die relative Chronologie der jüngeren Steinzeit in Mähren. Wiener prähistorische Zeitschrift 1, 256–277.
- Péré-Noguès, S. 2010a:* Projet Collectif de Recherche « Archives et correspondance de Joseph Déchelette ». Antiquités nationales 41, 213–217.
- Péré-Noguès, S. 2010b:* La correspondance de Joseph Déchelette. Reconstitution et histoire d'un réseau de savants

- européens. In: C. Bonnet – V. Krings – C. Valenti: *Connaître l'Antiquité*. Rennes, 199–230.
- Píč, J. L. 1872*: Pohřebiště u Hrázka. *Památky archeologické* 9, 455–456.
- Píč, J. L. 1886*: Několik slov o našich starých rukopisech. *Národní listy* 26, přílohy k č. 182, 185–188 (3., 6.–9. 7.).
- Píč, J. L. 1887*: recenze – Masaryk, T. G.: *Skizze einer soziologischen Analyse der sog. Grünberger und Königinhofer Handschrift*. *Archiv für slavische Philologie*, Berlin 1887. *Památky archeologické* 14, 1887–89, 108–112.
- Píč, J. L. 1888*: Mužský a jeho okolí v ohledu archaeologickém. *Památky archeologické* 14, 1887–89, 329–362.
- Píč, J. L. 1890–92*: Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického. *Památky Archeologické* 15, 193–210, 257–276, 305–318, 431–438, 521–528, 597–604, 655–658, 727–764. (Znovu otištěno in: *Píč (red.) 1893*, I–CIV.)
- Píč, J. L. 1891a*: recenze – L. Niederle, *Příspěvky k antropologii zemí českých I. Hroby s kostrami z konce doby praehistorické v Čechách*. Praha 1891. *Památky archeologické* 15, 1890–92, 188–191.
- Píč, J. L. 1891b*: Retrospektivní výstava. I. Praehistorické oddělení. *Památky archeologické* 15, 1890–92, 317–326.
- Píč, J. L. (red.) 1891–98*: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. *Památky archeologické* 15, 1890–92, 353–412, 481–520, 561–598, 632–656, 689–728; 16, 1893–95, 329–362, 417–438; 17, 1896–97, 175–192, 367–410, 480–538, 671–694; 18, 1898–99, 209–226.
- Píč, J. L. (red.) 1893a*: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Praha.
- Píč, J. L. 1893b*: Paběrky rukopisné. *Památky archeologické* 16, 301–314.
- Píč, J. L. 1897a*: Pohřebiště se skrčenými kostrami u Bylan (in: *Archeologický výzkum ve středních Čechách*). *Památky archeologické* 17, 381–399 (+ *Úvaha*, 401–410).
- Píč, J. L. 1897b*: recenze – L. Niederle: *O původu Slovanů*. Praha 1896. *Památky archeologické* 17, 1896–97, 472–476.
- Píč, J. L. 1897c*: recenze – L. Niederle, *Na obranu /Praha 1907/*. *Památky archeologické* 17, 1896–97, 666–669.
- Píč, J. L. 1897d*: Žárové hroby na Pičohře u Dobřichova z doby císařství římského (In: *Archeologický výzkum ve středních Čechách 1895–96*). *Památky archeologické* 17, 479–538.
- Píč, J. L. 1898*: Praehistorie a kranologie. *Památky archeologické* 18, 1898–99, 141–148.
- Píč, J. L. 1899a*: Starožitností země České. I. Čechy v době předhistorické – I.1. Úvod, Člověk diluviální, Pokolení skrčených koster. Praha.
- Píč, J. L. 1899b*: K otázce o původu typu hradištného. *Památky archeologické* 18, 1898–99, 393–408.
- Píč, J. L. 1900a*: Starožitností země České. I. Čechy v době předhistorické – I.2. Pokolení kamenných mohyl. Praha.
- Píč, J. L. 1900b*: recenze – A. Götze 1900a. *Památky archeologické* 19, 1900–1901, 231–232.
- Píč, J. L. 1902a*: Starožitností země České. II. Čechy na úsvitě dějin – II.1. Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténeskou a Bojové v Čechách. Praha.
- Píč, J. L. 1902b*: recenze – Červinka 1902. *Památky archeologické* 20, 1902–3, 155–158.
- Píč, J. L. 1903a*: Starožitností země České. II. Čechy na úsvitě dějin – II.2. Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum. Praha.
- Píč, J. L. 1903b*: O Vocelově Pravěku země České. *Památky archeologické* 20, 1902–3, 291–298.
- Píč, J. L. 1903c*: Nový typ žárových hrobů v Čechách. *Památky archeologické* 20, 1902–3, 467–508.
- Píč, J. L. 1903d*: recenze – P. Reinecke, *Zur Kenntnis der La Tène-Denkmaier der Zone nordwärts der Alpen*. *Památky archeologické* 20, 1902–3, 591–592.
- Píč, J. L. 1904*: recenze – L. Šnajdr 1904a. *Památky archeologické* 21, 1904–5, 325.
- Píč, J. L. 1905*: Starožitností země České. II. Čechy na úsvitě dějin – II.3. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů. Praha.
- Píč, J. L. 1906a*: *Le Hradischt de Stradonitz en Bohême. Ouvrage traduit du tchèque par Joseph Déchelette,...* Leipzig.
- Píč, J. L. 1906b*: recenze – M. Hoernes: *Die neolithische Keramik in Österreich, Jahrbuch der Zentral-Kommission für Kunst- und historische Denkmale* 3, 1905. *Památky archeologické* 22, 1906–7, 222–223.
- Píč, J. L. 1907*: *Die Urnengräber in Böhmen*. Leipzig.
- Píč, J. L. 1908a*: *Přehled české archaeologie*. Praha.
- Píč, J. L. 1908b*: recenze – *Pravěk 1909*, seš. 1–2. *Památky archeologické* 23, 1908–9, 367–68.
- Píč, J. L. 1909*: Starožitností země České. III. Čechy za doby knížecí – III.1. Část archaeologická. Praha.
- Píč, J. L. 1910a*: *Aphorismen über Ethnographie und Kunstgewerbe in der prähistorischen Archäologie*. Prag.
- Píč, J. L. 1910b*: recenze – *Pravěk 1910*, seš. 2–4. *Památky archeologické* 24, 1910–12, 194.
- Píč, J. L. 1911a*: recenze – K. Buchtela – L. Niederle, *Rukověť české archaeologie*. Praha 1910. *Památky archeologické* 24, 1910–12, 395–396.
- Píč, J. L. 1911b*: Rukopis královédvorský před mezinárodním soudem palaeografů skvěle obstál. *Národní politika* 29 (17. 12.), č. 348, 2. příloha, s. 1–3.
- Píč, J. L. 2004*: *Z archeologických cest* (K. Sklenář ed.). *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 55. Praha.
- Píč, J. L., b. d.*: *Na sjezdě v Kyjevě*. (Rukopisný fejton – *Archiv NM, fond Píč, kart. 18, č. 1185e.*)
- Pierrevelcin, G. 2012*: *Les relations entre la Bohême et la Gaule du IVE au Ier siècle avant J.-C. Dissertationes Archaeologicae Brunenses Pragensesque* 12.
- Pleiner, R. (red.) 1978*: *Pravěké dějiny Čech*. Praha.
- Prášek, J. V. 1902*: *Píč Josef Ladislav*. In: *Ottův slovník naučný* 19. Praha, 713.
- Přátel Píčovi, 1913*: (Zasláno.) *Slovutnému pánu panu Ph. Dru Luboši Niederlovi, c. k. řádnému univ. professoru v Praze. Národní listy* č. 125, 8. 5. 1913.
- Richlý, J. [H.] 1894*: *Die Bronzezeit in Böhmen*. Wien.
- Richlý, J. [H.] 1896*: *Allgemeine Bemerkungen über urgeschichtliche Verhältnisse in der südlichen Hälfte Böh-*

- mens. Mittheilungen der Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale N. F. 21, 121–123.
- Salač, V. 2011a:* K výzkumu oppid v Čechách a na Moravě v minulém tisíciletí. *Archeologie ve středních Čechách* 15, 463–474.
- Salač, V. 2011b:* Oppida a urbanizační procesy ve střední Evropě. *Archeologické rozhledy* 63, 23–64.
- Schliz, A. 1901:* Das steinzeitliche Dorf Grossgartach. Stuttgart.
- Sklenář, K. 1968:* Archeologický sbor Národního muzea. In: 150 let NM. Praha, 91–101.
- Sklenář, K. 1974:* Učenci a pohané. Praha.
- Sklenář, K. 1977:* Z osudů vrchu Hradiště u Stradonic. In: F. Nepil (red.): Stradonice – 750 let obce – 100 let od nálezu pokladu. Praha, 9–15.
- Sklenář, K. 1981:* The history of archaeology in Czechoslovakia. In: G. Daniel (ed.): Towards a History of Archaeology. London, 150–158.
- Sklenář, K. 1983:* Archaeology in Central Europe: The First 500 Years. Leicester – New York.
- Sklenář, K. 1984a:* Vývoj poznání pravěku a rané doby dějinné v českých zemích. In: J. Bouzek – M. Buchvaldek – P. Kostomitsopoulos – K. Sklenář: Dějiny archeologie II. Praha, 7–70.
- Sklenář, K. 1984b:* Vznik prehistorického oddělení Národního muzea v roce 1893. *Časopis Národního muzea, řada historická* 153, 128–145.
- Sklenář, K. 1986:* Josef Ladislav Píč – 75 let od úmrtí archeologa a muzejníka. *Časopis Národního muzea, řada historická* 155, 36.
- Sklenář, K. 1988a:* Studentská léta Josefa Ladislava Píče. *Českolipsko literární* 1988, 73–88.
- Sklenář, K. 1988b:* Archeologie v počátcích Společnosti přátel starožitností. *Sborník Kruhu přátel Muzea hl. m. Prahy* 1, 7–19.
- Sklenář, K. 1993:* Družina profesora Píče. Národní muzeum a zlatý věk neprofesionální archeologie v Čechách. *Sborník Národního muzea ř. A*, 47, 3–4, 1–50 + příl. I–VIII.
- Sklenář, K. 1994:* One hundred and forty years of an archaeological magazine: the problem of true tradition. *Památky archeologické* 85, č. 2, 7–17.
- Sklenář, K. 1998:* Archeologické expozice Národního muzea: z Čech do Evropy – a zpátky? *Muzejní a vlastivědná práce* 36 / *Časopis Společnosti přátel starožitností* 106, 15–30.
- Sklenář, K. 1999:* Archeologický sbor Společnosti Národního muzea. *Zprávy Společnosti Národního muzea* 1999, 7–10.
- Sklenář, K. 2000:* Poznámky k počátkům archeologických map v Čechách. *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologická M 5 (Studia archaeologica Brunensia)*, 189–200.
- Sklenář, K. 2001:* Obraz vlasti. Příběh Národního muzea. Praha.
- Sklenář, K. 2003:* Bohové, hroby a učitelé. *Cesty českých spisovatelů do pravěku*. Praha.
- Sklenář, K. 2004:* Úvod. In: J. L. Píč: *Z archeologických cest. Zprávy České archeologické společnosti – Supplement* 55. Praha, 2–4.
- Sklenář, K. 2005:* Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů. Praha.
- Sklenář, K. 2006:* Jak profesor Píč objevil v Čechách současníky Římanů. *Archeologie* (2), 2, 17–36.
- Sklenář, K. 2011a:* Vývoj péče o archeologické památky v českých zemích do roku 1989. I.–II. *Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie*, 65, č. 1–2 a 3–4, 1–106.
- Sklenář, K. 2011b:* Josef Ladislav Píč jako redaktor Památek archeologických (K stému výročí jeho úmrtí). *Památky archeologické* 102.
- Sklenář, K. 2013:* Z historie archeologických sjezdů (K stému výročí archeologického sjezdu v Praze 1912). *Zprávy České archeologické společnosti – Supplement* 88. Praha.
- Skutil, J. 1933:* Préhistoriens français et préhistoriens tchèques. *Révue française de Prague* 13, 125–130.
- Skutil, J. 1936:* Styky francouzských a československých prehistoriků. *Průdy* 20, 577–586.
- Skutil, J. 1947:* J. L. Píč a J. Déchelette. *Národní obroda* 3, č. 15 (18. 1.). Brno.
- Smetánka, Ž. – Klápště, J. 1979:* Geodeticko-topografický průzkum zaniklých středověkých osad. *Archeologické rozhledy* 31, 614–631.
- Smolík, J. 1884:* Keltické hroby v Elsasku. *Památky archeologické* 12, 1882–4, 560–562.
- Smolík, J. 1893:* Praehistorie česká (in: Čechy). *Ottův slovník naučný* 6, 609–610.
- Smrčka, V. 2011:* Dějiny psané národopisem. Praha.
- Ss. 1912:* Valné shromáždění Musea království Českého. *České slovo* 6, č. 115 (14. 5.), 4.
- Stocký, A. [1911–30]:* Manuál (rukopisný zápisník a deník – Archiv Národního muzea, Praha).
- Stocký, A. 1912:* Poznámky k některým názorům na český neolith v novější německé literatuře. *Pravěk* 8, 26–36.
- Stocký, A. 1913:* Některé úkoly české archaeologie. *Pokroková revue* 1913 (sep.).
- Stocký, A. 1922:* Praehistorie a národopis. *Národopisný věstník československý* 15, 12–22.
- Stocký, A. 1925:* Prof. dr. Lubor Niederle šedesátníkem. *Národní listy* č. 258 (20. 9.), příloha.
- Svoboda, B. 1947:* Píčův methodický odkaz. *Časopis Národního muzea, oddíl duchovnědný*, 116, 13–20.
- Svoboda, B. 1950:* Sto let od narození Dr. J. L. Píče. *Památky archeologické* 43, 1947–48, pravěk, 120–123.
- Syllaba, T. 1986:* Jan Gebauer. Praha.
- Szombathy, J. 1901:* recenze – Déchelette 1901. *Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien* 31, 353–355.
- Šimek, E. 1923:* Čechy a Morava za doby římské. Praha.
- Šittler, E. 1907:* Archaeologický sbor Musea král. českého v Praze. *Památky archeologické* 22, 1906–7, 379–383.
- Šnajdr [Schneider], L. 1880:* Böhmens Einwöhner zur Zeit des Tacitus. *Zeitschrift für Ethnologie* 12, 102–105.
- Šnajdr, L. 1881a:* Materialy k kulturním dějinám lidí bydlivších v hořejším poříčí Labe. Jičín.

- Šnajdr [Schneider], L. 1881b:* Eine Küchenabfallgrube bei Bydžov. Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft 1881, 243–251.
- Šnajdr, L. 1891:* Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející. Pardubice.
- Šnajdr, L. 1903a:* Příspěvek k časovému určení neolitické keramiky. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 11, 6–18, 57–63.
- Šnajdr, L. 1903b:* Baron de Baye a tak zvané starožitnosti francké v Čechách. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 11, 133–138.
- Šnajdr [Schneider], L. 1897:* Burgställe und Fundstätten in Böhmen. V. Das Burgstall von Lhotice bei Nassaberg. Mittheilungen der Central-Commission... N. F. 23, 217–218.
- Šnajdr [Schneider], 1900:* Prähistorische Forschungen in Böhmen. Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft 1900, 173–188.
- Šnajdr, L. 1904a:* Některé poznámky ke knize prof. Dra Píče o hradišti Stradonickém. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 12, 1–5.
- Šnajdr, L. 1904b:* Pravlast Slovanův. Pravěk 2, 1–6, 68–75.
- Šnajdr, L. 1910:* Se které strany a kdy byla osazena země Česká lidem rolnickým. Pravěk 6, 29–33.
- Šnajdr, L. 1911:* Hradiště Lhotické u Nasevrk. Pravěk 7, 15–17.
- Špét, J. 1966–67:* Píčovovo usilování o profesuru rakouských dějin. Acta Regionalia 1966–67, 66–77.
- Štaif, J. 1997:* Historici, dějiny a společnost. II. Praha.
- Štech, V. V. 1967:* V zamlženém zrcadle. Praha.
- Tieftrunk, K. 1895:* Přednesení jednatele ve valném shromáždění Společnosti Musea království Českého dne 15. prosince 1894. Časopis Národního muzea 69, 3–55.
- Turek, R. 1946:* Rozšíření slovanských žárových mohyl v Čechách. Časopis Společnosti přátel starožitností 51–53, 1943–1945, 25–37.
- Turek, R. 1949:* Josef Ladislav Píč. Český časopis historický 48–49, 252–257.
- Turek, R. 1962:* Půl století bez Josefa Ladislava Píče. Časopis Národního muzea, odd. věd spol. 131, 49–52.
- Turek, R. 1966:* Pražská studia slovanské archeologie v době Lubora Niederla. Časopis Národního muzea-HM 135, 160–165.
- Turek, R. 1988:* Počátky české vzdělanosti. Praha.
- Undset, I. 1880:* Études sur l'âge du Bronze de la Hongrie. Kristiania.
- Virchow, R. 1895:* Die Celtenfrage in Deutschland. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 26, 130–133.
- Virchow, R. 1897:* in: Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 28, 67–69.
- Virchow, R. 1900:* Ueber das Auftreten der Slaven in Deutschland. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 31, 109–113.
- Voigt, M. A. 1771:* Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen. I. Prag.
- Vojtěch, T. 1984:* Česká historiografie a pozitivismus. Praha.
- Vojtíšek, V. 1931:* Dva profesori dějepisu, Dr. J. L. Píč a Alois Jirásek. In: 50 let Jiráskova gymnasia. Praha, 6–12.
- Volf, J. 1907:* Nejstarší dějiny české ve světle výzkumů prof. Dr. J. L. Píče. Osvěta 37, 238–248, 289–297.
- Volf, J. 1931:* Za Václavem Fabianem. Časopis pro dějiny venkova 18, 354–356.
- Weinzierl, R. von 1899:* Das La Tène-Grabfeld von Langgest bei Bilin in Böhmen. Braunschweig.
- Weinzierl, R. von 1902:* Urnengräber der Hallstattperiode und fränkische Bestattungen im nordwestlichen Böhmen. Tätigkeits-Bericht der Museums-Gesellschaft in Teplitz ... 1901. Teplitz.
- Weinzierl, R. von 1907:* Die Urgeschichte Böhmens mit besonderer Berücksichtigung des nordwestlichen Böhmen. Lotos 55, 190–193.
- Woldřich, J. N. 1894:* Zur Vorgeschichte Böhmens (in: Die oesterreichisch-ungarische Monarchie im Wort und Bild. Bd. Böhmen I.) Wien, 205–228. (Sep.: Wien 1894.)
- Woldřich, J. N. 1897:* O přechodních dobách předhistorických. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 5, 1–7, 41–46.
- Woldřich, J. N. 1899:* recenze – Píč 1899a. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 29, 262–264.
- Žibrt, Č. 1894:* Retrospektivní výstava. In: J. Kafka (red.): Jubilejní výstava zemská království Českého v Praze 1891. Praha, 604–619.
- Želízko, J. V. 1897:* Česká předhistorie ve sbírkách c. k. dvorního musea ve Vídni. Hradiště Stradonické u Berouna. Věstník českoslovanských museí a spolků archaeologických 2, 1896–97, 103–105.

Jantar ve sbírkách Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea v Praze¹

Amber in the collections of the Department of Prehistory and Classical antiquity of the National Museum in Prague

Gordana Divac

Obsah

Úvod	102
Vlastnosti jantaru a původ jeho názvu.	102
Výskyt jantaru	103
Jantar jako drahocenný předmět.	104
Jantar v České republice	104
Jantarová cesta.	105
Závěr	106
Jantar ve sbírce Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea.	107
Analýza jantaru	117
Metody konzervace jantaru	118
Katalog	119
1. Eneolit	119
1.1 Kultura s kanelovanou keramikou	119
1.2 Kultura kulovitých amfor	119
1.3 Kultura se šňůrovou keramikou	120
1.4 Kultura se zvoncovitými poháry	120
2. Starší doba bronzová	121
2.1 Únětická kultura	121
3. Střední doba bronzová – kultura mohylová	139
4. Mladší doba bronzová	140
4.1 Milavečská kultura	140
4.2 Knovízská kultura	141
4.3 Piliňská kultura	141
5. Mladší doba halštatská	141
5.1 Bylanská kultura	141
5.2 Slezskoplatěnická kultura	142
5.3 Kultura mohylová doby halštatské	142
6. Doba laténská	142
7. Doba římská.	145
8. Doba stěhování národů	145
9. Raný středověk	148
10. Jantar neznámé kultury a lokality	157
10.1 Bergerova sbírka	157
10.2 Bunzlova sbírka	158
10.3 Kejkrtova sbírka.	158

¹ Práce vznikla s podporou grantu Ministerstva kultury České republiky RK99P03OMG034: Komplexní zpracování nálezů jantaru ze sbírky oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea (1999–2000, MK0/RK).

11. Jantar neznámé kultury	158
12. Jantar bez inventárního čísla a s uvedenou lokalitou	158
Summary	159
Prameny a literatura	160
Přílohy	163

Abstrakt

Základ předkládané práce tvoří kompletní soupis (katalog) artefaktů z jantaru uložených ve sbírce tehdejšího Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea v Praze, které jsem v rámci grantu Ministerstva kultury České republiky zpracovávala v letech 1999–2000. Cílem navrhovaného projektu bylo shromáždit jantarové artefakty od neolitu do raného středověku. Katalog byl vypracován podle písemných záznamů v inventárních knihách a dalších dochovaných pramenů. Obsahuje informace o lokalitách, inventární čísla, popisy předmětů včetně nálezových celků, ve kterých byl jantar nalezen. Rovněž byla provedena klasifikace těchto předmětů. Přírodovědecké metody, tj. analýza jantarové suroviny v infračervené spektroskopii, byly použity v rámci možností a spíš měly ukázat metodický záměr – prokázat provenienci suroviny v chronologickém průřezu. Kresebná a fotografická dokumentace současně s konzervátorskými zákroky je nezbytná pro muzeologickou péči, kterou tento materiál vyžaduje. Bohatý fond nálezů z jantaru byl systematicky a analyticky zpracován jako celek, neboť má značnou důležitost pro kulturně-historické interpretace naší minulosti.

Abstract

The basis of this paper is the complete inventory (catalog) of the numerous archaeological finds of amber from the collection of the formerly Department of Prehistory and Protohistory of National Museum in Prague, which I processed in 1999–2000 under a grant of the Ministry of Culture of the Czech Republic. The aim of proposed project was to accumulate the amber artefacts from the Neolithic to the Early Middle Ages. The catalog was drawn up according to written records in the inventory books and other documents. It contains informations about sites, inv. numbers, descriptions of subjects, including closed finds. Object had been classified as well. Natural science methods were used, i.e. some amber artefacts where analysed with infrared spectroscopy according to financial possibilities, with intention to prove provenience of raw material in a chronological cross-section. Drawing and photographic documentation with the conservation of the amber artefacts at the same time, is necessary for museological care which this material requires. The rich collection of amber artefacts was systematically and analytically processed as a whole because of the considerable cultural-historical importance for our past.

Klíčová slova: Národní muzeum Praha – sbírka jantaru – typologie – katalog

Key words: National museum of Prague – collection of amber objects – typology – catalogue

Úvod

Jantar je fosilní pryskyřice, která pro své neobyčejné vlastnosti i dlouho neznámé tajemství vzniku podněcovala v různých historických epochách lidskou zvědavost a fantazii.

V dávných dobách stateční poutníci a obchodníci, kteří přiváželi jantar z „konce světů“ do svých vlastí, donesli také neuvěřitelné příběhy, báje a pohádky.

Podle starořecké legendy bůh slunce Hélios každý večer přivádí Slunce k moři a zlatým člunem převáží na východ. Ráno pak Slunce přejíždí ve slunečním kočáře po nebi k západu. Jestli se příliš přiblíží Zemi, vyvolá takovou sluneční výheň, že ze stromů počne kapat sluneční kámen (*Srejšović-Cermanović 1979, 428*). Existují však i jiné výklady vzniku jantaru. Téma Euripidovy (480–406 let př. n. l.) tragédie „*Faëthón*“ rozvíjí římský básník *Publius Ovidius Naso* (43 let př. n. l. – 18 let n. l.) v jedné části svého díla „*Metamorfózy*“. Faëthón, syn boha slunce Héliá, přemluvil otce, aby mu na jeden den povolil řídit sluneční kočár. Protože byl mladý a neuměl ovládat koně, kočár se dostal tak blízko k Zemi, že začala hořet. Bohyně Země v obavě o svou budoucnost poprosila Dia o pomoc. Zachránil ji tak, že bleskem zasáhl Faëtha. Nešťastný mladík sjel spolu s kočářem střemhlav do řeky Eridan a utonul. Matka i sestry Faëtha se žalem proměnily ve stromy a z jejich slz v podobě vytékající mízy vznikala pod vlivem slunečního svitu jantar (*Ovi. Metam. II 45, 152–339*).

Popularitu jantaru (*elektronu*) zachycují Homérovy eposy „*Ilias*“ a „*Odyssea*“. V *Odyssei* nalezneme i první písemnou zmínku o obchodování s touto fosilní pryskyřicí – fénický námořník prodává zářivý, jantarem ozdobený nákrčník (*Homer, XV, 460; XVIII, 295–296*).

Úvahy o původu a účelu jantaru nalezneme v dílech Hesioda (přelom 8./7. stol. př. n. l.); (*Grill 1975, 279, Negroni Cattachio 1985, 44*), *Thaletá z Milétu* (6. stol. př. n. l.); (*Diogen Laertie, 7*), Herodota z Halikarnasu (ca 484–430 př. n. l.); (*Herodot, Povijest: 3/115*) i Aristotela ze Stageiry (384–322 př. n. l.); (*Aristotel, De anima: 405 a 19*) a dalších. O jantaru se např. pojednává v textu řeckého obchodníka, námořníka a astronoma Pýthea z Massalie (2. pol. 4. stol. př. n. l.); (*Pytheas, Peri ókeanú, Spekke 1957, 19–20*). Z dalších řeckých historických pramenů je zajímavý text Apollonia Rhodského (asi 1. pol. 3. stol. př. n. l.), který v eposu „*Argonautika*“ popisuje, jak vznikl jantar ze zkamenělé Apollónovy slzy, kterou tento bůh uronil, když byl vyhnán do země Hyperborejů (*Katičić 1970, 105*).

Původu a významu jantaru věnuje pozornost encyklopedie Gaia Plinia Staršího (23–79 n. l.) „*Naturalis historia*“, a také práce Tacita (55–120 n. l.), které obsahují všechny starší i dobové poznatky o jantaru (*Plinius, Historia naturalis, XXXVII*).

Římané si cenili jantaru zejména pro jeho krásu a údajnou léčivost. Podle Plinia nosily ženy z Transpadany (region v severní Itálii) jantarové náhrdelníky nejen jako ozdobu, ale i z léčebných důvodů. Věřilo se totiž, že jantar chrání před nemocemi hrdla a krčních mandlí (*Plinius, Hist. Nat. XXXVII: 51*). Autor rovněž uvádí, že když byl jantar ještě v tekutém stavu, dostal se do něho nejen hmyz, ale i drobná zvířata. V Římské říši se dal za kousek jantaru zakoupit dospělý a silný otrok, Řekové byli ochotni zaplatit stejnou váhou ve zlatě. Germáni si darováním 5850 kg jantaru císaři Nerovi alespoň nakrátko vykoupení odklad vojenského tažení.

Ve středověku se problematikou jantaru zabýval např. arabsko-perský lékař a učenec Abur Rajhán Muhammad ben Ahmad al-Bírúní (973–1048), dále dominikán, scholastický filosof a přírodovědec Albertus Magnus (1193/1206–1280) a Georgius Agricola (vlastním jménem Bauer, 1494–1555). První větší monografii s názvem „*Succini historia*“, věnovanou této fosilní pryskyřici, vydal osobní lékař pruského prince Alberta Andreas Aurifaber (1514–1559) roku 1551 v Königsbergu (*Serbrodoljski 1984, 21*).

Otázkou původu jantaru se zabývalo mnoho dalších myslitelů a vědců. Jako zvláště dekorativní materiál je jantar předmětem zájmu gemologů a mineralogů, i když není minerálem ani výsledkem anorganických procesů v litosféře Země. Geologové a paleontologové ho zkoumají zejména pro fosilie, které se v jantaru mimořádně dobře zachovaly.

Dostane-li se člověk do styku s jantarem, pocítuje něco archaického, skrytého v teplém zbarvení, v příjemnosti až něžnosti doteku, v lehkosti a diskrétním lesku. Tato pryskyřice má v sobě i prvek léčivosti. Podobně jako dnes si hojí své rány četné jehličnany, stejným způsobem si je léčili jejich předkové v minulosti, před několika milióny let. Tajemství jeho dlouhověkosti nacházíme v přírodních procesech spojených se vznikem říčních delt a lagun u moří a oceánů. Velmi lehký materiál, sotva o něco těžší než voda, přenášely řeky spolu se stromy do říčních delt. Zde se v průběhu dlouhé doby, měřeno milióny let, proměňovalo dřevo v lignit a pryskyřice polymerizovaly v jantar. Kromě vody se na vzniku jantaru určitě podílely i atmosféra, prvotní chemické složení smůly, vlhkost a anaerobnost hlín.

Vlastnosti jantaru a původ jeho názvu

Jantar je směs různých fosilních pryskyřic. Přibližné chemické složení se může vyjádřit vzorcem $C_{40}H_{64}O_{49}$, což ale není zcela přesné, protože mnohdy ještě neproběhla polymerizační sekvence. Z hlediska chemického složení je jantar tvořen 67–87 % uhlíku, 8,5–11 % vodíku, 15 % kyslíku a 0,46 % síry.

Kromě toho obsahuje 70% esterů kyseliny jantarové, dva druhy živic a nerozpustný bitumen (Šoufek 2006, 18).

Jantar se nejčasněji vyskytuje v podobě beztvarych nebo různě nepravidelně zprohýbaných plochých, kulatých nebo kapkovitých kousků, popřípadě nepravidelných zaoblených hlíz. Kromě vzduchových bublinek obsahuje velmi často zakonzervované exempláře třetihorní flóry a fauny, tj. rostlin, hub, mechů, lišejníků, hmyzu a velmi vzácně i plazů. Jantar má mastný až smolný lesk, lasturový lom, je jemný a příjemný na dotek, při tření vzniká na jeho povrchu záporný elektrický náboj (odtud řecký název *elektron*, ale *elektron* také znamená i směs zlata a stříbra, persky *Kah-ruba*, turecky *Kehruba*, *khlibar*, tj. ten, který přitahuje slámu, odtud srbsky *čilibar*). Naposled zmíněná vlastnost se neprojeví při vytvoření nerovné povrchové oxidační vrstvy. Je-li jantar zapálen, hoří pomalu jasným plamenem a příjemně voní (německy *Bernstein* – „hořlavý kámen“). Při 150 °C měkne, taje při teplotách 287–375 °C na jasně žlutý jantarový olej a černou jantarovou kalafunu. Jeho tvrdost je uváděna v hodnotách 2–3 Mohsovy stupnice, hustota kolísá od 1,05 do 1,09 g/cm³ (*idem*). Ve vodě a v alkoholu je nerozpustný, nanejvýš z 20 % se rozpouští v éteru. Starší odborná literatura zmiňuje dobrou rozpustnost v chloroformu nebo v lihu s příměsí kafru, novější uvádí jen aromatické a terpenové uhlovodíky.

Jantar má obvykle žlutavou, červenohnědou, bílou až zcela černou barvu. Zřídka je zelený, modrý, průhledný a výjimečně fluoreskující.

Barvu jantaru jde mechanickým a termickým zpracováním měnit. Staří Římané uměli upravovat barvu jantaru tavením a přidáváním kořenů určitých druhů bylin, kozího loje i dalších přísad, aby tato pryskyřice věrohodně imitovala vzhled vzácných a drahých kamenů, např. ametystu (*Plinius, Historia naturalis XXXVII: 201*). Dnes se malé kousky a odpad jantaru za vyšší teploty tlakem homogenizují do tyčinek (tzv. lisovaný jantar), které se pak brousí. Kalnější jantar se projasňuje vařením v řepkovém oleji.

Klasická latina používá pro jantar názvy *glaesum* a *sucinum*. Slovo *glaesum* je germánského původu a najdeme ho např. v Tacitově práci „*Germania*“ (*Tacitus, Germania, 45*) nebo v díle Plinia Staršího (*Plinius, Hist. Nat. IV: 97, 103, XXXVII: 42*). Původ slova *sucinum* je údajně neznámý. Někteří autoři předpokládají, že pochází z ilyrského výrazu pro jantar. Dnes se název *succinit* (*succinit*) používá jen pro označení baltského jantaru. Baltský jantar se od ostatních pryskyřic liší obsahem (3–8 %) kyseliny jantarové. Její množství spolu s přítomností různých stopových prvků nám umožňuje určovat místo nálezu jantaru (*Helm 1877; Strong 1966, 1–6; Beck 1985, 193*).

Slovo jantar, které používá většina slovanských národů (Češi, Chorvaté, Rusové, Poláci, Slovinci atd.),

je převzato z lotyštiny (*gintāras*) a ungro-finského (*gentiras, gujanta*).

Podle obsahu fosilní flóry a fauny se uvažuje o vzniku jantaru před 30 až 40 miliony let, v období terciéru (eocén–oligocén). Zakonzervované exempláře rostlin umožnily určit a popsat odrůdy třetihorních jehličnatých stromů jako *Pinites succinifer*, *Araucaria*, kmeny *Keteleera* a *Pseudolarix* (Šoufek 2006, 20).

Jeden z nejstarších druhů jantaru vzniklý v horním eocénu se vyskytuje v severní části Jutského poloostrova.

Výskyt jantaru

Od pravěku byl jantar nacházen zejména na pobřeží Baltu. Nejvíce se však vyskytuje na území poloostrova Samland (Kaliningradská oblast) a v jeho okolí.

Poloostrov o velikosti několika čtverečních kilometrů byl v minulosti hlavním zdrojem výskytu jantaru, přičemž jeho množství záviselo dlouhou dobu především na počasí. Při silných bouřích vyvrhly mořské vlny velké kusy, úlomky i vodou ohlazené pecky jantaru po celém pobřeží poloostrova. Největší vlny a mořské proudy ho přemísťovaly podél jižních břehů Baltu od Kaliningradské oblasti (dříve Königsberg, Královec), přes oblast Gdaňska (Pomoří, resp. severní pobřeží Polska) až k východnímu Dánsku. Výskyt žádané pryskyřice tak proměnil západní pobřeží Lotyšska, Litvy a Estonska ve shromaždiště sběratelů. Občas byl jantar nalezen i na pobřeží jižního Švédska a Anglie.

Až do roku 1854 se jantar u Baltu jen sbíral nebo „lovil“ sítěmi v pobřežních vodách. Není přesně známo v jakém množství, ale záznamy z období let 1822–1825 uvádějí, že po velkých bouřkách se na severním Jutském pobřeží nasbíralo kolem 1360 kg jantaru. Roku 1862 bylo na pobřeží u města Palmnicken (dnes Jantarnyj, Kaliningradská oblast) nasbíráno 2000 kg. Od roku 1854 se zde pro těžbu jantaru používal bagr, takže v roce 1870 bylo poblíž téhož města vytěženo 204 000 kg jantaru a uvedený objem každým rokem narůstal.

Jiná naleziště jantaru ve světě jsou ve Francii, Španělsku, na Sicílii, ve střední Americe a v Barmě. V České republice je jeho výskyt doložen ve sladkovodních usazeninách české křídly (Velké Opatovice a Valchov u Boskovic – odtud název *valchovit*, u Skutče, u Moravské Třebové a v okolí Opavy).

Podle středověkých pramenů vážily největší kusy jantaru 12 až 16 kg. Bohužel zdroj uvedených informací nelze považovat za spolehlivý. V roce 1803 byl nalezen jeden exemplář o hmotnosti 6750 g a roku 1860 pak kus těžký 9700 g. V Kaliningradském muzeu je uložen kus jantaru o váze 4280 g nalezený roku 1950, a v Berlínském Humboldtově muzeu jantar váží

cí 9675 g, nalezený roku 1890 (Šoufek 2006, 20; Srebrdoljski 1984, 16; Webster – Anderson 1983, 574–581).

Jantar, který se dodnes používá pro výrobu šperků, pochází především od Baltského moře a z Dominikánské republiky.

Jantar jako drahocenný předmět

Již na úsvitu lidské civilizace se stával jantar vedle ostatních organických materiálů (kost, perla, mušle apod.) oblíbenou surovinou řemeslníků a obchodníků. I když je naše poznání jeho užití a významu stále nedokonalé, je prokázáno, že byl na území dnešní Evropy používán lidmi již od mladého paleolitu. Svědčí o tom několik izolovaných nálezů, jako např. zdobená jantarová destička z Meiendorfu (SV od Hamburгу); (Burdukiewicz 1999, 103), jantarový artefakt na lokalitě Siedlnice 17a (*idem*) a nálezy jantarových fragmentů z jeskyní Kůlna, Žitného, Pekárna na Moravě (Podborský a kol. 1993, 63) – všechny datované do pozdního paleolitu (13 000–10 000 př. n. l.).

V dalších vývojových etapách lidské společnosti se jantar sporadicky vyskytuje v neolitickém a eneolitickém období, zejména v prostředí kultury se šňůrovou keramikou a kultury se zvoncovitými poháry, a to v podobě šperků typických pro daná období.

Značný rozmach užití jantaru k výrobě korálků, závěsků, ale i různých ozdobných intarzií (vloček) lze pozorovat ve starší době bronzové mezi nálezy únětické kultury. Podle některých badatelů ovlivnil rozkvět únětické kultury zejména obchod s baltským jantarem (G. Childe, C. Refrew, C. Beck).

Jantar v České republice

Zkoumáním prehistorických kultur v Evropě se prokázalo, že baltský jantar, který jde dnes snadno určit, je jedním z klíčových hmotných archeologických důkazů obchodních kontaktů v pravěku. Nositelé únětické kultury jsou dnes považováni za důležité prostředníky mezi severem a jihem Evropy. I když nelze v daném období vyloučit přímý kontakt s egejskou oblastí, je nesporné, že jantar z nekropolí únětické kultury je původu baltského, stejně jako jantar na pohřebištích ostatních kulturních skupin starší doby bronzové ve střední Evropě. Tuto reálnou hypotézu asi potvrzuje i nález depotu na výšinné lokalitě Dívčí kámen v jižních Čechách, sestávajícího z jantarových perel uložených v únětickém džbánu. Nelze rovněž opomenout fakt, že druhy jantarových předmětů zastoupených v hrobových nálezích tzv. klasické fáze únětické kultury na území České republiky, jsou nacházeny téměř na všech objevených únětických nekropolích.

Užití jantaru je následně doloženo i z prostředí mohylových kultur střední doby bronzové. Např. z území středodunajské mohylové kultury na Moravě můžeme uvést výskyt jantarových korálků na lokalitě Blučina-Cezavy. Zde leželo vedle malého depotu bronzových předmětů (depot VII u pohřbu 28) přes 300 korálků ze skleněné pasty a jantaru (Mrázek 1996, 203). Jantarové předměty pocházející z opevněné výšinné polohy Skalka u Velimi, okr. Kolín, představují artefakty ze závěru střední doby bronzové a počátku období popelnicových polí.

Hojné nálezy jantaru jsou uváděny z různých střeoevropských lokalit z prostředí mladohalštatských kultur, a to jak z nekropolí, tak z areálů sídlišť. Svědčí to o pokračujícím rozvoji obchodu s jantarovou surovinou, která se patrně stala důležitou součástí obchodu mezi „barbarskými“ kulturami severní a střední Evropy a řeckými a italskými koloniemi. Ty představovaly v oblasti Středomoří hlavní obchodní, hospodářská a kulturní centra této doby. A byl to především antický svět, který povýšil jantar na luxusní zboží.

Zajímavý a dosud ojedinělý je soubor mladohalštatských jantarových předmětů nalezených v jeskyni „Býčí skála“ u Adamova na Moravě. Jde o více než 1000 jantarových perel pocházejících z prostředí dosud ne zcela jednotně interpretované nálezové situace.

Další rozkvět užití jantaru k výrobě ozdob nastal na území střední Evropy v době latéské. Doklady nebývalého množství nálezů jantaru („myrhy“) na latéském oppidu Staré Hradisko u Prostějova byly známy již v 16. století a roku 1627 uvedl toto místo dokonce J. A. Komenský na své mapě Moravy s údajem *Hradisko, ubi myrrha effoditur*, tedy hradisko, kde se nalézá myrha (Böhm 1946, 42–43). Zdejší nálezy jantaru jsou z latéského období jedny z nejbohatších v České republice a představují s největší pravděpodobností doklad opěrného obchodního bodu na tzv. jantarové stezce (Čižmářová 1996, 173–181).

Podle údajů Gaia Plinia Staršího (23–79 let n. l.) v jeho díle „*Naturalis historia*“ dodávali Germáni jantar do římských provincií v Panonii.

Žárový ritus v prvních stoletích nového letopočtu nedovoluje tehdejší oblibu jantaru v českých zemích objektivně posoudit. Podle nalézáných smolných hrudek v germánských žárových hrobech, kde se nacházejí ve společnosti ohni odolnějších kovových římských výrobků, mohlo jít o dosti velké použití jantaru. Nelze však rozhodnout, zda k výrobě šperků či spíše jen k rituálním účelům.

Větší počet nálezů s jantarovými artefakty se znovu vyskytuje v Čechách až v mladší době římské (4. stol. n. l.). Jantarové předměty pocházejí z výbavy kostrových hrobů, prozkoumaných např. v Praze-Dejvicích, Dolních Chabrech atd.

Výskyt jantaru jako suroviny k výrobě ozdob je v České republice doložen i v následujících historických obdobích – v době stěhování národů a raného středověku. S masovým výskytem jantarových předmětů se setkáváme ve slovanských kostrových hrobech (např. Libice nad Cidlinou).

Jantarová cesta

Ve svém díle *Peri ókeanú* (O oceánu) Pýtheás velice jasně popsal cestu, kterou se jantar vozil z Baltu do Massalie (dnešní Marseille). Jde však o dílo ztracené, dochované pro současnost pouze prostřednictvím převzatých fragmentů textu. Pýtheás se v uvedeném díle zmiňuje o severním oceánském zálivu *Metuonis* s osídlením germánského kmene *Guionů* (Guiones) a blízkého ostrova s názvem *Abalus*, kam jarní proudy donášejí jantar. Ten místní obyvatelé používají jako palivo nebo ho prodávají Teutonům. Jako hlavní cestu, po které byl jantar dopravován na jih, uvádí trasu od Labe k Rýnu, u jehož jednoho zákrutu se cesta rozdvojovala, a to směrem podle Rhôny do Marseille a na cestu přes Alpy (Brennerský průsmyk) k Jaderskému moři (*Pýtheás, Peri ókeanú; Plinius, Naturalis historia, XXXVII, 35–36*). Tacitus (55–120 let) v díle „*Germania*“ popisuje území kmene Esta, které se nachází na pravobřeží Svěbského (dnes Baltského) moře. Uvádí, že je to jediný národ, který sbírá jantar (*glaesum*) přímo na břehu. Sám ho nepoužívá, ale prodává. Tacitus dále píše, že Estové měli „monopol“ na obchod s jantarem (*Tacitus, Germania, 45; Demetri-Okott 1985, 310*). Velmi přesně popsané obchodní cesty s tímto zbožím nacházíme i v díle Plinia Staršího „*Historia Naturalis*“ (*Plinius, Hist. Nat. XXXVII: 35, 36*).

Výskyt jantaru v četných archeologických nálezových celcích různých kulturních skupin z rozličných časových období po téměř celé Evropě, stejně jako nálezy jantaru v Mykénách, na Balkáně a v Itálii, podnítily zvědavost řady badatelů. Chemická analýza téměř u všech předmětů prokázala pobaltský původ této zvláštní a líbivé suroviny. Výsledkem vědeckého úsilí je znovuobjevení na dlouhý čas zapomenuté „jantarové stezky“.

K prvním badatelům, kteří se začali zabývat otázkou obchodu s jantarem, patřil na přelomu 19. a 20. století O. Montelius (1910, 249–291). Podrobnější analýzu trasy, respektive tras jantarové stezky, publikoval roku 1925 J. M. de Navaro (1925, 481–507). Podle něho vedla jedna z obchodních cest od Jutského poloostrova k Labi, dále po Vltavě a od ní k Dunaji, od něhož odbočovala po řece Innu a pokračovala přes Brenner a Lombardii k severnímu Jadranu. Uváděná trasa měla další variantu, která u soutoku Labe se Sálou odbočovala proti toku Sály, pokračovala k řece Nábě, dále k Dunaji, k Innu a na Brenner, kde se spojila s prvně uvede-

Mapa I Jantarová cesta (podle Navarro de 1925): A: starší doba bronzová; B: střední doba bronzová; C: doba železná. – Map I Amber rout (after Navarro de 1925): A: Early Bronze Age B: Middle Bronze Age C: Hallstatt.

nou trasou stezky. Jiná byla varianta směřující od Sály k Mohanu, následně k Neckaru a od něho k Dunaji (Navarro de 1925, 481–507). Za místa zdroje jantaru a východisko jantarové obchodní cesty v době halštatské pokládá J. M. Navaro oblast Gdaňského zálivu, konkrétně poloostrov Samland a oblast Gdaňska. Odtud se jantar odvážel ve směru řek Visly a Varty k řece Odře, dále proti jejímu toku do Wroclavi a stezka dále pokračovala na jih do Sudetské oblasti do horského pásma v Kladsku, kde se cesta rozdvojovala do dvou směrů. Jeden vedl k řece Svitavě a přes Brno na jižní Moravu, druhý podél toku Moravy k jihu, až se spojil s prvně uvedenou trasou. Cesta pokračovala po toku řeky Moravy k Dunaji, konkrétně k místu na pravobřeží řeky mezi Vídní a Bratislavou. Kdysi zde stávala keltská osada, roku 15 n. l. ji nahradil římský legionářský tábor Carnuntum s přilehlým kastelem. Dnes se v blízkosti jeho ruin nachází zástavba obce Petronelli.

Jde o polohu významné křižovatky podunajské obchodní cesty a jantarové stezky z Pobaltí. Odtud směřovala doprava jantaru k Jaderskému moři přímějí, ale opět dvěma směry. Jednak k jihozápadu do Aquileie, jednak přes Šoproň, Szombathely, Ptuj a Celje. Podle Navara mohla být naposled uvedená trasa používána i v době bronzové, kdy byl jantar dopravován do mykénských center po tocích řek Moravy, Sávy a Drávy (*idem*); (*mapa I*).

J. M. Navaro nepřikládal valný význam cestě sloužící obchodu s jantarem ze západní části Evropy, tj. trase směřující od severu k Vezeře, dále Rýnu a proti jeho toku k Basileji, odtud řekou Aarou do Neuschâtelského jezera, od něho k Ženevskému jezeru, z něho vytékající Rhônou ke Středozemnímu moři a do Marseille (*Spekke 1957*, 61). Nezabývá se rovněž obchodní cestou směřující od Visly k Dněstru a do Černého moře (*Spekke 1957*, 59–60). Jiná obchodní cesta vedla od Baltu po Dněpru do Černého moře. Její existence je doložena ještě ve středověku (*Srebrodolski 1984*, 97–98). Také Vikingové ji využívali pro svá krvavá plenitelská tažení.

Otázky obchodu s jantarem v jihovýchodní Evropě a zejména význam cesty po Labi a Odře prozkoumal T. Malinowski (*Malinowski 1971*, 102–110). Cestě, která vedla přes Alpy na Apeninský poloostrov, věnovala detailní pozornost N. Negroni *Catacchio* (1972, 73–78, 1978, 84–85). Obchodem s Mykénami a vlivem mykénské civilizace na vývoj starší doby bronzové ve střední Evropě a na jihu Anglie se zabýval G. Childe (1973), C. Renfrew (1976), J. Bouzek (1993) a další.

Chemická analýza popularizovaná O. Helmem v roce 1877 a vycházející z předpokladu, že baltský jantar obsahuje vysoké procento kyseliny jantarové a tím se liší od ostatních pryskyřic, se projevila jako nespolehlivá. Významné výsledky v určování původu jantaru a tím i v rekonstrukci tras jantarových stezek v pravěké Evropě, přináší od roku 1963 Curt Beck a skupina jeho spolupracovníků s pomocí infračervené spektroskopie jantaru.

Do Čech se jantar dostával z Jutského poloostrova po spojnici Labe–Vltava, a to nejpravděpodobněji již od mladého eneolitu. Příliv této suroviny zřejmě nabýval na intenzitě od starší doby bronzové. V období únětické kultury je jantar objevován v přítomnosti bronzových předmětů. Obdobné nálezy jantaru s doprovodem předmětů z typického, tzv. únětického bronzu, se vyskytují jak v pobaltských kulturách doby bronzové – např. kultuře Iwno, tak v severní Itálii v kultuře terramarské. Lze usuzovat že v oblasti Čech, Moravy, Slovenska a severní Panonie existovala velice důležitá centra obchodu s jantarem. Analýzy jantaru z prostředí únětické, maďarovské a otomansko-füzesabonské kultury provedené C. Beckem a E. Sprinczovou (*Palavestra 1993*, 16) potvrdily, že většina této suroviny je baltského původu.

Zdá se, že v pozdní době laténské (v době keltských oppid) byla dávana přednost západní větvi obchodní cesty z Pobaltí, v České republice směřující po toku řeky Moravy. O intenzitě obchodu svědčí např. obrovské množství jantaru nalezené na oppidu Staré Hradisko u Prostějova. Střízlivé odhady uvádějí možnost nalezení až několika metrických centů surového jantaru. Někteří archeologové soudí, že oppidum představovalo jakési překladiště baltského jantaru, odkud byl rozdělován do ostatních částí keltské oikumeny. Pravděpodobně v době římské byla užívána cesta, kterou římská historiografie označuje jako „jantarovou“, která vedla nejspíše dvěma směry: od Baltu podél Odry přes Wrocław (popř. od Visly přes Kalicz) k Oderské bráně, a podél Moravy do Dolního Rakouska ke Carnuntu, odtud dále k jihu Aquileje, popř. přes Emonu dále k jihu. Druhá větev vedla ze Szombathely přes Šoproň proti toku Váhu přes Laugaricio a k Jablunkovskému průsmyku a dále podél Odry k severu.

I v raném středověku jantar zůstal důležitou surovinou, se kterou se obchodovalo. Svědčí o tom např. nálezy v polském raně středověkém centru na Baltu – Volyni. Toto město na ostrově ve Štětínském zálivu, totožné s historickou Vinetou či Jómsburgem, vzniklo na přelomu 7. a 8. století. Díky své příznivé poloze se brzy stalo jak důležitou křižovatkou významných suchozemských a vodních cest, tak uznávaným výrobním centrem. Archeologickými výzkumy objevené řemeslnické dílny z 10. století poskytly na 270 000 jantarových výrobků, polotovarů, surovinových fragmentů a výrobního odpadu (*Filipowiak 2000*, 59) svědčících o vysoce organizované „velkovýrobě“.

Do českých zemí byl jantar importován stejnými cestami jako v minulosti. Po zániku Západořímské říše a obsazení Podunají Avary byla přerušena a částečně ztratila svůj význam trasa, která sledovala tok Moravy. Proto jsou archeologické doklady kontaktů (jantar) Moravy s Pobaltím v 9. stol. poměrně vzácné. V 10. stol. byly k obchodu využívány řeky Vltava, Labe a Morava. Poměrně značného významu nabyla pro české země mezinárodní cesta po řekách Labi i Odře, po kterých obchodníci přiváželi luxusní zboží z Orientu k Baltu a polotovary (surový jantar) zpět (*Poláček 2000*, 56–57).

Závěr

V antickém světě vládlo přesvědčení, že jantar má léčivé a magické vlastnosti. Vysvětlovalo se to koncentrací sluneční energie, kterou má tato pryskyřice v sobě (*Plinius, Hist. Nat. XXXVII*: 36). Plinius Starší tvrdil, že jantar ochraňuje před voletem (strumou = onemocnění štítné žlázy), nervovými chorobami, bolestmi močového měchýře a krku. Nosí-li se jako náhrdel-

ník, chrání také před zimnicí, rozdrobený a smíchaný s medem, vodou nebo s vínem může vyléčit bolesti uší, slabé vidění a bolesti břicha (*Plinius, Hist. Nat. XXXVII: 51*). Plinius píše, že účinnost léčivosti jantaru platila jen pro ženy. Možná je to i důvod, proč je jantar v pravěkých hrobech severně od Alp nacházen obvykle jen u ženských koster a proč ženy ze severní Itálie mají jantarový náhrdelník jako součást lidového kroje až do současnosti (*Wells 1985, 274*).

Při zkoumání nekropole japonské kultury u Horního Prozoru (Gacko Polje, Chorvatsko), datované do 8.–5. stol. př. n. l., bylo nalezeno „na tisíce a tisíce kusů jantaru“ (*Bakarić 2006, 60*). Dalšími výzkumy se zjistilo, že u Japodů byl jantar nadmíru oblíbený. Kromě jantarových náhrdelníků, spon zdobených jantarem a amuletů se také zjistilo, že určité části oblečení byly zdobeny jantarovými perlami. Zvláště zajímavá a typická je tzv. „japonská čepice“ (objevuje se od 6. stol. př. n. l.). Bývá z ní obvykle zachována jen kuželkovitá část z bronzového plechu s otvorem při vrcholu. Plech byl zdoben vytepanými geometrickými motivy. Horní část čepice pokrývala organická látka zdobená jantarovými perlami. Do zmíněného horního otvoru mohla být zasunuta jehlice s jantarovým korálkem v hlavici (*Bakarić 2006, 68–72; Drechsler-Bižić 1969, 29–40*).

Nálezy většího množství jantaru v některých bohatých etruských ženských hrobech asi nevyjadřují jen bohatství a významnost. Někteří badatelé předpokládají, že se jedná o pohřby kněžek (*Bonafante 1985, 278; Negrone Catacchio 1978, 87*). Ovidius Naso popsal ve svých „Metarmofázách“ římské nevěsty, které ve svatební den nesly jantarové perly, což se může spojit s rituálem plodnosti.

Velké množství rytin do jantaru ve tvaru beraní hlavy, žáby a mušle kauri, které byly nalezeny ve Středozeří, lze považovat za symboly plodnosti, mateřství, rození (*Badž 1988; Chevalier – Gheerbrant 1983, 67*). Příklad jantarové perly s vrytými runami z Výmaru, datované do 1. poloviny 6. stol. př. n. l. (*Bonafante 1985, 287–291*) může rovněž dokládat užití jantaru v magickém rituálu, a to za předpokladu, že runy mají magickou moc.

V hrobě 29 únětické kultury u Neprobylic (dříve Neprobilice, okr. Kladno) bylo v obložené hrobové jámě pohřbeno dítě, které mělo na sobě bronzové ozdoby a jantarový náhrdelník. Zajímavé je, že hrobová jáma byla pravděpodobně „zasypána jantarem“, neboť v jejím zásypu byla „nalezena hojnost zkorodovaného jantaru“ (*Felcman 1897, 197 a další.*). Šlo o pohřební rituál spojený s magií nebo o vyjádření žalu nad ztrátou milovaného dítěte? Představoval zde jantar něco jako „slzy Faethonovy matky a sestry“? O tom může svědčit i zpráva z díla Diodora ze Sicílie (P. Ovidius Naso je jeho současník), který popisuje pohřební rituál, ve kterém se jantar pou-

žíval jako symbol slz při oplakávání zemřelé mladé osoby (*Diodorus, V: 23*). Podobný nález byl v hrobě 4 únětické kultury na lokalitě Svrkyně (okres Praha-západ), kde bylo po celém hrobě roztroušeno asi dvacet jantarových korálků (*Terénní zápisník J. L. Píče č. VIII, 1096–1107*). Lze předpokládat, že se tento pravěký zvyk zachoval i v antické civilizaci.

V Srbsku se jantarový talisman nosil donedávna jako ochrana proti žloutence (*Šimić 1964, 443*).

Velký lékař Avicena (980–1037 n. l.) ve svém díle „Kánon medicíny“, vzniklém kolem roku 1030 uvedl kromě velice přesného popisu původu jantaru také návody, jak jantar používat při léčení různých nemocí. Správnost předpisů prokázalo i současné lékařství. Jantar obsahuje kyselinu jantarovou, která působí na lidský organizmus jako biostimulátor. Proto se doporučují potraviny, které ji obsahují jako jablko, víno, řepa... (*Srebrodoljski 1984, 22*).

V knize, která popisuje působení minerálů na zdraví člověka „The Crystal Bible. A definitive guide to crystals“ (*Hall 2004, 51–52*) je o jantaru napsáno, že absorbuje vliv negativní energie a transformuje ji v pozitivní síly, které stimulují tělo, aby se samo vyléčilo. Kromě toho tlumí bolest, odhání deprese, zlepšuje paměť a je výborným přírodním antibiotikem.

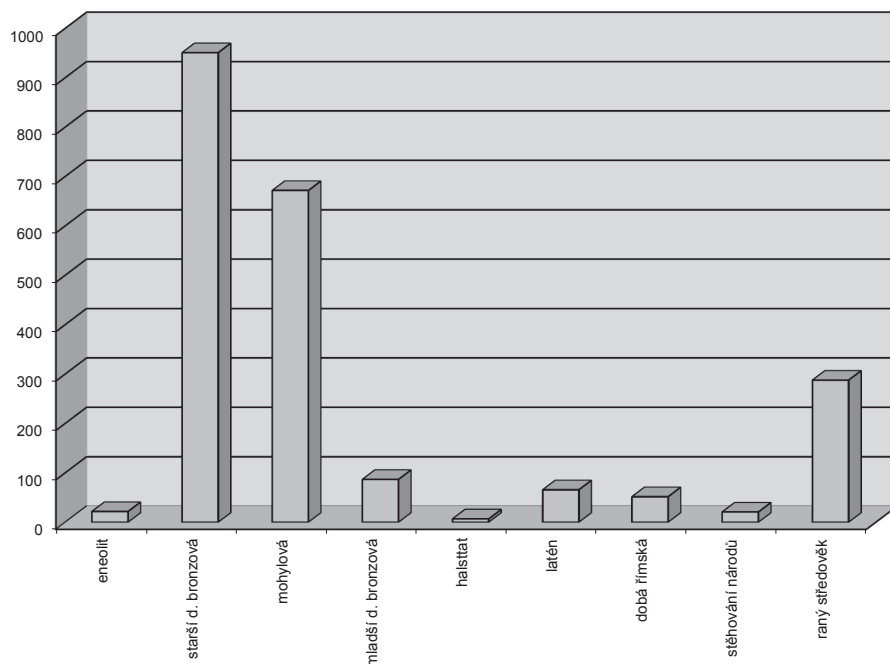
V dějinách se jantar používal v rozsahu od magických a pohřebních rituálů přes ozdobnou krásu po léčivé schopnosti. Jantar rovněž znamenal ochranu, moc a bohatství (např. jantarová komnata v Selském dvorci u Petrohradu, která měla vedle obložení stěn i nábytek z jantaru, kterého bylo použito asi 4500 kg).

Jantar ve sbírce Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea

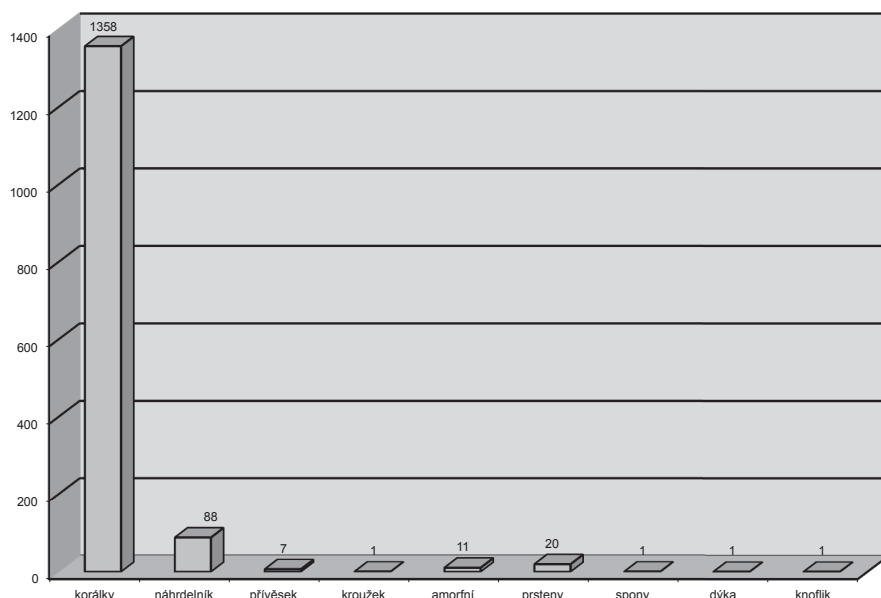
V letech 1999–2000 jsem v rámci grantu Ministerstva kultury České republiky RK99P03OMG034: Komplexní zpracování nálezů jantaru ze sbírky oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea (1999–2000, MK0/RK) zpracovávala artefakty z jantaru, uložené ve sbírce Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea v Praze. Šlo o předměty pocházející z archeologických lokalit nacházejících se převážně na území někdejší Československé republiky (stav po roce 1918) i z nalezišť zahraničních.²

Základ předkládané práce tvoří kompletní soupis (katalog) jantarových nálezů, vypracovaný podle písemných záznamů v inventárních knihách a dalších dochovaných pramenů. Provedena byla klasifikace předmětů. Veškeré artefakty z jantaru byly zváženy na váze typu SCALTIC SBA-41, fotografovány

² Existuje jeden zlomek jantaru z Dánska, který se do NM dostal výměnou s muzeem v Kodani spolu s materiálem ze starší doby bronzové.

Graf 1 Zastoupení jantarových artefaktů dle období. – Graph 1 Representation of amber artifacts by period.

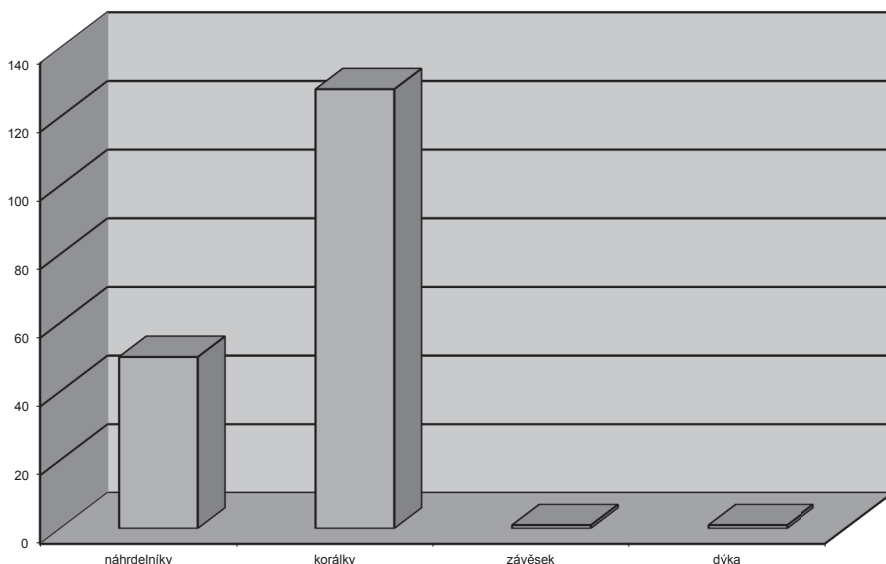
Graf 2 Typy jantarových artefaktů ve sbírce. – Graph 2 Types of amber artifacts in the collection.

a kresleny, vybrané předměty pak byly podrobeny analýze na FTIR spektrometru. Na podstatnou část z uváděných jantarových předmětů se před uložením aplikoval nezbytný konzervační zásah.

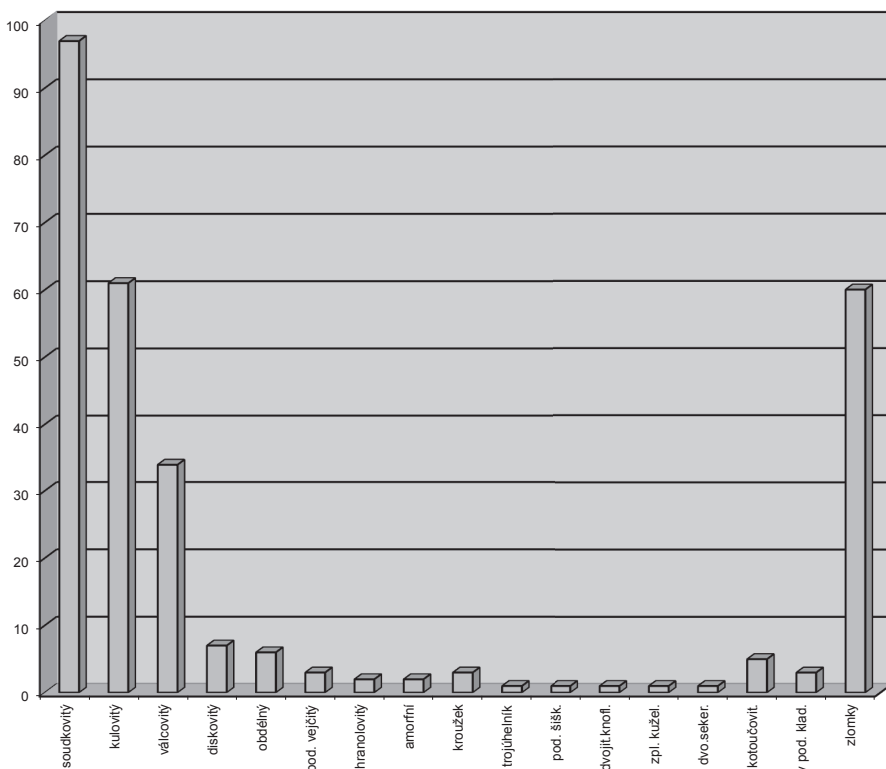
Ve sbírkách bývalého Odd. prehistorie a protohistorie bylo do roku 2000 uloženo celkem 2166 artefaktů z jantaru. Dle relativní chronologie oboru jde o 22 náleží z eneolitu, 951 ze starší doby bronzové, 672 z mohylové kultury střední doby bronzové, 87 z mladší doby bronzové, 7 z doby halštatské, 66 z doby laténské, 52 z doby římské, 21 z doby stěhování národů a 288 z období raného středověku.

Artefakty z jantaru lze rozdělit dle tvaru na korálky (1358 kusů), náhrdelníky (88 kusů), přívěsky (7 kusů), 1 jantarový kroužek, který byl pravděpodobně rovněž přívěskem, dále 1 knoflík, 14 jantarových vloček do prstenů a 11 amorfních kusů jantaru. V souvislosti s jantarem jsou do soupisu zahrnuty také bronzová dýka s rukojetí zdobenou vložkami z jantaru, bronzová spona s antropomorfní výzdobou s jantarem a 6 bronzových či železných prstenů s vložkami z jantaru.

Typologické rozdělení jantarových artefaktů je provedeno v rámci jednotlivých archeologických ob-

Graf 3 Typy jantarových artefaktů starší doby bronzové. – Graph 3 Types of amber artifacts of the Early Bronze Age.

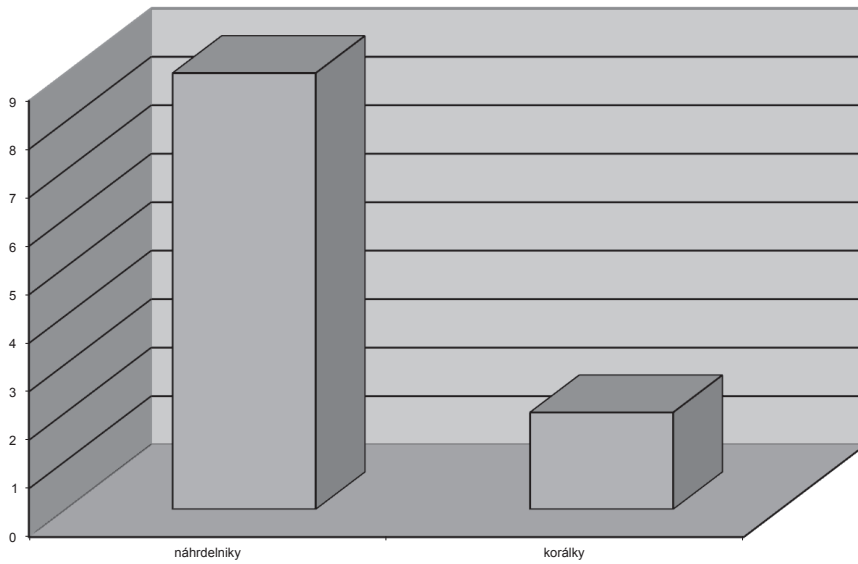
Graf 4 Typy jantarových koráleků únětické kultury. – Graph 4 Types of amber beads of the Únětice culture.

dobí a kultur, protože každé období a každá kultura mají své charakteristické rysy a typy.

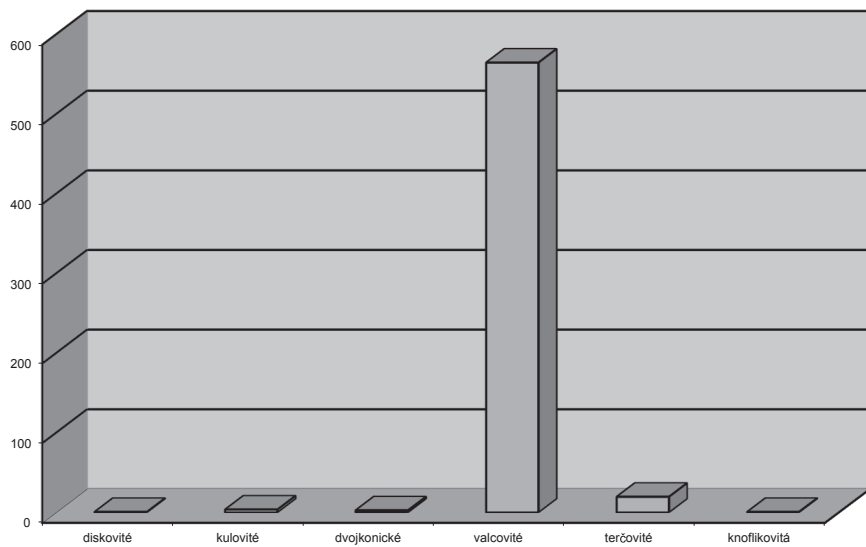
Z období eneolitu pocházejí jantarové artefakty z kultury s kanelovanou keramikou, kulovitých amfor, se šňůrovou keramikou a z kultury se zvoncovitými poháry.

Kultura s kanelovanou keramikou je zastoupena malým provrtaným korálkem a úlomkem jantaru.

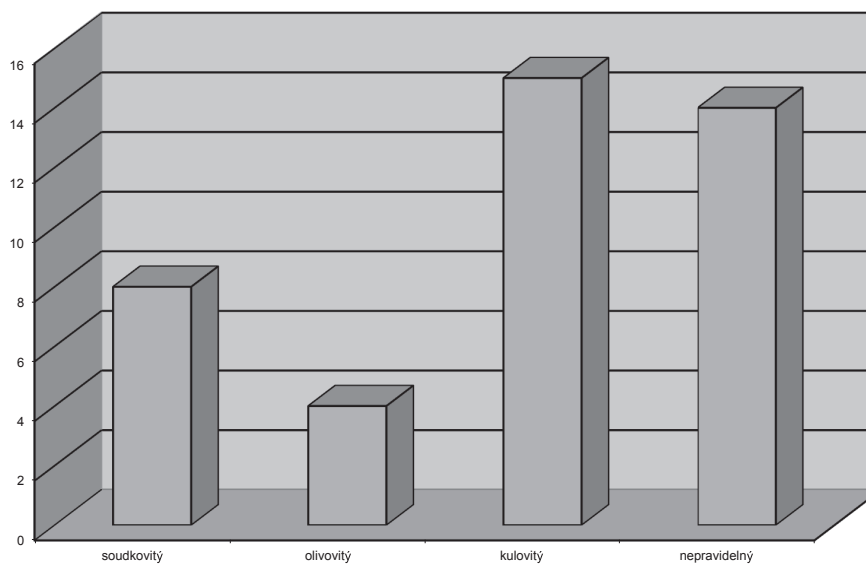
Z hrobu kultury kulovitých amfor pocházejí korálky trapézového (tab. I: 1), obdélného nebo válcovitého (tab. I: 2) tvaru (11 kusů), původně asi součástí náhrdelníku. Z hrobu kultury se šňůrovou keramikou pochází náhrdelník ze sedmi nepravidelných válcovitých koráleků (tab. I: 3–4) a jednoho poškozeného korálku kostěného. Kultura se zvoncovitými poháry je zastoupena zlomeným kotoučovitým závěskem s malým ot-

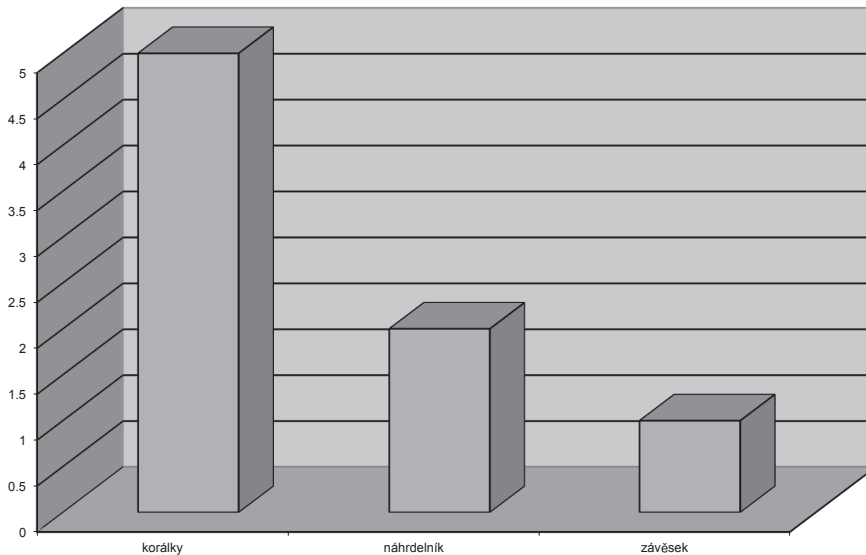
Graf 5 Typy jantarových artefaktů střední doby bronzové. – Graph 5 Types of amber artifacts of the Middle Bronze Age.

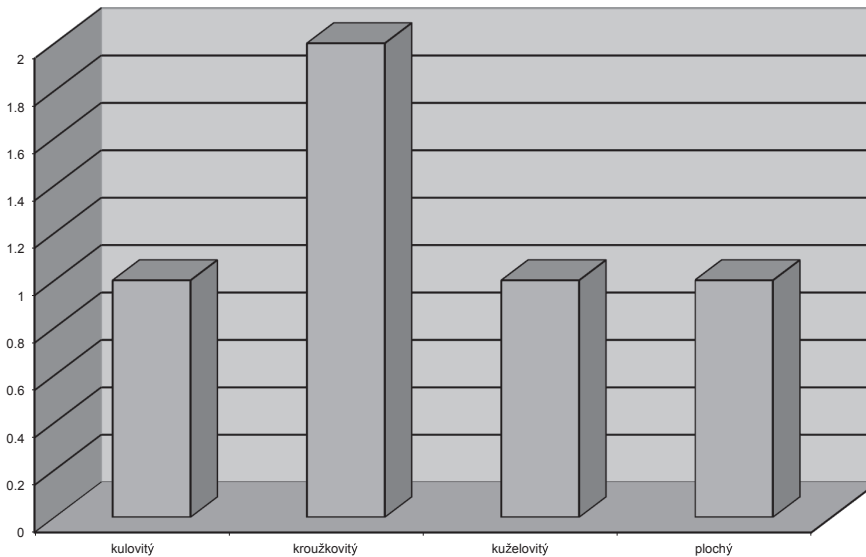
Graf 6 Typy jantarových korálků střední doby bronzové. – Graph 6 Types of amber beads of the Middle Bronze Age.

Graf 7 Typy jantarových korálků mladší doby bronzové. – Graph 7 Types of amber beads of the Young Bronze Age.

Graf 8 Typy jantarových artefaktů mladší doby halštatské. – Graph 8 Types of amber artifacts of the Young Hallstatt Period.

Graf 9 Typy jantarových korálek mladší doby halštatské. – Graph 9 Types of amber beads of Young Hallstatt Period.

vorem, plochým závěskem s asymetricky umístěným provrtaným otvorem (tab. I: 5), jantarovým knoflíkem v podobě plankonvexní čočky (tab. I: 7) a plochým měsíčkovitým, uprostřed provrtaným závěskem (tab. I: 6).

Jantarové artefakty ze starší doby bronzové pocházejí výhradně z únětické kultury. Sběrka obsahuje náhrdelníky, korálky, zlomky korálek nebo jantarovou drť a jednu dýku zdobenou jantarovými vložkami.

Korálky jsou obvykle dosti velké, ale zastoupeny jsou i menší. Velikost jejich průměru se pohybuje od 40 × 60 do 30 × 30 (výjimečně 40 × 23) mm. Tvarově jsou kulovité (zploštěle kulovité); (tab. II: 1–2), soudkovité (tab. II: 17), kotoučovitě (tab. II: 3), válcovitě (tab. II: 4), diskovitě (tab. II: 5), obdélné (tab. II: 6), podlouhle vejčité (tab. II: 7), hranolovité (tab. II: 7), podlouhle šiškovité (tab. II: 9), amorfní a trojúhelní-

kové (trapézové)³; (tab. II: 16). Rovněž mohou být v podobě kladívka (tab. II: 10), dvojitého knoflíku (tab. II: 11), kroužku (tab. II: 12), půlkuličky (tab. II: 13), zploštělého kužele (tab. II: 14) a v podobě dvoubřitého sekeromlatu (tab. II: 15). Ve třech případech (inv. č. 11 941, 47 949 a 48 194) jsou jantarové perly zdobené rýhováním (tab. 55: 1; tab. 21: 5; tab. 49: 2).

Náhrdelníků je celkem 44 kusů. Tvoří je korálky a přívěsky. Jantarové korálky jsou různé velikosti a tvarově jsou kulovité, obdélné, zploštěle kulovité, soudkovité, kotoučovitě, diskovitě, kuželovitě a válcovitě. Většinou mají provrt malého průměru, podobně

³ Podobné jsou nalezeny v mohyle z doby bronzové z Kernonen-en-Plouvorn ve Francii (Gardin du 1993: 69, figg. 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11).

Obr. 1 A Jantarový náhrdelník s rozdělovací destičkou nalezen v šachtovém hrobě v Mykénách (podle Daum 2001, 137, Abb. 7). – Fig. 1 A Necklace of amber beads with partition plate founded in Shaft Graves in Myceane (after Daum 2001, 137, Abb. 7).

Obr. 1 B Jantarový náhrdelník s rozdělovací destičkou nalezen na lokalitě Upton Lovell G2, Wilts, Anglie (podle Daum 2001, 137, Abb. 8). – Fig. 1 B Necklace of amber beads with partition plate founded on site Upton Lovell G2, Wilts, England (after Daum 2001, 137, Abb. 8).

Obr. 2 Bronzová spona ve tvaru mužské postavy z hrobu č. 74, Manětín-Hrádek, okr. Plzeň. – Fig. 2 Male-shaped fibula from the grave nr. 74, Manětín-Hrádek, distr. of Plzeň.

jako samostatné korálky. Jantarové prvky náhrdelníků obvykle doplňují korálky z bronzu, bronzové spirálovité trubičky a rourky, pravé mušle i jejich bronzové napodobeniny a kostěné trubičky (tab. 51: 1).

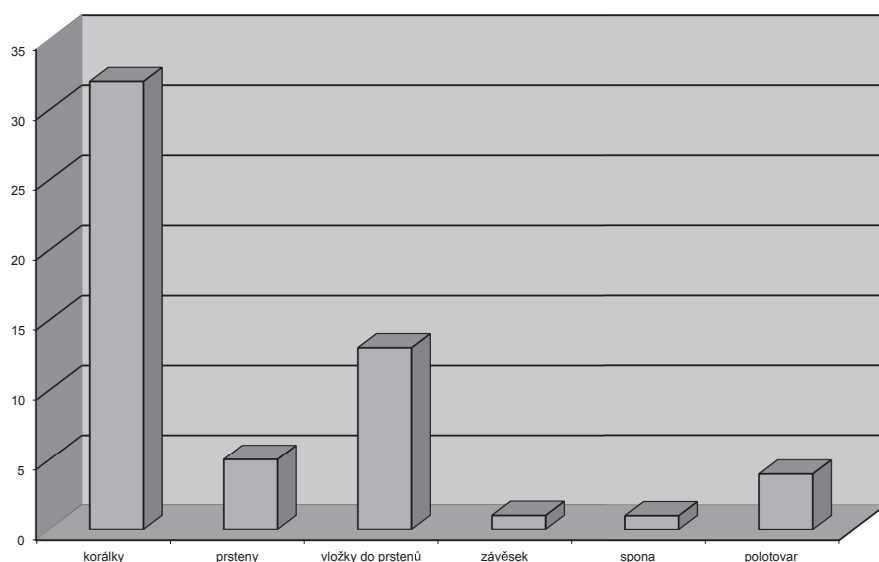
Dvojitě jantarové korálky se dvěma otvory sloužily ke spojení dvou pramenů náhrdelníku. Někdy byl náhrdelník rozdělen dvakrát podélně provrtaným jantarovým hranolem (destičkou); (tab. 47: 1). Typologicky podobný jantarový náhrdelník s rozdělovací destičkou byl nalezen i v šachtovém hrobě v Mykénách (obr. 1A); (Daum 2000, 137, Abb. 7) a rovněž v Anglii na lokalitě Upton Lovell G2, Wilts (Daum 2000, 137, Abb. 8; (obr. 1B).

Dvojdílná bronzová trojúhelníková dýka, která je součástí hromadného nálezů starobronzových dýk, má v křížovém výřezu hlavici a v malém výřezu pod obvodovým prstencem rukojeti dochované jantarové destičky (tab. 32: 1).

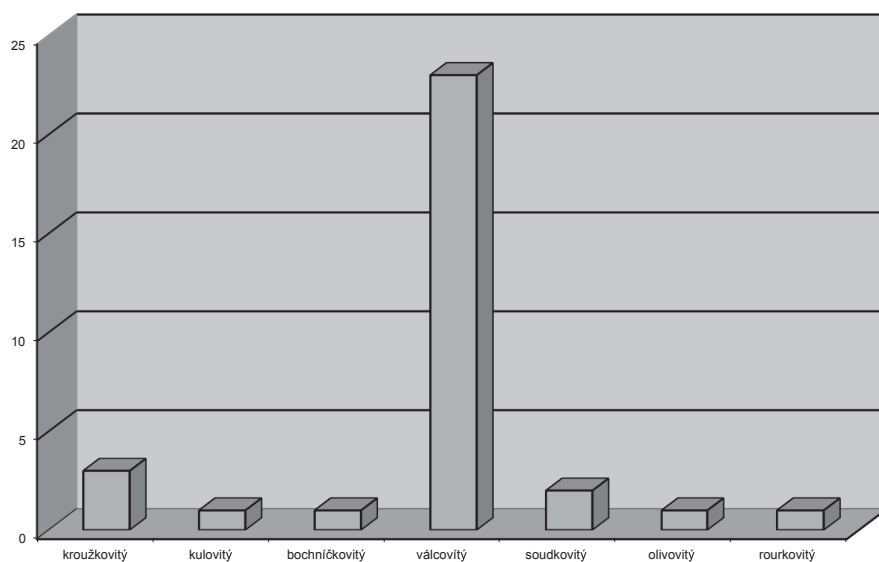
Z mohylové kultury střední doby bronzové pocházejí korálky, které jsou tvarově malé, válcovité až terčovité (615 kusů); (tab. 57: 1), nebo větší kotoučovitě, diskovitě (tab. III: 4), kulovitě (tab. III: 1), dvojkónické (kónické); (tab. III: 3) a knoflíkovité (tab. III: 2), uprostřed nebo podélně provrtané. Velikost průměru korálek se pohybuje od 3 × 7 až 35 × 11 mm. Existují i zlomky kroužkovitého a soudkovitého korálku.

Z doby mohylové pochází i část náhrdelníku, který byl rozdělen třemi jantarovými hranoly třikrát podélně provrtanými, dva jsou nahoře opatřené ouškem a prostřední má jen výběžek (tab. 60: 1).

Z mladší doby bronzové jsou ve sbírce NM uloženy jantarové předměty milavečské a knovízské kultury. Milavečská kultura je zastoupena 8 velkými soudkovitými jantarovými korálky (tab. IV: 1; tab. IV: 3). Velikost jejich průměru se pohybuje od 16 × 12 do 40 × 38 mm.

Graf 10 Typy jantarových artefaktů doby laténské. – Graph 10 Types of amber artifacts of the La Tène Period.

Graf 11 Typy jantarových korálek doby laténské. – Graph 11 Types of amber beads of the La Tène Period.

Každý korálek je opatřen provrtem většího průměru. Z knovízské kultury pocházejí tři podlouhlé olivovité jantarové perly s podélným vrtáním (tab. IV: 2). Dvě jsou silně porušené, zachovaná perla má rozměry 16 × 9 mm.

Jantarové artefakty mladší doby halštatské pocházejí z prostředí kultury bylanské, slezskoplatěnické a mohylové kultury doby halštatské.

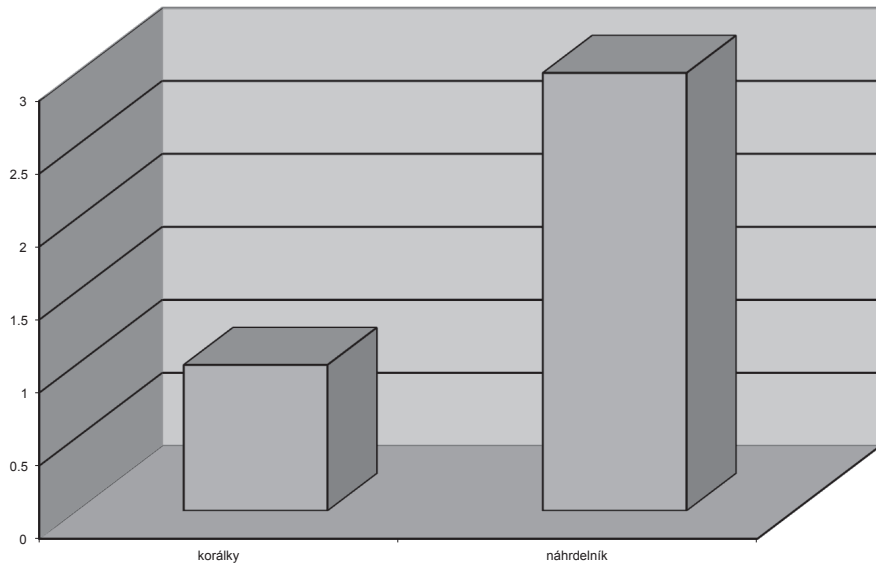
Bylanská kultura je zastoupena kulovitým (tab. V: 3), soudkovitým a kroužkovitým jantarovým korálkem (tab. V: 2), dále zlomkem závěsku o rozměrech 12 × 13 mm s většími příčnými provrty a částí náhrdelníku z olivovitých a dvojkónických perel (tab. 63: 44). Korálky jsou menší s průměrem od 4 × 2 mm do 24 × 10 mm.

Z prostředí slezskoplatěnické kultury pochází kónický korálek o velikosti 31 × 19 mm (tab. V: 1) a plochý korálek. Oba jsou uprostřed provrtané.

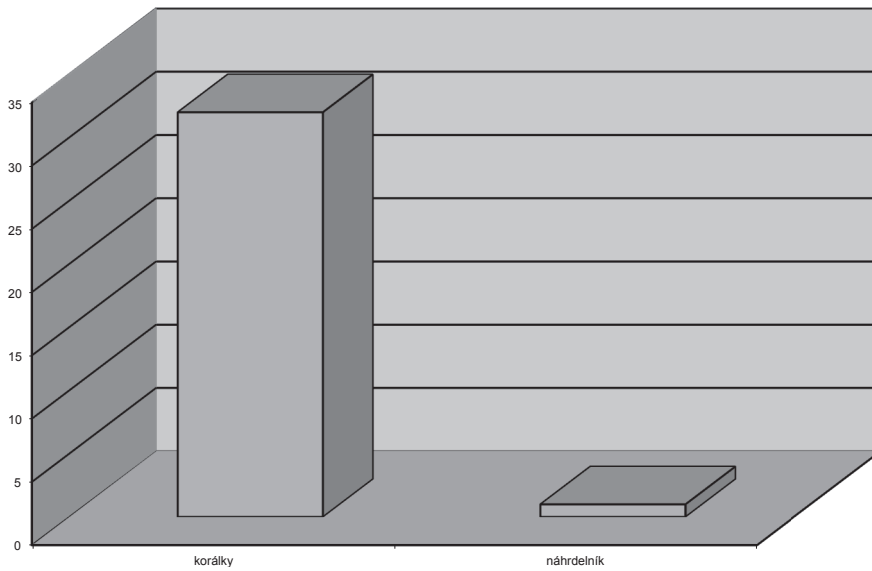
Kulturu mohylovou doby halštatské by měl údajně ve sbírce reprezentovat jeden jantarový korálek, ten však nebyl při studiu sbírkového fondu nalezen.

Ze starší doby laténské pochází jedna antropomorfní bronzová spona samostřílové konstrukce s lucíkem v podobě mužské postavy, která byla zdobena i jantarovými vložkami. Z nich jsou torzovitě dochovány pouze čtyři, a to ve výzdobě prsou (obr. 2).

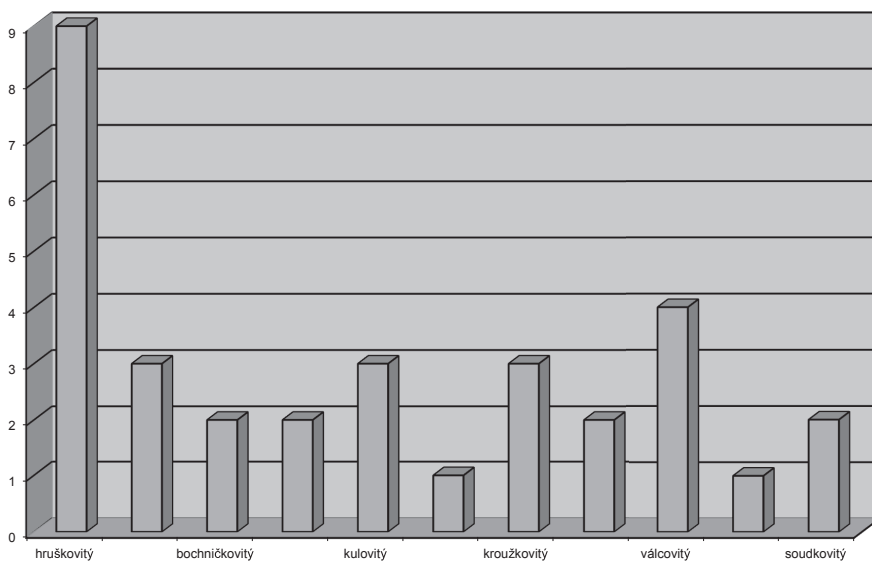
Sbírka z laténského období obsahuje rovněž korálky a několik jejich zlomků. Jsou kroužkovité (tab. VI: 1), kulovité (tab. VI: 7), bočníčkovité (tab. VI: 2), válcovité, válcovité se šikmým vybroušením okrajů (tab. VI: 3), soudkovité (tab. VI: 4), olivovité (tab. VI: 5) a rourkovité (tab. VI: 6). Výjimečným tvarem je zlomek závěsku. Korálky jsou vesměs provrtané ve středové ose, výjimku tvoří exemplář opatřený dvěma dalšími horizontálně vedenými provrty, křížícími se v podobě písmena X (tab. 67: 25).

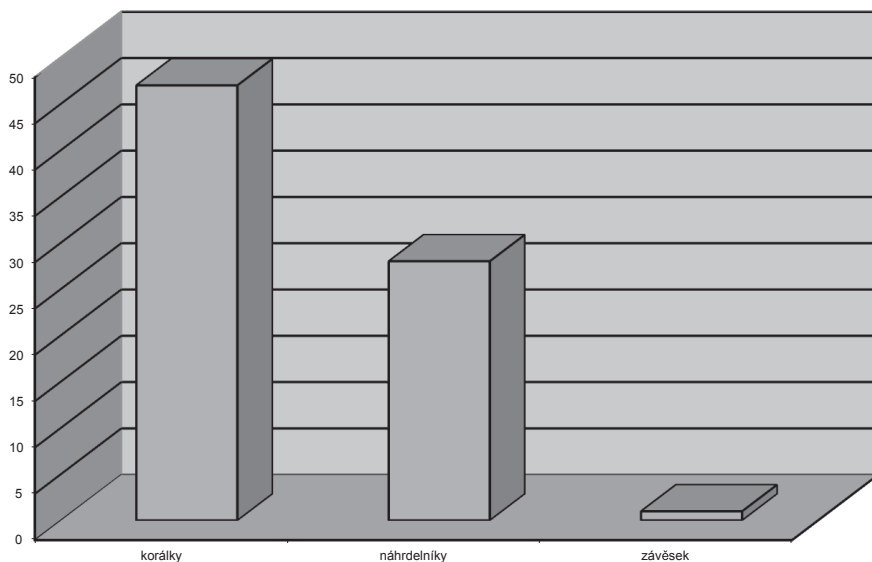
Graf 12 Typy jantarových artefaktů doby římské. – Graph 12 Types of amber artifacts of the Roman Period.

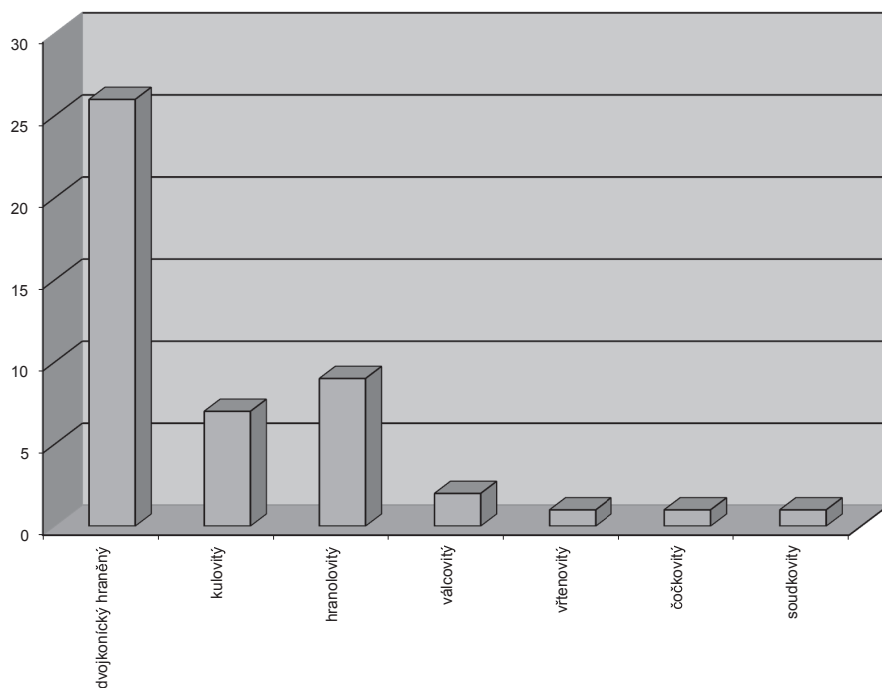
Graf 13 Typy jantarových artefaktů doby stěhování národů. – Graph 13 Types of amber artifacts of the Migration Period.

Graf 14 Typy jantarových korálek doby stěhování národů. – Graph 14 Types of amber beads of Migration Period.

Graf 15 Typy jantarových artefaktů z raného středověku. – Graph 15 Types of amber artifacts of the Early Medieval.

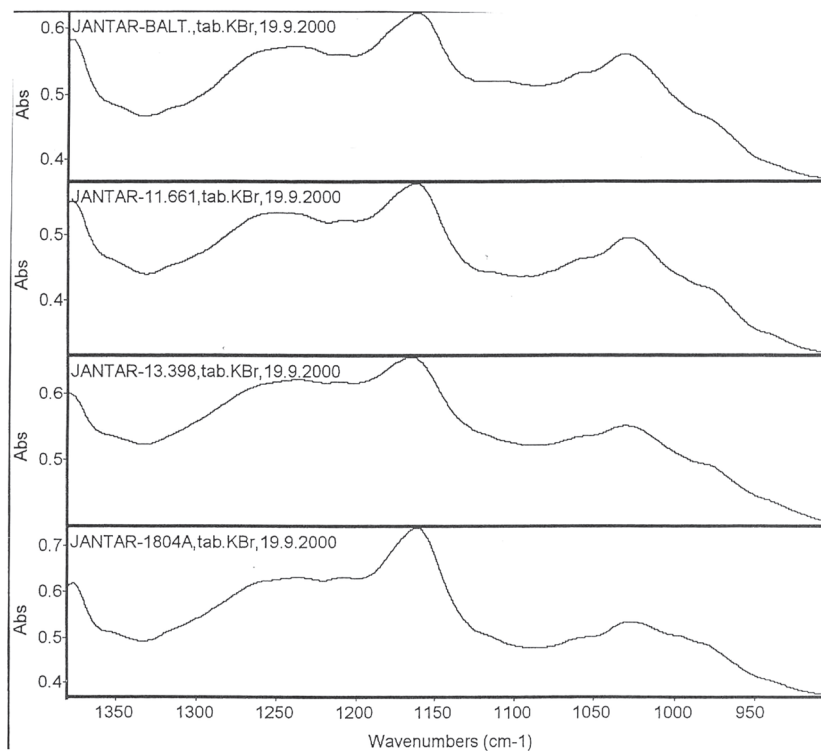

Graf 16 Typy jantarových korálek z raného středověku. – Graph 16 Types of amber beads of the Early Medieval.

Průměr korálek se pohybuje od 10 × 5 mm až 6 × 2 mm. Jedna jantarová perla měla zlaté plátování. Součástí tohoto souboru jsou i jantarové kuličky (tab. 67: 22–24), kvádříky, podlouhlé válcovité tyčinky (tab. 66: 13–15), kousky jantaru soudkovitě opracované (tab. 67: 4), v jednom případě i zlomek jantaru vysoustružený do válcovitého tvaru – nejspíše jde o polotovary korálek (tab. 67: 19). Ve sbírce z doby laténské se také nachází sedm prstenů s jantarovou vložkou (dva bronzové a pět železných, z toho tři železné jsou poškozené); (tab. 68: 14–15) a několik jantarových vložek do prstenů opracovaných do tvaru kávových zrn (tab. 68: 1–13, 16).

Dobu římskou zastupuje ve sbírce NM jeden soudkovitý korálek (tab. 69: 6) a dva náhrdelníky. Předmět o rozměrech 23 × 22 mm je asymetricky provrtán a otvor má průměr 6 mm. Jeden náhrdelník je složený z kostěných a skleněných korálek a středového knoflíkovitého jantarového korálku (tab. 69: 1). Druhý tvoří 43 kulovitých a zploštělých korálek různé velikosti od 4 × 3 do 11 × 9 mm (tab. 69: 5).

Z doby stěhování národů sbírka obsahuje především jantarové perly a korálky, které v některých případech pravděpodobně pocházejí z náhrdelníků. Tak je tomu např. v případě nálezové kolekce janta-

Příloha 1 IR spektra vzorků jantaru z Národního muzea, inv. č.: 13.398, 11.661, 1804A, 11.371, 12.125, 51.503, 66.882 a 80.864 a srovnávacího standardu baltského succinitu. – *Annex 1* IR spectrum of amber samples from National museum, inv. n. 13.398, 11.661, 1804A, 11.371, 12.125, 51.503, 66.882 and 80.864 and comparative standard of the Baltic succinite.

rových a skleněných korálků z hrobu 21 na nekropoli v Praze-Podbabě (*tab. 74: 1–21*).

Jantarové perly jsou tvarově hruškovité (*tab. VII: 1*), terčovité (*tab. VII: 2*), bochníčkovité (*tab. VII: 3*), knoflíkovité (*tab. VII: 4*), kulovité (*tab. VII: 5*), kulovité zploštělé, kroužkovité, prstencové (*tab. VII: 6*), kónické (*tab. VII: 7*), válcovité (*tab. VII: 8*), ostře čočkovité (*tab. VII: 9*), dvojkónické hraněné (fasetované) a soudkovité (*tab. VII: 10*). U korálků převažují dosti velké tvary, zastoupeny jsou ale i menší. V metrickém vyjádření jde o tvary s rozměry od 52 × 50 mm do 7 × 7 mm. Průměr jejich provrtu se pohybuje od 2 mm do 9 mm. Sbírka obsahuje ještě devět zlomků hruškovitých korálků. Součástí kolekce nálezů z uvedeného období má být také náhrdelník ze skleněných a 6 jantarových korálků který nebyl při studiu nalezen.

Soubor jantarových artefaktů z raného středověku obsahuje náhrdelníky, jeden závěsek a ojediněle korálky a jejich zlomky. Korálky jsou dvojkónické hraněné (fasetované); (*tab. VIII: 1*), hranolovitě-polyedrické hraněné (fasetované); (*tab. VIII: 2*), kulovité (*tab. VIII: 3*), kulovité zdobené rýhováním (*tab. VIII: 4*), válečkovité (*tab. VIII: 5*), soudkovité (*tab. VIII: 6*), čočkovité (*tab. 92: 1*) a vřetenovité (*tab. VIII: 7*). Korálky mají rozměry od 6 × 7 mm do 21 × 19 mm, provrt je vesměs veden symetricky podél středové osy a bývá malého průměru.

Náhrdelníků z daného období je 28 kusů. Byly zhotoveny z jantarových, skleněných, cínových, křemičitých, karneolových, křišťálových, stříbrných

korálů a z perel ze skleněné pasty. Jantarové korálky jsou tvarově dvojkónické, hraněné (fasetované), polyedricky hranolovité s fasetovým výbrusem a kulovité.

Součástí jednoho náhrdelníku vytvořeného z drobných skleněných perliček a čtyř větších skleněných perel je jantarový závěsek ve tvaru kříže (*tab. 83: 2*). K této kolekci patří i tři zlomky hranolovitých korálků.

Sbírka Oddělení pravěku a antického starověku NM obsahuje rovněž jantarové artefakty, které pocházejí z nákupů či darů od různých sběratelů, které nebyly chronologicky zařazeny do určitých kulturních skupin nebo chybí informace o jejich původu. Tato část sbírky obsahuje amorfní kusy jantaru (*tab. 98: 1–6*), jantarové korálky, jeden závěsek a dva náhrdelníky.

Korálky jsou větších i menších rozměrů, kulovitého nebo zploštělé kulovitého tvaru (*tab. 101: 2*), dále dvojkónické hraněné (fasetované); (*tab. 99: 5*), dvojkónické zdobené rýhováním (*tab. 99: 2*), dvojkónické hladké (*tab. 100: 2*) a rourkovité zdobené rýhováním (*tab. 101: 1*). Rozměrově jde o předměty o velikosti 9 × 10 až 50 × 50 mm. Ojediněle jsou jantarové korálky ve tvaru sekeromlatu. Zmíněné dva náhrdelníky jsou sestaveny z kulovitých nebo soudkovitých jantarových korálků a z jantarových i skleněných perel (3 kusy). Jantarové perly se vyskytují v podobě hranolovitě, válcovitě a soudkovitě. Korálky mají velikost 6 × 5 mm až 16 × 11 mm a jsou ve směru středové osy provrtané (*tab. 99: 1; tab. 102: 1*).

Jantarový závěsek je zploštěle kulovitý, 32 × 13 mm velký, s nepravidelným elipsoidním povrtem o průměru 12mm (tab. 101: 15).

Analýza jantaru

Analýza jantarových předmětů byla provedena v roce 2000 v Laboratoři molekulární spektrometrie při Vysoké škole chemicko technologické v Praze. Analýzu provedla Ing. M. Novotná, CSc. K rozborům bylo vybráno po několika vzorcích z některých kulturních skupin. Konkrétně šlo o předměty s inv. č. 11.661, 11.371, 12.125, 51.503 (únětická kultura), 13.398 (mohylová kultura střední doby bronzové), 66.882 (doba halštatská), 80.864 (doba laténská) a inv. č. 1804A Píčovův inventář bronzových nálezů (předmět neurčené kultury).

Analýzy se prováděly na FTIR spektrometru NICOLET 740 (Nicolet Instruments Co., USA), detektor DTGS, dělič paprsku KBr s parametry měření: spektrální rozsah 4000–400 cm⁻¹, transmittační spektra, rozlišení 4 cm⁻¹, počet akumulací spekter 32, apodizace Happ-Genzel. Získaná spektra byla zpracována programem Omnic 3,1 (Nicolett Instruments Co., USA) a identifikována s použitím knihovny spekter „Restaurátor“ (VŠCHT Praha). Současně se proměřoval i standardní vzorek jantaru baltského původu.

Naměřená infračervená spektra vzorků a srovnávacího standardu jantaru baltského původu byla podrobena detailním zkoumání poloh jednotlivých absorpčních pásů. Vyhodnocení se provádělo na základě předchozích prací laboratoře VŠCHT.

Pro identifikaci původu vzorku jantaru byla využita spektrální oblast 1380–900 cm⁻¹, ve které bylo spektrum zkoumáno na základě určení shodnosti poloh minim 2. derivace spektra. V pěti případech vzorku jantarů, inv. č. 11.661, 13.398, 51.503, 80.864 a 1804A, jde o jasnou shodu se standardním vzorkem baltského jantaru jak v plochách absorpčního pásu, tak i v relativním poměru intenzit absorpčních pásů v této spektrální oblasti.

Další vzorky inv. č. 11.371, 12.125 a 66.882 vykazují podobnost, avšak lze pozorovat jemné odchylky, především ve spektrální oblasti 1050–900 cm⁻¹. Nelze tedy vyloučit, že tyto vzorky mohou rovněž pocházet od Baltského, popř. od Severního moře (příloha 1).

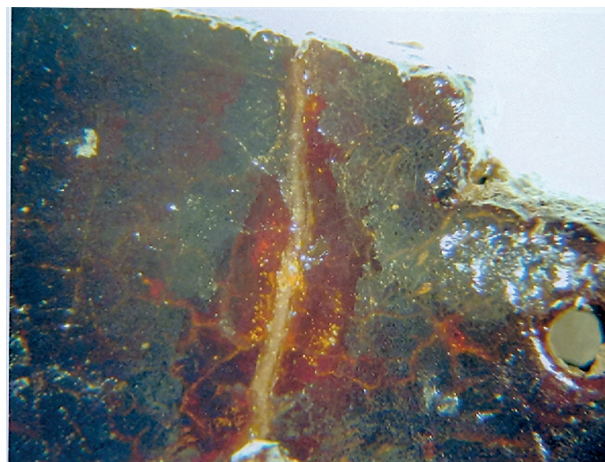
V 60. letech 20. stol. prof. C. Beck analyzoval vzorky jantaru z Odd. prehistorie a protohistorie NM. Analyzovány byly vzorky inv. č.: 11.361, 11.371, 11.377–11.381, 11.384, 11.855, 12.305, 13.330, 13.394, 13.650, 14.520, 17.943, 43.406–43.412, 45.381, 45.382, 48.276, 48.672, 48.677, 48.684, 48.690, 57.562, 57.651, 63.457 a 80.365. Na základě výsledků i tento jantar rovněž pochází z oblasti Baltu (podle nepubl. rukopisu C. Becka).

Obr. 3 Jantarový náhrdelník, inv. č. 48.276 před konzervací: celek. – Fig. 3 Neckel of amber beads, inv. num. 48.276 before conservation: whole.

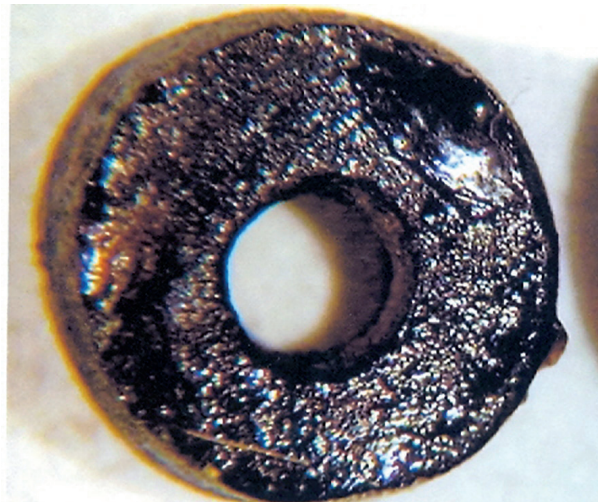
Obr. 4 Jantarový náhrdelník, inv. č. 48.276 po konzervaci: celek. – Fig. 4 Neckel of amber beads, inv. num. 48.276 after conservation: whole.

Obr. 5 Detaily povrchu – zvětšeno 10×. – Fig. 5 Details of the surface – enlarged 10×.

Obr. 6a, b Detaily povrchu – zvětšeno 10×. – Fig. 6a, b Details of the surface – enlarged 10×.

Metody konzervace jantaru

V Oddělení pravěku a antického starověku NM byla dosud převážně využívána konzervační metoda pomocí speciálního laku. Jantar se nejprve mechanicky čistil v destilované vodě a po osušení napouštěl zředěným akrylátovým lakem KP 709, což je směs akrylátových polymerů, kterou vyráběl Výzkumný ústav syntetických laků a pryskyřic v Pardubicích. Podobně jako každý lak přilne i lak KP 709 obvykle pouze k povrchu a vytvoří na něm tenký pevný film. Ten se zejména při nevhodném naředění může časem odlupovat a tím ještě více poškodit povrch předmětu.

Na doporučení geologů NM byla v konzervátorské dílně odd. prehistorie a protohistorie testována metoda konzervace jantaru acetonem, toluenem a terpentýnovým olejem. Podle vizuálního pozorování nejlépe dokázal zpevnit povrch předmětu aceton, ale za cenu jeho předchozího rozrušení. Dalšími negativy této metody bylo vytváření skvrn až celkové změny barvy, tj. původního vzhledu jantarového artefaktu.

Je pravdou, že se metody konzervace jantaru užívané dosud (do r. 2000) v České republice příliš neliší od konzervačních postupů v jiných státech Evropy. Například v Dánsku se jantarové předměty

impregnují v 10% roztoku Paraloidu B67 v terpentýnu ve vakuové komoře.

V souvislosti s předkládanou prací byly vybrány jantarové předměty většinou konzervovány metodou, která pochází z Francie (Laboratoire des Metaux d'Archéologique). Konzervační práce provedlo odd. konzervace v Archeologickém ústavu AV ČR Praha pod vedením ing. A. Šilhové. Protože byl uvedený postup v České republice použit poprvé, uvádím stručný popis pracovního postupu: jantarové perly (předměty) se nejprve navléknou na silonové vlasce a důsledně od sebe oddělí sklem, aby nedošlo k jejich slepení. V první fázi konzervace se takto na 20 hodin zavěsí nad páry vznikající ze směsi terpentýnu a lihu. Ve druhé fázi je jantar postupně a na velmi krátkou dobu ponořen do pěti roztoků damary, terpentýnu a včelího vosku, které mají různou koncentraci. Tímto způsobem se dosáhne zacelení prasklinek uvnitř jantarových korálek a celkového zpevnění předmětů bez zjevné fyzikální změny pryskyřičné hmoty. Nevýhodou uvedené metody je, že terpentýn naruší infračervená spektra a není pak možné analyzou určit původ jantaru. Tomuto problému lze však předejít odebráním vzorku před konzervací. (obr. 3, 4, 5, 6)

Katalog

Katalog je vypracován kontextuálně, což znamená, že jsou zahrnuty a analyzovány veškeré celky nálezů, zvláště jsou popsány kromě jantaru veškeré dostupné nálezy hrobových celků.

1. Eneolit

1.1 Kultura s kanelovanou keramikou

Kazín, obec Jíloviště (okr. Praha-západ)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM je nález datovaný do kultury s kanelovanou keramikou. Jde však o hypotetické datování bez nálezového celku. Pochází ze sbírky MUDr. Jana Axamita a jako místo nálezu se uvádí Kazín.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 46.375 úlomek jantaru
hmotnost: 0,15 g; rozměry: 12 × 14 mm (*tab. 3: 1*)

Poznámka:

Vzhledem k absenci jakýchkoliv údajů o nálezových okolnostech nelze ověřit správnost kulturního určení, tj. chronologického zařazení nálezu.

Velvary (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

Artefakty byly darované do NM panem V. Tomsou (tehdejší starostou města Velvar), který také zaslal kresbu hrobu (zhotovenou podle fotografií K. Lukáše) s popisem předmětů.

V tzv. „skříňkovém dvojitém hrobu“ nebyla pochována celá lidská těla, jen jejich části („údy byly spáleny“).

U hrobu byla nalezena nádoba s popelem a kousky neopálených kostí, tři nádoby stejného tvaru a ucho nádoby. Vedle ucha leželo kamenné dlátko. Kovové ozdoby – bronzový pektorál, náramky a náhrdelník ležely poblíž severního rohu skřínky. Vedle bronzových předmětů byly v severovýchodní části hrobu rozházené (rozptýlené) kostěné a vápencové korálky (*Smolík 1890/92,*

213–214). J. Smolík v soupisu milodarů neuvádí jantarový korálek, který je popsán v inventární knize jako součást nálezů z hrobu.

Hrob byl původně datován do řivnáčské kultury. Nově provedený rozbor *V. Mouchou (1960, 465–476, 497–498)* umožnil přesnější chronologické zařazení nálezu do kultury s kanelovanou keramikou. Historii bádání a datování hrobu z Velvar zpracovala *E. Pleslová-Štiková (1993, 47–152)*.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.487 malý provrtaný jantarový korálek (nenalezen).

Další nálezy:

Inv. č. 11.458 amfora, inv. č. 11.459 mísa, inv. č. 11.460 mísa, inv. č. 11.461 mísa, inv. č. 11.462 ucho z nádoby, inv. č. 11.463 kamenný klínek, inv. č. 11.464 bronzový pektorál, inv. č. 11.465 bronzový náramek, inv. č. 11.466 bronzový náramek, inv. č. 11.467–11.470, inv. č. 11.471–11.473, inv. č. 11.474–11.475 bronzové miskovité ozdoby, inv. č. 11.476–11.478 tři lasturovitě závěsky, inv. č. 11.479–11.483 pět provrtaných lastur *Cardium tuberculatum Linné*, inv. č. 11.484 část lastury, inv. č. 11.485 malá mušle, inv. č. 11.486 náhrdelník sestávající z 8 soudkovitých bronzových korálků, mezi které jsou vloženy drobné trubičky řezané z duté zvířecí kosti, 2 ze spirálovitě točených pásků a 2 bronzové trubičky stočené ze širokých pásků, inv. č. 11.488–11.489 dva náhrdelníky z několika set drobných korálků z kosti a vápence v podobě nízkých válečků a řada dalších korálků z téhož materiálu. (*tab. 1, 1–20; tab. 2, 1–6*)

1.2 Kultura kulovitých amfor

Brozany nad Ohří (okres Litoměřice)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM je nález popsán jako „Hrob se skrčenou kostrou“ s místem původu Brozany n. Ohří.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 41.961–41.974 celkem 11 provrtaných jantarových korálků trapézového, obdélného nebo válcovitého tvaru, pocházejících nejspíše z náhr-

delníku. V inventáři je evidováno 14 kusů, 3 se nepodařilo najít (*tab. 4, 1–10*).

rozměry: 30 × 20 mm; 15 × 15 × 3 mm; 15 × 7 mm; 23 × 15 mm; 23 × 17 mm; 20 × 14 mm; 15 × 5 × 15 mm; 11 × 10 mm; 10 × 5 mm

Ostatní nálezy z hrobu:

Inv. č. 41.956 kulovitá amfora, inv. č. 41.957 kulovitá amfora, inv. č. 41.958 miska, inv. č. 41.959 mísa, inv. č. 41.953 hliněný „buben“, inv. č. 41.954 mísa, inv. č. 41.955 amfora a inv. č. 41.960 zbytek náhrdelníku: 12 provrtaných válcovitých kostěných koleček (*Archiv Archeologického ústavu, Zpráva o výzkumu č.j. 1800/44 a č.j. 753/47*); (*tab. 3: 2–5; tab. 4: 11–14*).

1.3 Kultura se šňůrovou keramikou

Bylany (okr. Kolín)

Nálezové okolnosti:

Nález pochází z hrobu číslo VIII „pohřebiště se skrčenými kostrami“ na poli v poloze „V Tkalcích“ v kat. území obce Bylany u Českého Brodu. V inventární knize NM je tento hrob ještě uveden jako „Píč, hrob 32“.

V hrobové jámě byly nalezené dvě kostry ve skrčené poloze, lebka a zbytky kostry podél její severní strany. Kostry se téměř dotýkaly nohama. Kostra v západní polovině hrobu ležela na pravém boku hlavou k západu a obličejem k jihu. Před ní se nacházela ještě jedna lebka bez trupu. U ní byl nalezen kamenný provrtaný mlat a malá miska. V jihozápadním rohu ležely ústím směrem k lebce dva podobné poháry.

Druhá kostra ve východní polovině hrobu spočívala na pravém boku s hlavou k východu a obličejovou částí obrácenou na sever. Na jejím krku bylo nalezeno 9 jantarových korálků. „Podél levého ramene ležela šňůra provrtaných zoubků v délce 15 cm tak, že zoubky ležící na sobě dírkami k ramenu tvořili původně asi několik řad.“ Pod uchem byl nalezen malý měděný kroužek, při čelisti měděná spirálka s malým navlečeným kroužkem. Před kostrou byla položena zdobená amfora, „vedle ní pak dvě necelé nádoby, jedna pohárkovitá a druhá džbáněčkovitá“. Za hlavou ležel pazourkový nož.

Při severozápadní dlouhé stěně se nacházely zbytky (na plánu jsou znázorněny jenom dvě kosti) třetího pohřbu. *J. L. Píč a A. Formánek (1896/7, 381–384)* připisují tomuto pohřbu 6 nádob a zlomek pazourkový dýky. Na plánu (*Píč 1896/7, 395*) je však znázorněno pět nádob, velká a malá amfora, dva poháry a džbánek. Není však vyloučeno že některé z těchto nádob patří prvnímu pohřbu.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 14.396 náhrdelník ze 7 nepravidelných válcovitých jantarových provrtaných korálků a jednoho poškozeného korálku kostěného.

hmotnost: 7,99 g, rozměry: 18 × 16 až 14 × 13 mm (*tab. 5: 1–8*)

Další nálezy:

U kostry s jantarovým náhrdelníkem se našlo inv. č. 14.395 amfora, inv. č. 14.389 měděná spirálka, inv. č. 14.388 měděný kroužek, 14.398 náhrdelník z provrtaných zvířecích zubů (nebyl nalezen), inv. č. 7264 nezdobený džbánek, inv. č. 14.386 pazourková čepel.

U dalších koster se našly tyto předměty: inv. č. 14.387 pazourkový nástroj, inv. č. 14.390 sekeromlat z vrstevnatého kamene, inv. č. 14.391 pohár, inv. č. 14.392 amfora, inv. č. 14.393 pohár, inv. č. 14.394 pohárek, inv. č. 14.397 amfora (*tab. 5: 9–15; tab. 6: 1–4*)

1.4 Kultura se zvoncovitými poháry

Kvíček (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM je nález popsán jako „Kostrový hrob zvoncovitých pohárů“. Část je darem Dr. K. Žebery a část pochází z „vlastního výkopu“ NM. Místem nálezu se uvádí Kvíček, okr. Slaný.

Nález jantarů:

Inv. č. 62.976 jantarový „závěsek“ v současnosti nebyl nalezen. Popis artefaktu je podle inventární knihy NM: „původně tvar kotouče s malým otvorem k zavěšení. Později byl zlomen a zachovaná polovina opatřena novým závěsným otvorem (délka 4,6 cm, šířka 2,7 cm, síla 0,8 mm, průměr závěsného otvoru 0,4 cm, průměr vnitřní 1,9 cm)“.

Další nálezy:

Inv. č. 62.969 nádoba, inv. č. 62.970 zvoncovitý pohár, inv. č. 62.971 zvoncovitý pohár, inv. č. 62.972 mísa, inv. č. 62.973 džbáněček, inv. č. 62.974 džbáněček, inv. č. 62.975 bronzový plíšek (*tab. 6: 5–1; tab. 7: 10*).

Lhánice (okr. Třebíč)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM se uvádí jako „Kostrový hrob X, pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů“, vlastní výzkum, deposit. St. A. Brno, místo nálezu Lhánice, okres Bítěš.“

Nálezy jantarů:

Inv. č. 90.046 jantarový závěsek, plocha ve tvaru lístku s asymetricky vyvrtaným otvorem pro zavěšení.

hmotnost: 5,22 g, rozměry: 33 × 29 mm (*tab. 7: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 90.045 džbáněček, inv. č. 90.041 džbáněček, inv. č. 90.042 mísa, inv. č. 90.043 mísa, inv. č. 90.044 hrnec (*tab. 7: 2–6*).

Lovosice (okr. Litoměřice)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM se uvádí, že je to vlastní výkop odd. prehistorie a protohistorie. Místo nálezu „Lovosice“.

Nález jantaru:

Inv. č. 34.341 jantarový knoflík v podobě plankonvexní čočky.

hmotnost: 0,54 g, rozměry: 16 × 8 mm (tab. 7: 7)

Další nálezy:

Inv. č. 34.340 kamenná destička, Inv. č. 34.339 zvoncový pohár (*Hájek 1968*, 58); (tab. 7: 8).

Rožďalovice (okr. Nymburk)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM je popsán jako „Zvonc. hrob kostr. I. K č. 60237.; st. č. 7950“ s uvedeným místem nálezu obec Rožďalovice.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 60.372 plochý měsíčkovitý závěsek z jantaru, uprostřed provrtaný, konce poškozeny (nenalezen, popis podle inv. knihy); (tab. 7: 9).

Další nálezy:

Inv. č. 60.237 džbánček, inv. č. 60.238 mísa, inv. č. 60.239 džbánček, inv. č. 60.240 pohár a inv. č. 60.241 pohár.

2. Starší doba bronzová

2.1 Únětická kultura

Bezdědice (okr. Beroun)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM je uveden dotýčný nález z prostoru „Únětického pohřebiště“ – „Corr. Stoký“, získáno od Státního archeologického ústavu. V kolonce lokalita je zápis: „Hostomice pod Brdy“ a doplněno zápisem tužkou „správně katastr Bezdědice (ne Hostomice), parcela „Na sklepích“ role č. k. 43/2“.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 33.460 osm zlomků jantarových korálek.

hmotnost: 1,47 g, rozměry: 10 × 7 až 6 × 5 mm

Inv. č. 33.461 jantarový korálek v podobě kladívka křížem (tedy dvakrát) provrtaný.

hmotnost: 4,89 g, rozměry: 31 × 23 mm (tab. 8: 1–2)

Brázdim (okr. Praha-východ)

Nálezové okolnosti:

Předměty získalo NM darem od E. Králíka a I. Svobody a za místo původu je v inventární knize uvedena lokalita „Brázdim/Brandýs nad Labem“.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.741 provrtaný kulovitý jantarový korálek.

hmotnost: 0,24 g, rozměry: 8 × 8 mm

Inv. č. 47.742 provrtaný kulovitý jantarový korálek.

hmotnost: 0,45 g, rozměry: 9 × 9 mm (tab. 8: 3–4).

Dřínov (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

Pohřebiště zkoumané v roce 1895. Výzkum prováděli J. Felcman, řed. cukrovaru ve Zvoleněvsi a Prof. Dr. J. L. Píč ze Zemského muzea. Celkově bylo vykopáno 75 hrobů. Jantar v podobě korálek byl objeven v šesti hrobech a to v hrobě 20, 21, 27, 30, 43 a 54. Jen ve dvou případech jsou u nálezů uvedeny nálezové okolnosti. Náplň jednotlivých hrobových celků nelze zjistit (*Píč 1895*, 719–720, T. XXXIX–XLII).

Hrob 21?

Nález jantarů:

Inv. č. 47.779 náhrdelník z 11 provrtaných jantarových korálek kulovitého, diskovitého i kuželovitého tvaru.

hmotnost: 13,18 g, rozměry: 16 × 11 až 9 × 4 mm (tab. 8: 6).

Další nálezy:

Inv. č. 47.777 koflíček z hlíny, inv. č. 47.778 bronzová jehlice (tab. 8: 5–7).

Hrob 27

Nález jantarů:

Inv. č. 47.788 dva provrtané jantarové korálky, jeden soudkovitého, druhý kotoučovitého tvaru.

hmotnost: 2,51 g, rozměry: 6 × 8 a 10 × 10 mm (tab. 9: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 47.786 nádoba, inv. č. 47.787 bronzová jehlice (tab. 9: 2–3)

Bez nálezových okolností

Nález jantarů:

Inv. č. 47.856 čtyři provrtané jantarové korálky válcovitého tvaru a jeden zlomek

hmotnost: 1,4 g, rozměry: 13 × 11 až 4 × 6 mm

Inv. č. 47.857 tři provrtané jantarové korálky válcovitého tvaru.

hmotnost: 0,87 g, rozměry: 13 × 11 až 4 × 6 mm

Inv. č. 47.858 náhrdelník složený ze 2 velkých a 12 menších zhruba válcovitých, provrtaných jantarových korálek.

hmotnost: 14,09 g, rozměry: 27 × 22 až 6 × 7 mm (tab. 10: 1–8)

Holubice (okr. Praha-západ)

Nálezové okolnosti:

Výzkum proběhl v roce 1892 (*Felcman – Schmidt 1893*, 115–138). Hroby na nekropoli tvořily tři skupiny. Celkem bylo prozkoumáno 29 hrobů (ve skupině I – 14, ve skupině II – 11 hrobů a ve skupině III – 4 hroby), z toho 28 kostrových s orientací jih-sever a jeden žárový. Podle popisu v citovaném článku byl jantar nalezen v osmi

hrobech II. skupiny hrobů. Zápisy v inventární knize NM však jeho přítomnost zmiňují jen ve třech hrobech. Ve dvou případech šlo o závěsné ozdoby krku.

Hrob 2

Nálezové okolnosti:

Kostra neobjevena. Uprostřed hrobu nalezen náramek, o něco výše bronzová jehlice a ve vyhozené hrobové výplni jantarový korálek.

Nález jantaru:

Inv. č. 13.958 plochý diskovitý (čočkovitý) provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 1,5 g, rozměry: 24 × 5 mm (*tab. 10: 9*).

Další nálezy:

Inv. č. 13.957 bronzová jehlice, inv. č. 13.959 náramek (*tab. 10: 10–11*).

Hrob 3

Nálezové okolnosti:

Pohřeb obložen vápenným pískovcem. Kostra měla na obou rukou bronzové náramky, mezi nimi se vyskytla vápenitá rourka a zlomky dvou tenkých bronzových kroužků. Pod krkem se nacházel jantarový náhrdelník.

Nález jantaru:

Inv. č. 13.960 třináct kulovitých, podélně provrtaných jantarových korálků.

hmotnost: 6,74 g, rozměry: 13 × 1 až 1 × 7 mm (*tab. 11: 1*).

Další nálezy:

Inv. č. 13.961 rourka, inv. č. 13.962 zlomky náhrdelníku (*tab. 10: 2*).

Hrob 5

Nálezové okolnosti:

Kamenné obložení stěn hrobu a částečně vydlážděné dno, na něm kostra asi sedmiletého dítěte s bronzovým náramkem na levé ruce. Po pravé straně kostry uprostřed hrobu nádoba, pod krkem 2 jantarové korálky.

Nález jantaru:

Inv. č. 13.963–13.964 masivní, příčně provrtané kulovité jantarové korálky.

hmotnost: 1,62 g, rozměry: 17 × 14 a 19 × 13 mm (*tab. 10: 12–13*)

Další nálezy:

Inv. č. 13.965 náramek (nenalezen), inv. č. 13.966 nádoba (*tab. 10: 14*).

Kamýk (okr. Praha–západ)

Podle inventární knihy u publikovaných údajů lokalita Kamýk u Velkých Přílep, pole p. Ženíška. Částečně publikováno (*Schmidt 1899, 552–561*).

Pohřebiště zkoumáno v několika etapách. Ve výše uvedeném pojednání v Památkách archeologických jsou publikovány jen hroby z první skupiny. Druhou skupinu tvoří hroby nepublikované.

Kamýk

Nálezové okolnosti:

V inventární knize jde o soubor nálezů uváděný jako vlastní výkop F. Blažka. Jmenovaným bylo ve dvou etapách prozkoumáno kolem 99 hrobů. Kromě dvou dětských pohřbů ve velkých nádobách šlo o hroby kostrové s orientací jih-sever. Severní části pohřebiště se dotýkají areálu sídliště. Jantar je zastoupen v osmi hrobech, a to buď jako ozdoba krku v podobě hmotných závěšek, nebo v podobě korálku. Nelze určit či rozlišit náplň inventáře jednotlivých hrobových celků. (*Schmidt 1899, 552–560*).

Hrob 1

Nález jantaru:

Inv. č. 43.406 obdélný plochý provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 6,48 g, rozměry: 33 × 22 mm (*tab. 12: 1*)

Inv. č. 43.407 obdélný plochý a příčně provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 2,7 g, rozměry: 19 × 25 mm (*tab. 12: 2*)

Inv. č. 43.408 podlouhlý vejčitý a podélně provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 1,6 g, rozměry: 22 × 11 mm (*tab. 12: 7*)

Inv. č. 43.409 podlouhlý vejčitý a podélně provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,71 g, rozměry: 22 × 7 mm (*tab. 12: 3*)

Inv. č. 43.410 podlouhlý vejčitý a podélně provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,72 g, rozměry: 21 × 10 mm (*tab. 12: 5*)

Inv. č. 43.411 provrtaný kulovitý jantarový korálek.

hmotnost: 1,62 g, rozměry: 12 × 11 mm (*tab. 12: 4*)

Inv. č. 43.412 zlomky provrtaných jantarových korálků.

hmotnost: 1,6 g, rozměry: 12 × 11 mm (*tab. 12: 6*)

Další nálezy:

Inv. č. 43.394 nádoba, inv. č. 43.395 bronzová jehlice, inv. č. 43.396 malé bronzové hrotité šídlo ze zbytků dřeva při hrotu, inv. č. 43.399–43.405 sedm zlomků bronzových trubiček (*tab. 12: 8–19*).

Hrob 31

Nález jantaru:

Inv. č. 11.562 náhrdelník z 18 kulovitých a válcovitých provrtaných jantarových korálků.

hmotnost: 7,39 g, rozměry: 12 × 7 až 5 × 8 mm (*tab. 13: 1*)

Hrob 34

Nález jantaru:

Inv. č. 11.585 větší zploštělý kulovitý a provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,95 g, rozměry: 12 × 13 mm (*tab. 13: 6*)

Inv. č. 11.586 menší válcovitý jantarový korálek.

hmotnost: 0,66 g, rozměry: 10 × 9 mm (*tab. 13: 7*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.584 bronzová záušnice, inv. č. 11.587 bronzová trubička (*tab. 13: 8–9*).

Hrob 45

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.553 provrtaný válcovitý jantarový korálek.
hmotnost: 1,22 g, rozměry: 20 × 10 mm (tab. 13: 10)

Další nálezy:

Inv. č. 11.552 bronzová trubička (tab. 13: 11).

Hrob 51

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.527–11.536, tři větší a sedm drobných provrtaných jantarových korálek ve tvaru válce.

Hmotnost koráleků celkem: 3,81 g, rozměry: 13 × 17 až 13 × 30 mm (tab. 13: 2)

Další nálezy:

Inv. č. 11.524–11.526 bronzové záušnice (tab. 13: 3–5).

Hrob 52

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.522 náhrdelník ze šesti spirálovitých trubiček z bronzového drátu a čtyř jantarových korálek, z nichž tři jsou ploché obdélného tvaru a jeden je válcovitý.

hmotnost: 21,1 g, rozměry: 28 × 21 až 13 × 30 mm (tab. 14: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 11.520 bronzový náramek, inv. č. 11.521 bronzový náramek, inv. č. 11.523 bronzová jehlice (tab. 14: 2–4).

Hrob bez čísla

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.612–11.623 jedenáct provrtaných podlouhlých, soudkovitých a kulovitých jantarových korálek, několik zlomků a osm zlomků z bronzu, pravděpodobně z náhrdelníku.

hmotnost: 7,72 g (váženo v sáčku), rozměry: 13 × 10 až 7 × 4 mm (tab. 15: 1–27)

Poloha „Panské pole“

Nálezové okolnosti:

Soubor nálezů vedených v inventární knize NM jako inventář z „Hrobu 1“. Získáno J. Felcmanem na lokalitě „Kamýk“, v poloze „Panské pole“.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.661 polovina většího, provrtaného kulovitého jantarového korálku.

hmotnost: 1,01 g, rozměry: 11 × 16 mm (tab. 15: 30)

Další nálezy:

Inv. č. 11.660 bronzová jehlice, inv. č. 11.662 část bronzová jehlice, inv. č. 11.663–11.666 kousky dřeva místy nasáklé bronzovou patinou (tab. 15: 28–29, 31–35).

Únětický kostrový hrob

Nálezové okolnosti:

Soubor nálezů vedených v inventární knize NM jako „Únět. kostr. hrob“. Získáno vlastním výkopem na lokalitě „Kamýk u Přílepu, okr. Praha-venkov“.

Nález jantarů:

Inv. č. 14.520 malý válcovitý provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,25 g, rozměry: 7 × 7 mm (tab. 16: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 14.516 bronzová záušnice, inv. č. 14.517 bronzová záušnice, inv. č. 14.518 zlomek bronzové záušnice, inv. č. 14.519 zlomek bronzové spirálové trubičky (tab. 16: 2–7).

Kostelec nad Labem (okr. Mělník)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM v kolonce Způsob získání jen poznámka „O. Vyskočil (adjunkt cukrovaru)“. Lokalita: Kostelec n/L. Bez bližších údajů i bez udání počtu hrobů.

Hrob 8

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.756 diskovitý (čočkovitý) jantarový korálek dvakrát provrtaný s 1 okrouhlým a 1 oválným otvorem.

hmotnost: 0,62 g, rozměry: 28 × 31 mm (tab. 16: 8)

Hrob 14

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.763 kulovitý provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,51 g, rozměry: 9 × 9 mm (tab. 16: 9)

Inv. č. 11.764–11.767 čtyři zlomky jantarových koráleků.

hmotnost: 0,67 g, rozměry: 7 × 5 mm, 8 × 10 mm, 9 × 7 mm, 9 × 8 mm (tab. 16: 10–13)

Krnsko (okr. Mladá Boleslav)

Nálezové okolnosti:

Soubor předmětů, které NM získalo od Státního archeologického ústavu v roce 1925. Pocházejí z výzkumu St. AÚ, provedeného roku 1922 na staveništi p. Fr. Žáka v Horním Krnsku. Zde bylo prozkoumáno celkem 7 hrobů a jeden hromadný s větším počtem koster, který byl rozrušen před příchodem archeologů. Hroby byly částečně nebo zcela obloženy kameny. Šperky v hrobových výbavách představovaly bronzové záušnice a jehlice, jantarové korálky se našly ve dvou hrobech (ArÚ, Nálezová zpráva, č.j. 2278/22, 593/27).

Kostrový hrob

Nálezové okolnosti:

Hrob částečně obložený kameny se skrčenou kostrou položenou na pravém boku. Před obličejem a u rukou se našlo po jedné džbánkovité nádobě, u krku bronzové a jantarové šperky. U levé lícni kosti byly bronzové záušnice v podobě kroužku. V oblasti krku byly mezi sedmi bronzovými spirálkami nalezeny i jantarové korálky. K hrobové výbavě patřila i jedna bronzová jehlice.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 45.368 trojúhelníkový, příčně provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 2,21 g, rozměry: 27 × 7 × 21 mm (tab. 17: 2)

Inv. č. 45.369 zlomek příčně provrtaného jantarového korálku obdélného tvaru.

hmotnost: 0,92 g, rozměry: 16 × 12 mm (tab. 17: 1)

Inv. č. 45.370 zlomky jantarových korálků.

hmotnost: 0,92 g, rozměry: 15 × 12 mm (tab. 17: 3)

Inv. č. 45.371 poškozený prstencový jantarový korálek (chybí).

Další nálezy:

Inv. č. 45.355 koflík, inv. č. 45.356 amfora, inv. č. 45.357–45.358 dvě bronzové záušnice, inv. č. 45.359 až 45.366 bronzové trubičky, inv. č. 45.367 bronzová jehlice (tab. 17: 2–20).

Kostrový hrob 3B*Nálezové okolnosti:*

Hrob obložen kameny. Obsahoval dětskou kostru, která měla u krku 16 jantarových korálků. Před lebkou nalezena nádoba, u nohou byl objeven hrneček.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 45.381 část náhrdelníku s 12 zachovanými provrtanými jantarovými korálky soudkovitého i kulovitého tvaru.

hmotnost: 8,57 g, rozměry: 11 × 9 až 5 × 5 mm (tab. 16, 17: 25)

Inv. č. 45.382 drt z poškozených jantarových korálků.

hmotnost: 5,2 g (tab. 16: 26)

Další nálezy:

Inv. č. 45.378, koflík, inv. č. 45.379 koflík, inv. č. 45.380 zvířecí lopatka.

Ledce (okr. Kladno)*Nálezové okolnosti:*

Dle záznamů v inventární knize jde o zakoupené předměty z lokality „Ledce u Slaného“. Popis pohřebiště a nálezů bez podrobnějších údajů o hrobových celcích poskytuje článek „Pohřebiště u Ledce“, zveřejněný v Památkách archeologických XIV v oddíle „Zprávy a drobnosti“ 315–319 pod názvem „Pohřebiště u Ledce“. Mezi zakoupenými předměty bylo i 41 jantarových korálků.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.854 náhrdelník ze 14 větších kulovitých jantarových korálků (chybí).

Inv. č. 11.855 náhrdelník z 27 drobných kulovitých a zploštělých soudkovitých provrtaných jantarových korálků.

hmotnost: 6,25 g, rozměry: 10 × 10 až 7 × 6 mm (tab. 18: 1)

Malé Čičovice (okr. Praha-západ)

Lokalita je v inventárních knihách NM uváděna jako Malé Čičovice, Čečovice nebo Čičovičky.

Nálezové okolnosti:

Jantarové předměty jsou rozděleny do několika skupin. Do první patří nálezy, které dle inventární knihy NM pocházejí ze souboru asi 25 hrobů vykopaných v březnu až dubnu 1937 u obce „Malé Čičovice (Praha-venkov)“, a to na „poli p. Javůrka v poloze Na Klínu“. Jde patrně o stejnou polohu, kde již v 19. století prozkoumal menší pohřebiště zemský a říšský poslanec V. Krombholz (*Pič 1896*, 342–355, T. XIX–XXI).

Do Národního muzea se dostaly roku 1938 jako součást sbírky L. Hájka. Předměty z jantaru byly nalezeny ve čtyřech hrobech.

Hrob X*Nálezy jantarů:*

Inv. č. 48.672 provrtaný jantarový korálek ve tvaru půlkuličky. Původní popis nálezu z inventárních knih NM: „Náhrdelník skládající se ze 3 krátkých spirálek a 2 jantarových korálků. Spirálky jsou ze slabého kulatého drátu. Jantarové korálky mají tvar půlkuliček a jsou vrtány“.

hmotnost: 3,4 g (váženo s podkladem a v obalu), rozměry: 8 × 7 mm (tab. 28: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 48.671 bronzová jehlice (tab. 28: 2).

Hrob XII*Nález jantarů:*

Inv. č. 48.677 provrtaný kulovitý jantarový korálek.

hmotnost: 0,47 g, rozměry: 8 × 10 mm (tab. 28: 9)

Další nálezy:

Inv. č. 48.676 bronzová jehlice (chybí)

Hrob XVI*Nález jantarů:*

Inv. č. 48.684 náhrdelník sestávající ze 4 jantarových, silně okysličených provrtaných korálků, dva jsou soudkovitého a jeden válcovitého tvaru, a jeden je zachován pouze z poloviny.

hmotnost: 4,63 g (váženo s podkladem), rozměry: 12 × 12 až 8 × 8 mm (tab. 28: 3–6)

Další nálezy:

Inv. č. 48.683 bronzová jehlice, inv. č. 48.685 bronzový náramek, inv. č. 48.686 zlomek bronzového náramku (tab. 28: 7–8).

Hrob XIX*Nález jantarů:*

Inv. č. 48.690 kulovitý provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,9 g, rozměry: 12 × 13 mm (tab. 28: 10)

Další nálezy:

Inv. č. 48.689 bronzová jehlice (tab. 28: 11)

Malé Čičovice (okr. Praha-západ)*Nálezové okolnosti:*

Druhou skupinu tvoří předměty z jantaru, pocházející dle inventární knihy NM z lokality „Čičovičky, u kterých je v poznámce uvedeno jméno „Krombholz“. Navíc je do skupiny zařazen nález

s inv. č. 12.263, postrádající krom shodného názvu místa původu jakékoliv podrobnější údaje. Uvedené nálezy nelze dát do souvislosti s nějakým jiným nálezem nebo nálezovým celkem.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 12.087 provrtaný kulovitý jantarový korálek.

hmotnost: 1,81 g, rozměry: 14 × 15 mm (*tab. 28: 13*)

Inv. č. 12.095 jantarový korálek v podobě dvoubřitého sekeromlatu. Ostří zaoblenu, jedno je širší, provrtány.

hmotnost: 1,49 g, rozměry: 21 × 9 mm (*tab. 28: 14*)

Inv. č. 12.151 malý kulovitý provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,58 g, rozměry: 10 × 10 mm (*tab. 28: 17*)

Inv. č. 12.263 zploštělý válcovitý jantarový korálek lichoběžníkového průřezu. Je provrtaný ve směru delší osy.

hmotnost: 2,29 g, rozměry: 19 × 17 mm (*tab. 28: 18*)

Inv. č. 12.265 plochý válcovitý jantarový korálek.

hmotnost: 0,37 g, rozměry: 9 × 7 mm (*tab. 28: 16*)

Inv. č. 12.666 plochý válcovitý jantarový korálek.

hmotnost: 0,38 g, rozměry: 9 × 9 mm (*tab. 28: 16*)

Další nálezy:

Inv. č. 12.094 bronzové rourky ze spirálovitého točeného drátu (*tab. 28: 12*)

Malé Čičovice (okr. Praha-západ)

Nálezové okolnosti:

Třetí skupinu jantarových předmětů tvoří nálezy uváděné v inventární knize NM pod lokalitou „Čičovičky“ s upřesněním způsobu získání „Píč“ a v poznámce obvykle i s odkazem na publikovaný článek v Památkách archeologických XVI a příslušným číslem hrobu.

Jde o nálezy z další části pohřebiště na poli p. Javůrka v poloze „Na Klínu“ (viz výše oddíl 17.1.), které J. L. Píč prozkoumal v roce 1893. Evidovány jsou nálezy z 24 hrobů, z toho ve dvou z nich byly objeveny jantarové předměty.

Hrob IX

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma měla kamenné obložení. V hrobě nalezena kostra dítěte pochovaného ve skrčené poloze. U nohou měla otevřený bronzový náramek (?), v oblasti hrudi dvě bronzové jehlice a černý valounek, před hrudníkem keramickou nádobu. Podél horní části těla byly nalezeny tři trubičky z bronzového plechu a u krku jantarové korálky, ze kterých se dochoval pouze jeden.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 12.117 značně poškozený provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,51 g, rozměry: 10 × 10 mm (*tab. 29: 3*)

Další nálezy:

Inv. č. 12.110 amforovitá nádoba, inv. č. 12.111 bronzový náramek, inv. č. 12.112–12.113 dvě bronzové jehlice, inv. č. 12.114–12.116 tři trubičky z bron-

zového plechu, inv. č. 12.118 bronzový kroužek (*tab. 29: 4–11*).

Hrob XIX

Nálezové okolnosti:

Téměř skříňkový hrob s kamenným obložení (kamenná deska i na dně a několik plochých kamenů na sobě jako uzávěr hrobu) a v něm kostra dítěte ve skrčené poloze. V oblasti hrudi byly nalezeny dvě bronzové jehlice a „dvojité bronzové korálek“, u krku jantarové korálky. Poblíž levé ruky ležela bronzová čepel dýky a při východní straně hrobu hliněná nádobka.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 12.125 náhrdelník ze šesti kulovitých, různě velkých a vesměs poškozených jantarových korálek.

hmotnost: 1,35 g, rozměry: 10 × 7 až 4 × 6 mm (*tab. 30: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 12.122 nádoba, inv. č. 12.123 čepel bronzové dýky, inv. č. 12.124 bronzová jehlice. (*tab. 30: 2–4*)

Komentář: Součet prozkoumaných hrobů uvedených v oddílech 17.1. a 17.3. dává číslo 49, z toho v šesti hrobech byl nalezen milodar z jantaru.

Malé Čičovice (okr. Praha-západ)

Nálezové okolnosti:

Zvláštní skupinu sbírky NM tvoří inventarizované předměty s uvedeným místem původu „Čičovičky“ a se stručným upřesněním způsobu získání ve formě „Felcman-Krombholz“. Do jisté míry lze snad rekonstruovat náplň nejméně 43 hrobových celků. Nelze však s jistotou uvést, zda tyto hroby byly součástí nekropole v poloze Na Klínu.

Hrob 8

Nálezy jantarů:

Inv. č. 12.167 plochý válcovitý a provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,33 g, rozměry: 12 × 16 mm (*tab. 30: 7*)

Inv. č. 12.168 kulovitý jantarový korálek s dvojím, k sobě kolmým vrtáním.

hmotnost: 1,67 g, rozměry: 9 × 8 mm (*tab. 30: 5–6*)

Další nálezy:

Inv. č. 12.166 koflík, inv. č. 12.237–12.238 bronzové spirálovité trubičky, inv. č. 12.239 bronzová jehlice (*tab. 30: 8*).

Hrob 19

Nálezy jantarů:

Inv. č. 12.246 náhrdelník z 15 soudkovitých jantarových korálek různé velikosti, z toho tři poměrně velké, některé korálky jsou značně zkorodované.

hmotnost: 7,46 g, rozměry: 11 × 12 až 4 × 10 mm (*tab. 29: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 12.179 pohárovitá nádoba, inv. č. 12.180 bronzová jehlice, inv. č. 12.245 bronzová jehlice (*tab. 29: 2*).

Hrob 20*Nálezy jantarů:*

Inv. č. 12.241 kulovitý a provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 1,19 g, rozměry: 12 × 13 mm (*tab. 30: 12*)

Inv. č. 12.242 kulovitý a provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 1,69 g, rozměry: 14 × 13 mm (*tab. 30: 10*)

Inv. č. 12.243 podlouhlý šiškovitý jantarový korálek. Na koncích čtyři zářezy kolmé k podélné ose. Korálek je provrtán dvěma v pravém úhlu k sobě vedenými otvory.

hmotnost: 1,63 g, rozměry: 30 × 10 mm (*tab. 30: 11*)

Další nálezy:

Inv. č. 12.181 bronzová jehlice, inv. č. 12.240 bronzová jehlice (*tab. 30: 9*).

Hrob 39*Nálezy jantarů:*

Inv. č. 12.203 náhrdelník z 24 jantarových soudkovitých korálek různého stupně zachování.

hmotnost: 6,62 g, rozměry: 9 × 7 až 5 × 8 mm (*tab. 31: 1*).

Další nálezy:

Inv. č. 12.204 bronzová jehlice, inv. č. 12.205 bronzová jehlice (*tab. 31: 2–3*)

Hrob?*Nálezy jantarů:*

Inv. č. 12.254 náhrdelník z 19 jantarových korálek, a to 17 drobných soudkovitých a dvou velkých, z nichž jeden plochý diskovitý, je z jedné strany navrtán kolmo na směr svého otvoru v podélné ose.

hmotnost: 5,56 g, rozměry: 16 × 14 až 4 × 8 mm (*tab. 31: 5*)

Další nálezy, které mohou být součástí stejného nálezového celku:

Inv. č. 12.255–12.256 bronzové manžetové náramky.

Mikulovice (okr. Pardubice)*Nálezové okolnosti:*

Inventární kniha NM eviduje předměty z uvedené lokality jako předměty s popisem nálezových okolností v podobě stručné poznámky: „Kostrové hroby. Hrob 1? a Hrob 2?“. To by naznačovalo, že v době inventarizace se již nedal rozlišit obsah jednotlivých nálezových celků. Je ale otázkou, zda nedošlo k nějakému omylu i při inventarizaci, neboť artefakty uváděné v inventární knize NM neodpovídají popisům nalezených předmětů v publikaci (*Felcman 1898, 16*).

Hrob 1?*Nálezy jantarů:*

Inv. č. 11.732–11.735 čtyři provrtané soudkovité jantarové korálky.

hmotnost: 0,49; 0,48; 0,55 a 0,33 g, rozměry: 8 × 8 mm; 9 × 9 mm; 10 × 7 mm a 8 × 8 mm (*tab. 18: 2–5*)

Inv. č. 11.736–11.738 tři zlomky větších provrtaných jantarových korálek.

hmotnost: 0,31; 0,62 a 0,89 g, rozměry: 9 × 9 mm; 12 × 10 mm a 14 × 12 mm (*tab. 18: 6–8*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.727 bronzové trubičky, inv. č. 11.726 bronzové šídlo, inv. č. 11.725 šídlo, inv. č. 11.724 kamenná obdélná destička při obou kratších stranách provrtaná (*tab. 18: 9–12*).

Hrob 2*Nálezy jantarů:*

Inv. č. 11.731 velký kulovitý a provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 2 g, rozměry: 15 × 15 mm (*tab. 18: 13*)

Inv. č. 11.722 náhrdelník z 32 jantarových korálek různých velikostí, vesměs zploštělých (chybí).

Další nálezy:

Inv. č. 11.739 bronzová mističkovitá ozdoba, inv. č. 11.729–11.730 dvě bronzové jehlice, inv. č. 11.723 bronzová dýka (*tab. 18: 14–17*).

Minice (okr. Mělník)*Nálezové okolnosti:*

Ve sbírce NM jde o soubor nálezů s následujícími údaji v inventární knize: „Únětické kostrové hroby. Získáno od Státního archeologického ústavu. Lokalita Minice (okr. Mělník), parcela č. 72 h.g.“. Popis hrobových celků se nepodařilo nalézt.

Hrob č.VI*Nález jantarů:*

Inv. č. 43.113–43.114 dva soudkovité provrtané jantarové korálky.

hmotnost: 0,61 a 0,89 g, rozměry: 10 × 7 a 8 × 10 mm (*tab. 19: 1–2*)

Inv. č. 43.130 jantarový korálek kladívkovitý, provrtaný.

hmotnost: 0,6 g, rozměry: 13 × 8 mm (*tab. 19: 3*)

Inv. č. 43.131 zlomky jantarových korálek provrtaných (nízké, soudkovité).

hmotnost: 0,8 g, rozměry: 11 × 5 mm (nejv. zlomek)

Další nálezy:

Inv. č. 43.108 bronzová jehlice, inv. č. 43.109–43.110 dvě záušnice, inv. č. 43.111–43.112 dvě bronzové spirálovité trubičky, inv. č. 43.115–43.117 dvě bronzové spirálovité trubičky, inv. č. 43.118 část bronzové záušnice, inv. č. 43.119–43.128 bronzové spirálovité trubičky, inv. č. 43.129 bronzový kroužek (*tab. 19: 4–21*).

Neprobylice (okr. Kladno)*Nálezové okolnosti:*

Na pohřebišti bylo ve dvou výzkumných etapách prozkoumáno celkem 37 hrobů. Jantar pochází z devíti uzavřených hrobových celků a ze dvou porušených hrobů. V předkládaném popisu jsou porovnávány publikované nálezy s předměty evidovanými v inventářích (*Felcman 1893–5, 439–443, tab. XXVI; 1896–7, 195–199, tab. XXVIII*).

Hrob 1

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma obložená z části opukou a z části pískovcem, navršený zásyp byl z menších kamenů. V hrobě pokrčená kostra dítěte, jehož krk zdobil náhrdelník z jantarových korálků a bronzových spirálovitých trubiček. Na jedné straně hlavy nalezeny bronzové záušnice.

Nález jantaru:

Inv. č. 47.932 z náhrdelníku je dodnes dochováno osm soudkovitých až diskovitých jantarových provrtaných korálků a trubičky ze šroubovitě stočeného bronzového drátu, původně navlečené mezi perlami. Trubičky jsou polámané a deformované.

hmotnost: 13,29 g, rozměry: 14 × 12 až 4 × 2 mm (tab. 20: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 47.933–47.934 dvě bronzové záušnice. (tab. 20: 2–3)

Hrob 2

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma s obdobným obložením jako u hrobu 1. V ní nalezena kostra ve skrčené poloze, s nádobou u lebky, jantarovými korálky na krku, po jedné bronzové záušnici na obou stranách lebky. Tamtéž se měla nacházet i bronzová jehlice.

Nález jantaru:

Jantarový nález uváděný *J. Felcmanem* (1895, 439), „tj. jantarové korálky na krku“, však není v inventárních knihách evidován a nejspíš se nedochoval.

Další nálezy:

Inv. č. 47.935 nádoba, inv. č. 47.937 bronzová záušnice, inv. č. 47.936 bronzová jehlice (tab. 19: 22–24).

Hrob 3

Nálezové okolnosti:

Hrob s obdobným obložením jako u předchozích hrobů. V něm kostra v skrčené poloze s orientací JV–SZ. Na jejím krku byl nalezen nákrčník z jantarových korálků a bronzových trubiček, u hlavy se nacházela bronzová jehlice.

Nález jantaru:

Inv. č. 47.939 náhrdelník složený dnes z pěti víceméně olámaných spirálek z bronzového drátu a z pěti soudkovitých jantarových korálků a z velkého kuželovitého jantarového korálku se středovou pozicí. hmotnost: 10,41 g, rozměry: 14 × 12 až 4 × 2 mm (tab. 20: 9)

Další nálezy:

Inv. č. 47.940 bronzová jehlice (tab. 20: 10).

Hrob 4

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma obložená opukovými kameny. V ní kostra ve skrčené poloze s orientací JV–SZ. V oblasti krku měla jantarové korále, na každé straně hlavy dvojici bronzových záušnic (*Felcman 1895,*

439), v oblasti hrudi bronzovou jehlicí. U kolen byla nalezena nádoba, vedle ležel oblázek.

Nález jantaru:

Inv. č. 47.945 šest jantarových provrtaných korálků víceméně soudkovitého tvaru.

hmotnost: 3,05 g, rozměry: 15 × 12 až 7 × 7 mm (tab. 21: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 47.941 nádoba, inv. č. 47.943 a 47.944 bronzové záušnice, inv. č. 47.942 bronzová jehlice (tab. 21: 2–4).

Hrob 11

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma s obdobnou úpravou jako u hrobu 4. V ní kostra na pravém boku. Poblíž kolen byla nalezena bronzová jehlice, pod ní jantarový korálek.

Nález jantaru:

Inv. č. 47.949 hranolovitá plochá a příčně provrtaná jantarová perla zdobená rýhováním, částečně poškozena.

hmotnost: 1,94 g, rozměry: 24 × 11 mm (tab. 21: 5)

Další nálezy:

Inv. č. 47.948 bronzová jehlice (tab. 21: 6).

Hrob 14

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma s obložením převážně z opukových kamenů. V ní na pravém boku spočívající kostra v pokrčené poloze. Na rukách měla navlečeny náramky sestavené z jantarových korálků, bronzových spirálovitých trubiček a trubiček z bronzového plechu, v oblasti prsou ležela bronzová jehlice a z každé strany hlavy jedna bronzová záušnice. U hlavy byla nalezena keramická mísa s hrníčkem (*Felcman 1885,* 439).

Nález jantaru:

Nálezové okolnosti:

Inv. č. 47.953 náramek sestavený ze čtyř soudkovitých provrtaných jantarových korálků, z trubiček vytvořených stočením bronzového drátu a rourek z bronzového plechu.

hmotnost jantaru: 8,63 g; rozměry jantarových korálků: 6 × 10 až 7 × 7 mm (tab. 21: 14–17)

Další nálezy:

Inv. č. 47.951–47.952 dvě bronzové záušnice, inv. č. 47.950 bronzová jehlice, nádoby bez inv. čísel (tab. 21: 7–13, 18, tab. 22: 1).

Hrob 15

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma s kamenným obložením byla překryta velkým kamenem z pískovce. V ní uložená kostra ve skrčené poloze. U kolen pohřbeného měl být nalezen provrtaný jantarový korálek.

Nález jantaru:

V inventářích NM není nález jantarového korálku evidován a je pravděpodobné, že se do doby zápisů nálezů do sbírek muzea nedochoval.

Hrob 23*Nálezové okolnosti:*

Hrobová jáma s kamenným obložím. V hrobě objevena kostra ve skrčené poloze, spočívající na pravém boku. V oblasti krku byly nalezeny jantarové korálky a bronzové trubičky, u rukou kostry ležel drobný valounek.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.964 provrtaný jantarový korálek soudkovitého tvaru.

hmotnost: 0,85 g, rozměry: 13 × 13 mm (tab. 20: 6)

Inv. č. 47.965 provrtaný jantarový korálek válcovitého tvaru.

hmotnost: 0,15 g, rozměry: 7 × 6 mm (tab. 20: 7)

Další nálezy:

Inv. č. 47.966 bronzové spirálovité trubičky (tab. 20: 8).

Hrob 29*Nálezové okolnosti:*

Hrobová jáma obložena opukovými kameny. V hrobě ležela kostra dítěte, poloha není uvedena. Z pohřebního inventáře jsou uváděny: malý bronzový kroužek, bronzová záušnice, jantarový náhrdelník s bronzovými spirálovitými trubičkami a hojnost úplně zkorodovaného jantaru (Felcman 1898). Inventární knihy, v poznámce vedle inv. č. 47.968 uvádějí i „kroužky náušnicové, hojnost jantaru“, ale jantar nebyl ve sbírce nalezen.

Další nálezy: Inv. č. 47.968 bronzový kroužek.

Z hrobů rozrušených před výzkumem:

Nález jantarů:

Inv. č. 48.000 jeden jantarový korálek kulovitěho tvaru a pět úlomků jantaru.

hmotnost celkem: 4,21 g, rozměry: 22 × 12 mm, 6 × 5 mm, 15 × 13 mm, 10 × 17 mm, 10 × 13 mm, 13 × 18 mm (tab. 22: 2–7)

Inv. č. 48.001 sedm fragmentů jantarových korálků.

hmotnost celkem: 3,9 g, rozměry: 23 × 20 mm, 6 × 8 mm, 9 × 7 mm, 7 × 9 mm, 8 × 16 mm, 8 × 11 mm, 9 × 11 mm (tab. 22: 8–11).

Noutonice (okr. Praha–západ)*Nálezové okolnosti:*

Na pohřebišti u Noutonic bylo prozkoumáno celkem 43 hrobů s orientací západ–východ. Ve čtyřech z nich se vyskytovaly jantarové předměty, 7 hrobů bylo bez milodarů. Kostrové hroby s číslem 6, 7 a 8 patří podle popisu materiálu do doby římské (Felcman 1899, 16–27, T. VI, VII).

Hrob 10*Nálezové okolnosti:*

Hrobová jáma měla kamenné (břidlicové) obložení. V hrobě nalezena kostra ležící na pravém boku a v pokrčené poloze ve směru jih–západ. Na krku měla náhrdelník a u hlavy dvě záušnice.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.020 náhrdelník tvořený uprostřed zavěšenou ulitou o velikosti 1,9 × 1,7 cm, sestavený ze soudkovitých provrtaných jantarových korálků, dlouhých trubiček svinutých z bronzového drátu a z drobných „záušnic“.

hmotnost: 10,28 g, rozměry jantarů: 8 × 10 až 8 × 7 mm (tab. 22: 12)

Další nálezy:

Inv. č. 48.018–48.019 dvě bronzové záušnice (tab. 22: 13–14).

Hrob 14*Nálezové okolnosti:*

Hrobová jáma byla překrytá plochou kamennou deskou. V hrobě se nacházela kostra v natažené poloze s orientací jih–sever. V oblasti krku měla náhrdelník. U lebky byly nalezeny dvě velké záušnice a dvě menší záušnice, v hrudní partii ležela bronzová jehlice, u kolen se našla nádoba.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.026 náhrdelník tvořilo dle dochovaného popisu 17 provrtaných jantarových korálků víceméně soudkovitého tvaru, střídající skupiny od tří do pěti korálků (z prvé skupiny zachovány jen dva) s trubičkami vytvořenými stočením bronzového drátu. Největší z nich byly ve středu náhrdelníku.

hmotnost: 21,46 g, rozměry: 8 × 8 až 9 × 5 mm (tab. 23: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 48.022 bronzová jehlice, inv. č. 48.023 dvě bronzové záušnice, inv. č. 48.024–48.025 dvě bronzové záušnice (tab. 23: 2–6).

Hrob 17*Nálezové okolnosti:*

Hrob méně pečlivě upraven. Strany vroubené menší břidlou. V hrobě nalezená kostra s orientací „od jihovýchodu k západu a na pravém boku“ (Felcman 1898–99). Krk pohřbeného jedince zdobil náhrdelník, jednu ruku pak prsten ze spirálovitě stočeného bronzového drátu. U brady se našla nádobka a „na hlavě“ bronzová jehlice.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.032 náhrdelník sestavený ze soudkovitých i obdélných plochých provrtaných jantarových korálků a z trubiček vytvořených stočením ploché bronzové tyčinky.

hmotnost: 14,92 g, rozměry: 20 × 12 až 6 × 7 mm (tab. 24: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 48.029 nádoba, inv. č. 48.031 bronzový spirálovitý kroužek (prsten); (tab. 24: 2–4).

Hrob 33*Nálezové okolnosti:*

Hrobová jáma s břidlicovým obložím v podobě pravidelné skřínky. Kostra s orientací sever–jih ležela na levém boku. U krku měla náhrdelník z jan-

tarových korálků, po stranách hlavy 5 zlatých záušnic, u temene hlavy dvě bronzové jehlice a další jehlici na hrudi, ruce zdobily bronzové náramky.

Nález jantarů:

Inv. č. 48.059 náhrdelník z 21 provrtaných jantarových korálků soudkovitého tvaru.

hmotnost: 17,2 g, rozměry: 12 × 12 až 8 × 10 mm
(*tab. 25: 5, 5a–5c*)

Další nálezy:

Inv. č. 48.049–48.053 čtyři záušnice ze zlatého drátu, inv. č. 48.054–48.056 tři bronzové jehlice, inv. č. 48.057–48.058 dva bronzové manžetové náramky (*tab. 25: 1–4, 6–8*).

Nymburk (okr. Nymburk)

Nálezové okolnosti:

V poznámce inventární knihy NM k nálezům z uvedené lokality je pouze stručný zápis: „Kostrové hroby z lokality Nymburk, zakoupeny od J. Dlabáče“. V odborné literatuře se o nich poprvé zmiňuje J. Smolík (1882–1884, 138–139). Protože nelze zjistit obsah jednotlivých hrobových celků, uvádím jen popis jantarového předmětu.

Nález jantarů:

Inv. č. 11.835 dvakrát podélně provrtaný jantarový korálek hranolovitého tvaru, který je na jedné straně plochý, na druhé střechovitě ztvárněný, částečně zlomený. hmotnost: 1,74 g, rozměry: 26 × 17 mm (*tab. 26: 1*)

Osluchov (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

V dané lokalitě prozkoumáno 10 hrobů. Jantarový předmět však byl nalezen jen v jednom (*Felcman 1890, 67–75*).

Hrob 5

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma obložena kameny. Z kostrového pohřbu nalezeny jen holenní kosti. Jantar nalezen v hořejší části hrobové.

Nález jantarů:

Inv. č. 11.697 jantarový závěsek v podobě dvojitého knoflíku. hmotnost: 7,92 g, rozměry: 32 × 23 mm (*tab. 31: 7*)

Podlesí (okr. Hradec Králové)

Nálezové okolnosti:

Soubor nálezů vedený v inventární knize NM jako „Hrobový celek“ z lokality „Podlesí u Smidar“ získaný darem od „F. Czeje ze Schmidaichu“.

Nález jantarů:

Inv. č. 12.305 provrtaný amorfní kousek jantarového korálku. hmotnost: 3,16 g, rozměry: 24 × 22 mm (*tab. 26: 2*)

Další nálezy:

Inv. č. 12.304 bronzová jehlice (nenalezena, chybí?), inv. č. 12.306–12.322 zlomky (17 kusů) bron-

zových spirálek z tenkého drátu, inv. č. 12.323 zlomky náramku (*tab. 26: 3–39*).

Praha 5 – Třebonice (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM jsou níže uvedené předměty zapsány jako nálezy z lokality „Třebonice“. Doplnujícím údajem je poznámka „Hroby se skrčenými kostrami“.

Hrob 21

Nález jantarů:

Inv. č. 131.632–131.636 pět jantarových korálků soudkovitého tvaru. rozměry: 1 × 0,8 až 0,7 × 0,6 cm (*tab. 36: 22–26*)

Praha 6 – Bubeneč (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Soubor nálezů vedený v inventární knize NM jako obsah dvou až tří únětických hrobů, nalezených v prostoru nádraží Praha-Bubeneč v roce 1913. Muzeum je mělo získat darem „prostřednictvím p. Vlačíhy [viz korespondence] ze správy st. dráhy“. Obsah jednotlivých hrobových celků nebyl znám již v době získání nálezů.

Nález jantarů:

Inv. č. 17.908–17.913 šest kulovitých provrtaných jantarových korálků. hmotnost: 4,73 g, rozměry: 12 × 13 cm až 7 × 8 mm (*tab. 27: 1*)

Inv. č. 17.914 zlomky jantarových korálků (chybí).

Další nálezy:

Inv. č. 17.898 – zlatý spirálovitý kroužek? (chybí), inv. č. 17.899–17.900 zlaté náušnice?, inv. č. 17.901 až 17.904 bronzové náramky, inv. č. 17.905–17.906 bronzové jehlice, inv. č. 17.907 nádoba (*tab. 27: 2–8*).

Praha 6 – Bubeneč (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Podle inventární knihy NM pochází z „Bubeneč-nádraží“ ještě další nález „jantarového korálku z kostrového únětického hrobu, který se sesypal při odkopávání náspu“. Šlo o vlastní výzkum muzea, neboť hrob „kopal V. Landa a kromě tohoto korálku byly zjištěny jen stopy po bronzů“.

Nález jantarů:

Inv. č. 17.943 jantarový kroužek. hmotnost: 5,38 g, rozměry: 70 × 62 mm (průměr vnější 35 mm); (*tab. 27: 9*)

Praha 6 – Suchdol (okr. Praha)

Poloha Koží Hřbety, dříve okr. Praha-západ.

Nálezové okolnosti:

V inventární knize popsáno jako „Hromadný nález dýk (šest dýk, jedna čepel, jedna pochva a dvě kování konců rukojetí)“. Nálezový soubor zakoupen do

NM v roce 1928. Jako místo nálezů je uváděna lokalita „Horoměřice u Roztok [na Kozích hřbetech]“.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 37.493 bronzová trojúhelníková dýka složená ze zdobené čepele a duté prolamované rukojeti se šesti 5,3 cm dlouhými a 0,4–0,6 cm širokými otvory. Rukojeť je ukončena polokulovitou hlavíci s 0,8 cm širokým výřezy ve tvaru kříže v horní části. Ty jsou dodnes vyplněny smolou zatmelenými třemi jantarovými destičkami. Délka dýky je 28 cm, hmotnost 260,2 g (*tab. 32: 1*).

Další nálezy:

Inv. č. 37.494 a 37.496–37.499 bronzové dýky s litou rukojetí, inv. č. 37.495 pochva dýky z bronzového plechu, inv. č. 37.500 bronzové kování rukojeti dýky, inv. č. 37.501 bronzová čepel tzv. hrotité sekerky (*cf. Böhm 1928; Divac – Sedláček 1999; Moucha 1999, 2000*).

Praha 8 – Kobylisy (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Podle inventární knihy NM jde o nálezy z „únětického hrobu I“ získané roku 1932 vlastním výzkumem muzea v Přemyslenské ulici v Kobylisích.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 42.614–42.625 náhrdelník z 12 soudkovitých i kulovitých jantarových koráleků.

hmotnost: 3,49 g, rozměry: 9 × 10 až 4 × 6 mm (*tab. 31: 6*)

Další nálezy:

Inv. č. 42.611 bronzová jehlice, inv. č. 42.612–42.613 dva zlomky hraněné bronzové tyčinky (šídlo?).

Řepov (okr. Mladá Boleslav)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM je uvedeno několik nálezů z Řepova (Mladá Boleslav) s udaným místem původu „V písničku. Skrčené kostry“. Muzeum je získalo darem od pana F. Hendrycha. Nelze posoudit, zda jde o předměty z jednoho nebo více hrobů. Jeden artefakt je vyroben z jantaru. Není rovněž vyloučeno, že do únětické kultury patří i předměty vedené pod inv. č. 47.716 (zlomky náhrdelníku), popř. 47.715 (nádobka).

Nález jantarů:

Inv. č. 47.720 diskovitý jantarový korálek s kruhovitým otvorem.

hmotnost: 0,14 g, rozměry: 12 × 13 mm (*tab. 31: 4*)

Další nálezy (?):

Inv. č. 47.717 bronzový soudkovitý korálek, inv. č. 47.718 trubkovitý bronzový korálek, inv. č. 47.719 dva bronzové soudkovité korálky, inv. č. 47.721 zlomky náušnic z bronzového drátu.

Svrkyně (okr. Praha-západ)

S danou lokalitou je ve sbírkách NM spojeno několik samostatně evidovaných nálezových souborů.

Nálezové okolnosti:

Nejpočetnější kolekci předmětů tvoří nálezy vedené pod lokalitou „Svrkyně (Praha-venkov), pole p. Váchy a pole p. Linhartů“ s uvedeným způsobem získání „Zkoumal Dr. J. L. Píče“. Konfrontací terénního zápisníku jmenovaného s inventárním knihami NM zjistilo, že se jedná o předměty z výzkumu únětického pohřebiště provedeného roku 1910 (*viz Terénní zápisník J. L. Píče č. VIII, str. 1096–1107, Archiv NM*). Prozkoumáno mělo být 41 kostrových hrobů. Jantarový předmět byl nalezen celkem v sedmi hrobech.

Hrob 2

Nálezové okolnosti:

Hrob s kostrou na pravém boku ve skrčené poloze v orientaci jih–sever. Z hrobové výbavy jsou bez udání místa nálezů uváděny: bronzová jehlice, jantarové korálky a nádobka.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.864 dva soudkovité provrtané jantarové korálky (podle zápisu v inventáři však jen jeden korálek)

hmotnost: 1,08 g, rozměry: 10 × 9 a 10 × 10 cm (*tab. 33: 1–2*)

Další nálezy:

Inv. č. 47.865 bronzová jehlice (*tab. 33: 3*).

Hrob 3

Nálezové okolnosti:

Hrob s kostrou na pravém boku ve skrčené poloze v orientaci jih–sever. Z hrobové výbavy jsou bez udání bližší polohy nálezů uváděny: nádobka, bronzová dýka, bronzová jehlice a jantarové korálky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.868 pět provrtaných (čtyři soudkovité a jeden diskovitý) jantarových koráleků.

hmotnost: 3,37 g, rozměry: 10 × 13 až 8 × 7 mm (*tab. 33: 6*)

Další nálezy:

Inv. č. 47.866 bronzová dýka, inv. č. 47.867 bronzová jehlice a inv. č. 47.869 hliněný hrneček (*tab. 33: 4–5, 7*).

Hrob 4

Nálezové okolnosti:

Hrob s kostrou na pravém boku ve skrčené poloze v orientaci jih–sever. U temene lebky a u páneve nalezeno po jedné zlaté záušnici. Po celém hrobě bylo roztroušeno asi dvacet jantarových koráleků. Jako součást hrobové výbavy jsou dále uváděny náramek, bronzová jehlice a dvě nádobky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.874 sedmnáct provrtaných jantarových koráleků soudkovitého tvaru.

hmotnost: 10,89 g, rozměry: 16 × 14 až 5 × 9 mm (*tab. 34: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 47.870–47.871 dvě zlaté záušnice, inv. č. 47.872 náramek, inv. č. 47.873 bronzová jehlice, inv. č. 47.875 nádobka, inv. č. 47.876 malá miska (*tab. 34: 2–5*).

Hrob 14

Nálezové okolnosti:

Hrob bez popisu nálezové situace pouze s údajem, že z jeho obsahu pocházejí tři jantarové perly.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.884 tři soudkovité provrtané jantarové korálky, z toho dva jen z části zachované.

hmotnost: 2,21 g, rozměry: 13 × 11 až 10 × 7 mm (*tab. 35: 1–3*)

Hrob 17

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma po obvodu obložena kameny. Podrobnější popis chybí. Z hrobového inventáře uvedeny jen jantarové korálky a bronzový náramek.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.887 pět jantarových provrtaných korálků. Čtyři menší a jeden větší soudkovitého tvaru, provrtaný širším otvorem.

hmotnost: 3,8 g, rozměry: 13 × 14 až 10 × 7 mm (*tab. 35: 4*)

Další nálezy:

Inv. č. 47.886 bronzový náramek (*tab. 35: 5*).

Hrob 27

Nálezové okolnosti:

Hrob s hluboko uloženou kostrou. Na hrudi bronzová jehlice, u krku jantarový korálek, vedle pohřbeného nádoba.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.895 provrtaný jantarový korálek soudkovitého tvaru.

hmotnost: 1,4 g, rozměry: 18 × 17 mm (*tab. 35: 9*)

Další nálezy:

Inv. č. 47.894 bronzová jehlice, inv. č. 47.896 koflík (*tab. 35: 8, 10*).

Hrob 34

Nálezové okolnosti:

Hrob bez popisu nálezové situace, jen s údajem o nálezu jantarových korálků a bronzové jehlice.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.908 čtyři provrtané jantarové korálky soudkovitého tvaru.

hmotnost: 1,7 g, rozměry: 10 × 12 až 9 × 7 mm (*tab. 35: 6*)

Další nálezy:

Inv. č. 47.907 bronzová jehlice (*tab. 35: 7*).

Nálezové okolnosti:

Nálezy z hrobu únětické kultury, které NM získalo jako dar od pana Františka Blažka. Za místo původu uvádí inventární kniha NM katastrální území obce „Svrkyně [Praha-venkov]“. V kolonce *Poznámka* je však obtížně interpretovatelný zápis „Hrob před příchodem na témž poli“. Pokud ne-

jde o časový údaj, je tím snad míněno místo u vjezdu na pole pana Linharta, kde byla část z výše uvedených hrobů prozkoumána nebo poloha těsně blízkosti pole.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.923 plochá provrtaná jantarová perla obdélného obrysu. Jeden konec je uražen, povrch je značně rozpuštěn.

hmotnost: 2,43 g, rozměry: 35 × 16 mm (*tab. 33: 9*)

Další nálezy:

Inv. č. 47.924 bronzová jehlice (*tab. 33: 8*).

Nálezové okolnosti:

Kromě lokality „Svrkyně“ je v inventární knize NM v kolonce Dárce jen poznámka „Kopal Landa r. 1911“. S velkou pravděpodobností jde o hrobový nález.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 17.995 zlomky jantarových korálků.

hmotnost: 7,75 g, rozměry: 17 × 15 až 9 × 8 mm (*tab. 36: 1–14*)

Nálezové okolnosti:

Soubor nálezů z pěti kostrových hrobů, vykopaných v neznámé poloze na katastrálním území Svrkyně panem Zdeňkem Fiedlerem. NM předměty získalo v rámci zakoupené sbírky jmenovaného. Jantarové předměty se měly vyskytnout jen v jednom hrobě.

Hrob II

Nález jantarů:

Inv. č. 63.457 zlomky jantarového náhrdelníku z válcovitých i oble vyklenutých korálků z nichž zachovány jsou neúplně čtyři.

hmotnost: 1,2 g, rozměry: 6 × 10 mm, 8 × 9 mm, 6 × 6 mm

Další nálezy:

Inv. č. 63.451 nádoba, inv. č. 63.452–63.453 bronzový náramek, inv. č. 63.454–63.455 dvě bronzová šídla, inv. č. 63.456 bronzová jehlice.

Stará Boleslav (okr. Praha-východ)

Nálezové okolnosti:

Předměty z depotu. V inventární knize jsou nálezové okolnosti popsány větou: „Hromadný nález“. V kolonce „Způsob získání“ – Dar řádu Redemptoristů, kongr. ve St. Boleslavi. V kolonce „Původ“ – Stará Boleslav (Brandýs nad Labem).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 80.365 úlomek jantaru se zaobleným pravoúhlým rohem.

Další nálezy:

Inv. č. 80.345–80.346 dvě bronzové jehlice, 80.347 bronzový náramek, inv. č. 80.348 prsten, inv. č. 80.349–80.352 bronzové záušnice, inv. č. 80.353 bronzový náramek, inv. č. 80.354–80.355 bronzové trubičky, inv. č. 80.356–80.364 bronzové hřivny, inv. č. 80.366 zlomek bronzové trubičky.

Třebovle (okr. Kolín)*Nálezové okolnosti:*

Vykopáno pět hrobů s kamenným obložím. Jen v jednom z nich byly objeveny předměty z jantaru (*Pič 1895*, 355).

Hrob 3*Nálezové okolnosti:*

V hrobové jámě ležela ve směru jih–sever kostra dítěte. Na ruce měla bronzový náramek, u prsou a pod hlavou po bronzové jehlici, u krku byly nalezeny jantarové korálky a bronzové trubičky (*Pič 1895*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.685 provrtaný kulovitý jantarový korálek.

hmotnost: 1,7 g, rozměry: 15 × 15 mm (*tab. 36: 15*)

Inv. č. 11.686 plochý kroužkovitý (prstencovitý) jantarový korálek.

hmotnost: 1,2 g, rozměry: 27 × 21 mm (*tab. 36: 16*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.687–11.688 dvě klenotky, inv. č. 11.689 dva bronzové soudkovité korálky, inv. č. 11.683 bronzový náramek, inv. č. 11.684 bronzová jehlice.

Poznámka:

Nálezy z daného výčtu neodpovídají popisu nálezů v hrobu (*tab. 36: 17–21*).

Tursko (Praha-západ), polohy 1–9

Evidované sbírkové předměty s lokality „Tursko“ jsou v inventární knize NM rozděleny do několika skupin.

Tursko, poloha „Těšina“*Nálezové okolnosti:*

Hroby na pohřebišti v dané poloze byly zkoumány v několika etapách. První skupinu s počtem devíti hrobů odkryl v roce 1902 (*Felcman 1905*, 131–138). Hroby neměly jednotnou úpravu, větší koster však ležela ve směru jihozápad–severovýchod. Jantarové předměty jsou uváděny jen z tří nálezových celků.

Hrob 1*Nálezové okolnosti:*

Narušený nebo částečně vyloupený hrob. Při výzkumu v něm byly nalezeny dvě bronzové jehlice – jedna na prsou a jedna na hlavě, u krku náhrdelník z jantarových korálků a bronzových mušliček, dále zlaté náušnice, zlomky bronzových záušnic a bronzové šídlo.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.503 náhrdelník z 21 víceméně kulovitých pravidelných jantarových korálků.

hmotnost: 10,76 g, rozměry: 12 × 9 až 5 × 6 mm (*tab. 37: 3, 3a–3b*)

Další nálezy:

Inv. č. 51.488–51.489 dvě bronzové jehlice, inv. č. 51.490 bronzové šídlo, inv. č. 51.491–51.492 zlomky bronzových záušnic, inv. č. 51.493 zlomky

náramku, inv. č. 51.494–51.500 sedm bronzových mušliček, inv. č. 51.501–51.502 dvě zlaté náušnice, inv. č. 11.304 nádobka, inv. č. 11.314 bronzové šídlo (*tab. 37: 1–2, 4–10; tab. 38: 1–9*).

Hrob 3*Nálezové okolnosti:*

V hrobě nalezena kostra a u její lebky tři větší a 2 menší zlaté záušnice, pod náhrdelník s jantarem, při pravé straně skeletu dvě bronzové jehlice, na rukou dva bronzové náramky a prsten. U kolen byla malá nádobka, u které ležela bronzová jehlice (podle inventárních knih odpovídá předmětu označeného jako šídlo) – popis opět jen z části odpovídá níže uváděným nálezům.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.520 náhrdelník z 27 (v inventáři uvedeno 31 ks) více méně pravidelného kulovitého jantarového korálu a trubičkovité schránky kelnatek.

hmotnost: 24,11 g, rozměry: 15 × 17 až 7 × 10 mm (*tab. 39: 1, 1a–1f*)

Další nálezy:

Inv. č. 51.508–51.509 dvě bronzové jehlice, 51.510–51.511 dva bronzové náramky, inv. č. 51.512 kroužek z bronzového drátu, inv. č. 51.513 drobný bronzový korálek, inv. č. 51.514 bronzové šídlo, inv. č. 51.515–51.519 záušnice ze zlatého drátu (2 + 3 kusy), inv. č. 11.306 nádobka (*tab. 39: 2–8*).

Hrob 5*Nálezové okolnosti:*

Hrob s kostrou, která měla u lebky dvě zlaté záušnice, pod a v oblasti krku jantarové korálky z náhrdelníku, na pravé straně prsou dvě bronzové jehlice a na rukou bronzové náramky. U kolen kostry byla položena nádobka.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.529 celkem 19 soudkovitých jantarových korálků s příčným kruhovitým otvorem.

hmotnost: 22,06 g (váženo v sáčku), rozměry: 12 × 10 až 7 × 10 mm (*tab. 40: 1, 1a–1v*)

Další nálezy:

Inv. č. 51.522 část bronzové jehlice, inv. č. 51.523 bronzové šídlo, inv. č. 51.524 bronzová jehlice, inv. č. 51.525–51.526 bronzové náramky, inv. č. 51.527–51.528 zlaté záušnice, + 11.313 nádobka (*tab. 40: 2–4; tab 42: 41–42*).

Tursko, poloha „Těšina“ – pole p. Vraného (poloha 1)*Nálezové okolnosti:*

Druhou skupinu, rovněž s počtem devíti hrobů, zkoumal *Ā. Felcman (1909, 241–245)*. V publikované zprávě o výsledcích výzkumu však již nepopisuje jednotlivé hrobové celky [varianta: inventář jednotlivých hrobových celků]. Výskyt jantarových předmětů byl zaznamenán opět jen ve třech hrobech, ale ty se pravděpodobně do současné

doby nedochovaly, neboť v inventářích NM nejsou vedle ostatních nálezů uvedeny.

Hrob 1

Nálezy jantarů:

Náhrdelník skládající se z 30 kusů jantarových korálků a bronzových trubiček (jantar se nezachoval).

Další nálezy:

Inv. č. 11.288 nádoba, bronzový torques (chybí); (tab. 41: 8).

Hrob 5

Nálezy jantarů:

Jantarový náhrdelník (nezachoval se).

Další nálezy:

Inv. č. 11.292 nádobka, inv. č. 11.293 –11.294 dvě bronzové záušnice (tab. 41: 5–7).

Hrob 8

Nálezy jantarů:

Jantarový náhrdelník (nezachoval se).

Další nálezy:

Inv. č. 11.295–11.297 tři různé mísy, inv. č. 11.298 čepel bronzové dýky (tab. 41: 1–4).

Tursko, pole p. Vraného (poloha 2)

Nálezové okolnosti:

Skupina nálezů, u kterých je v inventární knize NM uvedena lokalita „Tursko, pole p. Vraného“. V kolonce *Způsob získání* je napsáno pouze příjmení „Felcman“. S ohledem na shodu názvu lokality s výše uvedenými nálezy v oddíle 26.2. je dost pravděpodobné, že předměty pocházejí z hrobů přináležejících k témuž pohřebišti. Lze dokonce uvažovat o možnosti, že jde o část artefaktů z naposled popsaných devíti hrobů, považovaných pro nedostatečnou evidenci za nedochované. Níže uvedené korálky byly pravděpodobně součástí náhrdelníku nebo náhrdelníků.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.418 zlomky jantarových korálků.

hmotnost: 6,44 g (váženo v sáčku), rozměry: 14 × 1 až 5 × 5 mm (tab. 42: 1–33)

Inv. č. 11.420 provrtaný jantarový korálek soudkovitého tvaru.

hmotnost: 1,45 g, rozměry: 15 × 14 mm (tab. 42: 34)

Inv. č. 11.421–11.425 pět provrtaných jantarových korálků soudkovitého tvaru.

hmotnost: 0,29 g; 0,35 g; 0,34 g; 0,37 g a 0,35 g, rozměry: 6 × 7 mm; 9 × 9 mm; 8 × 9 mm; 8 × 9 mm a 9 × 7 mm (tab. 42: 5–39)

Inv. č. 11.426 jantarový korálek kroužkovitého (prstencovitého) tvaru.

hmotnost: 0,39 g, rozměry: 11 × 9 mm (T. 42: 40)

Tursko, pole pana Vraného (poloha 3)

Nálezové okolnosti:

Další kolekce nálezů pocházejících podle záznamů inventárních knih NM ze dvou hrobů vykopá-

ných v blíže neurčeném místě na poli pana Vraného. Měly být získány od pana J. Matuchy.

Hrob 1

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.361 provrtaný kulovitý jantarový korálek. hmotnost: 2,49 g, rozměry: 17 × 15 cm (T. 39: 9)

Další nálezy:

Inv. č. 11.357–11.358 dva bronzové náramky, inv. č. 11.359–11.360 spirálovité bronzové trubičky (tab. 39: 10–13).

Hrob 2

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.371 celkem 11 (zachováno 9) kusů většínou zploštělých kulovitých a soudkovitých jantarových korálků z nákrčníku, ve kterém byly kombinovány s bronzovými trubičkami.

hmotnost: 5,92 g, rozměry: 14 × 16 až 5 × 11 mm (T. 43: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 11.362–11.363 dva bronzové náramky, inv. č. 11.364–11.365 dvě bronzové záušnice, inv. č. 11.366–11.370 pět bronzových spirálovitých trubiček z nákrčníku (tab. 43: 2–10).

Tursko, pole pana Schönfelda

Nálezové okolnosti:

V roce 1906 prozkoumal J. Felcman na zmíněném poli tři kostrové hroby kultury únětické a jeden žárový hrob z doby římské (Felcman 1909, 245–247, archeologický výzkum od roku 1904 až do roku 1906). Jantarové artefakty jsou uváděny ve dvou kostrových hrobech.

Hrob I

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma obložena kameny. Uvnitř obložení byla nalezena špatně dochovaná kostra dítěte a několik milodarů.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.276 náhrdelník ze 17 kusů jantarových korálků, 16 korálků malých a kulovitých, 1 velkého, zploštělého kulovitého.

hmotnost: 8,27 g, rozměry: 17 × 12 až 7 × 9 mm (tab. 44: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 11.275 nádoba, inv. č. 11.278 bronzový drátek, inv. č. 11.277 bronzová jehlice, inv. č. 11.279 plochý hliněný kotouč s vyvrtaným středovým otvorem, inv. č. 11.280 hliněný přeslen s vykrajováním po obvodu, bez inv. č. kamenné dlátka (tab. 44: 2–5).

Hrob II

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma částečně obložena kameny. Uvnitř obložení částečně dochovaná kostra s několika milodary.

Nálezy jantaru:

Inv. č. 11.283 celkem 13 kulovitých provrtaných jantarových a 14 bronzových korálků z někdejšího náhrdelníku. Dle nálezné situace byly navlečeny střídavě vedle sebe.

hmotnost jantaru: 7,57 g, rozměry jantarových korálků: od 13 × 7 do 5 × 3 mm (*tab. 44: 7*).

Další nálezy:

Inv. č. 11.281 nádoba, inv. č. 11.282 kamínek broušený tvaru trojúhelníkovitého, inv. č. 11.284–11.285 dva bronzové náramky, inv. č. 11.286 bronzová jehlice (inv. č. 11.287 část jehlice podle poznámky není únětická); (*tab. 44: 6,8; T. 45: 1–3*).

Tursko, hrob za panskými stodolami**Nálezové okolnosti:**

Kolekce předmětů, které podle záznamů v inventárních knihách NM pocházejí z hrobu prozkoumaného J. Felcmanem u Turska v poloze „za panskými stodolami“.

Nálezy jantaru:

Inv. č. 11.406–11.416 dva provrtané kulovité zploštělé jantarové korálky, šest kulovitých malých korálků a tři fragmenty dalších.

hmotnost: 2,7 g, rozměry: 16 × 11 až 7 × 10 mm (*tab. 45: 4–12*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.403–11.404 dvě bronzové jehlice, inv. č. 11.405 bronzový kroužek (*tab. 45: 13–15*).

Tursko, poloha „Za Těšinou“**Nálezové okolnosti:**

Původ předmětů z jiných dvou hrobů u Turska spojují shodné údaje u inventárních záznamů v kolonkách *Původ a způsob získání* – „Za Těšinou“ a „vykopal Landa a Matucha“.

Hrob 1**Nálezy jantaru:**

Inv. č. 11.323 provrtaný velký kulovitý jantarový korálek.

hmotnost: 10,48 g, rozměry: 30 × 30 mm (*tab. 45: 17*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.321 čepel bronzové dýky, inv. č. 11.322 jehlice, inv. č. 11.324 podlouhlý kamenný předmět s otvorem při jednom konci (brousek?); (*tab. 45: 16, 18*).

Hrob 2**Nálezy jantaru:**

Inv. č. 11.333 náhrdelník z pěti menších a jednoho velkého jantarového korálku kulovitého tvaru.

hmotnost: 3,69 g, rozměry: 14 × 14 až 7 × 10 cm (*T. 46: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.325–11.326 dva bronzové náramky, inv. č. 11.327–11.329 tři bronzové jehlice, inv. č.

11.330–11.331 dvě bronzové záušnice, inv. č. 11.332 bronzová jehlice (*tab. 46: 2–12*).

Tursko, poloha „U Těšiny“ nebo „Těšina“**Nálezové okolnosti:**

Další nálezy jantarových i bronzových předmětů z katastrálního území Turska spojuje shodné místo původu „U Těšiny“ nebo „Těšina“ a jméno nálezce nebo dárce „Matucha“ (viz údaje u níže uvedených předmětů v inventárních knihách NM). Bližší údaje o nálezových okolnostech však chybí.

Nálezy jantaru:

Inv. č. 11.377 provrtaný jantarový korálek soudkovitého tvaru.

hmotnost: 0,73 g, rozměry: 12 × 13 mm (*tab. 46: 13*)

Inv. č. 11.378–11.381 čtyři provrtané soudkovité jantarové korálky (*tab. 46: 14–15, 18–19*).

hmotnost: inv. č. 11.377: 0,73 g, inv. č. 11.379: 2,26 g; inv. č. 11.380: 0,64 g; inv. č. 11.381 – váha: 0,66 g, rozměry: inv. č. 11.377: 12 × 13 mm, 11.379: 0 × 10 mm; inv. č. 11.380: 9 × 9 mm; inv. č. 11.381 až 10 × 8 mm.

Inv. č. 11.384 náhrdelník ze 4 kulovitých zploštělých, 10 kulovitých jantarových korálků a jedné válcovité jantarové perly (*tab. 46: 22*).

hmotnost: 10,11 g, rozměry: 22 × 10; 11 × 14 až 19 × 19 mm

Inv. č. 11.400–11.402 tři zploštělé kulovité jantarové korálky.

hmotnost: 0,47; 0,48 a 0,38 g, rozměry: 7 × 5; 7 × 9 a 9 × 7 mm (*tab. 46: 16, 17, 21*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.309 bronzová jehlice, inv. č. 11.310–11.311 dvě zlaté záušnice, inv. č. 11.372–11.373 dva bronzové náramky, inv. č. 11.374–11.375 dvě bronzové jehlice, inv. č. 11.376 kostěné šídlo, inv. č. 11.382 hliněný korálek s rytou výzdobou, inv. č. 11.383 dvě bronzové záušnice, inv. č. 11.385 bronzová záušnice, inv. č. 11.386–11.393 bronzové jehlice nebo jejich zlomky, inv. č. 11.394–11.395 dvě bronzové záušnice, inv. č. 11.396 zlatá záušnice, inv. č. 11.397–11.398 bronzové jehlice, inv. č. 11.417 bronzová jehlice.

Tursko**Nálezové okolnosti:**

Poslední skupinu nálezů z lokality Tursko tvoří předměty vedené v inventárních knihách NM pod uvedeným názvem místa nálezů a kromě výjimečného uvedení jména „Matucha“ bez jakýchkoliv dalších upřesňujících informací.

Nálezy jantaru:

Inv. č. 11.353 kulovitý zploštělý provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 4,6 g, rozměry: 23 × 23 mm (*tab. 38: 11*)

Inv. č. 11.354 kulovitý zploštělý provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 4,5 g, rozměry: 22 × 22 mm (*tab. 38: 10*)

Únětice (okr. Praha-západ)

Nálezové okolnosti:

Počátky výzkumu pohřebiště v Úněticích se vztahují k roku 1879. Šlo vlastně o dvě asi 100 m od sebe vzdálené skupiny 30 a 29 do řad uspořádaných hrobů na kat. ú. obce Únětice a kat. ú. obce Žalov, zkoumané č. Rýznerem (1881, 289–308, 353–368). Hrobové jámy mají kamenné nebo dřevěné obložení, na jejich dně byla kostra uložena obvykle na pravém boku s lebkou směrem k jihu. Jantarové předměty byly nalezeny v sedmi hrobech, přičemž z hrobů 15 a 21 se tento druh nálezů nezachoval.

Hrob 10 z I. skupiny

Nálezové okolnosti:

Úprava hrobové jámy nepopsána. Jantarové korálky byly nalezeny již u nohou, nejvíce však poblíž lebky. Celkem je uváděn nález 90 korálků. Jiné nálezy nejsou uvedeny.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.115 náhrdelník z 94 jantarových korálků, z jednoho velkého plochého a dvakrát provrtaného korálku obdélného tvaru, a ze dvou řad malých soudkovitých korálků. Kromě výše uvedeného velkého centrálního byly obě řady spojeny dvěma dvakrát provrtanými podvojnými korálky (31 × 23 mm).

hmotnost: celkově 40,01 g, rozměry: max. a min. rozměr 12 a 5 mm (*tab. 47: 1*)

Hrob 17 z I. skupiny

Nálezové okolnosti:

Uváděn jako hrob s dvojitým pohřbem bez dochování celých skeletů. Hrobová jáma obložena kameny. V jednom koutě ležela stehenní kost dítěte a vedle ní náramek, další náramek byl nalezen „v čele hrobu“. Na místě „kde se uvažuje o dalším pohřbu ležel jantarový závěsek (amulet)“.

Nález jantarů:

Inv. č. 48.129. úlomek plochého kroužkovitého závěsku z jantaru. V zachované části dochován úzký kruhovitý otvor.

hmotnost: 1,69 g, rozměry: 30 × 30 mm (*tab. 47: 2*)

Další nálezy:

Inv. č. 48.126 bronzová jehlice, inv. č. 48.127–48.128 dva bronzové náramky (*tab. 47: 3–4*).

Hrob 2 z II. skupiny

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma byla zavalena dvěma balvany. Kostera měla na pravé ruce náramek, na prsou jehlici a součásti náhrdelníku, u loktů nádobu, vedle které ležel kámen. V inventáři NM jen část z uvedených předmětů.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.146 náhrdelník sestavený z jednoho tenkého kroužkovitého jantarového korálku, z velkých plochých a příčně provrtaných jantarových korálků obdélného tvaru a z bronzových spirálovitých trubiček.

hmotnost jantarů: 50,93 g, rozměry: největší 40 × 30 a nejmenší 15 × 15 mm (*tab. 48: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 48.144 nádobka, inv. č. 48.145 zlomky bronzového náramku (*tab. 48: 2–3*).

Hrob 5 z II. skupiny

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma zavalena dvěma balvany. V ní špatně zachovaná kostra. U levé strany její lebky byla nalezena záušnice, v oblasti krku se vyskytovaly jantarové korálky a na hrudi bronzová jehlice, vedle pravé ruky ležely střepy z nádoby. V inventární knize NM je z daného hrobu evidován patrně jen jantarový náhrdelník.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.152 náhrdelník sestavený z 29 jantarových korálků soudkovitého tvaru.

hmotnost: 15,26 g, rozměry: 13 × 9 až 7 × 10 mm (*tab. 49: 1*)

Hrob 6 z II. skupiny

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma obložena kamennými deskami a zavalena balvany. Na dně uložena kostra ve skrčené poloze, vedle jejího pravého lokte byly nalezeny střepy nádoby, na hrudi jantarové korálky a bronzové náramky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.156 náhrdelník z 52 čočkovitých až soudkovitých jantarových korálků různé velikosti.

hmotnost: 59,27 g, rozměry: 14 × 12 až 10 × 9 mm (*tab. 50: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 48.153 nádobka, inv. č. 48.154–48.155 dva vysoké bronzové náramky (*tab. 51: 7, tab. 50: 2–3, 3a*).

Z nekropolí u Únětic je v inventárních knihách NM evidována ještě skupina nálezů, u kterých není uvedeno číslo hrobu, ze kterého pocházejí.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.192 tři jantarové korálky soudkovitého tvaru.

hmotnost: 0,94 g, rozměry: 10 × 8 až 5 × 9 mm (*tab. 49: 11–14*)

Inv. č. 48.193 tři jantarové korálky diskovitého tvaru.

hmotnost: 2,5 g, rozměry: 12 × 12 až 15 × 7 mm (*tab. 49: 4–8*)

Inv. č. 48.194 jantarový korálek ve tvaru zploštělého kužele s rytou výzdobou v soustředných kruzích na povrchu. Je provrtán jak svisle, tak i dvakrát z boku. Byl nepochybně součástí honosného náhrdelníku.

hmotnost: 1,07 g, rozměry: 17 × 18 mm (*tab. 49: 2*)
Inv. č. 48.195 zlomek velkého plochého a svísele provrtaného jantarového korálku obdélného tvaru.

hmotnost: 9,12 g, rozměry: 32 × 19 mm (*tab. 49: 3*)
Inv. č. 48.196 náhrdelník z dvanácti drobných jantarových korálků soudkovitého tvaru.

hmotnost: 6,7 g, rozměry: 9 × 6 až 5 × 5 mm (*tab. 49: 14*)

Inv. č. 48.197 náhrdelník sestavený ze 37 jantarových korálků soudkovitého tvaru nestejně velikosti.

hmotnost: 14,85 g, rozměry: 14 × 12 až 8 × 5 mm (*tab. 49: 9*)

Inv. č. 48.198 náhrdelník sestavený ze 17 jantarových korálků soudkovitého tvaru a z 5 bronzových spirálovitých trubiček.

hmotnost: 7,89 g, rozměry: 11 × 7 až 8 × 5 mm (*tab. 49: 10*)

Další nálezy bez uvedení čísla hrobu:

Inv. č. 48.174 bronzová jehlice, inv. č. 48.177–48.178 dva bronzové náramky, in. č. 48.179–48.188 bronzové záušnice nebo jejich zlomky, inv. č. 48.189 bronzové spirálovité trubičky (3 kusy?), inv. č. 48.190 bronzová perla, inv. č. 48.191 závěsek(?) ze schránky kelnatky.

Veliš (okr. Jičín)

Nálezové okolnosti:

V inventární knize NM jsou z lokality Veliš (okr. Jičín) inventarizovány předměty pravděpodobně z obsahu kostrového hrobu. V kolonce Způsob získání je uvedeno jen jméno „J. Hudský“.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 47.745 náhrdelník z 12 jantarových soudkovitých, 9 trubkovitých kostěných korálků a z bronzové spirálové trubičky. Jako přívěšků je použito ulit *Caudita antignata Poli* (Středomoří). Jedna z ulit je napodobenina odlitá z bílého bronzu.

hmotnost: 17,02 g, rozměry: 8 × 7 až 6 × 2 mm (*tab. 51: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 47.744 bronzový náramek (?).

„Velké Čičovice“, Čičovice (okres Praha-západ)

Nálezové okolnosti:

Dříve, tedy i v inventární knize NM, je naleziště vedeno pod jménem Velké Čičovice. Sbírkové předměty únětické kultury s danou lokalitou měly být do NM získány v rámci převzaté „sbírky dr. K. Žebery“.

Hrob č. 3

Nálezy jantarů:

Inv. č. 112.007–112.016 osm jantarových korálků z náhrdelníku, soudkovitého tvaru.

hmotnost: 10,1 g, rozměry: 14 × 14 až 10 × 7 mm (*tab. 53: 1–11*).

Další nálezy:

Inv. č. 112.017 část zlatého kroužku, 112.018 zlomek bronzové jehlice, inv. č. 112.006 nádobka. (*tab. 52: 21*).

Hrob č. 5

Nálezy jantarů:

Inv. č. 112.022 až 112.039 celkem 19 jantarových korálků (soudkovitého tvaru) z náhrdelníku.

hmotnost: 2,36; 0,9; 1,98; 0,55; 0,44; 0,86; 0,85; 0,48; 1,38; 0,81; 0,76; 0,64; 0,4; 0,42; 0,78; 0,68; 0,42 a 0,38 g, rozměry: 18 × 18 až 9 × 8 mm (*tab. 52: 1–19*)

Další nálezy:

Inv. č. 112.021 nádoba (*tab. 52: 20*).

Vepřek (okr. Mělník)

Objekt 386

Nálezy jantarů:

Inv. č. 203.025 čtyři drobné a popraskané jantarové korálky, z pátého se dochovaly jen drobné zlomky.

Další nálezy:

Inv. č. 203.027 nádobka, inv. č. 203.026 zlomky bronzového drátu (nenalezeno).

Objekt 100

Nálezy jantarů:

Inv. č. 203.020 kulovitý jantarový korálek.

Další nálezy:

Inv. č. 203.021 bronzová jehlice (nenalezeno).

Objekt 27

Nálezy jantarů:

Inv. č. 203.008 jantarový kroužek (nenalezeno).

Objekt 4

Nálezy jantarů:

Inv. č. 203.002 drobný jantarový korálek a několik zlomků z dalších korálků soudkovitého tvaru.

hmotnost: 0,21 g, rozměry: 5 × 3 mm (*tab. 53: 12–13*)

Další nálezy:

Inv. č. 203.001 bronzová jehlice.

Zlonice (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

Nálezy z daru, který Národní muzeum obdrželo v roce 1879. „Z hrobů zlonických 12 korálů a část záponky na jednom konci provrtané mimo dva korálky oblé z jakés vápenité hmoty“ (*Smolík 1881, 368*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.785 náhrdelník sestavený ze 7 soudkovitých jantarových korálků, jednoho plochého korálku (původně se 2 otvory) a ze třech trubičkovitých schránek kelnatky.

hmotnost: 7,51 g, rozměry: 14 × 13 až 5 × 10 mm

Inv. č. 11.789 zlomky jantarových korálků různé velikosti.

hmotnost: 16,24 g (váženo v sáčku), rozměry: 10 × 10 až 4 × 8 mm (*tab. 53: 14–15*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.783–11.784 dvě nádoby, inv. č. 11.786 bronzová jehlice, inv. č. 11.787–11.788 dvě zlaté záušnice.

Žvoleněves (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

V roce 1891 prozkoumáno celkově 15 hrobů (z toho v devíti se nacházel nějaký předmět z jantaru, přičemž korálky nalezené v hrobech 3, 7 a 9 se rozpadly již při výzkumu) a několik kulturních jam. Většina hrobových jam měla kamenné obložení a byla i kameny zavalena. V hrobech byly kostry ve skrčené poloze, položené na pravém boku s hlavou buď k jihu, nebo k jihovýchodu (*Smolík 1891*, 411–431, T. XX, XXI).

Hrob I

Nálezové okolnosti:

U levé ruky lidské kostry byly nalezeny jantarové korálky, při levé straně lebky ležela bronzová jehlice, u kolen se našel malý oblázek.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.899–11.902 tři soudkovité provrtané jantarové korálky a jeden zploštělý.

hmotnost: 2,37 g, rozměry: 19 × 21 až 8 × 8 mm (*tab. 51: 5*).

Další nálezy:

Inv. č. 11.898 bronzová jehlice, inv. č. 11.913 oblázek (*tab. 51: 4, 6*).

Hrob II

Nálezové okolnosti:

Na prsou kostry byly nalezeny jantarové korálky, při levé straně lebky ležela bronzová jehlice a pod ní spočívala zlatá záušnice.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.903–11.909 sedm válcovitých jantarových korálků různé velikosti.

inv. č. 11.903–11.905 váha celkem: 1,96 g, rozměry: 12 × 13 až 10 × 8 mm

inv. č. 11.906–11.909 váha celkem: 3,35 g (váženo v sáčku), rozměry: 9 × 11 až 10 × 5 mm (*tab. 53: 16–21*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.910 bronzová jehlice, inv. č. 11.911 zlatá záušnice, inv. č. 11.912 oblázek (*tab. 53: 24, 22, 23*).

Hrob III

Nálezové okolnosti:

„Téměř po celé kostře rozházeny byly jantarové korálky, jež se však na vzduchu rozpadly“ (*Smolík 1892*, 418). Pod bradou kostry byla nádoba a u žeber bronzová jehlice.

Hrob IV

Nálezové okolnosti:

Z předmětů byl nalezen jen jeden jen jantarový korálek a to při dně hrobové jámy.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.918 provrtaný jantarový korálek nepravidelného tvaru.

hmotnost: 1,38 g, rozměry: 15 × 15 mm (*tab. 51: 2*)

Hrob VII

Nálezové okolnosti:

Byl nalezen pouze jantar bez jiných milodarů.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.919 provrtaný kulovitý jantarový korálek.

hmotnost: 1,38 g, rozměry: 11 × 11 mm (*tab. 51: 3*).

Hrob VIII

Nálezové okolnosti:

Podle popisu nálezové situace ležely pod krkem kostry kousky jantaru a bronzové trubičky, vedle nich byl nalezen bronzový náramek. Nádoba a bronzová jehlice se nacházely mezi lokty.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.932–11.937 šest velkých provrtaných jantarových korálků nebo korálků se stopami po provrtání. Velmi poškozené.

hmotnost: 10,17; 5,35; 1,52; 4,29; 3,1 a 1,37 g, rozměry: 32 × 29; 40 × 23; 22 × 16; 26 × 25; 23 × 25 a 17 × 14 mm (*tab. 54: 1–6*)

Další nálezy:

Inv. č. 11.925–11.931 tři bronzové trubičky, inv. č. 11.920 bronzová jehlice, inv. č. 11.921–11.922 bronzový náramek, inv. č. 11.939 nádoba (*tab. 54: 7–16, tab. 55: 13*).

Hrob XI

Nálezové okolnosti:

O poloze jednotlivých předmětů v hrobě se uvádí, že bronzový náramek byl na levé paži, vedle něho se našly tři jantarové korálky, u pravé strany lebky ležela záušnice.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.941 provrtaný kulovitý jantarový korálek s hlubokou rýhou nebo zářezem v povrchu.

hmotnost: 3,58 g, rozměry: 18 × 18 mm (*tab. 55: 1*)

Inv. č. 11.942 provrtaný soudkovitý jantarový korálek.

hmotnost: 0,42 g, rozměry: 10 × 7 mm (*tab. 55: 2*)

Inv. č. 11.943 masivní kroužkovitý (prstencový) jantarový korálek s otvorem o průměru 11 mm. Souběžně s hlavním otvorem je provrtán i při okraji.

hmotnost: 2,75 g, rozměry: 25 × 25 mm (*tab. 55: 3*)

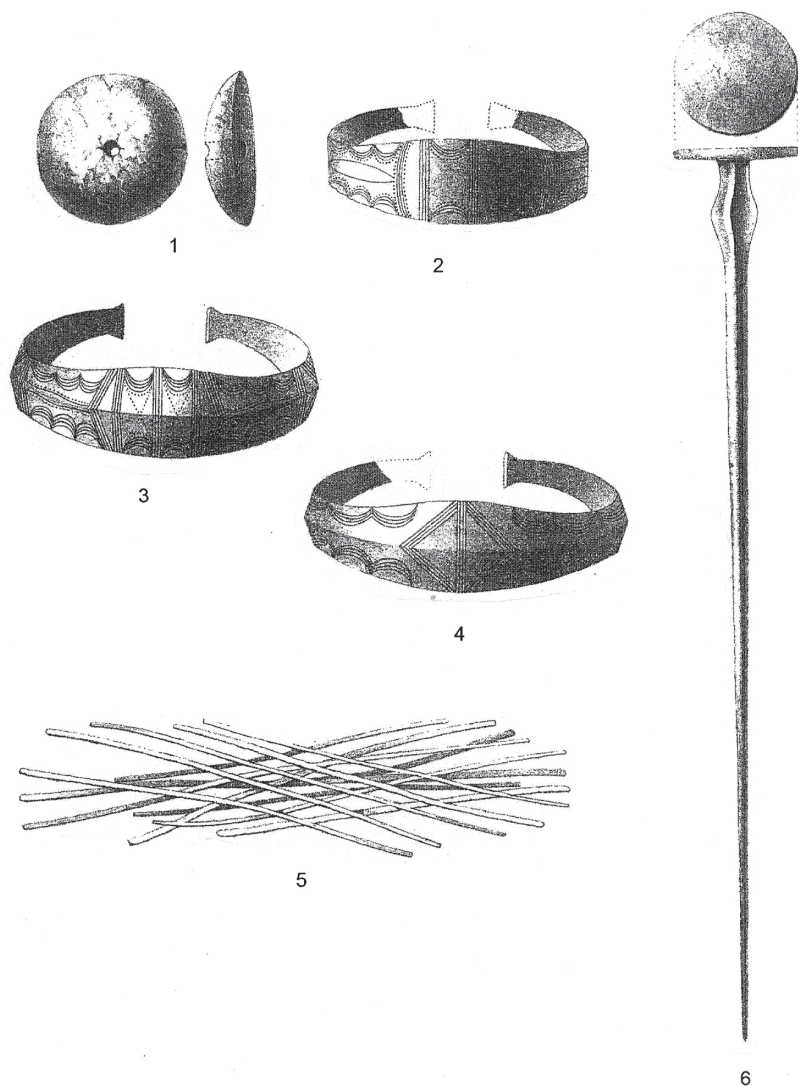
Další nálezy:

Inv. č. 11.940 bronzový náramek, inv. č. 11.944 zlomky bronzových záušnic (*tab. 55: 4–8*).

Hrob XII

Nálezové okolnosti:

V hrobě mělo být nalezeno asi kolem dvaceti předmětů: V oblasti prsou dvě bronzové jehlice, tři amorfní bronzové zlomky a bronzové šídlo, v oblasti krku nejméně 17 jantarových korálků, u lebky dvě zlaté záušnice, při okraji kamenného obložení malá nádoba.

Obr. 7 1–6 Hladoměř (okr. Plzeň) 1–6 (podle Smolík 1882, Tab. 1, 1 M 1:2; 2–6 M 1:1). – Fig. 7 1–6 Hladoměř (distr. of Plzeň) 1–6 (after Smolík 1882, Tab. 1, 1 M 1:2; 2–6 M 1:1).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.945 náhrdelník z 11 malých soudkovitých jantarových korálků.

hmotnost: 4,67 g, rozměry: 11 × 9 až 7 × 6 mm

Další nálezy:

Inv. č. 11.946 bronzové šídlo, inv. č. 11.961 nádobka, inv. č. 11.962–11.963 dvě zlaté zlaté záušnice a patrně inv. č. 11.964–11.965 dvě bronzové jehlice (tab. 55: 9).

Hrob XIV

Nálezové okolnosti:

V hrobě mělo být nalezeno nejméně 12 předmětů, a to v oblasti krku jantarové korálky, u kolen dva bronzové náramky, nad nimi dvě bronzové jehlice a u nich nádoba, pod lebkou ležely dvě zlaté záušnice.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 11.951–11.955 pět kulovitých provrtaných jantarových korálků.

hmotnost: 2,12 g, rozměry: 10 × 9 až 8 × 6 mm (tab. 55: 10)

Další nálezy:

Inv. č. 11.949–11.950 dva bronzové náramky, inv. č. 11.956–11.957 dvě zlaté záušnice a pravděpodobně i inv. č. 11.958 nádobka, inv. č. 11.959–960 dvě bronzové jehlice (tab. 55: 12, 11).

Žižice (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

Soubor předmětů kultury únětické (inv. č. 48.070 až 48.106) pocházejících podle záznamů v inventárních knihách NM z pohřebiště od obce Žižice u Slaného. Šlo o nekropoli nejméně o 34 kostrových hrobech s kamenným obložením, které prozkoumal patrně J. Felcman. Zprávu o výzkumu publikoval V. Schmidt (1899, 562). Nálezové celky dnes nejde vesměs rekonstruovat. Jantarové artefakty měly být nalezeny ve čtyřech hrobech. V inventární knize jsou však zapsány jen dva nálezy.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.098 dnes 29 jantarových korálek soudkovitého i diskovitého tvaru z náhrdelníku.

hmotnost: 12,38 g, rozměry: od 12 × 8 do 7 × 7 mm (tab. 56: 1)

Inv. č. 48.099 deset zlomků jantarových soudkovitých korálek.

hmotnost: 4,05 g, rozměry: 10 × 10 až 6 × 6 mm (tab. 56: 1a–1n)

3. Střední doba bronzová – kultura mohylová

Křenovice (okr. Písek)

Předměty z hromadného nálezů od obce „Křenovice u Bernatic (Písek)“ – 4 bronzové náramky, část bronzové jehlice, proužky zlaté folie, 618 jantarových korálek, jantarový kotouč a slitek bronzoviny – prodal Národnímu muzeu roku 1897 učitel E. Průcha (*Hostaš 1900*, 115–126; *Fröhlich 1997*).

Hromadný nález

Nález jantarů:

Inv. č. 13.394 diskovitý jantarový korálek, ve svém středu svisle provrtaný. Horní plocha je vrchlíkovitě vyklenuta, okraje jsou olámany, povrch odřen a poškrábán.

hmotnost: 8,21 g, rozměry: 38 × 35 mm (tab. 56: 2)

Inv. č. 13.395 svisle provrtaný dvojkónický jantarový korálek se zkorodovaným povrchem.

rozměry: 15 × 14 mm (tab. 56: 4)

Inv. č. 13.396 obdobný jantarový korálek jako inv. č. 13.395.

rozměry: 14 × 12 mm (tab. 56: 3)

Inv. č. 13.397 svisle provrtaný dvojkónický jantarový korálek se zkorodovaným povrchem.

rozměry: 15 × 15 mm (tab. 56: 5)

Inv. č. 13.398, svisle provrtané válcovité až terčovité jantarové korálky v původně uváděném počtu 615 kusů (dochováno jen 585 kusů). Některé mají silně zkorodovaný povrch nebo jsou mechanicky otěrem poškozeny.

hmotnost: 59,23 g, rozměry: 7 × 5 až 4 × 2 mm (tab. 57: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 13.388–13.391 čtyři otevřené náramky, inv. č. 13.392 úlomek plochého slitku bronzové suroviny, inv. č. 13.393 třicet tenkých úzkých proužků ze zlaté folie, inv. č. 13.399 horní část bronzové jehlice a snad i inv. č. 13.400 slitek bronzoviny.

Hladoměř u Blovic (okr. Plzeň)

V roce 1881 bylo prozkoumáno osm mohylových nekropolí. Nálezy evidované ve sbírce NM daroval NM p. E. hr. Palaffy, tehdejší majitel statku na kterém byly mohyly (*Smolík 1882*).

Mohyla 6

Mohylový násep o průměru 19 m a ve výšce 1,50 m. Obsah byl nejbohatší. Uprostřed hrobu nalezena bronzová jehlice, vedle ní dva náramky, zbytky prstenu z bronzového drátu a jantarový korálek. Ve vzdálenosti asi 1,5 m od těchto nálezů na severovýchodní straně byla bronzová jehlice a dva náramky. Uzké proužky ze zlatého plechu byly rozházeny v rozličné výši (*Smolík 1822*, 10, T. 1)

Nálezy jantarů:

Inv. č. 13.650 diskovitý jantarový korálek ve svém středu svisle provrtaný.

hmotnost: 33 g, rozměry: 62 × 20 mm (obr. 7: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 13.644–13.645 dvě bronzové jehlice, 13.646–13.649 bronzové náramky a 13.651 úzké proužky ze zlatého plechu (obr. 7: 2–6).

Hvoždany (okr. Tábor), revír Hemery

V revíru Hemery bylo rozkopáno a zničeno několik mohylových nekropolí, zmiňovaných ve starší literatuře pod lokalitami Rataje u Bechyně, Radčice na Tábořsku aj. Nálezy evidované ve sbírce NM pocházejí z výzkumů J. L. Píče z let 1894–1897 na kat. ú. obce Hvoždany v poloze Hošková (*Píč 1897*, 1–18, 1899, 1–14; *Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002*, 20).

Mohyla 18

Nálezové okolnosti:

Mohylový násep o průměru 14,10 m a výšce 1,70 m měl tvořit dva metry mocný kamenný věnec a kamenný kužel. Při kopání na jihozápadní straně je uváděn nález bronzových hrotů šípů, od nich asi metr dále k východu v polovině výše kužele „popeliště“. Poblíž bronzových šipek západním směrem byly nalezeny bronzové pukličky a plíšky, východně od šipek ležela bronzová jehlice. Téměř při středu mohylového násypu byly lidské zuby, dvě větší nádoby, miska obsahující popel a uhlí, vedle ní železný nůž, vlevo měla být malá tuhovaná miska a šálek, za nimi „nalezen v popelišti nákrčník. Kostra nebyla nalezena. Jižně od nákrčníku se nacházela dvě železná kopí s tulejí, kus železného udidla a železný kroužek. „Ku straně severní pak rovněž pod kuzelem vyskytl se pěkný jantarový kroužek, jakoby prsten na dětský prst, a konečně zlomek železná dýky s řapem“ (*Píč 1896*). Vzhledem tomu že se jantarový korálek našel na dně mohyly v blízkosti nálezů pozdějšího pohřbu (železný nůž, hroty kopí, tuhované nádoby), nelze ho z jistotou datovat do kultury mohylové.

Popisem zmiňované keramické nádoby nebyly vzhledem k absenci příslušného záznamu v inventárních zápisech NM patrně začleněny do sbírkové

ho fondu (jde o mohyly ze střední doby bronzové s druhotným mladším halštatským-laténským? pohřbem).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 57.526 kulovitá zploštělá jantarová perla s velkým provrtem.

hmotnost: 2,2 g, rozměry: 13 × 22 mm (*tab. 58: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 57.512–57.518 zlomek bronzového hrotu šípu, 57.519–57.520 a 57.521 dvě malé bronzové pukličky a z další pouze zlomek, inv. č. 57.522–57.523 lodkovité, 21 cm dlouhé kování, inv. č. 57.524 bronzová jehlice, inv. č. 57.525 zlomky bronzového nákrčníku z kulaté bronzové tyčinky, inv. č. 57.527–57.528 zlomek železného hrotu kopí s podélným listem a kónickou tulejí, inv. č. 57.529 zlomky železné pasové zápony s plochým šestihranným terčíkem, inv. č. 57.530 zlomky železného eliptického kruhu se stopami nasazeného malého kroužku na obvodu (*tab. 58: 2–18*).

Mohyla 21

Nálezové okolnosti:

Mohylový násep o průměru 9 m a výšce 1 m měl klasickou konstrukci, kamenný věnec, hliněný obal a kamenný kužel. Ve středu kužele byla nalezena bronzová jehlice se dvěma tenkými náramky položenými podél ní. Z dalších nálezů je uváděn bronzový prsten a jantarový korálek.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 57.560 jantarová perla knoflíkovitého tvaru na jedné straně plochá, na druhé mírně klenutá. Je opatřena malým excentrickým otvorem.

hmotnost: 2,2 g, rozměry: 25 × 30 mm (*tab. 59: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 57.556 bronzová jehlice, inv. č. 57.557–57.558 bronzové náramky, inv. č. 57.559 obě spirály z prstenu (*tab. 59: 2–5*).

Mohyla 23

Nálezové okolnosti:

Mohyla o průměru 8 m a výšce cca 1 m. V kamenném kuželu byly nalezeny dva jantarové korálky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 57.561 téměř kulovitá jantarová perla s mírně kónickým vrtáním ve směru delší osy.

hmotnost: 2,3 g, rozměry: 15 × 15 cm (*tab. 56: 9*)

Inv. č. 57.562 zlomky části jantarové perly podobné č. 57.561.

hmotnost: 2,21 g, rozměry: 13 × 17 mm (*tab. 56: 6–8*)

Velká Dobrá (okr. Kladno)

Mohylové pohřebiště ze střední až mladší doby bronzové zkoumané v letech 1890 a 1891 profesorem J. L. Píčem z NM Praha a J. Szombathym z DPM Vídeň (*Píč 1892, 481–502, T. XX.; Hrala 1973: 56–57*).

Mohyla 4

Nálezové okolnosti:

Mohylové těleso o průměru 8 m a jen asi 0,50 m vysoké. Ve středové části „pod kuželem odkryto popeliště“ a pod ním vypálená hlína. Při západní straně „popeliště“ byl nalezen jeden zlomený a jeden celý náramek, poblíž nich ležela bronzová jehlice, od jižní strany této situace pocházejí ještě dva další bronzové náramky. O něco hlouběji, téměř uprostřed mohyly, byly v „popelišti“ jantarové korálky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.276 rekonstruovaný náhrdelník, který tvoří tři ploché čtyřúhelníkové a třikrát příčně provrtané jantarové korálky, z nichž dva jsou opatřeny malým provrtaným ouškem a zbývající má ve stejném místě jen výčnělek, a 23 menších soudkovitých korálků různé velikosti.

hmotnost: 11,93 g, rozměry: 42 × 16, 42 × 17, 30 × 15 mm, 9 × 5, 5 × 3 až 7 × 3 mm (*tab. 60: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 48.271 bronzová jehlice, inv. č. 48.272–48.275 čtyři bronzové náramky v různém stavu dochování (*tab. 60: 2–7*).

Řepeč (okr. Tábor)

Mohylové pohřebiště v lese zvaném Atlas, které bylo z části zkoumané J. L. Píčem v roce 1897 (*Píč 1898, 1*).

Mohyla 3

Nálezové okolnosti:

Mohyla v průměru 8 m s kamenným věncem po obvodu. Pod středem kuželovitého násypu byl nalezen pohřeb (spálené kůstky a popel) uložený jen v zemi. U zbytků po kremaci ležely dosti těsně vedle sebe bronzový prsten, dva náramky a jehlice, směrem S–J byly za sebou ještě tři prsteny a dvě miskovité nádoby.

Nález jantarů:

Inv. č. 48.292 hnědočerný jantarový korálek nízkého kónického těla, na obou základnách kónicky navrtaný.

hmotnost: 7,57 g, rozměry: 37 × 10 mm (*tab. 59: 6*)

Další nálezy:

Inv. č. 48.286 bronzový náramek, inv. č. 48.287 bronzový náramek, inv. č. 48.285 bronzová jehlice, inv. č. 48.288–48.291 čtyři bronzové prsteny stejného typu, inv. č. 48.293–48.294 dvě mísy na nožce (*tab. 59: 7–10, tab. 61: 9–10*).

4. Mladší doba bronzová

4.1 Milavečská kultura

Přeštice (okr. Plzeň-jih)

Soubor předmětů vedených v inventárních knihách NM se shodnými a velmi stručnými údaji o místě původu a způsobu i době jejich získání do muzejní

sbírkou, tj. lokalita „Přeštice, nal. při regulaci (patrně toku řeky Úhlavy) pod Skalou“, „Daroval Ing. Volf 21. VI. 1905“. Není zřejmé, zda jde o hrobový nález nebo depot. V inventáři jsou nálezy zařazeny do období milavečské kultury (Šaldová 1981, 93–152).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 13.330 osm jantarových korálků vesměs soudkovitého tvaru, jen jeden má boční stěny konkávní. Vodou porušený povrch je u některých otlučen nebo ve velkých kusech odražen.

hmotnost: 66,15 g, rozměry: 38 × 30 až 22 × 20 cm (tab. 61: 1–8)

Další nálezy:

Inv. č. 13.326–13.329 dvě dvojice bronzových náramků.

4.2 Knovízská kultura

Jenišovice (okr. Mělník)

Nálezové okolnosti:

Jantarové korálky z velkého hromadného nálezu bronzových předmětů a jednoho železného kroužku objeveného roku 1897 v lomu na úpatí Jenišovického vrchu. Kovové věci – šálkovité nádoby, nášivky, kroužky, prsteny, štítové spony, srpy, nůž, náramky, nákrčníky, zlomky bronzů a jantarové korálky byly uloženy ve velké zásobní nádobě (Pič 1897, 693–702; Kytlicová 1959, 120–157). Depot je časově řazen na přelom mladší a pozdní doby bronzové, a to do doby knovízské kultury.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 16.149 podlouhlý, olivovitý, na průřezu oválný jantarový korálek s podélným otvorem.

hmotnost: 0,73 g, rozměry: 18 × 9 mm (tab. 62: 1)

Inv. č. 16.150 dva podobné jantarové korálky (t.j. jako inv. č. 16.149), silně porušené.

hmotnost: 1,38 g, rozměry: 18 × 10 a 17 × 12 mm (tab. 62: 2–3)

Další nálezy:

Inv. č. 15.947–16.066 bronzové knoflíky (57 ks); inv. č. 16.067–16.070 proužky z bronzového plechu, inv. č. 6.071–16.109 bronzové spirálky, inv. č. 16.110 až 16.114 bronzové prsteny, inv. č. 16.115–16.121 bronzové nákrční kruhy, inv. č. 16.122–16.123 dva bronzové srpy, inv. č. 16.124 bronzový terč, inv. č. 16.125 bronzová tyčinka, inv. č. 16.126 bronzová tyčinka, inv. č. 16.127–16.130 bronzové náramky, inv. č. 16.131 bronzový nůž, inv. č. 16.132 bronzová štítovitá spona, inv. č. 16.133 bronzová spirála asi z předchozí spony, inv. č. 16.134 bronzová štítovitá spona, inv. č. 16.135 zkroucený bronzový drát, inv. č. 16.136–16.147 koflíky z bronzového plechu, inv. č. 16.148 bronzový terč, inv. č. 16.151 bronzový prsten a inv. č. 16.152 železný kroužek (tab. 62: 17; T. 63: 1–11).

4.3 Piliňská kultura

Dreveník, obec Žehra (Slovenská republika)

Nálezové okolnosti:

Depot cca 220 předmětů z bronzů, jantaru, kamene, ale i olova a skelné pasty z období piliňské kultury, objevený při výzkumu NM na Slovensku v roce 1931 (Neustupný 1939).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 43.032 podlouhlý, olivovitý, a podélně provrtaný jantarový korálek s profilovanými boky. Část nahoře odlomena.

hmotnost: 0,74 g, rozměry: 17 × 10 mm (tab. 63: 12)

Inv. č. 43.033 plochý, kulovitý, nepravidelný a uprostřed provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,59 g, rozměry: 16 × 15 × 5 mm (tab. 63: 13)

Inv. č. 43.036 43.038, 43.039, 43.040, 43.041 až 43.045, 43.049, 43.050, 43.052, 43.056 čtrnáct provrtaných jantarových nepravidelných kulovitých korálků různé velikosti a šest podobných bez inv. č.

hmotnost: inv. č. 46.036: 0,09 g; inv. č. 43.038: 0,13 g; inv. č. 43.039: 0,10 g; inv. č. 43.040: 0,18 g; inv. č. 43.041: 0,10 g; inv. č. 43.042: 0,25 g; inv. č. 43.043: 0,10 g; inv. č. 43.044: 0,19 g; inv. č. 43.045: 0,25 g; inv. č. 43.049: 0,31 g; inv. č. 43.050: 0,47 g; inv. č. 43.052: 0,20 g

hmotnost: korálky bez inv. č.: 0,13 g, rozměry: 19 × 10 mm až 6 × 4 mm (tab. 63: 14–42)

5. Mladší doba halštatská

5.1 Bylanská kultura

Bylany (okr. Kolín)

Jáma

Nálezy jantarů:

Inv. č. 110.049 provrtaný kulovitý jantarový korálek. hmotnost: 1,7 g, rozměry: 10 × 14 mm (tab. 63: 43)

Hrob 3

Nálezy jantarů:

Inv. č. 110.611–110.620 jantarový náhrdelník.

hmotnost: 2,80 g, rozměry: 24 × 10 až 5 × 7 mm (tab. 63: 44)

Další nálezy:

Inv. č.: 110.610 železný nůž (tab. 63: 45).

Hrob XXIX

Nálezy jantarů:

Inv. č. 110.530 šedesát soudkovitých jantarových korálků různé velikosti a drobné zlomky dalších.

hmotnost: 3,04 g, rozměry: 6 × 7 až 4 × 2 mm (tab. 64: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 110.531–110.533 tři náramky, inv. č. 110.534 až 110.546 tři náramky, inv. č. 110.547 bronzový

ovál, inv. č. 110.548–110.552 zlomky bronzových tyčinek, inv. č. 110.553–110.557 pět bronzových kroužků, inv. č. 110.558–110.559 dva bronzové kroužky, inv. č. 110.560 zlomek železné tyčinky, inv. č. 110.561 zlomky bronzů, inv. č. 110.562 zlomky železa, inv. č. 563 zlomky bronzových kroužků, inv. č. 110.564–110.565 dva otevřené bronzové kroužky (*tab. 64: 2–33; tab. 65: 11–20*).

Praha 6 – Střešovice (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Předměty údajně pocházející z kostrového hrobu nalezeného v prostoru cihelny Hubálka, které byly zakoupeny do NM roku 1908. Údaje v inventární knize: „Kostrový hrob; Prag-Streschowitz – Hubalhof (Praha-Střešovice – Na Hubálce)“ a ostatní zjistitelné okolnosti shrnuje naposledy práce v Památkách archeologických z roku 1999 (*Fridrichová – Koutecký – Slabina 1999, 323, Abb. 2*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 66.884–66.885 dvě provrtané jantarové perly nízkého kroužkovitého tvaru.

hmotnost: 0,13 a 0,1 g, rozměry: 4 × 7 mm a 3 × 7 mm (*tab. 65: 3–4*)

Inv. č. 66.882 zlomek plochého jantarového závěsku, který je třikrát provrtán.

hmotnost: 0,84 g, rozměry: 12 × 13 mm (*tab. 65: 2*)

Další nálezy:

Inv. č. 66.878 bronzový náramek, inv. č. 66.879 bronzový náramek, inv. č. 66.880 obdélný tenký kostěný „závěsek“, inv. č. 66.881 zlomek závěsku podobného předchozímu, inv. č. 66.883 malý kroužek z hranaté bronzové tyčinky.

5.2 Slezskoplatěnická kultura

Platěnice (okr. Pardubice)

Eponymní pohřebiště s hroby mladší až pozdní doby halštatské (HaC–HaD/LA?), ale i z mladší doby bronzové, zkoumané roku 1901 *J. L. Pičem* (1903, 467–508, 1905, 53–88), roku 1926 *J. Böhmem* ze Státního archeologického ústavu v Praze (cf. *Vokolek 1993*) a v letech 1998–1999 *V. Vokolkem* z VČM Hradec Králové. Celkem je uváděno přes 300 hrobů. Na základě nálezů evidovaných v inventárních knihách NM a publikovaných informací nelze zatím stanovit náplň jednotlivých hrobových celků. Dochované nálezy v NM však byly v současné době nově zpracovány. Níže uvedené nálezy jantarů a zjištěné podrobnosti vycházejí jen z údajů v inventárních knihách NM.

Hrob 32

Nálezy jantarů:

Inv. č. 110.260 provrtaný kuželovitý korálek.

hmotnost: 10,58 g, rozměry: 31 × 19 mm (*tab. 65: 1*)

Žárový hrob

Nálezové okolnosti:

Skupina předmětů uváděná v inventáři NM se shodnými průvodními údaji: „Plátenice, žárové hroby; Kopali: Dr. Píč a Landa; V pracovně nalezeno“.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 17.992 provrtaný plochý jantarový korálek (chybí?).

Další nálezy:

Inv. č. 17.988 bronzová destičková hlavice a část železného dřívku jehlice, inv. č. 17.989 bronzová destičková hlavice jehlice, inv. č. 17.990 bronzový kroužek, inv. č. 17.991 bronzová jehlice.

5.3 Kultura mohylová doby halštatské?

Křepice (okr. Strakonice?)

Inv. č. 111.322 jantarový korálek (chybí).

6. Doba laténská

Hrádek (obec Manětín, okr. Plzeň-sever)

Nálezové okolnosti:

Lokalita dříve uváděna pod názvem Manětín-Hrádek nebo Hrádek u Manětína. Rozsáhlá nekropole z období Ha C/D-LT A v poloze „Na hroboch“, zkoumaná po roce 1964. Z celkového počtu odkrytých 226 hrobů byly jantarové artefakty nalezeny v šesti z nich. Kromě jantarových předmětů z hrobu č. 38 je popis ostatních nálezů převzat z inventárních záznamů NM a nálezové zprávy vedoucí výzkumu *dr. E. Soudské (1994)*. Předměty nebyly pro zpracování dostupné.

Hrob 13

Nálezové okolnosti:

Hrob s kamenný krytem. V jeho SZ rohu byla lahovitá nádoba, JV od ní ve středu hrobu ležely střepy hrncovité amfory a misky, při jejich východní straně modré skleněné korálky, jantarový kroužek, jantarový korálek a železná zápona (ArÚ, Nálezová zpráva č.j. 5918/68).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 250.059 plochý jantarový kroužek, průměr 0,18 cm (nenalezen).

Inv. č. 250.060 kulovitý jantarový korálek, průměr 0,10 cm (nenalezen).

Další nálezy:

Inv. č. 250.056–250.057 zlomky keramiky, inv. č. 250.058 skleněné perly v počtu 24 kusů, inv. č. 250.061 železná zápona.

Hrob 38

Nálezové okolnosti:

Nepravidelná hrobová jáma s kamenným obložním, ve které byl pohřben dospělý jedinec. Mezi

kameny se vyskytovaly střepy nádob, další střepy byly nalezeny ve výplni hrobu spolu se zlomky železného kroužku, železnou tyčinkou a jantarovým prstencem. Ve středové části hrobové jámy se nacházela poklopená nádobka, východně od ní zlatý kroužek a na sever od něho kroužek železný (ArÚ, Nálezová zpráva č.j. 5918/68).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 250.179 jantarový prsten.

hmotnost: 1,2 g rozměry: průměr vnější 19 cm, průměr vnitřní 10 mm (tab. 65: 5)

Další nálezy:

Inv. č. 250.176 miska, inv. č. 250.177 zlomky keramiky ze stejné mísy, inv. č. 250.178 zlomky keramiky, inv. č. 250.180 železný kroužek, inv. č. 250.181 kroužek ze zlatého drátu, inv. č. 250.182 zlomek železné tyčinky, inv. č. 250.183 dva úlomky železa (tab. 65: 6–10).

Hrob 66

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma obdélného půdorysu s kostrou dítěte. V jejím JZ rohu stála neporušená miska, SV a V od ní ležely střepy další misky, přibližně ve středu hrobu byl nalezen jantarový závěsek. Proplavením hrobové výplně získána část železné spony a tyčinkovité železné úlomky (ArÚ, Nálezová zpráva č.j. 5256/69).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 250.294 zlomek jantarového závěsku s otvorem.

rozměry: 3 × 28 mm (nenalezeno)

Další nálezy:

Inv. č. 250.289 miska zdobená kolkovanými kroužky, inv. č. 250.290 přepálený zlomek železa, inv. č. 250.291–250.292 zlomky keramiky, inv. č. 250.293 zlomek železné tyčinky, inv. č. 250.295–250.296 zlomky železné tyčinky, inv. č. 250.297 zlomky spony.

Hrob 74

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma s pohřbem dospělého jedince uzavřená kamenným krytem. U severní stěny ležely zbytky dřevěné desky a na jejím povrchu drobné bronzové terčíky s nýty. Maskovitá spona nalezena v hlinité výplni u východní stěny v jižní části, u západní stěny se vyskytovaly keramické milodary, mísa a lahvovitá nádoba. V hlinité výplni u jižního úseku východní stěny byla nalezena unikátní bronzová maskovitá (antropomorfní) spona (ArÚ, Nálezová zpráva č.j. 5256/69).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 250.328 bronzová spona samostřílové konstrukce s lučikem v podobě postavy muže, která byla zdobena jantarem (zachovány pouze 4 zbytky v dekoraci prsou), kolkovanými soustřednými kroužky a jemným rýžkami (obr. 2).

Další nálezy:

Inv. č. 250.326 hluboká miska, inv. č. 250.327 zlomky keramiky stejně nádoby, inv. č. 250.329 bronzové terčíky, inv. č. 250.333 dřevo s otvorem.

Hrob 196

Nálezové okolnosti:

Velká hrobová jáma obdélného půdorysu s kamenným krytem. Po odebrání první vrstvy kamenů byly nalezeny střepy lahvovité nádoby a mísy, západně od nich dva ploché železné kroužky, při JZ okraji hrobu zlomky dvou bronzových spon. V severní části hrobu byly nalezeny dvě oválné jámy a v nich železné hřebíky a zlomky železné tyčinky, zhruba ve středu hrobové jámy stály dvě nádoby, do kterých byl původně uložen žárový pohřeb snad malého dítěte spolu se zbytky spon, zlomkem jehlice a se zlatem plátovaným jantarovým terčíkem (ArÚ, Nálezová zpráva č.j. 9364/75).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 250.918 zlatem plátovaná jantarová perla na železné podložce, průměr 22 mm (nenalezeno).

Další nálezy:

Inv. č. 250.831 lahvovitá nádoba, inv. č. 250.832 hluboká mísa, inv. č. 250.833 okrajový stěp, inv. č. 250.834–250.872 různé zlomky železných tyčinek, hřebíků a kroužků, inv. č. 250.873–250.900 zlomky železných hřebíků, trubiček atd., inv. č. 250.901 zlomky keramiky, inv. č. 250.902–250.903 zlomky spony, železných tyčinek, inv. č. 250.904–250.906 zlomky bronzových spon, inv. č. 250.907–250.910 železné faléry, inv. č. 250.911–250.917 zlomky železných falér, hřebíků a tyčinek.

Hrob 215

Nálezové okolnosti:

Hrob s kamenným krytem, ve kterém se nepodařilo najít žádné ostatky pohřbeného jedince. Z hrobové výbavy byly nalezeny u JV rohu hrobové jámy drobný zlatý kroužek, při západní stěně střepy ze tří nádob, V od nich zlomek železného nože a ve středové části dva železné kroužky. Proplavením hrobové výplně získány drobné zlomky korálků a fragment bronzového náramku (ArÚ, Nálezová zpráva č.j. 9365/75).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 250.976 zlomky jantarového kroužku a fragmenty z tmavšího i světlejšího modrého skleněného korálku (nenalezeno).

Další nálezy:

Inv. č. 250.970 otevřený zlatý kroužek, inv. č. až 250.972–250.9723 zlomek ze dvou železných kroužků, inv. č. 250.974 část železného nože, inv. č. 250.975 zlomek bronzového náramku, inv. č. 250.977 zlomky lahvovité nádoby, inv. č. 250.978 lahvovitá nádoba, inv. č. 250.979 střepy mísy, inv. č. 250.980 střepy pravděpodobně hrncovité nádoby.

Stradonice (okr. Beroun)*Nálezové okolnosti:*

Jantarové předměty s udávaným původem z oppida „Hradiště u Stradonic (Beroun)“ byly do sbírek NM zakoupeny od několik sběratelů. Při jejich revizi a vyhodnocení bylo zjištěno, že inventární čísla na předmětech neodpovídají v několika případech číslům v inventárních knihách, nebo se ve sbírce vykytují předměty jak bez inventárních čísel, tak s duplicitními inventárními čísly (*tab. 66: 1–15; tab. 67: 1–25; tab. 68: 1–22*).

Jantarové předměty zakoupené od Ing. Dr. F. X. Cacha, který je však získal od kladenského hodináře Lorbera.*Nálezy jantarů:*

Inv. č. 80.086 mírně poškozený bochníčkovitý jantarový korálek.

hmotnost: 0,6 g, rozměry: 11 × 7 mm

Inv. č. 80.087 zaoblený terčovitý jantarový korálek.

hmotnost: 0,8 g, rozměry: 14 × 6 mm

Inv. č. 80.088 vodorovně seříznutý jantarový korálek s ostrými hranami.

hmotnost: 0,7 g, rozměry: 12 × 6 mm

Inv. č. 80.129 téměř válcovitý, nepravidelně a nesouměrně odřezaný jantarový korálek s úzkým otvorem ve směru delší osy.

hmotnost: 0,8 g, rozměry: 12 × 9 mm

Inv. č. 80.130 polovina nízkého a širokého válcovitého jantarového korálku.

hmotnost: 2,8 g, rozměry: 24 × 12 mm

Skupina jantarových nálezů, které pocházejí z tzv. „Bergerovy sbírky“.

Inv. č. 80.827–80.844 celkem 18 provrtaných válcovitých jantarových korálků se zkosenou, oblou nebo kolmou hranou.

Inv. č. 80.845–80.847 tři zlomky jantarových korálků stejného typu jako inv. č. 80.126–80.844.

Inv. č. 80.848 velký jantarový korálek válcovitého tvaru s otvorem v místě podélné osy. Hrany má zaoblené, krajové plochy jsou konkávní (dovnitř prohnuté).

rozměry: 22 × 22 mm

Inv. č. 80.849 velký jantarový korálek soudkovitého tvaru s vrtáním v místě podélné osy.

rozměry: 20 × 22 mm

Inv. č. 80.850 zlomek velkého jantarového korálku stejného typu jako inv. č. 80.848.

rozměry: průměr 20 mm

Inv. č. 80.851–80.853 tři kuličky z jantaru.

rozměry: 10 × 10, 12 × 12, 10 × 10 mm

Inv. č. 80.854 podlouhlý válcovitý jantarový korálek s vrtáním v místě podélné osy, poškozen.

rozměry: 19 × 10 mm

Inv. č. 80.855 asi polovina jantarového korálku stejného typu jako inv. č. 80854.

rozměry: 21 × 17 mm

Inv. č. 80.856 jantarový korálek válcovitého tvaru s otvorem v místě podélné osy. Na jednom konci je odlomen.

rozměry: 15 × 8 mm

Inv. č. 80.857 patrně polotovar válcovitého jantarového korálku (bez otvoru).

rozměry: 25 × 10 mm

Inv. č. 80.858–80.859 jantarové korálky podlouhlého osmibokého tvaru s otvorem v místě podélné osy.

rozměry: 15 × 11 a 11 × 14 mm.

Inv. č. 80.860 snad polotovar jantarového korálku kvadratického tvaru.

rozměry: 25 × 10 mm

Inv. č. 80.861 snad polotovar velkého jantarového korálku soudkovitého tvaru.

rozměry: 20 × 21 mm

Inv. č. 80.862 zlomek jantaru válcovitého tvaru.

rozměry: průměr 2,3 cm

Inv. č. 80.863 částečně vybroušený jantarový váleček s otvorem v místě podélné osy – asi nedokončený korálek.

rozměry: 21 × 22 mm

Inv. č. 80.864 atypický úlomek jantaru v tvaru nepravého tetraedru.

rozměry: 35 × 26 mm

Inv. č. 80.865–80.878 kousky jantaru opracované do tvaru kávových zrněk – nejspíše vložky do prstenu.

rozměry: 1,9 × 1,6 × 0,6, 2,1 × 1,1 × 0,8, 1,7 × 1,35 × 0,7 cm

Inv. č. 81.584 velký prsten z bronzového hraněného proužku s ozdobnou jantarovou vložkou protáhlého vejčitého tvaru, vykládanou uprostřed zlatou půlměsíčitou fólií (nenalezen).

Inv. č. 81.599 bronzový prsten ze slabé tyčinky a s masivním elipsovitém lůžkem, do kterého je zalepena jantarová vložka (zalepení pravděpodobně recentní).

hmotnost prstenu: 1,6 g, rozměry vložky: 9 × 7 mm

Inv. č. 81.602 železný prsten s jantarovou vložkou (nenalezen).

rozměry: průměr 26 mm

Inv. č. 81.603 obdobný železný prsten jako inv. č. 81.602 (nenalezen).

rozměry: průměr 20 mm

Inv. č. 81.605 část železného prstenu stejného typu jako č. inv. 81.575–81.578. Zachována jantarová perla (nenalezen).

rozměry: průměr 25 mm

Inv. č. 81.606 část železného prstenu hruškovitého tvaru s jantarovou vložkou.

hmotnost prstenu: 4,69 g, rozměry vložky: 16 × 11 mm

Inv. č. 81.608 část železného prstenu stejného typu jako č. inv. 81.602 (nenalezen). Jantarová perla odloupaná?

rozměry: průměr 1,9 cm

Skupina jantarů, která pochází z tzv. „Sbírký Buchtelovy (dříve Mikšovy)“.

Inv. č. 26.439 malý provrtaný jantarový korálek.

hmotnost: 0,5 g, rozměry: 10 × 5 mm

Jantarový předmět, který NM daroval Dr. K. Hlávka. Inventární kniha v kolonce *Původ* uvádí „Stradonitz-Stradonice (Ger. Bez. Pürglitz-Křivoklát)“.

Nález jantarů:

Inv. č. 66.164 zlomek ozdoby (?) z jantaru (nenalezeno).

Ptení (okr. Prostějov)

Nálezové okolnosti:

Kolekce jantarových předmětů, kterou mělo NM získat formou daru od Ed. Krizdy. Jako místo původu je vedena obec „Pten-Ptení (Ger. Bez. Plumenau-Plumlov)“. Níže uvedené popisy sbírkových předmětů jsou převzaty z inventárních knih NM, neboť v originále nebyly věci dostupné.

Nález jantarů:

Inv. č. 65.808 okrouhlá silná jantarová perla s malým kulatým otvorem, průměr 2,7 cm (nenalezeno, rozměry podle inv. knihy). Inv. č. 65.809 okrouhlá silná jantarová perla s malým kulatým otvorem, průměr 2,7 cm (nenalezeno, rozměry podle inv. knihy).

Inv. č. 65.810 okrouhlá silná jantarová perla s malým kulatým otvorem. Povrch silně poškozen, průměr 2,7 cm (nenalezeno, rozměry podle inv. knihy).

Inv. č. 65.811 okrouhlá, nahoře a dole oploštělá jantarová perla s malým kulatým otvorem. Povrch poškozen, průměr 2,4 cm (nenalezeno, rozměry podle inv. knihy).

7. Doba římská

Stehelčeves (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

V inventárních knihách NM je pod inv. číslu 46.643–46.657 zapsáno 15 předmětů s uváděným původem „Stehelčeves, žárové hroby římské“, které se roku 1936 dostaly do muzea jako součást sbírky MUDr. Jana Axamita. Hrobové celky nelze rekonstruovat.

Nález jantarů:

Inv. č. 46.644 soudkovitý jantarový korálek.

hmotnost: 5,82 g, rozměry: 23 × 22 mm (*tab. 69: 6*)

Další nálezy:

Inv. č. 46.643 hliněný přeslen nebo korálek, inv. č. 46.645 bronzový slitek, inv. č. 46.646–46.649 části různých (?) bronzových nádob, inv. č. 46.650 až 46.456 různé železné předměty nebo jejich části, inv. č. 46.657 bronzová přezka.

Žvoleňves (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

Hrob nalezen při stavbě cukrovaru ve Zvoleňvesu prozkoumaného J. Felcmanem. Kostra ležela na zádech ve směru od SZ–JV, lebka byla rozpadlá, levá ruka spočívala v klíně, pravá na dolejší části prsou. Pohřbený měl na každém rameni sponu, kolem krku náhrdelník a druhé dvě spony ležely na prsou (*Schmidt 1896, 281*).

Nález jantarů:

Inv. č. 51.382 pravděpodobně jen zbytek honosného náhrdelníku složeného z provrtaných kostěných kroužků, který jsou prostrídány skleněnými korálky. Uprostřed byl knoflíčkovitý jantarový korálek. hmotnost jantaru: 8,93 g, rozměry: 15 × 15 mm (*tab. 69: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 51.378–51.379 dvě železné spony, 51.380–51.381 dvě oválné stříbrné spony (*tab. 69: 2–4*).

Žatecko

Nálezové okolnosti:

Podle zápisů v inventární knize NM byl níže uváděný předmět inventární zakoupen od Karla Chaury, starožitníka v Praze II. Jako naleziště napsáno je „Žatecko“.

Nález jantarů:

Inv. č. 20.616 náhrdelník z 43 kulovitých jantarových korálků.

hmotnost: 7,54 g, rozměry: 13 × 9 až 4 × 4 mm (*tab. 69: 5*)

8. Doba stěhování národů

Praha 8 – Dolní Chabry (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Soubor předmětů evidovaných v inventární knize NM jako obsah „Pozdně římského kostrového hrobu vinařického stupně, porušeného roku 1952 při výkopu kanalizace ve Spořické ulici nalezeného“. Do sbírek NM byl zařazen v roce 1953 po převzetí od nově ustaveného ArÚ ČSAV v Praze (*Rataj 1953, 30–32, 41–42, 132, 139*).

Nález jantarů:

Inv. č. 83.338 jantarový korálek nepravidelného bochníčkovitého tvaru.

rozměry: 14 × 12 × 5 mm (*tab. 70: 1*)

Inv. č. 83.339–83.340 dva ploché terčovitě jantarové korálky.

rozměry: 9 × 8 × 3 a 7 × 72 mm (*tab. 70: 2–3*)

Inv. č. 83.341 jantarová perla hruškovitého tvaru s horní části ve tvaru houby.

rozměry: 21 × 12 × 11 mm (*tab. 70: 4*)

Inv. č. 83.342 hruškovitý jantarový korálek obdobný jako inv. č. 83.341.

rozměry: 20 × 13 × 9 mm (*tab. 70: 5*)

Inv. č. 83.343 hruškovitý jantarový korálek obdobný jako inv. č. 83.341.

rozměry: 18 × 14 × 11 mm (*tab. 70: 11*)

Inv. č. 83.344 hruškovitý jantarový korálek obdobný jako inv. č. 83.341.

rozměry: 20 × 14 × 9 mm (*tab. 70: 6*)

Inv. č. 83.345–83.347 tři prakticky téměř stejné hruškovité jantarové korálky obdobné jako inv. č. 83.341. Poslední dva výrazněji poškozeny (*tab. 70: 8, 9*).

rozměry: všechny cca 16 × 8 × 8 mm

Inv. č. 83.348 plochý hruškovitý korálek z jantaru. Lehce vyklenutá dolní část je od prismatické horní oddělena nízkým prohnutým krčkem.

rozměry: 15 × 13 × 7 mm (*tab. 70: 14*)

Inv. č. 83.349 jantarový korálek obdobný jako inv. č. 83.348

rozměry: 12 × 10 × 8 mm (*tab. 70: 15*)

Inv. č. 83.350 devět zlomků hruškovitých jantarových korálků.

rozměry: 9 × 7 × 5 mm, 11 × 13 × 6 mm, 13 × 9 × 5 mm, 11 × 10 × 8 mm, 11 × 8 × 7 mm, 13 × 11 × 7 mm, 12 × 13 × 6 mm, 11 × 17 × 9 mm, 7 × 10 × 5 mm (*tab. 70: 7, 12, 13, 16, 17, 19–20, 22, 23*)

Další nálezy:

Inv. č. 83.330–83.331 dvojdílné bronzové spony, inv. č. 83.332 jehla z oblé bronzové tyčinky, inv. č. 83.333 bronzový kroužek, inv. č. 83.334–83.335 bronzové kroužky, inv. č. 83.336 zbytek železného vědrovitého závěsku, inv. č. 83.337 drobný kroužek, inv. č. 83.351–83.372 skleněné korálky (*tab. 70: 18, 21, 24–26; tab. 71: 1–13; tab. 69: 7–11*).

Praha 8 – Libeň, poloha „Na Košince“ (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Do Národního muzea v Praze roku 1892 V. Požáreckým získaná část předmětů z rozrušeného hrobu (dvojhrobu nebo dvou hrobů) z místa stavby prádelny v Praze-Libni, „Na Košince“ (*Piř 1892, 156, 157; Svoboda 1965, 260, T. XXXIII*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.103 knoflíkovitý jantarový korálek nízkého dvojkónického těla se seříznutým lomem. Značně zvětřalý povrch je poškozen.

hmotnost: 2,05 g, rozměry: 20 × 20 mm (*tab. 72: 2*)

Další nálezy:

Inv. č. 51.097–51.098 dvě stříbrné spony, inv. č. 51.099–51.100 dvě malá obdélná plochá stříbrná kování, inv. č. 51.101 nákrčník ze stříbrného drátu, inv. č. 51.102 náramek ze stříbrné tyčinky (*tab. 72: 1, 3, 4–7*).

Praha 6 – Podbaba, Meilbekova cihelna (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Část nálezů z rozsáhlého kostrového pohřebiště v prostoru hliníku někdejší Meilbekovy cihel-

ny v Praze-Podbabě. Kromě ojedinělých věcí ze soukromých sbírek jsou ve sbírce NM evidovány jednak nálezy získané v daném místě roku 1890 archeologickým výzkumem J. L. Piře – konkrétně jde o předměty ze 40 kostrových hrobů orientovaných ve směru Z–V, jednak nálezy získané z rozrušených hrobů po Piřově výzkumu (*Piř 1892, 633; Svoboda 1965, 261–265, T. XLVI–XLI*).

Kostrový hrob 3

Nálezové okolnosti:

Natažená kostra. „Při levé straně hlavy šedočerná nádobka, při obojím boku kostry po straně pozlacené spony, a při krku sedm jantarových korálků“ (*Svoboda 1965, 262*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.132 jantarový kulovitý korálek. Zvětřalý povrch poškozen (*tab. 73: 1*).

Inv. č. 51.133 mírně zploštělý kulovitý jantarový korálek s kruhovitým svislým otvorem.

Inv. č. 51.134 hranolovitý jantarový korálek s otvorem v podélné ose.

hmotnost všech dohromady: 11,91 g, rozměry: 7 × 1 × 10 mm, 11 × 10 mm?

Další nálezy:

Inv. č. 51.131 nádobka, inv. č. 51.135–51.137 skleněné korálky (*tab. 73: 2–4*).

Kostrový hrob 13

Nálezové okolnosti:

Kustod NM obsah hrobu jen zaznamenal v knize přírůstků.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.165 jantarový korálek knoflíkovitého těla. hmotnost: 3,88 g, rozměry: 24 × 20 mm (*tab. 73: 5*)

Inv. č. 51.166 jantarový korálek knoflíkovitého těla. hmotnost: 1,64 g, rozměry: 18 × 17 mm (*tab. 73: 6*)

Další nálezy:

Inv. č. 51.167 hliněný přeslen, inv. č. 51.168 zlomek železné přezky, 51.169 nádoba (*tab. 73: 7–8*).

Kostrový hrob 21

Nálezové okolnosti:

Podle vyprávění dělníků měla kostra na prsou množství korálků (skleněných a jantarových) a provrtaný psí zub. U pravého kolena dvě nádobky. Mezi nádobkami dva hřebeny s pouzdem. Pod hřebeny nalezeny korálky. Bez údajů, kde ležely, byly nalezeny ještě bronzová přezka a dvě přezky ze stříbrné tyčinky (*Svoboda 1965, 262*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.209 jantarový korálek nízkého kroužkovitého těla.

hmotnost: 0,71 g, rozměry: 15 × 14 mm (*tab. 74: 1*)

Inv. č. 51.210 jantarový korálek nízkého prstencového hraněného těla (nenalezen).

Inv. č. 51.211 jantarový korálek kónického těla.

hmotnost: 0,75 g, rozměry: 13 × 14 mm (*tab. 74: 2*)

Další nálezy:

Inv. č. 51.186 nádoba, inv. č. 51.187 nádoba, inv. č. 51.188 rekonstruovaný (?) náhrdelník z drobných hnědých soudkovitých a modrých trubičkovitých skleněných korálek, mezi nimiž visí provrtaný zvířecí zub (nenalezeno), inv. č. 51.189 kostěný hřeben, inv. č. 51.190 pouzdro pro hřeben, inv. č. 51.191 bronzová přezka, inv. č. 51.192–51.193 dvě přezky z oblé stříbrné tyčinky, inv. č. 51.194 bronzová přezka, inv. č. 51.195–51.208 skleněné korálky, inv. č. 51.212–51.219 korálky ze skleněné pasty (tab. 74: 3–21; tab. 75: 1–2, 2a; tab. 76: 1–3).

Kostrový hrob 22

Nálezové okolnosti:

U kostry za hlavou nalezen trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí, podél hlavy hnědočerná nádoba, u krku tři korálky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.225 nízký válcovitý jantarový korálek.
hmotnost: 0,74 g, rozměry: 10 × 10 × 5 mm (tab. 76: 4)

Další nálezy:

Inv. č. 51.220–51.221 nádoby, inv. č. 51.222 kostěný hřeben, inv. č. 51.223–51.224 korálky ze skleněné pasty (tab. 76: 5–9).

Kostrový hrob 40

Nálezové okolnosti:

Hrob byl vyloupen. Nalezena stříbrná pozlacená spona 10 cm nad kostrou. Při holenních kostech velký jantarový korálek. U hlavy nalezena nádoba. U pravé nohy kostěný hřeben.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.264 velký jantarový korálek dosti zploštělé kulovitého tvaru.
hmotnost: 47,48 g, rozměry: 55 × 31 mm (tab. 76: 10)

Další nálezy:

Inv. č. 51.261 stříbrná pozlacená spona, inv. č. 51.262 nádoba, inv. č. 51.263 trojdílný kostěný hřeben.

Zničené hroby

Nálezy jantarů:

Inv. č. 51.314 nízký válcovitý jantarový korálek s asymetricky umístěným otvorem.
rozměry: 28 × 15 mm (tab. 73: 13)

Inv. č. 51.315 černožlutý jantarový korálek dvojkónického těla se zaobleným lomem.

hmotnost: 2,81 g, rozměry: 13 × 13 mm (tab. 73: 11)

Inv. č. 51.322 červenohnědý nízký jantarový korálek nepravidelného kroužkovitého těla se širokým otvorem.

hmotnost: 1,08 g, rozměry: 15 × 17 mm (tab. 73: 12)

Inv. č. 51.336 polovina plochého oště čokovitěho jantarového korálku.

hmotnost: 0,32 g, rozměry: 12 × 13 mm (tab. 73: 10)

Inv. č. 51.332 bochníčkovitý jantarový korálek s oploštělou baňatostí.

hmotnost: 15,18 g, rozměry: 37 × 39 mm (tab. 73: 9)

Světec (okr. Teplice)

Nálezové okolnosti:

Kolekce předmětů pocházejících podle inventárních knih NM od obce „Světec u Bíliny“ z „rozrušeného pohřebiště“ (*Piř 1905*, 338 a další). Do sbírek muzea měly být zakoupeny. Někdy jsou uváděny spolu s předměty, u kterých je u místa původu ještě poznamenáno „Důl Valerie“, jako nálezy z jednoho hrobu (*Svoboda 1965*, 274–275, T. CX).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 50.805 velký pískově hnědý jantarový korálek nízkého dvojkónického těla se zaobleným lomem.

hmotnost: 34,98 g, rozměry: 51 × 19 mm (tab. 77: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 50.797–50.798 dvě stříbrné spony, inv. č. 50.799 stříbrný cedníček, inv. č. 50.800 stříbrné kování ve tvaru ryby, inv. č. 50.801–50.802 bronzový náramek a část dalšího, inv. č. 50.803 část železného nože, inv. č. 50.804 bronzová přezka, inv. č. 50.806 závěsek z ulity mlže *Cypraea*, inv. č. 50.807 části trojdílného kostěného hřebene, inv. č. 51.397 bronzová perla, inv. č. 51.398–51.399 dvě zdobené perly ze zlatého plechu, inv. č. 51.401–51.402 dva skleněné korálky (tab. 77: 2).

Úherce (okr. Louny)

Nálezové okolnosti:

Náhodný nález hrobu při kopání hlíny v roce 1885 u obce Úherce. Rakev nalezena asi 2 metry pod povrchem, nebyla ničím obložena. V hlíně na hrudi kostry nalezeny čtyři korálky a dvě pozlacené stříbrné spony, pravděpodobně v oblasti krku 10 zlatých závěsků z náhrdelníku. Z blíže neudané polohy pocházejí dvě malé stříbrné přezky, dva esovité stříbrné závěsky a čtyři stříbrné úlomky. Asi 30 cm za hlavou kostry byly hliněná nádoba a skleněná miska (*Smolík 1886*, 321–326, T. XIII; *Svoboda 1965*, 277, T. XXXI).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 50.794 mírně soudkovitý korálek z temně červeného jantaru.

hmotnost: 1,85 g, rozměry: 15 × 15 mm (tab. 78: 1)

Inv. č. 50.795 plochý soudkovitý korálek nepravidelného mírně zaobleného těla.

hmotnost: 0,8 g, rozměry: 14 × 6 (4) mm (tab. 78: 2)

Další nálezy:

Inv. č. 50.774 nádoba, inv. č. 50.775–50.776 dvě stříbrné spony, inv. č. 50.777 stříbrná přezka, inv. č. 50.778–50.779 dva stříbrné závěsky ze silného oblého drátu, inv. č. 50.780 stříbrná zláčená destička, inv. č. 50.781 drobný zlomek stříbrného plechu, inv. č. 50.782–50.791 zlaté závěsky se žlábkovaným ouškem a kruhovitým tělem, jejichž prázdný střed je vyplněn peltoidními útvary, inv. č. 50.792 korá-

lek z modrozeleného skla, inv. č. 50.793 korálek ze zeleného skla, inv. č. 50.796 mělká miska ze špinavé zeleného skla (*tab. 78: 3–23*).

Žáluží (okr. Praha-východ)

Nálezové okolnosti:

Soubor nálezů z rozsáhlého kostrového pohřebiště v prostoru hliníku Límanovy cihelny poblíž Žáluží u Čelákovic. Jde zejména o předměty získané systematickým výzkumem NM ve spolupráci se StArÚ v Praze (prof. dr. J. Schráníl a J. Böhm i další), tj. 56, resp. 59 hrobů. Další skupinu tvoří předměty z rozrušených hrobů, získaných před uváděným výzkumem i po něm. Komplexní zpracování provedl až počátkem 60. let minulého století B. Svoboda (1965, 281–295, T. LXXXV–CIX).

Hrob XXI/26

Nálezové okolnosti:

Kostra byla natažena s rukama podél těla. Za lebkou byl nalezen levý humerus vepře. Téměř u lebky, po pravé straně, dlouhé železné nůžky a miska, na prsou byl náhrdelník. K náhrdelníku patřila ulita se stopami železa na konci. Pod spodní částí byl aureus císaře Anthemia (467–472) s ouškem, v pánvi ležely dvě stříbrné pozlacené esovité spony a velká železná přezka. U dlaně levé ruky malá přezka a železná tyčinka. Na pravé straně ve výši dlaně hliněný přeslen (*Svoboda 1965, 278*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 43.550 kroužkovitý korálek nespějně širokého těla z temně hnědého jantaru. Byl součástí honosného náhrdelníku tvořeného především korálky ze skelné pasty i olámanou ulitou *Cypraea*.

hmotnost: 2,55 g, rozměry: 21 × 22 mm (*tab. 77: 3*)

Další nálezy:

Inv. č. 43.526 mísa, inv. č. 43.527 hliněný přeslen, inv. č. 43.528 železné nůžky, inv. č. 43.529 velká kruhová železná přezka, inv. č. 43.530 železná přezka, inv. č. 43.531 zlomky železné přezky, inv. č. 43.532–43.533 dva zlomky tenkého bronzového plíšku, inv. č. 43.534 amorfní kousek pryskyřice, inv. č. 43.535–43.549 korálky ze skleněné pasty, inv. č. 43.551 korodovaná mušle *Cypraea vinosa* se stopami železa při hrotu, inv. č. 43.552 levý humerus mladého vepře, inv. č. 43.553 aureus císaře Anthemia (467–472), inv. č. 43.554–43.555 dvě stříbrné pozlacené esovité spony (*tab. 77: 4–12*).

Hrob XLII/46

Nálezové okolnosti:

Porušená kostra, v místě žeber, nalezeny stopy skořápký vejce. Na tomtéž místě ležel náhrdelník ze skleněných a jantarových perel. Směrem k hlavě nalezena stříbrná pozlacená spona. Po pravé straně, v pravděpodobném místě pánve byla nalezena bronzová přezka (*Svoboda 1965, 291–292*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 43.818–43.834 v písemné dokumentaci je uváděn náhrdelník ze 17 vesměs skleněných korálků a jednoho jantarového (nenalezen).

Další nálezy:

Inv. č. 43.816 bronzová pozlacená spona, inv. č. 43.817 elipsovité bronzová přezka.

Tzv. „zničený hrob 4“

Nálezy jantarů:

Inv. č. 43.902 kroužkovitý oblý jantarový korálek s excentricky umístěným otvorem (*cf. Svoboda 1965, 282, T. CVIII:8*).

hmotnost: 4,5 g, rozměry: 21 × 22 mm

Další nálezy:

Inv. č. 43.903 kostěný hřeben, inv. č. 43.906 zlomek železného nože (*tab. 77: 13*).

9. Raný středověk

Český Brod (okr. Kolín)

Nálezové okolnosti:

Podle inventárních knih NM byl předmět darován „ryt. z Obertrantu“. V kolonce „Původ“ je napsáno „Češky Brod“.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.704 dvojkónický hraněný jantarový korálek.

rozměry: 9 × 14 mm (*tab. 79: 1*)

Debrno (okr. Praha-západ, dříve Kralupy n. Vltavou)

Nálezové okolnosti:

Při odvážení hlíny z pole jihozápadně od obce byly porušeny slovanské hroby. Část z nich měla být dokonce odborně prozkoumána (*Felcman 1909, 558–564*). Podle inventárních knih NM se do muzejních sbírek dostala část předmětů (bronzové, cínové a stříbrné náušnice, keramické perly a zlomek bronzové kaptorgy s vytepaným motivem života) spolu s jantarovými výrobky jako dary J. Felcmana a J. Kindla (podrobné shrnutí viz *Sláma 1977, 34–35*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.410 náhrdelník složený z jednoho kulovitěho a lehce zploštělého korálku jantaru (průměr 14 mm), z devíti vyhraněných dvojkónických jantarových korálků (průměr 10–12 mm), ze dvou jantarových korálků tvaru zploštělých krychlí s okosenými rohy (průměr 8 mm) a z osmi různotvarých a různobarevných skleněných korálků.

hmotnost náhrdelníku: 14,27 g (*tab. 79: 2*)

Inv. č. 54.409 značně poškozený, vyhraněný jantarový korálek nepravidelného dvojkónického tvaru (dar J. Kindl).

hmotnost: 0,34 g, rozměry: 7 × 8 mm (*tab. 79: 3*)

Dobroměřice (okr. Louny)

Nálezové okolnosti:

Vlastní výzkum NM, provedený roku 1931 v katastrálním území „Dobroměřice (okr. Louny)“ na pozemku u domu číslo popisné 268, při kterém bylo prozkoumáno čtrnáct kostrových hrobů ve třech paralelních řadách. Směr hrobů byl sever–východ. Jámy byly obloženy dřevěnými prkny po stranách, kostry byly překryté prknem. Bohatou hrobovou výbavu činily keramické nádoby, okovaná vědra, nože, náhrdelník ze skleněných a jantarových perel a bronzová lichoběžníkovitá kaptorga se stylizovaným zvířecím ornamentem. V jednom z hrobů se nacházely předměty z jantaru.

Hrob Ia

Nálezové okolnosti:

Hrob se silně rozpadlou dětskou kostrou v poloze na zádech ve směru Z–V, obloženou shora a ze stran dřevěnými deskami. Na pravé klíční kosti leželo torzo bronzové kaptorgy, u lebky bylo nalezeno 12 bronzových esovitých záušnic, v okolí krku ležely dva jantarové korálky (*Bubeník 1988*, 67, 214, T. CCL).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 55.276–55.277 dvě dvojkónické hraněné jantarové perly.

hmotnost: 0,39 g, rozměry: 7 × 11 a 7 × 10 mm.
(*tab. 80: 1–2*)

Další nálezy:

Inv. č. 55.275 zlomky bronzové ostatkové skříňky, 55.278–55.285 osm bronzových záušnic, 55.286–55.289 čtyři bronzové záušničky (*tab. 80: 3–14c*).

Droužetice (okr. Strakonice)

Nálezové okolnosti:

Při cestě z Droužetic k Černíkovu bylo v roce 1923 narušeno kostrové pohřebiště. Většina ze 14 objevených hrobů bylo zničena, pět prozkoumal B. Dubský. Hrobové jámy byly obloženy vápencovými kameny, kostry byly uloženy ve směru Z–V v mírně pokrčené poloze. Milodary tvořily bronzové, stříbrné a olovené esovité záušnice a skleněné i jantarové perly (*Lutovský 1993*, 63; *Dubský 1925*, 210).

Soubor nálezů z příslušné lokality, obsahující jantarové předměty, má v inventární knize NM mimo uvedeného místa původu ještě poznámky ke způsobu získání: „B. Dubský, 1932, Hroby“ a špatně srozumitelný popis předmětu s jantary.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 55.404 náhrdelník složený ze dvou jantarových korálků – úzké a dvojkónické hraněné (oba poškozeny) a z deseti korálků skleněných.

hmotnost náhrdelníku: 10,64 g, rozměry jantarových korálků: 13 × 13 a 9 × 8 mm

Ostatní nálezy: Inv. č. 54.400–54.403 čtyři stříbrné esovité záušnice (*tab. 80: 15*).

Chrástany (okr. Rakovník)

Nálezové okolnosti:

Podle inventární knihy NM jde o nález, který do sbírek daroval Ing. J. Jiráček z Rakovníka. Jako místo původu je uvedena lokalita Chrástany bez dalšího upřesnění. Podle *J. Bubeníka (1988*, 67, 217–218, T. CCLVIII) má jít o předměty z kostrových hrobů zničených při stavbě železniční tratě u obce Chrástany.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.776 náhrdelník složený z jedenácti jantarových korálků (jednoho poškozeného osmibokého hranolového, jednoho nepravidelného nízkého hranolového, dvou silně zvětřalých, vyhraněných poškozených dvojkónických korálků, tří nepravidelných dvojkónických vyhraněných korálků, čtyř poškozených nízkých nepravidelných vyhraněných korálků) a tří korálků skleněných (jednoho nízkého sytě modrého a dvou poškozených ze zeleného skla).

hmotnost jantarových korálků: 8,6 g, rozměry: 14 × 13 až 4 × 6 mm (*tab. 81: 1–14*).

Ostatní nálezy:

Inv. č. 54.771–54.775 pět bronzových esovitých záušnic z části poškozených.

Klecany, pozemková parcela 452 (okr. Praha-východ)

Nálezové okolnosti:

Výzkumem StAÚ, který provedl A. Knor roku 1937 v zámeckém parku na místě výstavby umělého jezírka, bylo prozkoumáno pět slovanských hrobů a jedna sídlištní jáma kultury únětické. V některých hrobech byli pohřbeni uloženi v rakvích, v jiných hrobech byli obloženi kameny. Hrobovou výbavu tvořily keramické nádoby, bronzový pozlacený gombík, závěsek a železný nůž (*Archiv AÚ, čj. 1945/37*). Jeden z hrobů obsahoval jantarový předmět. Nálezy z uvedeného výzkumu převzalo NM do svých sbírek v roce 1939. Popis i starších nálezů uvádí *J. Sláma (1977*, str. 50–51).

Hrob I

Nálezové okolnosti:

Hrobová jáma obložená a překrytá plochými vápencovými deskami, v ní kostra dospělého jedince. U její pravé nohy byla nalezena nádoba, v oblasti krku ležely tři jantarové korálky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 55.473 tři dvojkónické hraněné jantarové korálky, největší s excentrickým otvorem.

hmotnost: 1,7 g, rozměry: 12 × 12 mm (*tab. 80: 16–18*)

Další nálezy:

Inv. č. 55.472 nádoba.

Libice nad Cidlinou (okr. Nymburk)**Nálezové okolnosti:**

Jedno z nejdůležitějších míst raného středověku v Čechách, které zkoumal R. Turek v letech 1949–53 a 1967–73. Počátky slovanského osídlení jsou ze 6. století a další stopy osídlení pocházejí z 8., 9. a 10. století. Na začátku 9. století se ve východní části akropole začalo pohřbívat. Bylo prozkoumáno téměř 300 hrobů. Na lokalitě se záchranné výzkumy vedou i nadále (Turek 1946, 1966–68).

Jižní sonda 3205**Nálezy jantarů:**

Inv. č. 309.846 kulovitý jantarový korálek zdobený ryhováním.

hmotnost: 2,9 g, rozměry: 15 × 9 mm (tab. 81: 15)

Hrob CCXXXVI**Nálezy jantarů:**

Inv. č. 309.456 hranolovitý hraněný (fasetovaný) jantarový korálek.

hmotnost: 0,6 g, rozměry: 9 × 8 × 5 mm (tab. 81: 16)

Hrob CCLXVIII**Nálezy jantarů:**

Inv. č. 310.058 čtyřboký hranolovitý jantarový korálek.

hmotnost: 1,9 g, rozměry: 12 × 10 × 7 mm (tab. 82: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 310.036–310.043 osm stříbrných náušnic tvaru trojboké pyramidy s jemnou granulací; 310.044–310.045 dvě esovité záušnice z tenkého drátu; inv. č. 310.046 válcovitá perla z karneolu; 310.047 perla z průsvitného skla; 310.048 stříbrný gombík (výška 34,5 mm, průměr 25–28 mm); 310.049 zlomky stříbrné rýhované perly; 310.050 stříbrný gombík (výška 36 mm, průměr 27 mm); 310.051 pětilaločná stříbrná perla s granulací; 310.052 karneolová perla; 310.053 stříbrná kaptoroga zdobená filigránem; 310.054 stříbrná perla zdobená granulací; 310.055 karneolová perla; 310.056 stříbrná perla zdobená granulací; 310.057 křišťálová perla; 310.059 karneolová perla (tab. 82: 2–24).

Hrob CLIX**Nálezy jantarů:**

Inv. č. 310.060–310.061 náhrdelník ze 403 drobných skleněných perliček vesměs nazelenalé barvy, dvou hranolových modrých, dvou oblých nažloutlých perel a plochého jantarového křížku s rozšiřujícími se rameny (výška 33,5 mm, šířka 25 mm, síla 5,5–6 mm); (Turek 1978, 1–4, 62–63, T.11,1); (tab. 83: 2).

Inv. č. 309.555 dvojkónická jantarová perla.

hmotnost: 0,5 g, rozměry: 8 × 9,5 × 10,5 mm (tab. 83: 1)

Bez uvedení bližších nálezových okolností

Část předmětů, které byly NM darovány a pocházejí z tzv. Javůrkovy sbírky, kde je za místo původu uvedena lokalita „Libice nad Cidlinou“.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 42.715 povrtaný jantarový korálek s hraněným povrchem. (tab. 86: 26).

Libice nad Cidlinou, poloha u nádraží

Soubor předmětů, které mají v inventářích NM v kolonci *Původ* uvedeno „Libice n. Cidlinou (okr. Poděbrady) u nádraží“ a v kolonci *Žpůsob získání* „Výkop, Píč-Haisl“. V roce 1896, při rozšiřování nádraží, objevily se kulturní jámy a kostrové hroby. Hroby byly uspořádány v šesti pravidelně rozložených řadách směr S–J, kostry byly uloženy na zádech ve směru Z–V. Některé rakve obložené prknem a na povrchu obložené drobnějším opukovým kamenem. Pohřebiště datované denárem Boleslava II. (Hellich 1897, 677–678).

Řada II**Hrob 27****Nálezové okolnosti:**

Hrob dítěte v rakvi. Na hrdle mělo jantarový náhrdelník a pod ním „pletence“ ze skleněných korálků. „Uprostřed pletence žlutý čtyřnásobný sloupek a z něho dolů splývající 2 malé praménky temně červených korálků z nějaké smůly“ (Píč 1897, 679).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.207 náhrdelník složený z jednoho poškozeneho válcovitého, jednoho seříznutého soudkovitého a 22 nepravidelných hraněných jantarových korálků.

hmotnost: 13,81 g, rozměry: 1,6 × 1,4 až 0,9 × 0,9 cm (tab. 84: 1–24)

Další nálezy:

Inv. č. 54.208 náhrdelník z kamenných a skleněných korálků (tab. 84: 25).

Libice nad Cidlinou, poloha „U cukrovaru“

Nálezy z 82 hrobů řadového pohřebiště, prozkoumaného v roce 1891. Jejich podélná osa měla orientaci V–Z, ve čtyřech hrobech je uváděn předmět z jantaru (Píč 1892).

Hrob 3**Nálezové okolnosti:**

Kostra dospělého jedince (ženy) obložená dřevem. Kolem lebky a při krku byly nalezeny dva bronzové kroužky s přes sebe přeloženými konci a 8 stříbrných esovitých záušnic, kolem krku perly ze skla, keramiky a jantaru. Ve výčtu hrobového inventáře je uvedeno i několik střepů z nádoby.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.228 náhrdelník složený ze dvou jantarových vyhraněných korálků (výška 0,8 a 0,5 cm, průměr 1,0 až 1,1 cm), téměř kulovité perly z bílého skla (0,6 × 0,7 cm) a dvou pramének drobných korálků z bílého, nazelenalého, světle zeleného, tmavě zeleného, žlutého a modrého skla (nenalezeno); (tab. 87: 1).

Další nálezy:

Inv. č. 54.218–54.225 osm stříbrných záušnic, inv. č. 54.226–54.227 dva bronzové kroužky (*tab. 87: 2–11*).

Hrob 47

Nálezové okolnosti:

Pohřeb ženy, u jejíž lebky byly nalezeny dvě záušnice, v oblasti krku korálky a u levé strany u žeber ležel nožik s krátkým řapem.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.242 náhrdelník složený z dvojkónické hraněné jantarové perly, jantarové soudkovité perly, kulaté achátové perly a z korálků skleněných – jednoho trojdílného a tří dvoudílných modrých, jednoho dvoudílného a jednoho jednoduchého žlutého, jednoho jednoduchého bílého zlaceného. hmotnost: 4,4 g, rozměry: 1 × 0,9 cm (*tab. 85: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 54.243 zlomek železného nože, inv. č. 54.244–54.245 bronzové pozlacené záušničky (*tab. 85: 2–4*).

Hrob 50

Nálezové okolnosti:

Pohřeb mladé osoby, nejspíše ženského pohlaví. U její lebky leželo 10 malých záušniček, u krku byla nalezena řada korálků.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.260 náhrdelník složený z cínové perly, osm dvojkónických vyhraněných korálků jantarových, dále jedné velké dvojdílné perly, jedné ploché kvádrovitě perly s velkým otvorem, dvou velkých trojdílných a dvou nepravidelných válcových iridovaných korálků – všechny z modrého skla. hmotnost: 14,7 g, rozměry: 6 × 7 mm. (*tab. 86: 1–15*)

Další nálezy:

Inv. č. 54.250–54.259 deset esovitých bronzových postříbřených záušnic (*tab. 86: 16–25*).

Hrob 71

Kostra pohřbeného jedince beze stop po rakvi nebo prkně. U lebky bylo deset esovitých záušnic, u krku hojně korálků ze skla, jantaru a cínu. Dále nalezena část cínové destičky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.267 náhrdelník složený z cínové perly (deformována, částečně rozpadlá), čtyř vyhraněných zaoblených jantarových korálků (dva silně poškozeny), z jedné hranolovité jantarové perly se skosenými rohy, ze dvou nízkých a osmi soudkovitých křemenitých perliček a z drobných rozpadlých korálků ze sklovité nebo vápenité (?) hmoty, z nichž některé mají na povrchu rýhování. hmotnost: 14,1 g, rozměry: 13 × 12 až 4 × 2 mm (*tab. 85: 12*)

Další nálezy:

Inv. č. 54.266 náhrdelník složený ze skleněných korálků a provrtané mušličky kauri,

inv. č. 54.268–54.269 zlomek cínové prolamované duté perly, inv. č. 54.270–54.274 pět bronzových esovitých záušnic (*tab. 85: 5–11a*).

Liblice (okr. Kolín)

Nálezové okolnosti:

Dar Antonína Formánka Národnímu muzeu v roce 1897. V kolonce *Poznámka* inventární knihy NM je uvedeno „Hroby“, v kolonce *Původ* Liblice (okr. Čes. Brod).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.449 dvojkónický vyhraněný jantarový korálek.

hmotnost: 0,7 g, rozměry: 13 × 7 mm (*tab. 86: 27*)

Mělník-Rousovice (okr. Mělník)

Nálezové okolnosti:

Nálezy z pohřebiště objeveného při stavbě cukrovaru u bývalé obce Rousovice, dnes místní části města Mělník. Z předpokládaného počtu asi 120 až 150 hrobů uspořádaných v řadách po 15 až 20, bylo soustavně prozkoumáno 60 hrobů (*Matiiegka 1913*). Kostry ležely ve směru Z–V, ale i S–J. Některé hrobové jámy byly obloženy plochými kameny, v jiných byly nalezeny stopy dřevěných obložení. Pohřebiště s bohatou výbavou, kterou tvořily keramické nádoby, okovaná dřevěná vědra, železné nože, ocilky a náhrdelník ze skleněných a jantarových perel, bronzové esovité záušnice, pozlacený gombík a bronzová kaptorga. Nalezen i denár Břetislava I. Část nalezených předmětů je uložena v mělnickém muzeu, část z nich se dostala prostřednictvím daru pana Hammerbauera do sbírek NM (*Matiiegka 1913*, 105–113).

Hrob I

Nálezové okolnosti:

Pohřeb mladého jedince pravděpodobně ženského pohlaví. U pravé ruky kostry byl nalezen nožik, v oblasti krku jantarový korálek.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 18.773 dvojkónický hraněný (fasetovaného brusu) jantarový korálek.

hmotnost: 0,7 g, rozměry: 12 × 12 × 7 mm (*tab. 88: 1*)

Další nálezy:

Inv. č. 18.772 železný nožik (*tab. 88: 2–3*).

Přovice (okr. Příbram)

Nálezové okolnosti:

Výzkum NM v roce 1939. V inventárních knihách je uváděno „Přovice (okr. Blatná) – č. parc. 517“ (*Tůrek R. 1946*, 105–122, 220–221, 212; *Eisner 1955*, 215–226).

Mohyla I. Hrob III

Nálezy jantarů:

Inv. č. 55.653 náhrdelník, který tvoří: 15 jantarových perliček (z nich 3 jsou ostře řezané, dvojj-

kónické a vyhraněné, 1 podobná hrubší perlička, 1 hrubá šestihhranná hranolová, na obou koncích nepravidelně kónicky seřezaná, 1 vyšší nepravidelná dvojkónická a vyhraněná, 1 nepravidelná dvojkónická vyhraněná se skosenými rohy na obvodu, 1 drobná zaoblená udělaná z poloviny odříznuté dvojkónické vyhraněné, 7 zcela nepravidelných perliček, z nichž některé vznikly z větších rozlámaných sekundárním provrtáním a devět skleněných. Všechny jsou poškozeny a zkorodovány.

rozměry: výška 0,5 až 1,1 cm, průměr 1,0 až 1,7 cm (tab. 87: 25)

Další nálezy:

Od inv. č. 55.654–55.668 celkem 13 bronzových esovitých záušnic a 2 obdobné stříbrné, údajně nalezen i drobný střípek z keramické nádoby (tab. 87: 14–24).

Mohyla II

Předměty nalezené u dětského pohřbu 1. Na různých místech mohylového násypu nalezeny zlomky keramiky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 201.887 náhrdelník složený z 11 dvojkónických hraněných jantarových korálků.

hmotnost: 14,5 g, rozměry: 10 × 12 × 8 mm, 12 × 12 mm, 11 × 7 mm, 8 × 10 mm, 8 × 12 mm, 14 × 13 × 7 mm, 12 × 7 mm, 10 × 9 mm, 7 × 12 mm, 15 × 9 mm, 11 × 6 mm. (tab. 88: 4–14)

Další nálezy:

Inv. č. 201.883–201.886 čtyři bronzové esovité záušnice, inv. č. 201.888–202.002 střepy z keramických nádob (tab. 88: 15–32).

Praha 1 – Hradčany (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Předmět bez nálezových okolností s udaným místem původu „Praha-Hradčany“. Podle inventární knihy NM se do muzejních sbírek dostal s předměty tzv. Buchtelovy (dříve Mikšovy) sbírky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 26.775 jantarový korálek, plochý dvojkónický a z boků vyhraněný.

hmotnost: 0,5 g, rozměry: 14 × 15 × 9 mm (tab. 89: 1)

Praha 4 – Modřany (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Patrně část nálezového celku z rozrušeného kostrového hrobu, který byl podle záznamů v inventární knize NM zkoumán muzeem dne 12. 10. 1937 v „Modřanech, okr. Praha-venkov“. Další údaje o místě nálezů shrnuje *J. Sláma (1977, 112–114)*.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 48.993 plochý dvojkónický a z boků vyhraněný jantarový korálek.

hmotnost: 0,7 g, rozměry: 14 × 16 × 7 mm (tab. 89: 2)

Další nálezy:

Inv. č. 48.990 bronzová esovitá záušnička, inv. č. 48.991–48.992 dvě skleněné perly (světle zelená a červenohnědá).

Praha 5 – Motol, Pod Homolkou (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Nálezy z výzkumu kostrového pohřebiště, který provedl roku 1935 StAÚ. Předměty byly roku 1939 předány do NM a v jeho přírůstkové knize jsou vedeny pod lokalitou „Praha XVII – Motol – Pod Homolkou“. V odborné literatuře je naleziště uváděno jako „Motol, Praha 5, ulice V úvalu“ (cf. *Turek 1950, 78–81; Sláma 1977, 115–117*). Na pohřebiště se přišlo při stavbě silnice. Prozkoumáno bylo 29 hrobů, ze dvou z nich jsou uváděny jantarové předměty (*ARÚ, Nálezová zpráva čj. 1797/36, Turek, R. 1950, 59–94*). Největší část pohřebiště, 204 hrobů, zkoumal v letech 1975–1976 J. Kovářík.

Hrob II

Nálezové okolnosti:

Hrob byl z větší části zničen před zahájením výzkumných prací. Ze zachráněných nálezů jsou uváděny nádobka, esovité záušnice, skleněné a jantarové korálky z náhrdelníku.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 55.422 náhrdelník tvořený osmi různě velkými, dvojkónickými, vesměs vyhraněnými jantarovými perlami a jednou perlou skleněnou.

hmotnost: 4,9 g, rozměry: 9 × 7 až 10 × 10 mm (tab. 89: 3–10)

Další nálezy:

Inv. č. 55.423–55.431 devět bronzových esovitých záušnic, inv. č. 55.421 nádobka (tab. 89: 11–20).

Hrob XXI

Nálezové okolnosti:

Dětský hrob s prkenným obložím. Až na lebku velmi špatně dochovaná kostra měla orientaci JZZ–SVV. U její levé ruky ležel železný nůž, pod lebku jantarový korálek a zlomek bronzového plíšku (je uváděn jako nezvěstný).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 55.446 dvojkónická vyhraněná jantarová perla.

hmotnost: 0,8 g, rozměry: 12 × 10 mm (tab. 88: 21)

Další nálezy:

Inv. č. 55.447 zlomky železného nože s řapem (tab. 88: 22).

Praha 5 – Motol (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Nejsou známy. Jde o jednotlivé předměty nebo předměty z nálezových celků (vesměs asi z kostrových hrobů), které pocházejí z „Hlavsovy sbírky“ a mají jako místo původu uvedenu lokalitu „Mo-

tol u Prahy“. Nálezy byl publikovány R. Turkem (1950, 81) a J. Slámou (1977, 117–118).

Kostrový hrob

Nálezy jantarů:

Inv. č. 21.293 náhrdelník složený z kulovité perly z křišťálu, ze dvou jantarových korálek ve tvaru kvádro se skosenými rohy a z 39 kulovitých i dvojitých korálek z čirého žlutého, modrého i zlatavého skla.

hmotnost: 22,06 g, rozměry jantaru: 15 × 14 × 9 mm, 15 × 12 × 9 mm (*tab. 90: 4*)

Další nálezy:

Inv. č. 21.292 nádoba, inv. č. 21.294 zbytky stříbrné filigránní náušničky, inv. č. 21.295 část stříbrné záušničky (*tab. 90: 5*).

Bez příslušnosti k hrobovému celku

Nálezy jantarů:

Inv. č. 21.305 zřejmě jako součást náhrdelníku, hranolovitý jantarový korálek vyhraněný, trojitá skleněná perla se zbytkem zlacení, průsvitná dvojitá skleněná perla.

hmotnost: 2,1 g, rozměry: 14 × 10 × 8 mm (*tab. 90: 1–3*)

Praha 6 – Střešovice, Na Hubálce (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Soubor předmětů, které podle zápisu v inventární knize NM pocházejí z kostrového hrobu, nalezeného na lokalitě „Streschowitz – Hubalhof“ (Praha-Střešovice – Na Hubálce). Do sbírek muzea byly zařazeny v roce 1908.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 66.884–66.885 dvě jantarové perly nízkého válečkovitého tvaru, z toho jedna ve fragmentárním stavu.

hmotnost: 0,13 a 0,1 g, rozměry: 7 × 0,4 cm

Další nálezy:

Inv. č. 66.878–66.879 dva bronzové náramky, inv. č. 66.880 čtyřhranný tenký závěsek z kostěného plátku, inv. č. 66.881 fragment z předchozího předmětu nebo z předmětu podobného typu, inv. č. 66.882 náramek z tenké bronzové tyčinky (chybí?), inv. č. 66.883 malý kroužek z hranaté bronzové tyčinky.

Praha 6 – Střešovice, bývalá Strahovská cihelna (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

V areálu se od poloviny 19 st. postupně odkrývaly a ničily slovanské kostrové hroby. V Krolmusovi se částečně podařilo zachránit pohřebiště. Podle jeho údajů kostry ležely v natažené poloze a některé z hrobů byly obloženy kameny. Hrobovou výstavu tvořily keramické nádoby, náhrdelníky ze skleněných a jantarových perel, ostruhy a železná sekera.

V inventární knize NM je jako místo původu uvedeno „Praha, Strahovská cihelna“ a kolonka

Způsob získání obsahuje jméno „V. Krolmus“. Podle J. Slámy (1977, 127–128) se mělo z početných nálezů V. Krolmuse dochovat ve sbírce NM jen pět nádob a náhrdelník (*Píč 1909, 345*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.885 náhrdelník složený z podélné osmihranné karneolové perly, dvou větších a dvou menších nízkých válcovitých korálek z modrého skla, jedné jantarové dvojkónické vyhraněné perly, dvou nízkých zaoblených korálek z černé pasty s inkrustací (většinou vypadlou) ve dvou protínajících se pravidelných vlnicích a jimi uzavíraných očkách a jedné perly z tmavošedé pasty (nenalezeno).

Praha 9 – Čakovice (okr. Praha)

Nálezové okolnosti:

Pod inv. čísly 54.723–54.728 je v inventářích NM uvedena skupina předmětů z lokality „Čakovice (okr. Praha-venkov)“, získaná do muzea darováním od prof. MUDr. J. Matiegky. Z další poznámky „Hroby“ je zřejmá alespoň část nálezových okolností. V prostoru bývalého cukrovaru mezi ulicemi „Cukrovarská“ a „K Avii“ bylo v roce 1908 zničeno nejméně 5 kostrových hrobů obsahujících keramické nádoby, esovité záušnice, jantarové perly, náhrdelník ze skleněných perel a mušle kauri (*Sláma 1977, 90*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.727 nízký dvojkónický a vyhraněný jantarový korálek (*tab. 90: 6*).

Inv. č. 54.728 jantarový korálek podobný předchozímu, avšak o něco vyšší.

hmotnost: 1,9 g, 1,5 g, rozměry: 15 × 15 × 9 mm, 13 × 12 × 10 mm (*tab. 90: 7*).

Ostatní nálezy:

Inv. č. 54.723–54.725 tři bronzové esovité záušnice, inv. č. 54.726 náhrdelník ze skleněných korálek a jedné mušle kauri. U záznamů k jantarovým perlám je ještě poznámka „K tomu: zlomek žel. řapu nože“.

Řepov (okr. Mladá Boleslav)

Nálezové okolnosti:

Od roku 1888 soustavně prokopávané pohřebiště s kostrami orientovanými Z–V. Nálezy získané při prokopávání obecní cesty a při pracích vedle ní. Mezi předměty pocházejícími z pohřebiště se vyskytl i denár Boleslava II. (r. 967–999). Z předmětů evidovaných ve sbírce NM, kam se měly dostat jako dar „pana J. Repše“, nelze rekonstruovat jednotlivé nálezové hrobové celky. Jen z malé části byly zkoumané J. L. Píčem, který z nich vyzvedl keramické nádoby, kování věder, jantarové a skleněné perly, nože, esovité záušnice a prsteny (*Píč 1892, 710*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.460 tři dvojkónické vyhraněné jantarové perly (dvě větší a jedna menší) a jedna plochá

perla světle hnědé barvy, které patrně pocházejí z jednoho náhrdelníku.

hmotnost perly: 3,1 g, rozměry: 12 × 11 × 9 mm, 10 × 11 × 9 mm, 12 × 13 × 9 mm, 8 × 9 × 4 mm (*tab. 91: 1–3, 5*)

Inv. č. 54.461 podlouhlá olivovitá (vřetenovitá) vyhraněná jantarová perla.

hmotnost: 0,6 g, rozměry: 14 × 9 mm (*tab. 91: 4*)

Straškov (okr. Litoměřice)

Nálezové okolnosti:

Soubor nálezů s udaným místem původu „Straškov“ a doplňujícím údajem „Hrob slovanský“. Do sbírek NM se dostal společně s předměty zakoupenými do NM v rámci tzv. Chaurovy sbírky.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 34.307 dvě kulovité jantarové perly (jedna zdobena ryhováním), osm dvojkónických vyhraněných korálků a jeden čtyřboký hranolovitý vyhraněný korálek, všechny nejspíše z jednoho náhrdelníku.

hmotnost: 5,9 g, rozměry: 12 × 12 × 9 mm až 6 × 6 × 3 mm (*tab. 91: 6–16*)

Další nálezy:

Inv. č. 34.308–34.310 tři bronzové esovité záušnice (*tab. 91: 17–19*).

Straškov (okr. Litoměřice)

Nálezové okolnosti:

Osm předmětů z lokality „Straškov (Roudnice n. L.)“. Kromě doplňujícího údaje „Hroby“ nejsou zmiňovány další nálezové okolnosti. Předměty daroval NM „správce velkostatku Roudnice“, jako nálezecké je jmenován „E. Matějček“.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.941 náhrdelník tvořený deseti dvojkónickými vyhraněnými jantarovými a čtyřmi skleněnými (modrou válečkovitou, jednoduchou bílou sekanou se stříbřením a dvěma úzkými bílými) perlami.

hmotnost: 8,6 g, rozměry: 10 × 7 až 5 × 5 mm (*tab. 91: 20–33*)

Další nálezy:

Inv. č. 54.934–54.936 tři stříbrné záušničky, inv. č. 54.937–54.940 čtyři bronzové záušnice.

Štítary (okr. Kolín)

Nálezové okolnosti:

Předmět, který nemá kromě lokality „Štítary (okr. Kolín)“ uvedeny jiné nálezové okolnosti. Do sbírek NM se dostal jako dar od pana Eduarda Fialy (*Píř 1909, 348*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 55.169 náhrdelník složený z řady 46 zploštělých kulovitých jantarových korálků, ze tří podobných korálků z modrého skla, jednoho kónického

a jednoho rourkovitého s vývalky, zhotovených z černé sklovité hmoty.

hmotnost: 15 g, rozměry: 17 × 9 mm až 6 × 4 mm (*tab. 92: 1*)

Tetín (okr. Beroun)

Nálezové okolnosti:

Nálezy mají pocházet z Tetína „Od kostry č. 1 u Sv. Michala“. Do NM se dostaly spolu se sbírkou MUDr. Jana Axamita. Je nepochybné, že jde o část předmětů, které jmenovaný získal počátkem 20. století vlastním výzkumem kostrových hrobů slovanského řadového pohřebiště v okolí hřbitova u kostela sv. Jana Nepomuckého, původně sv. Michala v Tetíně (*Sláma 1977, 161*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 46.996 náhrdelník ze 3 jantarových a 15 skleněných korálků.

hmotnost jantaru: 4,1 g, rozměry: 14 × 14 × 9 mm, 14 × 14 × 9 mm, 12 × 13 × 9 mm (*tab. 92: 2–19*)

Další nálezy:

Inv. č. 46.997 dvojkónická železná perla o průměru 1,3 cm.

Tursko (okr. Praha-západ)

Nálezové okolnosti:

Dva předměty získané podle inventáře NM vlastním výkopem muzea roku 1920 v lokalitě „Tursko (okr. Praha-venkov)“. V kolonce inventární knihy *Poznámka* je údaj „Hrob slov.“ doplněný tužkou o poznámku „k tomu najít zbytek č. 32/20“. Pravděpodobně jde o torzo z dochovaných předmětů, které při záchranném výzkumu dvanácti hrobů u Turska v uvedeném roce nalezl A. Stocký (*cf. Sláma 1977, 165–166*).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 55.736 dvě nepravidelně dvojkónické vyhraněné jantarové perly a jedna plochá prstencovitá perla z tmavomodrého skla.

hmotnost: 1,7 g, rozměry: 13 × 12 × 10 mm (*tab. 93: 1–3*)

Tušovice (okr. Příbram)

Nálezové okolnosti:

Dar V. Landy. Za lokalitou se uvádí Tušovice (okr. Blatná). Bylo zde kolem 22 hrobů, z toho 5 mělo jantar jako milodar.

V letech 1897 a 1899 prozkoumáno pohřebiště. Zčásti se jednalo o mohylové pohřebiště sestávající minimálně z 12 zřetelných mohyl a blíže neurčeného počtu plochých hrobů (celkem bylo prozkoumáno více než 20 kostrových hrobů). Hroby byly buď obloženy nebo překryté kamenem. Bohatou výbavu tvořily keramické nádoby, okovaná vědra, nože, ocilky, záušnice, náušnice i náhrdelníky (*Lu-*

tovský – Smejtek 1988, 149–158; Hykeš – Landa 1913, 164; Píč 1909, 349).

Hrob II

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.061 náhrdelník složený ze dvou jantarových korálek (jeden dvojkónický vyhraněný a druhý soudkovitý, nepravidelný, poškozený), šesti kulovitých a jedenácti válcovitých korálek z vápenité hmoty místy sklovitého povrchu.

hmotnost náhrdelníku: 9 g; rozměry jantarových korálek: 7 × 11 mm, 13 × 13 × 8 mm (tab. 93: 4)

Další nálezy:

Inv. č. 54.060a-f šest bronzových esovitých záušnic nebo jejich částí, inv. č. 54.058 nádoba, inv. č. 54.059 nádoba-mísa (tab. 93: 5–12).

Hrob III

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.064a–c tři nepravidelné dvojkónické vyhraněné jantarové perly.

hmotnost: 3,3 g, rozměry: 14 × 11 mm; 10 × 10 mm a 14 × 13 mm (tab. 93: 13–15)

Další nálezy:

Inv. č. 54.062 nádoba, inv. č. 54.063 esovitá bronzová záušnice (tab. 93: 16).

Hrob IV

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.066 náhrdelník, který tvoří 7 dvojkónických vyhraněných jantarových korálek, 5 korálek z vápenaté a sklovité hmoty a 1 prstenc z bronzového plíšku.

hmotnost náhrdelníku: 11,56 g, rozměry jantarových korálek: 13 × 13 × 9 mm až 9 × 12 × 11 mm (tab. 94: 3–15)

Další nálezy:

Inv. č. 54.065a–b dvě stříbrné esovité záušnice, inv. č. 54.065c bronzová esovitá záušnička.

Hrob V

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.067 náhrdelník složený z jantarové, hruškovité, dosti poškozené perly, čtyř hranolovitých jantarových korálek se zkosenými rohy (z toho jeden je nepravidelný) a ze 22 korálek skleněných (1 čtyřdílný, 5 dvojitých a 3 jednoduché z modrého skla, 1 dvojitý ze zeleného skla, 4 dvojitý a 8 jednoduchých z bílého skla).

hmotnost náhrdelníku: 31,22 g, rozměry: přívěsek 18 × 11 × 6 mm; jant. perly výška 12 × 14 mm, 12 × 9 mm, 11 × 14 mm a 11 × 8 mm (tab. 94: 1–2).

Hrob VIII

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.071 náhrdelník ze šestnácti skleněných korálek (1 trojdílný, 5 dvojdílných modrých, 2 dvojdílné pozlacené, 7 dvojdílných a 1 jednoduchý žluté barvy) a z jedné hranolovité jantarové perly.

hmotnost jantaru: 1,48 g, rozměry jantaru: 13 × 11 mm (tab. 95: 1)

Další nálezy:

Inv. č. 54.070 nádoba, inv. č. 54.072–54.075 čtyři bronzové esovité záušnice nebo jejich zlomky (jedna pozlacená?), inv. č. 54.076 esovitá záušnice stříbrná, inv. č. 54.078–54.079 tři bronzové esovité záušnice (jedna postříbřená? + zlomky stříbrných bez čísla?), inv. č. 54.080 železný nůž s řapem, inv. č. 54.081–54.082 torza dvou bronzových pozlacených gombíků, inv. č. 54.083 zlomky stříbrné hrozníčkovité náušnice (tab. 95: 2–14).

Úherce (okr. Louny)

Nálezové okolnosti:

Předmět z dané lokality s nepříliš jasnými nálezovými okolnostmi. Podle záznamů v inventární knize NM by měl pocházet z kostrového „hrobu C! nalezeného na parcele 690“ (Píč 1895, 433). Do muzejních sbírek se měl dostat jako „dar Jos. a Ant. Macky“. Bez příslušného komentáře jej později mezi blíže nepopisovanými nálezy uvádí ve své práci J. Sláma (1977, 168, Abb. 40:14).

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.989 tři perly pocházející pravděpodobně z náhrdelníku – 1 kulovitá mírně zploštělá jantarová, 1 kvadratická karneolová se zkosenými rohy a 1 stříbrná dvojkónická, zdobená filigránem.

hmotnost: 0,7 g, rozměry jantarové perly: 12 × 7 mm (tab. 95: 15–17)

Velíz, obec Kublov (okr. Beroun)

Nálezové okolnosti:

Pravděpodobně předměty z některého slovanského kostrového hrobu, které roku 1857 prozkoumal páter V. Krolmus (1859, 42–44) poblíž kostela sv. Jana Křtitele na návrší Velíz v poloze Na klášteře. Další údaje shrnuje J. Sláma (1977, 62).

Nálezy jantaru:

Inv. č. 55.030 zlomek hranolovité jantarové perly se zkosenými rohy a drobné zlomky dvou podobných (nenalezeno).

Volenice (okr. Louny)

Nálezové okolnosti:

Předměty z hrobu (Píč 1909, 350) které NM muzeum dle zápisu v inventární knize získalo roku 1906 asi prostřednictvím kněze (?) „P. C. Straky“.

Nálezy jantarů:

Hrob II

Inv. č. 55.049 patrně součást náhrdelníku, kterou představují tři dvojkónické vyhraněné a silně poškozené jantarové perly.

hmotnost: 2,3 g, rozměry: 12 × 11 × 6 mm, 11 × 12 × 9 mm, 9 × 10 mm (tab. 95: 18–20)

Žákolany (okr. Kladno)*Nálezové okolnosti:*

Nález pocházející z některého kostrového hrobu objeveného v prostoru bývalého cukrovaru roku 1882. Do sbírek NM se spolu s ostatními předměty dostal prostřednictvím J. Felcmana.

Další hroby byly zkoumány v roce 1908. Významné doplnění v podobě 14 hrobů přinesl výzkum vedený M. Šolem v 70. letech 20. století (*Šolle 1982*, 174–216; *1985*, 343–345). Raně středověké hrobové nálezy z uvedené lokality uvádí v souhrnu práce *J. Slámy (1977, 174–178, Abb. 12, 42, Taf. LII)*.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.678 šest jantarových korálek z náhrdelníku – 2 kulovité, 2 hranolovité s okosenými rohy a 2 podobné hranolovité, plošší.

hmotnost: 5,2 g, rozměry: 13 × 8 × 11 mm, 12 × 10 × 12 mm, 11 × 11 mm, 7 × 7 mm, 11 × 11 × 7 mm, 11 × 10 × 8 mm (*tab. 96: 1–6*)

Další nálezy:

Inv. č. 54.677 náhrdelník ze skleněných korálek, inv. č. 54.679–54.680 dvě stříbrné esovité záušnice, inv. č. 54.681–54.684 čtyři stříbrné hrozníčkovité záušnice nebo jejich zlomky, inv. č. 54.685 zlomky stříbrné košíčkovité záušnice, inv. č. 54.686 zlomek stříbrného plíšku s granulací (zl. prsten?), inv. č. 54.687 fragment stříbrného gombíku, inv. č. 54.688–54.689 železné kování a držadla dvou dřevěných věder.

Žalany (okr. Teplice)

Nálezy, které podle záznamů v inventární knize NM pocházejí z lokality „Žalany (Schallan) u Teplic“ a muzeum je získalo „vlastním výkopem“. V roce 1937 prozkoumána část slovanského pohřebiště (83 kostrových hrobů). Hroby byly uspořádány v podélných a příčných řadách. Jámy byly většinou obloženy kameny. Kameny v některých případech byly položeny na kostech, výjimečně se vyskytly i stopy dřevěných prken, na kterých byla položena těla. Orientace koster Z–V. Hrobovou výbavu tvořily esovitá záušnice, skleněné a jantarové perly, bronzové prsteny, keramické nádoby i okovaná vědra, nože, železná jehla a vaječné skořápky. Byly zde zjištěny mince z druhé poloviny 11. století Svyatoplyka II. a Vratislava II. Předmět z jantaru však obsahoval jen jeden hrob (*Svoboda 1963, 266–307*).

Hrob 62*Nálezy jantarů:*

Inv. č. 52.236a jantarový korálek dvojkónický, hraněný (fasetovaný).

hmotnost: 0,8 g, rozměry: 11 × 11 mm (*tab. 96: 7–8*)

Další nálezy:

Inv. č. 52.234 nádoba, inv. č. 52.235 hliněný korálek, 52.236b–52.237 skleněné korálky (*tab. 96: 9–11*).

Žalov, obec Roztoky (okr. Praha-západ)*Nálezové okolnosti:*

Nálezy pocházející ze sbírky holiče K. Chaloupeckého, která byla do NM zakoupena roku 1913. Kromě uvedené lokality „Žalov (okr. Praha-venkov)“ k nim neexistují žádné další údaje.

Nálezy jantarů:

Inv. č. 54.621 náhrdelník složený z jednadvaceti korálek, a to ze čtyř jantarových hranolovitých se zkosenými rohy a jednoho bronzového kulovitého, ze 16 skleněných – 7 modrých (1 kulovitý, 1 sekaný jednoduchý, 1 sekaný trojitý, 4 sekané dvojitě), 5 bílých (sekaných dvojitých) a dále 1 tmavomodrý dvojkónický, 1 bleděmodrý válcovitý, 1 žlutý sekaný dvojitý, 1 zlacený sekaný dvojitý.

hmotnost: 11,9 g, rozměry jantarových korálek: 13 × 12 mm, 14 × 12 mm, 15 × 11 mm, 15 × 11 mm a 10 × 10 mm (*tab. 96: 17*)

Inv. č. 54.622 náhrdelník složený z devíti dvojkónických vyhraněných jantarových korálek (poškozeny), jednoho jantarového hranolovitého (nepravidelného) se zkosenými rohy a jednoho černého skleněného s barevnými proužky na své jedné polovině.

hmotnost: 8,9 g, rozměry jantarových korálek: 13 × 8 mm až 8 × 10 mm (*tab. 96: 16*).

Inv. č. 54.624 čtyři perly z náhrdelníku – 1 čočkovitá jantarová perla, 1 hranolovitá hraněná (fasetovaná) jantarová perla, 1 sekaná dvojitá ze žluté a 1 kulovitá perla z bílé skleněné hmoty.

hmotnost: 3,5 g, rozměry: 19 × 3 mm. (*tab. 96: 12–15*)

Inv. č. 54.625 čtyři perly z náhrdelníku – 1 dvojkónická vyhraněná jantarová perla, 1 karneolová krychlová perla se zkosenými rohy a 2 oblé křemenné perly (nenalezeno).

Inv. č. 54.626–54.627 dvě jantarové perly – kulovitá a soudkovitá (nenalezeno).

Želenice (okr. Kladno)*Nálezové okolnosti:*

Slovanské pohřebiště náhodně objevené při orbě západně od obce v poloze „Na skalkách“. V letech 1891, 1893 a 1894 zde bylo soustavným archeologickým výzkumem V. Schmidta a J. Felcmana prozkoumáno 105 hrobů. Starší hroby byly obloženy dřevem. Kamenné obložení hrobové jámy se vyskytovalo u hrobů mladších. Vzácné skrčené kostry uložené ve směru Z–V. Jen polovina hrobů měla milodar jako keramické nádoby, nůž, nůžky, ocilky, bronzové esovité záušnice s několikanásobnou kličkou a perly. Jantarové předměty jsou uváděny ve dvou hrobech (*Felcman – Schmidt 1896, 1–30, 368–369, 465–466 a 719–738; Sláma 1977, 181–188*).

Hrob 64*Nálezové okolnosti:*

Hrob s dvěma pohřby – ženy a dítěte. Žena měla u nohou nádobu a pod lebkou bronzovou záuš-

nici, u krku dítěte se našlo 8 korálků a u levé strany jeho lebky ležela postříbřená bronzová záušnice.

Nálezý jantarů:

Inv. č. 54.144 části náhrdelníku, ze kterého se dochovaly 3 silně zvětřené jantarové perly (průměr 1,3 až 1,5 cm) a asi osm olivovitých korálků nebo jejich zlomků ze skla vesměs zelenavých odstínů (nenalezeno).

Další nálezý:

Inv. č. 54.141 nádoba, inv. č. 54.142 postříbřená bronzová esovitá záušnice, inv. č. 54.143 bronzová esovitá záušnice.

Hrob 72

Nálezové okolnosti:

Hrob s kostrou dospělé osoby, která měla u nohou nádobu, u pravé ruky železný nůž a v oblasti krku i níže na prsou 5 korálků.

Nálezý jantarů:

Inv. č. 54.153 část náhrdelníku – dvě dvojkónické hraněné jantarové perly, dvě hranolovité hraněné jantarové perly (rozměry: 1,1 × 1,0 × 0,8 cm), a jedna kulovitá perla z modrého skla

hmotnost: 3.51 g, rozměry: 11 × 12 mm, 10 × 12 mm, 12 × 13 × 9 mm, 12 × 11 × 7 mm (tab. 97: 1–5)

Žižice (okr. Kladno)

Nálezové okolnosti:

Předměty z 18 slovanských hrobů, které v roce 1898 prozkoumal J. Felcman mezi obcemi Žižice a Zvoleněves na poli parcelní číslo 123 v poloze „V Rostelích“. Většina koster v poloze V–Z na zádech a byli zde i 4 skrčenci. Jámy obložené dřevem, skrčenci kamenem. Většina hrobů obsahovala milodary, především keramické nádoby, náhrdelníky, stříbrné a bronzové záušnice a gombíky. Ve třech hrobech se vyskytly jantarové artefakty (*Schmidt 1900; Felcman 1900, 1898, 227–237*).

Hrob 7

Nálezové okolnosti:

Kostrá mladé dívky se železným nožem v oblasti pasu a zbytky náhrdelníku u krku.

Nálezý jantarů:

Inv. č. 54.034 perly z náhrdelníku – 1 plochá jantarová se šesti podélnými rýhami, 1 bronzová dutá čtverhranná (ve tvaru podušky), 3 skleněné olivovité, 1 skleněná trojitá, 1 skleněná dvojitá, soudkovité a 5 drobných kulovitých.

hmotnost: celkem 16,30 g, rozměry jantarové perly: 14 × 11 mm. (tab. 97: 6–16)

Další nálezý:

Patrně nedochované – železný nůž ve zlomcích uvádí již *J. Sláma* jako ztracený (1977, 191), totéž se může týkat i v inventární knize NM zmíněných zlomků skleněných a jantarových korálků.

Hrob 10

Nálezové okolnosti:

Kostrá dítěte, která měla u chodidel zbytky železného kování dřevěného vědra – obloukovité držadlo a tři obručovitá kování (nedochovaly se), u krku korále z náhrdelníku a při hlavě stříbrnou náušničku (*Sláma 1977, 191, Abb. 45: 10, 20*).

Nálezý jantarů:

Inv. č. 54.035 perly z náhrdelníku – 2 nižší soudkovité jantarové, 4 skleněné olivovité (podélně rýhované).

hmotnost: celkem 24,83 g, rozměry jantarových perel: 12 × 12 × 7 mm, 10 × 11 × 8 mm (tab. 97: 17–20, 22)

Další nálezý:

Inv. č. 54.036 stříbrná hrozníčkovitá náušnice (tab. 97: 21).

Hrob 11

Nálezové okolnosti:

Dětská kostra uložená v hrobové jámě s dřevěným obložením. U jejího krku byly nalezeny korále z náhrdelníku, pod rozpadlou lebku ležely čtyři kroužkovité náušničky (*Sláma 1977, 191, Abb. 47: 4, 5, 7, 8, 9*).

Nálezý jantarů:

inv. č. 54.041 perly z náhrdelníku – 2 ploché jantarové, 7 menších a spíše kulovitých jantarových korálků, 5 skleněných olivovitých (nenalezeno).

Další nálezý:

Inv. č. 54.037–54.039 tři bronzové hrozníčkovité náušnice, inv. č. 54.040 zlomky nejspíše obdobné bronzové náušnice. K popisu náhrdelníku v inventární knize NM je připojena ne zcela jasná poznámka „Žel. nůž v pochvě, 123 mm, s ulomeným hrotem. Zlomky jantarových korálků“ (tab. 97: 23–28).

10. Jantar neznámé kultury a lokality

Ve sbírce Oddělení pravěku a antického starověku NM jsou dále jantarové předměty, které byly zakoupeny od různých sběratelů, ale nebyly zařazeny do určitých kulturních skupin nebo nebyla informace o jejich původu. U některých artefaktů je použito jiné číslování než má oficiální evidenční (katalogizační) číselná řada, protože jsou dnes ve sbírce zahrnuty pod jiným, později přiděleným číslem bez odkazu na původní (viz odkazy na tzv. inventář J. L. Píče.)

10.1 Bergerova sbírka (tab. 98: 1–6; tab. 99: 1–10; tab. 100: 1–15; tab. 101: 1–7)

Neznámá lokalita

Inv. č. 1804A tři velké amorfní kusy jantaru.

hmotnost: celkem 79,24 g, rozměry: 49 × 40 mm, 55 × 40 mm, 75 × 50 mm

Inv. č. 1125A čtyři jantarové korálky elipsovitého tvaru.

rozměry: 35 × 17 mm

Drahlečice (Drahelčice, okr. Praha-západ?)

Inv. č. 1110A–1127A devět kulovitých-zploštělých jantarových korálků různé velikosti.

1110A hmotnost: 23,99 g, rozměry: 43 × 46 mm;

1112A hmotnost: 12,99 g, rozměry 38 × 38 mm;

1113A hmotnost: 5,61 g, rozměry: 26 × 27 mm;

1114A hmotnost: 5,14 g, rozměry: 26 × 27 mm;

1115A hmotnost: 4,98 g, rozměry: 22 × 22 × 11 mm;

1116A hmotnost: 2,81 g, rozměry: 24 × 24 × 10 mm;

1117A hmotnost: 2,61 g, rozměry: 20 × 20 × 9 mm;

1118A hmotnost: 1,86 g, rozměry: 18 × 18 × 8 mm;

1119A hmotnost: 1,43 g, rozměry: 18 × 19 mm;

1120A–1123A hmotnost: 8,37 g, rozměry: 12 × 20 až

18 × 19 mm; 1124A–1127A hmotnost: 7,7 g, rozměry:

21 × 10 až 12 × 11 mm

Inv. č. 1123A čtyři kulovité jantarové korálky.

rozměry: 3,5 × 1,7 cm

Inliska (Žuliska v Praze 6 – Dejvice???)

Inv. č. 1073A jantarový korálek.

hmotnost: 4,15 g, rozměry: 30 × 26 mm

Vokovice (Praha 6)

Inv. č. 1899A jantarový korálek.

hmotnost: 1,36 g, rozměry: 15 × 16 mm

Inv. č. 189BA jantarový korálek.

Inv. č. 1486A dva amorfní kusy jantaru a jeden malý jantarový korálek.

hmotnost: 12,12 g, rozměry: 26 × 23 mm a 10 × 10 mm

Únětice (okr. Praha-západ)

Inv. č. 1533A náhrdelník z 22 jantarových korálků.

hmotnost: 4,57 g, rozměry: 10 × 9 až 2 × 7 mm

Inv. č. 1530–1532A tři amorfní kusy jantaru.

hmotnost: 1530A = 13,58 g; 1531A = 6,08 g, rozměry: 35 × 43 mm a 40 × 14 mm

Inv. č. 1534–1540 sedm jantarových korálků.

hmotnost: 1534A–1538A = 6,97 g; 1539A = 0,47 g; 1540A = 0,4 g, rozměry: 14 × 14 až 10 × 10 mm

10.2 Bunzlova sbírka (tab. 101: 8–11)

Inv. č. 19.727 jantarový korálek kvadratický se zaoblenými hranami, provrtaný.

hmotnost: 3,5 g, rozměry: 15 × 12 × 9 mm

Inv. č. 19.728–19.730 jeden vyhraněný jantarový korálek a dva kulaté.

Inv. č. 19.728 hmotnost: 0,53 g, rozměry: 10 × 7 mm; inv. č. 19.729 hmotnost: 0,63 g, roz-

měry: 12 × 6 cm; inv. č. 19.730 hmotnost: 1,43 g, rozměry: 7 × 6 mm

V poznámce černě: „Sbírka Bunzlova“ (viz poznámka a popis u č. 19676) – „Kostrové hroby mezi Černým Volem a Kamýkem“.

10.3 Kejkrtova sbírka (tab. 101: 16)

Inv. č. 221.348 jantarový korálek ve tvaru trapezoidu.

hmotnost: 10,9 g, rozměry: 29 × 34 × 16 mm

Bez údajů

Inv. č. 17.996 jantarový korálek broušeného dvanáctistěnu.

rozměry: 15 × 16 × 14 mm, hmotnost: 0,10 g (v poznámce z inventárních knih: „Nalezeny pospolu v krabičce v pracovně, bez jakéhokoli udání.“; v kolonce *Dárce* – „Neznámý“; v kolonce *Naleziště* – „Neznámo“) (tab. 101: 14).

11. Jantar neznámé kultury

Letky, obec Libčice nad Vltavou (okr. Praha-západ)

Inv. č. 56.657 jantarový závěsek oblý, nahoru oploštělý s lichoběžníkovým zaobleným otvorem v horní části (*Sláma 1977*, 66–69).

rozměry: 31 × 30 × 14 mm (tab. 101: 15)

Vražkov (okr. Litoměřice)

Inv. č. 57.412 zlomky plochého prstenu z jantaru, jehož vnější okraj je dosti zúžený a zaoblený, vnitřní rovný. Na jednom místě uprostřed malý kulatý provrtaný otvor. Velmi poškozeno, chybí ca 2/3.

hmotnost: 1,25 g, rozměry: 50 × 30 mm

Dánsko

Inv. č. 106.053 kousek jantaru z Dánska (výměna s muzeem v Kodani spolu s materiálem ze starší doby bronzové, nenalezen).

12. Jantar bez inventárního čísla a s uvedenou lokalitou

Praha 6-Sedlec

Náhrdelník z pěti jantarových (4 vyhraněné o velikosti 18 × 10 mm, 15 × 15 mm, 12 × 12 mm, 18 × 14 mm a 1 krychlový o velikosti 16 × 17 mm) a osmi skleněných korálků.

hmotnost celkem: 14,09 g (tab. 102: 1)

Summary

Amber is a transparent or deep translucent, usually golden brown fossil resin from extincted coniferous trees. It is usually found in sediments mainly of Tertiary Age. The most famous is from the Baltic Oligocene. In the prehistory and the Early Middle Ages was an important trade commodity, which is further processed in jewelery workshops (beads, pendants, rings and inserts into rings and pedants, unique handle inlaid bronze daggers, sculptures, etc.). Amber had also magical-religious and therapeutic significance.

The basis of this work consists of a complete list (catalog) of amber artifacts stored in the collection of the Department of Prehistory and Ancient Antiquity of the National Museum in Prague. I processed this topic in the range of the grant under the Ministry of Culture of the Czech Republic in 1999–2000 (Nr. RK99P03OMG034). The aim of the proposed project was focused on collecting artifacts from the Neolithic to the Early Middle Ages. They were objects from archaeological sites located primarily in the former Czechoslovak Republic (after 1918) and from foreign deposits (Denmark).

Total of 2,166 artifacts from amber had been collected in the Department of Prehistory and Protohistory until 2000. According to the relative chronology 22 findings were from the Eneolithic, 951 pieces from the Late Bronze Age, from 672 pieces from the Middle Bronze Age, 87 pieces from the Early Bronze Age, 7 pieces from the Hallstatt period, 66 pieces from the La Tène period, 52 pieces from the Roman period, 21 pieces from the Migration Period and 288 pieces from the Early Middle Ages. There were also amber objects in the collection, which were purchased from various collectors, not included in certain cultural groups or there was any information about their origin.

Artifacts from amber can be divided according to the shape: beads, necklaces, pendants, rings, knobs, amber inserts into rings or amorphous pieces of amber. In connection with amber findings a bronze dagger with a handle decorated with inserts of amber, bronze buckle with anthropomorphic decoration with amber and 6 bronze or iron rings with inserts from amber are included in the inventory. Typological division amber artifacts was performed in individual archaeological periods and cultures, given that this organic material subject to rapid deterioration, it was necessary to make a comprehensive documentation surviving objects or only parts thereof.

All artifacts from amber were weighed on the scale type SCALTIC SBA-41, photographed and drawn, selected subjects were then analyzed on the FTIR spectrometer. The substantial part of the featured amber subjects were preserved before storing.

A database of amber artifacts from the graves in the context of a whole was created. For example in the grave finds from the classical period of the Únětice culture amber products are represented in 33% of all graves at Tursko (distr. of Prague-west), about 25% at Únětice (distr. of Prague-West), about in 71% at Zvoleněves (distr. of Kladno) etc. Based on these figures, it is possible to reflect the social structure of both individual burial sites and the entire society. Elemental analysis of amber are explaining its origin and trade contacts and complement thesis of cultural relations.

Common standard in the world's scientific literature is publishing of catalogs of the collections of these unique material sources from both – archaeological and art-historical perspective. Processing of large collections of the National Museum is contributed to decent representation of these one and only expressions crafts from prehistory to the Middle Ages.

Prameny a literatura

Prameny

- Aristotel*: De anima – O duši (překlad/prijevod Sironić, M. – Novaković, D.). Zagreb, 1996.
- Diodorus of Sicily*: In twelve volumes, Book II (překlad/translation by Oldfather, C. H.). London, 1961.
- Diogen Laertije*: Život i mišljenje istaknutih filozofa: u deset knjiga (překlad/prijevod Vilhar, A.). Beograd, 1985.
- Euripide*: Phaeton (reconstructed from the fragments and translated by Eliot, A.). London, 2008.
- Herodot*: Povijest. (překlad/prijevod Škiljan, D.). Zagreb, 2007.
- Homer*: Odiseja (překlad/prijevod Maretič, T.). Zagreb, 1961.
- Homer*: Ilijada (překlad/prijevod Maretič, T.). Zagreb, 2003.
- Plinius secundus*: Pliny, Naturalis Historia History (překlad/translation Rackham, H.). London, 1968.
- Plinius secundus*: Pliny, Naturalis Historia History (překlad/translation Eichholz, D. E.). London, 1971.
- Plinije Stariji*: Zemljopis starog svijeta: Naturalis Historia III, IV, VI (překlad/prijevod Pasini, U.). Split, 2004.
- Publije Ovidije Nazon*: Metarmofoze (překlad/prijevod Maretič, T.). Zagreb 1907.
- Pýtheás*: Peri ókeanú. On the ocean. (překlad/translation Roseman, C. H.). Chicago 1996.
- Tacitus*: Agricola (překlad/prijevod Kuzmić, M.). Zagreb 1908.
- Tacitus*: The Agricola an the Germania (překlad/translation Mattingly, G. H.). Harmondsworth 1973.

Literatura

- Badž, V. 1988*: Amajlije i talismani. Beograd
- Bakarić, L. – Križ, B. – Šoufek, M. 2006*: Pretpovijesni jantar i staklo iz Prozora u Lici i Novog Mesta u Dolenjskoj. Zagreb.
- Beck, C. W. 1985*: Criteria for “Amber trade”. The evidence in the Eastern European Neolithic. *Journal of Baltic Studies* 16/3, 200–209.
- Beck, C. W. 1986*: Succinum redivivum. *Acta praehistorica et archaeologica* 18, 189–190.
- Beck, C. W. – Bouzek, J. 1993*: Amber in archeology. Proceedings of the second international conference on amber in archeology, Liblice 1990. Praha.
- Böhm, J. 1928*: Poklad bronzových dyk na Kozích Hřbetech (Předběžná zpráva). *Památky Archeologické* 36, 1–14, Tab. I–III, V.
- Böhm, J. 1946*: Naše nejstarší města. Praha.
- Bonfante, G. 1985*: The word for Amber in Baltic, Latin, Germanic and Greek. *Journal of Baltic Studies* 16/3, (Special Issue: Studies in Baltic Amber), 316–319.
- Burdukiewicz, J. M. 1999*: Late Paleolithic Amber in Northern Europe. In: B. Kosmowska-Ceranowicz – H. Paner (ed): Investigations into Amber. Proceedings of the Interdisciplinary Symposium: Baltic Amber and other Fossil Resins, Gdańsk 1997, 99–110.
- Bubeník, J. 1988*: Slovanské osídlení středního Poohří. Praha.
- Čižmářová, J. 1996*: Bernstein auf dem keltischen Oppidum Staré Hradisko in Mähren. *Archeološki vestnik* 47, 173–182.
- Daum, M. 2000*: Mykene, Nürnberg, Stonehenge. Handel und Austausch in der Bronzezeit. *Abhandlungen der Naturhistorischen Gesellschaft Nürnberg e.V Band* 43. Nürnberg, 133–143.
- Demetri Olcott, M. 1985*: Tacitus on the Ancient Amber-Gatherers: A Re-Evaluation of Germania. *Journal of Baltic Studies* 16/3, 302–315.
- Divac, G. – Sedláček, Z. 1999*: Hortfund der Altbronzezeitlichen Dolche von Praha 6 – Suchdol. *Fontes Archaeologici Pragenses, Suppl.* 1.
- Drechster-Bižić, R. 1969*: Japodske kape i ogjavlja. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3/1, 29–52, Tab. I–X.
- Dubský, B. 1925*: Pohřebiště z první doby křesťanské u Droužetic na Strakonicku. *Památky archeologické* 34, 210.
- Eisner, J. 1955*: Počátky českého šperku. *Památky archeologické* 46, 215–226.
- Felcman, J. 1893*: Hroby se skrčenými kostrami u Osluchova. *Památky archeologické* 16, 67–75.
- Felcman, J. 1895*: Hroby se skrčenými kostrami u Neproblic. *Památky archeologické* 16, Praha, 439–443, tab. XXVI.
- Felcman, J. 1897*: Hroby se skrčenými kostrami u Neproblic. *Památky archeologické* 17, 195–199, tab. XXVIII.
- Felcman, J. 1898*: Archeologická vycházka do východních Čech. *Památky archeologické* 18, 411–422.
- Felcman, J. 1898/99*: Pohřebiště Noutonické. *Památky archeologické* 18, 16–27, tab. VI, VII.
- Felcman, J. 1898*: Pohřebiště se skrčenými kostrami v Kamýku. *Památky archeologické* 18, 27–28
- Felcman, J. 1906*: Hroby se skrčenými kostrami v Tursku. *Památky archeologické* 21, 131–138.
- Felcman, J. 1909*: Hroby se skrčenými kostrami v Tursku. *Památky archeologické* 23, 242–250.
- Felcman, J. 1909*: Archeologický výzkum v roku 1906 až do roku 1908, předseřazený J. Felcmanem, em. ředitelem cukrovaru. *Památky archeologické* 23, 315–328, 547–564.
- Felcman, J. – Schmidt, V. 1896*: Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. *Památky archeologické* 18, 13–40, 227–252, 551–564.

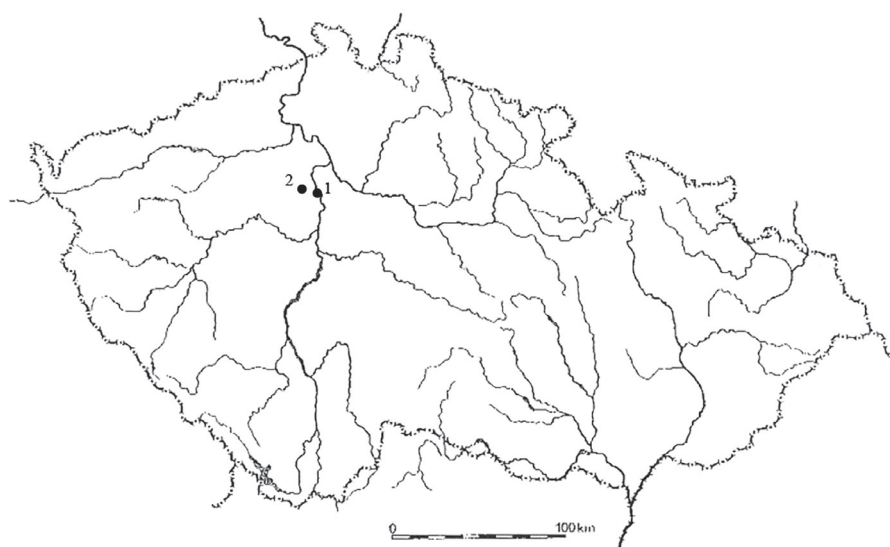
- Felcman, J. – Schmidt, V. 1893: Hroby se skrčeným kostrami v Holubicích. Památky archeologické 16, 115–138.
- Filipowiak, W. 2000: Wolin – raně středověké centrum na Baltu. In: A. Wiczorek – H.-M. Hinz (eds.): Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Praha, 59–60.
- Fridrichová, M. – Koutecký, D. – Slabina, M. 1999: Die Gräberfelder der Bylaner Kultur in Praha – III. Teil – Pohřebiště bylanské kultury v Praze – III. Část. Památky archeologické 90, 319–396, Abb. 2.
- Gardin, C. du 1993: L'ambre en France et ses relations avec le reste de l'Europe au Néolithique et à L'âge du Bronze. In: C. W. Beck – J. Bouzek – D. Dreslerová (eds.): Amber in archeology. Proceedings of the second international conference on Amber in archeology, Liblice 1990. Praha 1993, 67–75.
- Grilli, A., 1975: Eridano, Eletridi e via dell'ambra. Studi e ricerche sulla problematica dell'ambra I, 279–291.
- Gömöri, J. (ed.) 1999: Landscapes and monuments along the Amber Road : Results and Perspectives of Cultural Tourism. International Symposium Sopron-Eisenstadt, 15–18th October, 1995.
- Hájek, L. 1968: Kultura zvoncovitých pohárů v Čechách. Archeologické studijní materiály 5.
- Harding, A. F. – Huges-Brock, H. 1974: Amber in the Mycenaen World. Annual of the British School at Athens 69, 145–172.
- Harding, A. F. 2000: European societies in the Bronze Age. Cambridge.
- Hall, J. 2004: The Crystal Bible. A definitive guide to crystals. London.
- Havlík, A. 1909: Præhistorické nálezy v Rožďalovicích. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 17, 17–20.
- Hellich, J. 1896/97: Archeologický výzkum ve středních Čechách. Památky archeologické 17, 671–694.
- Helm, O. 1877: Notizen über die chemische und physikalische Beschaffenheit des Bernsteins, Archiv der Pharmazie (Deutscher Apotheker-Verein) 211, 229–246.
- Hoffiller, V. 1905: Prehistorijsko groblje u Smiljanu kraj gopsića. Vjesnik hrvatskog arheološkog društva, 8/1, 193–203.
- Hostaš, K. 1900–1901: Mohyly na Husíně. Památky archeologické 19, 115–126.
- Hrala, J. 1973: Knovízská kultura ve středních Čechách. Archeologické studijní materiály 11.
- Hykeš, F. J. – Landa, V. 1913: Kostrové hroby z doby hradištné u Tušovic. Památky archeologické 25, 164.
- Chevalier, J. – Gheerbrant, A. 1983: Riječnik simbola. Zagreb.
- Childe, G. 1973: The Dawn of European Civilization. Frogmore.
- Katačić, R. 1970: Podunavlje i Jadran u epu Apolonija Rodanina. Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja Akademije naukami umjetnosti Bosne i Hercegovine 7, 71–132.
- Kytlicová, O. 1959: Příspěvek k otázce bronzových tepaných nádob z mladší a pozdní doby bronzové. Památky archeologické 50, 120–157.
- Kosmowska-Ceranowicz, B. 1993: Baltic amber and other fossil resins in Polish literature and works by polish authors in world literature: an annotated bibliography 1534–1993.
- Križ, B. – Turk, P. 2003: Steklo in jantar Novog Mesta. Katalog arheološke razstave. Novo Mesto.
- Krolmus, V. 1859: Kněze Krolmusa archaeologické pátrání a výtěžky v létě 1857. Památky archeologické 3, 42–44.
- Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Lutovský, M. – Smejtek, L. 1988: Výzkum slovanského pohřebiště u Tušovic v roce 1897 ve světle původních zpráv. Časopis Národního muzea 157, 149–158.
- Malinowski, T. 1971: Über den Bernsteinbandel zwischen den südostlichen baltischen Ufergebieten und dem Suden Europas in der frühen Eizenzeit. Prähistorische Zeitschrift 46, 102–110.
- Matiegka, J. 1913: Nálezy u rousovického cukrovaru poblíže Mělníka. Památky Archeologické 25, 105–113, tab. IX.
- Michálek, J. 1976: Jantar v pravěku jižních Čech. Výběr 13, 229–233.
- Montelius, O. 1910: Der Handel in der Vorzeit. Prähistorische Zeitschrift 2, 249–291.
- Moucha, V. 1960: Příspěvek k datování velvarského hrobu – Datierung des Grabes von Velvary. Archeologické Rozhledy 12, 465–476, 497–498.
- Moucha, V. 1980: Sto let první publikace pohřebiště v Úněticích. Muzeum a současnost 3, 113–128.
- Moucha, V. 1999: Der Aunjetitzer Hortfund von „Kozí Hřbety“ bei Horoměřice (Röntgenographische und radiographische Untersuchung). In: J. Batora – J. Peška (eds.): Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei. Nitra, 137–148.
- Moucha, V. 2000: Hromadné nálezy ze starší doby bronzové na území Prahy – Hortfunde aus der älteren Bronzezeit auf dem Territorium Prags. Archaeologica Pragensia 15, 5–47, tab. I–XXIII.
- Mrázek, I. 1996: Drahé kameny v pravěku Moravy a Slezska. Brno
- Navarro, J. M. de 1925: Prehistoric Routes between Northern Europe and Italy defined by Amber Trade. The Geographical Journal 66/6, 481–507.
- Negróni Catacchio, N. 1978: L'ambra nella protostoria italiana. Ambra oro del nord. Venezia.
- Negróni Catacchio, N. 1985: L'ambra il Baltico i Veneti e gli scrittori antichi. I tesori dell'antica Polonia. Padova
- Neustupný, J. 1939: Poklad bronzů na Dreveníku ve Spiši. Sborník Národního musea v Praze sv. I., část 2 1939–A (historický), 201–220.
- Palavestra, A. 1993: Praistorijski čilibar na centralnom Balkanu. Balkanološki institut, Sanu, Posebno izdanje 52. Beograd.
- Pleslová-Štiková, E. 1993: A Crescent-shaped necklace from Velvary, Bohemia. In: C. W. Beck – J. Bouzek (eds): Amber in Archaeology. Proceedings of the second international conference of amber in archaeology. Liblice 1990. Praha, 147–152
- Píč, J. L. 1891: Archeologický výzkum ve středních Čechách. Památky archeologické 15, 353–412.
- Píč, J. L. 1892: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Mohyly u Velké Dobré. Památky archeologické 15, 482–502, tab. XXII–XXIII.
- Píč, J. L. 1892: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Hroby s kostrami z počátku doby křesťanské. Památky archeologické 15, 689–728.
- Píč, J. L. 1895: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Hroby se skrčeným kostrami u Třeboule. Památky archeologické 16, 329–362.
- Píč, J. L. 1895: Archaeologický výzkum ve středních Čechách Hroby se skrčenými kostrami u Dřinov blíž Zlonic. Památky archeologické 16, 719–720, tab. XXXIX–XLII.
- Píč, J. L. 1895/96: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Popelovité jámy u Vepřku. Památky archeologické 16, 176–182, tab. XX.
- Píč, J. L. 1895/96: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Popelovité jámy u Radimi. Památky archeologické 16, 182–186, tab. XXI–XXIV.

- Píč, J. L. 1896:* Mohyly Bechyňské. Památky archeologické 17, 1–18, tab. I–VII.
- Píč, J. L. 1897:* Hromadný nález bronzů u Jenšovic. Památky archeologické 17, 693–702, tab. LXXXIII–LXXXI
- Píč, J. L. 1896:* Archaeologický výzkum ve středních Čechách, Památky archeologické 17, 342–355, tab. XIX–XXI.
- Píč, J. L. 1896:* Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Památky archeologické 17, 175–192, 367–410, 479–538, 671–694.
- Píč, J. L. 1897:* Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Praha.
- Píč, J. L. 1898:* Mohyly Bechyňské II. Památky archeologické 18, 1–14, tab. I–V.
- Píč, J. L. 1898:* Pohřebiště u Bylan, Památky archeologické 18, 210–226.
- Píč, J. L. 1903:* Nový typ hrobů v Čechách. Památky archeologické 20, 467–508.
- Píč, J. L. 1905:* Z archaeologického bádání r. 1904. Památky archeologické 21, 329–350.
- Píč, J. L. 1905:* Starožitnosti země České II-3. Čechy na úsvitě dějin. Zárové hroby v Čechách a příchod Čechů. Praha.
- Píč, J. L. 1909:* Starožitnosti země České III-1. Čechy za doby knížecí. Praha
- Podborský, V. a kol. 1993:* Pravěké dějiny Moravy. Brno.
- Poláček, J. 1966:* Dívčí Kámen. Hradiště z doby bronzové. České Budějovice.
- Poláček, L. 2000:* Moravský obchod. In: A. Wiczorek – H.-M. Hinz (eds.): Střed Evropy okolo roku 1000. Příručka a katalog k výstavě. Praha, 56–57.
- Rüttatore, V. 1975:* La diffusione dell'ambra in Europa e in Italia durante la protostoria. *Studia e ricerche sulla problematica dell'ambra I*, 215–219.
- Renfrew, C. 1969:* Trade and Culture Process in European Prehistory. *Curent Anthropology* 10/2–3, 151–169
- Rýzner, Č. 1880:* Řadové hroby blízce Únětic. Skupení druhé. Památky archeologické 11, 289–308, 353–368.
- Schmidt, V. 1898–99:* Pohřebiště se skrčeným kostrami u Žižic. Památky archeologické 18, 562–563.
- Schmidt, V. 1896:* Hroby se skrčenými kostrami u Dřínova blízce Zlonic. Památky archeologické 16, 719–738, tab. XXXIX–XLI.
- Schmidt, V. 1896:* Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Památky archeologické 17, 281.
- Schmidt, V. 1900:* Slovanský hřbitůvek u Žižic z prvních dob křesťanství. Památky archeologické 18, 227–238.
- Simić, S. 1964:* Narodna medicina u Kratovu. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 42, 309–443.
- Sláma, J. 1977:* Mittelböhmen im frühen Mittelalter. I. Katalog der Grabfunde. *Prachistorica* 5. Praha.
- Sklenář, K. – Sklenářová, Z. – Slabina, M. 2002:* Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Smolík, J. 1882–1884:* Mohyly v Hladomři mezi Blovicí, Hradištěm a Chocencí. Památky archeologické 12, 7–14, Tab. 1.
- Smolík, J. 1885–1886:* Úherecký hrob. Památky archeologické 13, 321–326, tab. XIII.
- Smolík, J. 1891:* Hroby se skrčenými kostrami ve Zvoleněvsi. Památky archeologické 15, 411–432, tab. XX, XXI.
- Smolík, J. 1890/92:* Kamenný hrob u Velvar. Památky archeologické 15, 209–218, tab. XI.
- Smolík J. 1880:* Obchod s jantarem v pravěku. Památky archeologické 11, 325–330.
- Smolík, J. 1881:* Zprávy o drobnosti. Památky archeologické 11, 368.
- Srebrodoljski, B. 1984:* Jantar. Moskva
- Srejović-Cermanović, A. 1979:* Rečnik grčke i rimske mitologije. Beograd.
- Spekke, A. 1957:* The Ancient Amber Routes and Geographical Discovery of the Eastern Baltic. Stockholm.
- Svoboda, B. 1963:* Hradištní pohřebiště s dřevěnou stavbou v Žalanech u Teplic. Památky archeologické 54, 266–307.
- Svoboda, B. 1965:* Čechy v době stěhování národů. *Monumenta archaeologica* 13. Praha.
- Stojanović, M. 2004:* Kulturna uloga ćilibara: simbolička, magijska, lekovita. *glasilo podružnice Srpskog lekarskog društva Zaječar* 29, Supplementum 1, 39–45.
- Šaldová, V. 1981:* Rovinná sídliště pozdní doby bronzové v západních Čechách. Památky archeologické 77, 93–152.
- Šolle, M. 1982:* Slovanská pohřebiště pod Budčí. Památky archeologické 73, 174–216.
- Šolle, M. 1985:* Žárová mohyla pražského typu v Zákolanech, okr. Kladno. *Archeologické rozhledy* 37, 343–345.
- Tomková, K. 1998:* Bernstein im frühmittelalterlichen Böhmen. Památky archeologické 89, 64–103.
- Turek, R. 1946:* Slavnickova Libice. Praha.
- Turek, R. 1946:* Slovanské mohyly u Pňovic. Památky archeologické 62, 105–122, 212, 220–221.
- Turek, R. 1950:* Slovanské osídlení Chebska. *Obzor prehistorický* 14/2.
- Turek, R. 1950:* K počátkům Prahy. Památky archeologické 43, 59–94, 138–139.
- Turek, R. 1966–68:* Libice – knížecí hradisko 10. věku. Praha.
- Turek, R. 1976:* Libice. Pohřebiště na vnitřním hradisku. *Sborník Národního muzea A – Historie* 30/5, 249–316.
- Turek, R. 1978:* Libice. Pohřebiště na vnitřním hradisku. *Sborník Národního muzea A – Historie* 32/1–4.
- Turek, R. 1981:* Libice nad Cidlinou. Monumentální stavby vnitřního hradiska. *Sborník Národního muzea A – Historie* 35/1.
- Vokolek, V. 1993:* Pohřebiště lidu popelnicových polí v Platěnicích. *Východočeský sborník historický* 3, 1–53.
- Webster R. – Anderson, B. 1985:* *Gems. Their Sources, Description and Identification.* London.
- Wells, P. 1985:* Socio-Economic Aspects of the Amber Trade in Early Iron Age Slovenia. *Journal of Baltic Studies* 16/3, Special Issue: Studies in a Baltic Amber, 268–275.
- Wells, P. 1985a:* Mediterranean trade and culture change in Early Iron Age Central Europe. *Settlement and Society.* Leicester, 69–85.

Jiné zdroje

- Archiv Archeologického ústavu, Zpráva o výzkumu č. j. 1800/44
- Archiv Archeologického ústavu, Zpráva o výzkumu č. j. 753/47
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 2278/22
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 593/27
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 5256/69
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 5918/68
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 9364/75
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 9365/75
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 5918/68
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 1945/37
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 3019/79
- Archiv Archeologického ústavu, Nálezová zpráva č. j. 1797/36
- Archiv Národního muzea, Terénní zápisník J. L. Píče č. 8

Přílohy

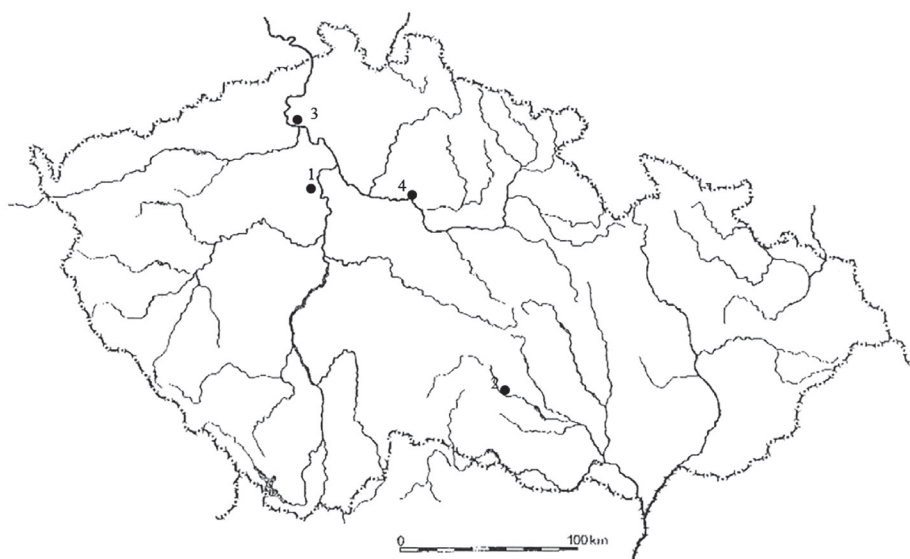
Mapa 1a Eneolit, kultura s kanelovanou keramikou. 1 Kazín (okr. Praha-západ), 2 Velvary (okr. Kladno). – *Map 1a* Eneolithic, Channeled Ware Culture. 1 Kazín (distr. of Prague-West, 2 Velvary (distr. of Kladno).

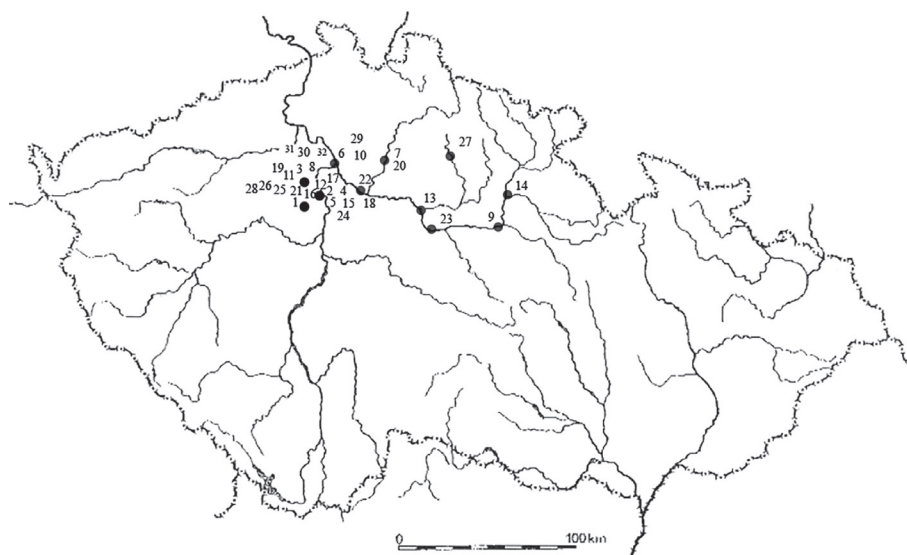
Mapa 1b Eneolit, kultura kulovitých amfor. 1 Brozany nad Ohří (okr. Litoměřice). – *Map 1b* Eneolithic, Globular Amphorae Culture. 1 Brozany nad Ohří (distr. of Litoměřice).

Mapa 1c Eneolit, kultura se šnúrovou keramikou. 1 Bylany (okr. Kolín). – *Map 1c* Eneolithic, Corded Ware Culture. 1 Bylany (distr. of Kolín).

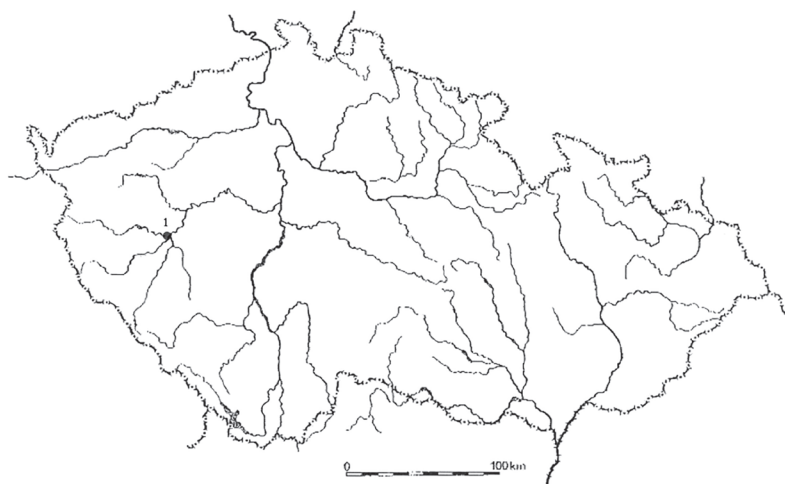
Mapa 1d Eneolit, kultura se zvoncovitými poháry. 1 Kvíček (okr. Kladno), 2 Lhánice (okr. Třebíč), 3 Lovosice (okr. Litoměřice), 4 Rožďalovice (okr. Nymburk). – *Map 1d* Eneolithic, Bell Beaker Culture. 1 Kvíček (distr. of Kladno), 2 Lhánice (distr. of Třebíč), 3 Lovosice (distr. of Litoměřice), 4 Rožďalovice (distr. of Nymburk).

Mapa 2 Starší doba bronzová, únětická kultura. 1 Bezdědice (okr. Beroun), 2 Brázdim (okr. Praha-východ), 3 Dřínov (okr. Kladno), 4 Holubice (okr. Praha-západ), 5 Kamýk (okr. Praha-západ), 6 Kostelec nad Labem (okr. Mělník), 7 Krnsko (okr. Mladá Boleslav), 8 Ledce (okr. Kladno), 9 Mikulovice (okr. Pardubice), 10 Minice (okr. Mělník), 11 Neprobylice (okr. Kladno), 12 Noutonice (okr. Praha-západ), 13 Nymburk (okr. Nymburk), 14 Podlesí (okr. Hradec Králové), 15 Praha 6 – Bubeneč, 16 Malé Čičovice (okr. Praha-západ), 17 Praha 6 – Suchdol, 18 Praha 8 – Kobylisy, 19 Osluchov (okr. Kladno), 20 Řepov (okr. Mladá Boleslav), 21 Svrkyně (okr. Praha-západ), 22 Stará Boleslav (okr. Praha-východ), 23 Třebovle (okr. Kolín), 24 Praha 5 – Třebonice, 25 Tursko (okr. Praha-západ), 26 Únětice (okr. Praha-západ), 27 Veliš (okr. Jičín), 28 Velké Čičovice (okr. Praha-západ), 29 Vepřek (okr. Mělník), 30 Zlonice (okr. Kladno), 31 Zvoleněves (okr. Kladno), 32 Žižice (okr. Kladno). – *Map 2* Early Bronze Age, Únětice Culture. 1 Bezdědice (distr. of Beroun), 2 Brázdim (distr. of Prague-East), 3 Dřínov (distr. of Kladno), 4 Holubice (distr. of Prague-West), 5 Kamýk (distr. Prague-West), 6 Kostelec nad Labem (distr. of Mělník), 7 Krnsko (distr. of Mladá Boleslav), 8 Ledce (distr. of Kladno), 9 Mikulovice (distr. of Pardubice), 10 Minice (distr. of Mělník), 11 Neprobylice (distr. of Kladno), 12 Noutonice (distr. of Prague-West), 13 Nymburk (distr. of Nymburk), 14 Podlesí (distr. of Hradec Králové), 15 Prague 6 – Bubeneč, 16 Malé Čičovice (distr. of Prague-West), 17 Praha 6 – Suchdol, 18 Prague 8 – Kobylisy, 19 Osluchov (distr. of Kladno), 20 Řepov (distr. Mladá Boleslav), 21 Svrkyně (distr. of Prague-West), 22 Stará Boleslav (distr. of Prague-East), 23 Třebovle (distr. of Kolín), 24 Prague 5 – Třebonice, 25 Tursko (distr. of Prague-West), 26 Únětice (distr. of Prague-West), 27 Veliš (distr. of Jičín), 28 Velké Čičovice (distr. of Prague-West), 29 Vepřek (distr. of Mělník), 30 Zlonice (distr. of Kladno), 31 Zvoleněves (distr. of Kladno), 32 Žižice (distr. of Kladno).

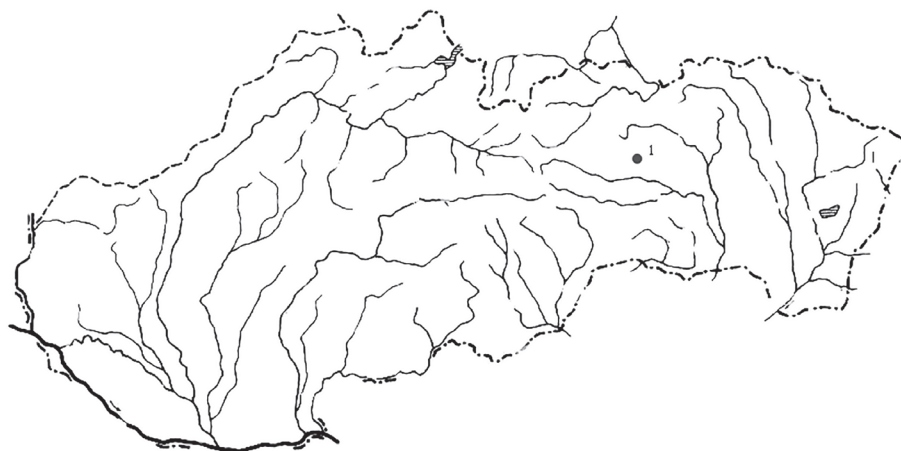
Mapa 3 Střední doba bronzová, kultura mohylová. 1 Křenovice (okr. Písek), 2 Hladoměř u Blovic (okr. Plzeň), 3 Hvožďany – revír Hemery (okr. Tábor), 4 Velká Dobrá (okr. Kladno), 5 Řepeč (okr. Tábor). – *Map 3* Middle Bronze Age, Tumuli Culture. 1 Křenovice (distr. of Písek), 2 Hladoměř u Blovic (distr. of Plzeň), 3 Hvožďany – forest distr. Hemery (distr. of Tábor), 4 Velká Dobrá (distr. of Kladno), 5 Řepeč (distr. of Tábor).

Mapa 4a Mladší doba bronzová, milavečská kultura. 1 Přeštice (okr. Plzeň-sever). – *Map 4a* Late Bronze Age, Milavce Culture. 1 Přeštice (distr. of Plzeň-South)

Mapa 4b Mladší doba bronzová, knovízská kultura. 1 Jenišovice (okr. Mělník). – *Map 4b* Knoviz Culture. 1 Jenišovice (distr. of Mělník)

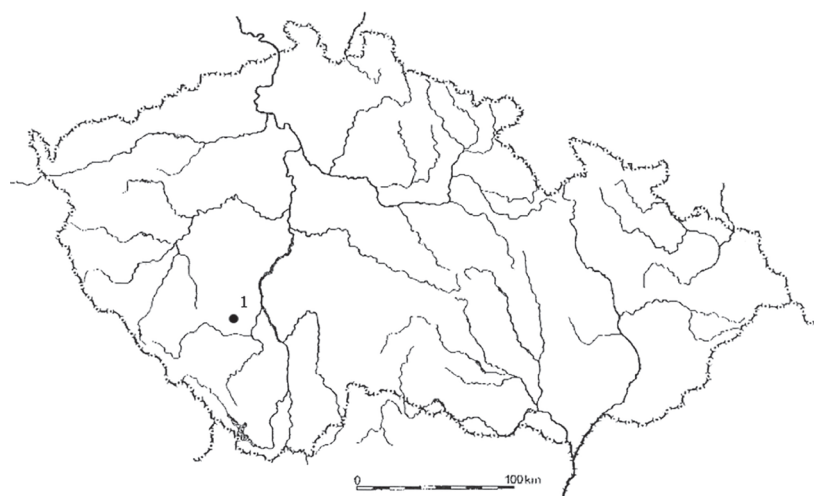
Mapa 4c Mladší doba bronzová, piliňská kultura. 1 Dreveník, obec Žehra (Slovenska republika). – *Map 4c* Piliny Culture. 1 Dreveník, comunn. Žehra (Slovakia).

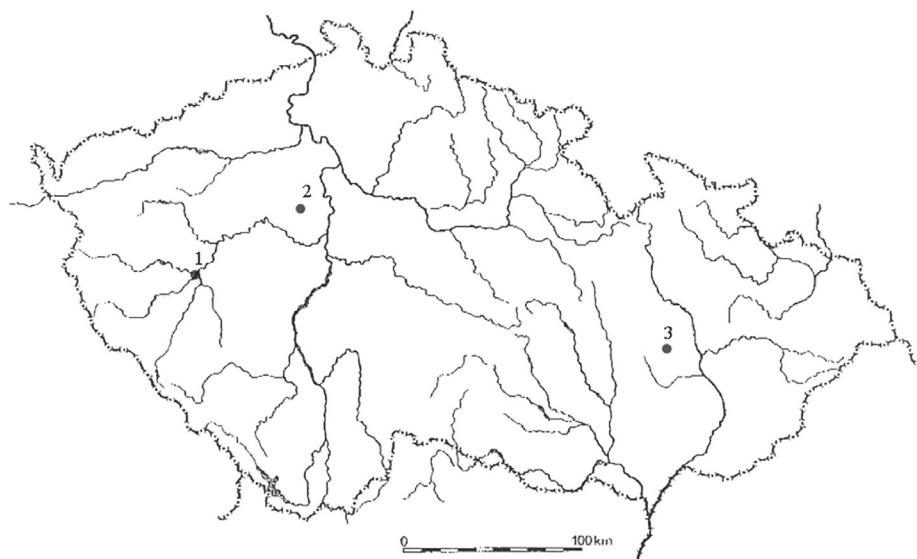
Mapa 5a Mladší doba halštatská, bylanská kultura. 1 Bylany (okr. Kolín), 2 Praha 6 – Střešovice. – *Map 5a* Younger Hallstatt Period, Bylany Culture. 1 Bylany (distr. of Kolín), 1 Prague 6 – Střešovice.

Mapa 5b Mladší doba halštatská, slezkoplátenická kultura. 1 Platěnice (okr. Pardubice). – *Map 5b* Younger Hallstatt Period, Slezkoplátenická Culture. 1 Platěnice (distr. of Pardubice).

Mapa 5c Doba halštatská, mohylová kultura. 1 Křepice (okr. Strakonice). – *Map 5c* Hallstatt Tumulus Culture. 1 Křepice (distr. of Strakonice).

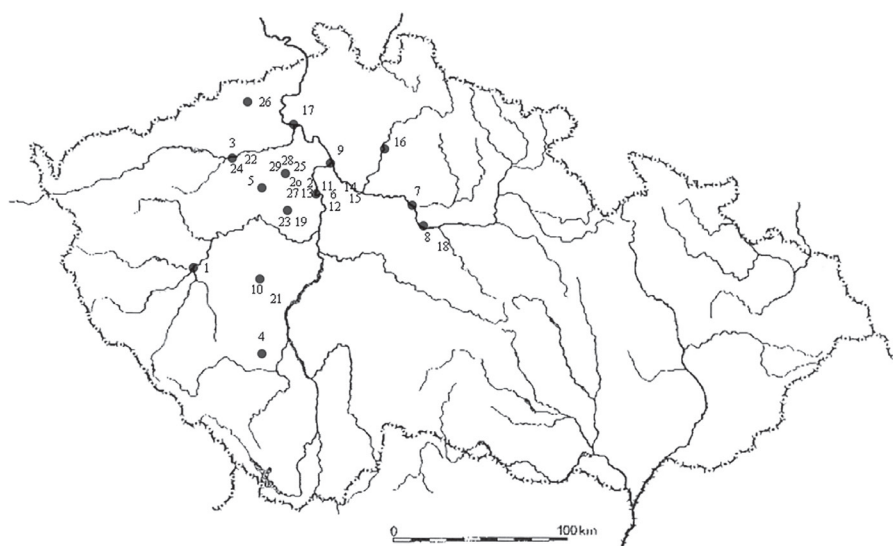
Mapa 6 Doba laténská. 1 Hrádek (obec Manětín, okr. Plzeň-sever), 2 Stradonice (okr. Beroun), 3 Ptení (okr. Prostějov). – *Map 6* La Tène Period. 1 Hrádek (municip. Manětín, distr. of Plzeň-North), 2 Stradonice (distr. of Beroun), 3 Ptení (distr. of Prostějov).

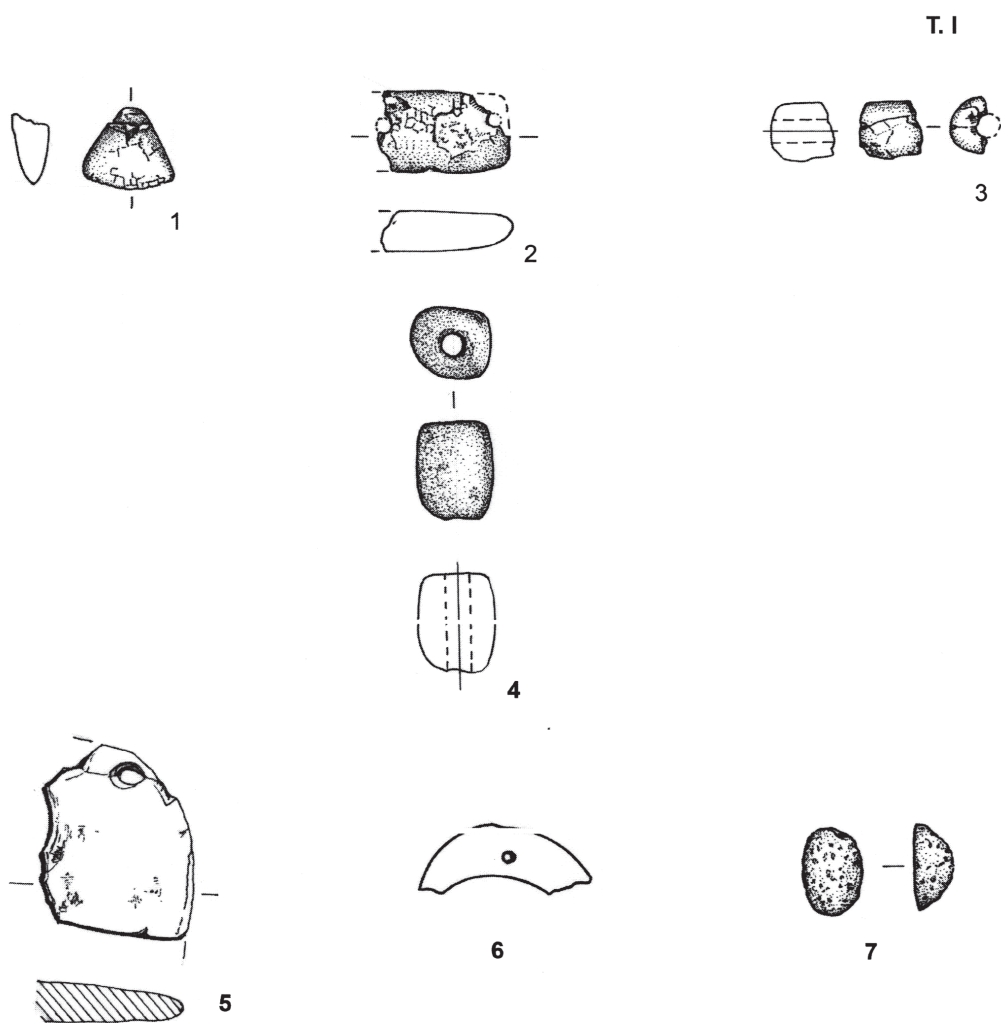
Mapa 7 Doba římská. 1 Stehelčeves (okr. Kladno), 2 Zvoleněves (okr. Kladno), 3 Žatecko. – *Map 7* Roman Period. 1 Stehelčeves (distr. of Kladno), 2 Zvoleněves (distr. of Kladno), 3 Žatec area.

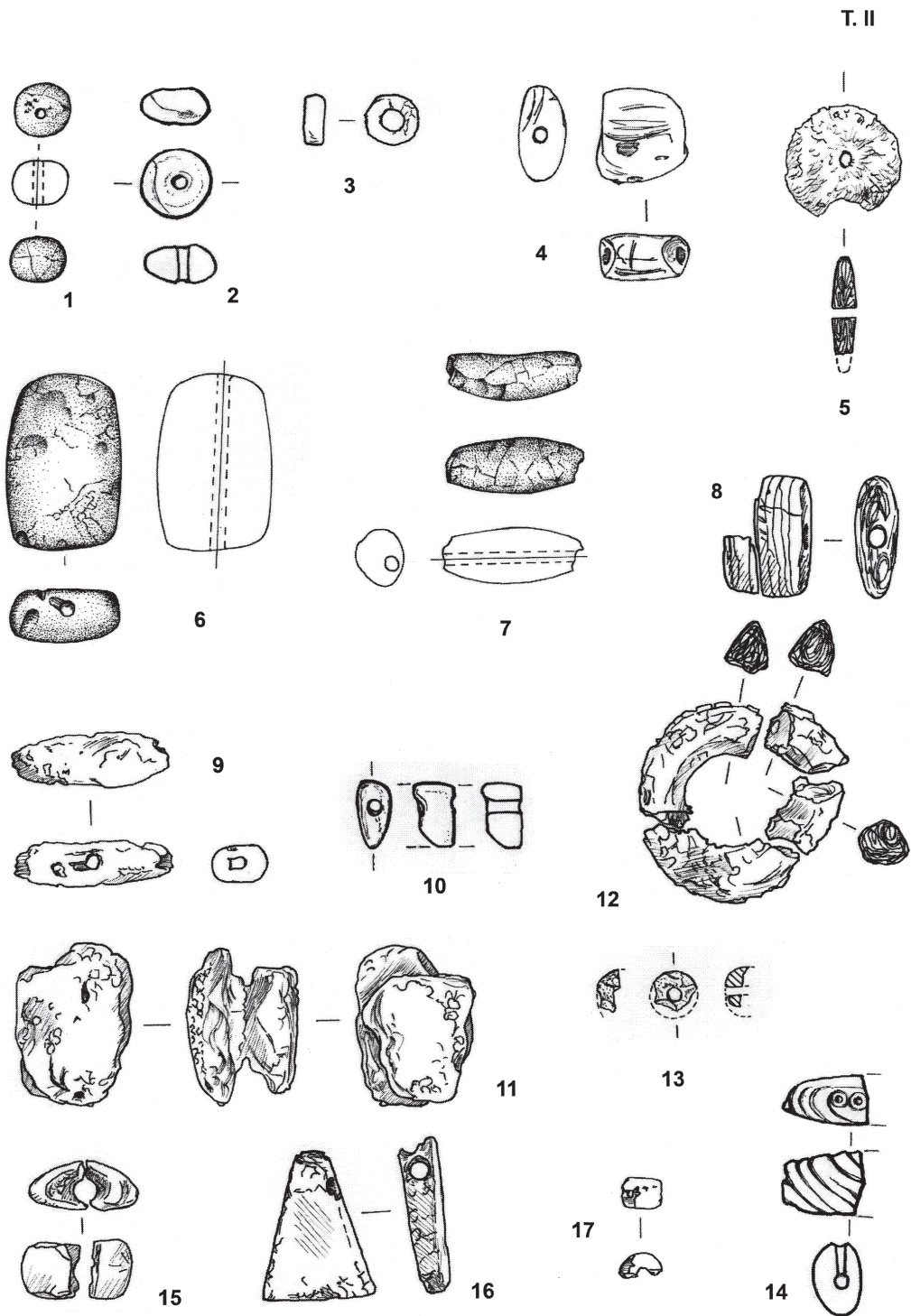
Mapa 8 Doba stěhování národů. 1 Praha 8 – Dolní Chabry, 2 Praha 8 – Libeň, 3 Praha 6 – Podbaba, 4 Světec (okr. Teplice), 5 Úherce (okr. Louny), 6 Záluží (okr. Praha-východ). – *Map 8* Migration Period. 1 Praha 8 – Dolní Chabry, 2 Praha 8 – Libeň, 3 Praha 6 – Podbaba, 4 Světec (distr. of Teplice), 5 Úherce (distr. of Louny), 6 Záluží (distr. of Prague-East).

Mapa 9 Raný středověk. 1 Český Brod (okr. Plzeň), 2 Debrno (okr. Praha-západ), 3 Dobroměřice (okr. Louny), 4 Droužetice (okr. Strakonice), 5 Chrástany (okr. Rakovník), 6 Klecany (okr. Praha-východ), 7 Libice nad Cidlinou (okr. Nymburk), 8 Liblice (okr. Kolín), 9 Mělník-Rousovice (okr. Mělník), 10 Pňovice (okr. Příbram), 11 Praha 1 – Hradčany, 12 Praha 4 – Modřany, 13 Praha 5 – Motol, 14 Praha 6 – Střešovice, 15 Praha 9 – Čakovice, 16 Řepov (okr. Mladá Boleslav), 17 Straškov (okr. Litoměřice), 18 Štítary (okr. Kolín), 19 Tetín (okr. Beroun), 20 Tursko (okr. Praha-západ), 21 Tušovice (okr. Příbram), 22 Úherce (okr. Louny), 23 Velíz (okr. Beroun), 24 Volenice (okr. Louny), 25 Zákolany (okr. Kladno), 26 Žalany (okr. Teplice), 27 Žalov (okr. Praha-západ), 28 Želenice (okr. Kladno), 29 Žižice (okr. Kladno). – *Map 9* Early Medieval Ages. 1 Český Brod (distr. of Plzeň), 2 Debrno (distr. of Prague-West), 3 Dobroměřice (okr. Louny), 4 Droužetice (okr. Strakonice), 5 Chrástany (okr. Rakovník), 6 Klecany (distr. of Prague-East), 7 Libice nad Cidlinou (distr. of Nymburk), 8 Liblice (distr. of Kolín), 9 Mělník-Rousovice (distr. of Mělník), 10 Pňovice (distr. of Příbram), 11 Prague 1 – Hradčany, 12 Prague 4 – Modřany, 13 Prague 5 – Motol, 14 Prague 6 – Střešovice, 15 Praha 9 – Čakovice, 16 Řepov (distr. of Mladá Boleslav), 17 Straškov (distr. of Litoměřice), 18 Štítary (distr. of Kolín), 19 Tetín (distr. of Beroun), 20 Tursko (distr. of Prague-West), 21 Tušovice (distr. of Příbram), 22 Úherce (distr. of Louny), 23 Velíz (distr. of Beroun), 24 Volenice (distr. of Louny), 25 Zákolany (distr. of Kladno), 26 Žalany (distr. of Teplice), 27 Žalov (distr. of Prague-West), 28 Želenice (distr. of Kladno), 29 Žižice (distr. of Kladno).

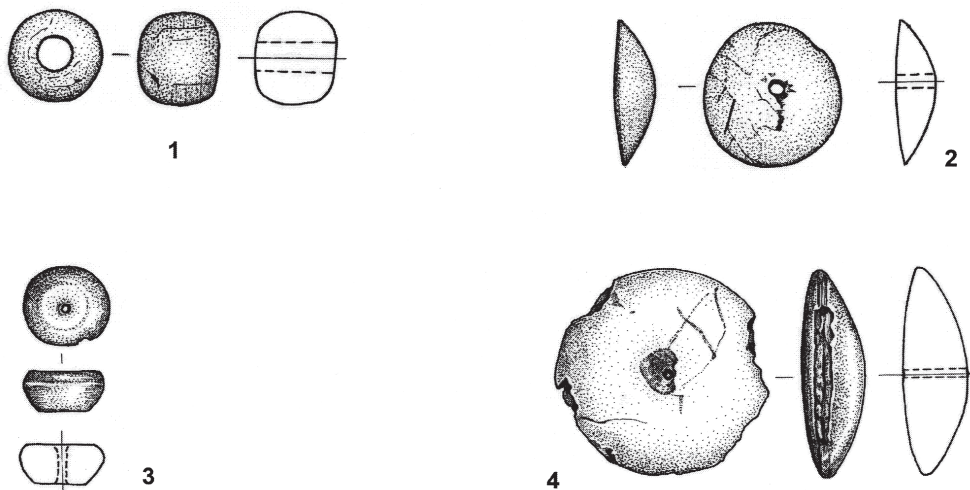

Tab. I Typy jantarových artefaktů z eneolitu. – *Tab. I* Forms of the ambers artefacts from the Enolithic.

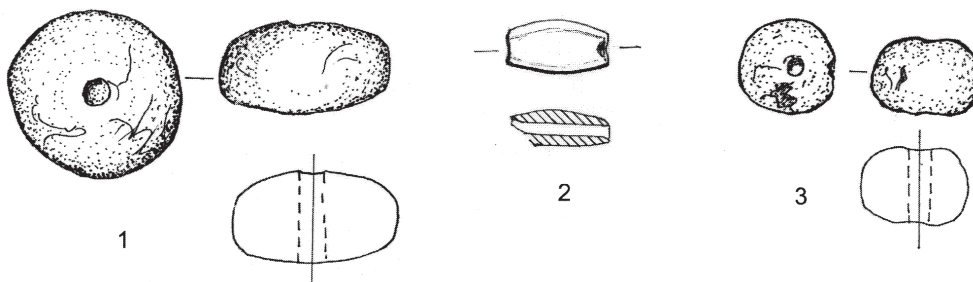
Tab. II Typy jantarových artefaktů ze starší doby bronzové. – Tab. II Forms of the amber artefacts from the Early Bronze Age.

T. III

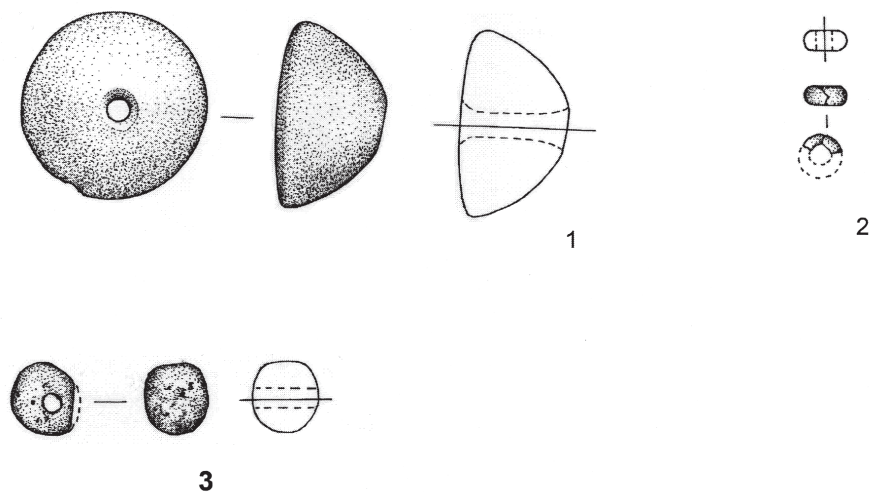
Tab. III Typy jantarových artefaktů ze střední doby bronzové. – *Tab. III* Forms of the amber artefacts from the Middle Bronze Age.

T. IV

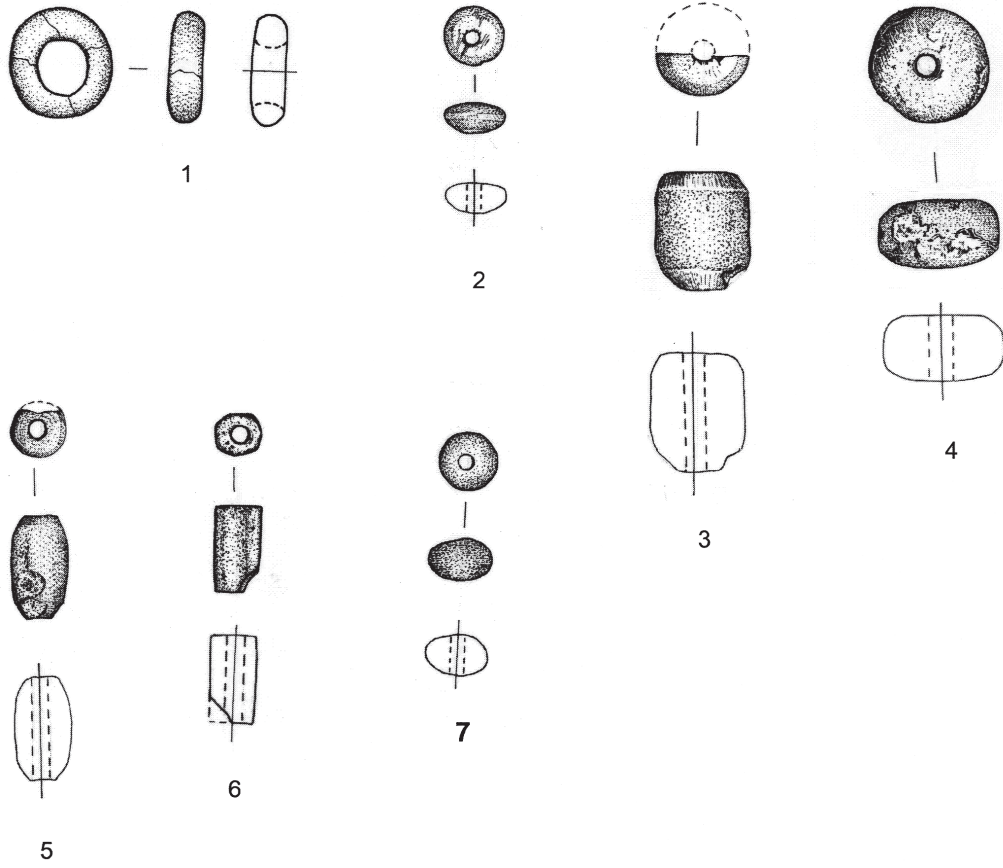
Tab. IV Typy jantarových artefaktů z mladší doby bronzové. – *Tab. IV* Forms of the amber artefacts from the Late Bronze Age.

T. V

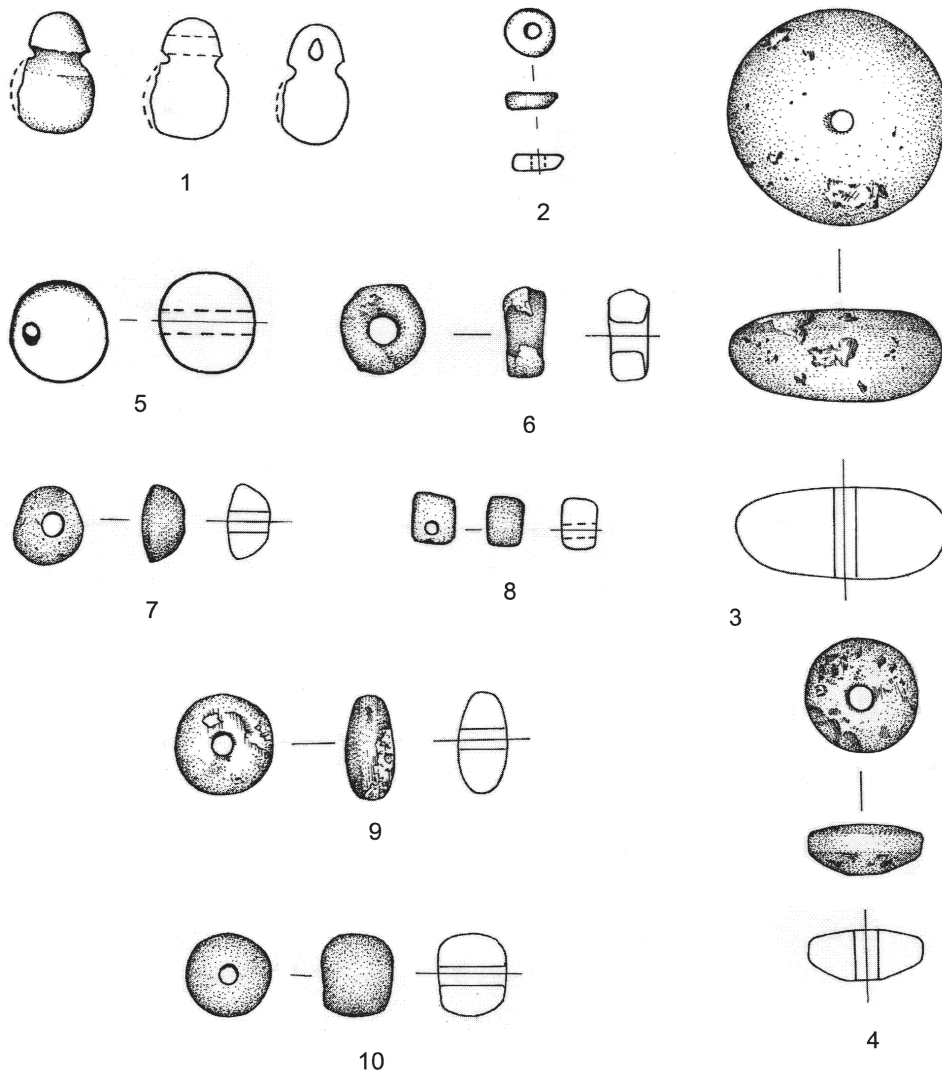

Tab. V Typy jantarových artefaktů z mladší doby halštatské. – *Tab. V* Forms of the amber artefacts from the Young Hallstatt Period.

T. VI

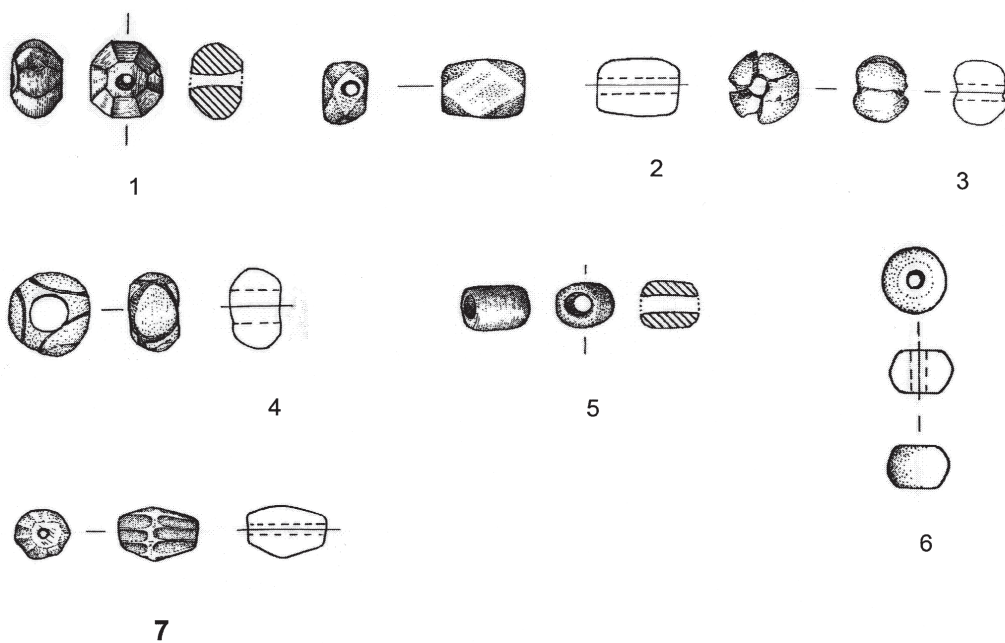

Tab. VI Typy jantarových artefaktů z doby laténské. – Tab. VI Forms of the amber artefacts from the La Tène Period.

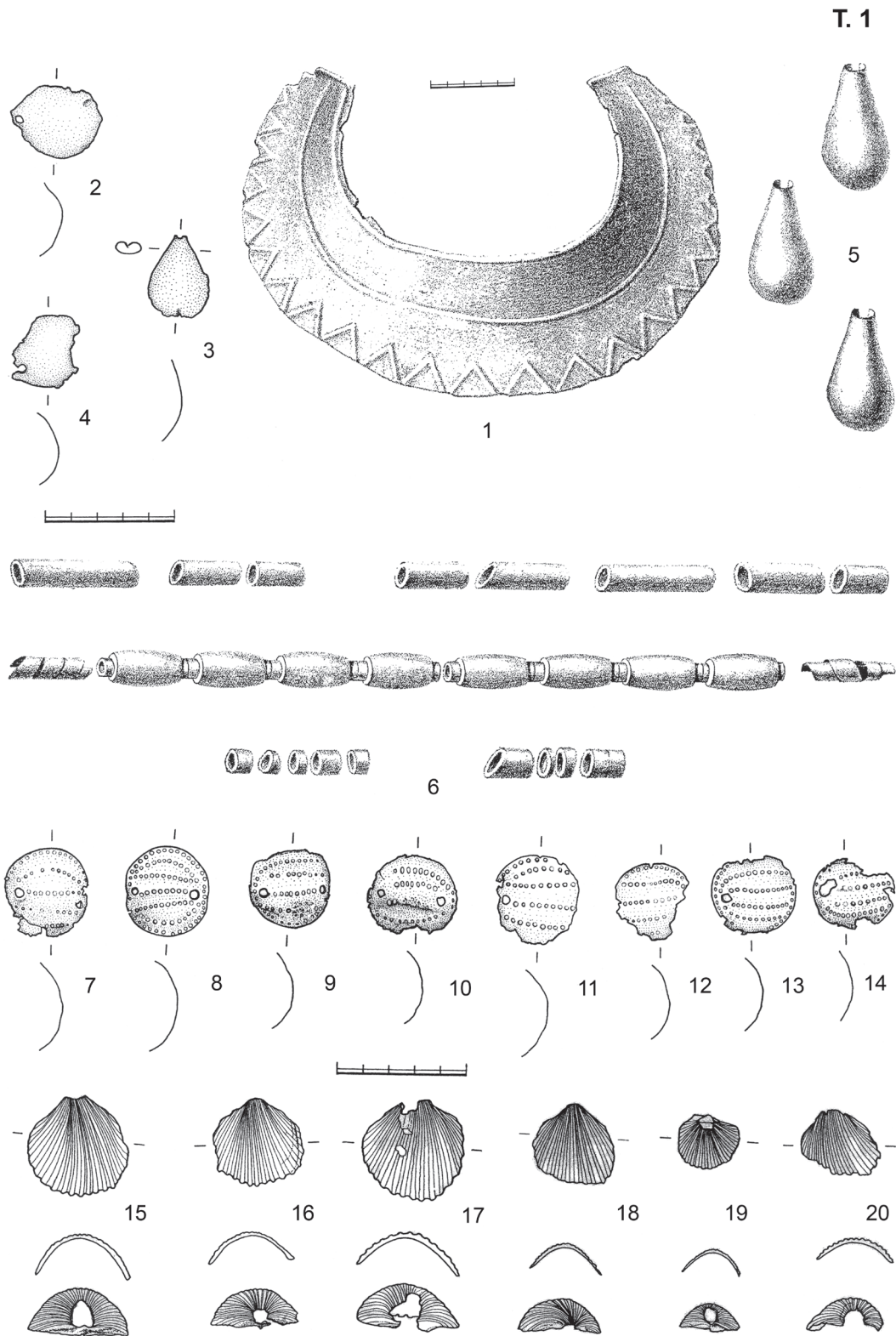

Tab. VII Typy jantarových artefaktů z doby stěhování národů. – Tab. VII Forms of the amber artefacts from the Migration Period.

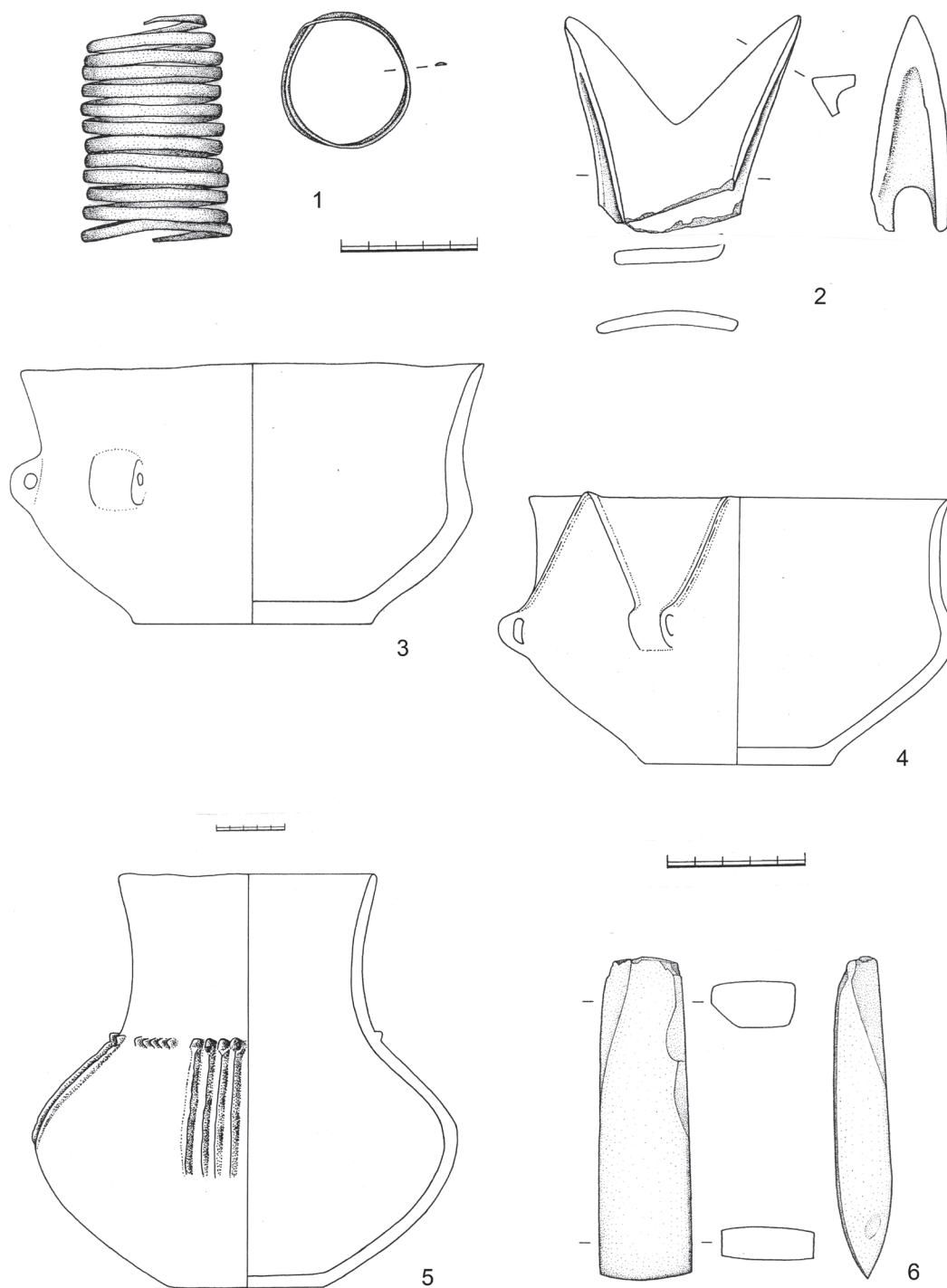
T. VIII

Tab. VIII Typy jantarových artefaktů z raného středověku. – *Tab. VIII* Forms of the amber artefacts from the Early Medieval.

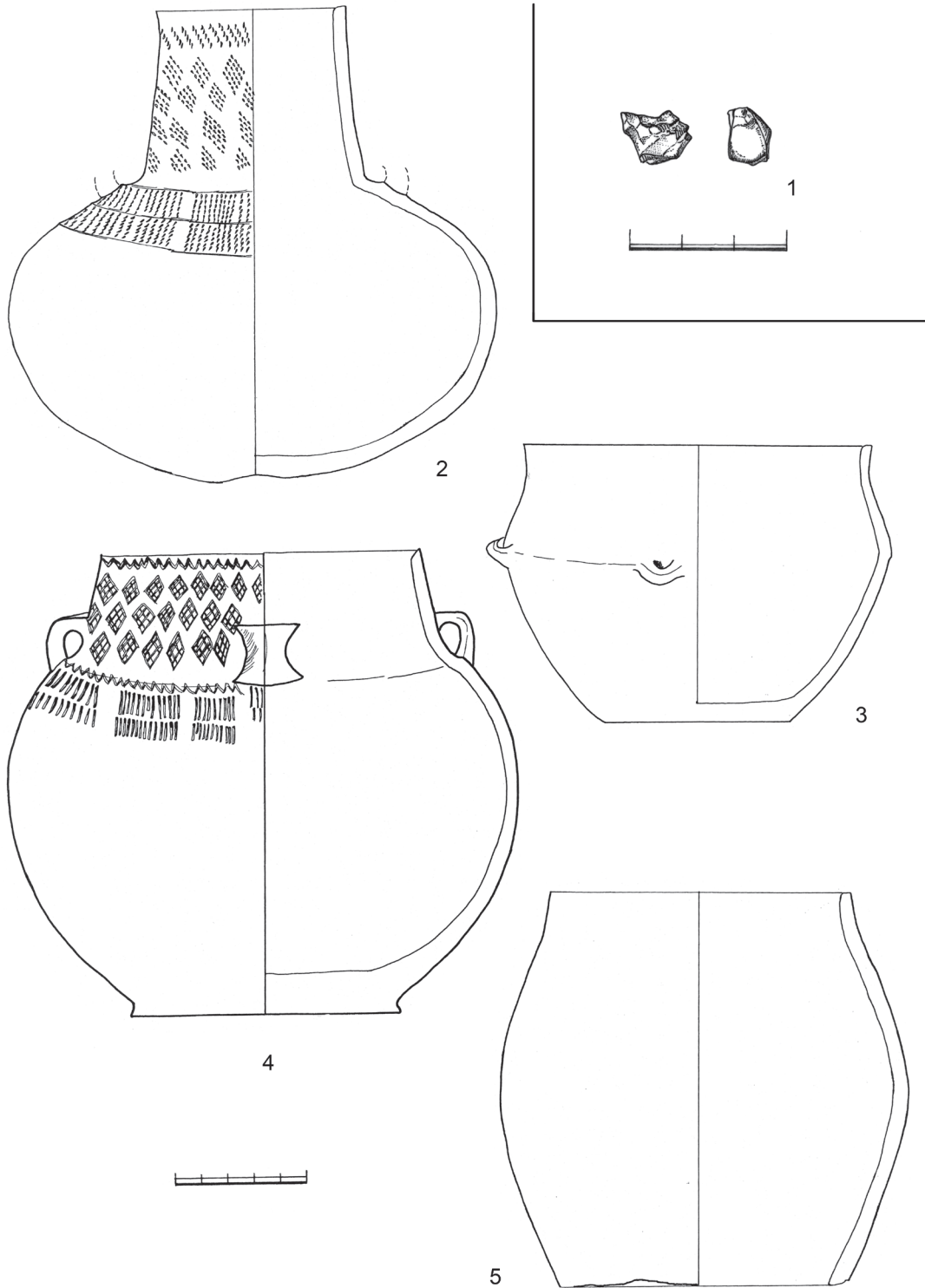

Tab. 11–20 Velvary (okr. Kladno). 1, 5–6 (podle Smolík 1890/92, Tab. XI); 1 M (měřítko) 1:3; 5–6 M 2:3; 2–4, 7–20 M 1:2. – Tab. 1
 1–20 Velvary (distr. of Kladno). 1, 5–6 (after Smolík 1890/92, Tab. XI); 1 S (scale) 1:3; 5–6 S 2:3; 2–4, 7–20 S 1:2

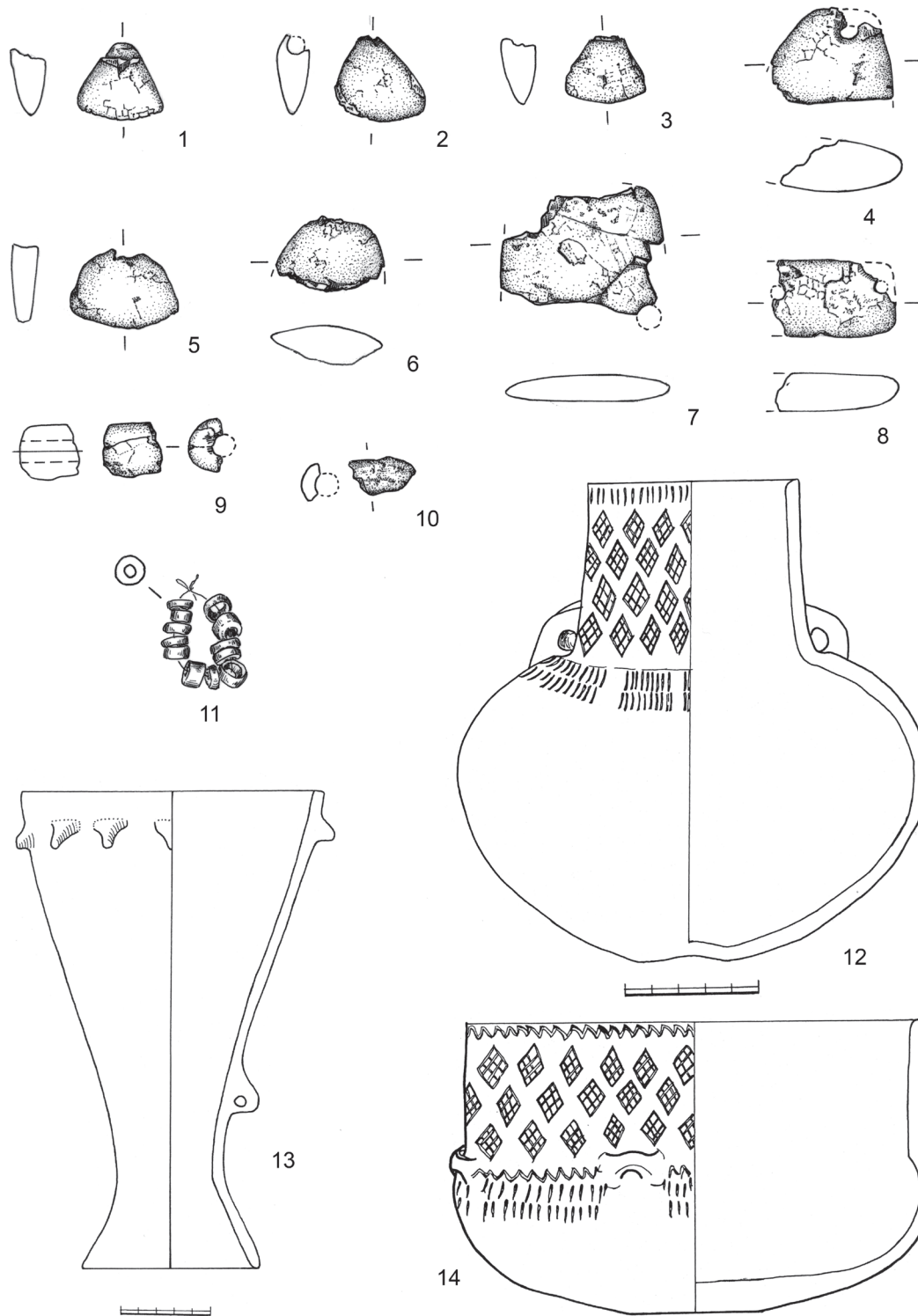
Tab. 2 1-6 Velvary (okr. Kladno). 1-4, 6 M 1:2, 5 M 1:4. - Tab. 2 1-6 Velvary (distr. of Kladno). 1-4, 6 S 1:2, 5 S 1:4.

T. 3

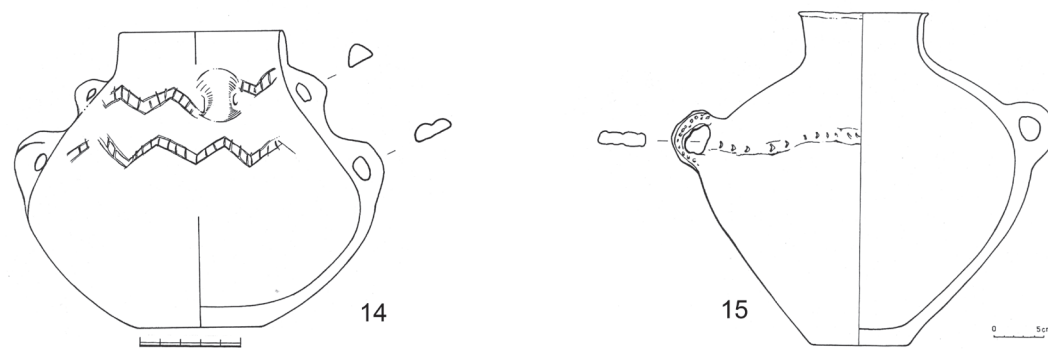
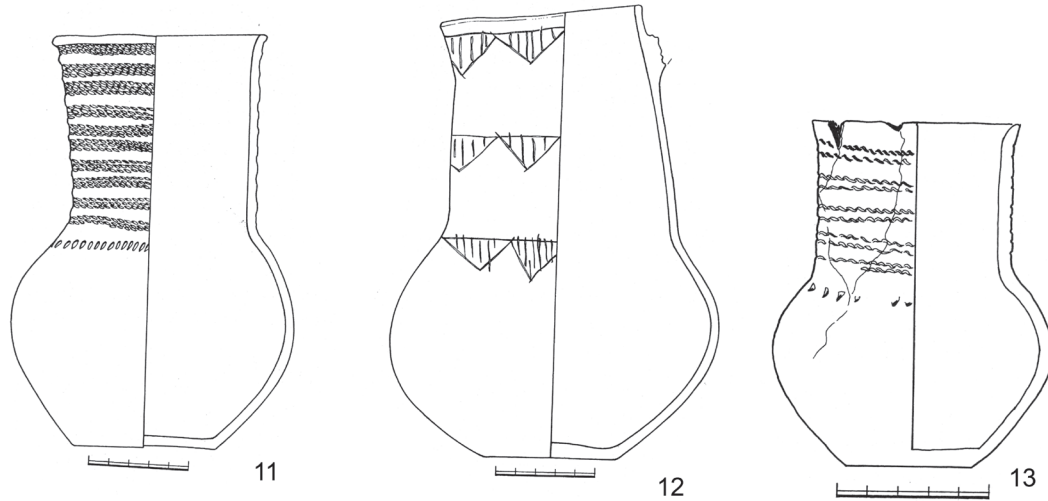
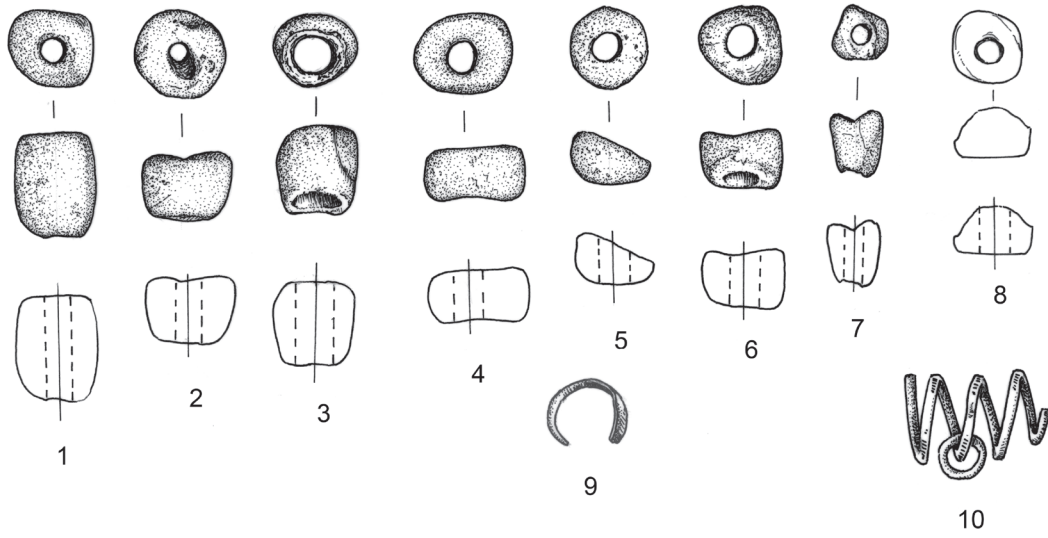
Tab. 31 Kazín (okr. Praha-západ). 2-5 Brozany (okr. Litoměřice). 1 M 1:1; 2-5 M 1:2. - Tab. 31 Kazín (distr. of Prague-West). 2-5 Brozany (distr. of Litoměřice). 1 S 1:1; 2-5 S 1:2.

T. 4

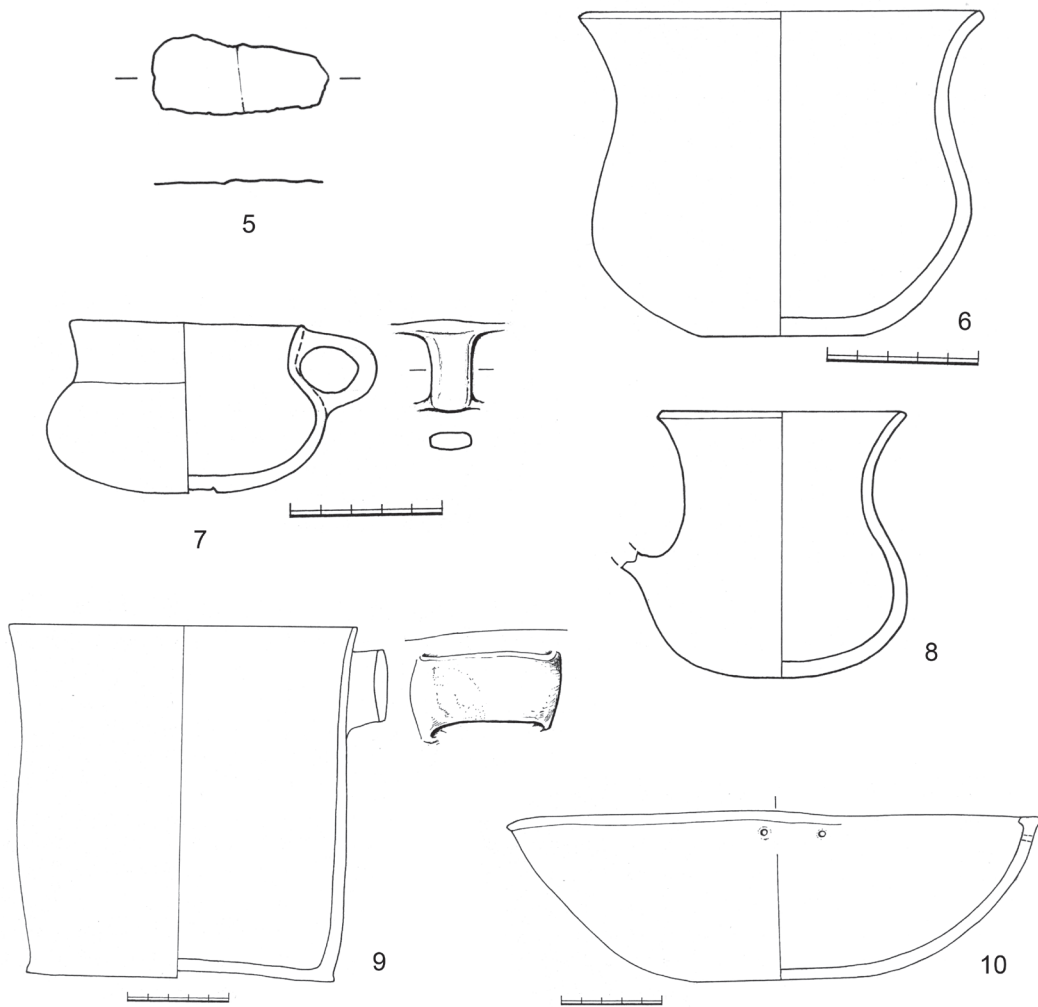
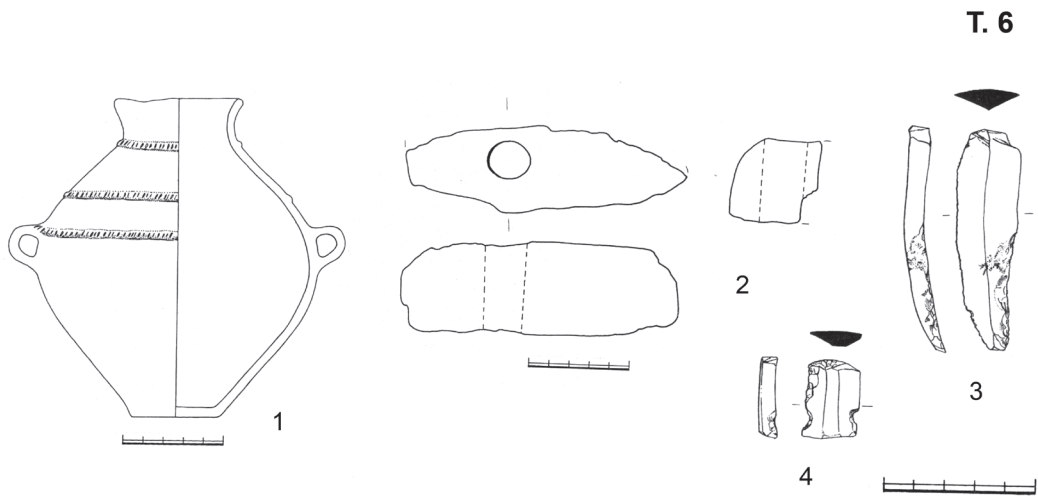

Tab. 4 1-14 Brozany nad Ohří (okr. Litoměřice). 1-11 M 1:1; 12, 14 M 1:2; 13 M 1:3. – Tab. 4 1-14 Brozany nad Ohří (distr. of Litoměřice). 1-11 S 1:1; 12, 14 S 1:2; 13 S 1:3.

T. 5

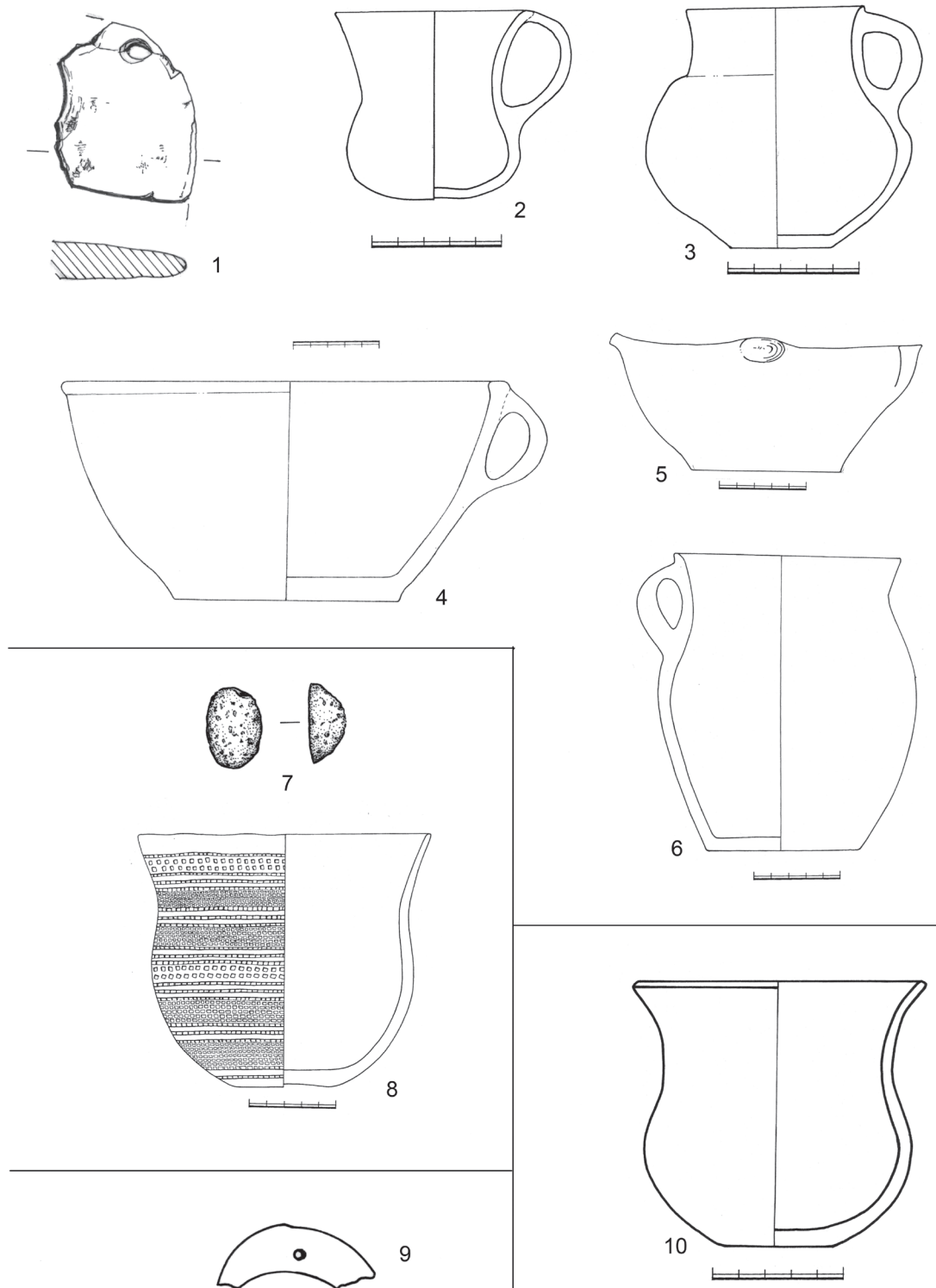

Tab. 5 1–15 Bylany (okr. Kolín). 1–10 M 1:1; 11, 12, 14 M 1:3; 13 M 1:2, 15 M 1:6. – Tab. 5 1–15 Bylany (distr. of Kolín). 1–10 S 1:1; 11, 12, 14 S 1:3; 13 S 1:2; 15 S 1:6.

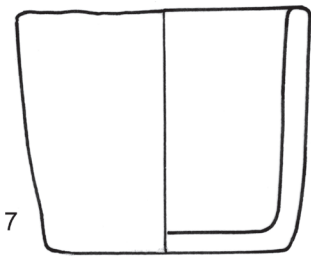
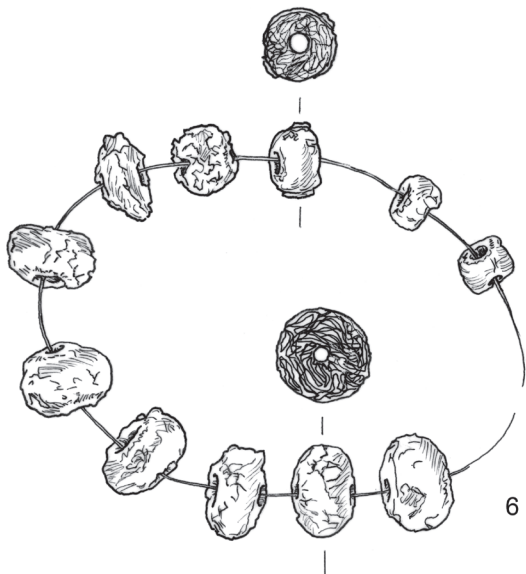
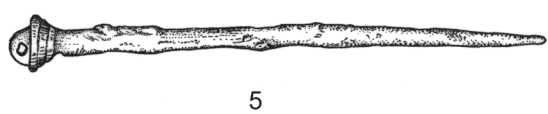
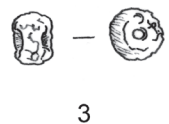
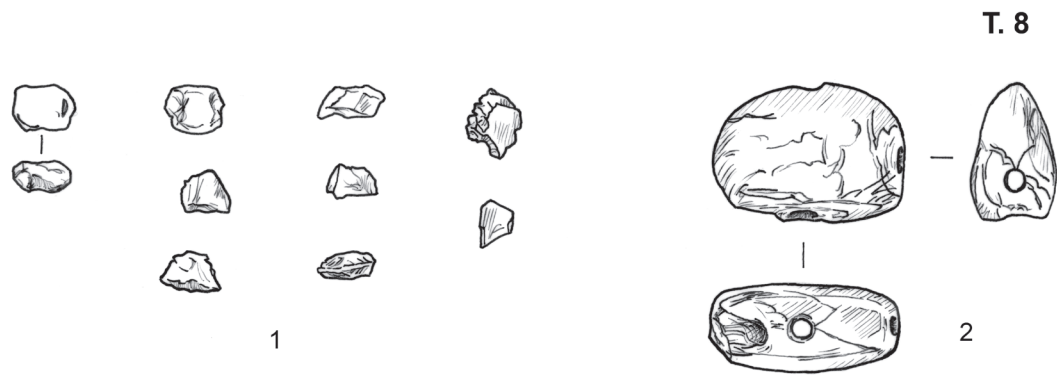

Tab. 6 1–4 Bylany (okr. Kolín). 5–10 Kviček (okr. Kladno). 1 M 1:6; 2, 9, 10 M 1:3; 3, 4, 6, 7, 8 M 1:2; 5 M 1:1. – *Tab. 6* 1–4 Bylany (distr. of Kolín). 5–10 Kviček (distr. of Kladno). 1 S 1:6; 2, 9, 10 S 1:3; 3, 4, 6, 7, 8 S 1:2; 5 S 1:1.

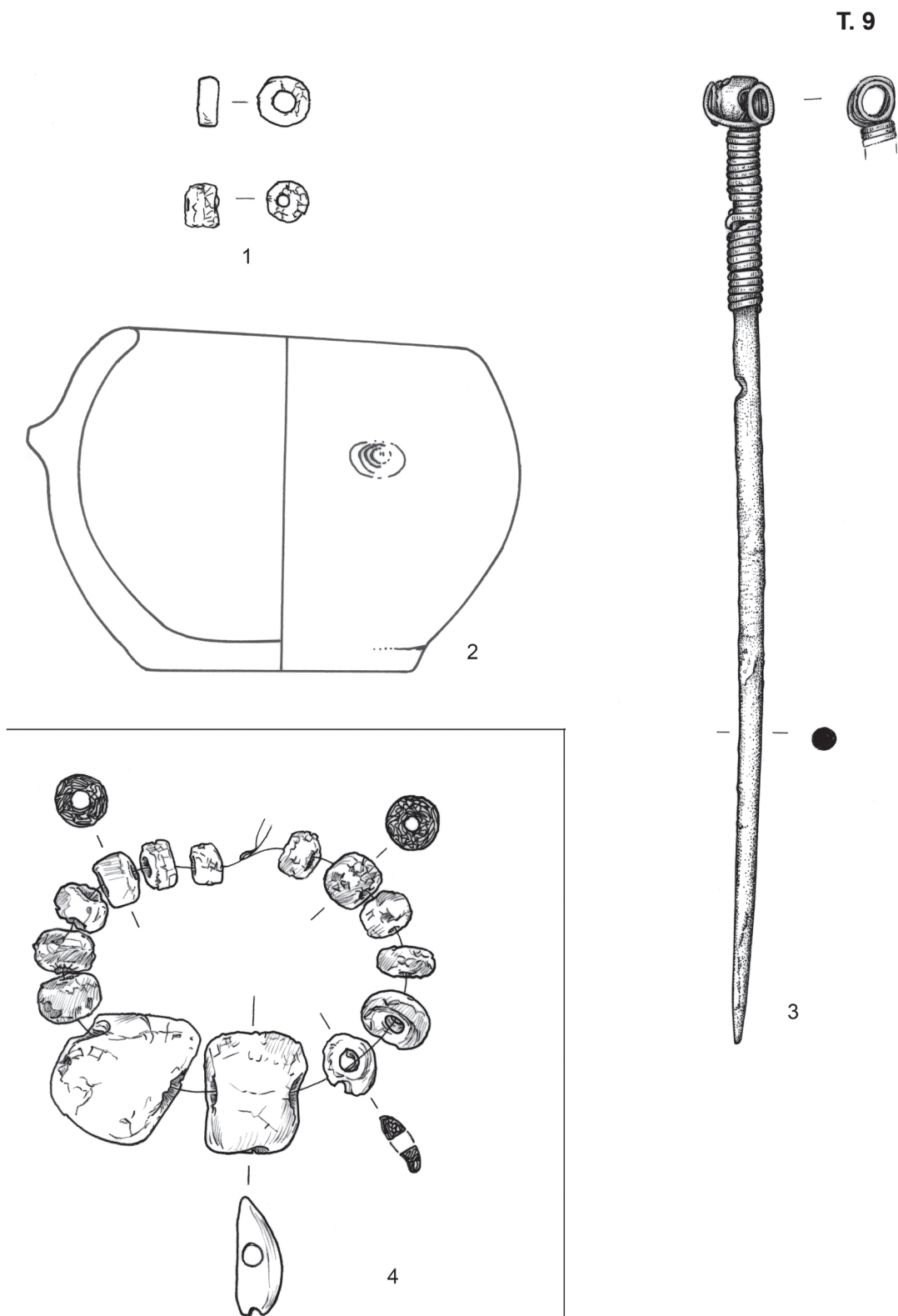
T. 7

Tab. 71–6 Lhánice (okr. Třebíč). 7–8 Lovosice (okr. Litoměřice). 9 Rožďalovice (okr. Nymburk). 10 Kvíček (okr. Kladno). 1, 7, 9 M 1:1; 2, 3, 10 M 1:2; 4–6, 8 M 1:3. – Tab. 71–6 Lhánice (distr. of Třebíč). 7–8 Lovosice (distr. of Litoměřice). 9 Rožďalovice (distr. of Nymburk). 10 Kvíček (distr. of Kladno). 1, 7, 9 S 1:1; 2, 3, 10 S 1:2; 4–6, 8 S 1:3.

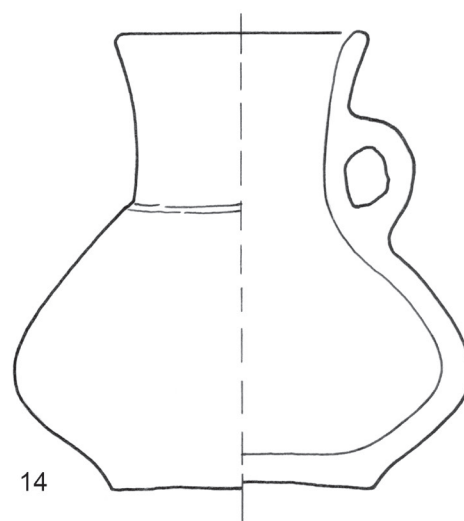
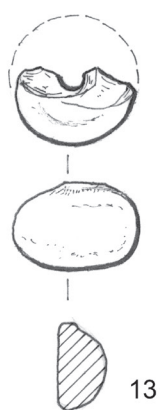
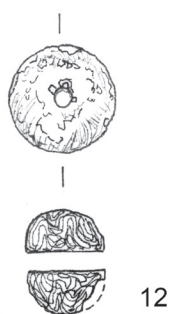
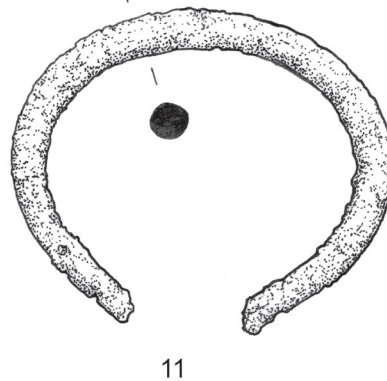
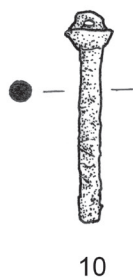
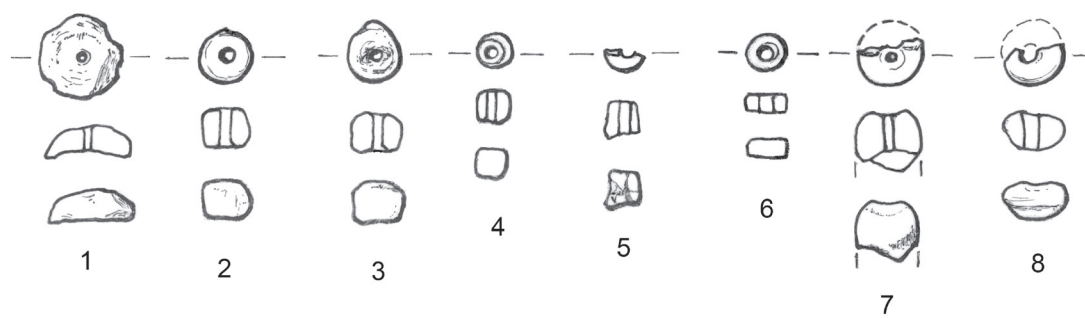

Tab. 8 1–2 Bezdědice (okr. Beroun). 3–4 Brázdim (okr. Praha-východ). 5–7 Dřínov (okr. Kladno). 1–7 M 1:1. – *Tab. 8* 1–2 Bezdědice (distr. of Beroun). 3–4 Brázdim (distr. of Prague-East). 5–7 Dřínov (distr. of Kladno). 1–7 S 1:1.

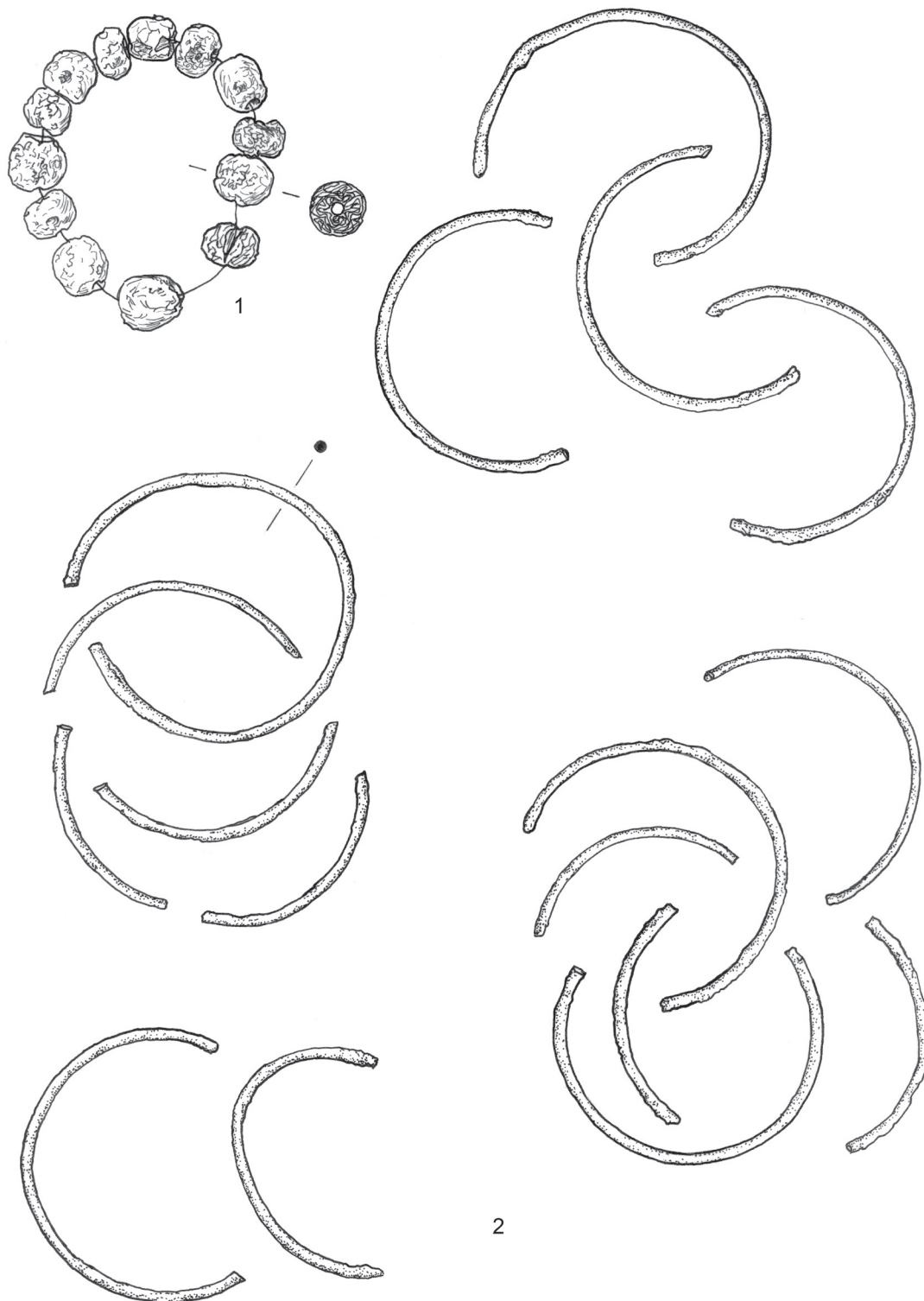

T. 9

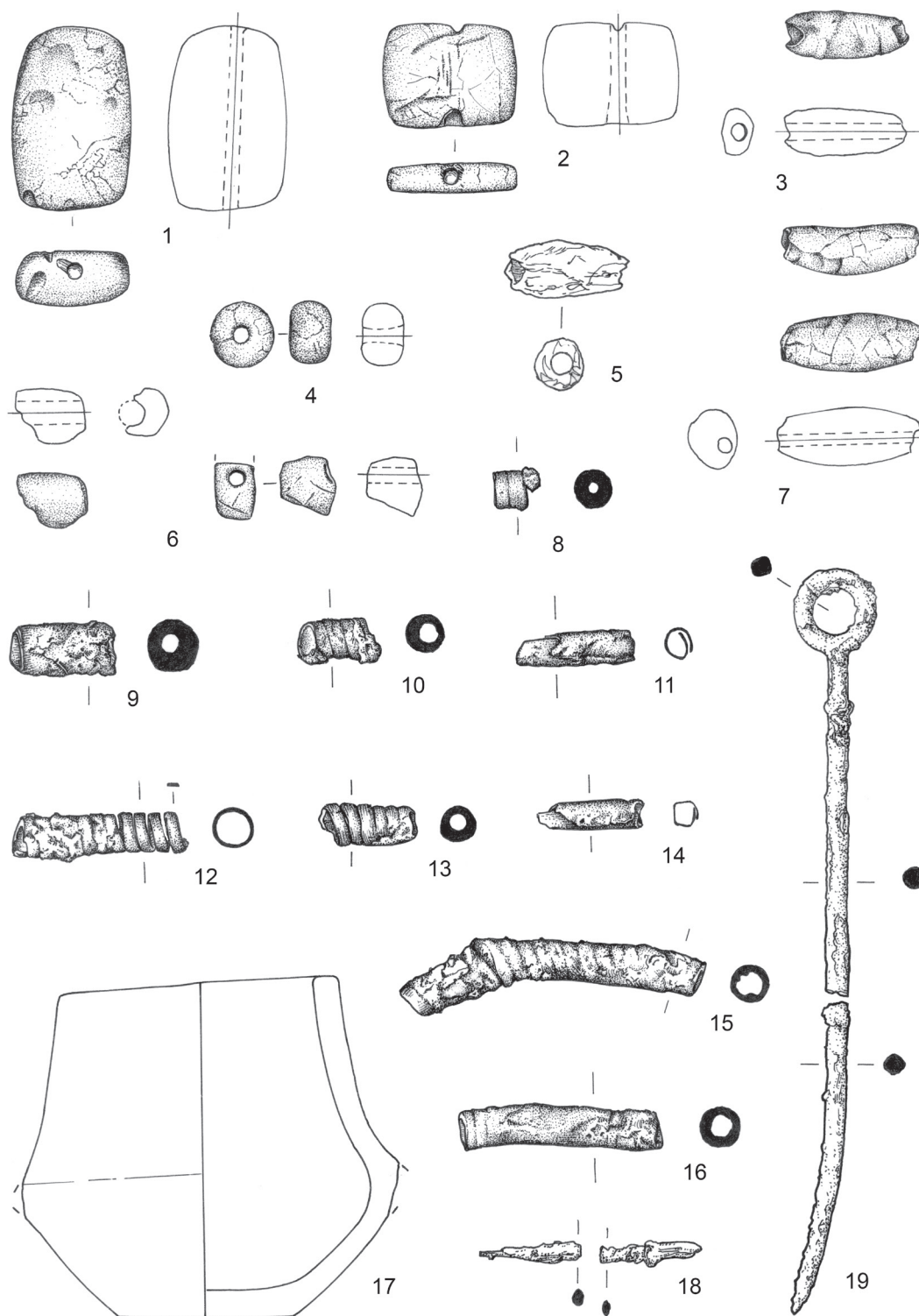
Tab. 9 1-4 Dřínov (okr. Kladno). 1-4 M 1:1. – Tab. 9 1-4 Dřínov (distr. of Kladno). 1-4 S 1:1.

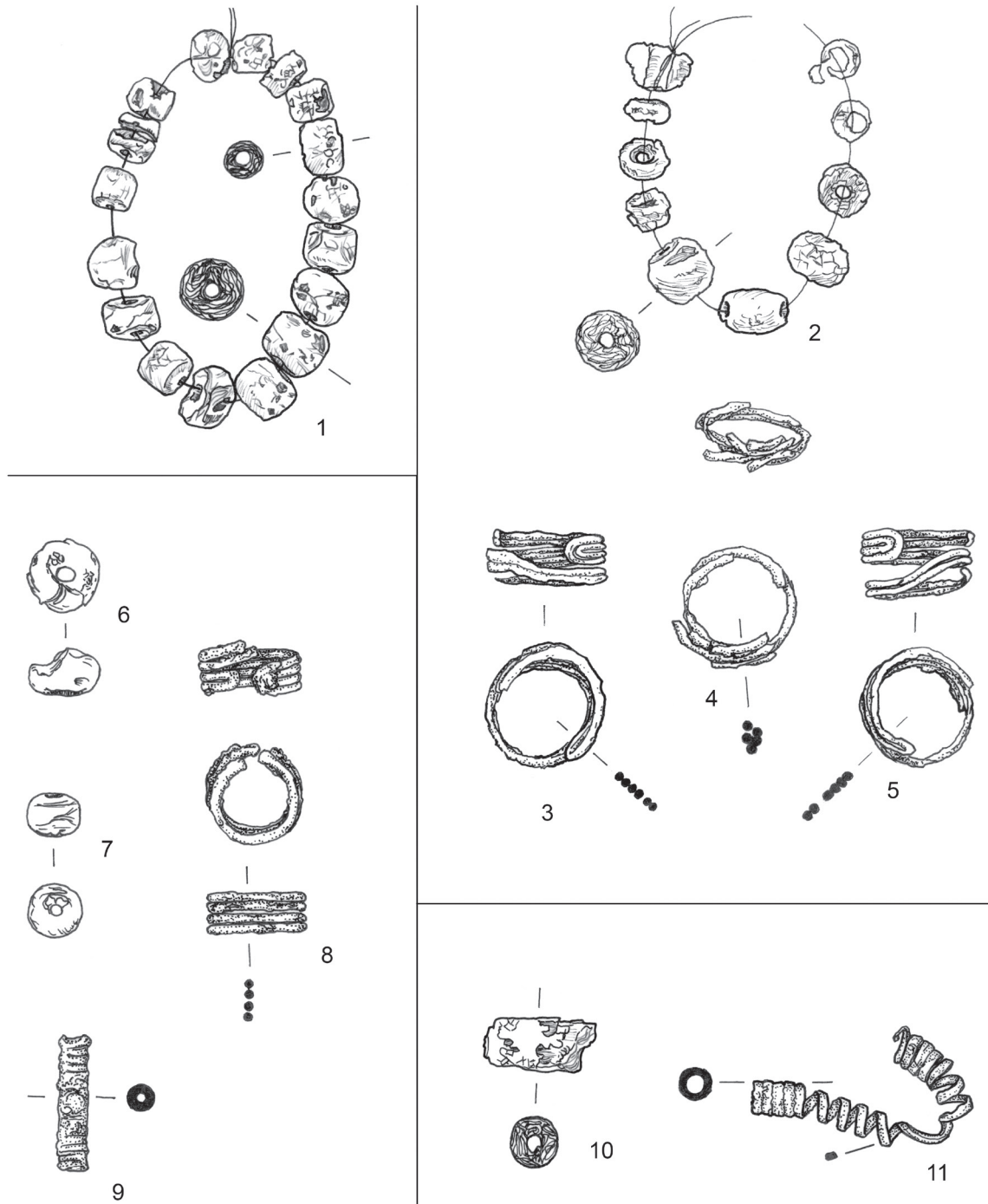
Tab. 10 1-8 Dřínov (okr. Kladno). 9-14 Holubice (okr. Praha-západ). 1-14 M 1:1. - Tab. 10 1-8 Dřínov (distr. of Kladno). 9-14 Holubice (distr. of Prague-West). 1-14 S 1:1.

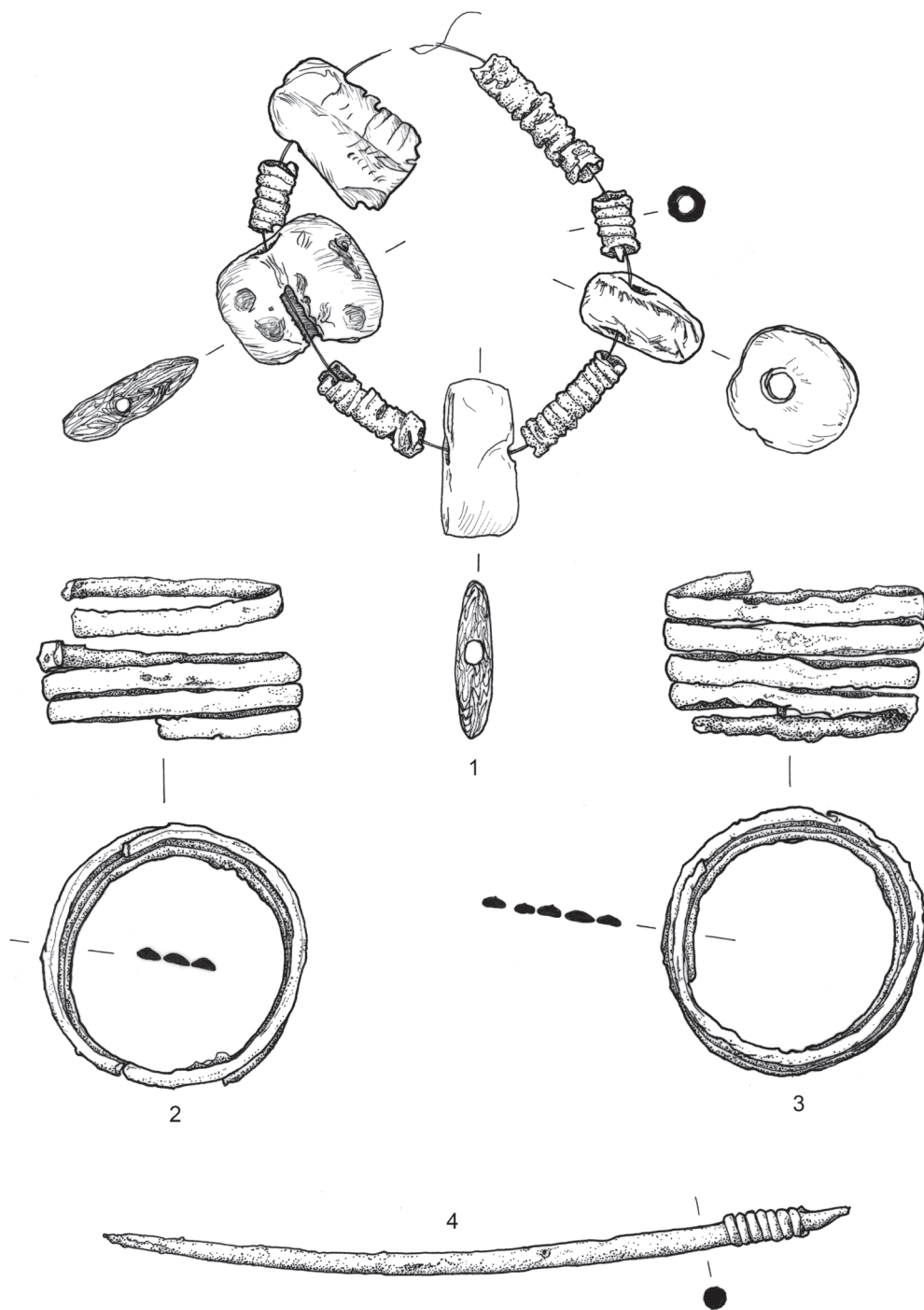
Tab. 111-2 Holubice (okr. Praha-západ). 1-2 M 1:1. – Tab. 111-2 Holubice (distr. of Prague-West). 1-2 S 1:1.

Tab. 12 1–19 Kamýk (okr. Praha-západ). 1–19 M 1:1. – Tab. 12 1–19 Kamýk (distr. of Prague-West). 1–19 S 1:1.

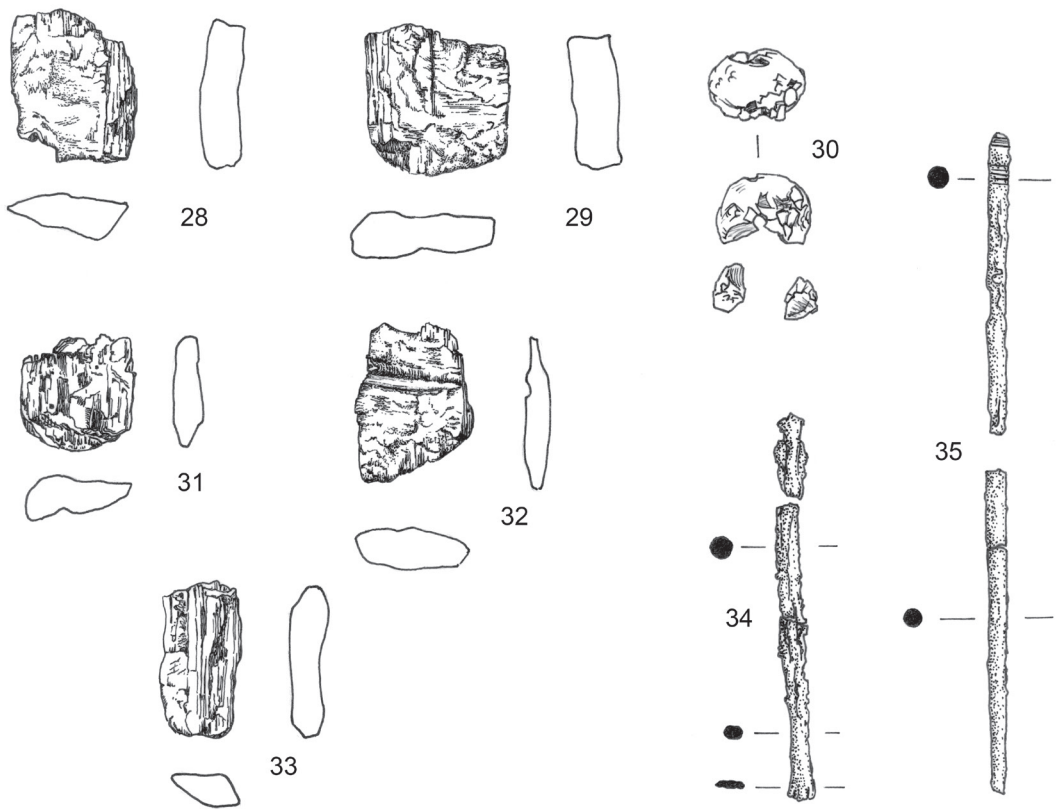

Tab. 13 1–11 Kamýk (okr. Praha-západ). 1–11 M 1:1. – Tab. 13 1–11 Kamýk (distr. of Prague-West). 1–11 S 1:1.

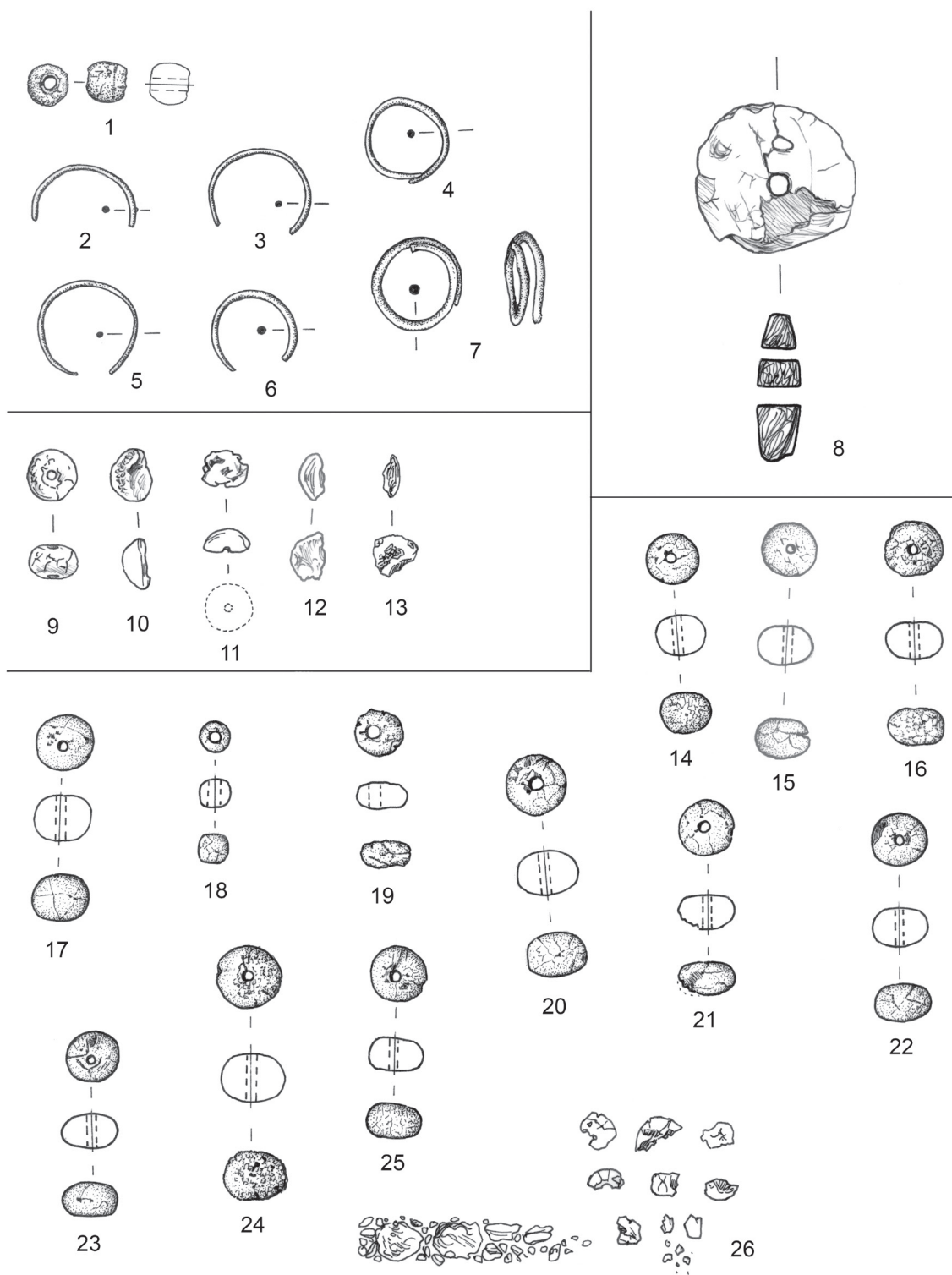

Tab. 14 1–4 Kamýk (okr. Praha-západ). 1–4 M 1:1. – Tab. 14 1–4 Kamýk (distr. of Prague-West). 1–4 S 1:1.

T. 15

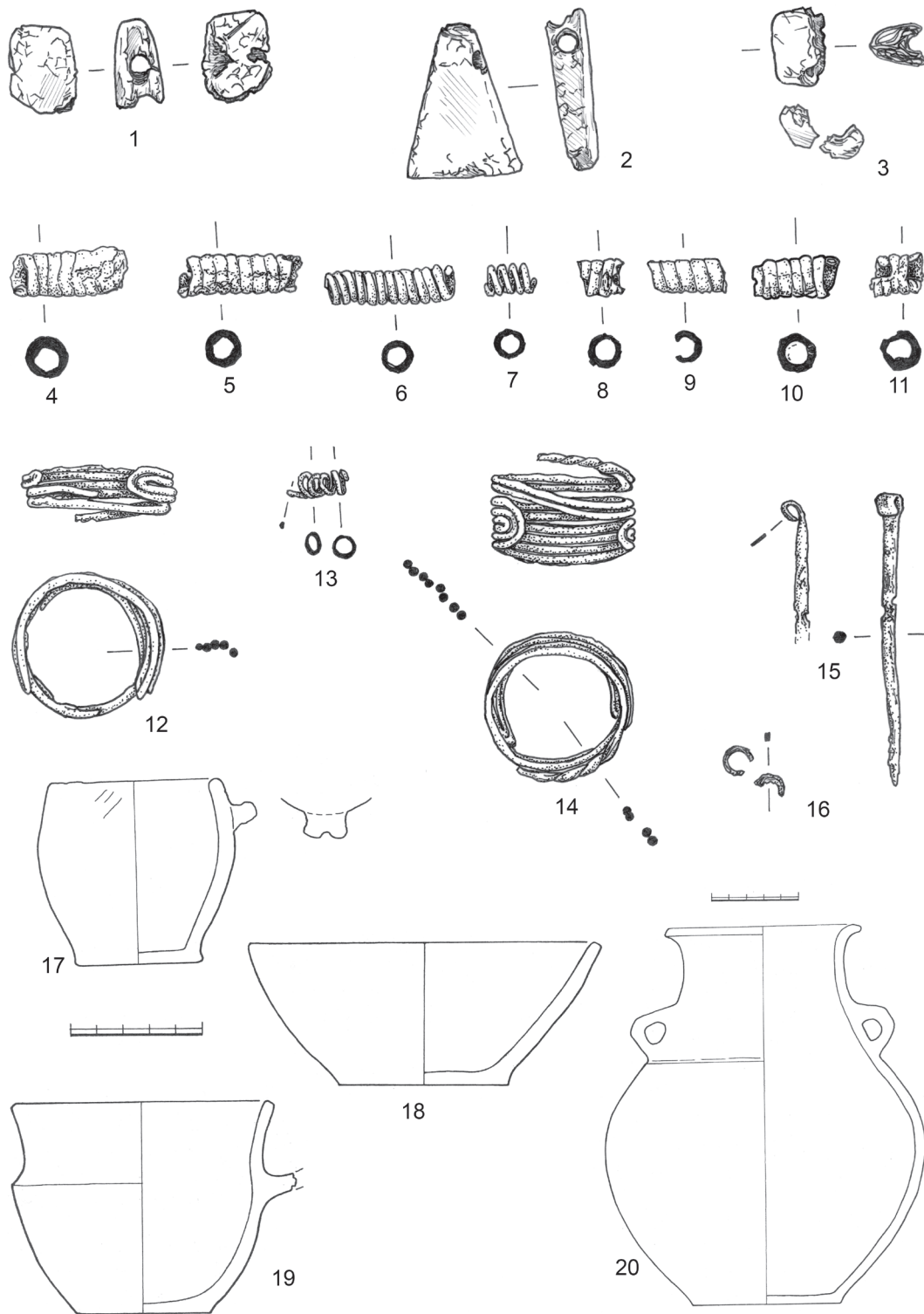

Tab. 15 1–35 Kamýk (okr. Praha-západ). 1–35 M 1:1. – Tab. 15 1–35 Kamýk (distr. of Prague-West). 1–35 S 1:1.

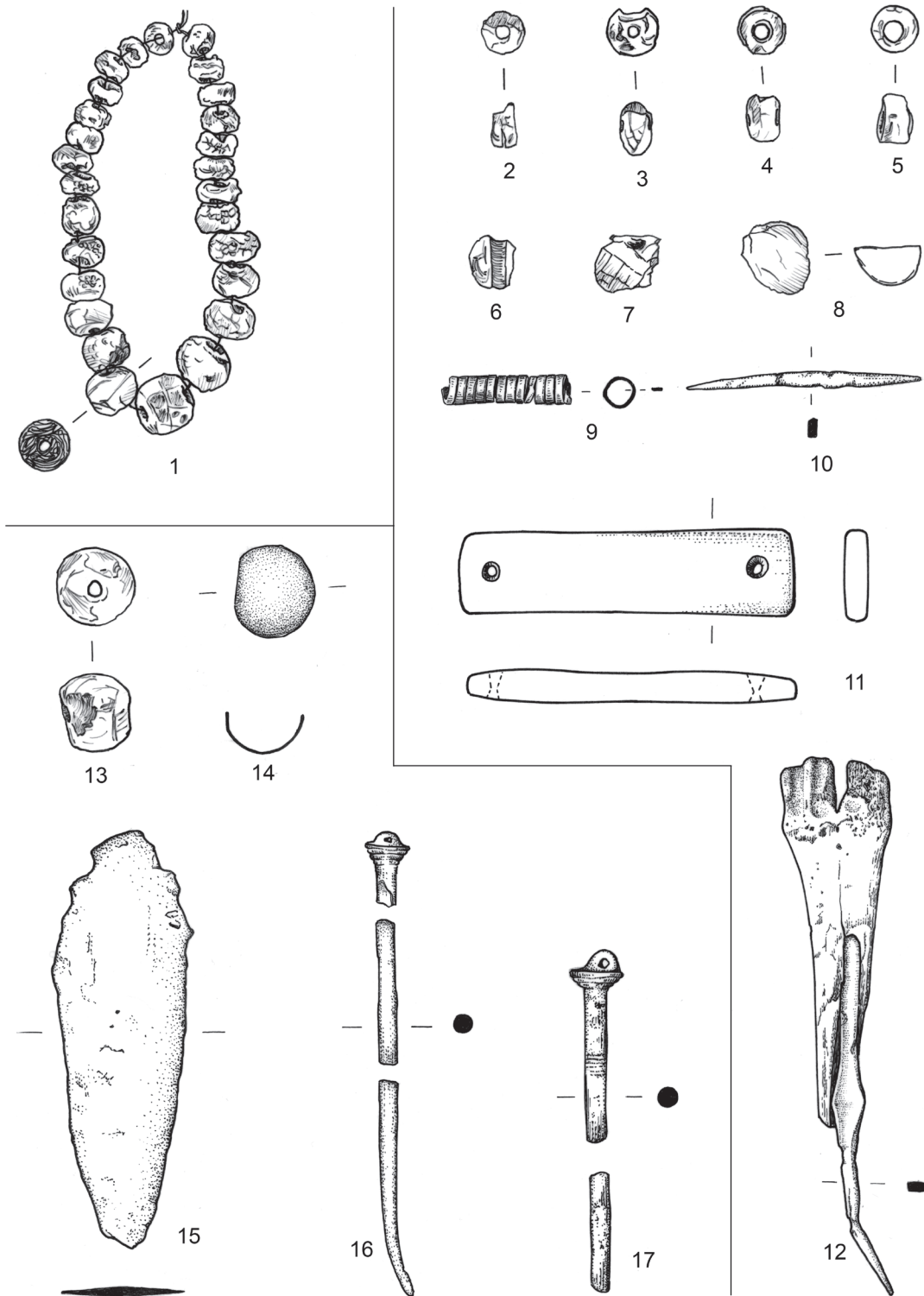

Tab. 16 1-7 Kamýk (okr. Praha-západ). 8-13 Kostelec nad Labem. 14-26 Krnsko (okr. Mladá Boleslav). 1-26 M 1:1. - Tab. 16 1-7 Kamýk (distr. of Prague-West). 8-13 Kostelec nad Labem. 14-26 Krnsko (distr. of Mladá Boleslav). 1-26 S 1:1.

T. 17

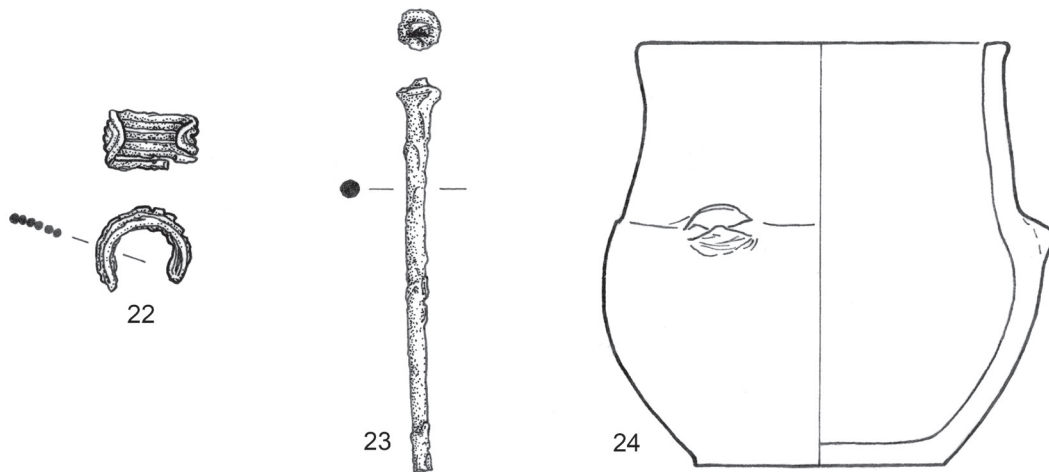
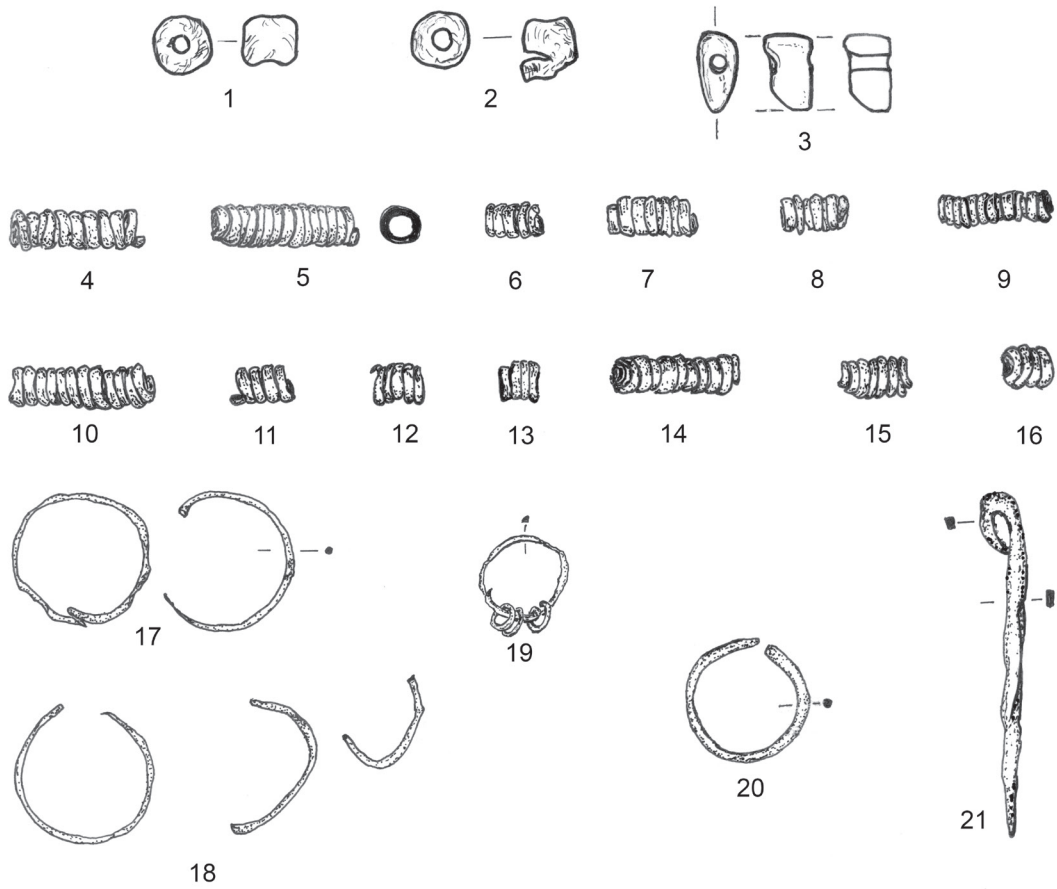

Tab. 171-20 Krnsko (okr. Mladá Boleslav). 1-16 M 1:1; 17-19 M 1:2; 20 M 1:3. – Tab. 171-20 Krnsko (distr. of Mladá Boleslav). 1-16 S 1:1; 17-19 S 1:2; 20 S 1:3.

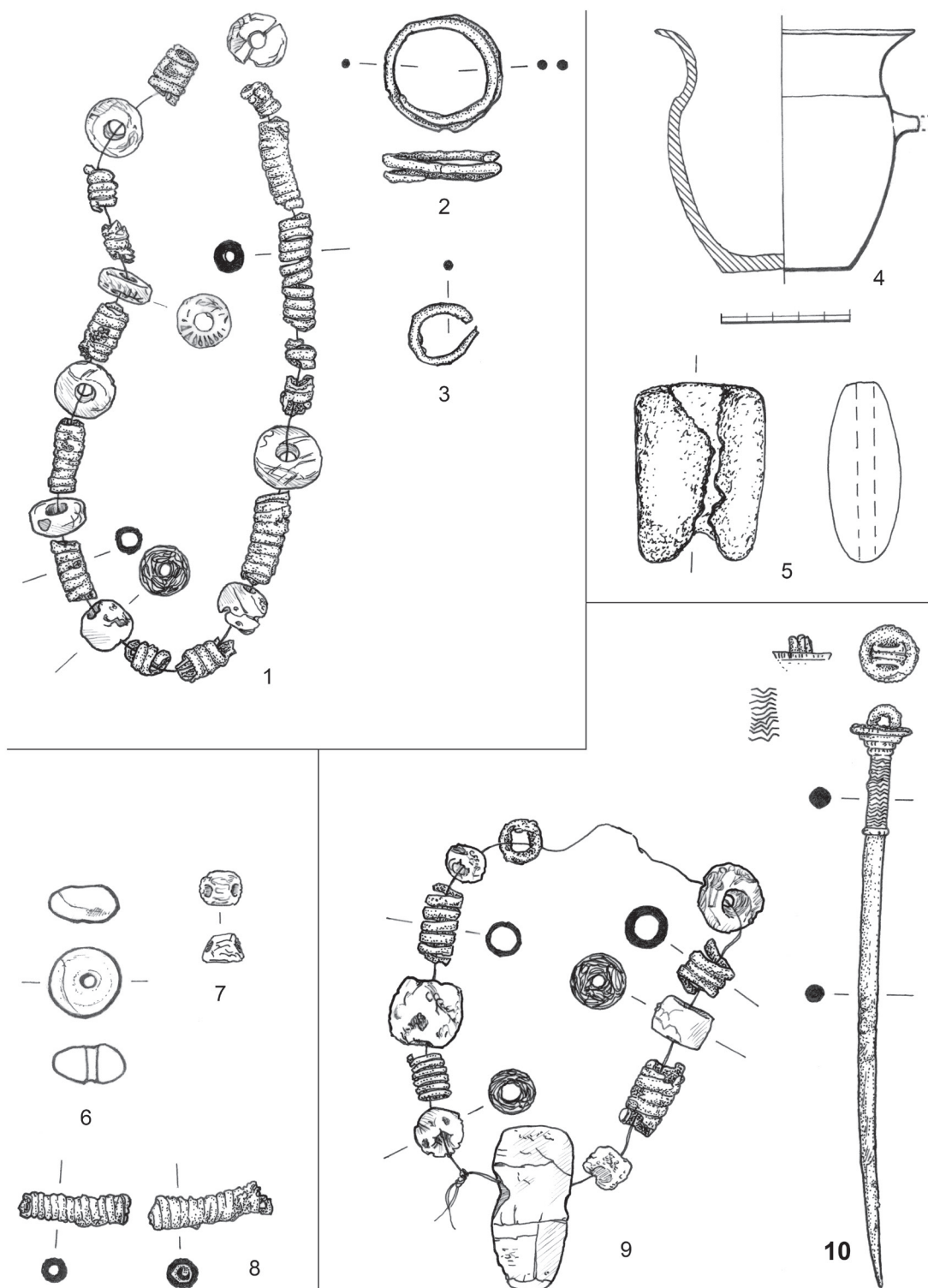

Tab. 18 1 Ledce (okr. Kladno). 2-12 Mikulovice (okr. Pardubice). 1-12 M 1:1. – Tab. 18 1 Ledce (distr. of Kladno). 2-12 Mikulovice (distr. of Pardubice). 1-12 S 1:1.

T. 19

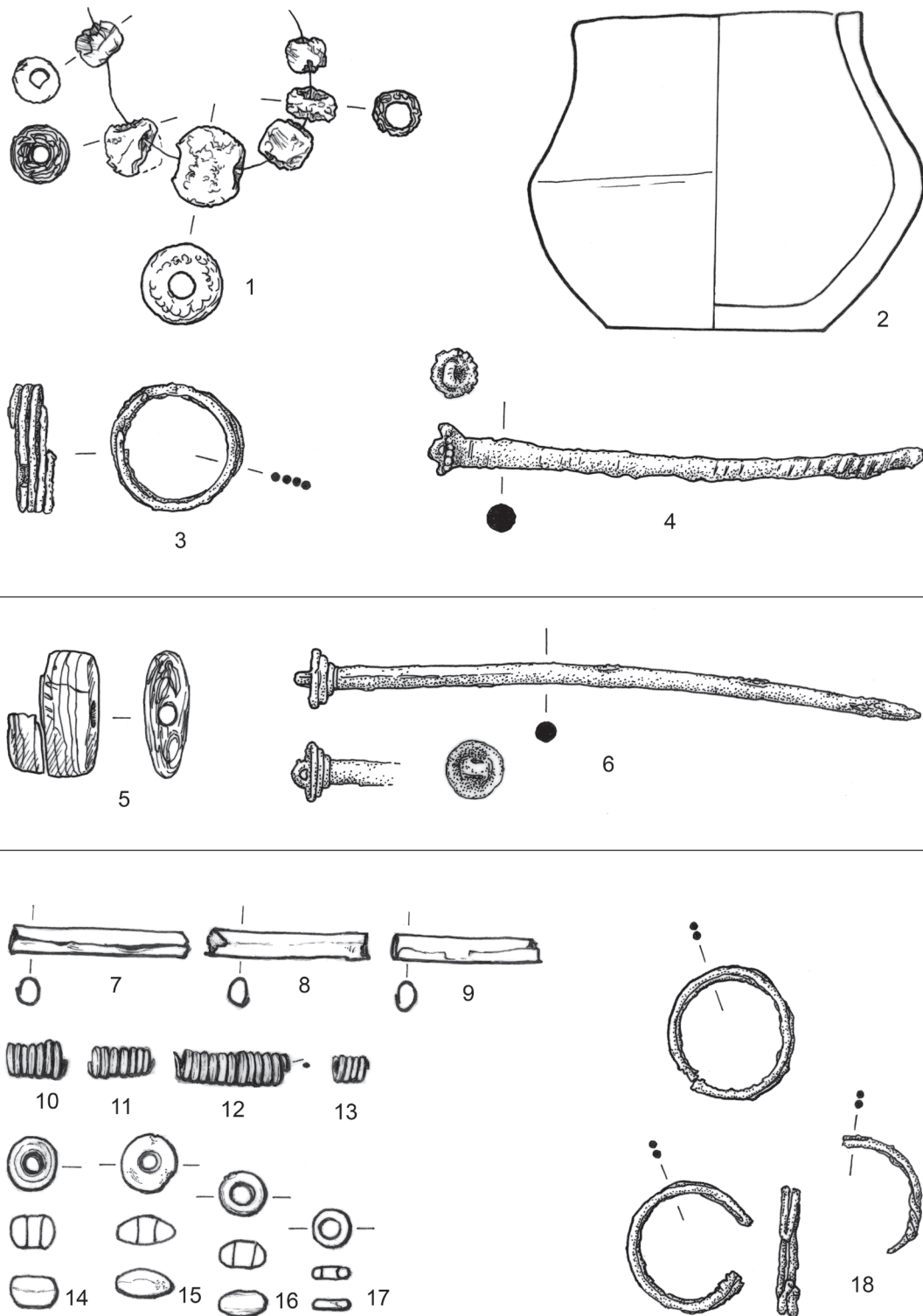

Tab. 19 1–21 Minice (okr. Mělník). 22–24 Neprobylice (okr. Kladno). 1–24 M 1:1. – Tab. 19 1–21 Minice (distr. of Mělník). 22–24 Neprobylice (distr. of Kladno). 1–24 S 1:1.

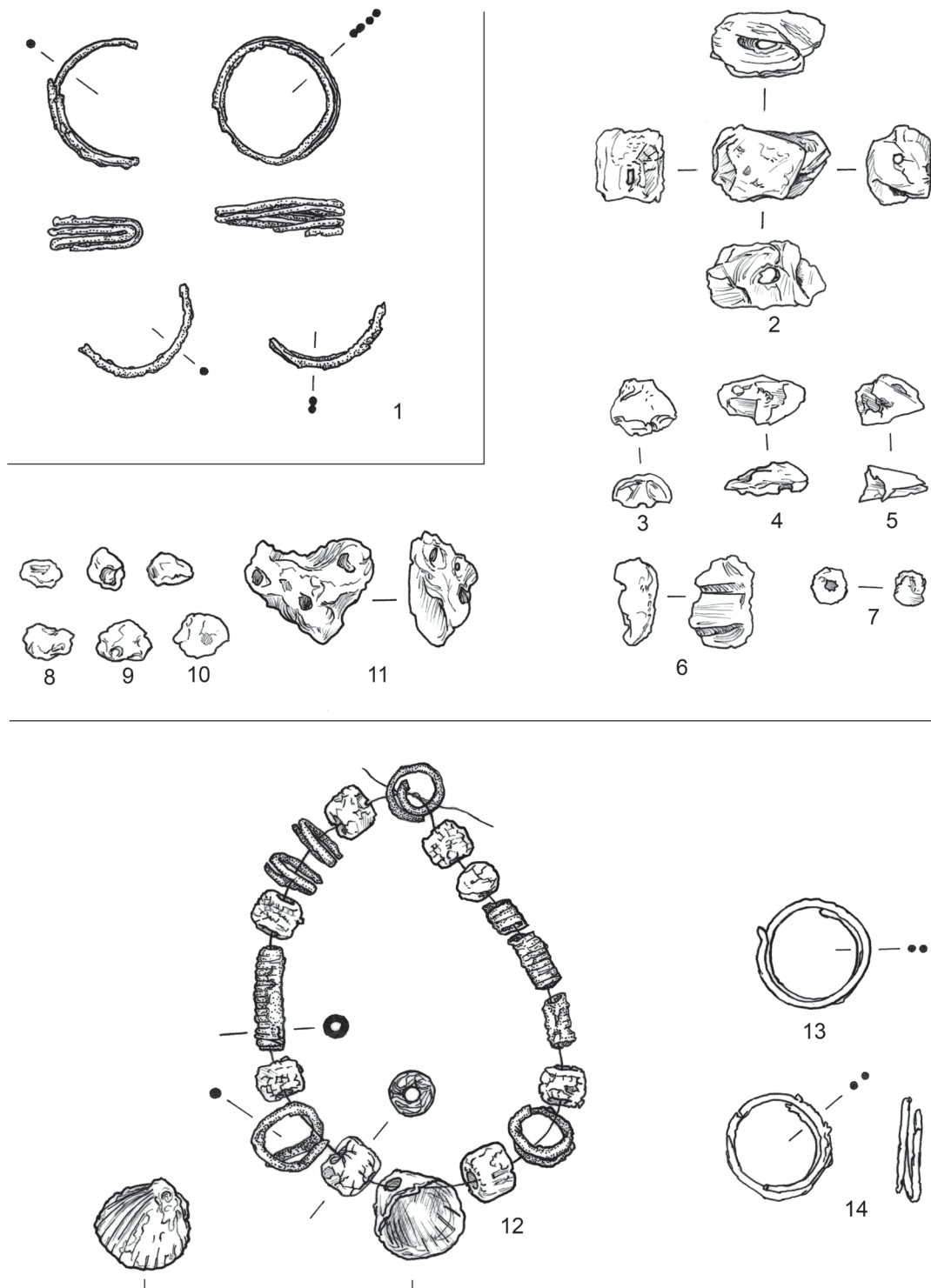

Tab. 20 1–3, 6–10 Neprobylice (okr. Kladno). 4–5 Minice (okr. Mělník). 1–3, 5–10 M 1:1; 4 M 1:2. – Tab. 20 1–3, 6–10 Neprobylice (distr. of Kladno). 4–5 Minice (distr. of Mělník). 1–3, 5–10 S 1:1; 4 S 1:2.

T. 21

Tab. 21 1–18 Neprobylice (okr. Kladno). 1–18 M 1:1. – Tab. 21 1–18 Neprobylice (distr. of Kladno). 1–18 S 1:1.

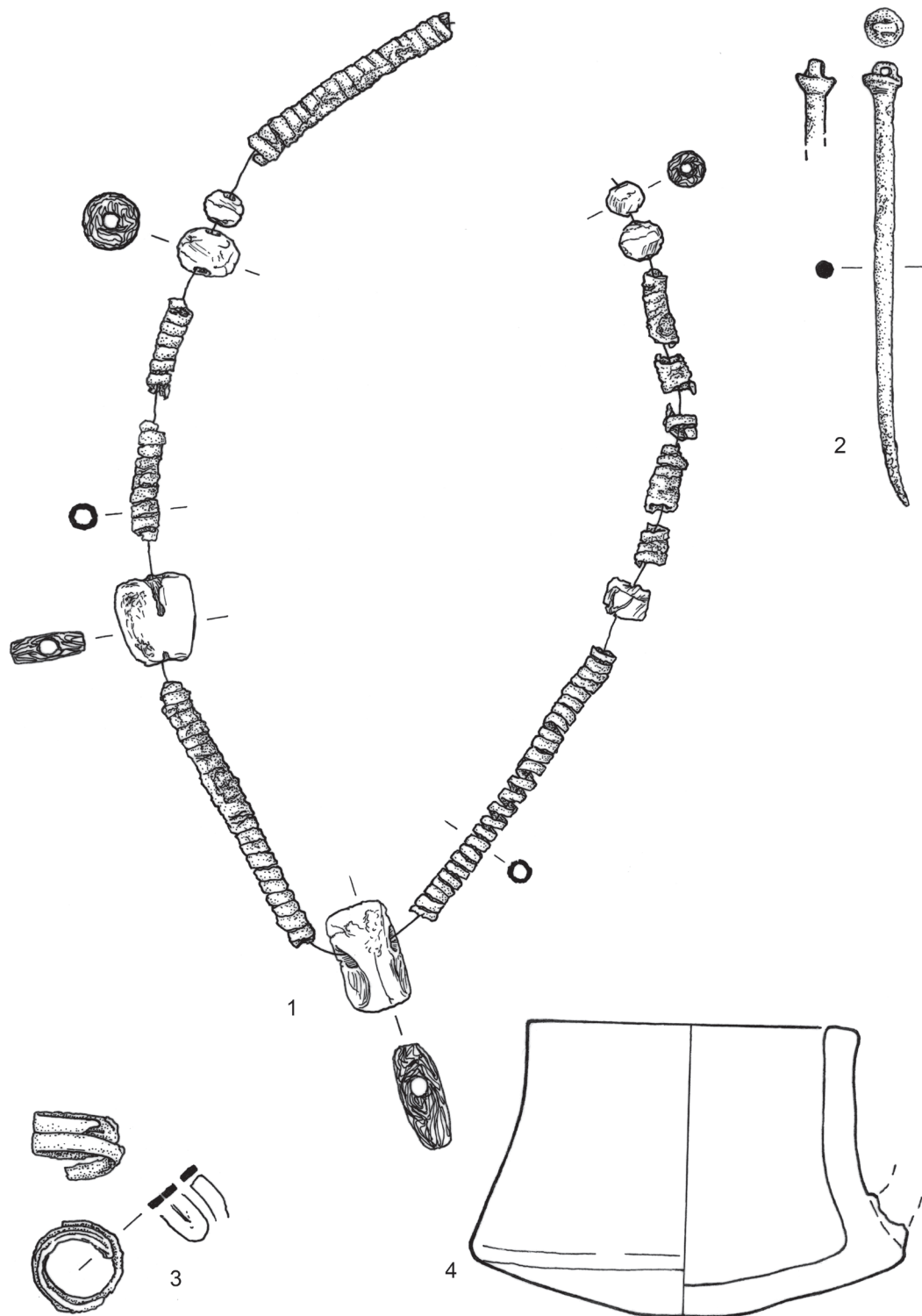
Tab. 22 1–11 Neprobylice (okr. Kladno). 12–14 Noutonice (okr. Praha-západ). 1–14 M 1:1. – Tab. 22 1–11 Neprobylice (distr. Kladno). 12–14 Noutonice (distr. of Prague-West). 1–14 S 1:1.

T-23

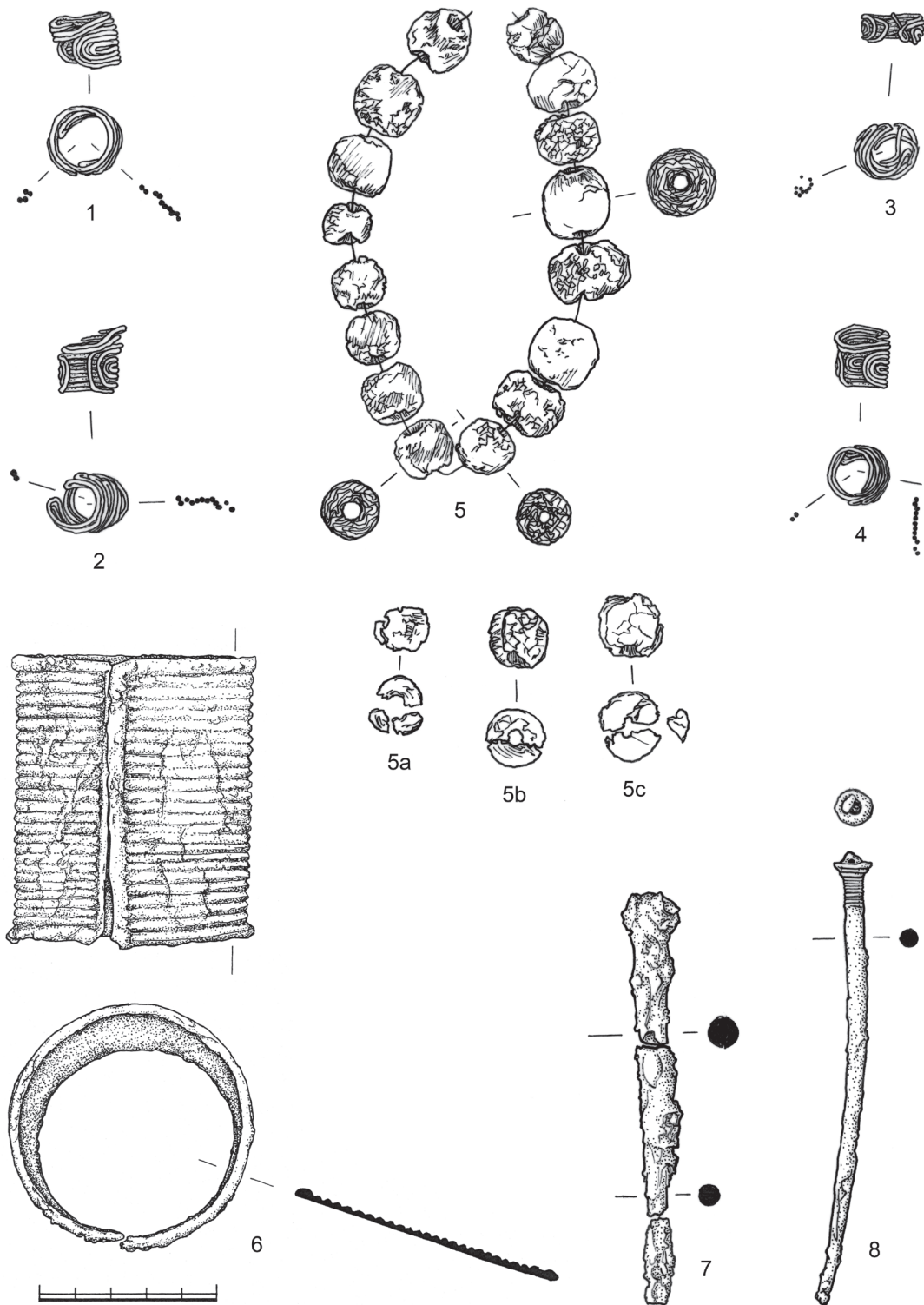
Tab. 23 1-6 Noutonice (okr. Praha- západ). 1-6 M 1:1. – Tab. 23 1-6 Noutonice (distr. of Prague-West). 1-6 S 1:1.

T. 24

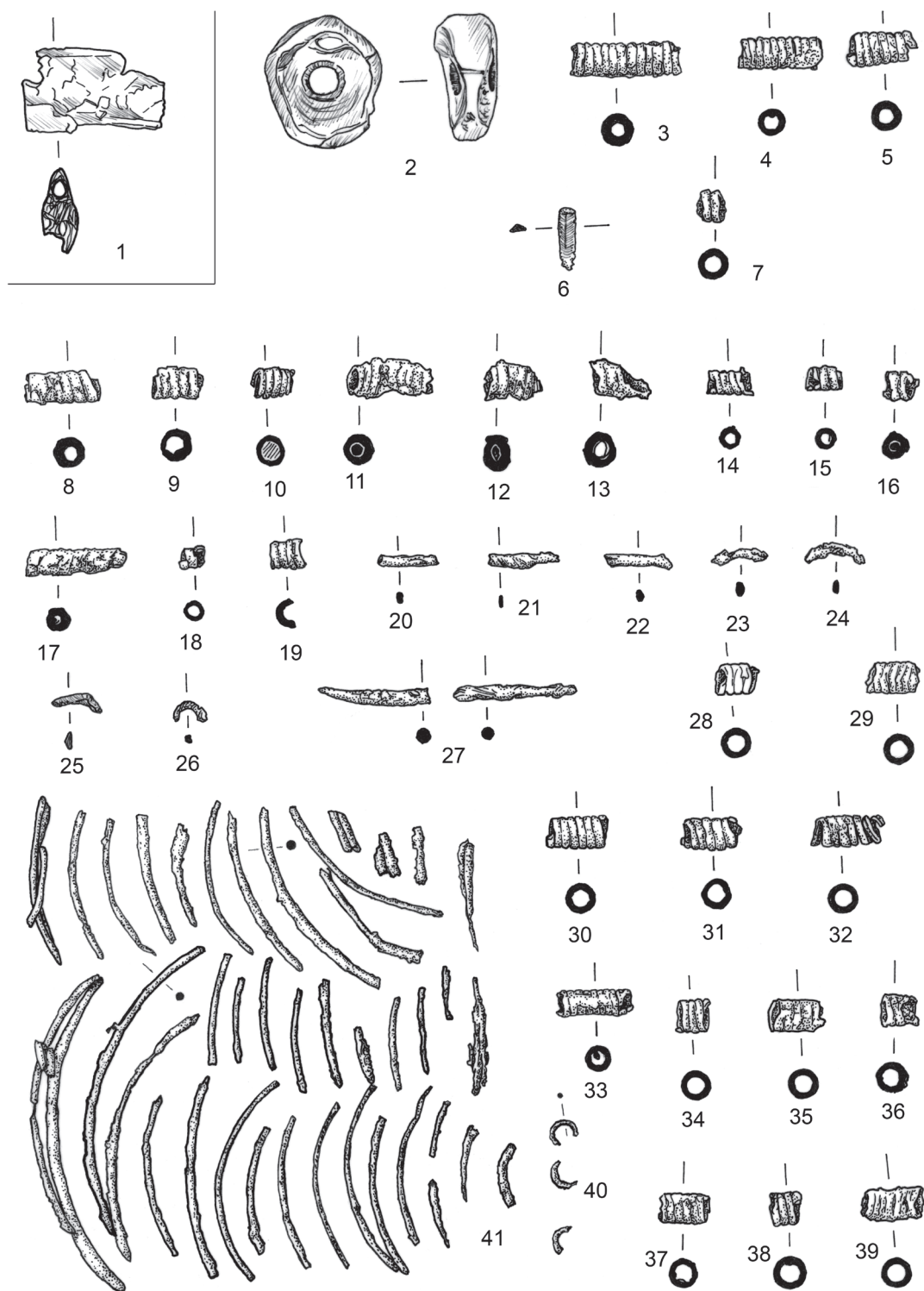

Tab. 24 1-4 Noutonice (okr. Praha-západ). 1-4 M 1:1. – Tab. 24 1-4 Noutonice (distr. of Prague-West). 1-4 S 1:1.

T. 25

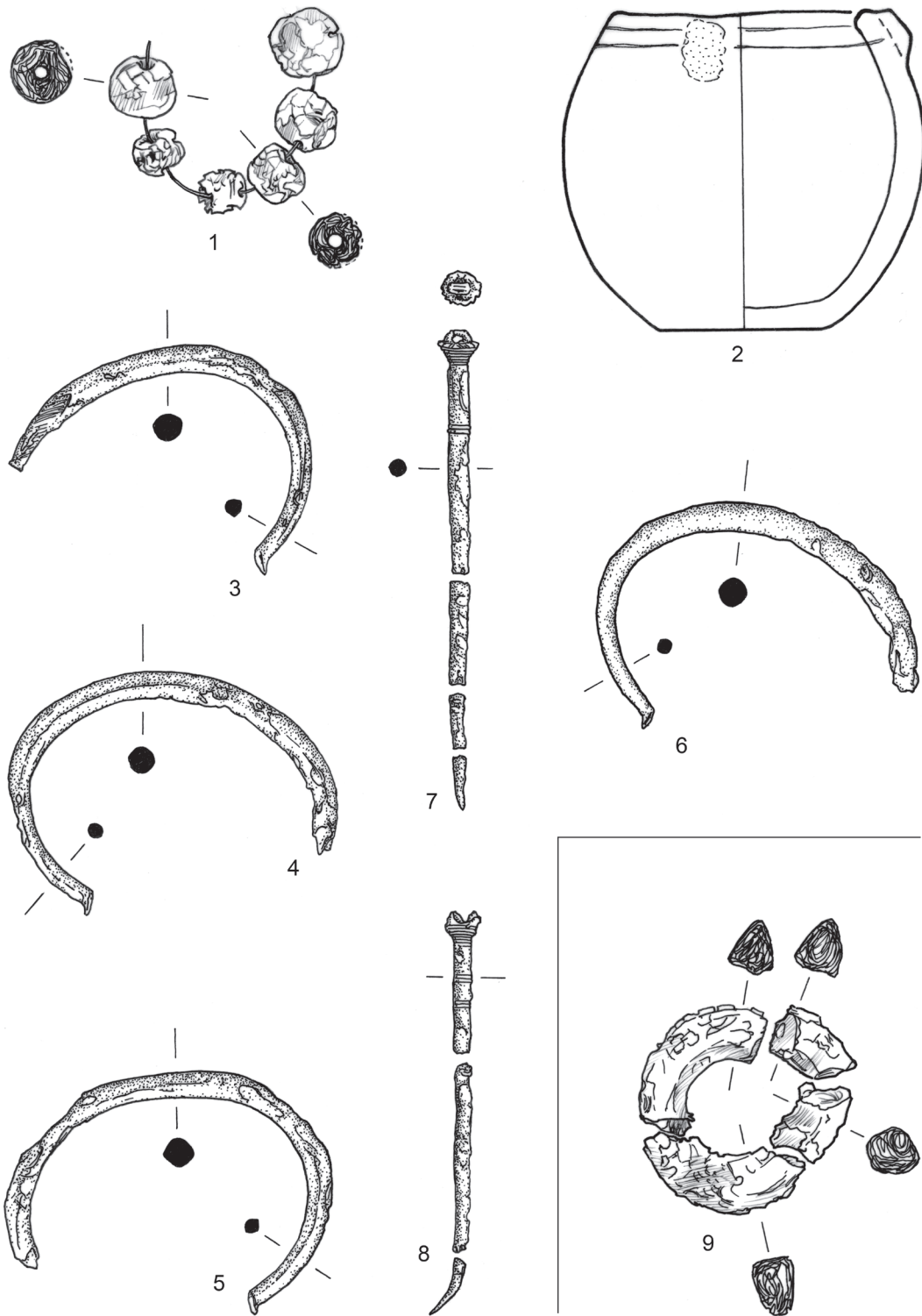

Tab. 25 1-8 Noutonice (okr. Praha-západ). 1-8 M 1:1. - Tab. 25 1-8 Noutonice (distr. of Prague-West). 1-8 S 1:1.

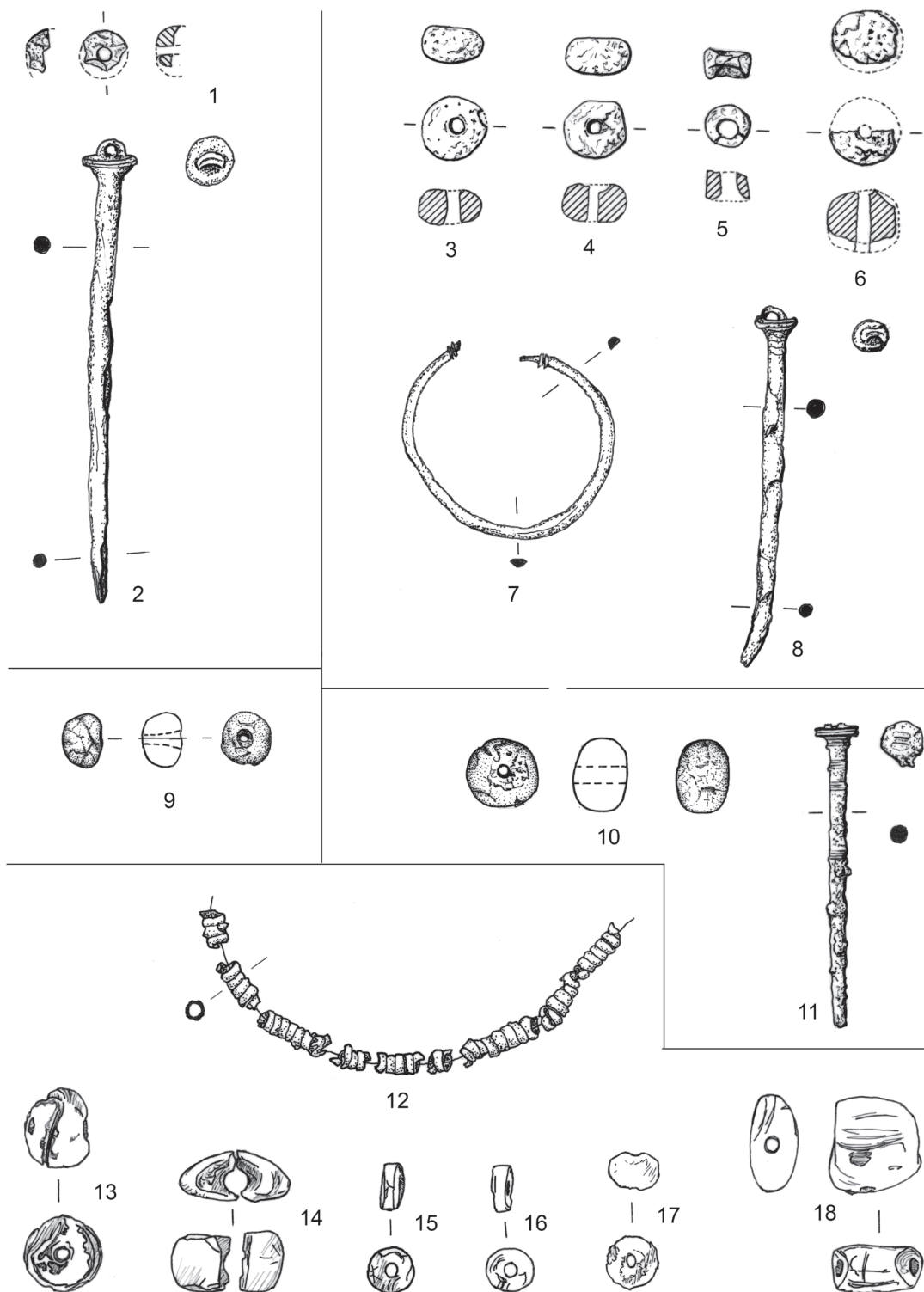

Tab. 26 1 Nymburk (okr. Nymburk). 2-39 Podlesí (okr. Hradec Králové). 1-39 M 1:1. – Tab. 26 1 Nymburk (distr. of Nymburk). 2-39 Podlesí (distr. of Hradec Králové). 1-39 S 1:1.

T. 27

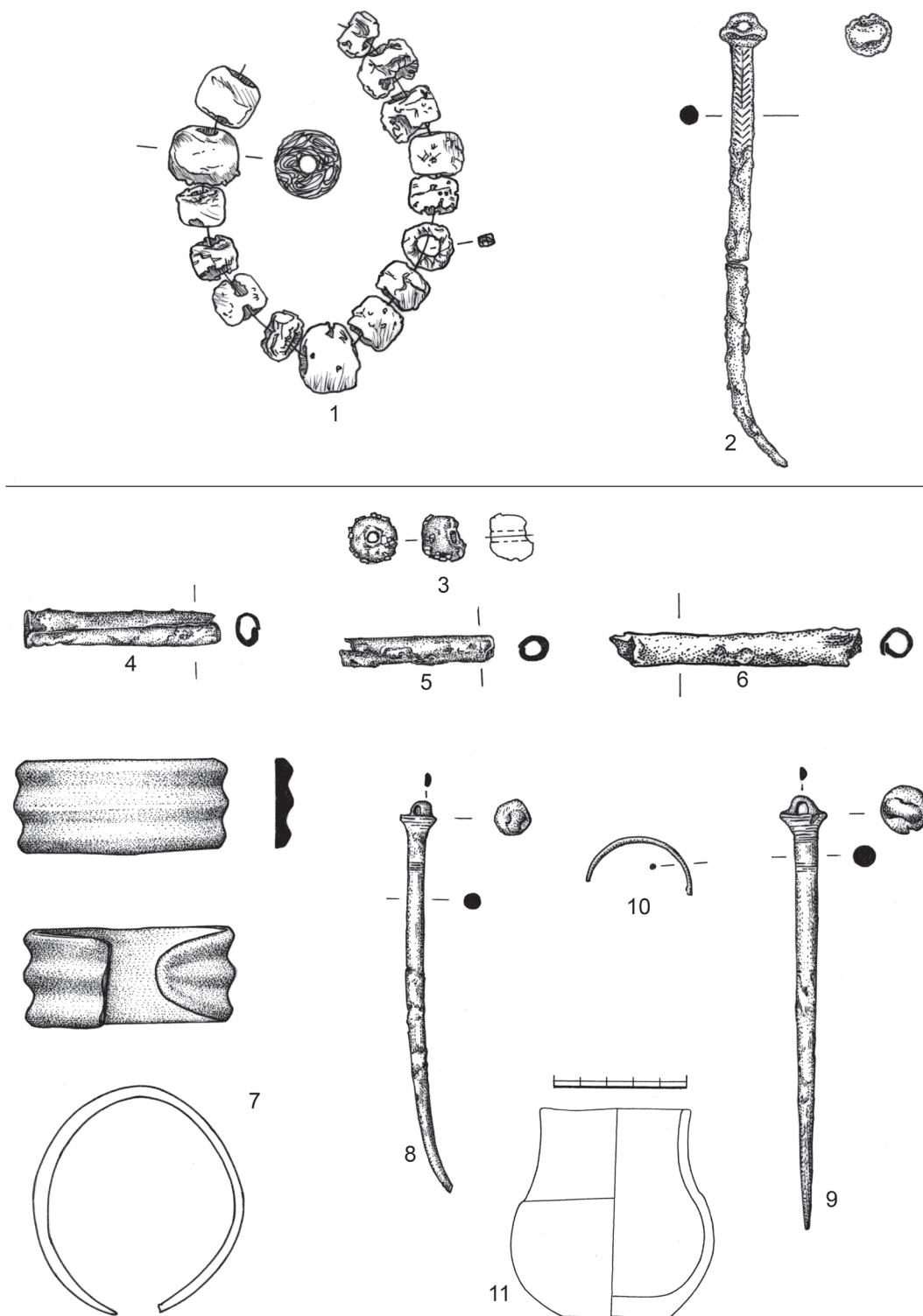

Tab. 271-9 Praha 6 – Bubeneč (okr. Praha). 1-9 M 1:1. – Tab. 271-9 Praha 6 – Bubeneč (distr. of Prague). 1-9 S 1:1.

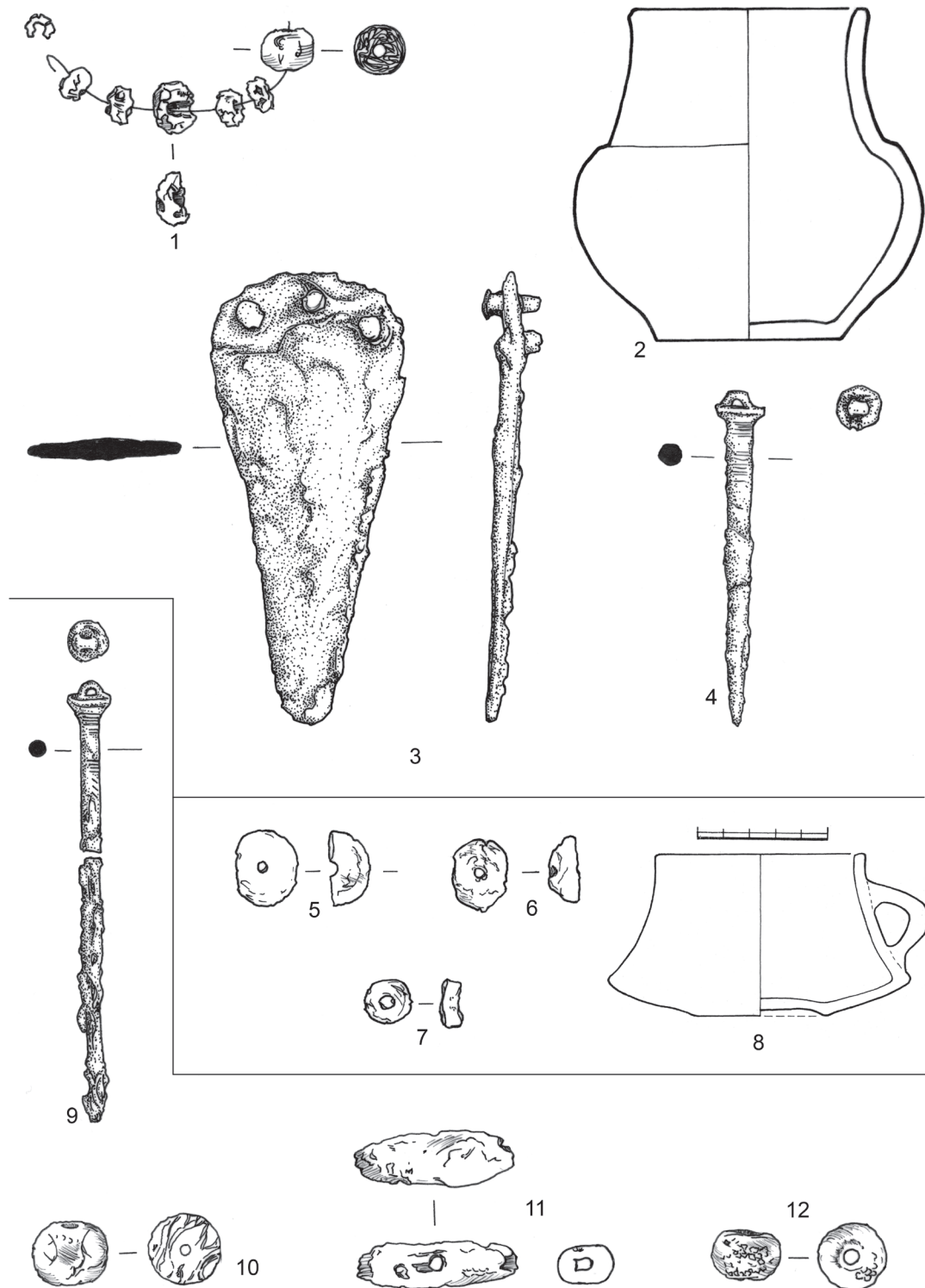

Tab. 28 1–18 Malé Čičovice (okr. Praha-západ). 1–18 M 1:1. – Tab. 28 1–18 Malé Čičovice (distr. of Prague-West). 1–18 S 1:1.

T. 29

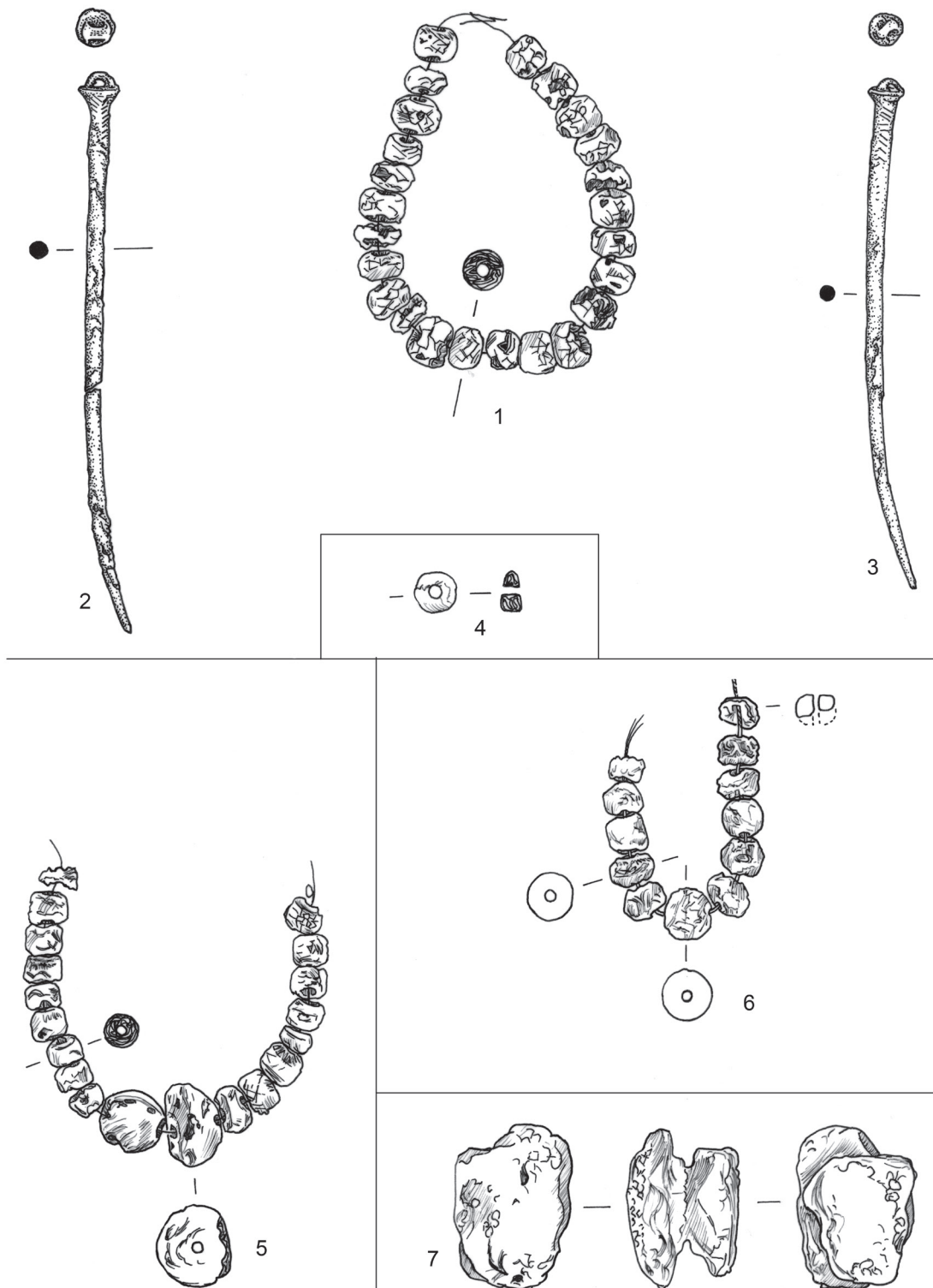

Tab. 29 1–11 Malé Čičovice (okr. Praha-západ). 1–10 M 1:1; 11 M 1:2. – Tab. 29 1–11 Malé Čičovice (distr. of Prague-West). 1–10 S 1:1; 11 S 1:2.

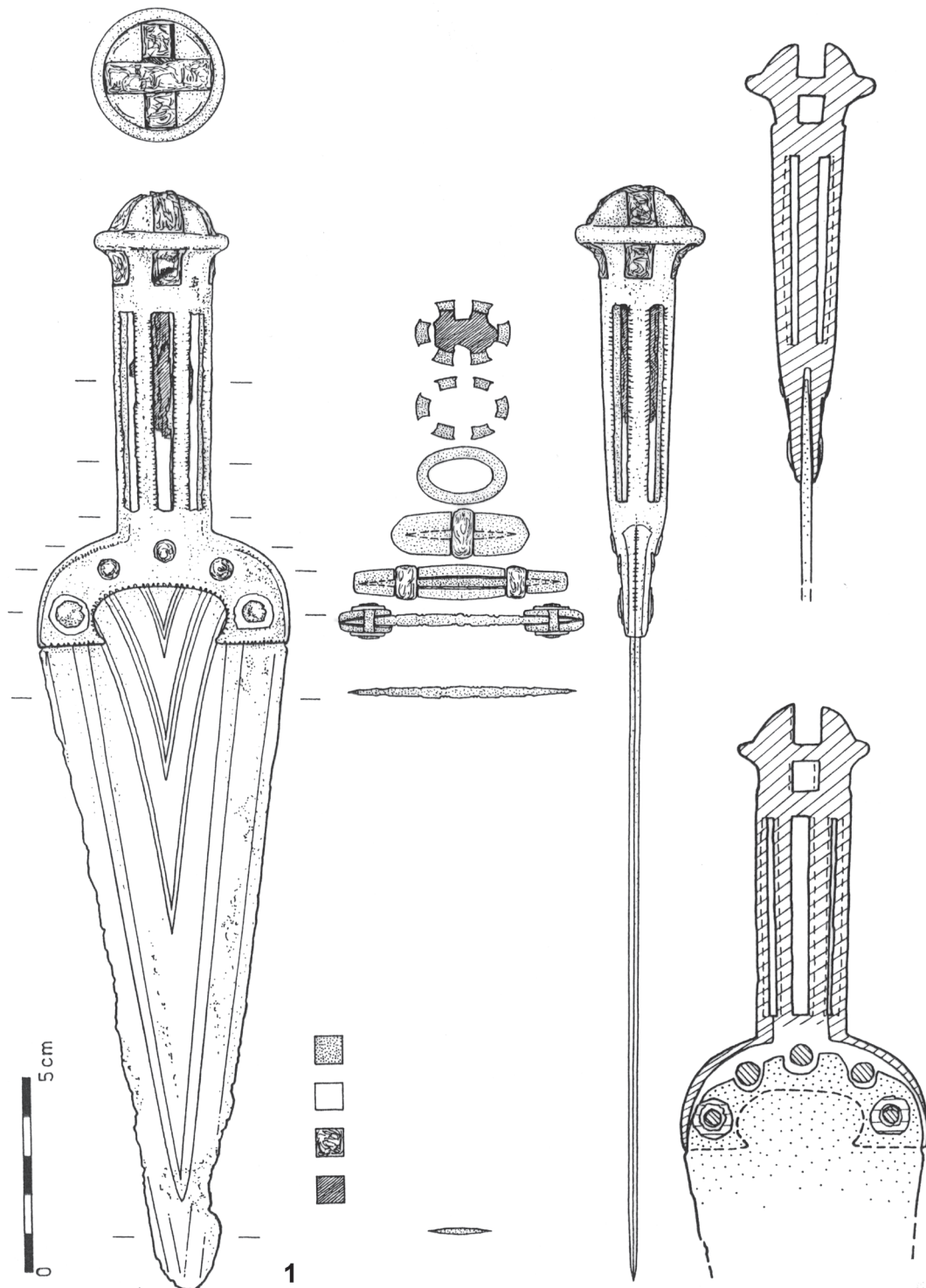

Tab. 30 1-12 Malé Čičovice (okr. Praha-západ). 1-7, 9-12 M 1:1; 8 M 1:2. - Tab. 30 1-12 Malé Čičovice (distr. of Prague-West). 1-7, 9-12 S 1:1; 8 S 1:2.

T. 31

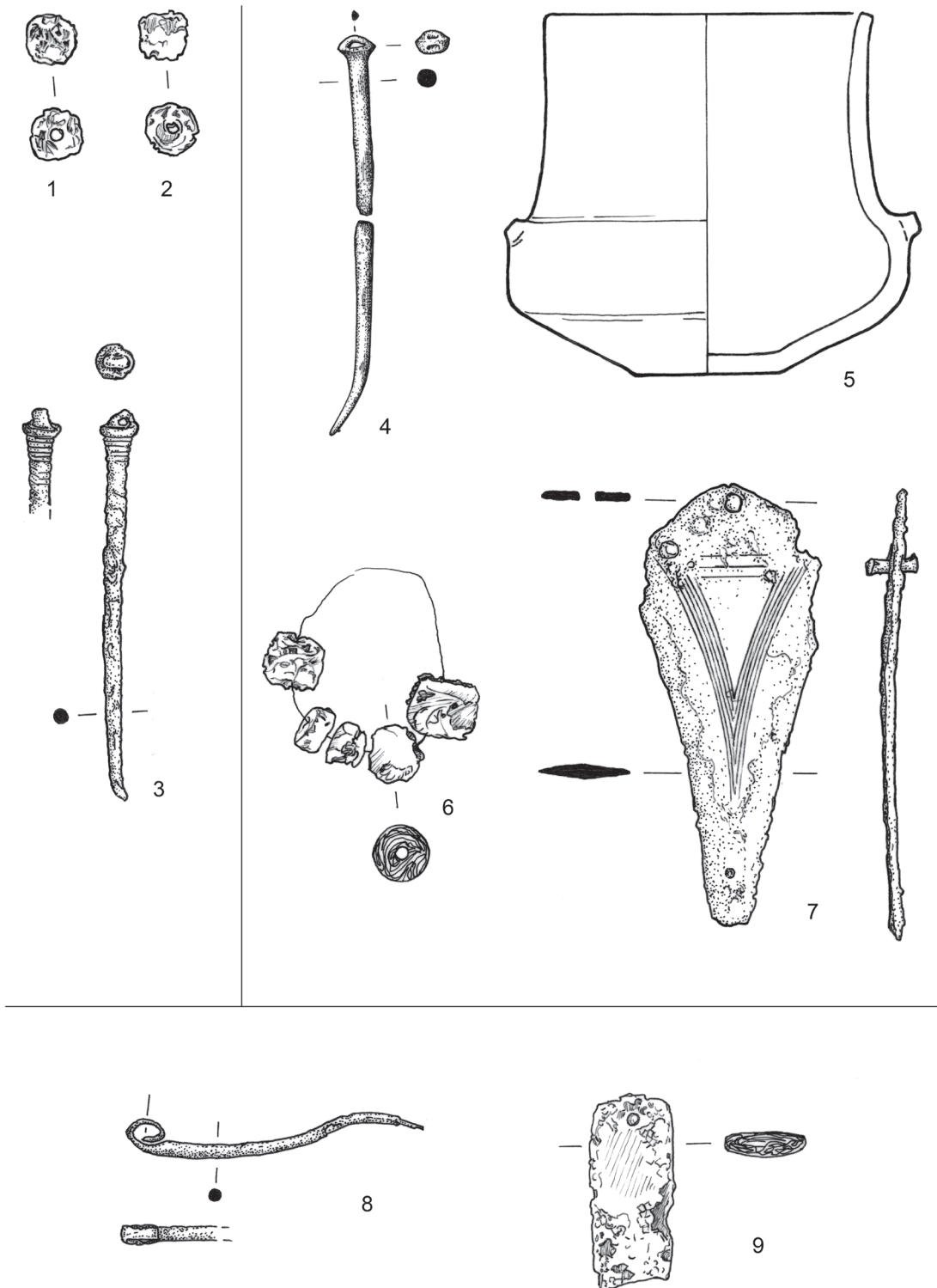

Tab. 31 1–3, 5 Malé Čičovice (okr. Praha-západ). 4 Řepov (okr. Mladá Boleslav). 6 Praha 8 – Kobylisy (okr. Praha). 7 Osluchov (okr. Kladno). 1–7 M 1:1. – Tab. 31 1–3, 5 Malé Čičovice (distr. of Prague-West). 4 Řepov (distr. of Mladá Boleslav). 6 Praha 8 – Kobylisy (distr. of Prague). 7 Osluchov (distr. of Kladno). 1–7 S 1:1.

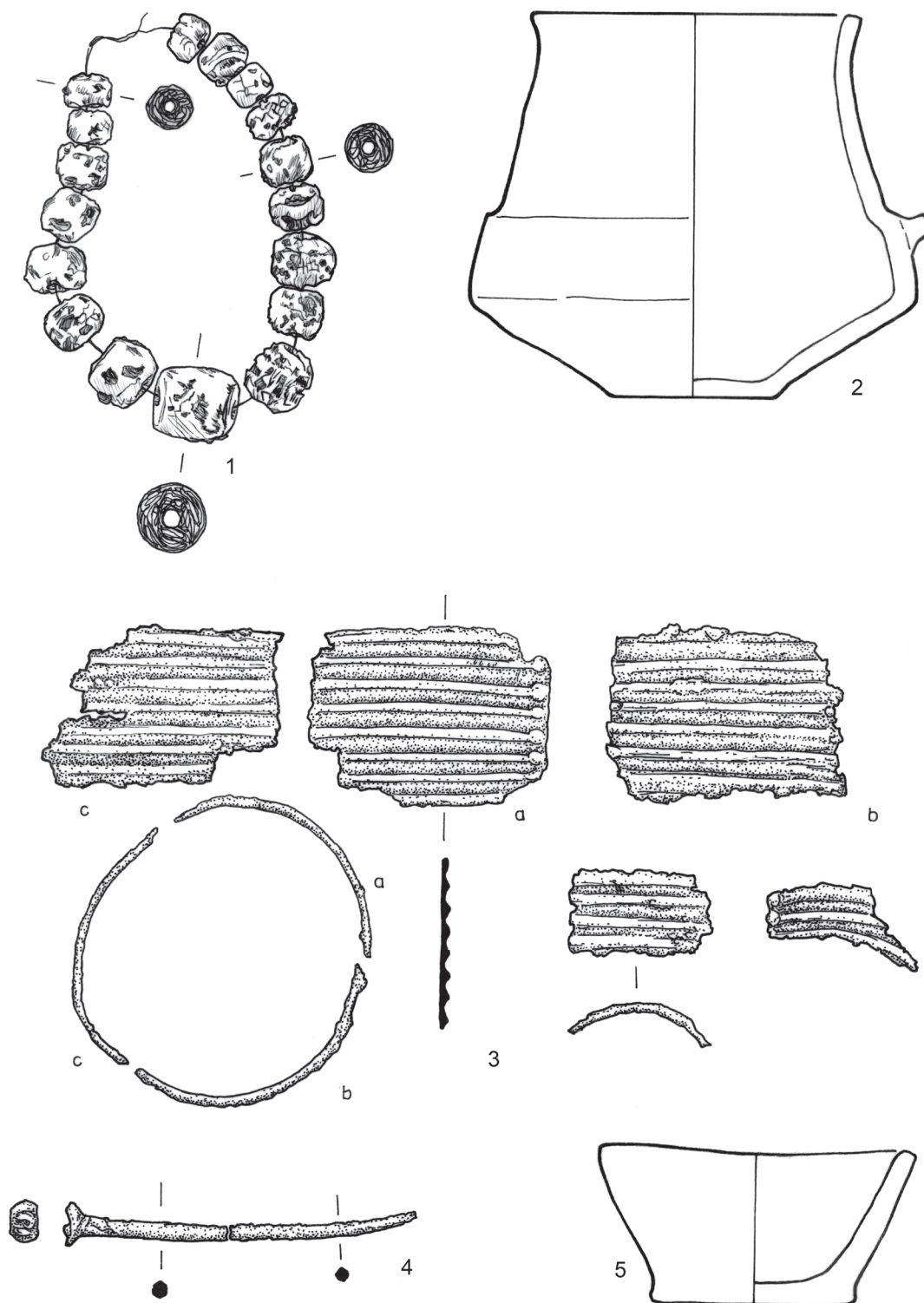

Tab. 321 Praha 6 – Suchdol – Koží hřbety (okr. Praha). 1 (podle Divac – Sedláček 1999). – Tab. 321 Praha 6 – Suchdol – Koží hřbety (distr. of Prague). 1 (after Divac – Sedláček 1999).

T. 33

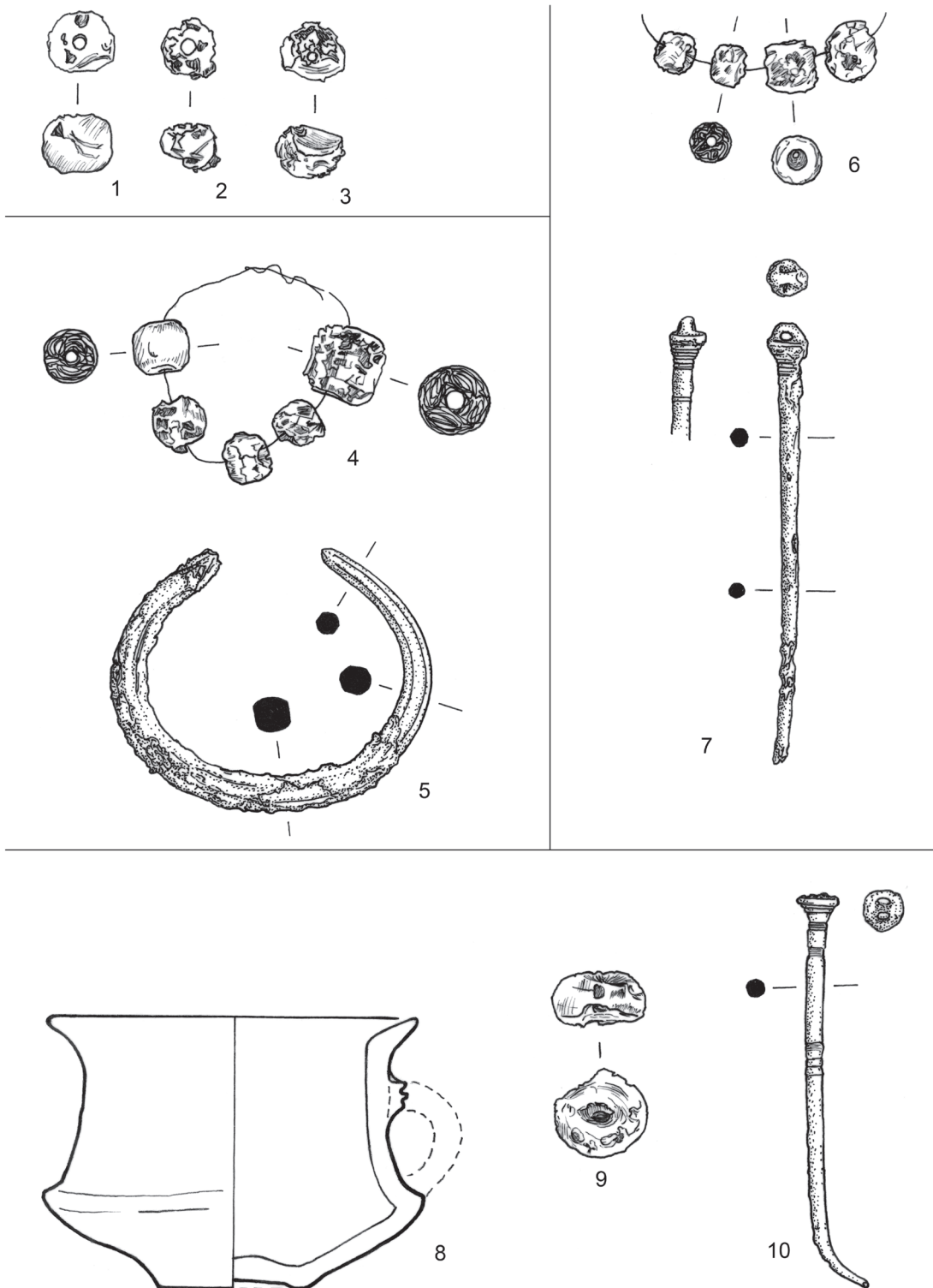

Tab. 33 1-9 Svrkyně (okr. Praha-západ). 1-9 M 1:1. – Tab. 33 1-9 Svrkyně (distr. of Prague-West). 1-9 S 1:1.

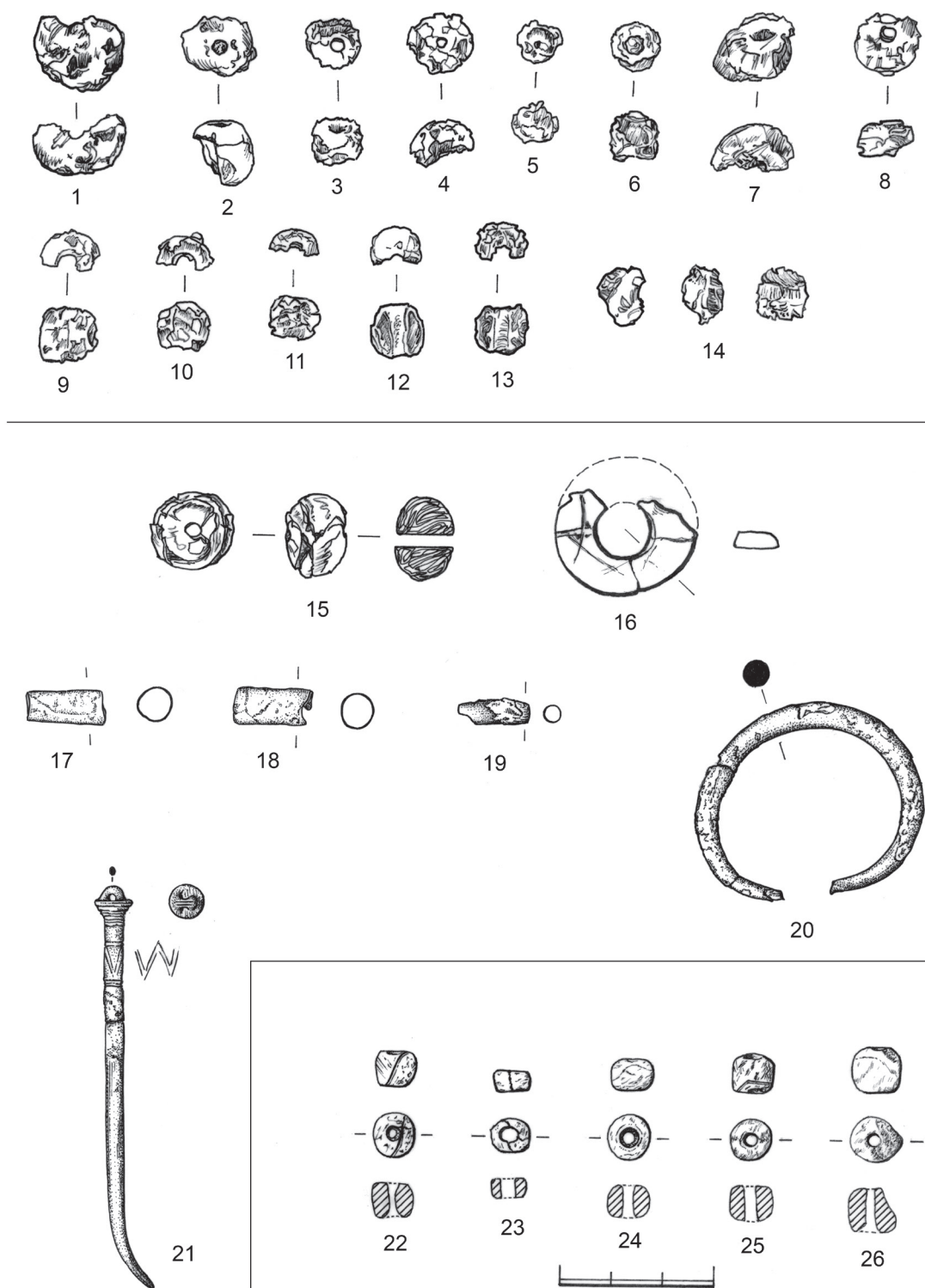

Tab. 34 1–5 Svrkyně (okr. Praha-západ). 1:5 M 1:1. – Tab. 34 1–5 Svrkyně (distr. of Prague-West). 1:5 S 1:1.

T. 35

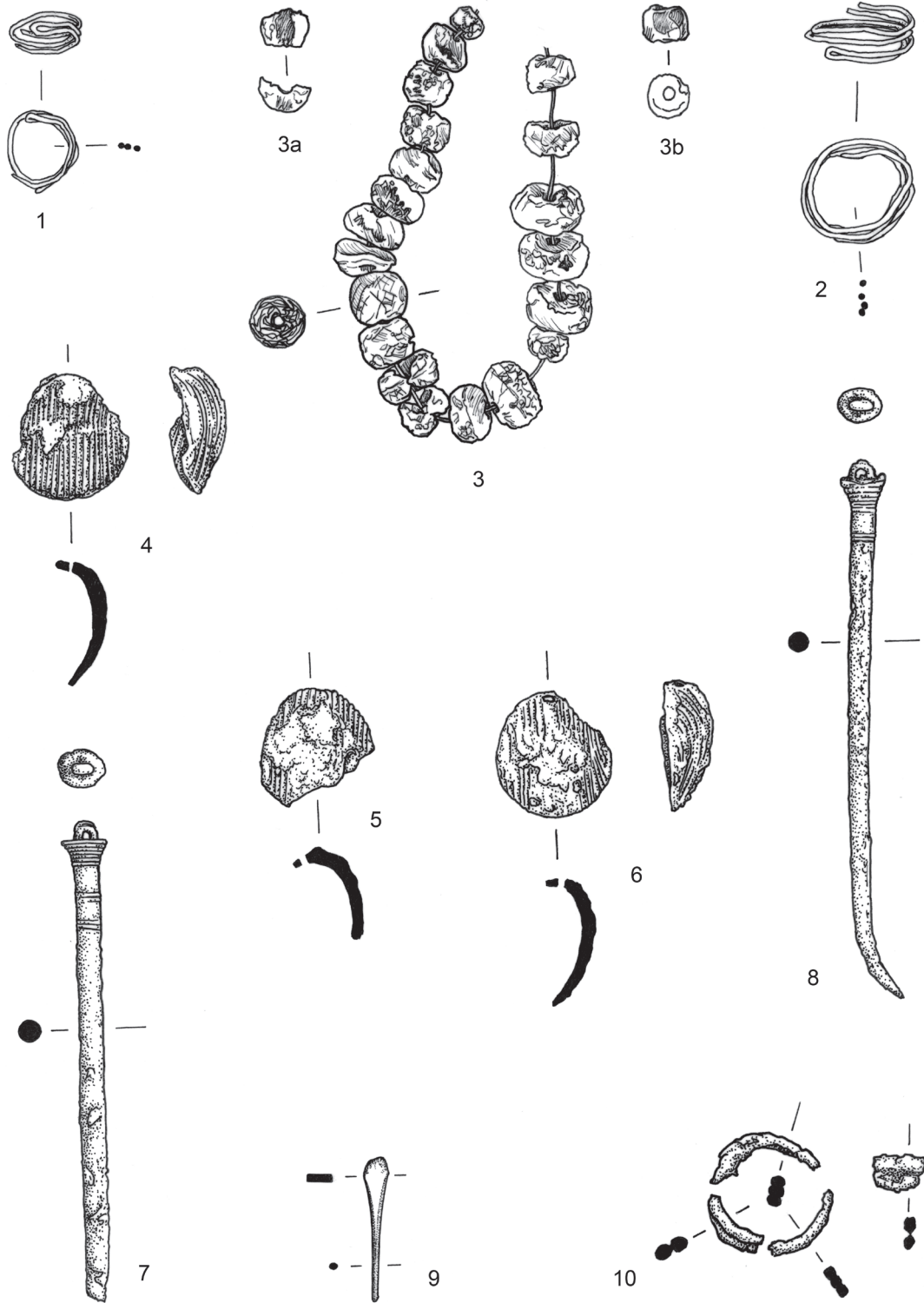

Tab. 35 1-10 Svrkyně (okr. Praha-západ). 1-10 M 1:1. – Tab. 35 1-10 Svrkyně (distr. of Prague-West). 1-10 S 1:1.

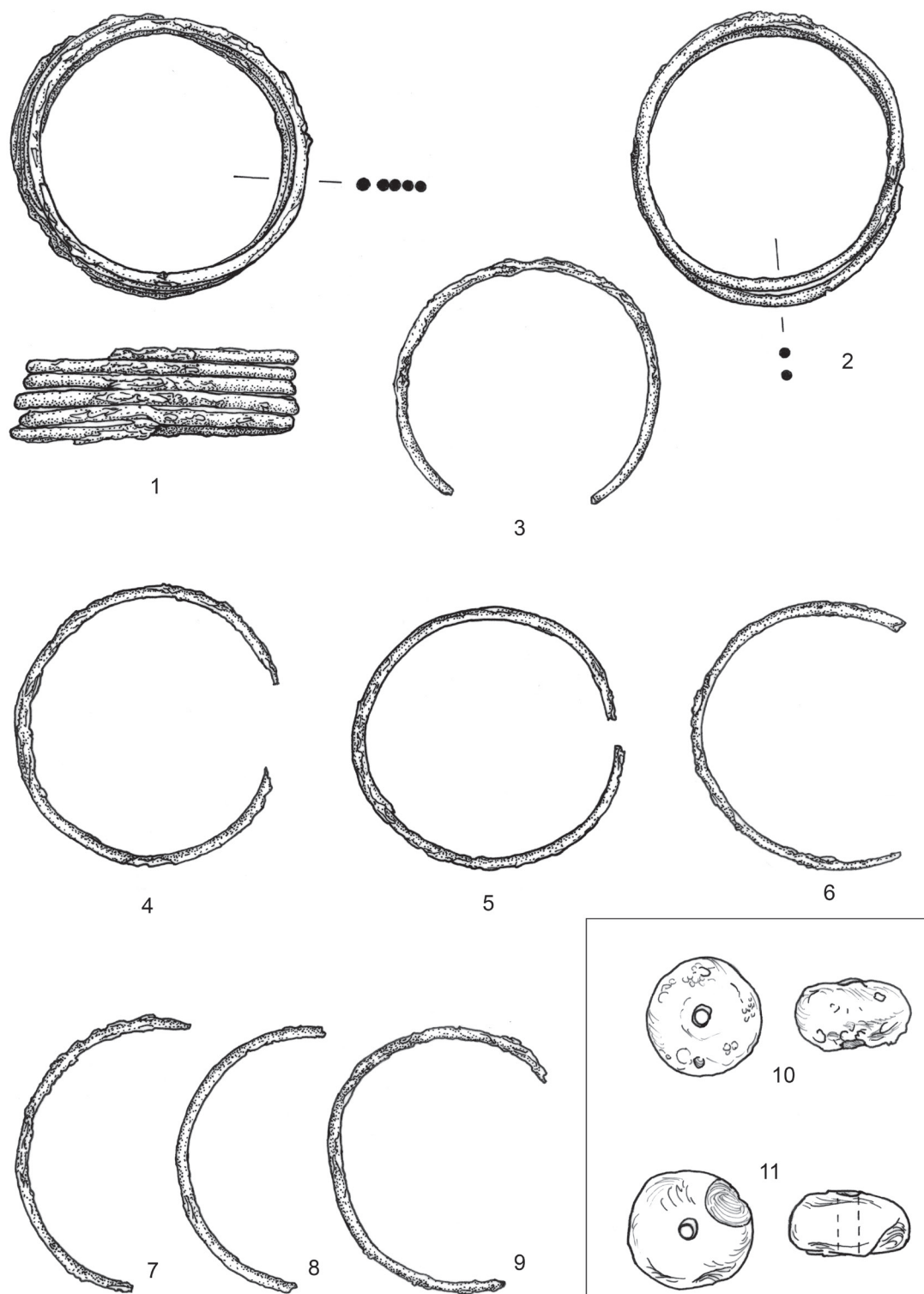

Tab. 36 1–14 Svrkyně (okr. Praha-západ). 15–21 Třebovle (okr. Kolín). 22–26 Praha 5 – Třebovle. 1–26 M 1:1. – Tab. 36 1–14 Svrkyně (distr. of Prague-West). 15–21 Třebovle (distr. of Kolín). 22–26 Prague 5 – Třebovle. 1–26 S 1:1.

T. 37

Tab. 371-10 Tursko (okr. Praha-západ). 1-10 M 1:1. - Tab. 371-10 Tursko (distr. of Prague-West). 1-10 S 1:1.

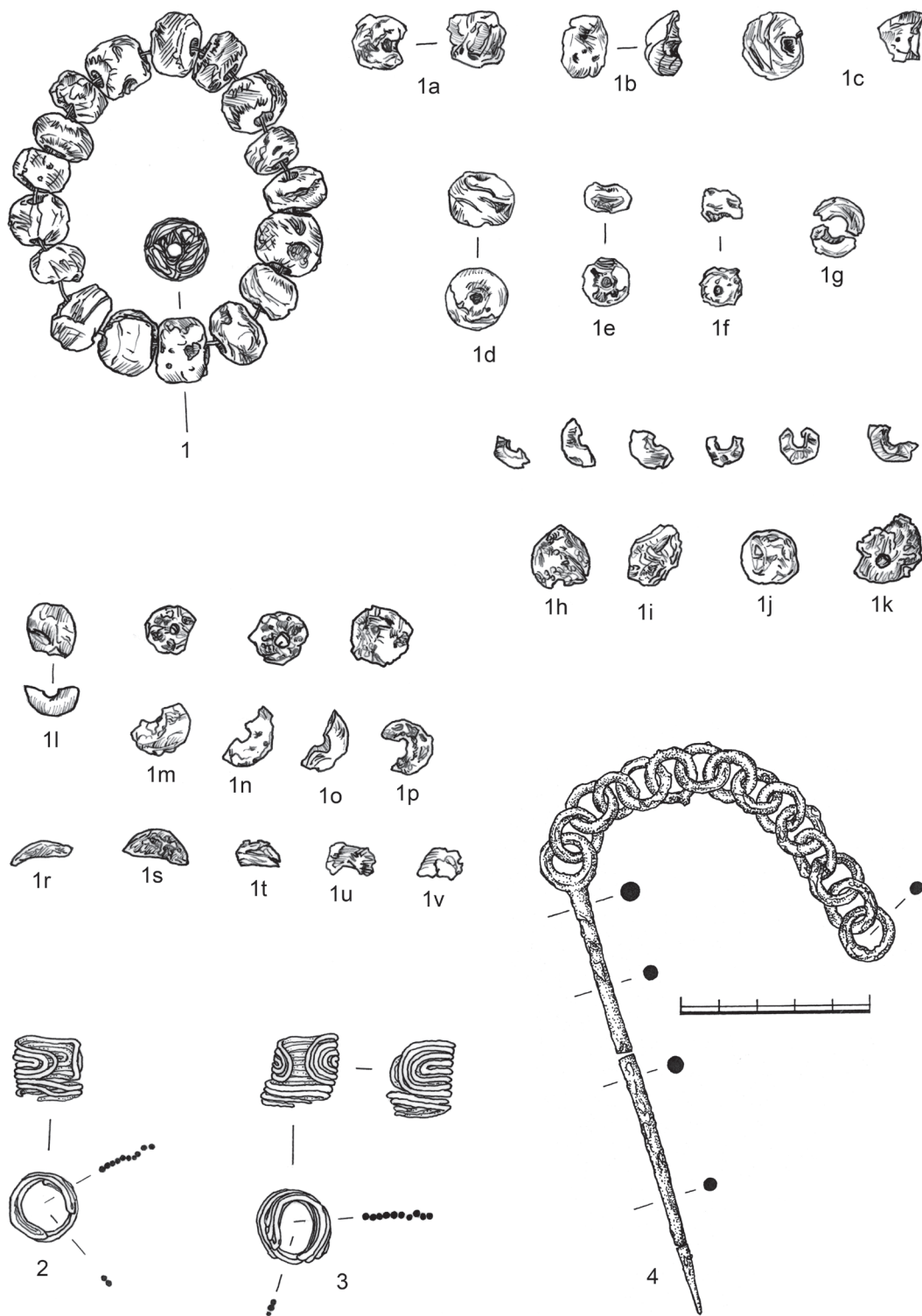

Tab. 38 1-11 Tursko (okr. Praha-západ). 1-10 M 1:1. – Tab. 38 1-11 Tursko (distr. of Prague-West). 1-10 S 1:1.

T. 39

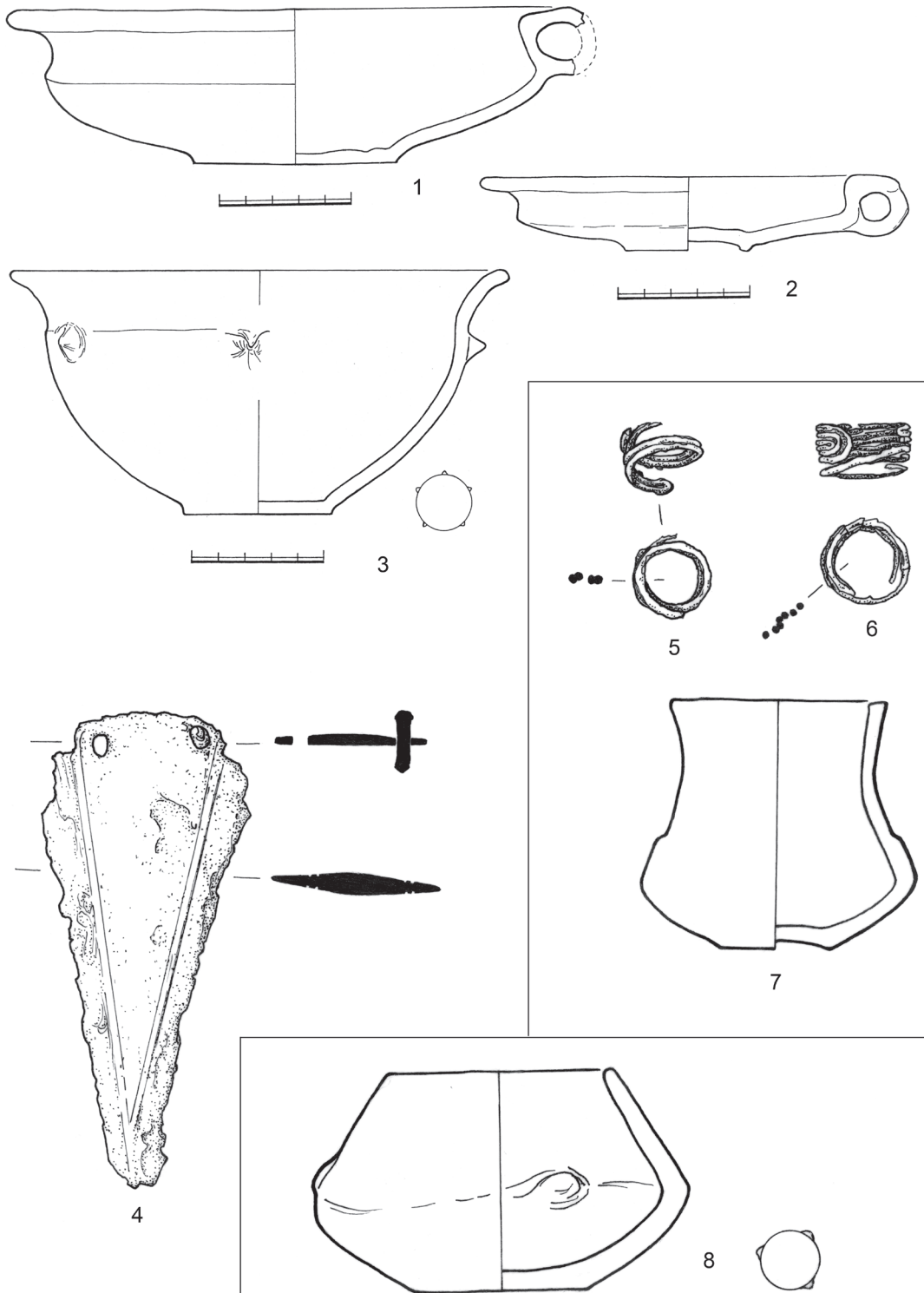

Tab. 39 1-13 Tursko (okr. Praha-západ). 1-13 M 1:1. - Tab. 39 1-13 Tursko (distr. of Prague-West). 1-13 S 1:1.

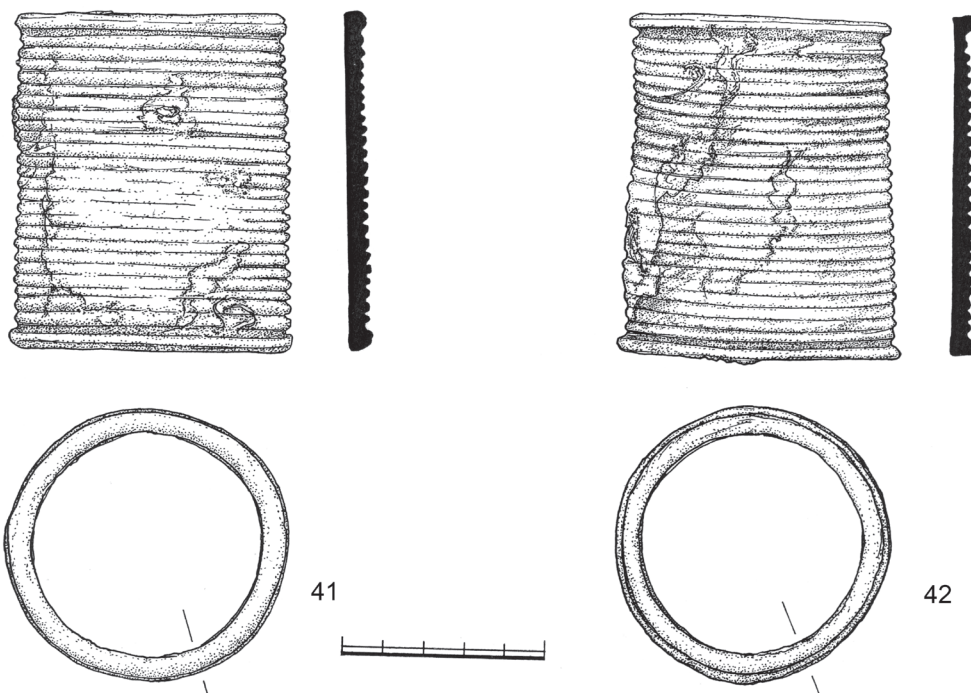
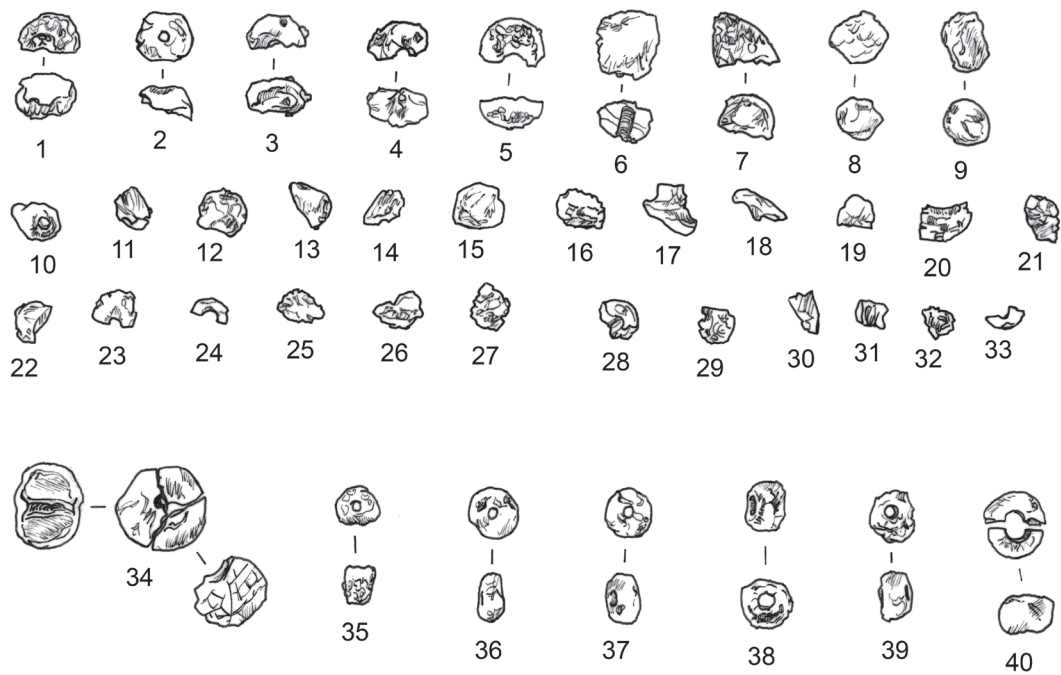
Tab. 40 1-4 Tursko (okr. Praha-západ). 1-3 M 1.1; 4 M 2:3. - Tab. 40 1-4 Tursko (distr. of Prague-West). 1-3 S 1.1; 4 S 2:3.

T. 41

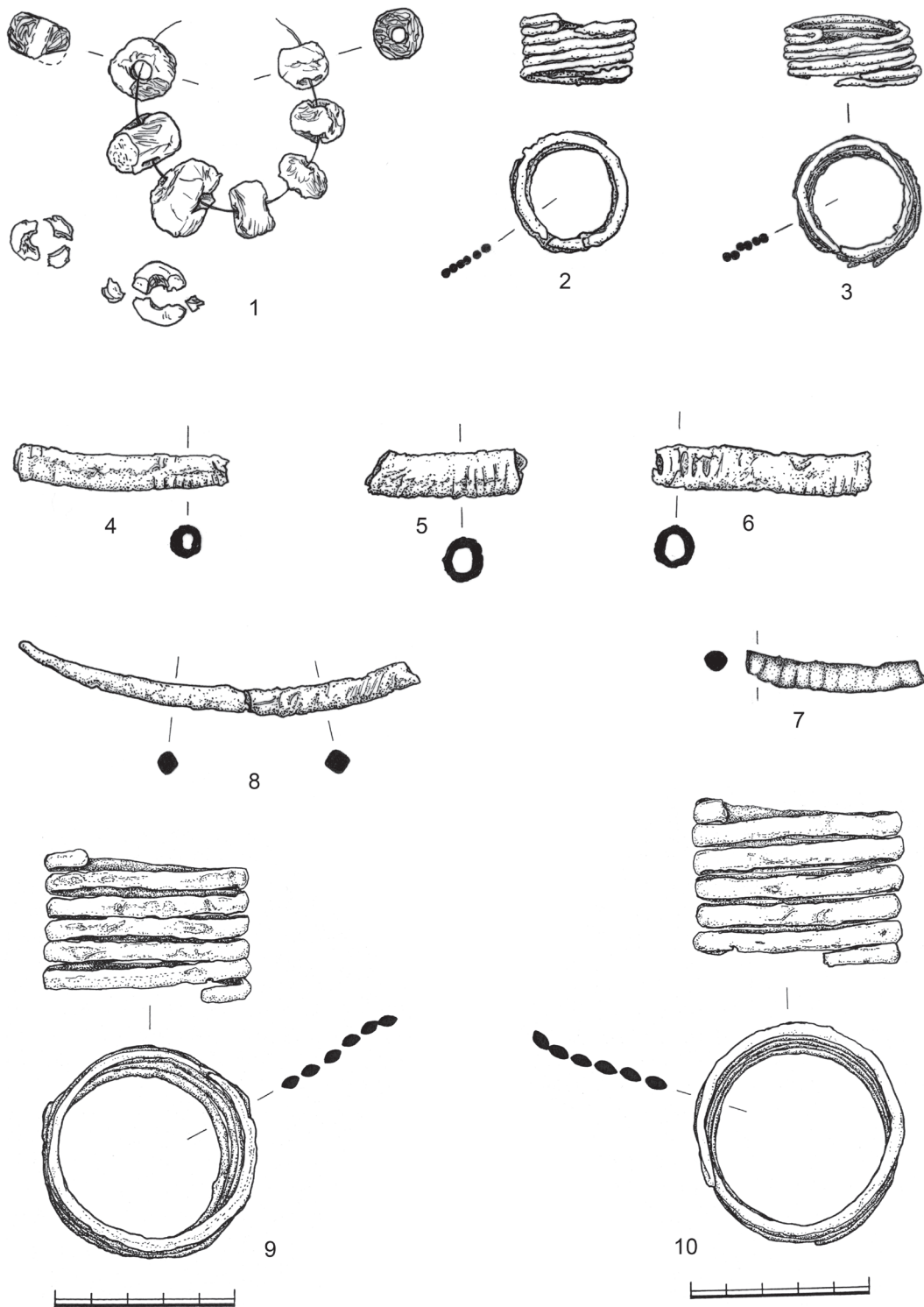
Tab. 41 1-8 Tursko (okr. Praha-západ). 1-3 M 1:2; 4-8 M 1:1. - Tab. 41 1-8 Tursko (distr. of Prague-West). 1-3 S 1:2; 4-8 S 1:1.

T. 42

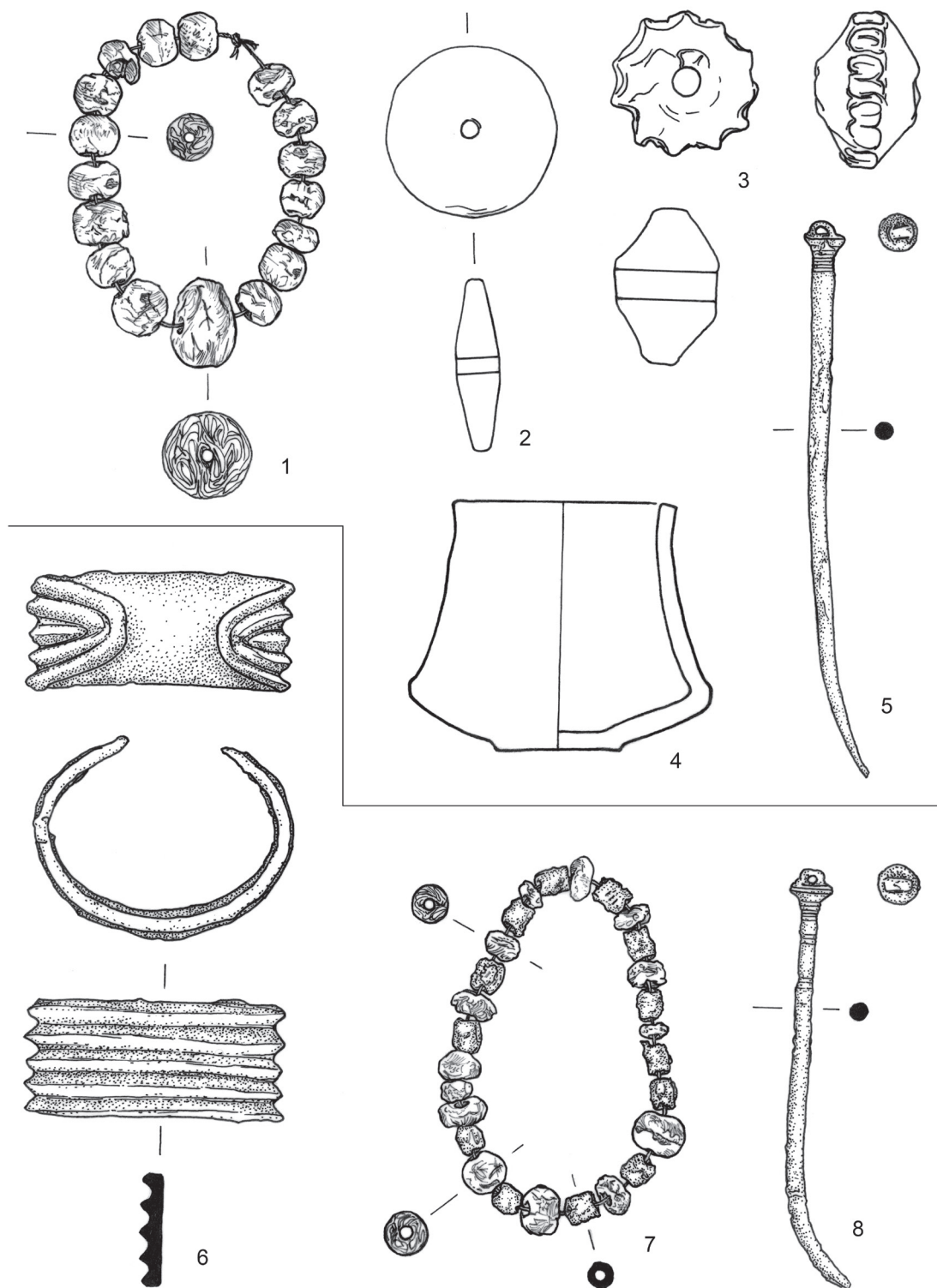

Tab. 42 1-42 Tursko (okr. Praha-západ). 1-40 M 1:1; 41-42 M 2:3. - Tab. 42 1-42 Tursko (distr. of Prague-West). 1-40 S 1:1; 41-42 S 2:3.

T. 43

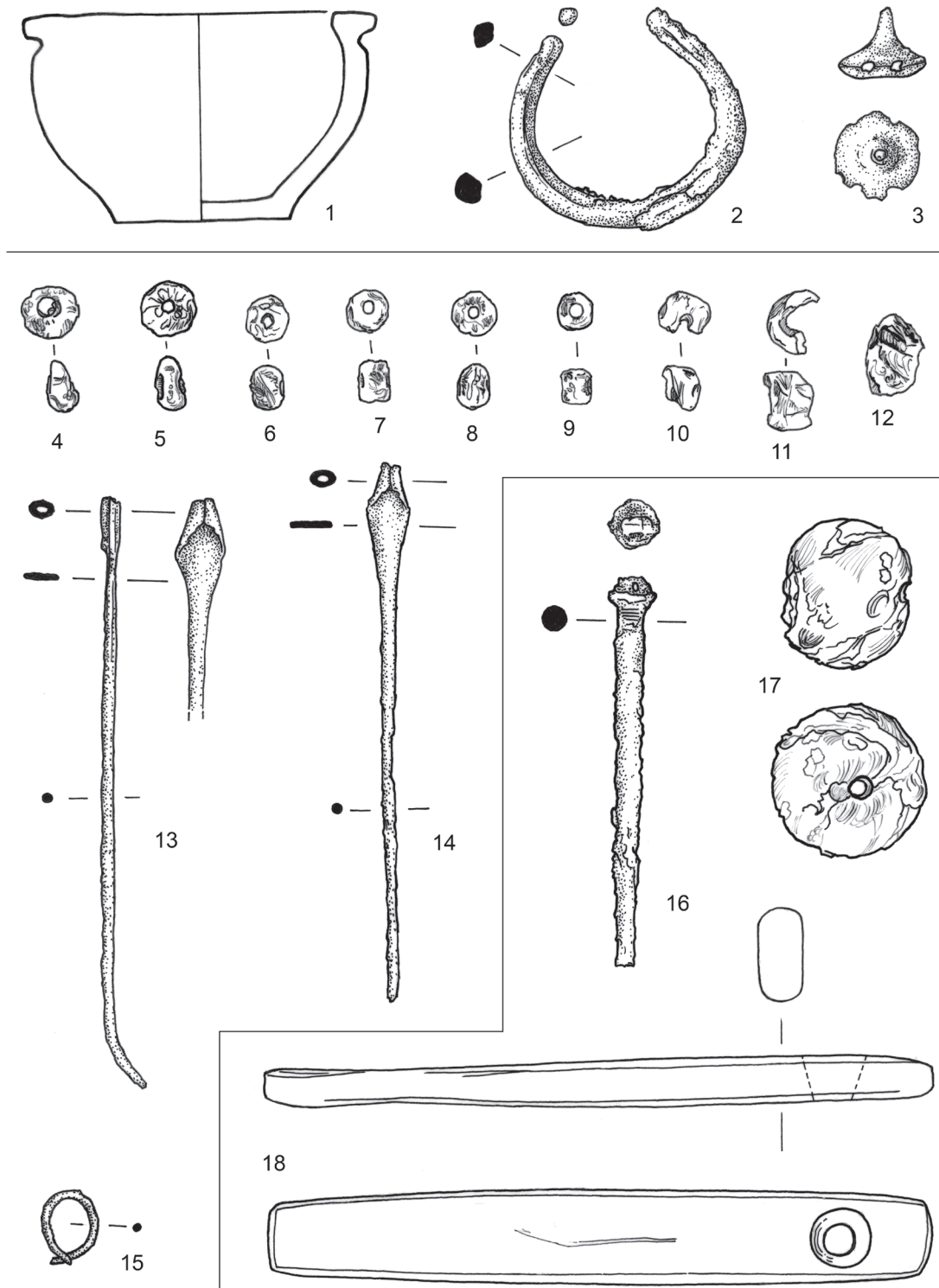

Tab. 43 1–10 Tursko (okr. Praha-západ). 1–8 M 1:1; 9–10 M 2:3. – Tab. 43 1–10 Tursko (distr. of Prague-West). 1–8 S 1:1; 9–10 S 2:3.

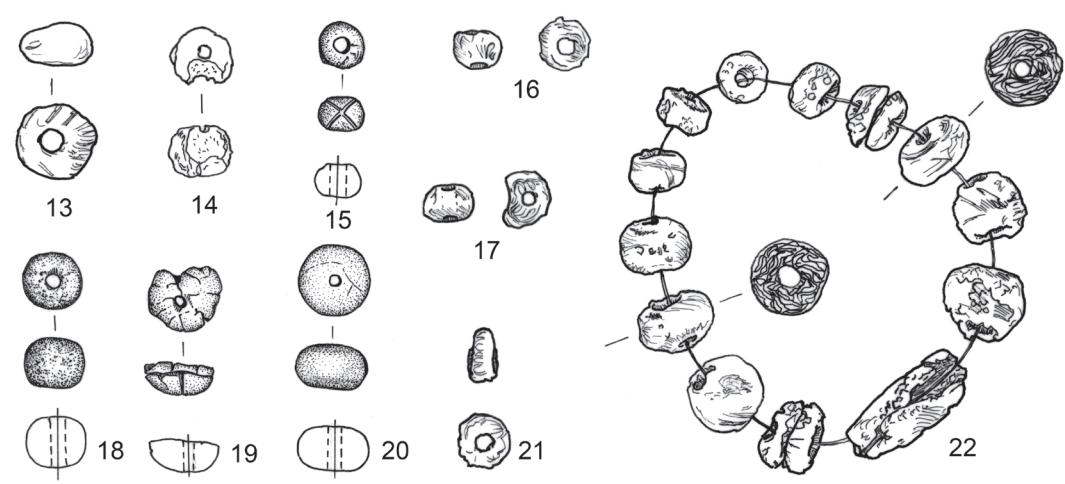
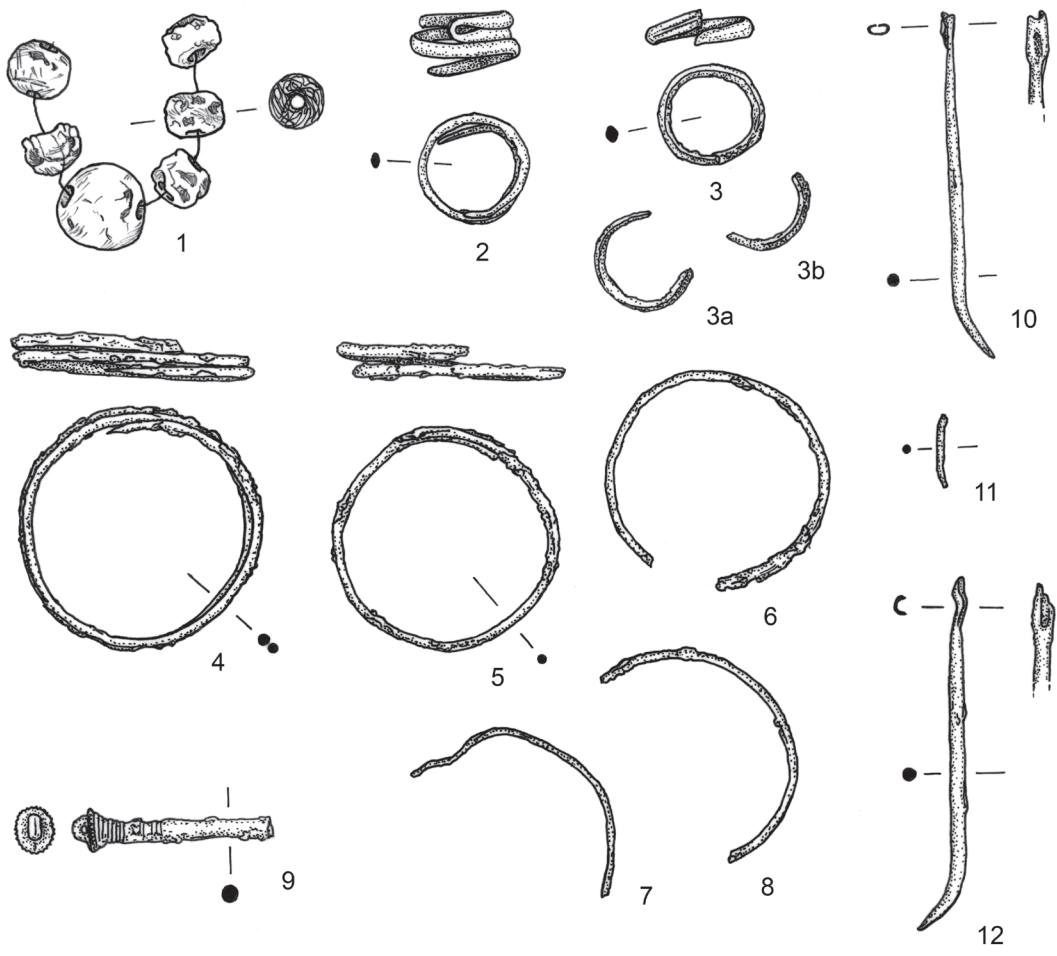

Tab. 44 1–8 Tursko (okr. Praha-západ). 1–8 M 1:1. – Tab. 44 1–8 Tursko (distr. of Prague-West). 1–8 S 1:1.

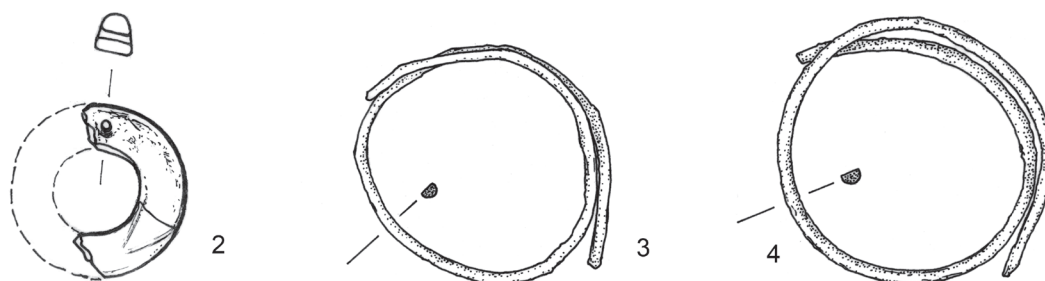
T. 45

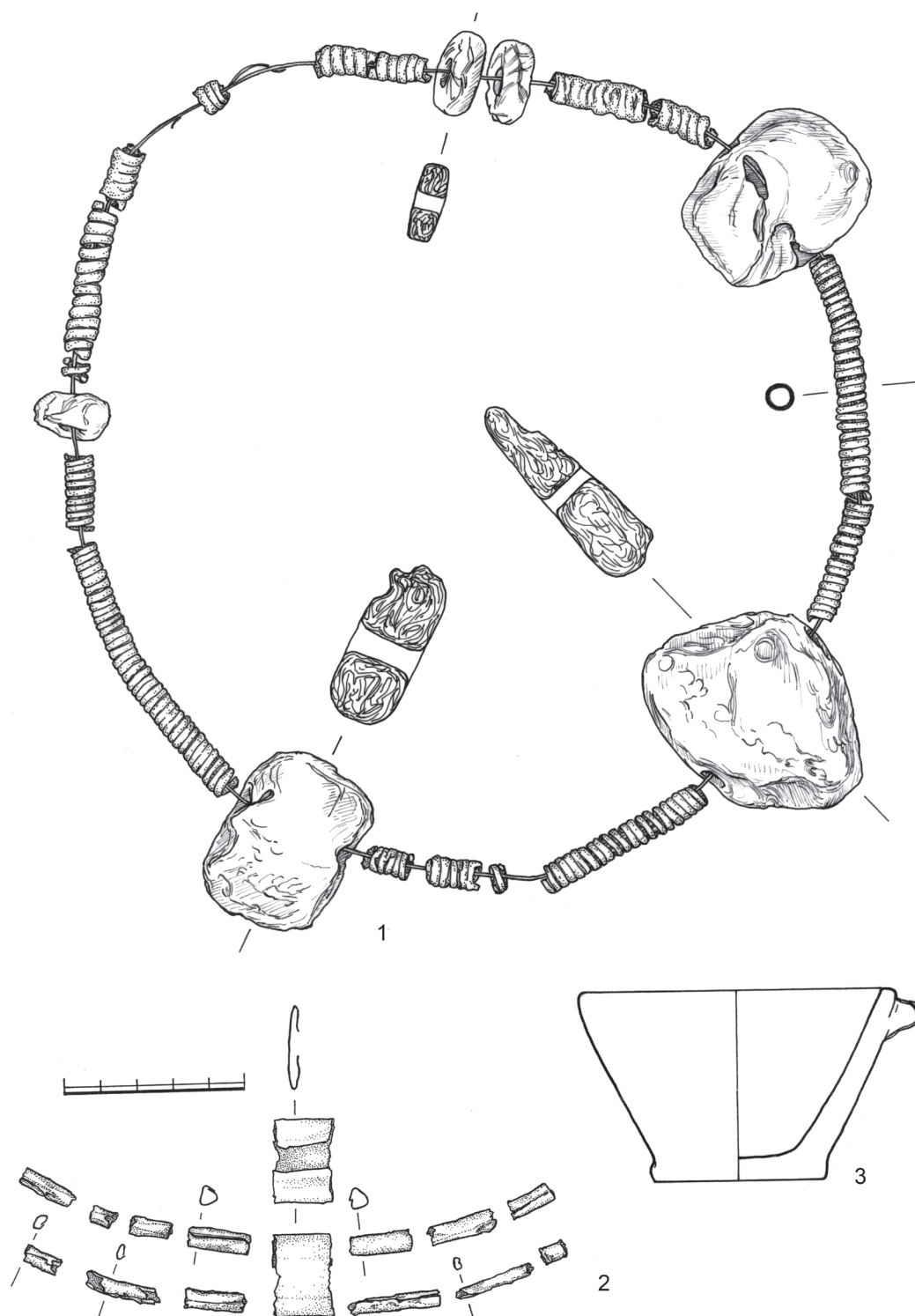
Tab. 45 1-18 Tursko (okr. Praha-západ). 1-18 M 1:1. – Tab. 45 1-18 Tursko (distr. of Prague-West). 1-18 S 1:1.

Tab. 46 1–22 Tursko (okr. Praha-západ). 1–22 M 1:1. – Tab. 46 1–22 Tursko (distr. of Prague-West). 1–22 S 1:1.

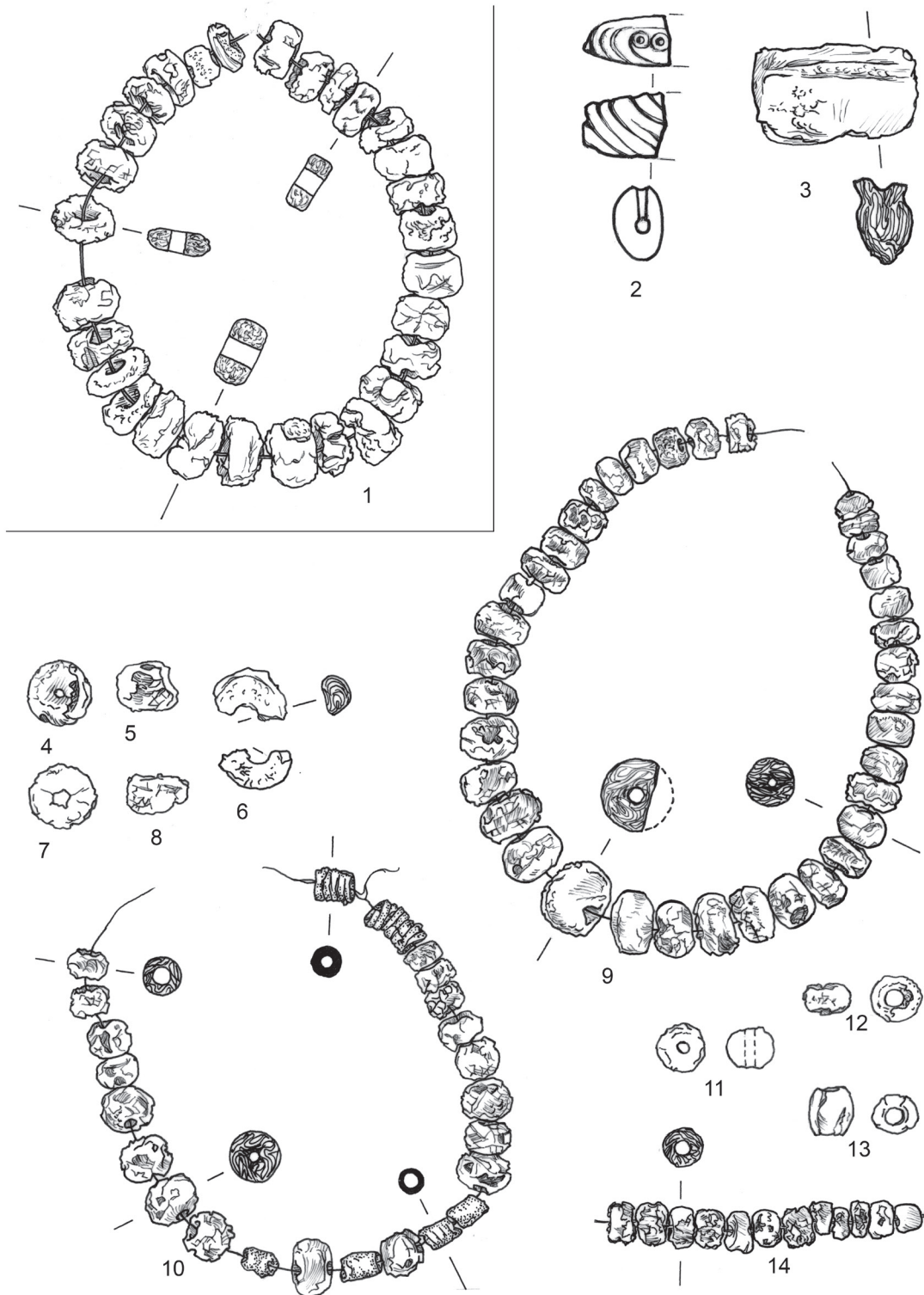

Tab. 471-4 Únětice (okr. Praha-západ). 1-4 M 1:1. – Tab. 471-4 Únětice (distr. of Prague-West). 1-4 S 1:1.

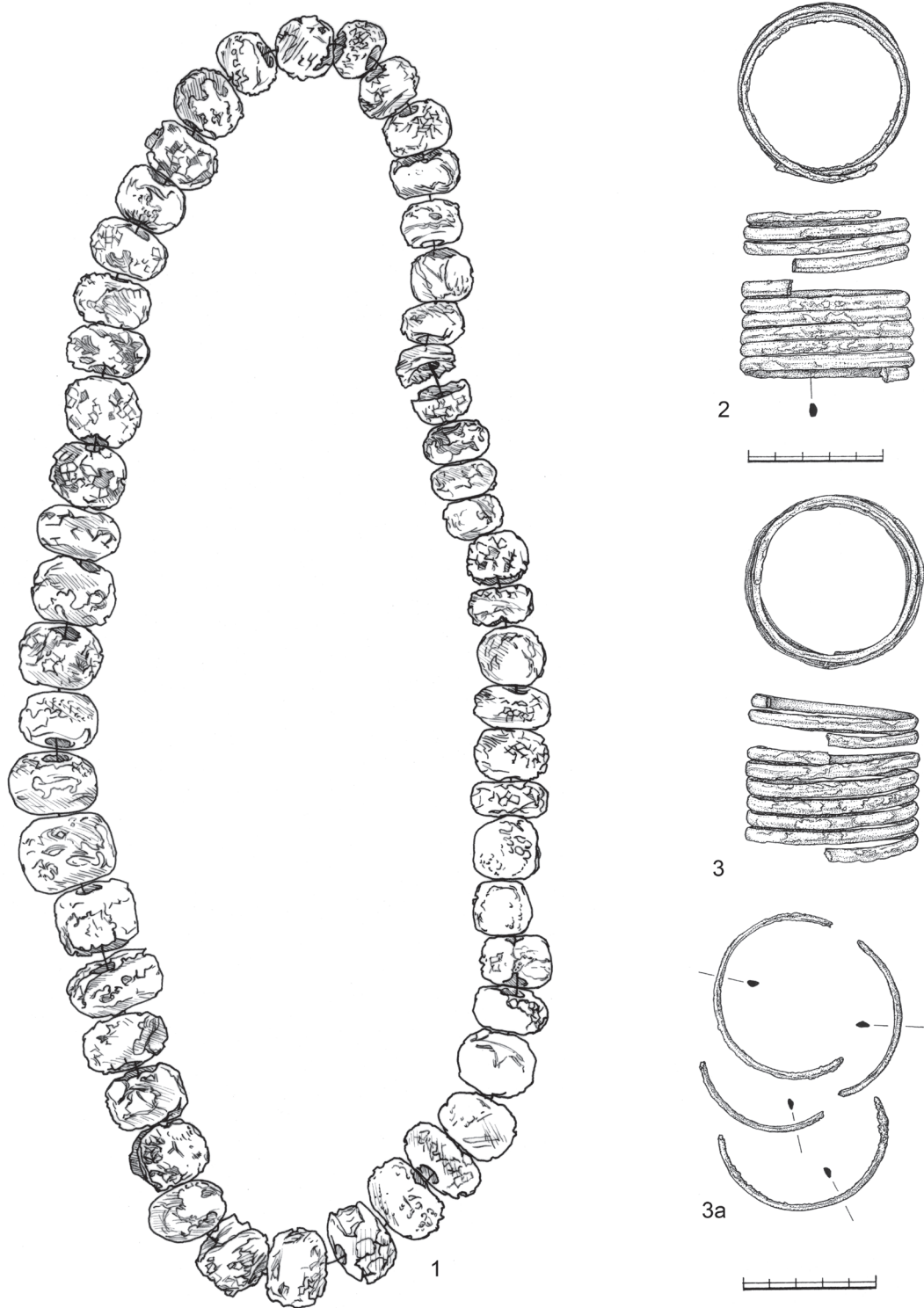

Tab. 48 1-3 Únětice (okr. Praha-západ). 1, 3 M 1:1; 2 M 2:3. – Tab. 48 1-3 Únětice (distr. of Prague-West). 1, 3 S 1:1; 2 S 2:3.

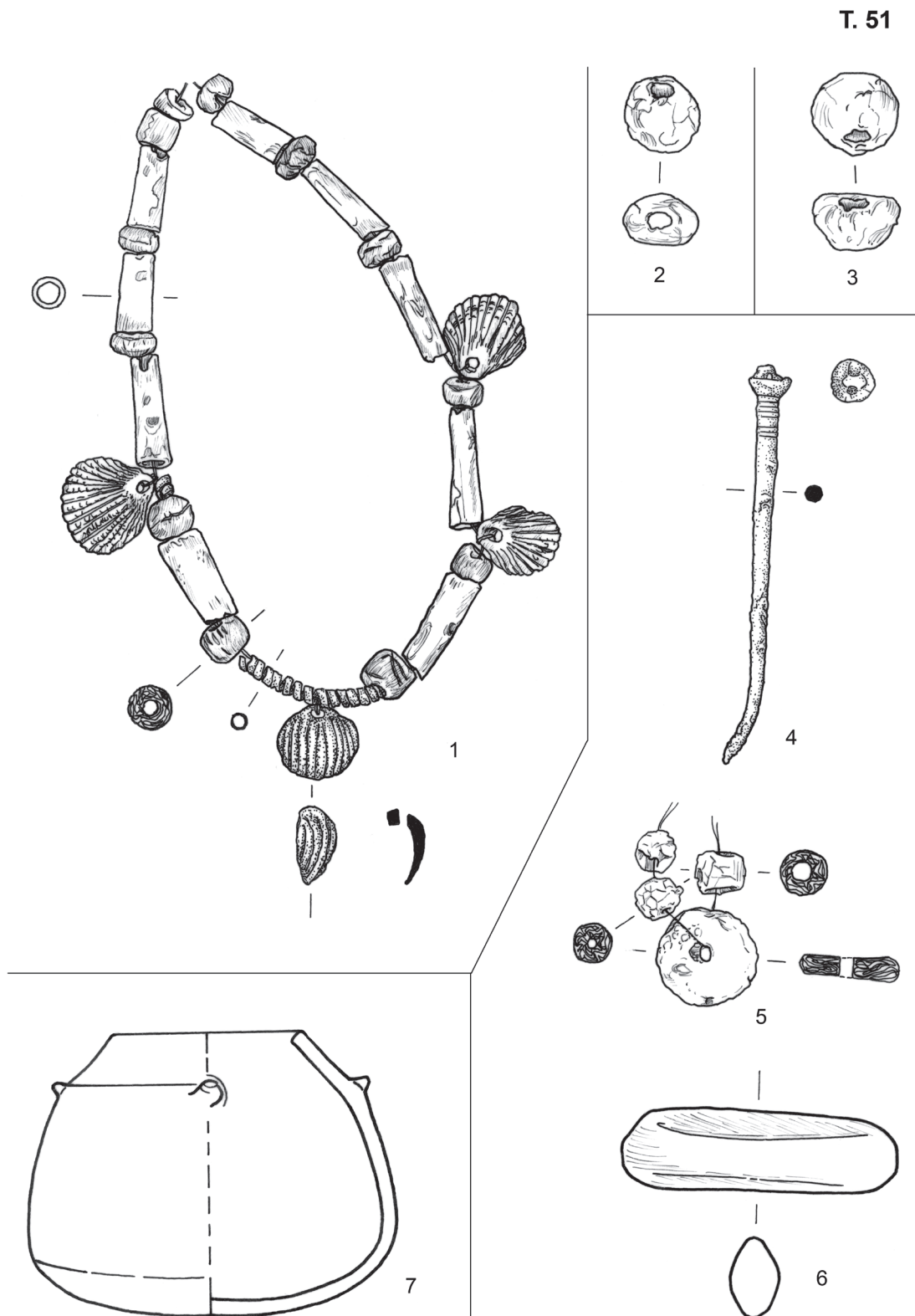
T. 49

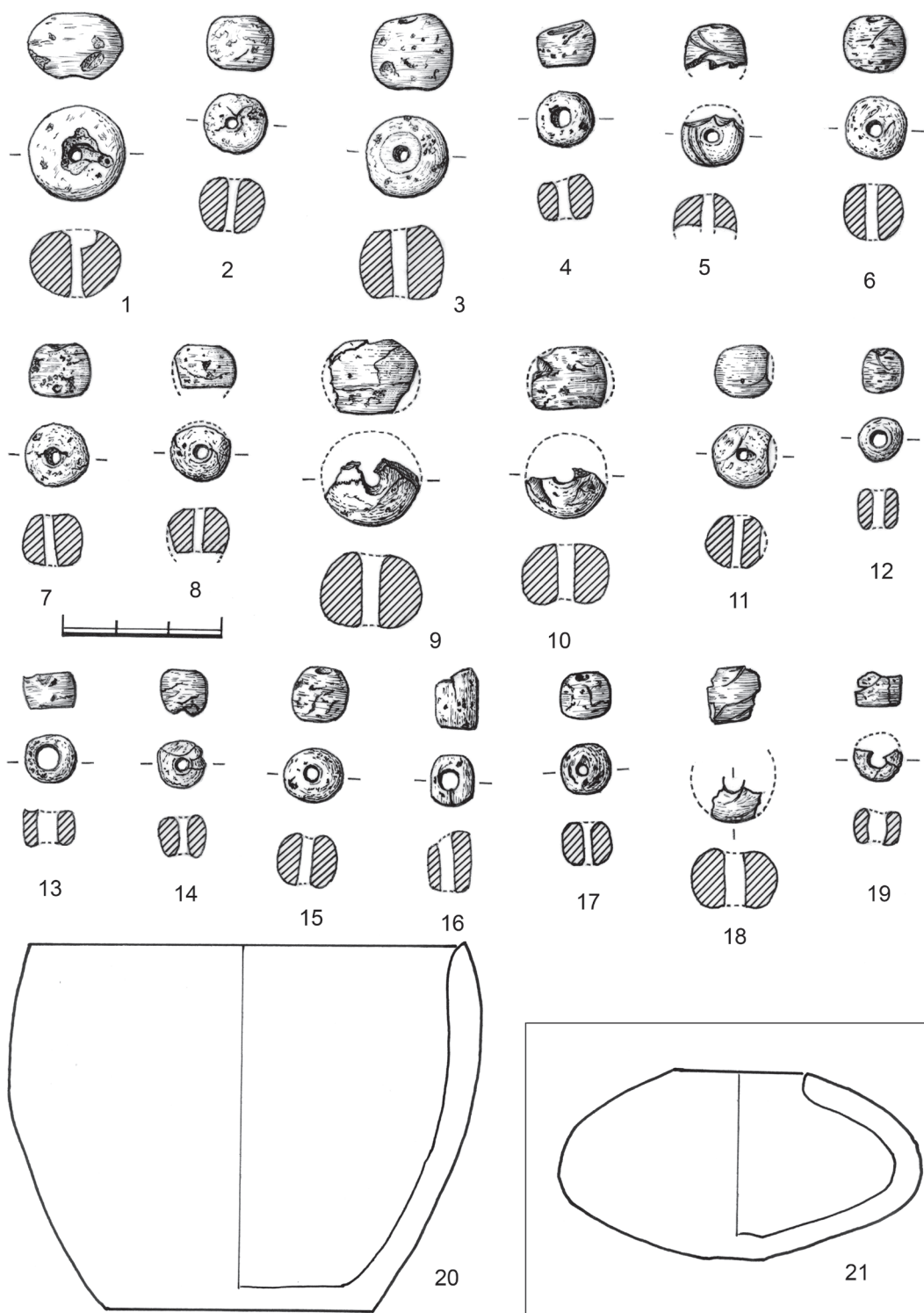
Tab. 49 1-14 Únětice (okr. Praha-západ). 1-14 M 1:1. – Tab. 49 1-14 Únětice (distr. of Prague-West). 1-14 S 1:1.

Tab. 50 1–3a Únětice (okr. Praha-západ). 1 M 1:1; 2–3a M 1:2. – Tab. 50 1–3a Únětice (distr. of Prague-West). 1 S 1:1; 2–3a S 1:2.

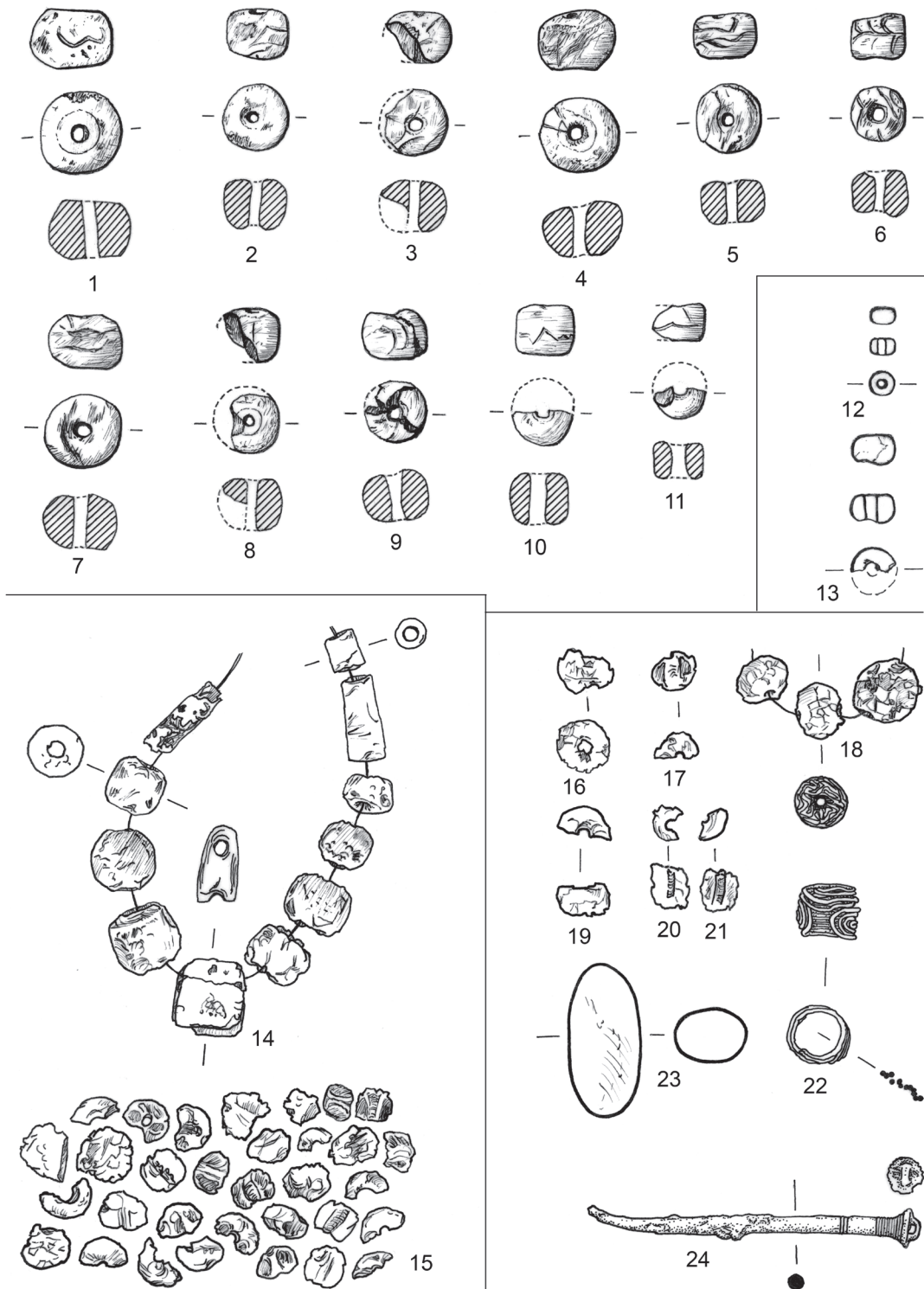

Tab. 511 Veliš (okr. Jičín). 2–6 Zvoleněves (okr. Kladno). 7 Únětice (okr. Praha-západ). 1–7 M 1:1. – *Tab. 511* Veliš (distr. of Jičín). 2–6 Zvoleněves (distr. of Kladno). 7 Únětice (distr. of Prague-West). 1–7 S 1:1.

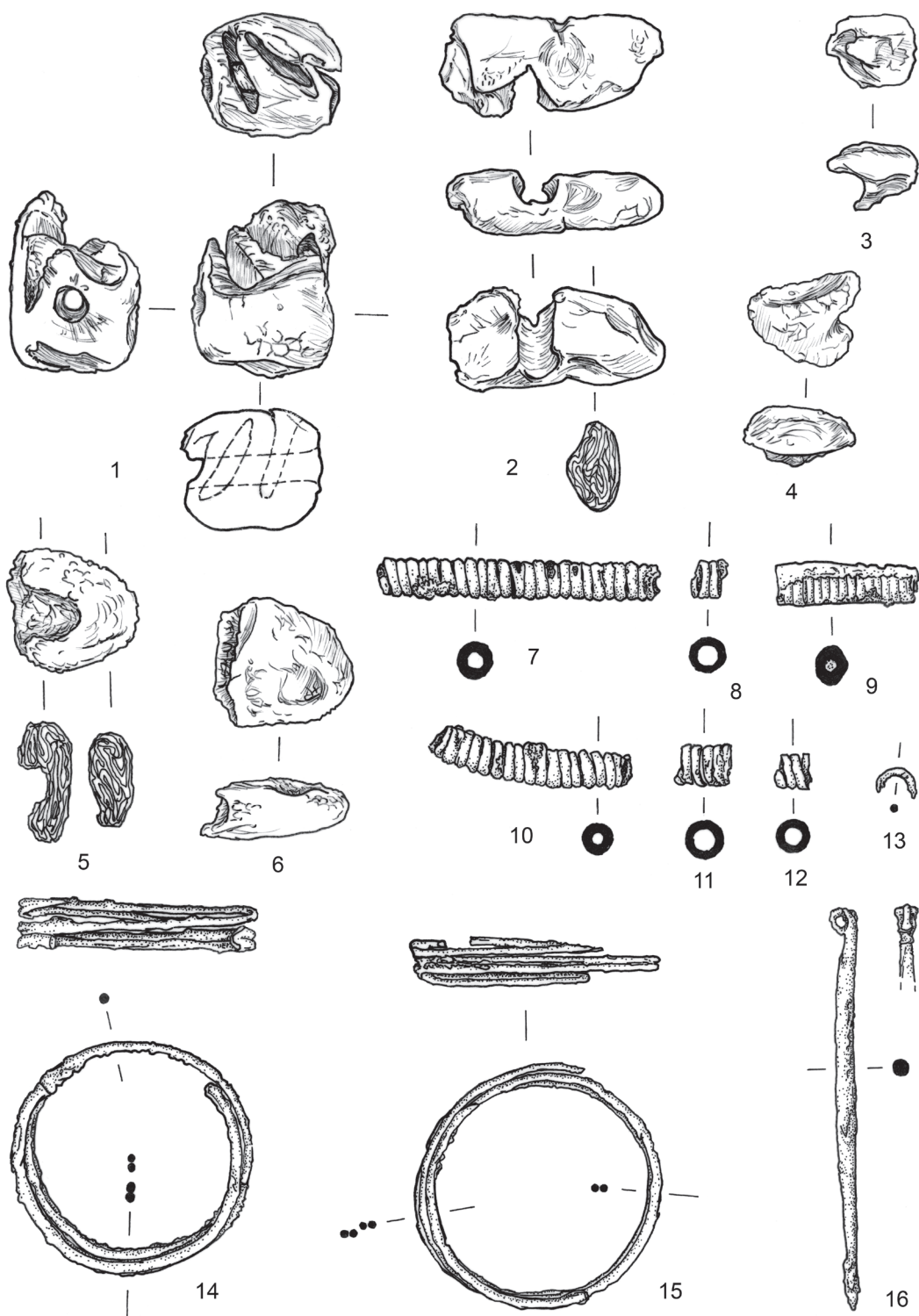

Tab. 52 1-21 Velké Čičovice (okr. Praha-západ). 1-21 M 1:1. – Tab. 52 1-21 Velké Čičovice (distr. of Prague-West). 1-21 S 1:1.

T. 53

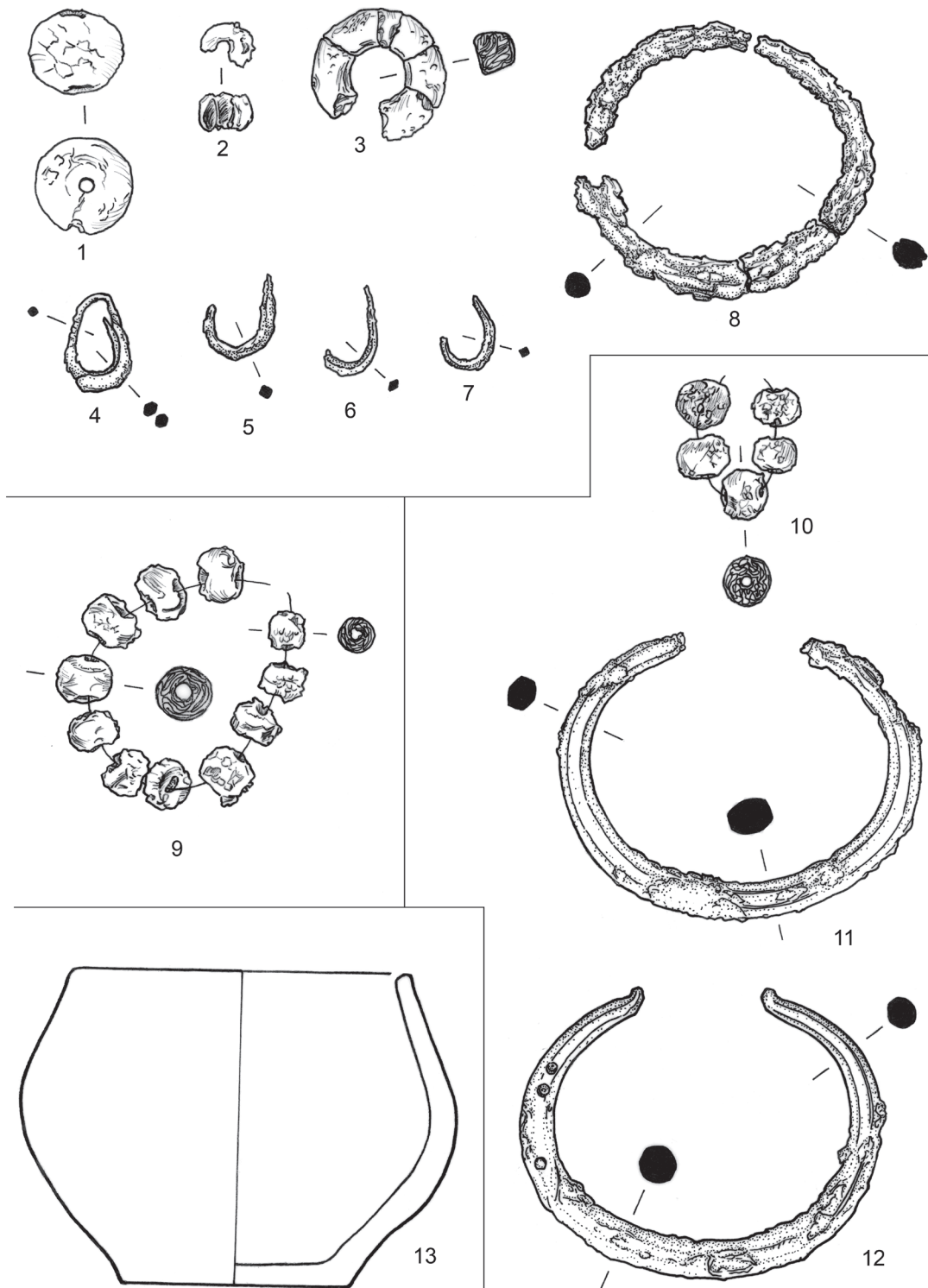

Tab. 53 1–11 Velké Čičovice (okr. Praha-západ). 12–13 Vepřek (okr. Mělník). 14–15 Zlonice (okr. Kladno). 16–24 Zvoleněves (okr. Kladno). 1–24 M 1:1. – Tab. 53 1–11 Velké Čičovice (distr. of Prague-West). 12–13 Vepřek (distr. of Mělník). 14–15 Zlonice (distr. of Kladno). 16–24 Zvoleněves (distr. of Kladno). 1–24 M 1:1.

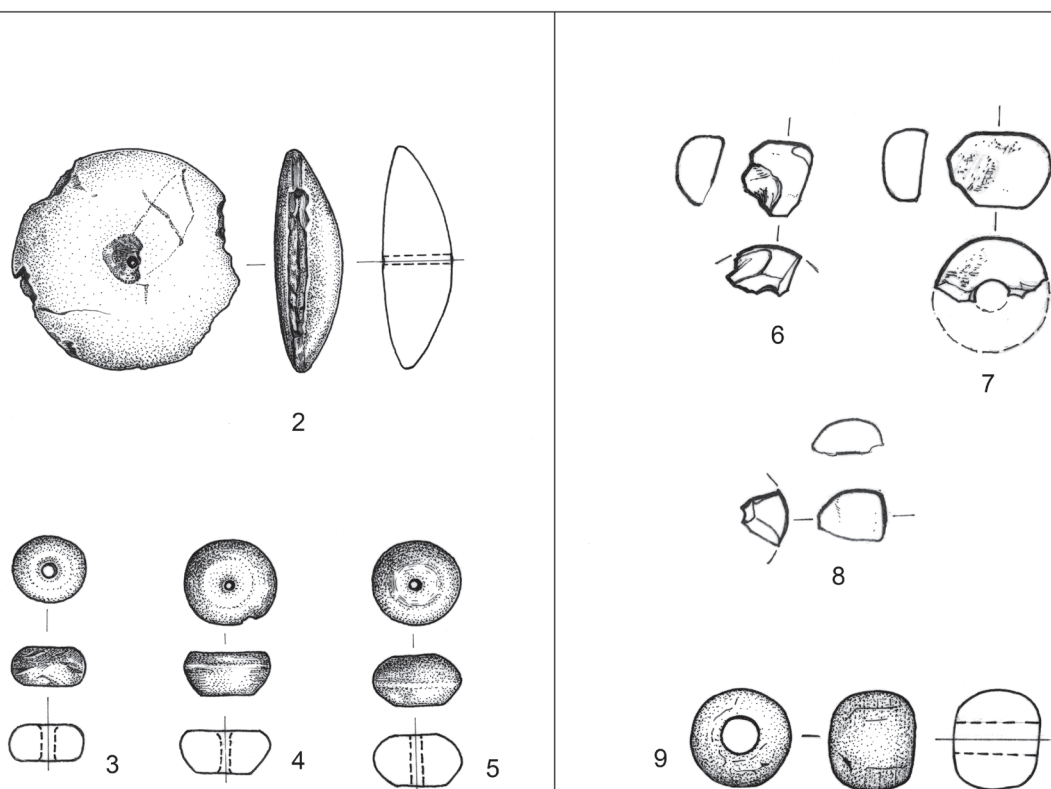
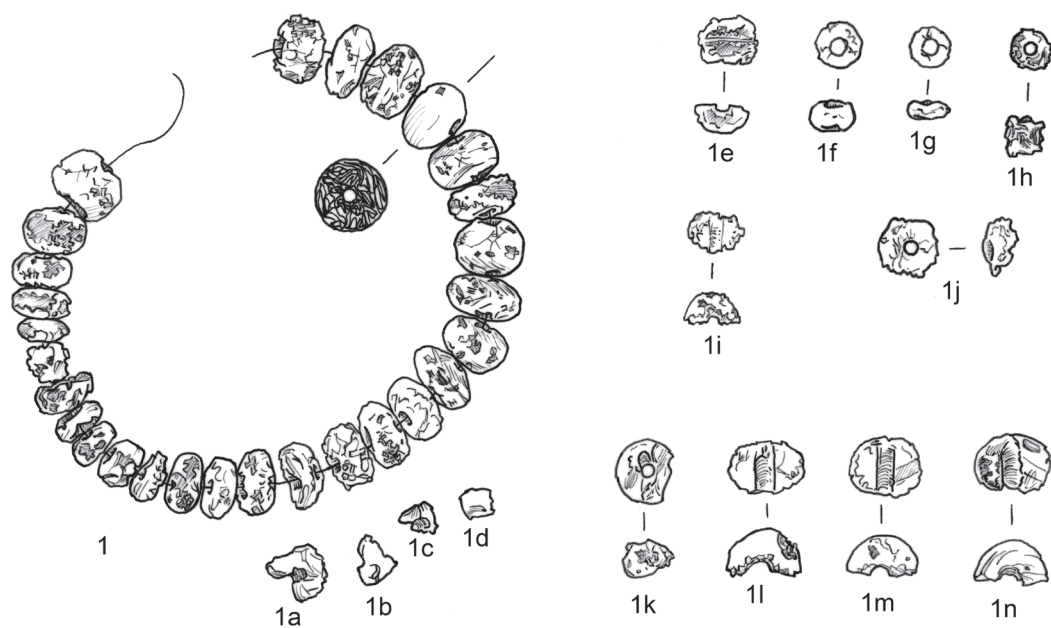

Tab. 54 1-16 Zvoleněves (okr. Kladno). 1-16 M 1:1. – Tab. 54 1-16 Zvoleněves (distr. of Kladno). 1-16 S 1:1.

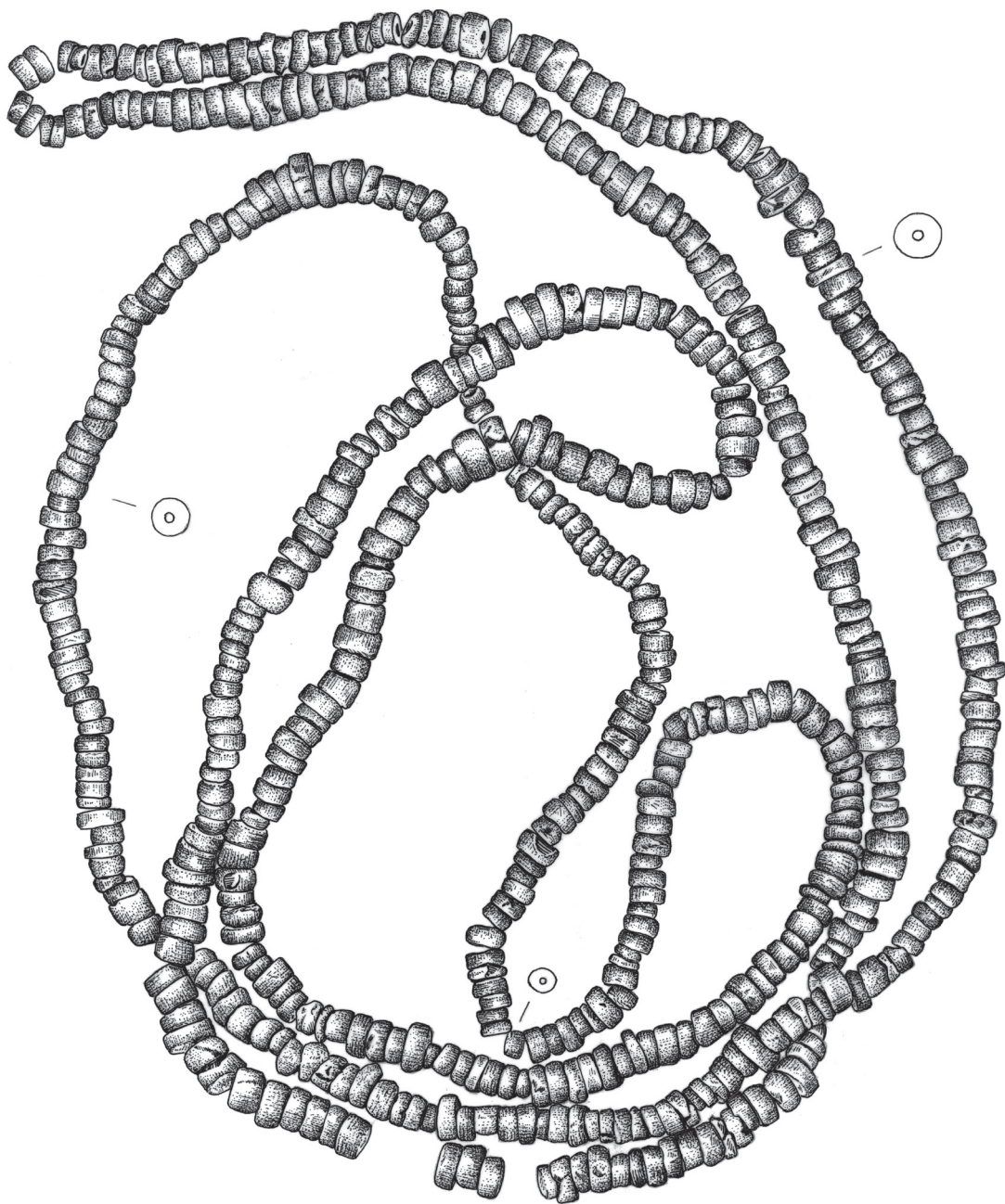
T. 55

Tab. 55 1–12 Zvoleněves (okr. Kladno). 1–12 M 1:1. – Tab. 55 1–12 Zvoleněves (distr. of Kladno). 1–12 S 1:1.

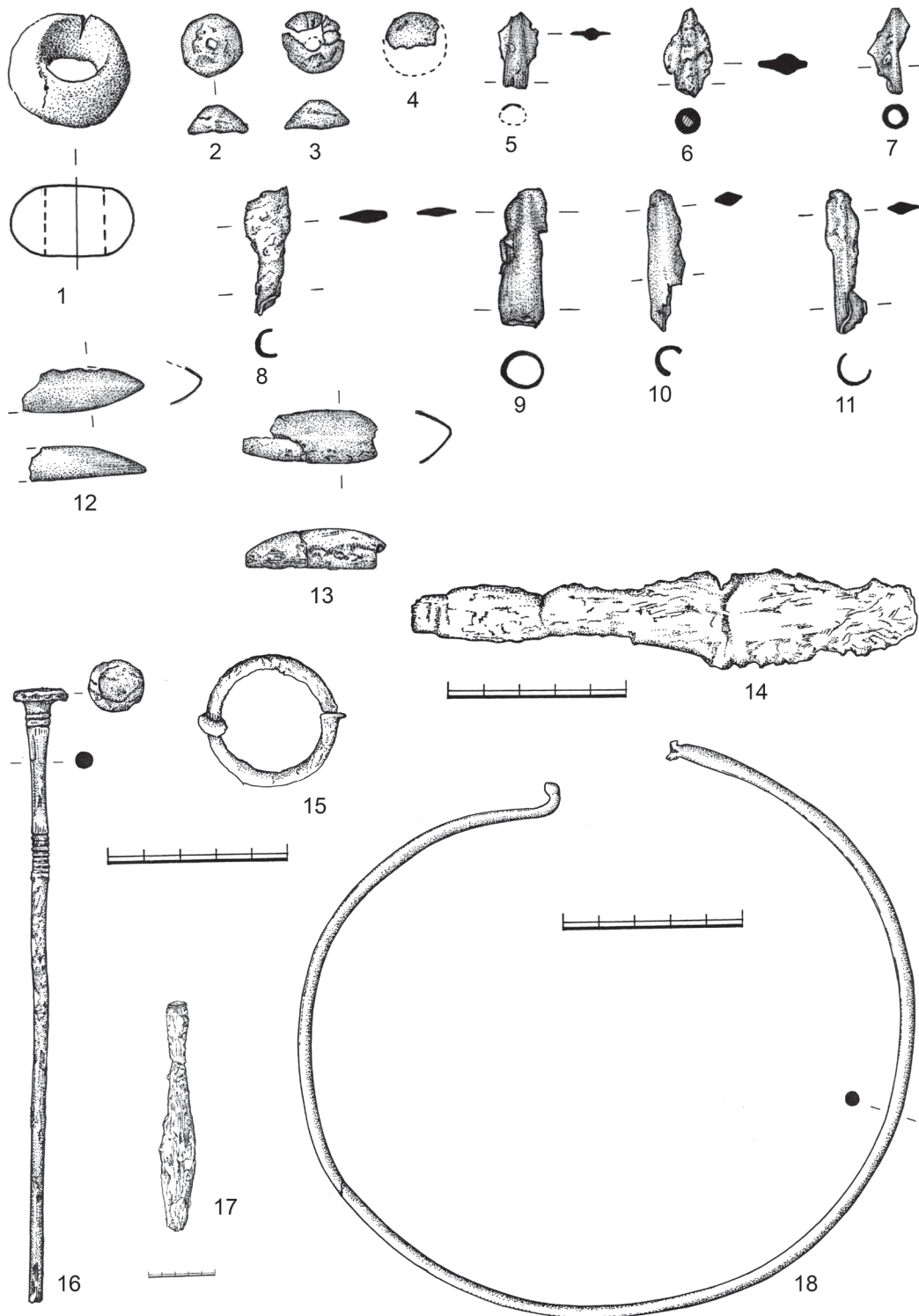

Tab. 56 1-1 Žižice (okr. Kladno). 2-5 Křenovice (okr. Písek). 6-9 Hvoždany (okr. Tábor). 1-9 M 1:1. – Tab. 56 1-1 Žižice (distr. of Kladno). 2-5 Křenovice (distr. of Písek). 6-9 Hvoždany (distr. of Tábor). 1-9 S 1:1.

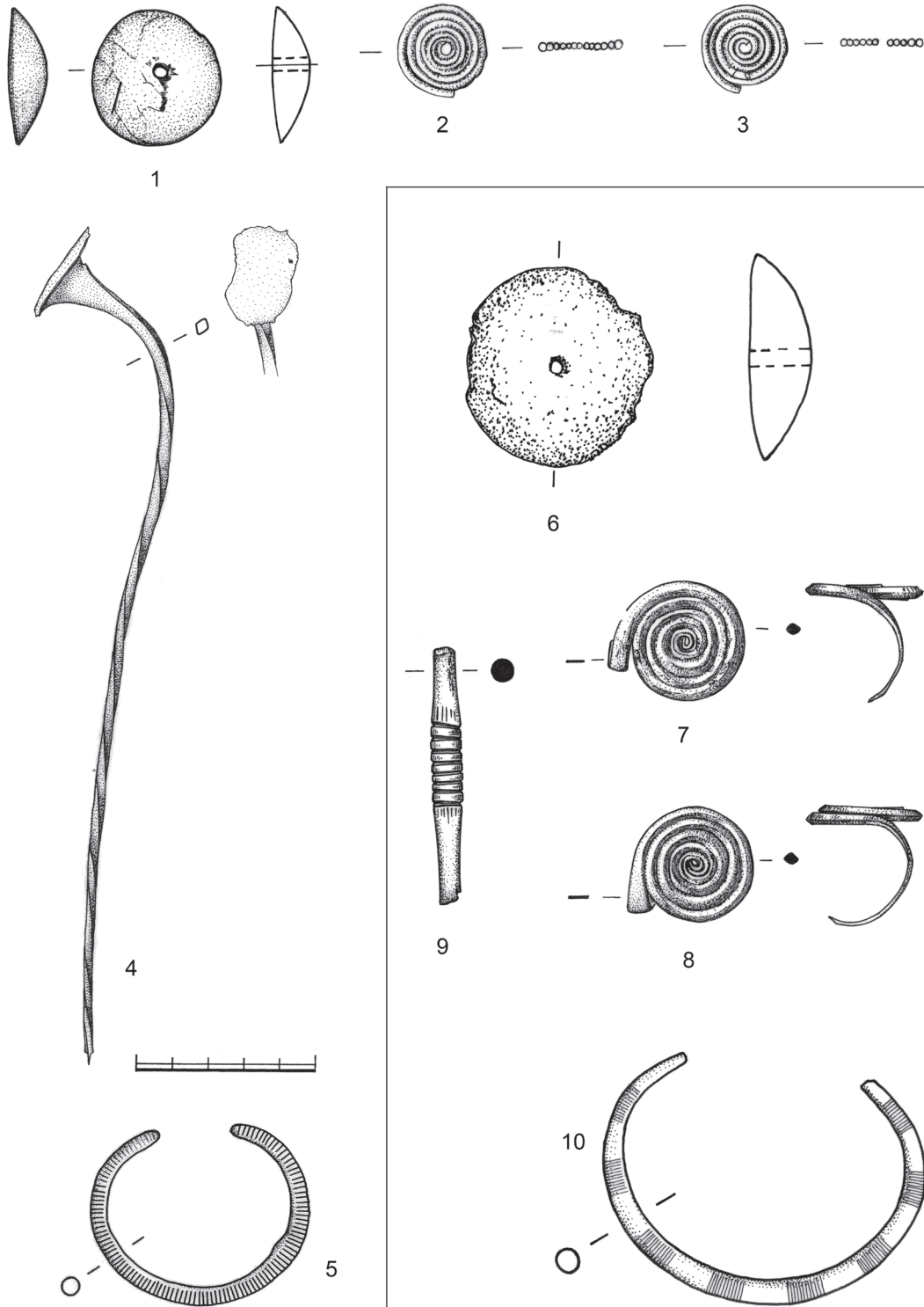
1

Tab. 571 Křenovice (okr. Písek). 1 M 1:1. – Tab. 571 Křenovice (distr. of Písek). 1 S 1:1.

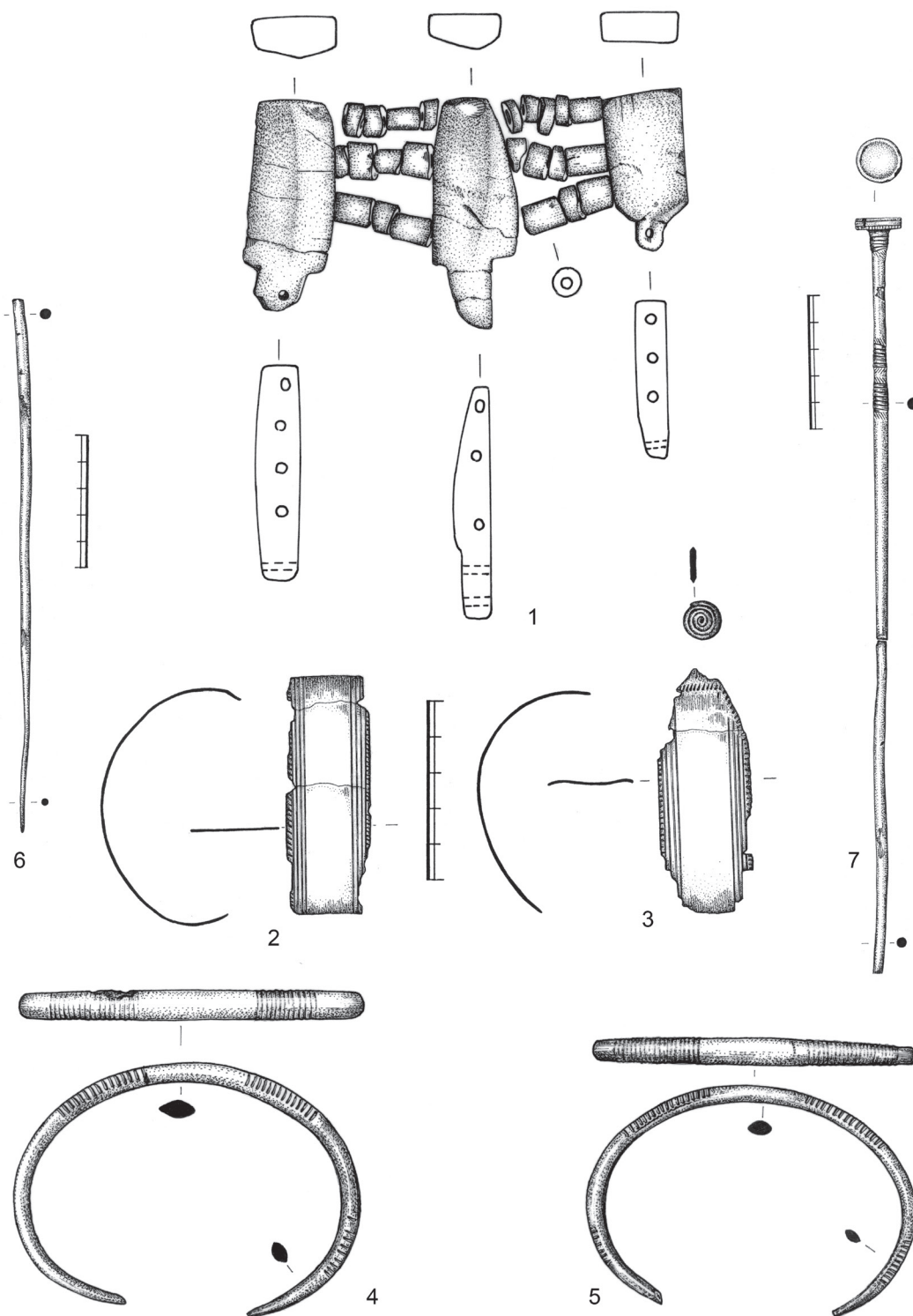

Tab. 58 1–18 Hvoždany (okr. Tábor). 1–13 M 1:1; 14–16, 18 M 2:3; 17 M 1:4. – Tab. 58 1–18 Hvoždany (distr. of Tábor). 1–13 S 1:1; 14–16, 18 S 2:3; 17 S 1:4.

T. 59

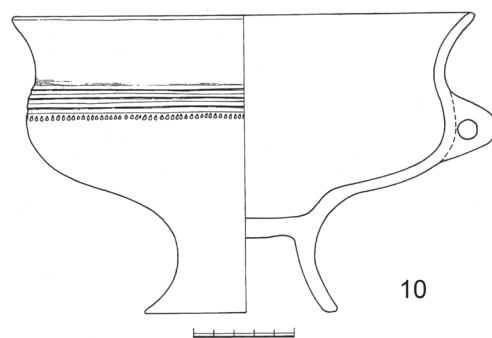
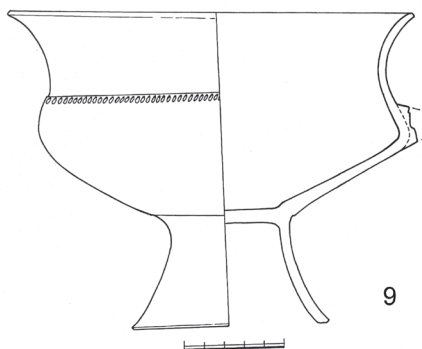
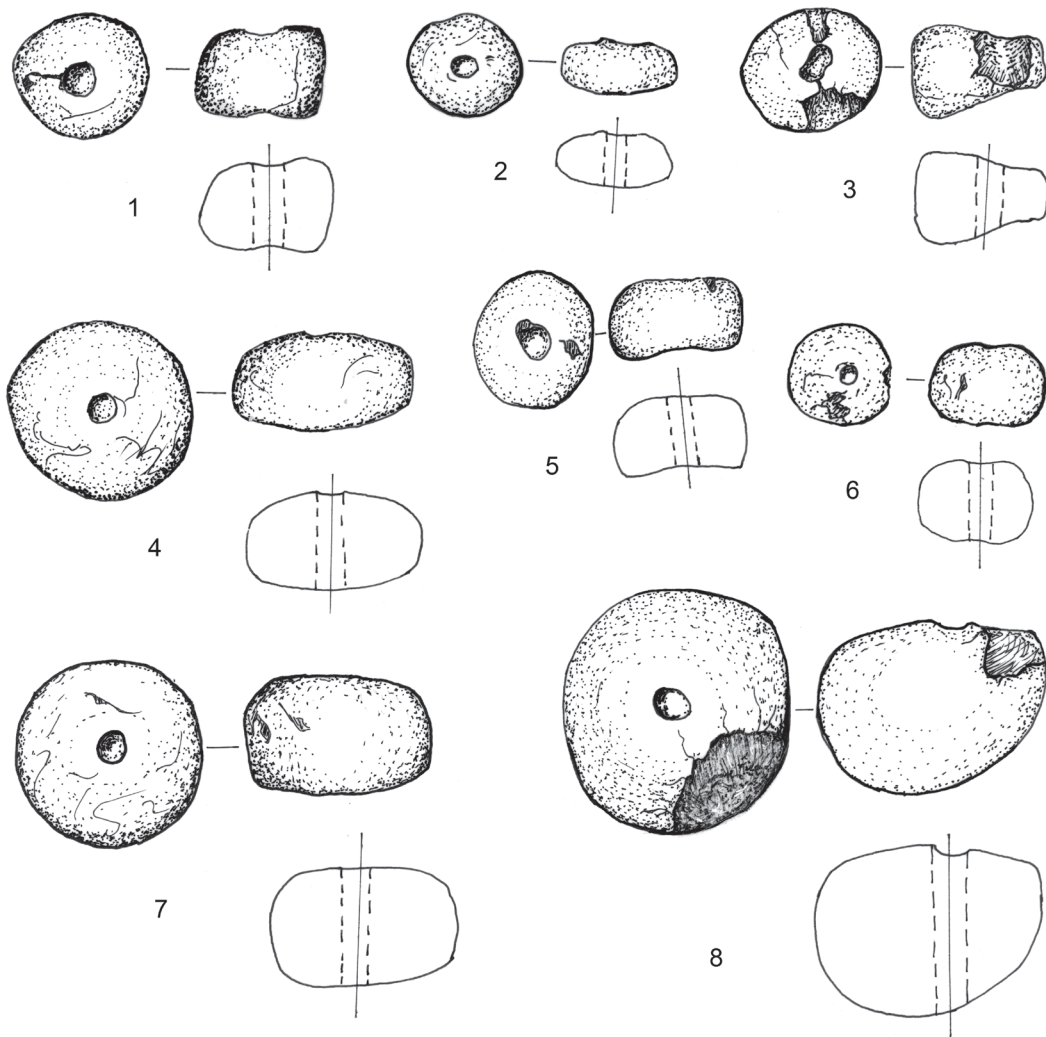

Tab. 59 1–5 Hvoždany (okr. Tábor) 6–10 Řepeč (okr. Tábor). 1–3, 6–10 M 1:1; 4–5 M 2:3. – Tab. 59 1–5 Hvoždany (distr. of Tábor) 6–10 Řepeč (distr. of Tábor). 1–3, 6–10 S 1:1; 4–5 S 2:3.

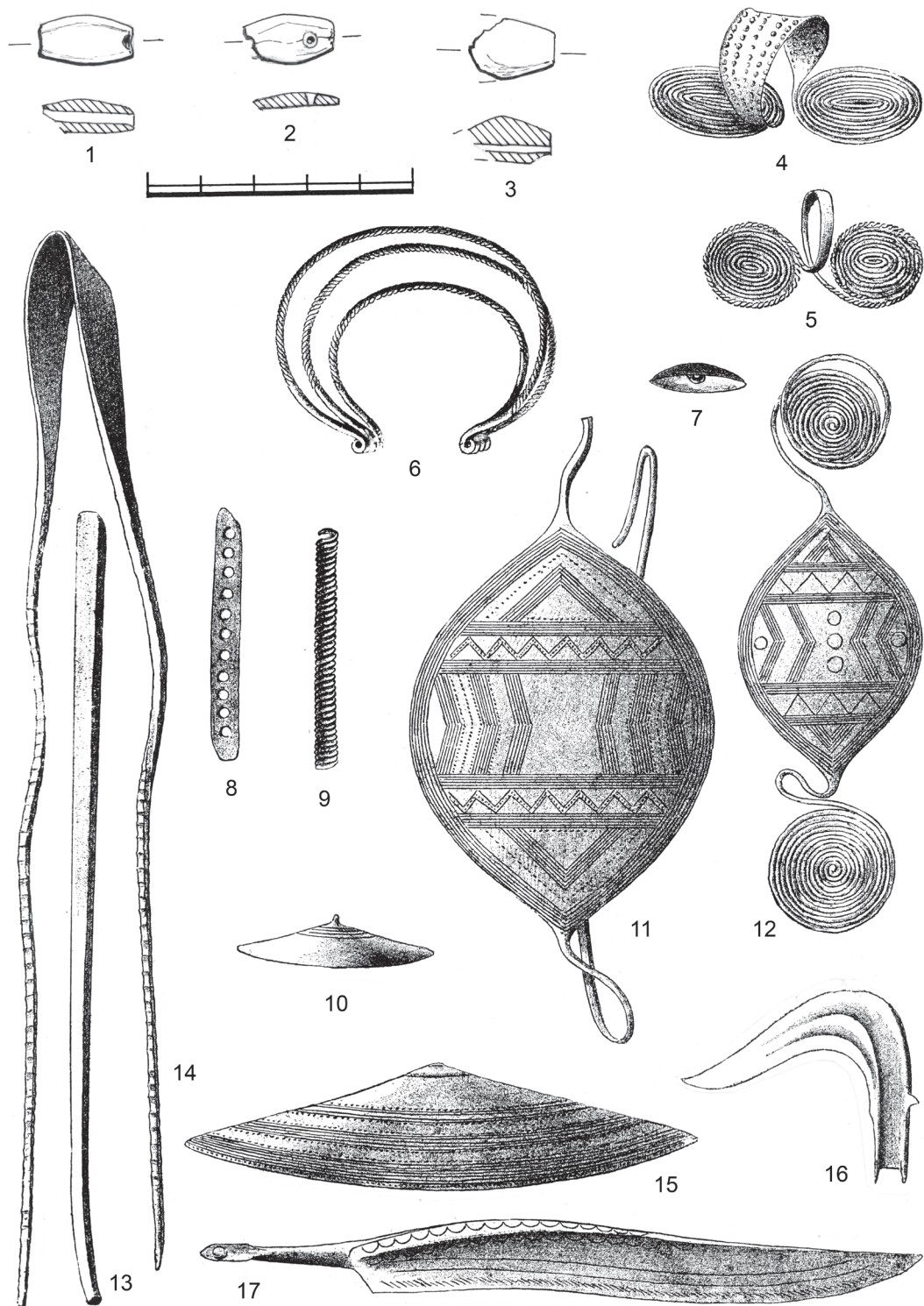

Tab. 60 1-7 Velká Dobrá (okr. Kladno). 1, 4-5 M 1:1; 6-7 M 1:2; 2-3 M 2:3. - Tab. 60 1-7 Velká Dobrá (distr. of Kladno). 1, 4-5 S 1:1; 6-7 S 1:2; 2-3 S 2:3.

T. 61

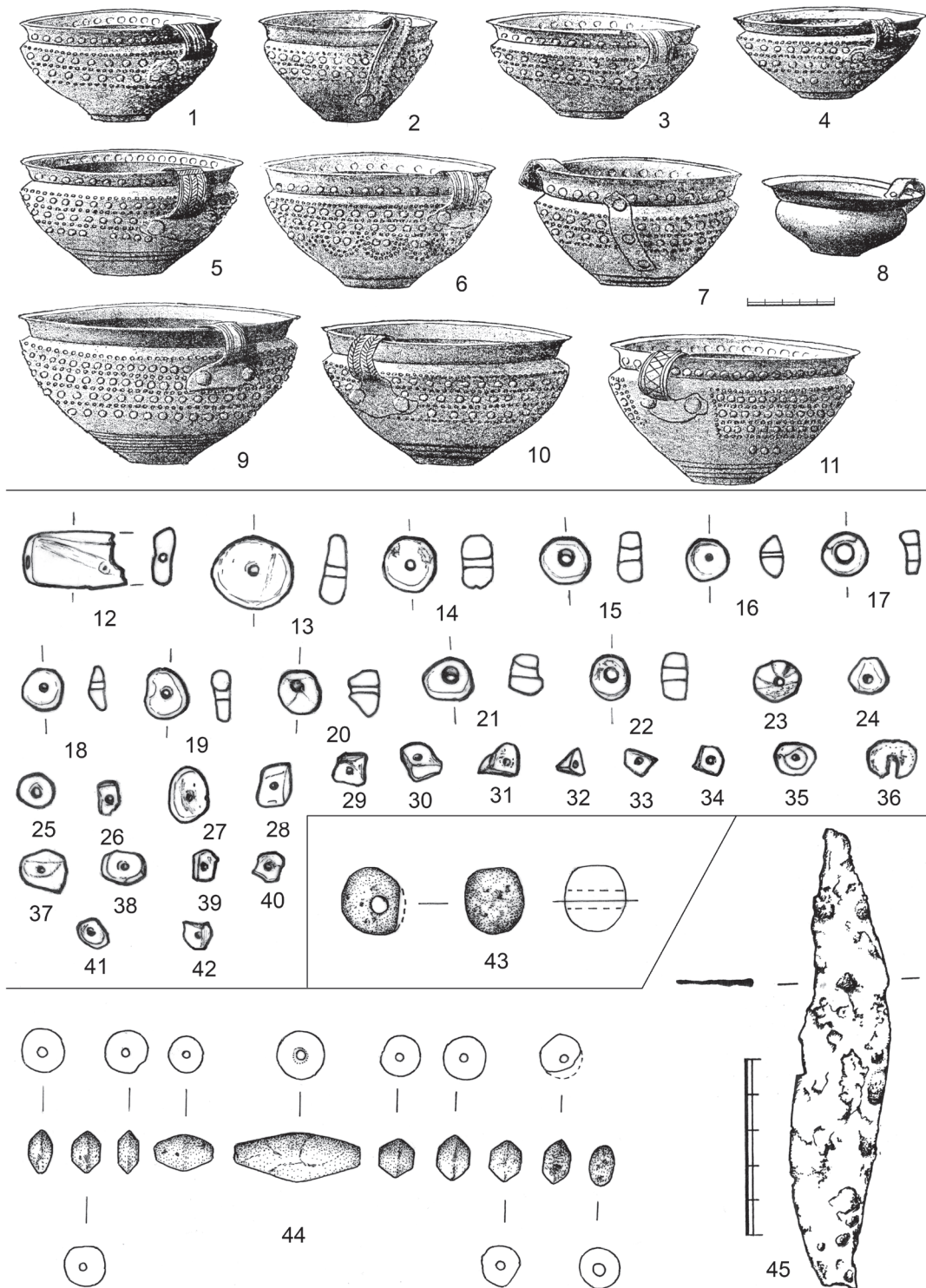

Tab. 61 1–8 Přeštice (okr. Plzeň jih). 9–10 Řepeč (okr. Tábor). 1–8 M 1:1; 9–10 M 1:3. – Tab. 61 1–8 Přeštice (distr. of Plzeň-South). 9–10 Řepeč (distr. of Tábor). 1–8 S 1:1; 9–10 S 1:3.

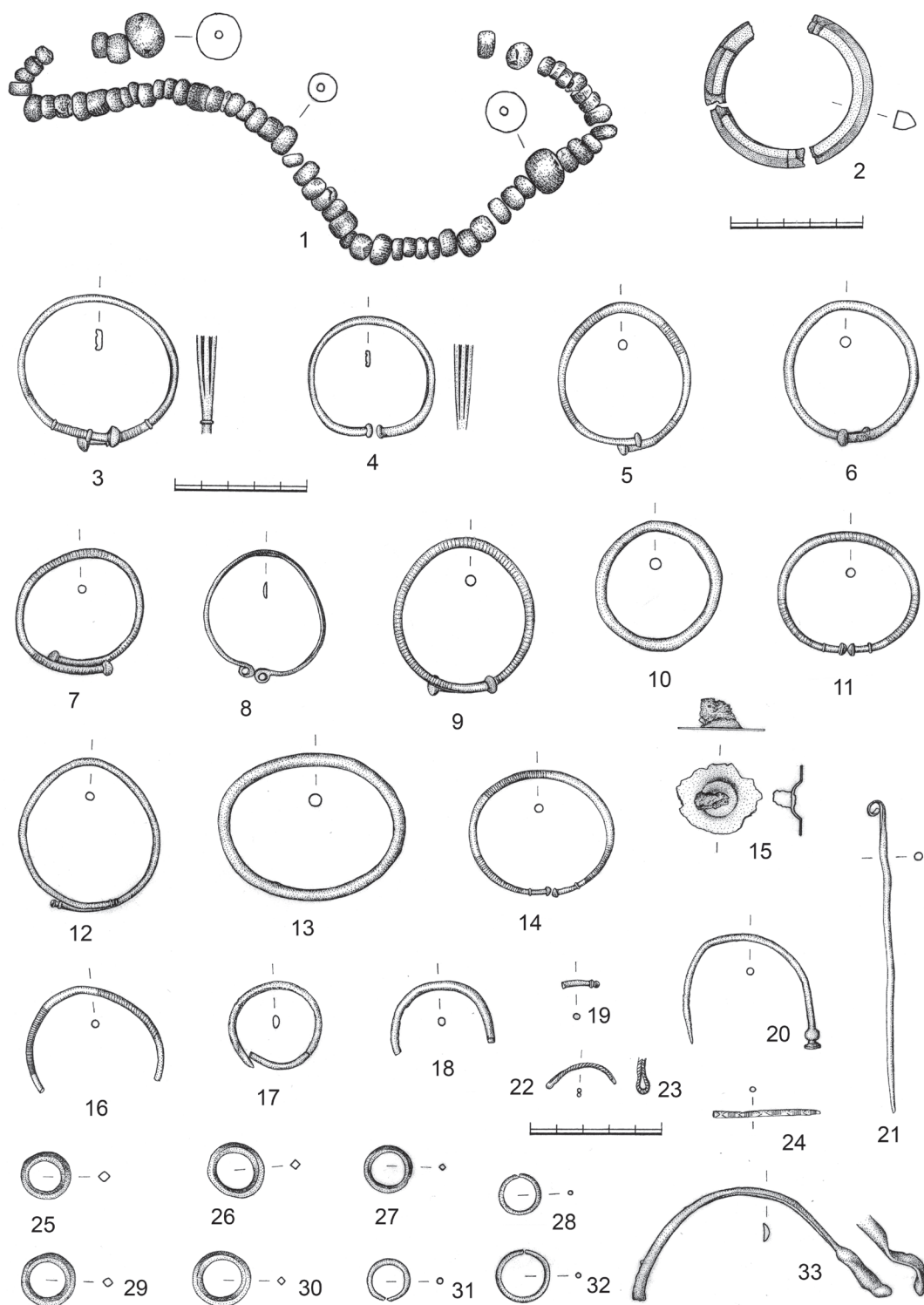

Tab. 62 1–17 Jenišovice (okr. Mělník). 4–17 (podle Pič 1897, tab. LXXXII). 1–3, 7 M 1:1; 4, 12, 15 M 2:5; 8–9, 16 M 1:2; 10–11, 13–14, M 1:3; 5 M 4:5; 6 M 1:4 17 M 2:3. – Tab. 62 1–17 Jenišovice (distr. of Mělník). 4–17 (after Pič 1897, tab. LXXXII). 1–3, 7 S 1:1; 4, 12, 15 S 2:5; 8–9, 16 S 1:2; 10–11, 13–14, S 1:3; 5 S 4:5; 6 S 1:4 17 S 2:3

T. 63

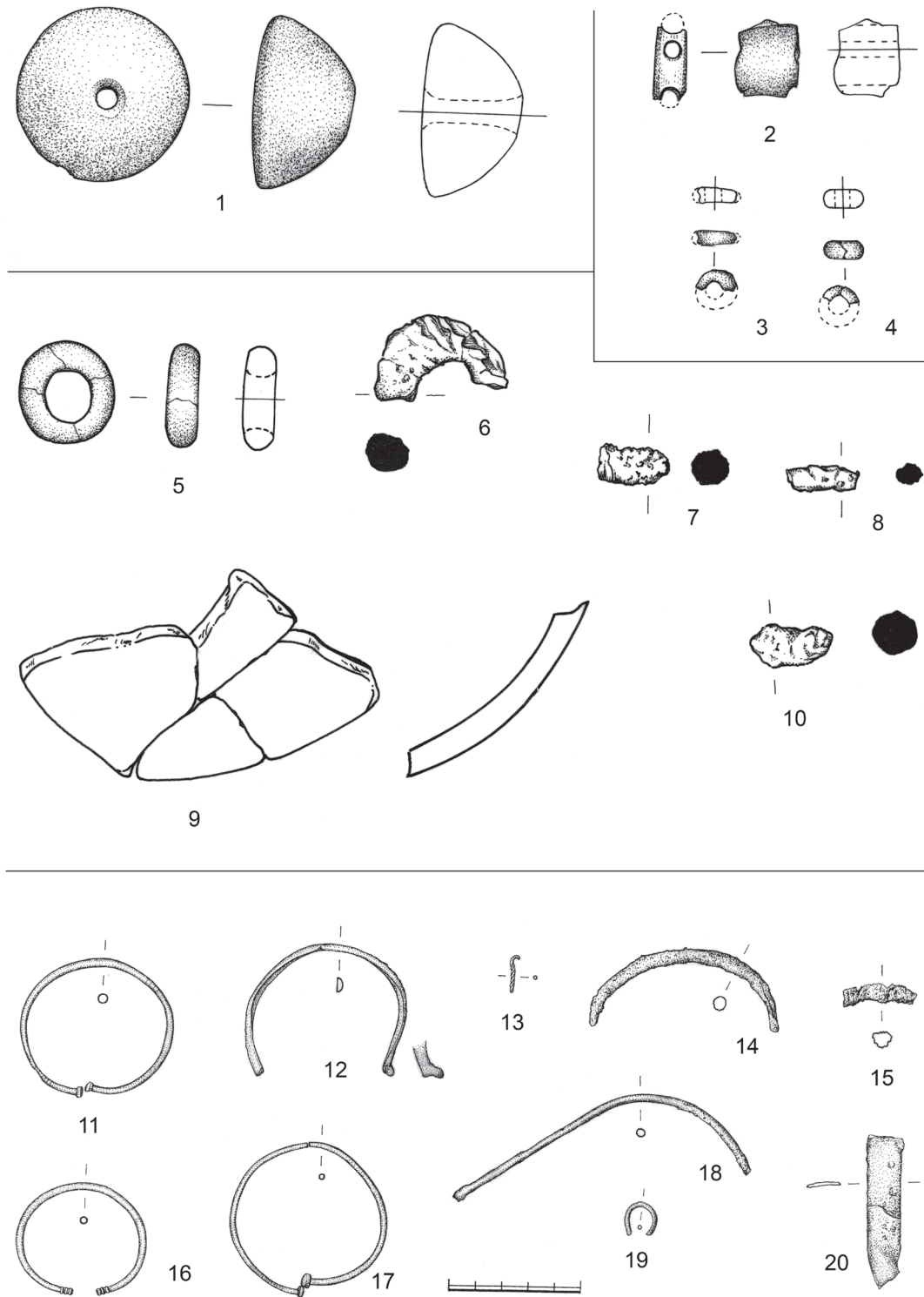

Tab. 63 1–11 Jenišovice (okr. Mělník). 12–42 Dreveník (obec Žehra – Slovensko). 43–45 Bylany (okr. Kolín). 1–11 (podle *Pič 1897*, tab. LXXXVII). 1–11 M 1:3; 1–44 M 1:1; 45 M 2:3. – Tab. 63 1–11 Jenišovice (distr. of Mělník). 12–42 Dreveník (municipality Žehra – Slovakia). 43–45 Bylany (distr. of Kolín). 1–11 (after *Pič 1897*, tab. LXXXVII). 1–11 S 1:3; 1–44 M 1:1; 45 S 2:3.

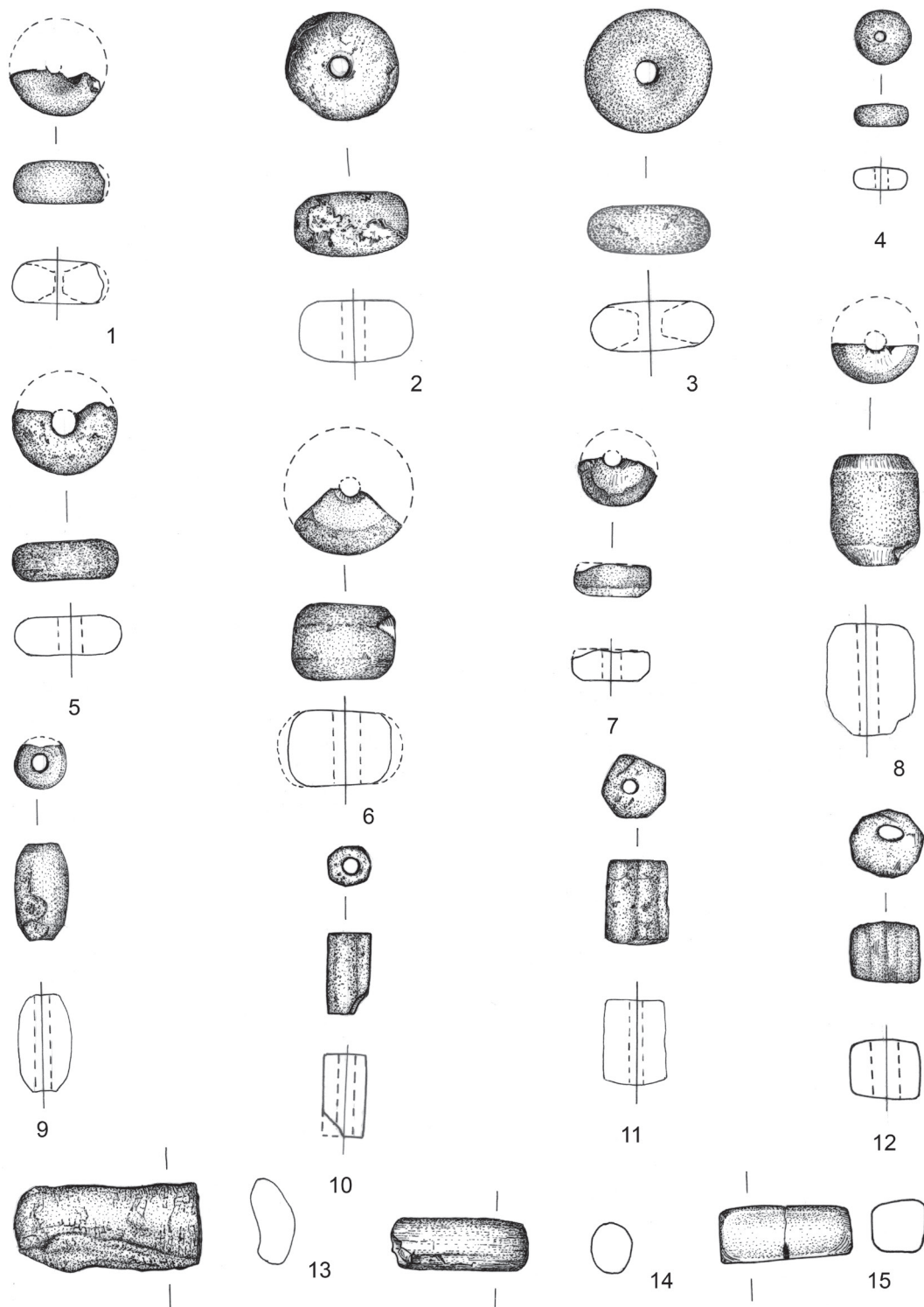

Tab. 64 1-33 Bylany (okr. Kolín). 1 M 1:1; 2-33 M 1:2. - Tab. 64 1-33 Bylany (distr. of Kolín). 1 S 1:1; 2-33 S 1:2.

T. 65

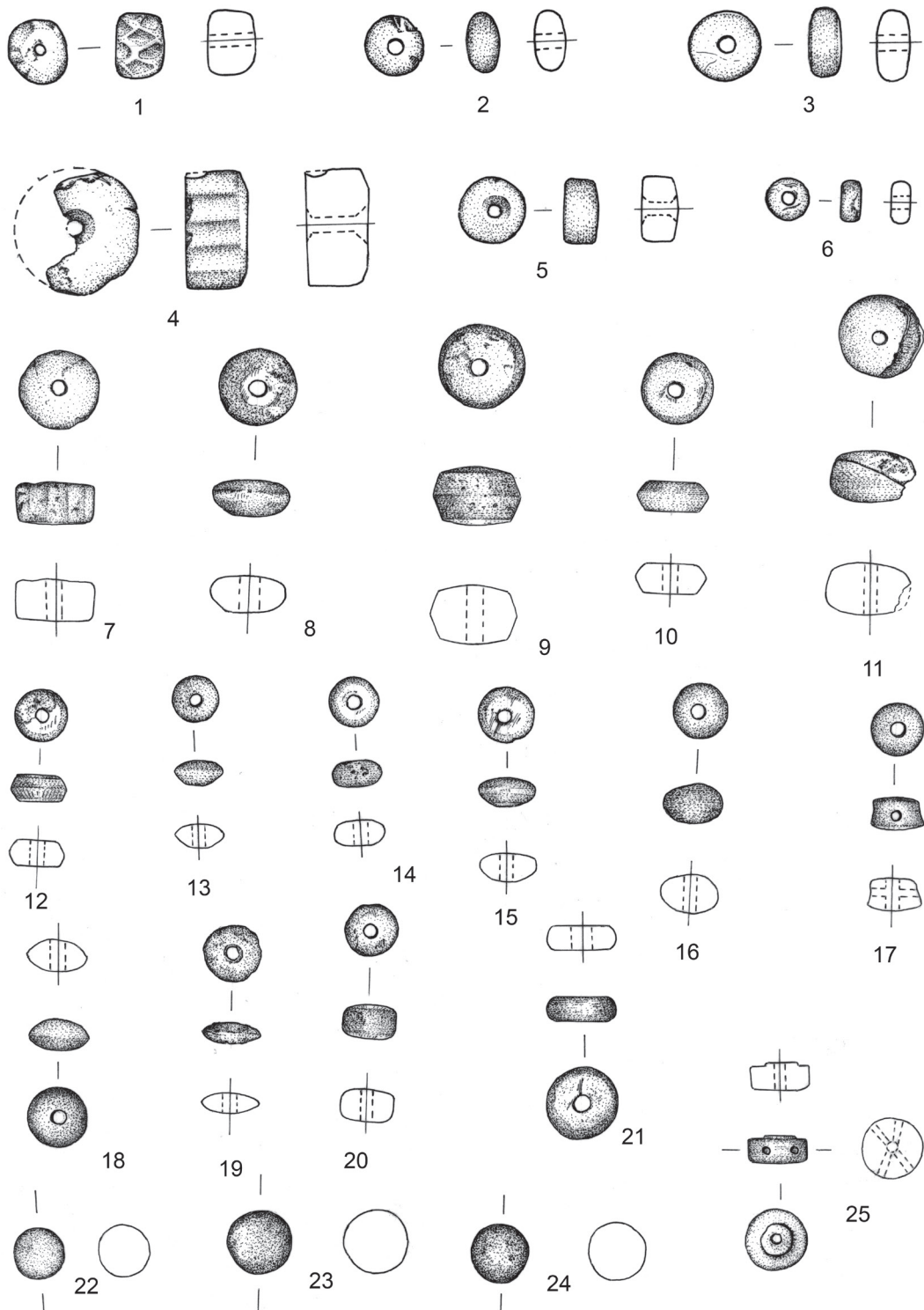

Tab. 65 1 Platěnice (okr. Pardubice). 2-4 Praha 6 – Střešovice (okr. Praha). 5-10 Hrádek – obec Manětín (okr. Plzeň). 11-20 Bylany (okr. Kolín). 1-10 M 1:1; 11-20 M 1:2. – Tab. 65 1 Platěnice (distr. of Pardubice). 2-4 Praha 6 – Střešovice (distr. of Prague). 5-10 Hrádek – municipality Manětín (distr. of Plzeň). 11-20 Bylany (distr. of Kolín). 1-10 S 1:1; 11-20 S 1:2.

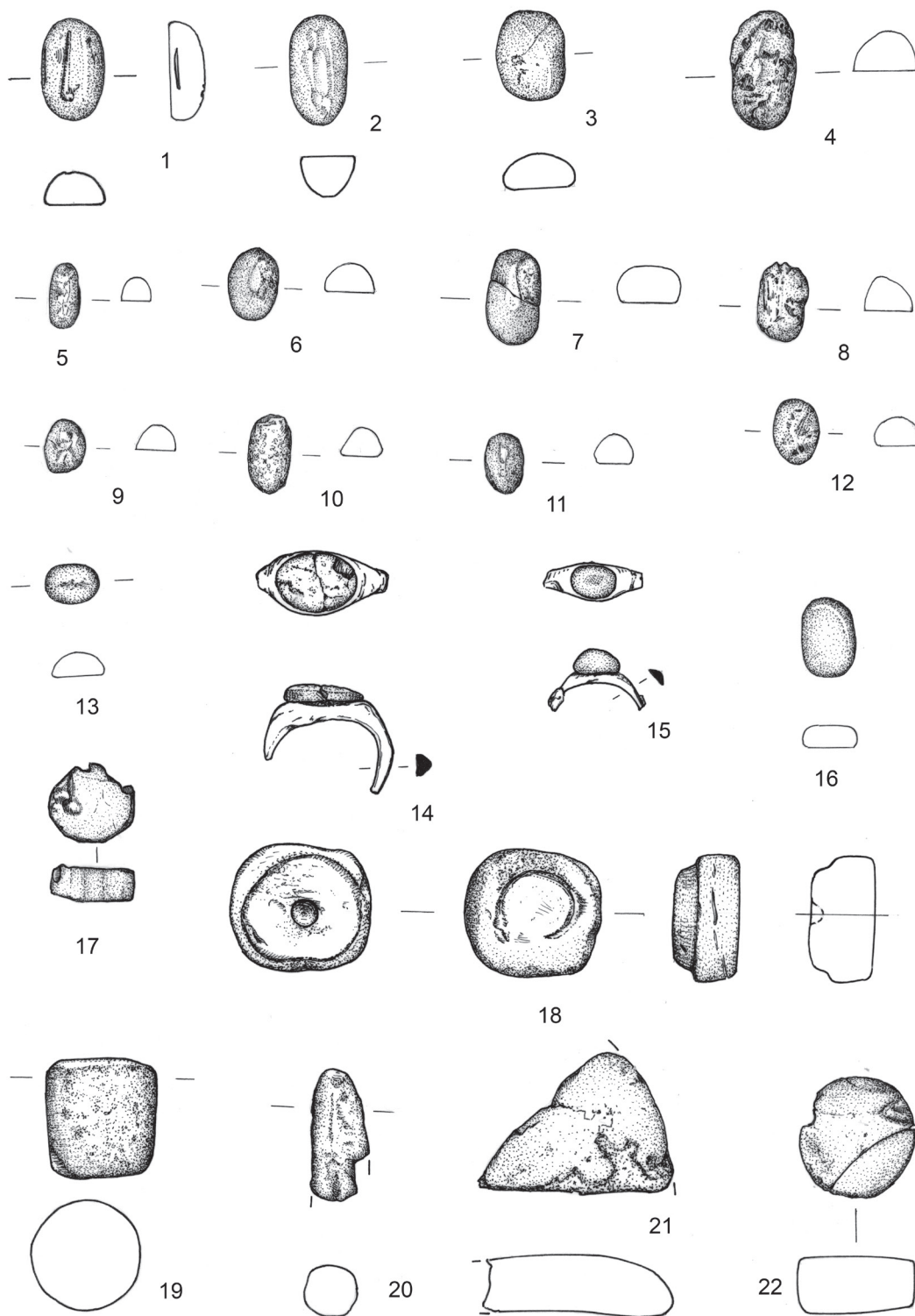

Tab. 66 1-15 Stradonice (okr. Beroun). 1-15 M 1:1. – Tab. 66 1-15 Stradonice (distr. of Beroun). 1-15 S 1:1.

T. 67

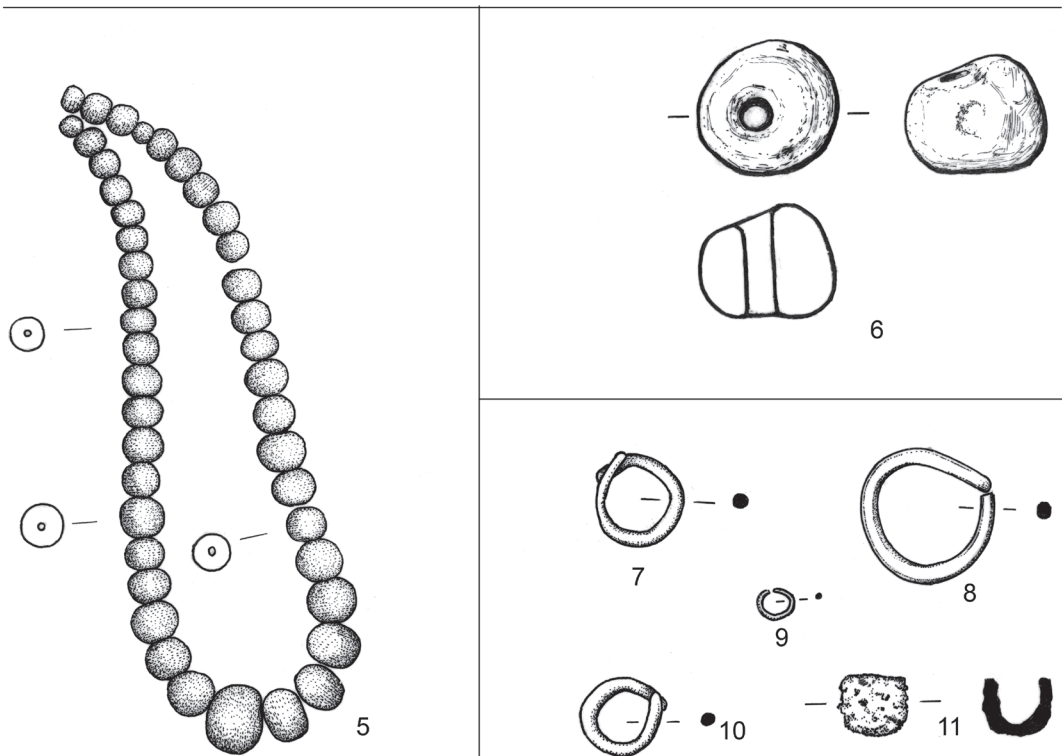
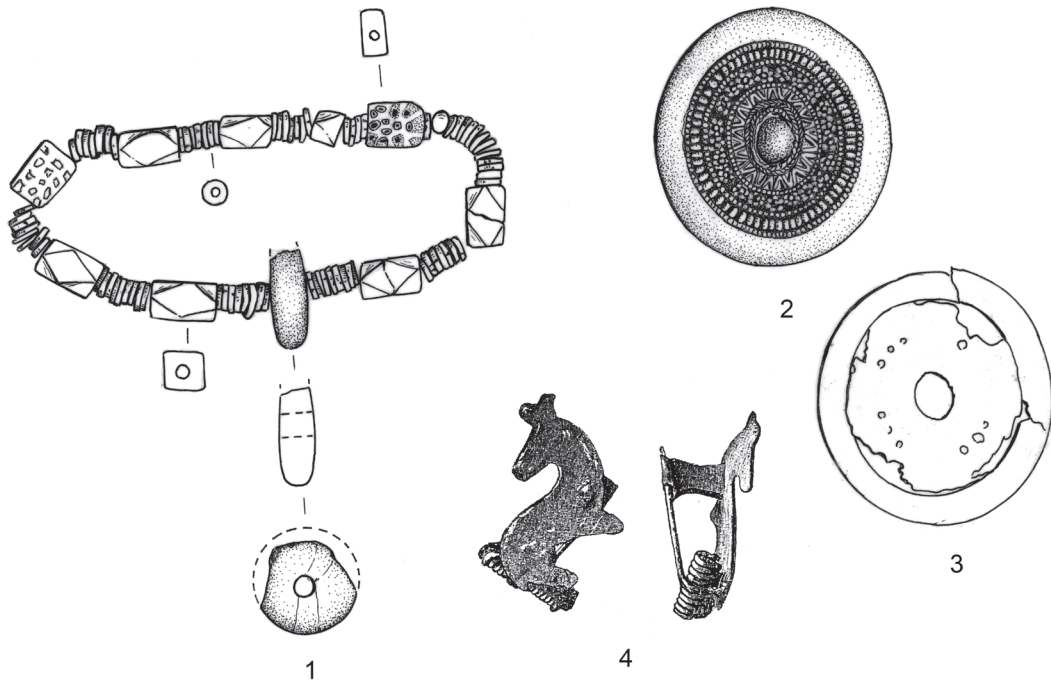

Tab. 671-25 Stradonice (okr. Beroun). 1-25 M 1:1. – Tab. 671-25 Stradonice (distr. of Beroun). 1-25 S 1:1.

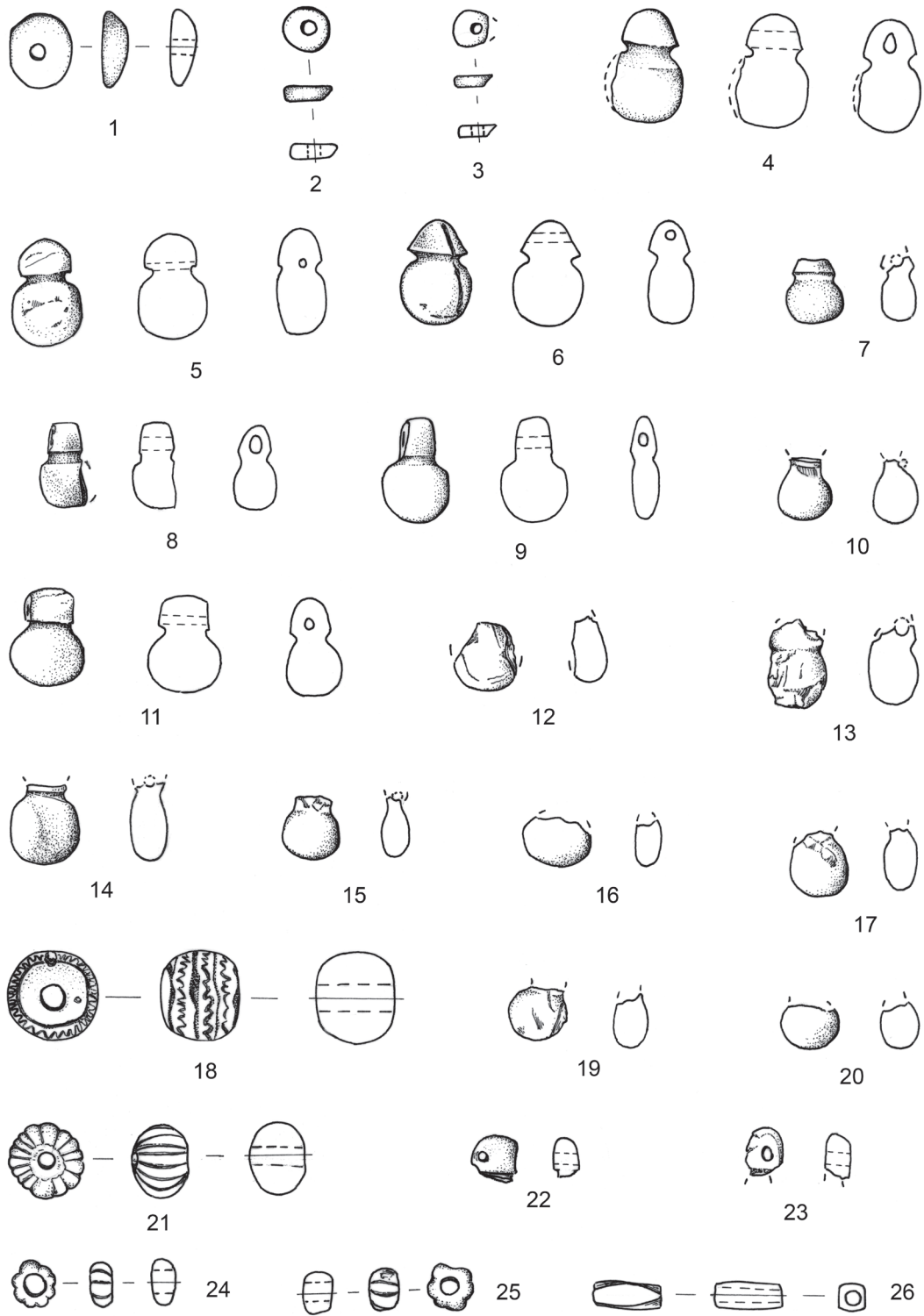
Tab. 68 1-22 Stradonice (okr. Beroun). 1-22 M 1:1. – Tab. 68 1-22 Stradonice (distr. of Beroun). 1-22 S 1:1.

T. 69

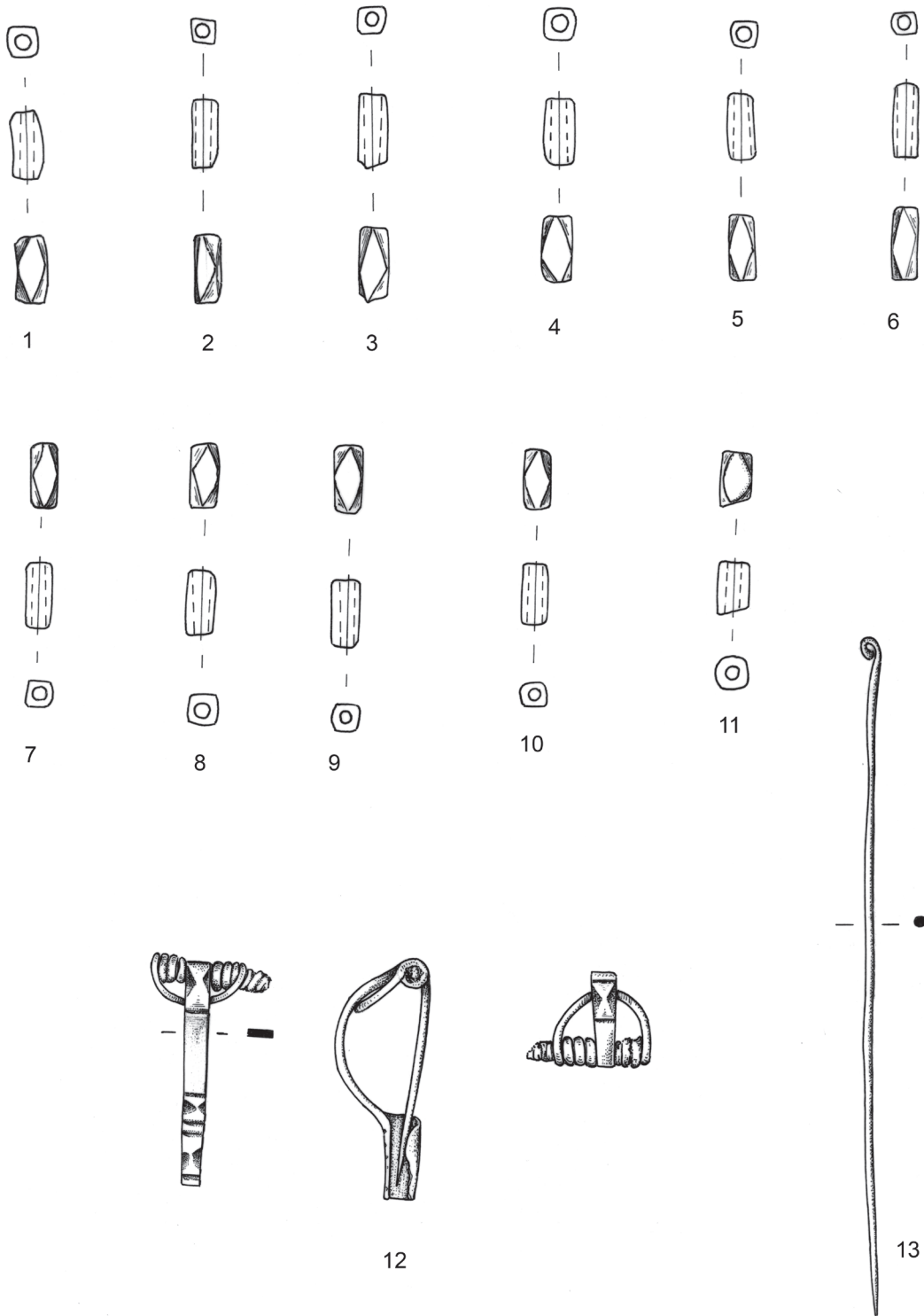
Tab. 69 1–4 Zvoleněves (okr. Kladno). 5 Žatecko. 6 Stehelčevy (okr. Kladno). 7–11 Praha 8 – Dolní Chabry (okr. Praha). 4 (podle Schmidt 1896, str. 284). 1–11 M 1:1. – Tab. 69 1–4 Zvoleněves (distr. of Kladno). 5 Žatecko. 6 Stehelčevy (distr. of Kladno). 7–11 Praha 8 – Dolní Chabry (distr. of Prague). 4 (after Schmidt 1896, pg. 284). 1–11 S 1:1.

T. 70

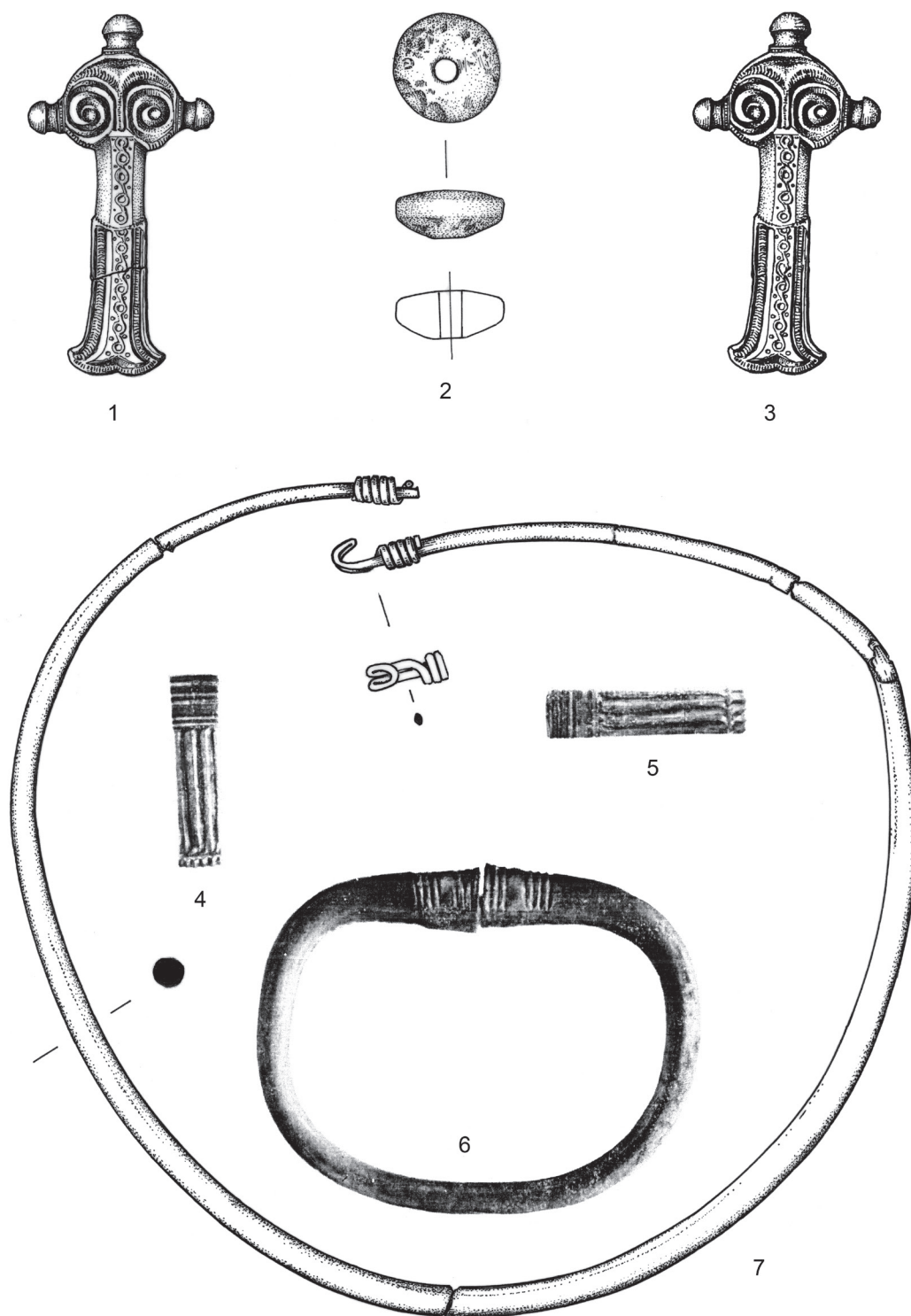

Tab. 70 1-26 Praha 8 - Dolní Chabry (okr. Praha). 1-26 M 1:1. - Tab. 70 1-26 Praha 8 - Dolní Chabry (distr. of Prague). 1-26 S 1:1.

T. 71

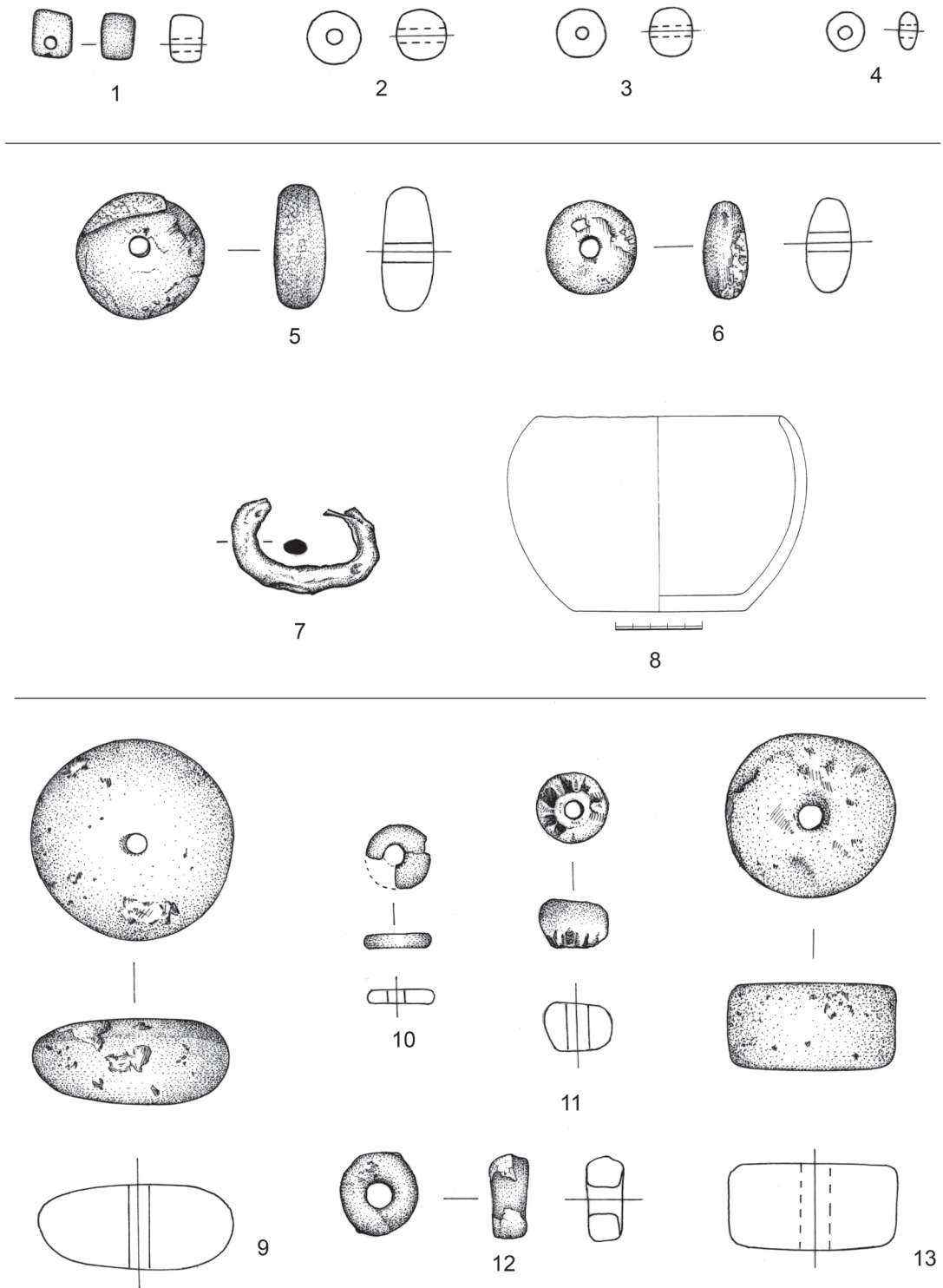

Tab. 71 1–13 Praha 8 – Dolní Chabry (okr. Praha). 1–26 M 1:1. – Tab. 71 1–13 Praha 8 – Dolní Chabry (distr. of Prague). 1–26 S 1:1.

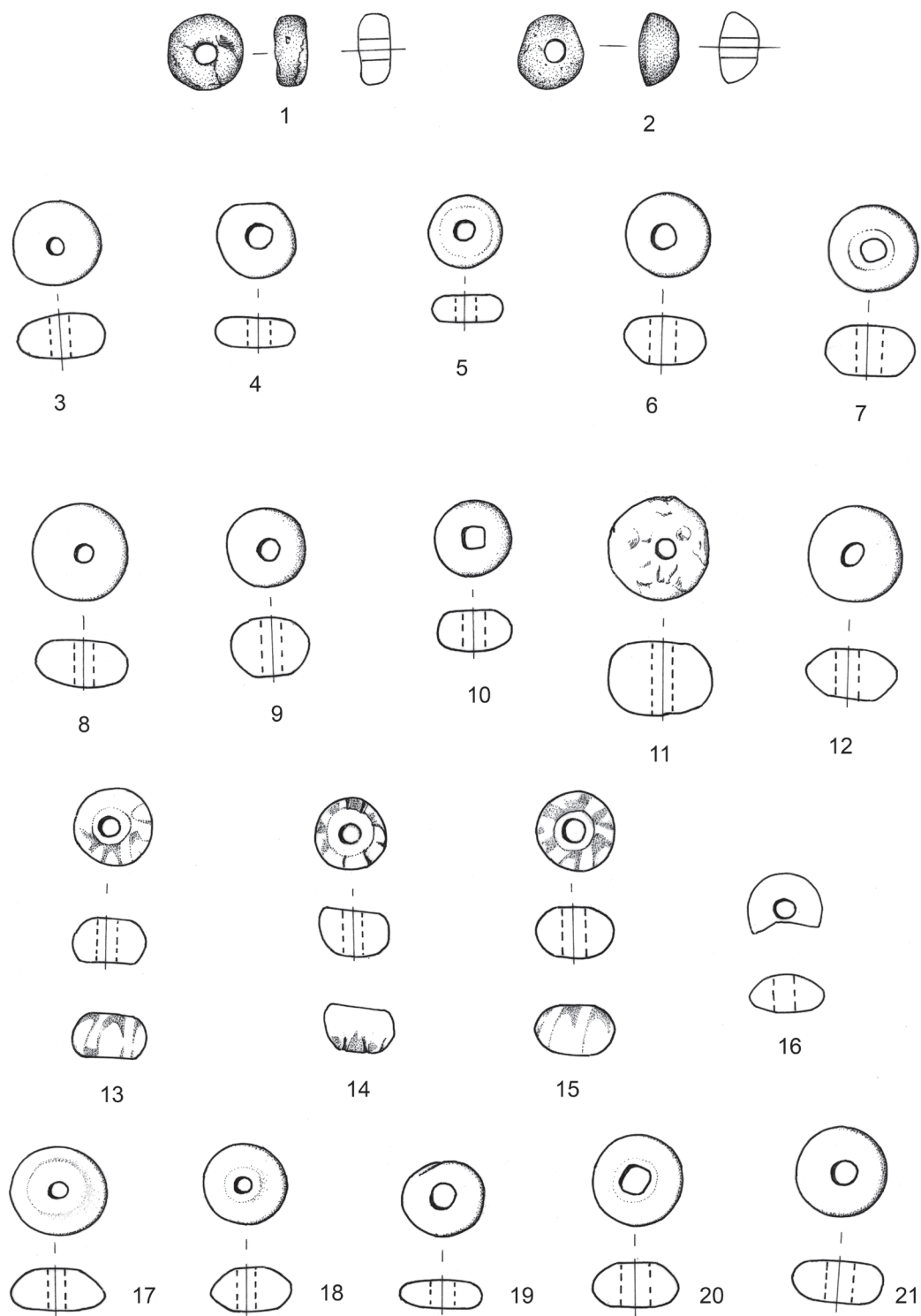

Tab. 72 1-7 Praha 8 - Libeň. 4-6 (podle Svoboda 1965, tab. XXXIII). 1-7 M 1:1. - Tab. 72 1-7 Praha 8 - Libeň. 4-6 (after Svoboda 1965, tab. XXXIII). 1-7 S 1:1.

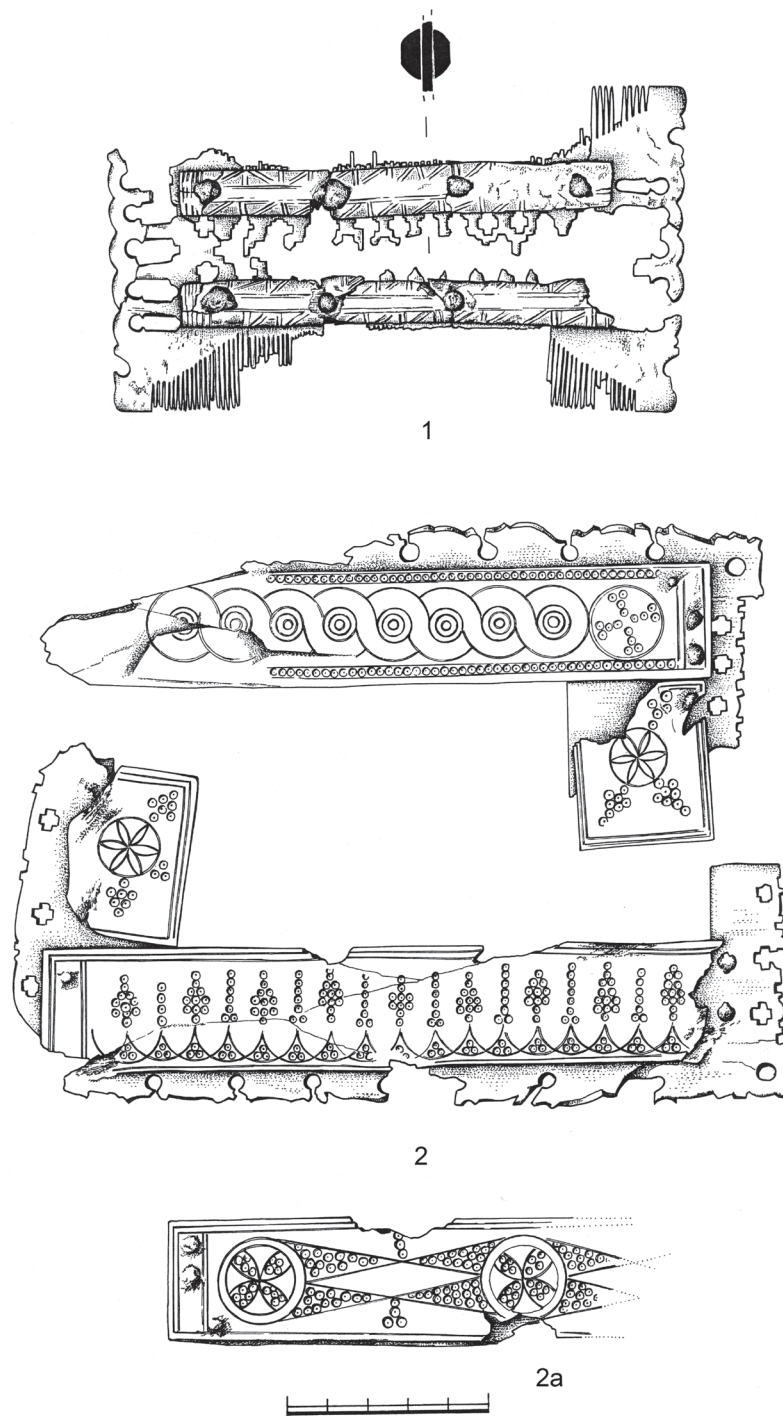
T. 73

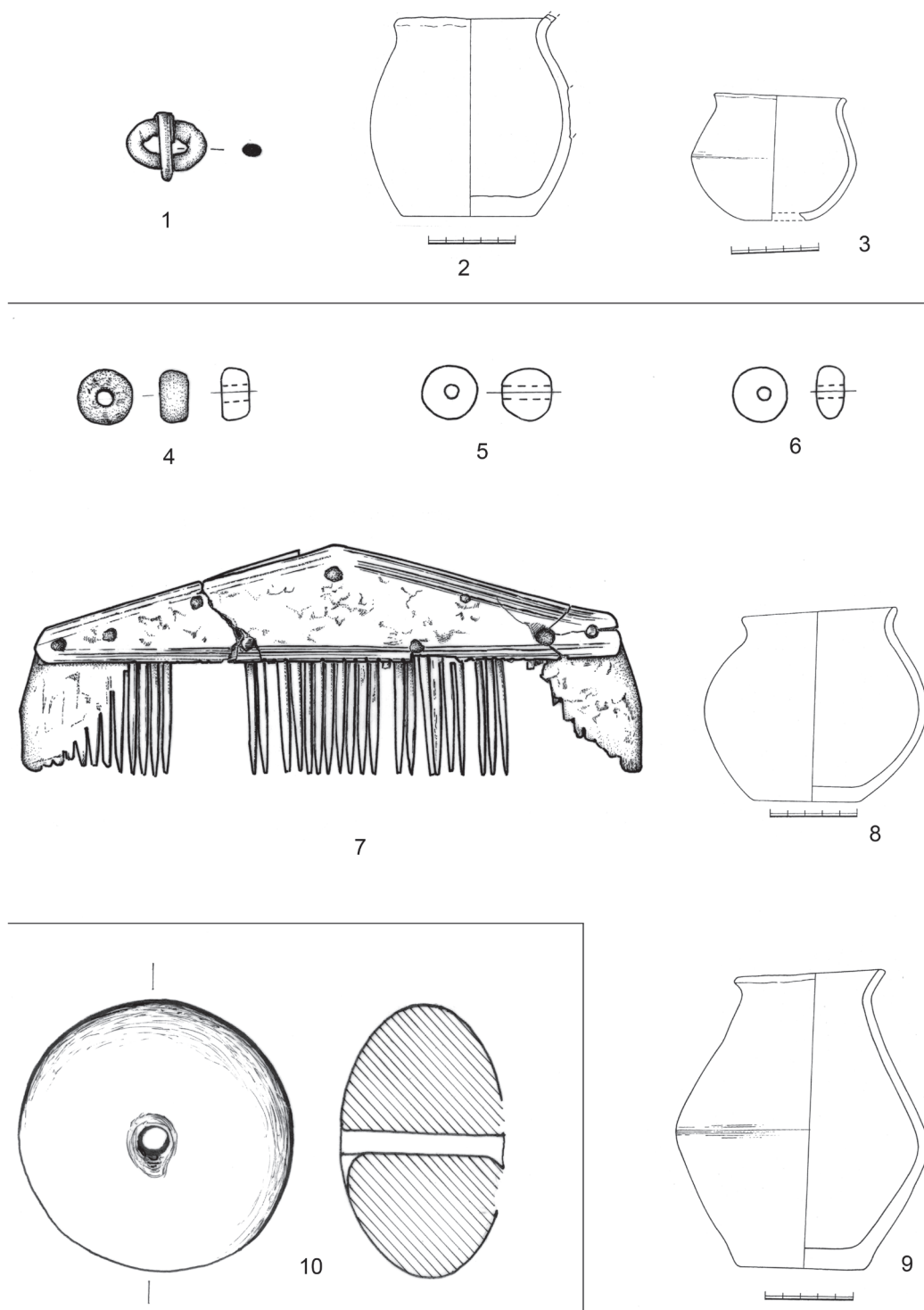
Tab. 73 1-13 Praha 6 – Podbaba (okr. Praha). 1-7, 9-13 M 1:1; 8 M 1:3. – Tab. 73 1-13 Praha 6 – Podbaba (distr. of Prague). 1-7, 9-13 S 1:1; 8 S 1:3.

Tab. 74 1-21 Praha 6 - Podbaba (okr. Praha). 1-21 M 1:1. - Tab. 74 1-21 Praha 6 - Podbaba (distr. of Prague). 1-21 S 1:1.

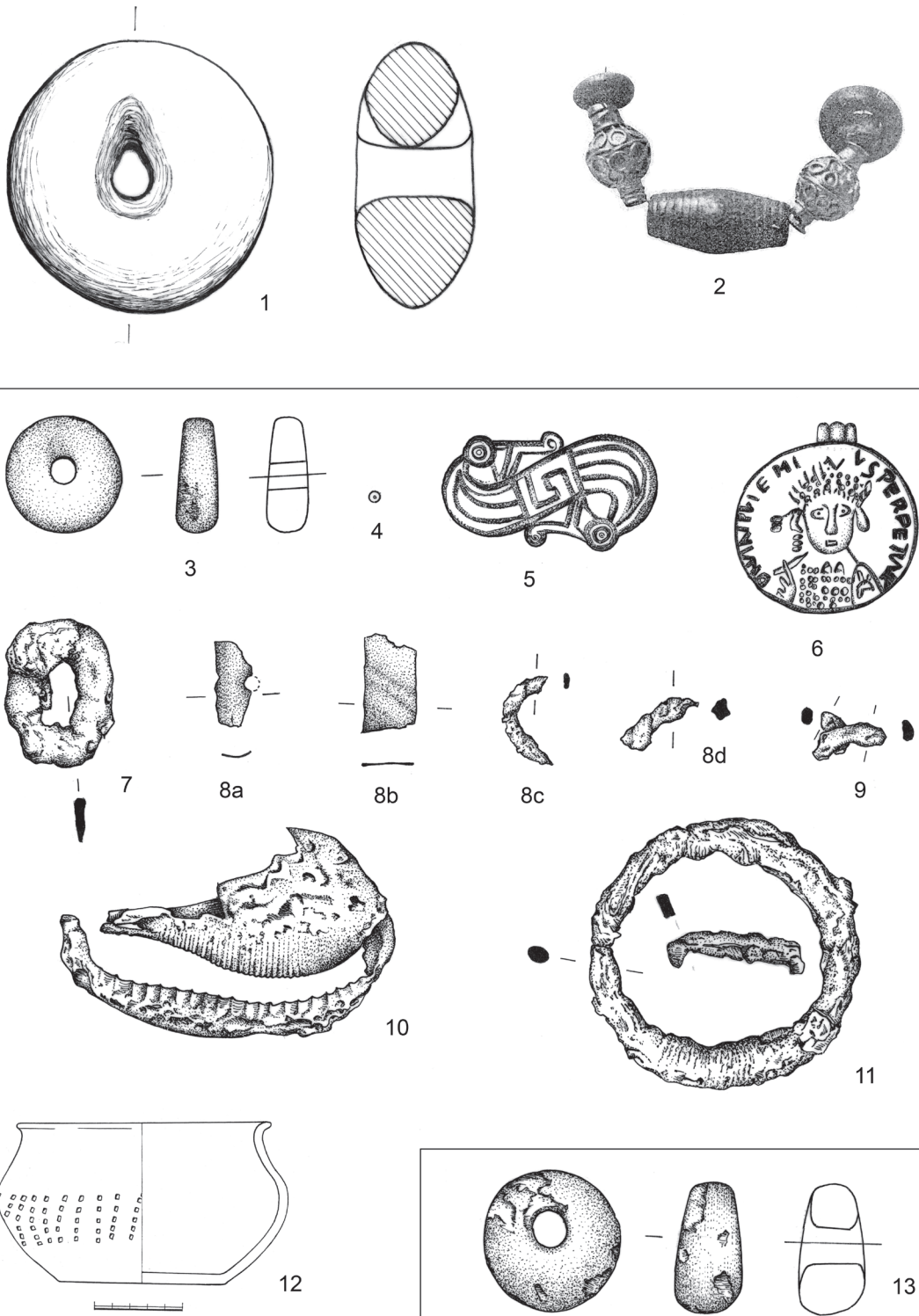

Tab. 75 1–2a Praha 6 – Podbaba (okr. Praha). 1–2a M 2:3. – Tab. 75 1–2a Praha 6 – Podbaba (distr. of Prague). 1–2a S 2:3.

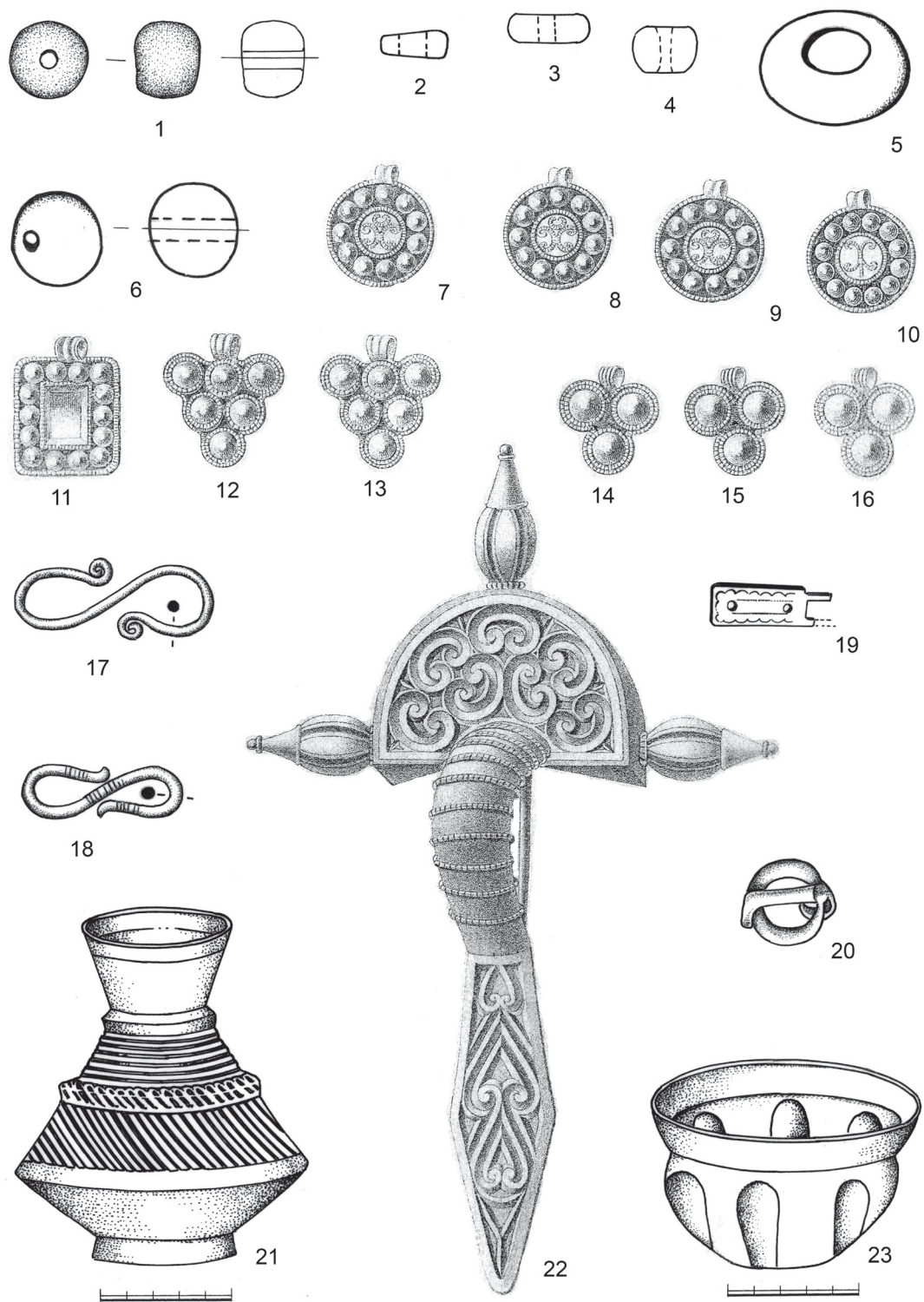

Tab. 76 1-10 Praha 6 – Podbaba (okr. Praha). 1, 4-6, 7, 10 M 1:1; 2-3, 8-9 M 1:3. – Tab. 76 1-10 Praha 6 – Podbaba (distr. of Praha). 1, 4-6, 7, 10 S 1:1; 2-3, 8-9 S 1:3.

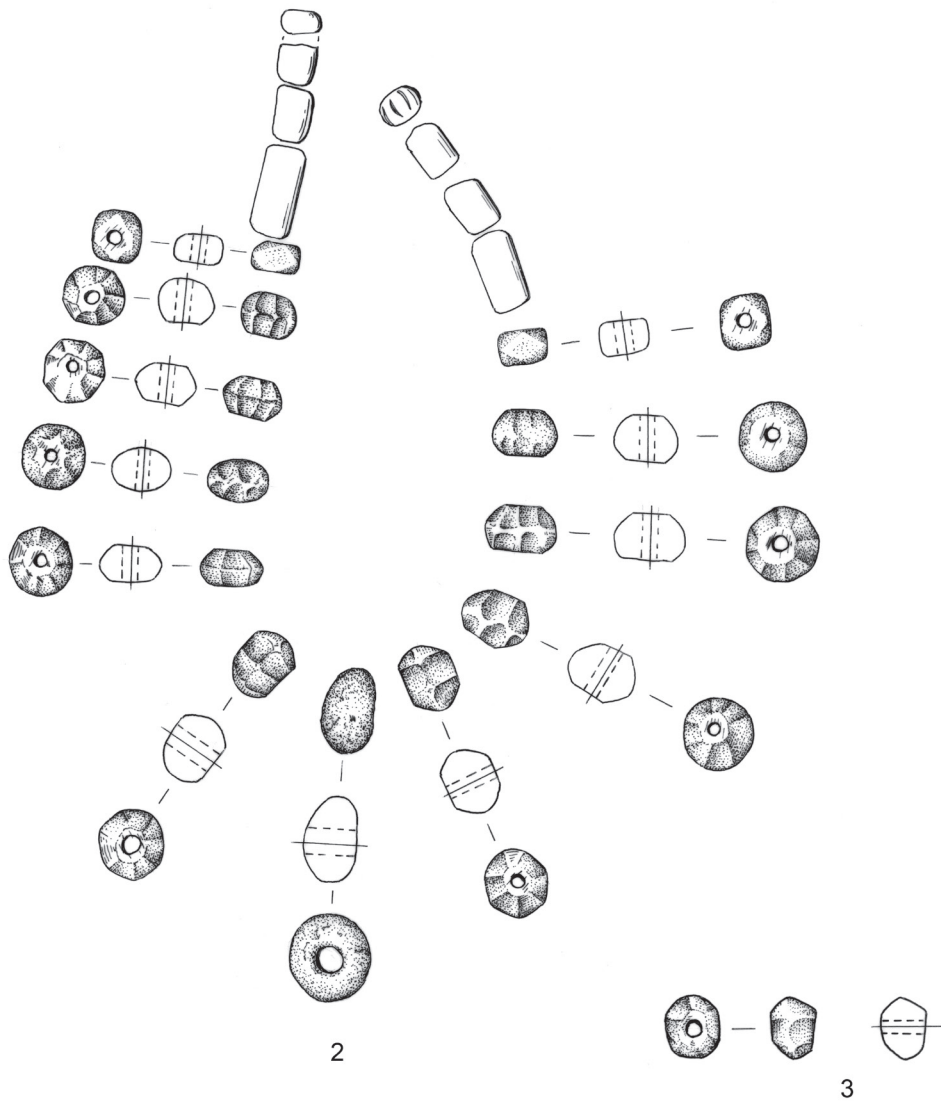
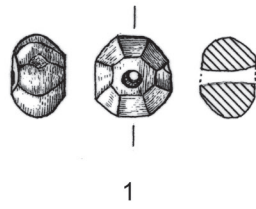
T. 77

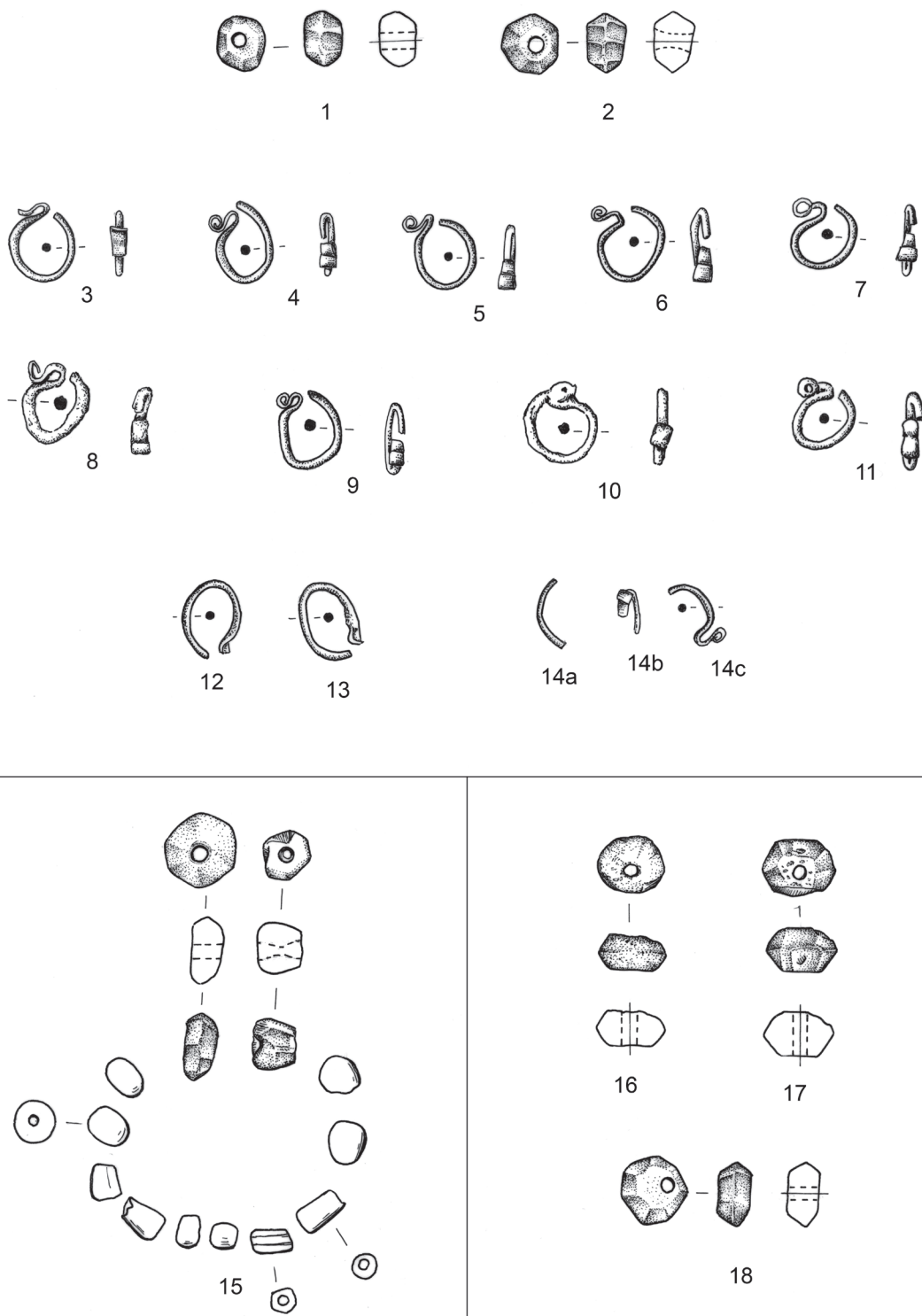
Tab. 771–2 Světec (okr. Teplice); (podle Pič 1905, 338). 3–13 Záluží (okr. Praha-východ). 1–11, 13 M 1:1; 12 M 1:3. – Tab. 771–2 Světec (distr. of Teplice); (after Pič 1905, 348). 3–13 Záluží (distr. of Prague-East); 1–11, 13 S 1:1; 12 S 1:3.

Tab. 78 1–23 Úherce (okr. Louny). 7–16, 21–23 (podle Smolík 1886, tab. XIII). 1–20, 22 M 1:1; 21, 23 M 1:2. – Tab. 78 1–23 Úherce (distr. of Louny). 7–16, 21–23 (after Smolík 1886, tab. XIII). 1–20, 22 S 1:1; 21, 23 S 1:2.

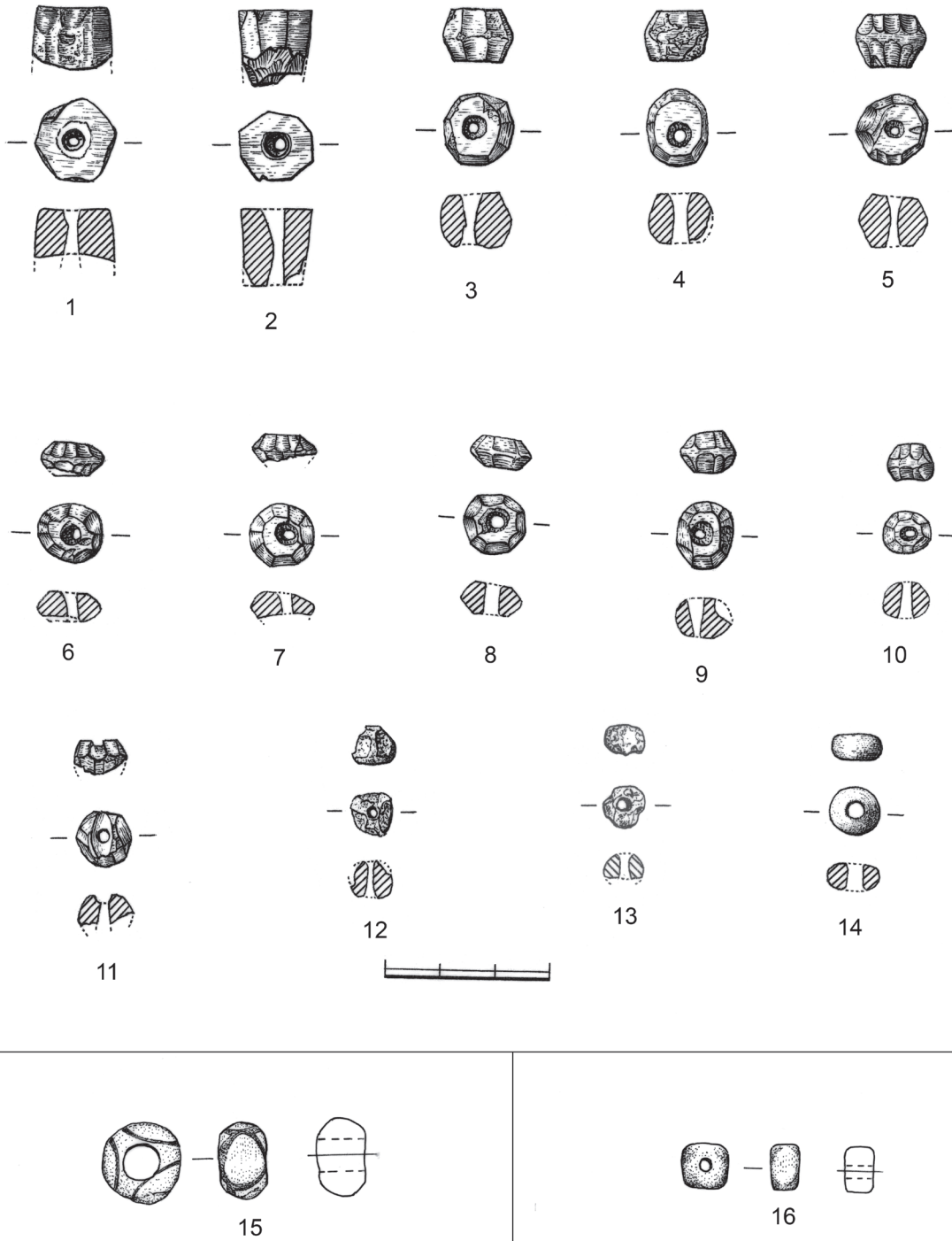

Tab. 79 1 Český Brod (okr. Kolín). 2-3 Debrno (okr. Praha-západ). 1-3 M 1:1. – Tab. 79 1 Český Brod (distr. of Kolín) 2-3 Debrno (distr. of Prague-West). 1-3 S 1:1.

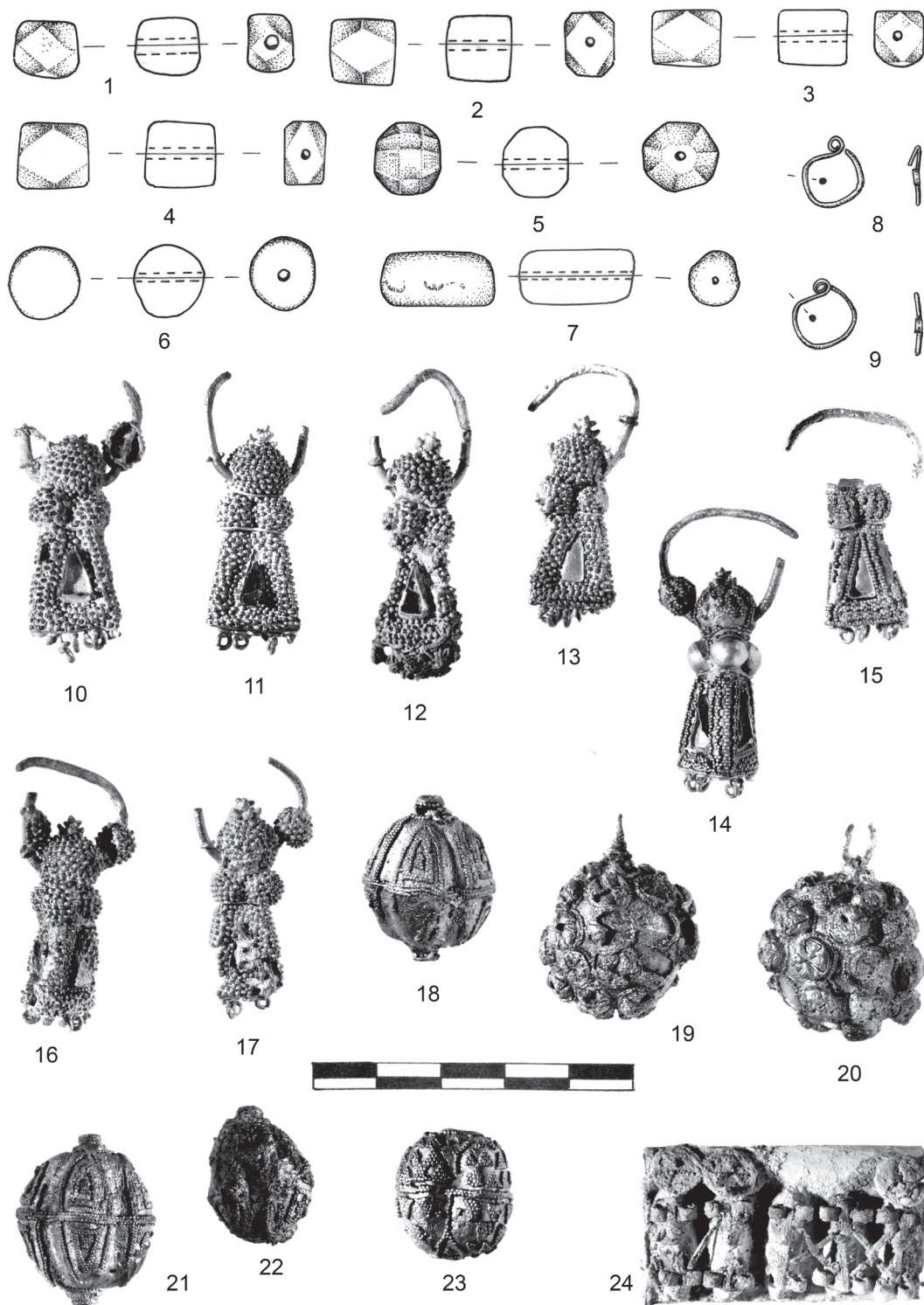

Tab. 80 1-14c Dobroměřice (okr. Louny). 15 Droužetice (okr. Strakonice). 16-18 Klecany (okr. Praha-východ). 1-18 M 1:1. - Tab. 80 1-14c Dobroměřice (distr. of Louny). 15 Droužetice (distr. of Strakonice). 16-18 Klecany (distr. of Prague-East). 1-18 S 1:1.

T. 81

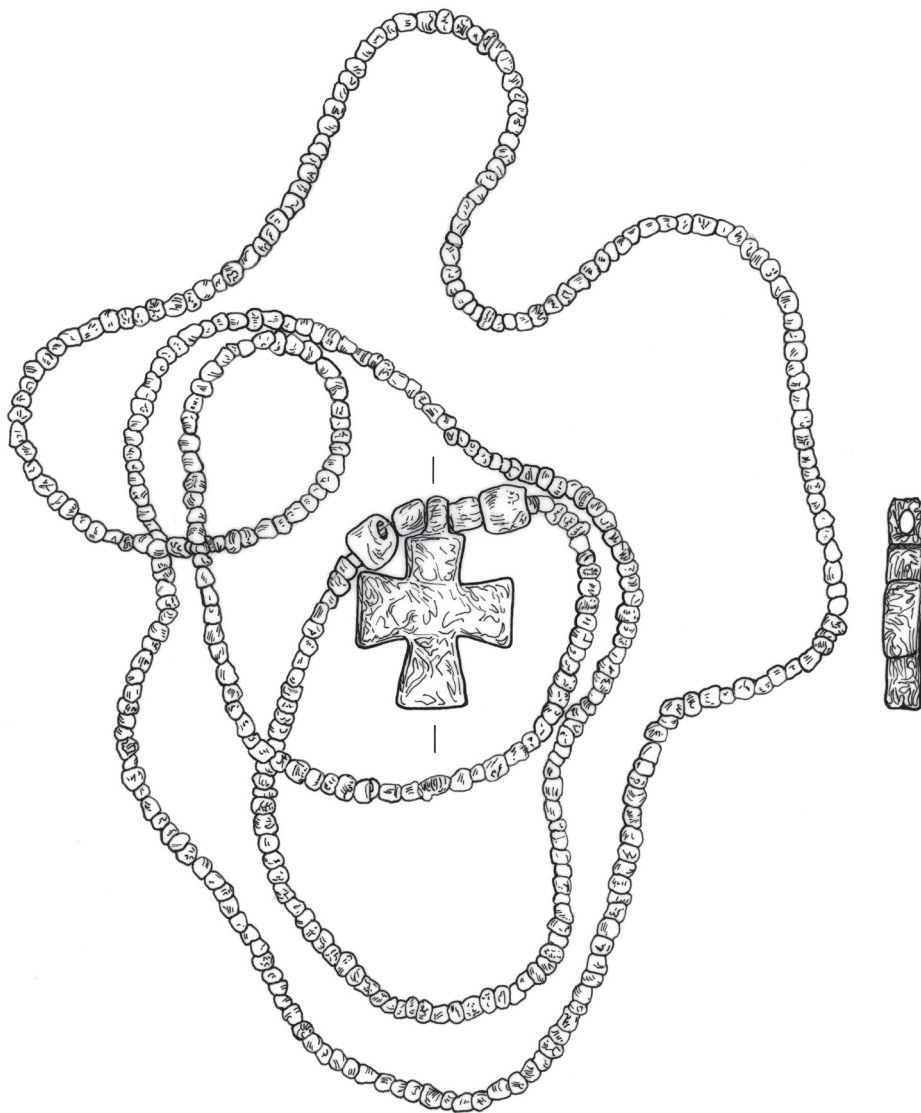
Tab. 81 1–14 Chrášťany (okr. Rakovník). 15–16 Libice nad Cidlinou (okr. Nymburk). 1–16 M 1:1. – Tab. 81 1–14 Chrášťany (distr. of Rakovník). 15–16 Libice nad Cidlinou (distr. of Nymburk). 1–16 S 1:1.

Tab. 82 1-24 Libice nad Cidlinou (okr. Nymburk). 1-24 M 1:1. – Tab. 82 1-24 Libice nad Cidlinou (distr. of Nymburk). 1-24 S 1:1.

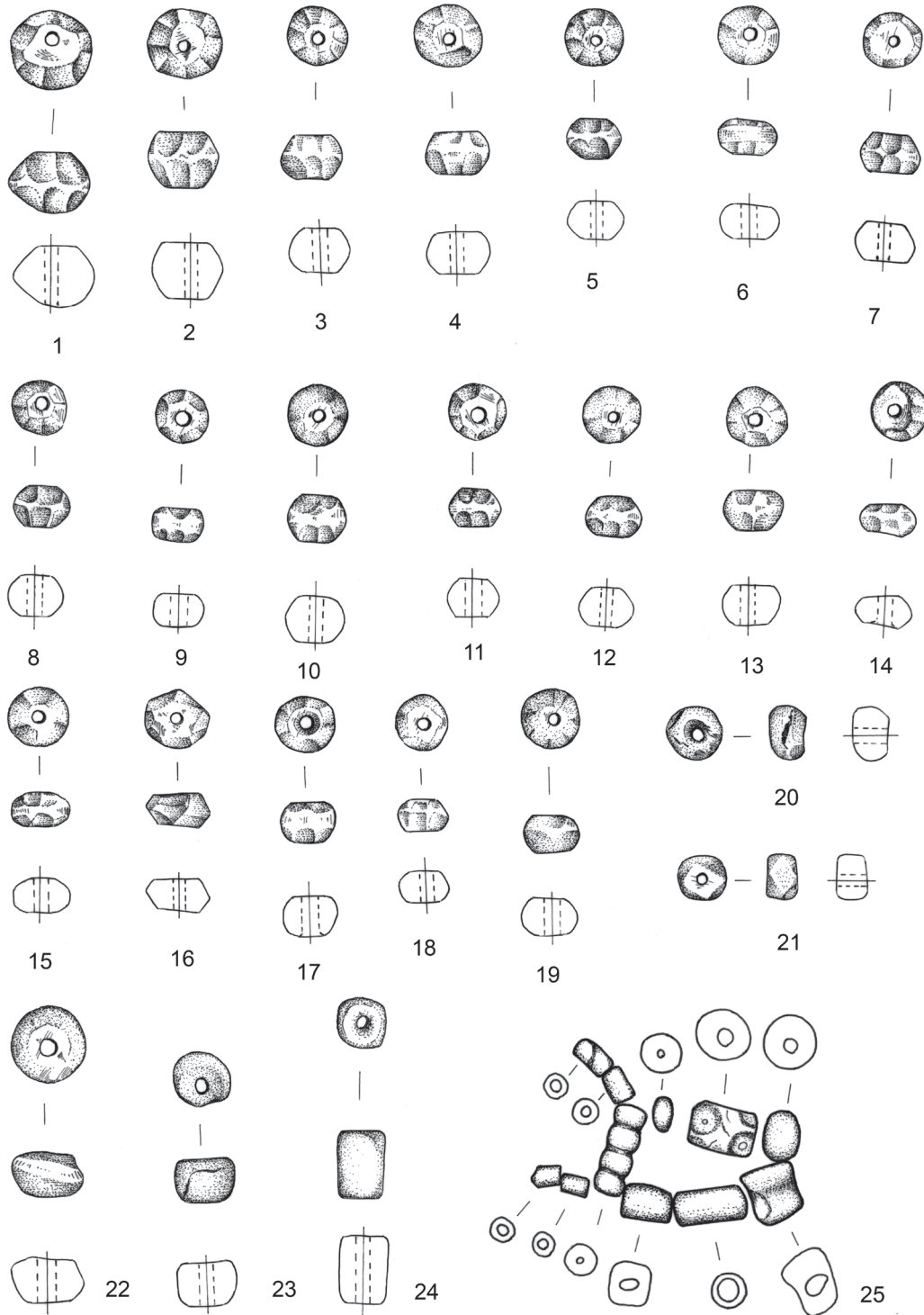

1

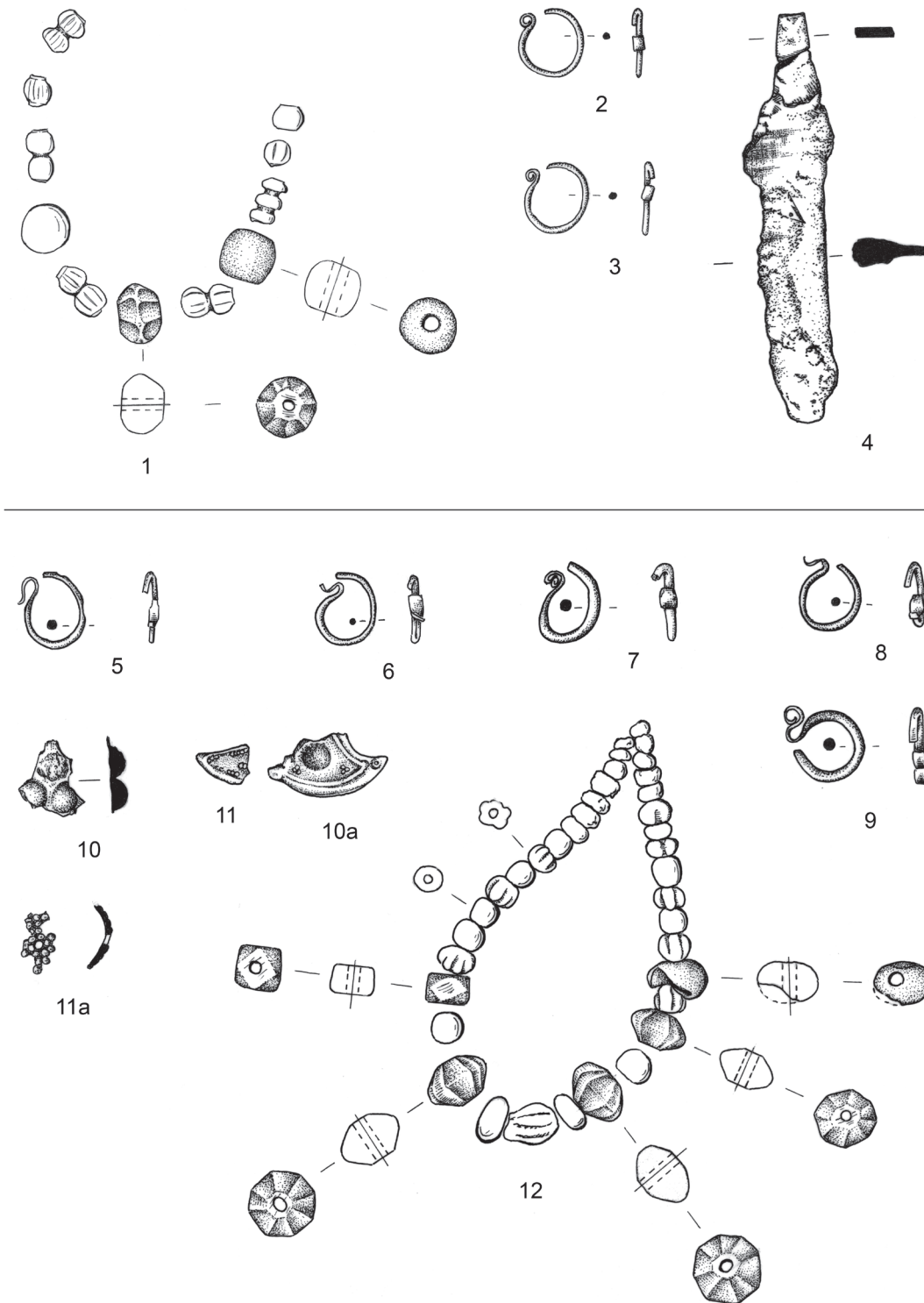
2

Tab. 83 1–2 Libice nad Cidlinou (okr. Nymburk). 1–2 M 1:1. – Tab. 83 1–2 Libice nad Cidlinou (distr. of Nymburk). 1–2 S 1:1.

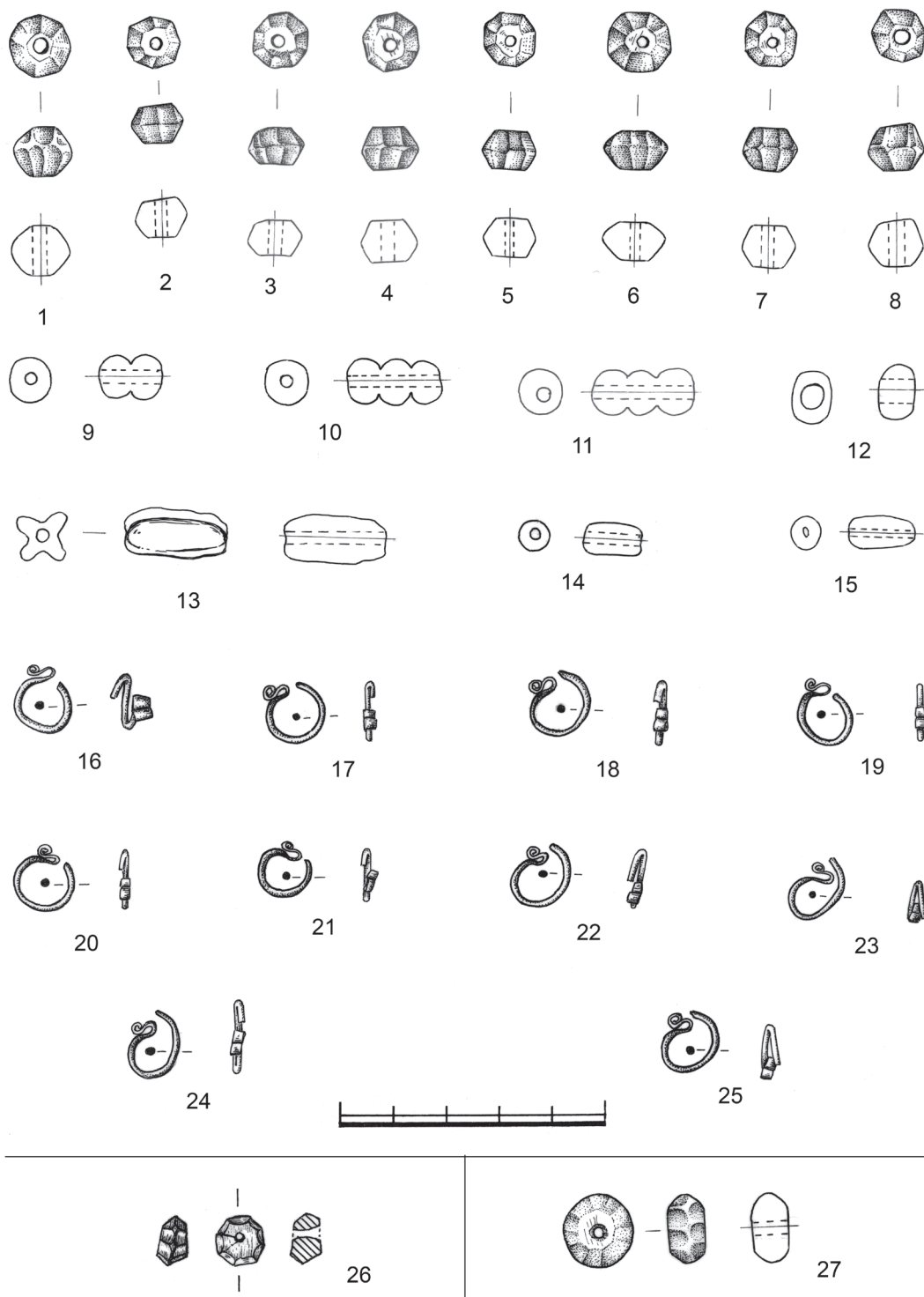

Tab. 84 1-25 Libice nad Cidlinou (okr. Nymburk). 1-25 M 1:1. - Tab. 84 1-25 Libice nad Cidlinou (distr. of Nymburk). 1-25 S 1:1.

T. 85

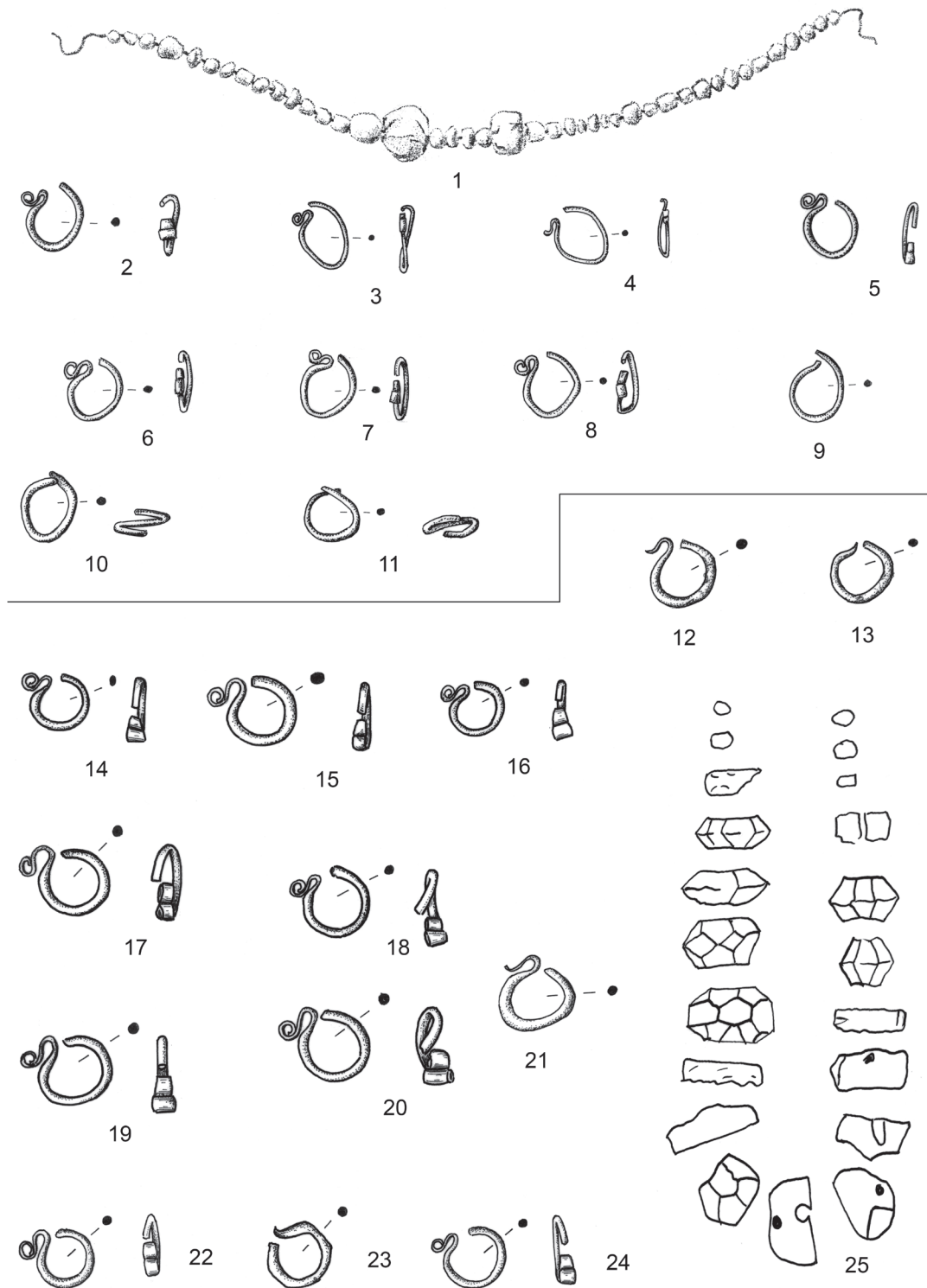

Tab. 85 1–12 Libice nad Cidlinou (okr. Nymburk). 1–12 M 1:1. – Tab. 85 1–12 Libice nad Cidlinou (distr. of Nymburk). 1–12 S 1:1.

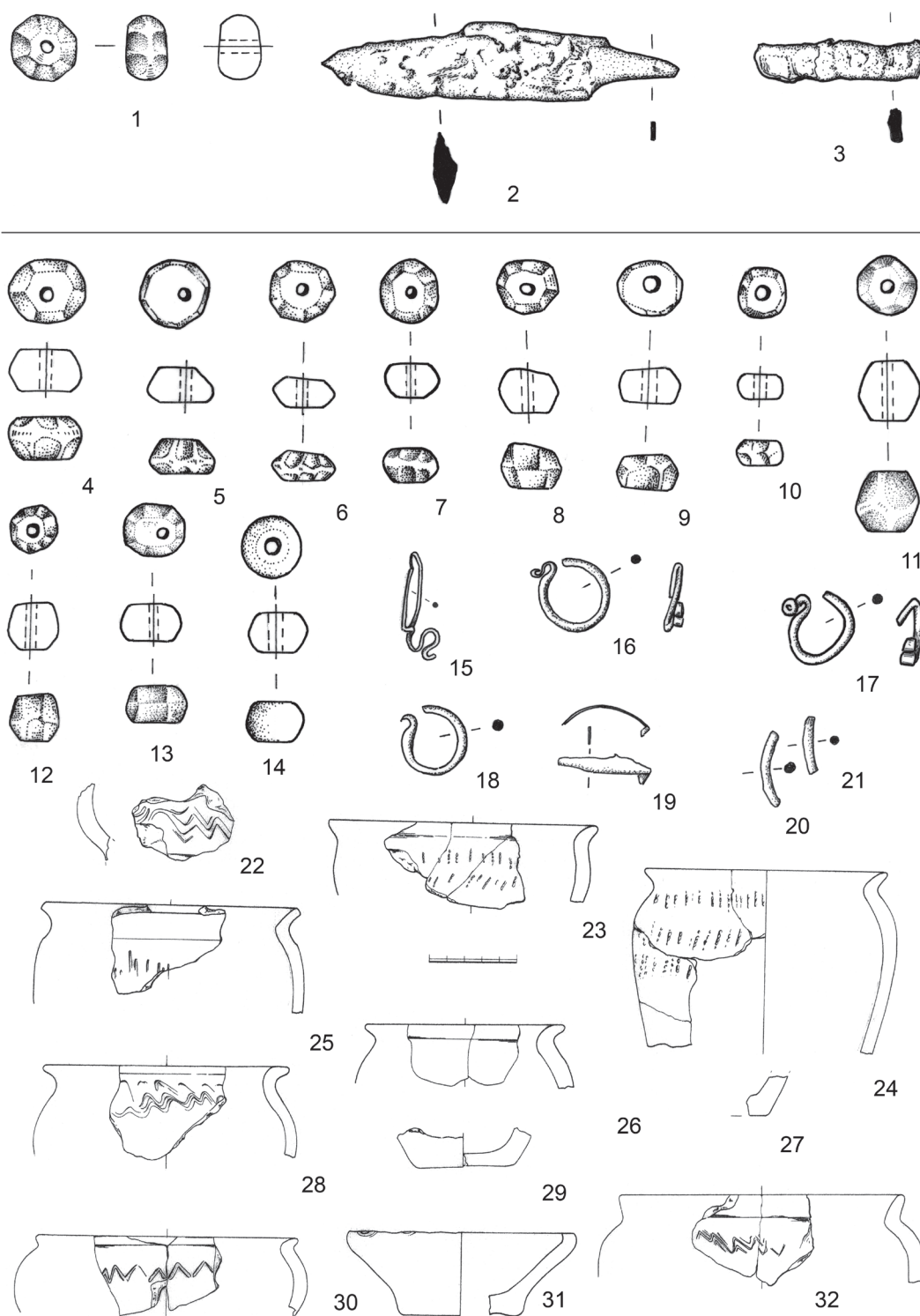

Tab. 86 1–26 Libice nad Cidlinou (okr. Nymburk). 27 Liblice (okr. Kolín). 1–27 M 1:1. – Tab. 86 1–26 Libice nad Cidlinou (distr. of Nymburk). 27 Liblice (distr. of Kolín). 1–27 S 1:1.

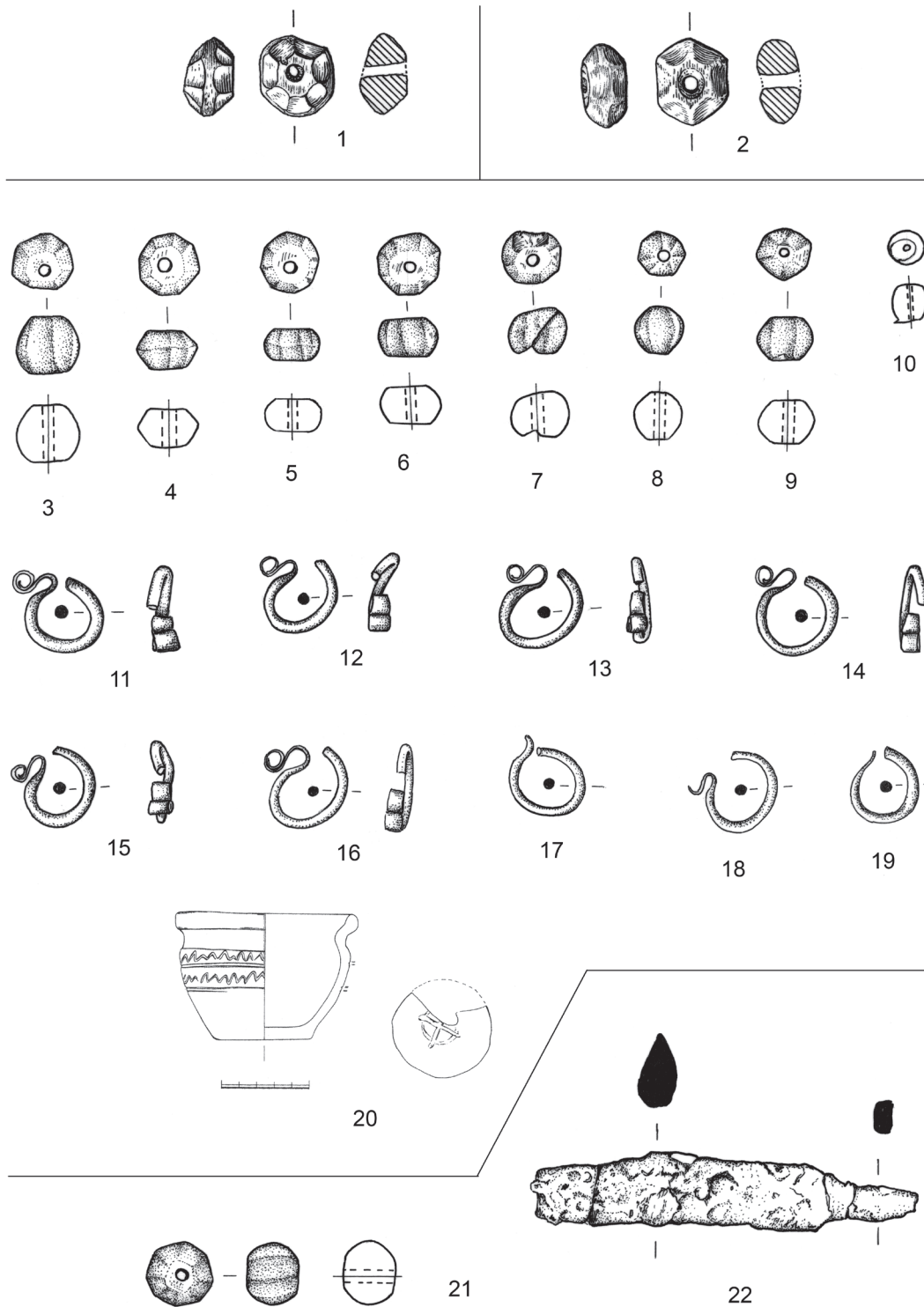
T.87

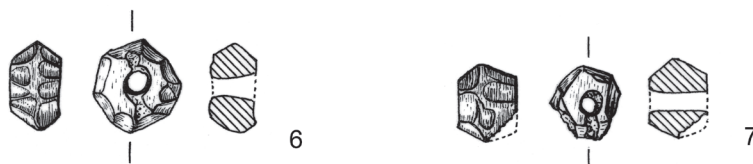
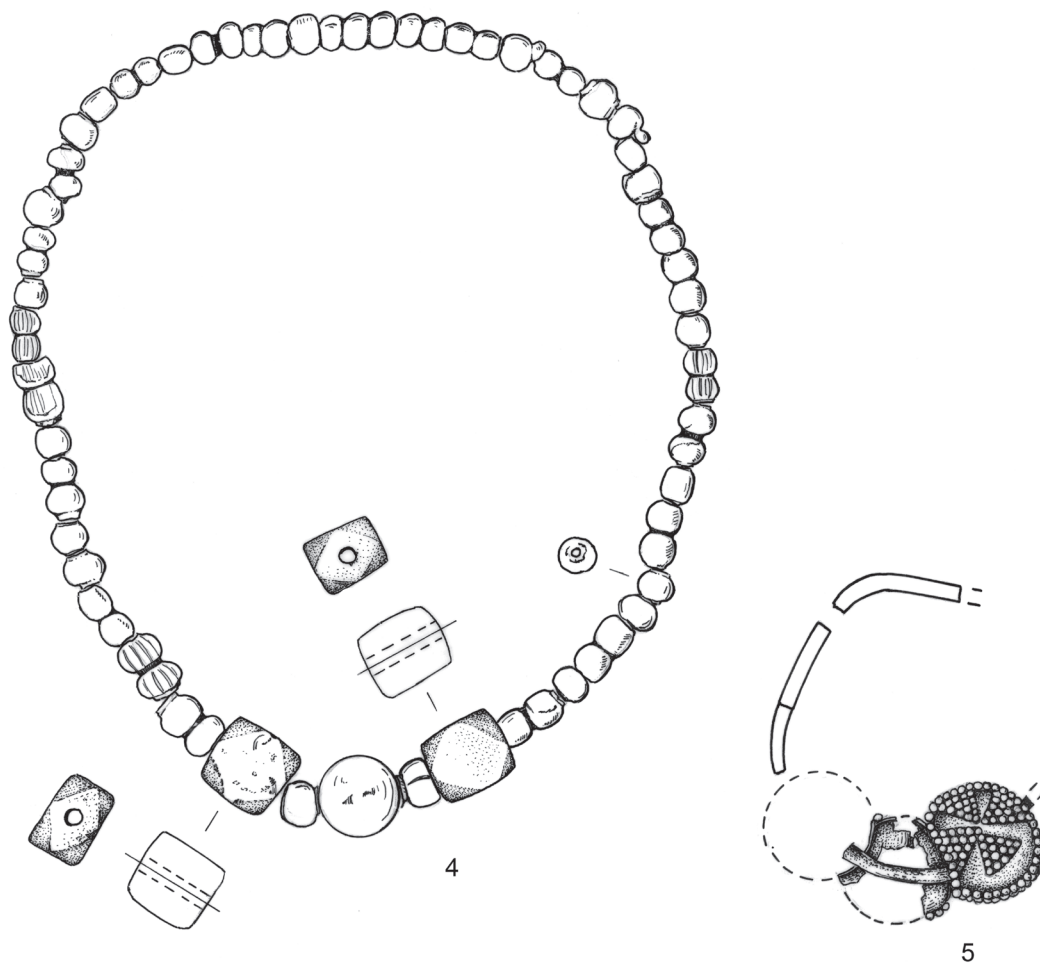
Tab. 871-11 Libice nad Cidlinou (okr. Nymburk). 12-25 Pňovice (okr. Příbram). 1, 25 (podle Inventární knihy NM). 1-25 M 1:1. –
 Tab. 871-11 Libice nad Cidlinou (distr. of Nymburk). 12-25 Pňovice (distr. of Příbram). 1, 25 (after Inventory book NM). 1-25 S 1:1.

Tab. 88 1-3 Rousovice (okr. Mělník). 4-32 Pňovice (okr. Příbram). 1-21 M 1:1; 22-32 M 1:3. – *Tab. 88* 1-3 Rousovice (distr. of Mělník). 4-32 Pňovice (distr. of Příbram). 1-21 S 1:1; 22-32 S 1:3.

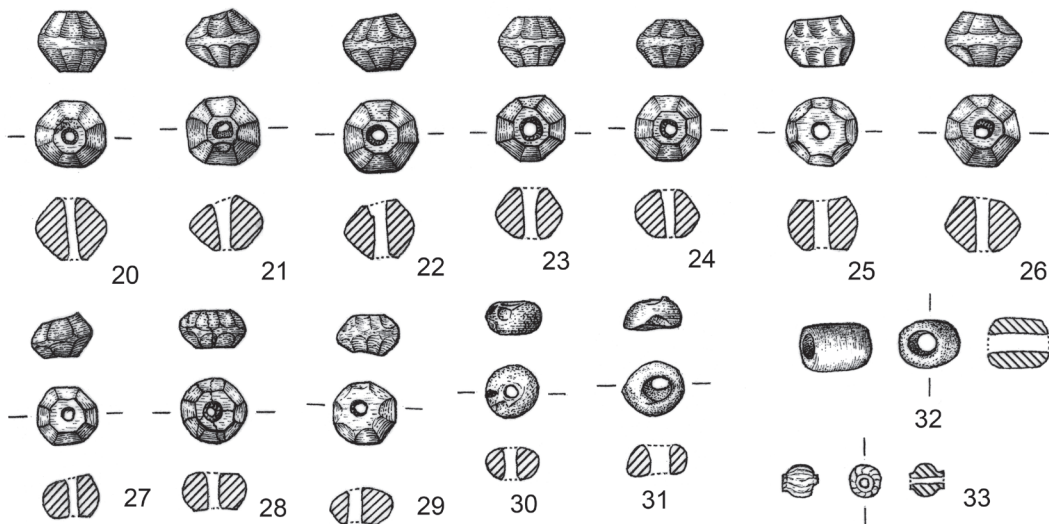
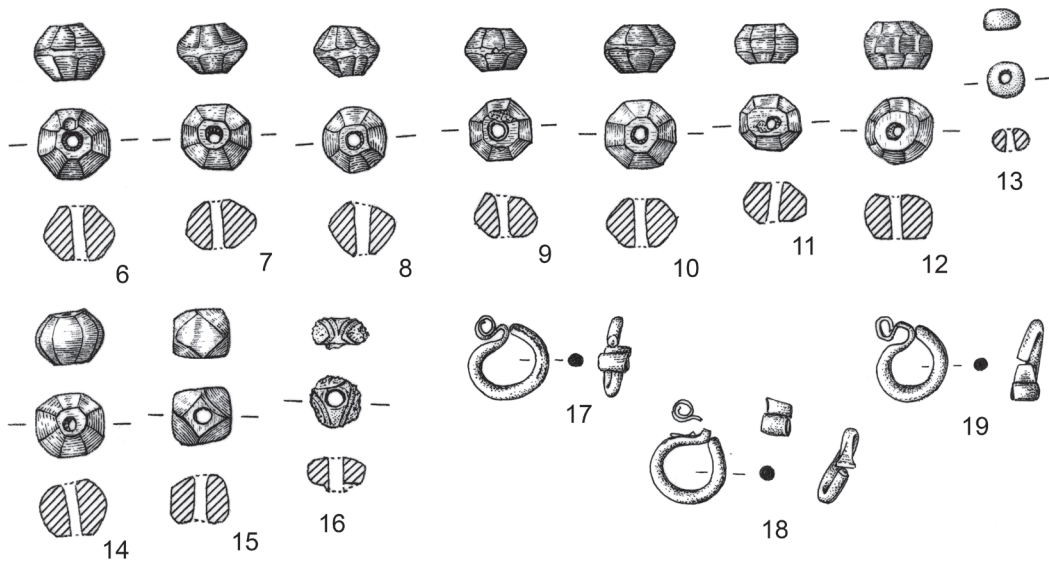
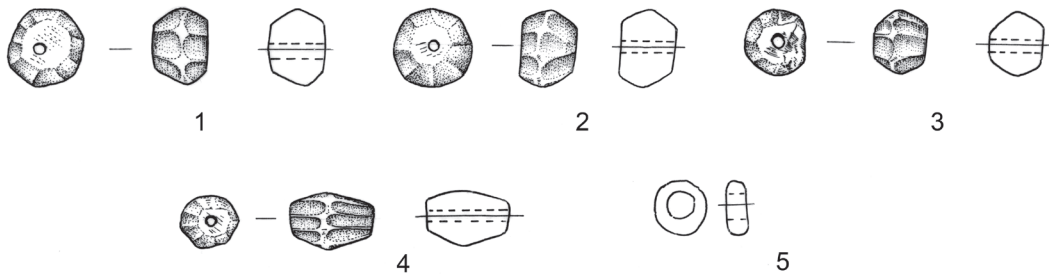

Tab. 89 1 Praha 1 – Hradčany (okr. Praha). 2 Praha 4 – Modřany (okr. Praha). 3–22 Praha 5 – Motol. 1–19, 21–22 M 1:1; 20 M 1:3. – Tab. 89 1 Prague 1 – Hradčany (distr. of Prague). 2 Prague 4 – Modřany (distr. of Prague). 3–22 Prague 5 – Motol (distr. of Prague). 1–19, 21–22 S 1:1; 20 S 1:3.

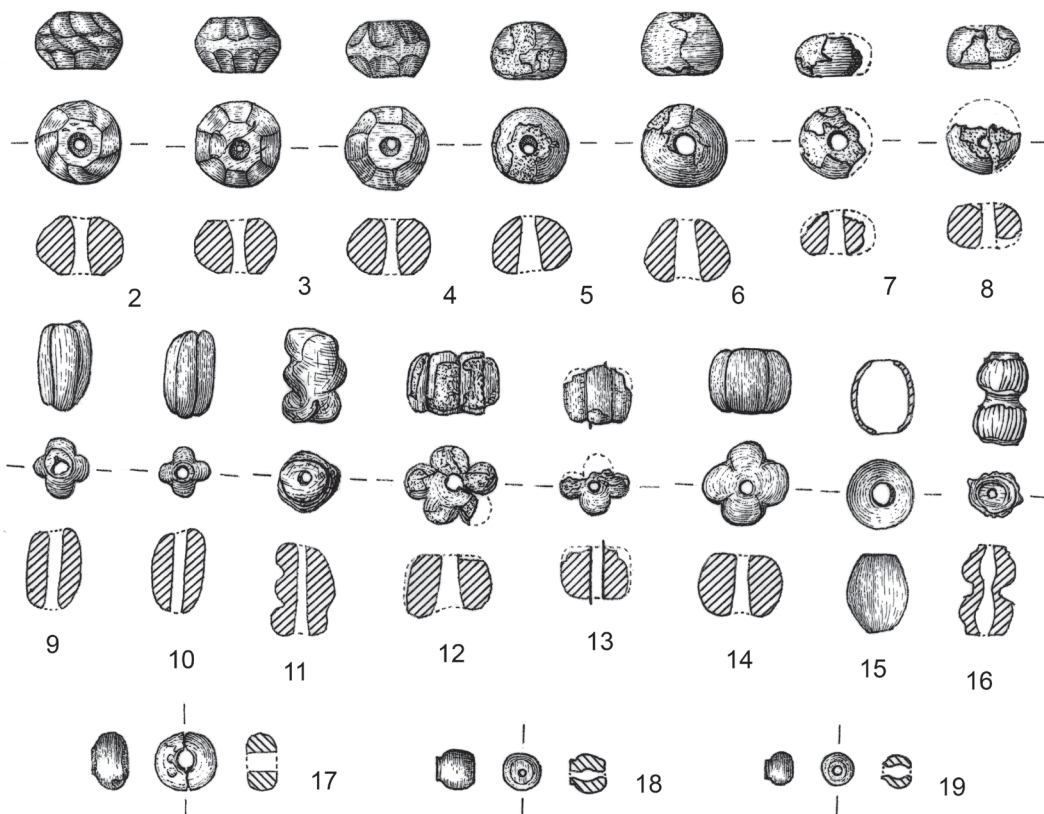
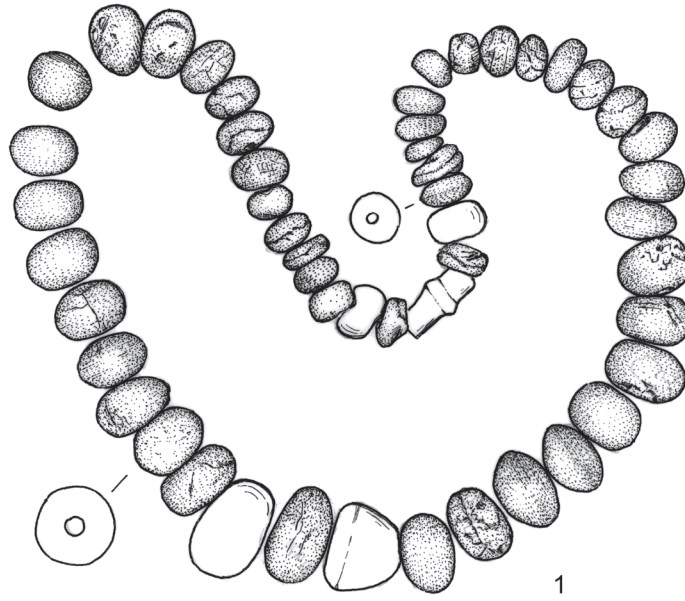

Tab. 90 1 Praha 5 – Motol (okr. Praha). 6–7 Praha 9 – Čakovice (okr. Praha). 1–7 M 1:1. – Tab. 90 1 Prague 5 – Motol (distr. of Prague). 6–7 Prague 9 – Čakovice (distr. of Prague). 1–7 S 1:1.

T. 91

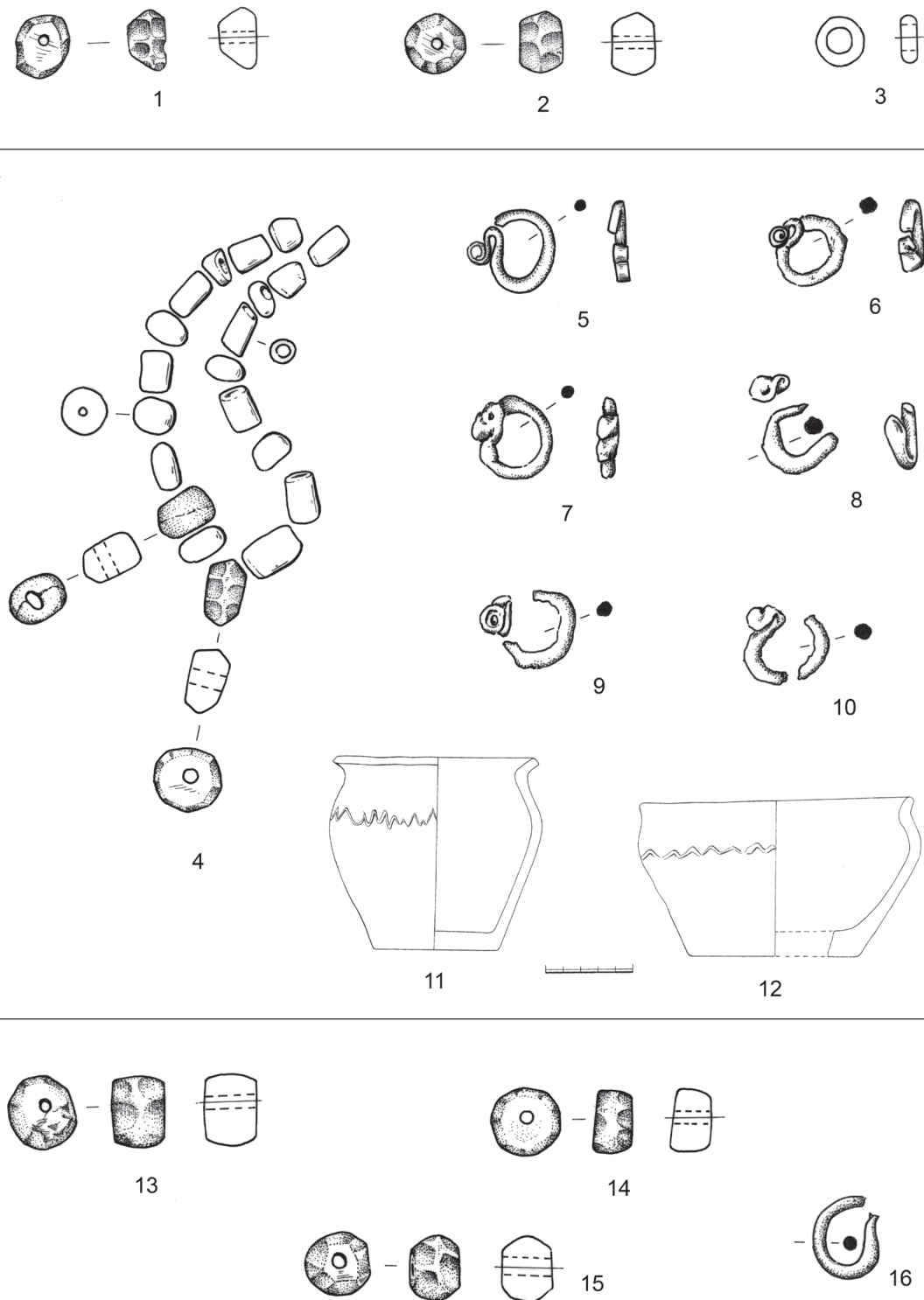

Tab. 91 1–5 Řepov (okr. Mladá Boleslav). 6–33 Straškov (okr. Litoměřice). 1–33 M 1:1. – Tab. 91 1–5 Řepov (distr. of Mladá Boleslav). 6–33 Straškov (distr. of Litoměřice). 1–33 S 1:1.

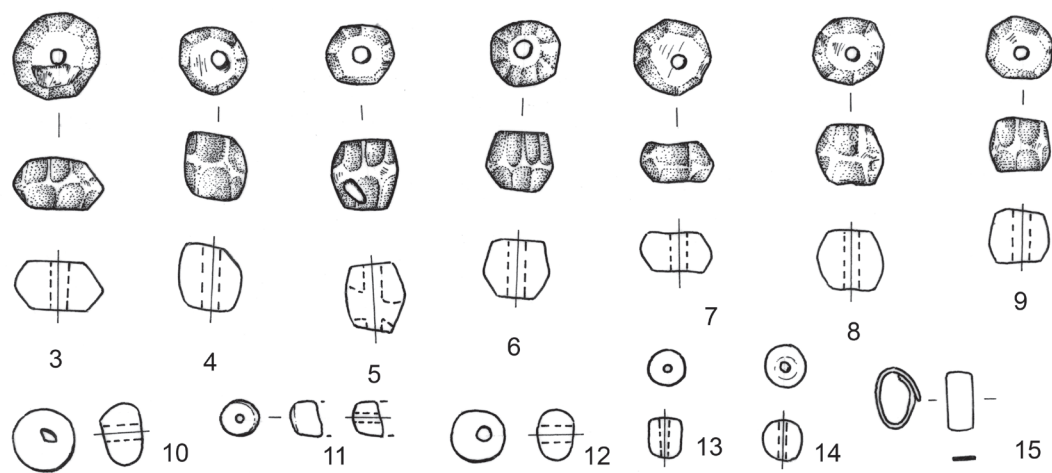
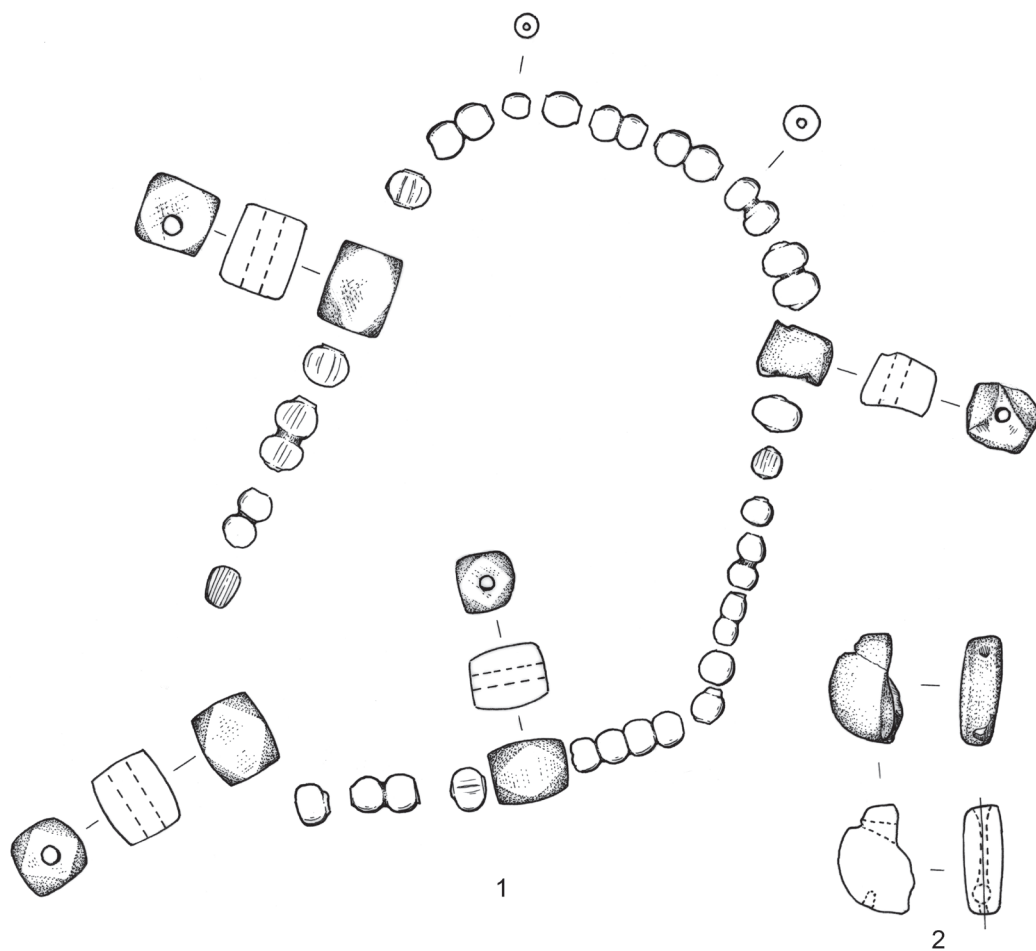

Tab. 921 Štítary (okr. Kolín). 2-19 Tetín (okr. Beroun). 1-19 M 1:1. - Tab. 921 Štítary (distr. of Kolín). 2-19 Tetín (distr. of Beroun). 1-19 S 1:1.

T. 93

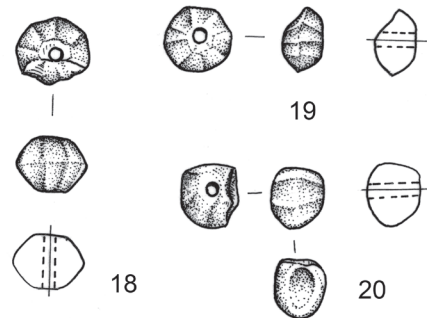
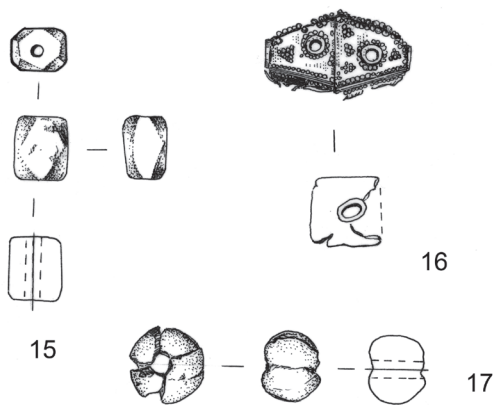
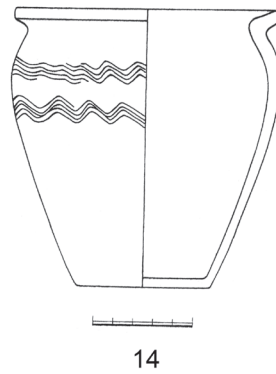
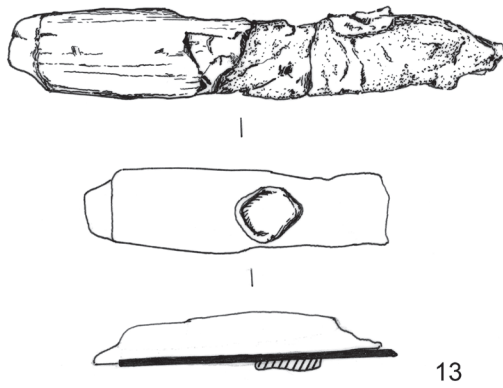
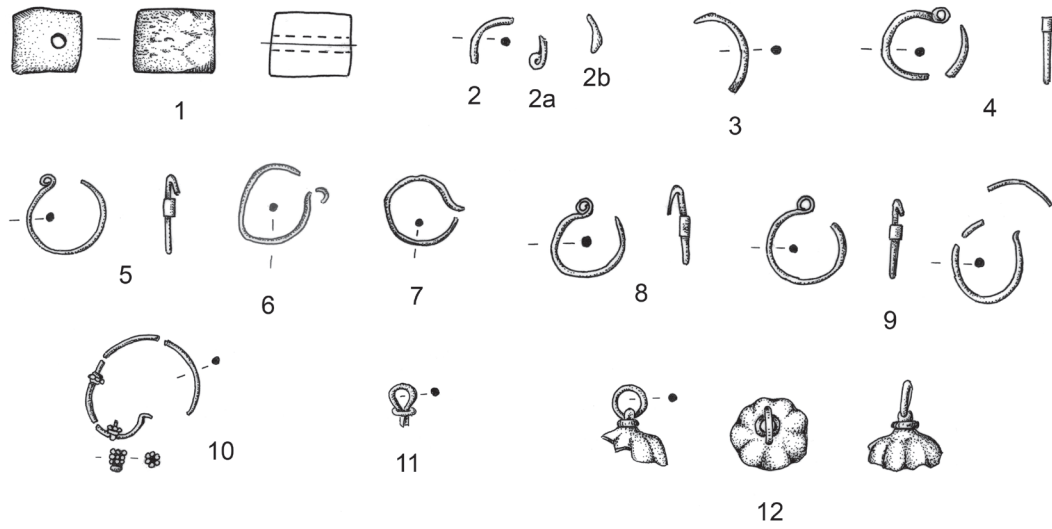

Tab. 93 1-3 Tursko (okr. Praha-západ). 4-16 Tušovice (okr. Příbram). 1-10, 13-16 M 1:1; 11-12 M 1:3. - Tab. 93 1-3 Tursko (distr. of Prague-West). 4-16 Tušovice (distr. of Příbram). 1-10, 13-16 S 1:1; 11-12 S 1:3.

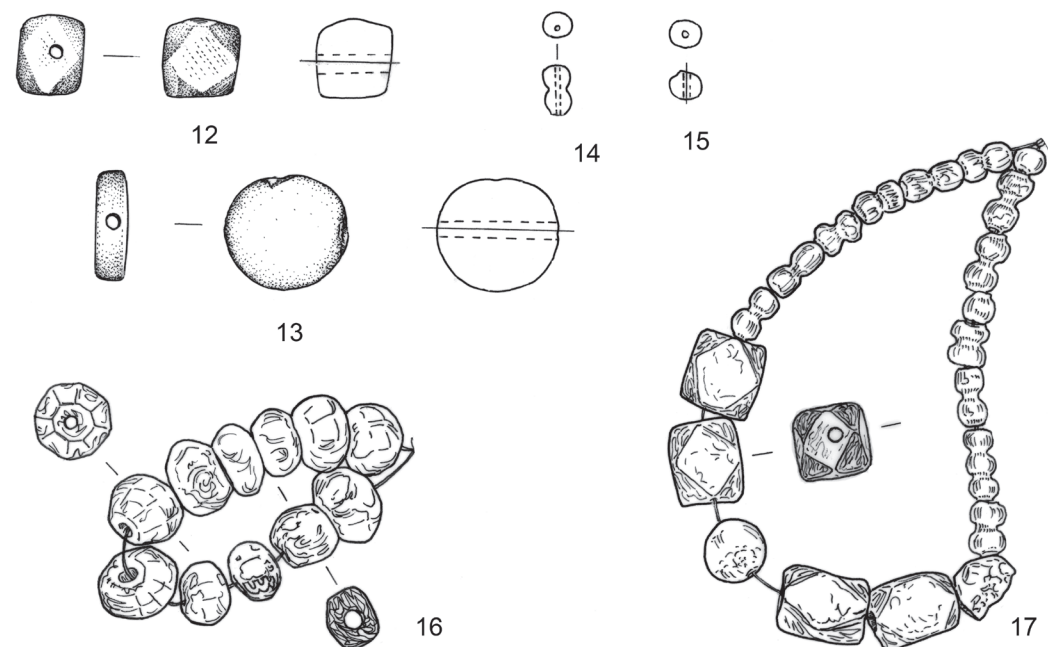
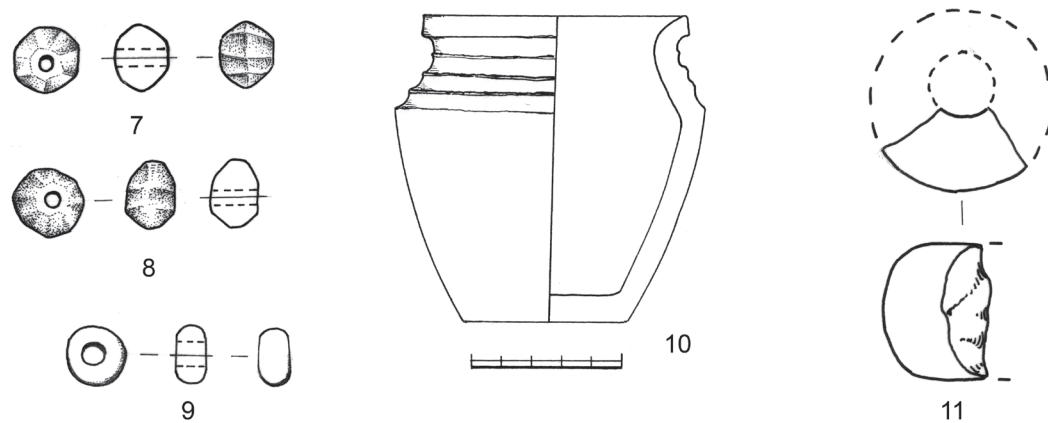
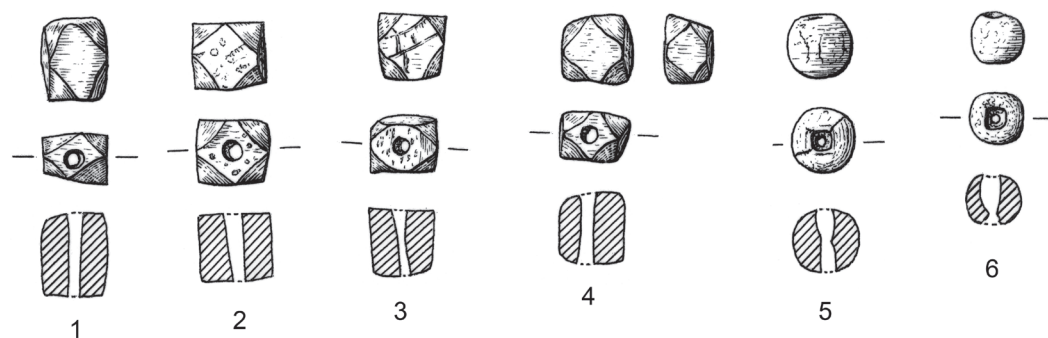

Tab. 94 1-15 Tušovice (okr. Příbram). 1-15 M 1:1. – Tab. 94 1-15 Tušovice (distr. of Příbram). 1-15 S 1:1.

T. 95

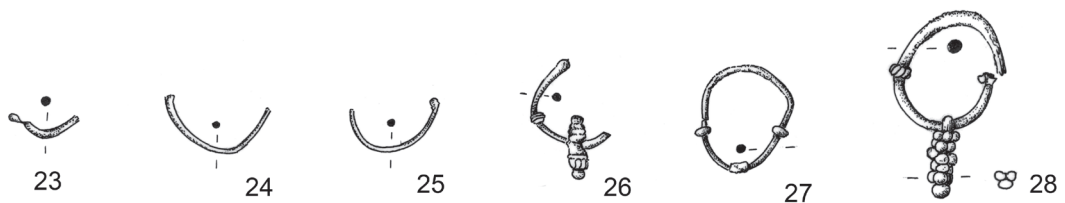
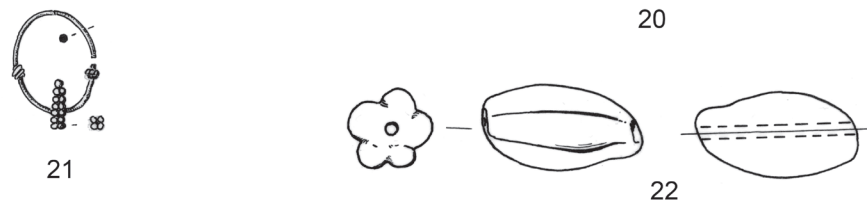
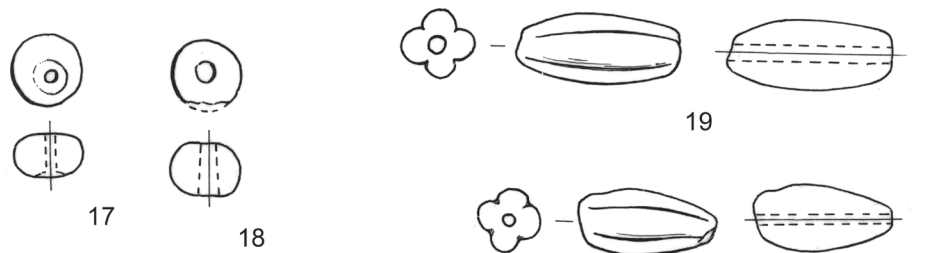
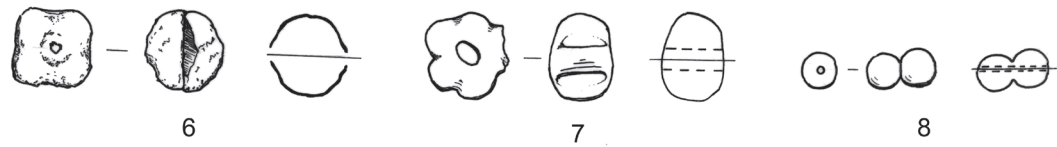
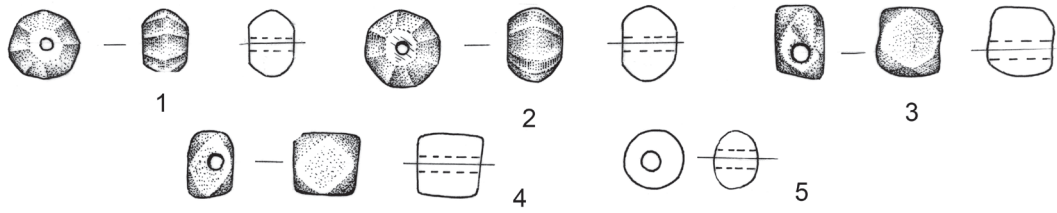

Tab. 95 1-14 Tušovice (okr. Příbram). 15-17 Úherce (okr. Louny). 19-20 Volenice (okr. Louny). 1-13, 15-20 M 1:1; 14 M 1:3. -
 Tab. 95 1-14 Tušovice (distr. of Příbram). 15-17 Úherce (distr. of Louny). 19-20 Volenice (distr. of Louny). 1-13, 15-20 S 1:1; 14 S 1:3.

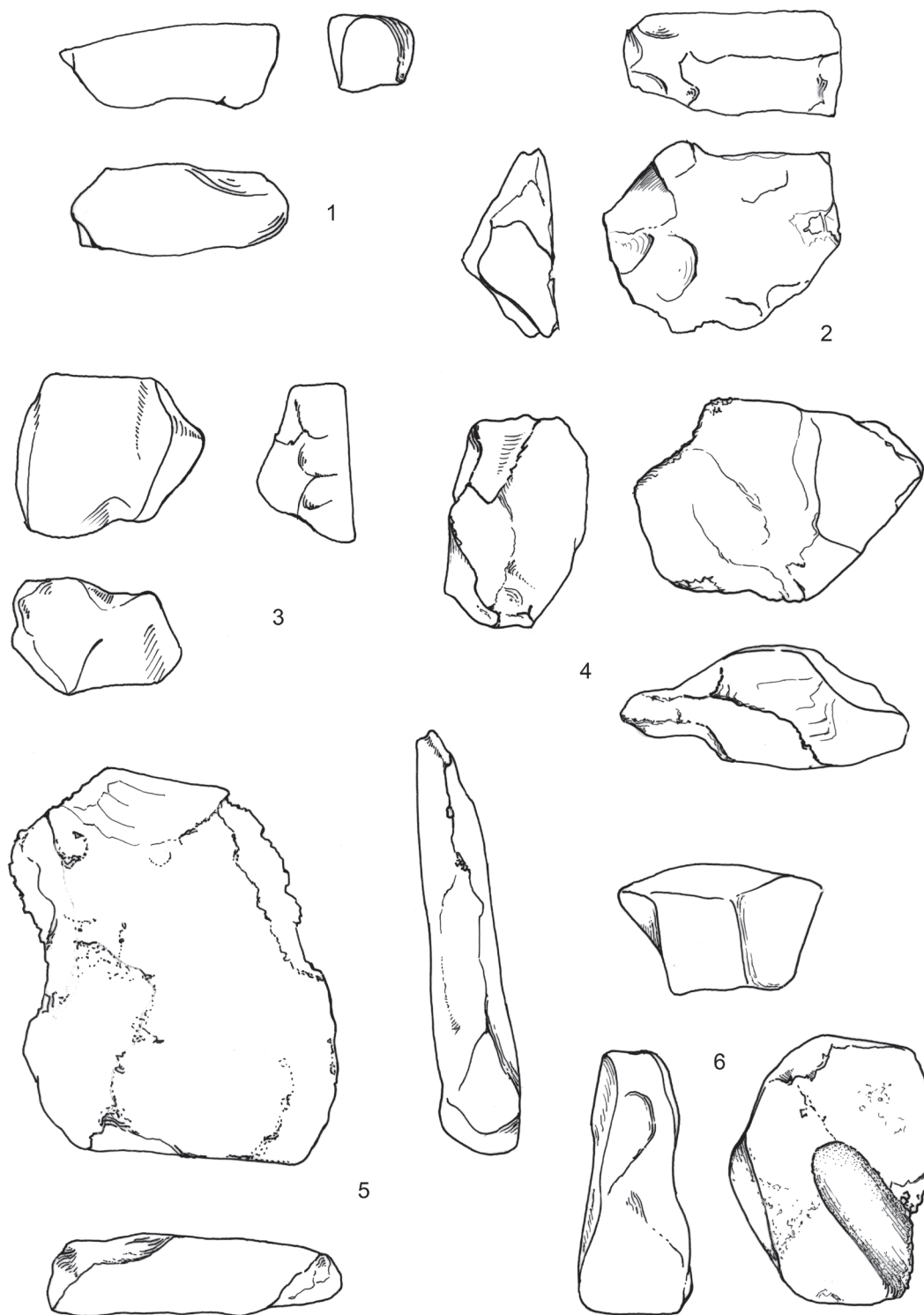

Tab. 96 1-6 Zákolany (okr. Kladno). 7-11 Žalany (okr. Teplic). 12-17 Žalov, obec Roztoky (okr. Praha-západ). 1-9, 11-17 M 1:1; 10 M 2:3. - Tab. 96 1-6 Zákolany (distr. of Kladno). 7-11 Žalany (distr. of Teplic). 12-17 Žalov, municipality Roztoky (distr. of Prague-West). 1-9, 11-17 S 1:1; 10 S 2:3.

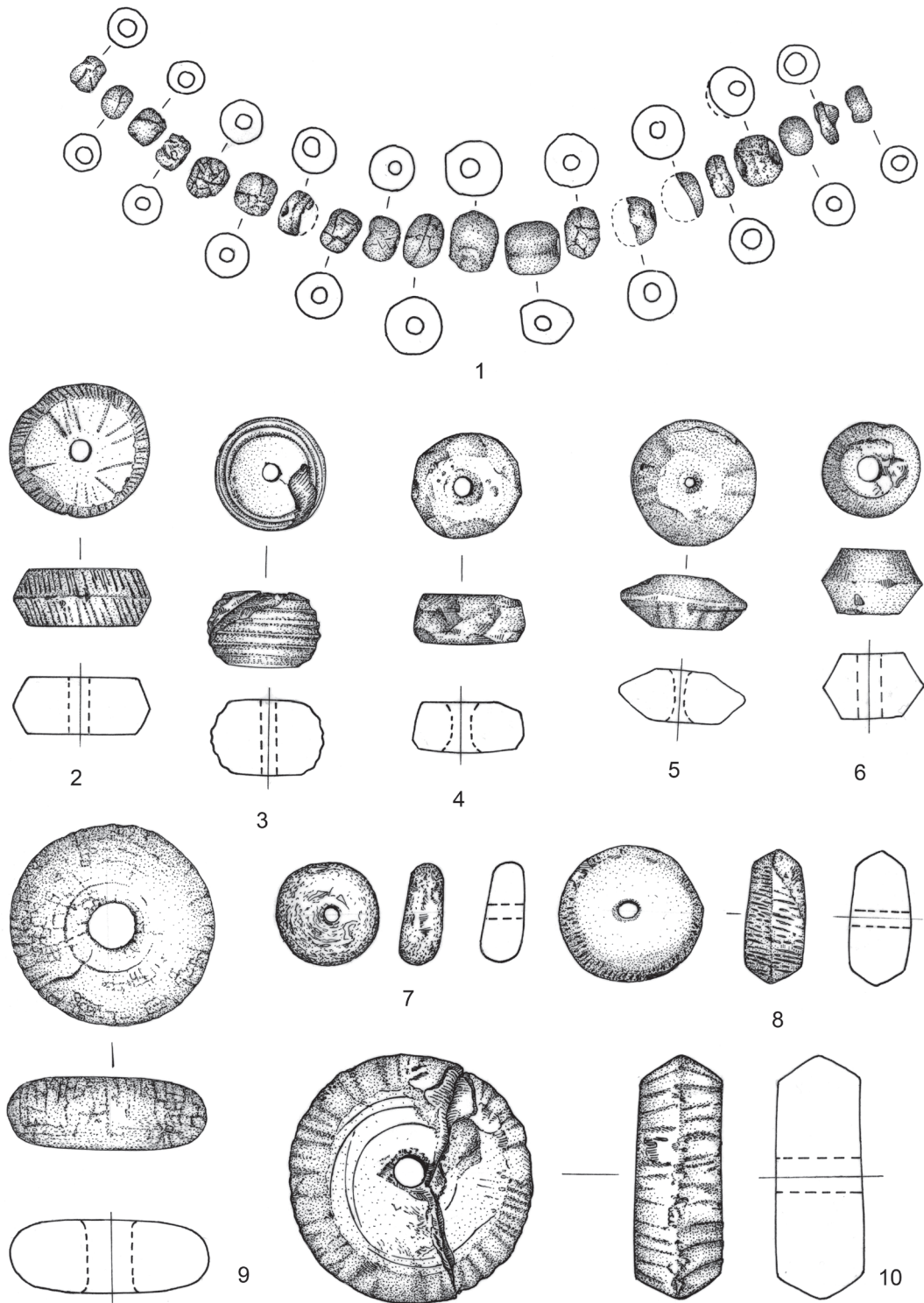
T. 97

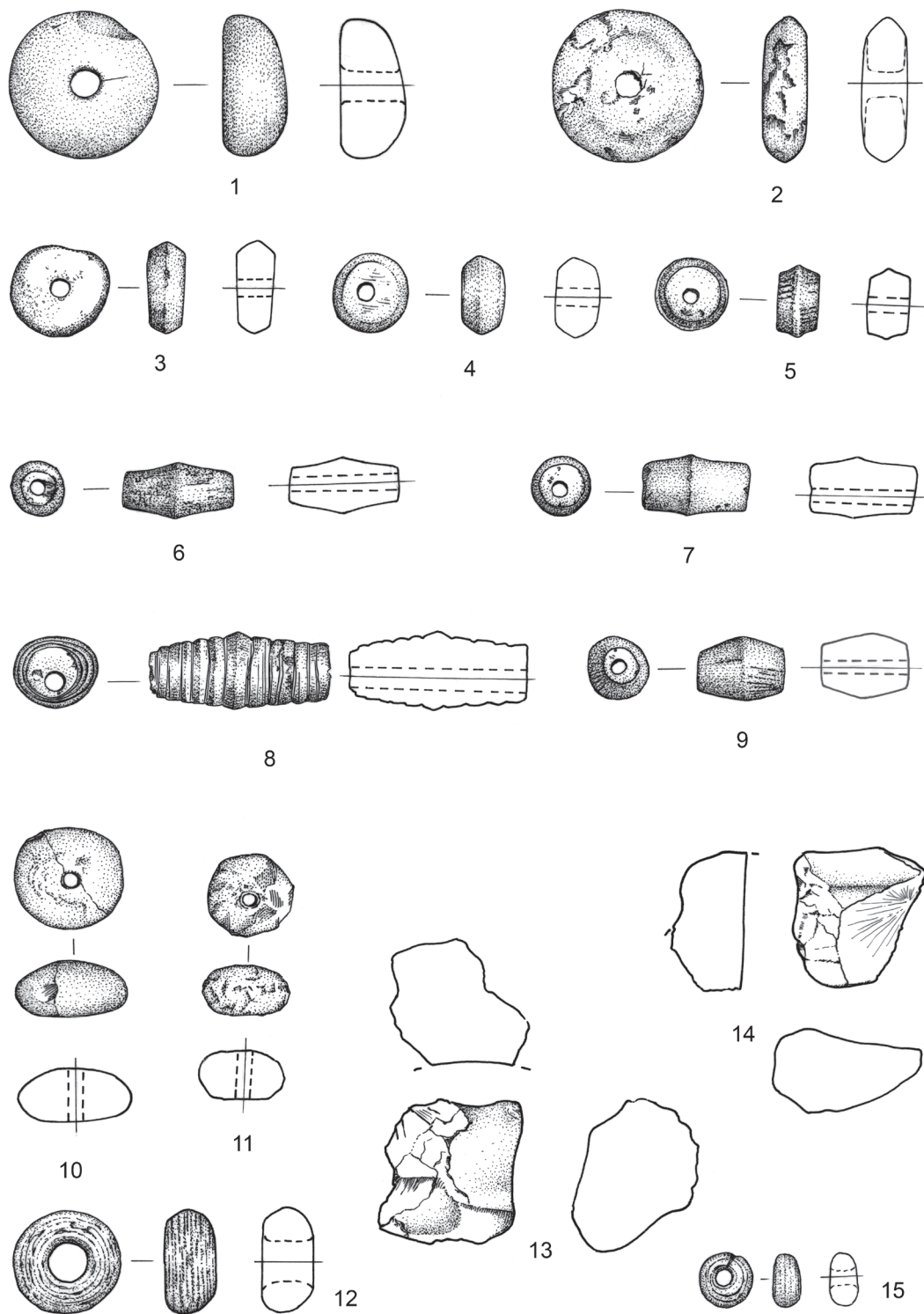
Tab. 971-5 Želenice (okr. Kladno). 6-28 Žižice (okr. Kladno). 1-28 M 1:1. - Tab. 971-5 Želenice (distr. of Kladno). 6-28 Žižice (distr. of Kladno). 1-28 S 1:1.

Tab. 98 1–3 Únětice (okr. Praha-západ). 4–6 neznámá lokalita. 1–6 M 1:1. – *Tab. 98* 1–3 Únětice (distr. of Prague-West). 4–6 unknown location. 1–6 S 1:1.

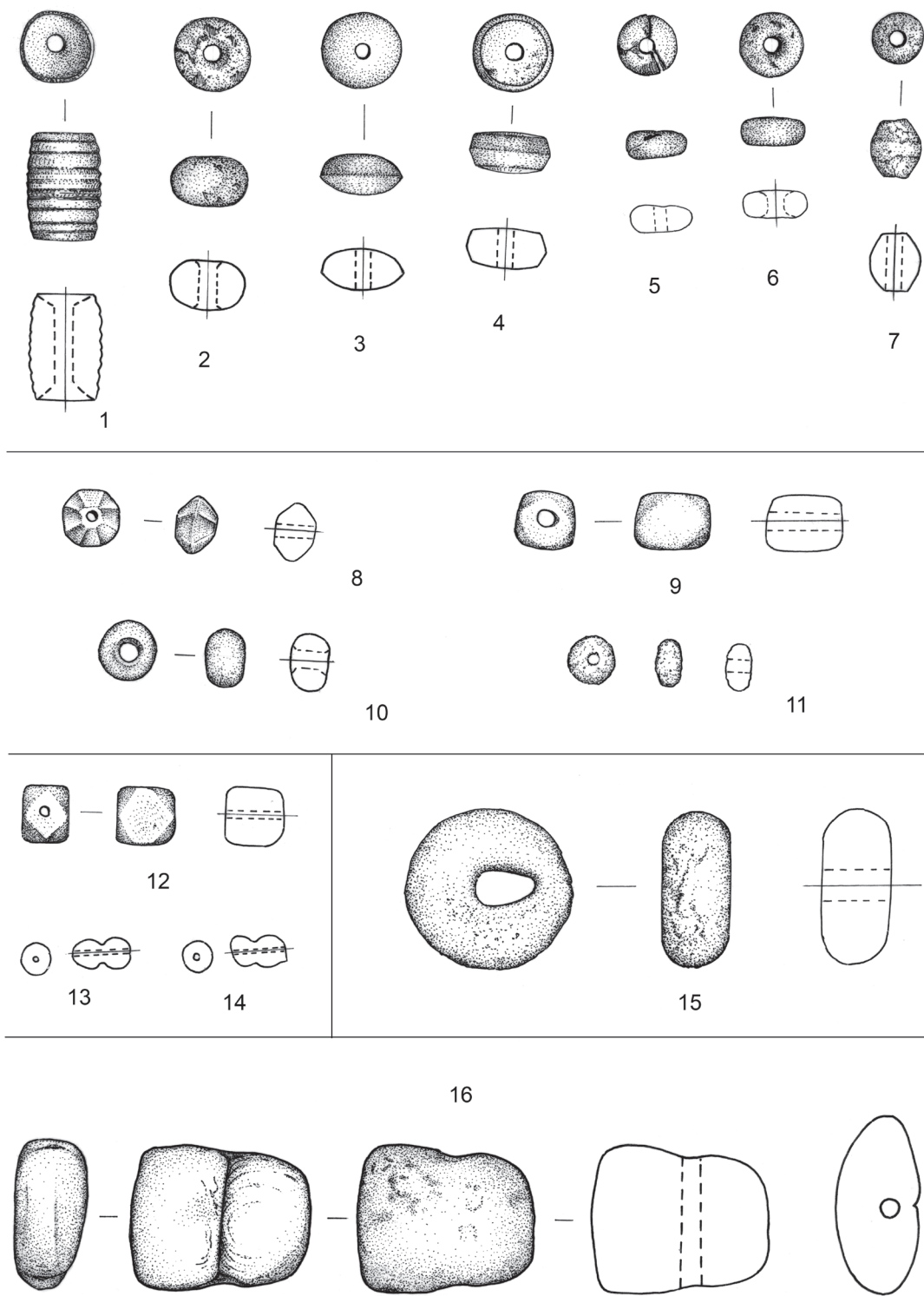

Tab. 99 1 Únětice (okr. Praha-západ). 2-10 Drahelčice (okr. Praha-západ). 1-10 M 1:1. – Tab. 99 1 Únětice, (distr. of Prague-West). 2-10 Drahelčice (distr. of Prague-West). 1-10 S 1:1.

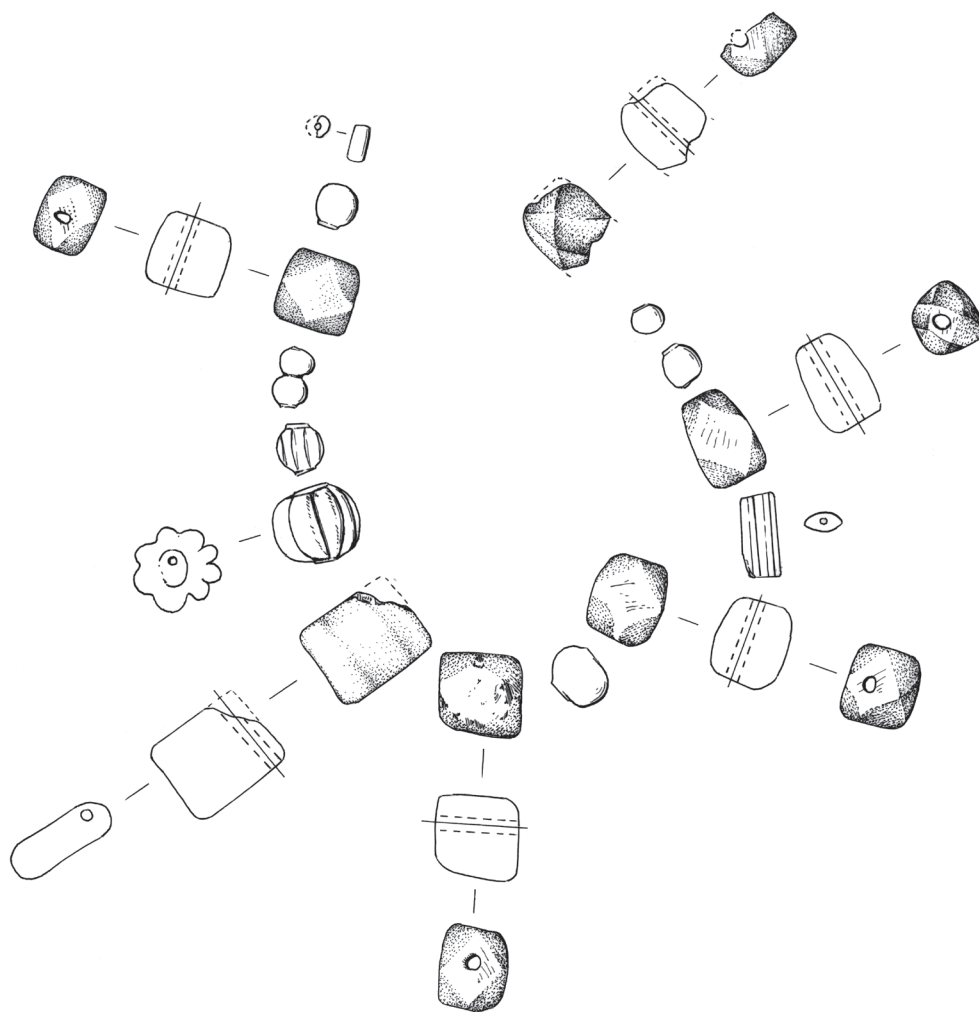

Tab. 100 1, 3-9 Drahelčice (okr. Praha-západ). 10-15 Vokovice (Praha 6), 1-15 M 1:1. - Tab. 100 1, 3-9 Drahelčice (distr. of Prague-West). 10-15 Vokovice (Praha 6), 1-15 S 1:1.

T. 101

Tab. 101 1-7 Únětice (okr. Praha-západ). 10-14, 16 neznámá lokalita. 15 Letky, obec Libčice nad Vltavou (okr. Praha-západ). 1-16 M 1:1. - Tab. 101 1-7 Únětice (distr. of Prague-West). 10-14, 16 unknown location. 15 Letky, municipality Libčice nad Vltavou (distr. of Prague-West). 1-16 S 1:1.

1

Tab. 102 1 Praha 6 – Sedlec (okr. Praha). 1 M 1:1. – Tab. 102 1 Praha 6 – Sedlec (distr. of Prague). 1 S 1:1.

PRAEHISTORICA XXXI/1

ACTA INSTITUTI ARCHAEOLOGICI
UNIVERSITATIS CAROLINAE PRAGENSIS

Píč – Niederle – Buchtela: zápas o českou archeologii na přelomu 19. a 20. století (Památce Josefa Ladislava Píče po 100 letech od jeho úmrtí)

KAREL SKLENÁŘ

Jantar ve sbírkách Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea v Praze

GORDANA DIVAC

Redakční rada:

doc. PhDr. Miroslav Popelka, CSc.

Dr. Frank Andraschko

doc. PhDr. Vratislav Janák, CSc.

Ing. Renata Šmidtová

Mgr. Jana Šuteková, Ph.D.

Ao. Univ.-Prof. Dr. Gerhard Trnka

Prorektor-editor: prof. PhDr. Ivan Jakubec, CSc.

Vědeckí redaktoři-editoři:

doc. PhDr. Miroslav Popelka, CSc.

Ing. Renata Šmidtová

Recenzenti:

PhDr. Michal Lutovský

PhDr. Václav Moucha, CSc.

PhDr. Jarmila Valentová

Mgr. Ondřej Chvojka, Ph.D.

Obálku navrhla a graficky upravila Kateřina Řezáčová

Vydala Univerzita Karlova v Praze

Nakladatelství Karolinum, Ovocný trh 3–5, 116 36 Praha 1

<http://cupress.cuni.cz>

Praha 2013

Sazba studio Lacerta (www.sazba.cz)

Vytiskla tiskárna Nakladatelství Karolinum

Vydání I.

ISBN 978-80-246-2224-8

ISSN 0231-5432

MK ČR 19021

Objednávky – Bestellungen

1. Univerzita Karlova v Praze

Nakladatelství Karolinum

Ovocný trh 3–5, 116 36 Praha 1

2. Ústav pro archeologii

Celetná 20, 110 00 Praha 1

E-mail: Renata.Smidtova@ff.cuni.cz

(také výměna – auch Bücheraustausch)